

C.V. CATVLLVS

ex antiquo desumtum

C. VALERII

CATVLLI

CARMINA QVAE EXSTANT OMNIA

EX RECENSIONE

F. GVILL. DOERING.

AVGVSTAE TAVRINORVM
EX TYPIS VIDVAE POMBA ET FILIORVM.
ANNO MDCCCXX.

TYPOGRAPHVS TAVRINENSIS

L. S.

Locupletem aureae latinitatis auctorem ac poëtam longe venustissimum, C. Valerium Catullum, promissi memor, tibi exhibeo, candide Lector. Enarratorem probe doctum et diser-

tum, poëtae quasi comitem adiunxi, quo uberiorem in legendo fructum et voluptatem perciperes. Guillelmus Doeringius is est, qui post multos alios, praestantissimam operam Catullo navavit. Nam, quum duae omnino virtutes optimi Editoris sint, quarum altera in constituenda lectione, altera in obscurioribus locis dilucide verissimeque declarandis versatur, utramque sic praestitit, ut acumen criticum ostenderet, et in ubere materia, ipso animadversionum delectu se praecipue commendaret. Hoc nomine Doeringium laudabat, eximius nuper in his artibus, Calusius, eiusque similes interpretes multis scriptoribus optabat.

Multo ante Doeringium, ut caeteros omittam, Antonius Vulpius, expolitissimae facundiae vir, Catullianam

editionem adornaverat, quae rarior iam, ab eruditis curiose conquiritur. Huius industria pulchre usus noster est, multa ex ea tamquam silva ad rem suam hauriendo, quae in arctum contraheret. Latius enim se se Vulpius effuderat, sive naturam secutus, sive, quod criticam artem professus, quo tempore apud nos remissius excoli coeperat, diligentiam et copiam ostentando, harum literarum laudem Italiae vellet conciliare. Verum, quum saeculum ferme iam a Vulpio praeterierit, nonnulla rectius nunc, meliusque dici nemo mirabitur, praesertim quum ille Vossianae sententiae plus aequo addictus, non semper liberum iudicium in emendatione textus habuerit.

Haec de Doeringio. Quae vero ipse perfecerim, paucis habe. Exemplar

Lipsiense, quod primum prodiit anno superioris saeculi LXXXVIII, duobus indicibus locupletatum, sublatis scripturae mendis, nitide ac diligenter expressi. Formarum elegantiam, quoad potui, comparavi; puduisset enim mollissima carmina, nullo adhibito artis lenocinio, in lucem emittere. Liberius latini scriptoris ingenium, dubium diu fecit, utrum integer edendus esset nec ne. Verum, quum tanta sit ubique antiquorum auctoritas, ut, quae minus verecunda ipsis exciderint, omnem illecebram propter aetatem et studium artis videantur amittere, totum dedi sine fraude, eo magis quod non adolescentum, sed doctorum causa hic labor fuerat susceptus. Eo accessit, quod obscoena quae essent, tanta stili severitate Doeringius pertractavit, ut scripto-

rem castigasse potius quam declarasse dicendus sit.

Catullum in praesens, alios deinceps poëtas et oratores habebis. Addidit enim animum egregia meorum civium humanitas, et Brixiani typographi consilium, qui, edito iam a nobis priore Caesaris volumine, Sallustium, Cl. Nardinii cura illustratum, vulgavit, confirmavitque per epistolam, se eamdem, quam nos provinciam, naviter et cum virtute obiturum. Nam quod ille, inceptis nostris minime deterritus, tantum opus in se receperit, quid aliud ostendit, quam non deesse in Italia qui liberalissimis hisce studiis faveant? Durius illud videbatur, quod nostrum propositum de edendis Germanorum commentariis, palam aspernaretur, ac veluti Italiae maxime in-

iuriosum parum lenibus verbis conaretur traducere. Sed dicti mox eum poenituit, et Heynianum Virgilium, semel iam atque iterum excusum, typis mandare non dubitavit. Nos certe consilium haud ita facile deseremus, ne videlicet indigni olim videamur, qui tantum aemulum et imitatorem laborum nostrorum haberemus. Vale. Dabam Idibus Februariis, An. MDCCCXX.

PRAEFATIO

FRID. GVIL. DOERING.

Prodeunti mihi ante decem annos ex disciplina, qua in schola Portensi usus fueram, cum variae nec eae inhonestae, quibus ad specimen aliquod collectae mihi supellectilis litterariae edendum impellerer, causae occurrerent; animus meus, quem Praeceptori aeternum mihi venerando Cl. *Barthio,* Rectori nunc scholae Portensis meritissimo, patefeceram, eiusdem suasu et nutu inductus et inclinatus est eo, ut *Catulli*, quocum iam tum arctam familiaritatem contraxeram, *Epithalamium Pelei et Thetidos*, notulis meis instructum, publici iuris facerem, et captum simul novam aliquando totius Catulli adornandi editionem consilium proponerem. In quo quidem exsequendo consilio non confirmabar solum iam tum, cum iuvenilem istum laborem aequis et idoneis harum rerum arbitris haud displicuisse intelligerem, sed accedebat quoque deinde auctoritas viri, cuius plurimum in his rebus valet iudicium,

Summi Heynii, qui cognita ac probata, quam secuturus eram, interpretandi ratione, ad inchoatam Catulli editionem strenue absolvendam humanissime instigavit et mira quadam alacritate implevit animum. Nec retundere conatus meos vel animum infringere potuit vociferatio eorum, qui lectione Catulli animos iuvenum corrumpi et bonos eorum mores depravari crepant et clamitant; cum vel ea ad susceptum laborem excusandum sufficere videantur, quae tam *Heynius* in praefat. ad Tibull. edit. prima, quam *Barthius* in praefatione ad Propertium egregie his obiectionibus responderunt, et iuvenes Venerum poëticarum studiosos ad eos quoque poëtas, qui in rebus levioribus et amatoriis ingenium exercuerunt, animi et delectationis causa post studia graviora et severiora lectitandos, quovis incitamento allexerunt et incitarunt. Quorum virorum argumenta nisi satisfaciant superciliosis quibusdam et superstitiosis morum censoribus, per me licet Catullum et ceteros poëtas, quos vocant lubricos, ceu pestem detestandos et Vulcano potius quam iuvenum manibus tradendos pro ingenio et sensu suo censeant; quos tamen,

quicquid isti garriant, salva honestate et morum integritate, quamdiu honor suus Musis stabit, et nostra et futura aetate magno cum fructu et voluptate lecturos et commendaturos esse omnes antiquae elegantiae et venustatis spectatores, nullus dubito. Versatus autem sum in recensendo et explicando Catullo ita, ut primum, quantum fieri posset, textum darem emendatissimum, deinde sensum locorum obscurorum breviter explanarem, et tam exquisitiores vel insolentiores loquendi formas notarem, quam ad notandas singulas poëtae virtutes et elegantias animum adverterem. Quod igitur ad primum attinet, non unam alteramve editionem, ad quam textum excudi curarem, secutus sum, (animum enim, ex quo textum ad editionem Bipontinam conformaturus eram, et fere ab initio conformavi, ineptis passim et parum probabilibus in illa deprehensis lectionibus, mutavi deinde) sed ex antiquis et potioribus editionibus in Variet. Lect. indicatis, eas delegi et in textum recepi lectiones, quae vel proxime ad antiquae lectionis formam accedere, vel rei sensuique accommodatissimae esse viderentur. Ubi in locos incidi, e quibus,

excussis et in partes vocatis lectionibus omnibus, nullo modo elici et extorqueri posset sensus commodus, ibi vel in notis vel in Var. Lect. quod ad locum sanandum suppeditabat ingenium, modeste proposui, longissime ab hac temeritate remotus, ut coniecturam, vel maxime probabilitate se commendantem, in textum importarem. Neque ego tamen, quamquam in larga coniecturarum segete spectari vulgo solet ingenii ubertas et fertilitas, a recepto mihi veteres interpretandi more recessi aut in posterum recedam, ad quem, si ulla ratione expediri et interpretatione iuvari potest locus difficilior et paulo impeditior, haud temere illum nova forma induere audeo, quicquid alii de ingenii mei tarditate iudicent. Speraveram quidem, cum ad enarrationem Catulli accingerer, me forte, concesso mihi usu Codicis Catulliani, qui in Bibliotheca Guelferbytana servatur, ad textum emendatiorem reddendum aliquid conferre posse; sed cum Cl. *Wernsdorf*, Professor Helmstadiensis, diligenter hoc codice examinato, nihil plane bonae frugis inde capere posse futurum Catulli editorem humanissime mihi significasset, spem illam abieci.

Illud autem doleo et mecum dolebunt omnes, qui Catullum amant, quod duorum nobilissimorum Criticorum, *Duckeri* et *Brouckhusii*, in Catullum anecdota, nunquam e tenebris in lucem prolata sunt; *Duckeri* quidem animadversionum in Catullum exiguam partem ad Carm. XVIII, XIX, XX, *in Priapum* delibavit et publicavit *Burmannus Sec.* ad Anthol. Tom. II, p. 574. sed de *Brouckhusii* in Catullum commentariis nil scimus, nisi quod eorum aliquoties mentionem iniicit *Burmannus Sec.* ad Propert. et *Dorville* ad Chariton. *Bernardus* autem de iis scribit (in vita *Reiskii* p. 420.) *Catullum prelo subiiciet Westenius bibliopola, cui editioni accedent Commentarii inediti Brouckhusii ex Bibliotheca Dorvillii.* — Quod ad interpretationem attinet, qua Catullum illustrare studui, quilibet, vel me non fatente, facile sentiet, me ad eam rationem, qua novam lucem Tibullo et Virgilio affundere et eorum lectoribus facem splendidissimam accendere sustinuit *Heynius*, imitandi studium direxisse; sed nemo, opinor, adeo me mihi Suffenum esse arbitrabitur, ut quod solus fere *Heynius* in poëtarum interpretatione praestitit, et pro insigni ingenii et do-

ctrinae copia facile praestare potuit, id in Catullo me praestitisse, vel unquam pro ingenii et doctrinae tenuitate praestare posse, stulte mihi persuadeam; immo gratissimo animo publice profiteor, me ne hanc quidem qualemcumque Catullo navare potuisse operam, nisi praecepta ab *Heynio* in Tibullo et praecipue Virgilio ad omne poëtarum studium proposita mature imbibissem, et ad eius normam virtutes poëticas et dictiones exigere didicissem. Ne quid ostentationis causa facerem, et ambitiose ad vanam doctrinae gloriolam aucupandam undique omnia corraderem, non solum diligenter mihi cavi, sed etiam plurimam partem eorum, quae olim magno cum studio ex commentariis aliorum ad Catullum congesseram, cum parum utilitatis inde ad poëtae explicationem redundare videretur, resecui vel plane delevi. Quod autem ad instituendam cum Graecis, e quibus totus Noster pendet, comparationem spectat, animus est, si Deus vitam concesserit, alio tempore ad exemplum studii, quod Virgilio cum Graecis comparato olim impendit Vrsinus, in libello peculiari, institutam Catulli cum Graecis comparationem proponere.

INDEX

EDITIONVM CATVLLI

IN SEX AETATES DIGESTVS

QVEM FERE TOTVM EX EDITIONE BIPONTINA DESCRIPSIMVS.

AETAS I. NATALIS.

1472 *Editio princeps.* Valerii Catulli Veronensis, poëtae clarissimi, carmina. Albii Tibulli Equitis Romani poëtae elegiae. Aurelii Propertii Umbri Mevani carmina. P. Papinii Statii Surculi Sylvarum liber ad Stellam. fol. Haec editio, Brouckhusio nondum visa, Vulpio primum cognita, exstat in Bibliotheca Laurentiana Florentiae. v. Montefalc. Bibl. MSS. T. I, p. 309. et in Museo Britann. e Biblioth. Askew. Memoratur a Maittairio Tom. I, P. I. (sive T. IV.) p. 320. Nondum editionem hanc critico acumine exploratam esse aegre fert Cl. *Heyne.* Ex iis tamen, quae Vulpius commemorat, tum aliis argumentis probabile fit, alteram anni 1481. ex ea esse descriptam, adeoque lectionem nos eius iam enotatam habere, dum huius varietatem Brouckhusius dederit.

1473 Catullus per Steph. *Corallum* editus Parmae, fol.

1475 Catulli, Tibulli, Propertii Aurelii nautae poëtae et Statii Papinii Sylvarum liber. Impressus opera et impensa Io. *de Colonia* et Io. Manthen

de Gherezen, qui una vivunt feliciter. Venetiis, fol. Vid. Maittaire l. a. p. 350. Est haec editio, quam Brouckhusius principem esse putabat, et ex qua lectionem adposuit sub lit. D.

1481 Catull. Regii, fol.

——— Tibulli, Catulli, Propertii, cum eorum vita, opera, *Regii lepidi*, accuratissime impressa auctoribus Prospero Odoardo et Alberto Mazali Regiensibus, anno salutis 1481 19 Kal. Octobr. fol. Paulo frequentior haec est editio quam superiores. Adservabatur etiam in Bibliotheca Brühliana. Varietatem ex ea descriptam Nic. Heinsius habuerat, et Brouckhusius quoque in Variantium adparatu adposuit.

——— Catulli, Tibulli, Propert. opera et Statii Sylvae. Actum Vincentiae per magistrum *Io. Renensem* et *Dionysium Berthochum*. Tum in trinis foliis subiicitur Carmen Io. *Calphurnii*, poëtae clarissimi, ad Io. Inderbachium Pontificem Tridentinum de laudibus eius, et de interitu beati Simonis infantis a Iudaeis mactati. fol. Contigit Cl. *Heynio* versare eam manibus, cum Bibliothecae Georgiae Augustae ea illata sit. Praefatur breviter Io. Calphurnius ad Hermolaum ICtum, et memorat se, ab adolescentibus studiosis rogatum, ut Propertium aut Statii Sylvas iis interpretaretur, editionem Venetam percurrere coepisse; tot autem mendis refertam eam deprehendisse, ut longe plura essent vitiosa et depravata, quam quae emendata; convenisse itaque se nonnullos impressores et tradidisse iis exemplar correctum; nec

tamen eos partibus suis satis omnino fecisse conqueritur. Manifestum adeo cum ex his, tum ex ipsa exemplaris tractatione fit, esse illud ex Veneta pr. descriptum, sed paulo emendatius. Cum impressionis nota non sub extremam calcem, sed Statii Sylvis subiecta sit, memoratur aliquoties haec editio sub titulo veteris editionis sine anno: v. c. in Catal. Bibl. Reg. Paris. n. 778.

1485 Catullus, Tibullus, Propertius, cum comment. ant. Venetiis, fol. Memoratur a Maittario T. I, P. I. p. 469, sed perperam, cum de editione 1475 excusa agere vellet.

—— Val. Catulli poëmata cum scholiis Ant. *Parthenii* Lacisii, Brixiae, fol. Quae editio anno seq. iuncta videtur Tibullo et Propertio.

1486 Catullus cum commentariis Parthenii (XI Kal. Maii) Tibullus cum commentariis (XVIII Kal. Febr.) Propertius cum brevibus elucubrationibus (XVII Kal. April.) Brixiae per *Bonium de Boninis de Ragusia*, fol. Laudatur vulgo: Cat. Tib. Prop. cum elucubratt. *Domitii Calderini* et aliorum (v. Bibl. Reg. Paris. p. 287. n. 779). Sed Domitii Calderini notae tantum sunt in Prop. Vidit exemplaria Cl. *Heyne*, in quibus diverso ordine se exciperent particulae; in aliis, quod et in ceteris antiquis edd. saepe factum, Propertius deerat. Haec editio iam excussa fuit a Brouckhusio. Convenit eius lectio fere cum Romana, ut tantum non ex ea descripta videri possit.

1487 Tibullus, Catullus, Propertius. Impressi Venetiis, per Andream *de Palthaschichis* Catanensem, fol. De hac editione, quae ex superiori

Brixiensi repetita est, repetitis quoque iisdem commentariis, Editor Cantabr. *Tibullus*, inquit, *anno* 1487 *in quo autem anno Catullus sit impressus, nulla fit mentio.* Sed Maittarius id definivit l. c. p. 484 et ipsa res docere poterat: *Ex signaturis* (*f. g.*) *quarum haec illam sequitur, constat, Catullum ab eodem typographo et anno eodem expressum fuisse; quamvis typographi et anni indicium ad Tibulli solius calcem adponatur.* In aliis exemplaribus Propertium deesse, ex eodem Maittario patet, ubi omisso Propertio, tantum Tibullum et Catullum memorat hunc in modum: *Tibullus cum commentariis per Andr. de Paraschiscis* (ita vitiose appellat, in indice vero *de Paltaschiscis*) *XVIII Kal. Ian. Et Catullus cum comm. Ant. Parthenii Lacisii Veronensis.* Minus accurate in Append. Catal. Bibl. Lugd. p. 513. *Catullus, Tibullus, Propertius Beroaldi* huius anni memoratur: nam is ad an. 1491 spectat, ut statim videbimus.

1491 Tibullus, Catullus, Propertius cum commentt. (*Bernardini Veronensis* in Tibullum, Antonii *Parthenii* in Catullum, et Phil. *Beroaldi* in Propertium) Venetiis, fol. Mera est repetitio editionis Venetae.

1493 Tibullus, Catullus, Propertius cum commentt. Bernardini Veronensis, Ant. Parthenii, Phil. Beroaldi. Impressum per Symonem Bevilaqua Papiensem. Venet., fol. Nova est repetitio Venetae. Sed et inter incunabula artis typogr. in Bibl. Uffenbach. univ. T. II, app. p. 135 separatim refertur.

1494 Catull. cum comm. *Palladii Fasci*, Venet., fol

1496 Cat. Tib. Prop. repet. ed. 1491.

1500 Tib. cum comm. Cyllaenii Veronensis. Catullus cum Parthenii Veron. et Palladii Patavini. Emendationes Catullianae per Hieron. Avantium Veronensem, et eiusdem in Priapeias Castigationes. Prop. cum comm. Phil. Beroaldi. Annott. in Prop. tum per Domitium Calderinum, tum per Io. Cottam Veronensem. Haec omnia sunt ex exemplaribus emendatis Hier. Avantii (Haec in ipsa libri fronte praescripta sunt.). Sub finem: « Impressum Venetiis per Io. de Tridino de Cereto alias Tacuinum, cIↃIↃ die vero XIX Maii. Regnante inclyto principe Augustino Barbadico. » fol. Non infrequens est haec editio. Etiam ex superioribus Venetis repetita est, exemplar tamen ab Avantio mendis typographicis purgatum esse debuit, antequam operis librariis excudendum traderetur.

AETAS II. ALDINA.

1502 *Aldina I.* Catullus, Tibull., Prop., in aedibus Aldi, Venetiis, 8. Haec eadem editio, ut in aliis Aldinis factum, sine anni et loci nota prostat. Est autem haec inter classicas editiones habenda, quandoquidem illa multarum seqq. quasi parens, atque earum quoque, quae emendatiores prodiere, fundus fuit. Expressam eam esse ex superiore Veneta 1500 liquido constat, pluribus lectionibus comparatis; correctiones tamen viri docti seu Avantii

seu Aldi experta est, in Catullo utique Avantii, id quod in praefatione ipse Aldus testatur. Idem ait nonnulla asterisco notata *in fine operis aliter atque aliter legi excudenda curasse:* quod tamen praestitum ab Aldo non videtur. Nam quae sub Catulli calcem subiectae sunt emendationes Avantii, Lucretium respiciunt. Exierant prelo Aldi ad tria millia exemplaria huius libri, ut mirandum sit, eum non frequentius reperiri.

1503 Cat. Tib. Prop. impressi opera et impensa Philippi bibliopolae Giuntae T. Florentini anno MDIII Nonis August. Petro Sotenno Vexilifero felicissimo 8. Etiam haec Aldinae repetitio est, ut tot alia exempla Aldina a Iunta repetita sunt.

1515 *Aldina II.* Cat. Tib. Prop. in aedibus Aldi et Andreae soceri, Venet. 8. Primo intuitu nihil habet haec editio, quo a priore magnopere discrepet. Sed pro nova prorsus recensione habenda est; adeo correcta et emendata illa est (in Tibullo utique) a viro docto, etsi eius nomen non proditum est. Secutus ille videtur in primis rationem criticam, tum vero editiones veteres alterius sectae passim inspexisse, Italicos quoque codices aut excerpta ex iis ante oculos habuisse. Merito itaque illa facta est plerarumque, quae secutae sunt, editionum fons et fondus, in primis autem Muretinae 1558.

1518 Cat. Tib. Prop. Lugd. sumtu Barthol. *Trot.* an. millesimo quingentesimo XVIII, die XXII Sept. 8.

1520 Alb. Tib. elegg. libri IV una cum Val. Cat. epi-

gramm., nec non Sext. Prop. libri IV elegiaci cum suis comm., videlicet Cyllaenii Veron. in Tib., Parthenii et Palladii in Cat. Beroaldi in Prop. Habes insuper emendatt. in ipsum Cat. per Hier. Avantium Veron. Nec non et castigatissimam tabulam omnium rerum, quae in margine sunt positae, nuper additam et nunquam alias impressam. Venet. in aedibus Guilielmi *de Fondaneto* Montisferati. an. Domini MDXX die XII Iulii. Inclyto Leonardi Lauretano Principe, fol.

1529 Cat. Tib. Prop. apud Sim. Colinaeum, Paris. 8. Novo characteris litterarum genere, quod ad calligraphiae elegantiam propius accedit, exarata est haec editio, ex I. Aldina expressa.

1530 C. Val. Cat. Veron. lib. I Alb. Tib. Equitis Rom. libri IV Sex. Aur. Prop. Umbri lib. IV Cn. Corn. Galli fragmenta. *Basil.* excudebat *Henr. Petrus* mense Martio, 8. Repetita est ex Aldina I ad II passim correcta, sed parum diligenter.

1531 Cat. Tib. Prop. per Melch. *Sessam*, MDXXXI, XX Sept. Venet. 8.

1533 Repet. ed. Paris. 1529 8 emendatis nonnullis gravioribus vitiis. Alii hanc ed. ad an. 1534 referunt.

1534 *Gryphiana I.* Cat. Tib. Prop. cum Gallo. ap. Seb. Gryphium, Lugd. 8. Editionum genus Gryphianum non contemnendum, totum ex Aldina I, seu ex Basileensi, quae inde descripta erat, ductum est, etsi passim ex secunda, in sequioribus etiam ex Muretina interpolatum.

1537 *Gryphiana.* Cat. Tib. Prop. Accedentt. Corn.

Galli fragmm., *quam editionem a nemine indicatam ipse possideo.*

1539 8 repet. ed. Basil. 1530.

1542 *Gryph. II.* 8.

1543 Paris. 8. repet. ed. 1529 in qua graviora quaedam vitia emendata sunt.

1544 *Gryph. III* 8.

1546 *Gryph. IV* 8.

1549 Cat. Tib. Prop. His accesserunt Corn. Galli fragmm. Post omnes omnium editiones summa denuo vigilantia recogniti. Venet. ap. Hier. Scotum, 8. Splendida sed vana professio. Ex Gryph. repetita est, ad Ald. II correcta.

1551 *Gryph. V* 8.

1554 Cat. Tib. Prop. multis in locis restituti. Paris. 8.

AETAS III. MVRETINA.

1554 Catullus et in eum commentarius M. Ant. *Mureti.* Venet. Paulus Manutius Aldi fil. 8. (Isque solus, sine ceteris duobus, Tibullo et Propertio, nam hos poëtas iam tum coniunctos exiisse verum non est.). Haec recensio Mureti doctissime facta est, sed Aldina II pro fundo substrata. Multa a viro hoc sagaciter partim e critica ratione, partim ex veteribus scriptis et editis emendata.

1558 Catullus et in eum comm. M. Ant. *Mureti.* Ab eodem correcti et scholiis illustrati Tibullus et Prop. Venet. ap. Paul. Manutium 8.

1559 Repet. ed. Venet. 1558 Lugd. ap. Guil. Rouillium. 8.

1560 E recensione G. *Canteri*, Antverp. 8.
1561 *Gryph. VI* Lugd. 12.
1562 Venet. c. comm. Mureti sub signo Aldi, 8 repet. ed. 1558.
1566 Cat. c. commentariis Achillis Statii Lusitani, Venet. in aedibus Manut. 1566 8. Memorabilis sed valde infrequens est haec editio. Aldinam II secutus est Statius, Muretina correctione posthabita, scriptorum autem librorum varietate adposita et erudita adnotatione magnam laudem meruit. Recusus est eius Comm. in edit. Morell. 1604.
1569 Repet. ed. Basil. 1530 8 sed vitiosissima, cum Horat. *Tuscanella*, qui eam curavit, ineptus homo, ad rethorices praecepta poëtas hos exegit, et indice singulorum verborum ad Erythraei exemplum in Virgilio stulte instruxit.
—— Cat. Tib. Prop. Antverpiae, ex offic. Cristoph. *Plant.* 12. Non ex infimo censu haec est editio, imo vero inter praestantiores superiorum temporum referenda. E Canteri recensione eam esse profectam narrat Fabricius, quod verum non est; nam Prop. tantum *Canteri* scholiis est illustratus. At Cat. et Tib. a Victore *Gisselio* et Theod. *Pulmanno* varia lectione instructi sunt, quae potissimum e Statio descripta est, ex quo etiam, adeoque ex Aldina II, quam Statianae lectionis fundum esse ignorabant viri docti, saepe correxerunt, saltem mutarunt lectionem Mureti, quam in ceteris sequuntur. Subiecta Tibullo sunt Galli fragmm. cum praef. Pulmanni.
—— Cat. Tib. Prop. et Corn. Galli opp. c. indice Horatii Tuscanellae Basil. ex offic. Henricopetri-

na, an. Salutis MDLXIX, mense Martio. 8.
1571 *Gryph. VII* 8.
1573 *Gryph. VIII* 12.

AETAS IV. SCALIGERIANA.

1577 Cat. Tib. Prop. ex recensione *Scaligeri.* Accedit eiusdem castigationum liber. Lutetiae, ap. Mam. Patisson, 8. Speraverat ille, Mureti obtrectatione adductus, lectionem ab hoc emendatam, et una cum illa Aldinam II, rediitque ad Aldinam I, ex qua reduxit magnum numerum vitiosarum et importunarum lectionum, quas partim suo more correxit, partim in contextu reliquit, cum dudum sublatae essent in Ald. II, et Muretina. Secutus tamen eum est cum aliis Brouckhusius. Habuit etiam praeter Aldinam I vel Gryphianam inde expressam, edd. Statii, et Plantin.

1579 Catulli Phaselos c. adnotatt. doctorum virorum et parodiis per Sixtum *Octavianum*, Eboraci, 8.

1582 Cat. Tib. Prop. nova editio. Ios. *Scaliger* recensuit. Accedit eiusdem in eosdem castigationum liber. Antv. ap. Aegidium Radaeum, 8. Mera est librarii repetitio, nisi quod ad calcem adiectus est Mureti commentarius in Catull. c. eiusdem scholiis in Tib. et Prop.

1587 Cat. Epithalamium graeca metaphrasi poëtica donatum a *Q. Septimio Florente Christiano*, Paris. 4 ap. Morell.

—— Cat. Tib. Prop. serio castigati. Antv. ex offic. Chph. Plantini, 12.

1588 Cat. Tib. Prop. Lugd. Bat. 12. ed. Iano *Dousa* fil. cum Perivigilio Veneris et suis in Cat. Tib. Prop. coniectaneis.

1592 Repet. Basil. 1530 8. Quamvis ex Scaligerianis hinc illinc correcta, tamen vel sic nullo loco habenda.

—— Cat. Tib. Prop. denuo recogniti ac variis lectionibus et notis illustrati a Iano *Dousa* filio. Accessere Pervigilium Veneris et carmina graeca, quae aut e latino Catulli expressa sunt, aut a Catullo ipso latine translata. Item. Ios. *Scaligeri* et Henr. *Stephani* e Tib. et Prop. versiones graecae. Iani *Dousae* filii in Cat. Tib. Prop. coniectanea et notae. Lugd. Bat. ex offic. Plant. Fr. Raphelengius, 12. Hanc omnium emendatissimam editionem adpellat Nic. Heinsius ad Virg. Aen. VII, 10. Fundus est ed. 1569.

—— Cat. Tib. Prop. et Corn. Galli opera, Horat. *Tuscanellae* scholiis et indice illustrata per Seb. *Henricopetrum*, Basil. 8.

1593 Cat. Phaselos, Lugd. 12.

1594 Cat. Tib. Prop. Lugd. 12. Non videtur aliud, quam Gryphianarum repetitio.

1600 Repet. auctior ed. Antv. 1582 8.

—— Cat. Tib. Prop. nova editio. Ios. *Scaliger* Iul. Caes. fil. recensuit. eiusdem in eosd. castigationum liber auctus et recognitus ab ipso auctore. Heidelbergae, in bibliopolio Commeliniano, 8.

1603 Repet. ed. 1592.

—— Cat. Tib. Prop. Lugd. 8.

—— Cat. Tib. Prop. serio castigati. Antv. Raphelengius, 24.

1604 Cat. Tib. Prop. c. variorum doctorum commentt., notis et observatt. in unum congestis per Cl. *Morellum*, Lutet. 3 Vol. fol. Singulis elegiis praemisso contextu subiiciuntur notae Cyllenii, Ach. Statii, Mureti, Iani Dousae, Scaligeri.

1606 Catulli casta carmina selecta a Raph. *Eglino* Iconio, c. eiusdem vindiciis *Ciris* Catullianae adversus Ios. Scaligerum. Accesserunt Casp. *Scioppii* epitheta et synonyma poëtica, c. n. eiusdem in Claudii Verderii censionem. Francof. 12. Numerus castorum Catull. carminum valde augeri potuit: nam editor vix viginti carmm. adposuit.

1607 Cat. Tib. Prop. nova edit. Ios. *Scaliger* recensuit: eiusdem in eosdem castigationum lib. auctus et recognitus ab ipso auctore. Excudebat Iac. Stoër. Lugd. 24. Mera est repetitio edit. 1600.

—— Cat. Tib. Prop. Opp. quae exstant omnia, ad vetustiss. cod. Biblioth. Iac. *Grasseri* fideliter edita. Quibus accedunt C. Galli fragmm. Lugd. 12.

1608 Io. *Passeratii* Commentt. in Cat. Tib. Prop. Paris. ap. Cl. Morellum, fol. Praemittuntur ipsa poëtarum verba ex Scalig. recens. Sequuntur Passeratii praelectiones seu notae.

—— Opp. Cat. Tib. Prop. et Corn. Galli, sive Maximiani potius. Cum indice Horat. Tuscanellae. Editio auctior insuper poëmatis aliquot, quae vere Corn. Galli. Hanoviae, typis Wechel. ap. Cl. Marnium et her. Io. Aubrii, 8. Est repetitio pessimae Basil. 1530 c. Hor. Tuscanellae indice.

1610 Ex Tib. et Prop. Elegiae, ex Catullo, Martiale,

Ausonio aliisque scriptoribus tum antiquis tum recentibus Epigrammata selecta et commentario brevissime illustrata. Cadomi, 16. Non magis in censum venit, quam quae sequitur, impressionis tantum loco notabilis:

1611 Cat. Tib. et Prop. nova edit. ad Ios. *Scaligeri* emendationem accurate conformata: nisi quod qui in Scaligeriana ed. desiderabantur Epigrammatum ut elegiarum tituli hic aliunde diligenter sunt suppleti. Add. Elegiarum libellus, qui Corn. Gallo vulgo adscribitur. Brageraci, 8.

1618 Iani *Gebhardi* in Cat. Tib. et Prop. animadverss. c. I. *Meleagri* in Val. Cat. Spicilegio, Hanov. 8.

1619 Cat. Tib. Prop. cum Galli fragmm. Amstel. Ianson. 24.

1621 Cat. Tib. Prop. cum I. *Livineii* notis antehac ineditis, — nec non uberioribus Iani *Gebhardi* animadverss. cum I. *Meleagri* Spicilegio. It. poëmata Galli et index Hor. Tuscanellae. Francof. ex offic. Wechel. 8. Librarii industriae debetur haec ed., non viri docti curae, etsi Gebhardus praefatus est. Poëtarum verba ex pessima Basil. 1530 aut ex Wechel. superiore 1608 expressa sunt. Io. Livineii notas eod. anno, et Iani Gebhardi animadverss. quarto ante anno seorsum editas nunc in unum volumen redegit librarius redemtor.

1622 Typis Iacobi Stoër., 12. Basis est Scaligeriana recensio.

1630 Cat. Tib. Prop. cum Galli fragmentis, Amstel, 24.

1640 Cat. Tib. Prop. Aureliae Allobr. 4 in Corp. poët. lat. ed. II ap. Sam. Crispinum.

1642 Cat. Phaselos cum Andr. *Senftlebii* comm. et parodiis amplius quinquaginta, et graeca Ios. Scaligeri metaphrasi, e Bibl. Nic. Henelii, Lips. 8.

1648 Antv. 12 omissis obscoenis.

1651 Cat. Tib. Prop. cum Galli fragmm. Amstel. 12.

1659 Cat. Tib. Prop. et quae sub Galli nomine circumferuntur, cum selectis variorum commentariis, accurante Simone *Abbes Gabbema*, Trai. ad Rhen. 8. Vitiis typographicis scatet, et farraginem notarum adponit, quibus verba et phrases illustrantur, non sententiae.

1664 Cat. Tib. Prop. cum Galli fragmm. Amst. 24.

1670 Eadem repetita.

1675 Poëmata selecta e Cat. Tib. et Prop. c. notis *Vorstii*. Lips. 8.

1680 Cat. Tib. Prop. e recens. I. G. *Graevii*, c. notis integris Ios. Scaligeri, M. Ant. Mureti, Ach. Statii, Rob. Titii, Hier. Avantii, Iani Dousae patris et filii, Theod. Marcilii, nec non selectis aliorum. Trai. ad Rh., ex offic. Rudolphi a Zyll, 8. Adiectum est Pervigilium Veneris. Graevii nomen mutuasse tantum videtur astutus librarius ad fraudem faciendam, quamquam eius praefatio in capite legitur. Omnia indiligenter disposita et parum concinne; nec cum cura expressa.

AETAS V. VOSSIO-BROVCKHOVSIANA.

1684 Cat. cum eruditissimo Is. *Vossii* commentario, Lond. 4, quae editio reliquis hactenus quidem praestat. Usus est praeter alios codices om-

nium vetustissimo Mediolanensi, quem laudat passim, et reliquis uti antiquiorem ita emendatiorem quoque esse praedicat p. 215. Utinam vero politissimi vir ingenii, Ianus Brouckhusius, cui Propertium debemus et Tibullum, similiter etiam Catullum potuisset absolvere, quem expoliendum, ingenioque et doctrina sua illustrandum sibi sumserat: ita nihil esset amplius, quod ad vetustissimi poëtae lucem studiosi possent desiderare.

1685 Cat. Tib. Prop. opera, interpretatione et notis illustrata a Phil. *Silvio* in usum Delphini, Paris. 4. In hac edit., ut in aliis ad usum Delphini editis scriptoribus omnibus, obscoena et lasciva rescissa et omissa locis sunt, consilio non improbando, nisi hac ratione, quod loca eadem congesta et ad calcem voluminis deinde iunctim exhibent, plures igitur ad ea legenda allicerentur, quorum forte oculos eadem scriptoris corpori suo loco inserta citius latuissent. Nam πλεῖστοι κακοὶ, πλεῖστοι ἀργοὶ, pauci solidam eruditionem consectati integros legunt auctores: multi contra, qui eos obiter evolvunt, missis utilibus, ut κάνθαροι irruunt in εἰς τὴν κοπρίαν, cuius gustu tenentur, quamque gaudent et gratulantur sibi ab editoribus congestam veluti in cumulum. Angli quidem, quoties edd. in us. Delph. curarunt recudi, loca illa suis quaeque locis restituerunt, etsi vicissim indices omnium vocabulorum minus plenos passim ab illis exhiberi dolet Thom. Crenius part. III, animadvers. p. 6.

1686 Cat. Tib. Prop. c. Galli fragmm. Amst. 24.

1691 Catull. e rec. Is. Vossii, Ultrai. sumtibus Socie-

tatis, 4 et mutato tantum primo folio, Lugd. ap. Pet. van der Aa.

1697 Catull. ex edit. Vossii, per Hadr. *Beverlandum* curatus, Lugd. Bat. 4.

1707 Cat. Tib. et Prop. opera ad optimorum exemplarium fidem recensita. Acc. variantes lectiones e MSS. Cantabrigiae, 4. Splendida et inter ceteras conspicua editio ipsos poëtas emendatissimos exhibet. Editor var. lect. adiecit cum ex aliorum annotat. excerptas, tum ex Cod. Laudensi, collationibus in margine Aldinae adscriptis, aliis collationibus Octav. Ferrarii, item ex antiquis editt. Reg. Lep. Brix. Venet. Ald. Colin.

1710 Cat. Tib. Prop. ex recens. Io. Ant. *Vulpii* Bergomensis, cum eiusdem observatt., Patavii ap. Ios. Corona, 4. Et adolescens, et nondum visa Brouckhusiana, hanc emiserat vir doctissimus. Multa retractavit in ed. posteriore.

1713 In corpore poëtarum, Lond., fol. (cura *Maittarii*).

1715 Cat. Tib. Prop. opera. Accedunt quaedam eorumdem Poëtarum carmina graece versa, cum oda Sapphus a Cat. latine reddita, et cum indice copioso. Lond. Iac. Tonson, 12. Mich. Maittarii cura prodiit. Ex Cantabrigiensi repetita est, una cum Var. Lect. Adiecta tabula, qua Scaligerianae transpositiones comparatae sunt, item graeca versio nonnullorum carminum a Scaligero et Florente Christiano facta.

1723 Cat. Tib. Prop. ad fidem optimorum exemplarium recensiti, cum MSS. var. lect. margini adpositis ad celsissimum Aurelianse m Ducem (stu-

dio et opera Mich. *Brochard*). Paris. Coustelier, 4. Nil aliud egit editor, quam ut edit. Scaligerianam recudendam traderet.

1733 Cat. interpretatio odae Sapphicae ad Lesbiam, in Wolfii edit. Sapphus fragmentorum, Hamb.

AETAS VI. VVLPIANA.

1737 Cat. cum copioso *Vulpii* commentario, Pat. 4. Notae non tam in emendando et interpretando versantur, quamquam in hoc quoque, quam in conferendis locis veterum et recentiorum poëtarum, in quibus eadem sententia simili aliove modo expressa est, etiam per imitationem ut lectores haberent exercitationem ingenii aptam ad imitationem, itemque ut copia verborum et sententiarum comparari possit.

1738 C. Val. Catullus in integrum restitutus. Ex MS. nuper Romae reperto et ex Gallicano, Patavino, Mediol. Rom. Zanchi, Maffei, Scaligeri, Achillis, Vossii et aliorum. Critice Io. Franc. *Corradini de Allio* in interpretes veteres, recensioresque, grammaticos, chronologos, etymologos, lexicographos, cum vita poëtae nondum edita. Venet., fol. De Corradini impudentia vid. Cl. Harles. introd. in not. lit. Rom. Vol. I, p. 326. seqq.

—— C. Val. Cat. Opp. ex castigationibus observationibusque Graevii, Vossii et Vulpii emendata. s. a. et l. 12 accedit Pervigilium Veneris ex castigatt. obssque Sanadoni emendatum.

1742 Cat. Tib. Prop. ad fidem optimorum librorum accurate recensiti, quibus adiectum est Per-

vigilium Veneris. Goettingae ex offic. Acad. A. van den Hoeck, 12.

1743 Cat. Tib. Prop. pristino nitori restituti et ad optima exemplaria emendati. Acc. fragmm. C. Gallo inscripta. Lugd. Batav. (Paris. Coustelier) 12. Ad Scaligerianam rec. excusa est.

1754 Paris. ap. *Barbou.* 12.

1762 Cat. Tib. Prop. Goettingae, 12 quibus adiectum est pervig. Vener. repet. ed. 1742.

1772 Cat. Tib. Prop Birmingham. typis elegantissimis Io. Baskerville, 4 et 12.

1773 Cat. Tib. Prop. Lond. per Harwood, 12.

1778 C. Val. Cat. Epithal. de nuptiis Pelei et Thetidos, varietate lectionis et perpetua adnotatione illustratum a Frid. Guil. *Doeringio*, Numburgi, 8.

1783 *Editio Bipontina.* Cat. Tib. Prop. cum C. Galli fragmm. et Pervigilio Veneris; praemittitur notitia litteraria. mai. 8.

1787 C. Val. Catulli carmen de nuptiis Pelei et Thetidis cum versione Germanica Christiani Friderici Eisenschmid in usum Tironum illustravit Carl Gotthold *Lenz.* Altenburgi.

Nic. *Heinsii* notulae in Catullum editae sunt a Pet. *Burmanno* ad calcem Advers. Heinsianorum.

In Catulli *Attin* emendationes sunt in Miscell. Obs. Dorvill. Vol. II, p. 323 seqq. item in Carmen X. *Varus me meus*, Vol. V, p. 1 seqq.

Codex carminum Catulli eleganter scriptus in membrana, qui olim fuit Marquardi Gudii, una cum aliis eiusdem MSS. optimae notae pervenit in Bibliothecam Guelferbytanam Serenissimi Ducis Brunsvicensis. Aldina editio Catulli, Tibulli et Propertii vulgata anno 1502 8 exstabat castigata passim et emendata manu

viri docti in Bibl. Ernest. — Codicem Cat. Tib. et Propertii, silvarumque Statii ab Ant. Sinibaldo Florentiae anno 1484 descriptum Neapoli in Bibl. Olivetanorum vidit Bernhardus de Montfaucon, ut refert ipse in Diario Italico, p. 305. — Exemplar Catulli MS. quod Mediolani servat Bibl. Ambrosiana, mirifice praedicat Ios. Ripamontius in Card. Borromaei vita. Lucas Holsteinius in Epist. Tom. V. Sylloges Burmannianae p. 435 Iani *Brouckhusii* schedas MStas in Catullum nactus David *Hoogstratanus* novam eius poëtae editionem notis illustratam meditabatur, sed morte praereptus est 21 Nov. a. 1724.

Bernardini *Realini* Carpensis, S. I. commentarius a iuvene vix viginti annorum, antequam societatem ingrederetur, *in nuptias Pelei et Thetidis:* cum adnotationibus eius in varia scriptorum loca, recusis in Tomo secundo Facis Criticae Gruterianae p. 335–371 vidit lucem Bononiae 1551 4.

Rob. *Titii* praelectiones ad Catulli Galliambum sive carmen LXIV, Bonon. 1599 4. cum aliis quibusdam eius viri scriptis prodierunt, et in Graevii editione Catulli leguntur, atque in Parisiana a. 1604, fol. p. 216. Illa Parisina in quibusdam exemplis praefert etiam annum 1608 vel 1615.

F. A. C. *Werthes* über den Atys des Catull, München, 1774 8. Interpretationem excipiunt observationes.

Emendationes in Catulli Epithal. auctore Ch. Guil. *Mitscherlichio*, sunt adiectae eiusdem epistolae criticae in Apollodorum, p. 43–51. Goettingae 1786.

VERSIONES ET METAPHRASES.

Catulli Epithalamium graeca metaphrasi donatum a *Q. Septimo Florente Christiano.* Paris. 4 1587 apud Morell. Haec metaphrasis recusa est in edit. Lond. 1715.

Carmina quaedam e latino Catulli graece expressa leguntur in edit. Iani *Dousae*, Lugd. 1592.

Poëmatia quaedam Catulli, Tib. et Prop. selecta graece reddita per Ios. *Scaligerum* 1615 8. Repetita est haec metaphrasis in edit. Lond. 1715, et illa phaseli in editione *Senftlebiana*, Lips. 8 1642.

Amores Catulli ex poëmatis ipsius petito argumento Gallica prosa ingeniose descripsit coniecturisque suis explicuit Ioannes *Capellanus* (de la Chapelle, qui et an. 1712 amores Tibulli descripsit) Paris. 1680 et Amstel. 1699 12 duobus voluminibus, atque inter eius opera Paris. 1700 12. Gallum secutus Germanus est in libro, cui titulus: Ioachim *Meyers* von Perlenberg Durchlauchtigste Römerin Lesbia, etc. Lips. 1690 8.

Catulli casta carmina, selecta a Raph. *Eglino* Iconio cum eiusdem vindiciis *Ciris* Catullianae, adversus Ios. Scaligerum, Francof. 1606 12 additis Scioppii epithetis et synonymis poëticis et notis eiusdem ad Claudii Verdierii censionem. Qui sub *Imperialis* nomine complures fabulas Romanenses sermone vernaculo Germanico (ut Io. *Capellanus* sive *de la Chapelle* Gallico) edidit, testatur etiam praelo se paratam habere Deliam, Cynthiam et Lycoridem, sive Catulli, Tibulli ac Propertii poëmata versibus Germanicis expressa sic, ut fabulae eroticae illa intexuerit, et rerum Augusti Imperio Romae gestarum non inamoenam narrationem fuerit persecutus.

Epithalamium Thetidos et Pelei redditum carmine Italico a Ludovico *Alamanno* (1), qui primus in heroicis usus fuit genere versuum liberiori, quod Italis *versi sciolti* (2) appellatur: uti post Alamannum deinde fecere Ludovicus *Martelli* in Metaphrasi libri quarti Aeneidos, Hippolytus de Medicis in Metaphrasi libri secundi, Trissinus in Claudiano de raptu Proserpinae, et alii deinde in aliis.

Petrus *Taissand* Quaestor Burgundiae a. 1715 aet. 72 defunctus, inter alia, quae in eius vita memorantur, reliquit versionem Gallicam Officiorum Ciceronis et Metaphrasin Catulli. Vide Journal des Savans 1716 Sept. p. 300.

Epitalamio nelle nozze di Peleo e Teti di C. Val. Catullo, tradotto in versi Toscani (ab Octav. *Nerucci*). Siena 1751 8.

Traduction en Prose de Catulle, Tib. et Gallus. Par l'Auteur des Soirées Helvétiennes (M.r *Pezay*) Tomes 2. Amst. 1771 8, avec un discours préliminaire. Tom. I complectitur Catulli textum cum versione et notis. Nonnullorum carminum obscoenorum solus textus exhibetur. Sed versio levior habetur.

Poematto di Catullo intorno alle nozze di Peleo e di Teti ed un epitalamio dello stesso, tradotti in versi Italiani (a Ioseph. *Torelli*). Verona 1781 mai. 8.

Katulls epischer Gesang von der Vermählung des Peleus, metrisch übersetzt und mit einigen Anmerkungen begleitet von I. *Gurlitt*. Leipz. 1787 8.

Versio *Eisenschmidiana* Germanica excusa est in edit. Lenzii, Altenb. 1787.

(1) Giornale de' letterati d'Italia. T. XXXIII, p. 324.

(2) Quasi *versus solutos* dixeris et nomoeoteleutorum lege liberos.

C. VALERII CATVLLI

VITA

EX EDITIONE VVLPIANA.

Valerio Catullo *Quincti* praenomen tribuit Iosephus Scaliger, corruptissimi loci auctoritate fretus, ex Elegia ad Ianuam v. 12, testatus praeterea, se in antiquo libro Iacobi Cuiacii I. C. ita scriptum manifesto comperisse. Huic Scaligeri persuasioni pondus addit Ioannes Harduinus, qui ad librum XXXVII nat. historiae C. Plinii Secundi cap. 6 affirmat, in omnibus codicibus manu exaratis *Catullum Quintum* appellari. Consensus tamen eruditorum, atque editiones paene omnes refragantur; quibus olim praeiverat L. Apuleius Madaurensis, cum in Apologia priore carminum quorumdam suorum lasciviam *Caii Catulli* nobilissimo exemplo defendit. Et certe librarii veteres, nominum similitudine decepti, Catulum Poëtam cum *Catullo* saepe confundunt: idcirco factum existimo, ut cum illi *Quintus* praenomen fuerit, huic etiam idem affingerent (1).

(1) Alius certe *Quintus Catullus* fuit, cuius integrum nomen *Quintus Lucatius Catullus*, urbanus sive urbicarius, hoc est, mimographus, de quo videndus Scholiastes ad Iuvenal. VIII, 85. ad verba: *Clamosum ageres ut Phasma Catulli*, et ad XIII, 109. Q. Catulli Epigramma e Callimachi Epigr. XLIII suaviter expressum refert Gellius XIX, 9 quod incipit: *Aufugit mi animus, credo, ut solet, ad Theotinum.* Omitto Cinam Catulum Stoicum, quem audivit M. Antoninus imperator, teste Capitolino in Marci vita c. 3. Nam et huius verum nomen *Catullus* erat, ut constat ex M. Antonini lib. I. Sect. 13. Accedit ille, ad quem Martialis XII, 74. *Heredem tibi me, Catulle,*

Veronensem porro fuisse nostrum poëtam, liquido constat, cum ex Ovidio, Plinio maiore, Martiale, Ausonio, ceterisque, tum ex ipsius testimonio, qui carm. 31 ubi e Bithynia reversus Sirmionem lacus Benaci paeninsulam adloquitur, ad Larem domesticum salvum se advenisse gaudet. Natus est (si Hieronymus rationem recte subduxit, neque numeri in eius Chronico depravati sunt) Olympiadis 173 anno 2, ab urbe vero condita 667. Lucio Corn. Cinna, Cn. Octavio Coss. Quamobrem non iniuria Lilius Gregorius Gyraldus Petrum Crinitum reprehendit, quod scribere non dubitaverit; *pro comperto haberi, carmen de Passere Lesbiae ad Virgilium missum fuisse, ob illud Martialis* (1): *Sic forsan tener ausus est Catullus Magno mittere Passerem Maroni.* Nam verisimile non est, Catullum septemdecim annis Marone grandiorem (natus est enim Maro, teste Hieronymo ac Donato, Olympiadis 177 anno 3, ab urbe vero condita 684, Cn. Pompeio Magno, M. Licinio Crasso primum Coss.) eidem adhuc puero tantum detulisse, ut nonnisi fronte perfricta, animoque obfirmato, ad eius tribunal accedere posset. Praeterea τὸ *forsan*, quod est apud Martialem, argumenti vim omnino infringit (2).

Parentem habuit Valerium, ex honesta familia municipali, cuius nimirum hospitio, si Tranquillum

dicis: Non credam, nisi legero, Catulle (Ex edit. Bipont. p. XIII.).

(1) lib. 4. epigr. 14.

(2) Quod Martialis scripsit, *Sic forsan* etc. hoc non ita potest intelligi, ac si revera ad Virgilium carmina sua, vel carmen de Passere, miserit Catullus; nam alioqui non dixisset Martialis, *sic forsan*: sed quod Martialis sua voluerit Epigrammata cum Catullianis, et Silium, ad quem scribit, comparare eum Marone; licet accurate loquendo non iam ita claruerit Virgilius, eum Catullus scriberet, ut ad eum misisse carmina sua credi possit. Sed

audimus (1), C. Iulius Caesar uti solitus fuerit. Non amplissimam quidem pecuniam possedit, utpote qui *sacculum suum aranearum plenum* (2) ingenue fateatur, Furiumque et Aurelium inter principes amicorum observaverit: quorum alteri *nec servus, nec arca, nec cimex erat* (3): alterum *esuritionum patrem* (4) ipse festive appellat. Cumque divitum Romanorum familia maxima esset, neminem habuit *Catullus, Fractum qui veteris pedem grabati In collo sibi collocare posset* (5). Patrimonio tamen satis lauto fuisse videtur, quod hominem eo loco natum deceret. Nam et Romae, in urbe sumtuosa, diutius commoratus est, ibique amoribus operam dedit, ac fundum in agro Tiburtino possedit: navi sua in Pontum navigavit, ac se *Sirmionis herum* (6) appellare non veretur; quae omnia profecto sunt hominis locupletis, et cui familiares copiae non desint. Quod tamen genio indulgeret, convivia pararet, puellas a lenone redimeret (7), nobilium amicitiis floreret, propterea in difficultate numaria saepius erat, villasque suas pignori opponebat. Hanc vero potissimum causam fuisse crediderim, quare cum Iurisconsultis et Oratoribus, puta cum Alpheno Varo, Licinio Calvo, Tullio Cicerone assidue versaretur: homo scilicet aere alieno obstrictus, et forensibus negotiis distentus. Lucellum itaque alicunde corrasurus, Memmium praetorem in Bithyniam simul cum germano

quantacumque etiam deinde fuit Virgilii fama, non dubitasset forte Catullus, si tum vixisset, passerem suum illi iocosque mittere. Ita Martialis quoque Epigrammata sua ait se offerre Silio. Io. Isaaci Pontani autem et Boxhornii c. 35. quaest. Rom. hallucinatio tribuenda calami festinationi, Catullum Martiali iuniorem facientium. (Ex edit. Bipont. p. XIV.)

(1) in Iulio c. 73.
(2) carm. 13.
(3) carm. 23.
(4) carm. 21.
(5) carm. 10.
(6) carm. 31.
(7) carm. 103.

fratre secutus est, nullo tamen successu; idque ob praetoris eiusdem nimiam cupiditatem, vel certe negligentiam. Imo vero cum in provinciam Troadem venisset, fratrem suum, quem aeque ac se ipsum diligebat, immatura morte praereptum amisit. Huius postea cineribus, ex Asia in Italiam revertens, maximo moerore parentavit: eiusdem memoriam, ubicumque se obtulit occasio, mira pietate semper coluit. Navigatione demum absoluta, phaselum, quo mare transmiserat, Castori et Polluci, habitis eo tempore navium servatoribus, illustri carmine dedicavit.

Postquam ex ephebis excessit, in castris amoris coepit stipendia facere: in primis autem Clodiam, praestanti mulierem forma, quas mutato nomine Lesbiam vocare consuevit; Hypsithillam quamdam, Aufilenam Veronensem, et Iuventium puerum deperiit. Amores quoque suos mollissimis versibus complexus, eo scribendi genere haud minorem consecutus est gloriam, quam sublimi vereque divino Aeneidos poëmate vates Mantuanus. Amici eius plurimi enumerantur: Cornelius Nepos, cui libellum suum muneri misit; Verannius et Fabullus; Furius et Aurelius; Licinius Calvus Orator vehemens, et nobilis poëta, quem prisci scriptores fere semper *Catullo* adiungunt: Alphenus Varus IC.; Caecilius, qui de matre Deorum poëma conscripserat; Manlius Torquatus, e gente patricia Romana, cuius nuptias elegantissima ode celebravit, et ad quem est illa epistola, quam tanti Muretus fecit; Cinna Smyrnae auctor, Cornificius fortasse ille, cuius esse Rhetoricorum ad Herennium libros quatuor nonnulli putaverunt; Hortalus poëta mediocris; Cato, non ille Uticensis, morum severitate insignis, at litterator quidam, cuius mentionem facit Suetonius in libro de illustribus Grammaticis c. 11; denique Coelius

Veronensis. M. Tullium Ciceronem in causa forensi (quaenam illa fuerit, ignoratur) videtur patronum adhibuisse, cui profecto ob ac eptum beneficium venuste epigrammate gratias agit. Quamquam igitur Asinium Pollionem diligeret, hominem Ciceroni tantopere infestum, a Tullio colendo non abstinuit; sed videlicet Asinius mortuo demum *Catullo* et Cicerone ipso adversus eximii oratoris manes inimicitias exercuit: nam Catullo florente, ac hendecasyllabos scribente *puer* (1) adhuc erat. Iambicis et Phalaeciis versibus in pessimos quosque homines, nullo discrimine invectus est: neque ipsi Caesari, quantumvis rerum potito, pepercit, quin calami aciem in *sinistram* eius *liberalitatem* (2), atque alia vitia distringeret. Mamurram, Gellium, Vatinium, Vettium, Cominium, quos vehementer oderat, propriis nominibus per ora hominum traduxit, ac styli acerbitate confixit. Lusit praeterea in Volusium ineptum, ut ipse quidem existimabat, annalium scriptorem: in rivalem Egnatium malum poëtam: in Suffenum, quem Caesiis et Aquiniis litterarum venenis adnumerat: postremo in Sextium Oratorem, cuius frigidissima oratione molestam gravedinem se contraxisse per iocum affirmat.

Graecis litteris non leviter imbutum fuisse, ex eo colligi potest, quod suavissimam oden poëtriae Sapphus et Callimachi elegiam de coma Berenices mundissimis carminibus latine reddiderit: ob id etiam fortasse a Tibullo, Ovidio, Martiale *doctus* appellatus. Et idcirco mirum videri debet, Iulium Scaligerum, ea virum eruditione, quodque non minimum est, Veronensem, ideoque municipi suo saltem hoc nomine de-

(1) carm. 12. (2) carm. 29.

vinctum, haec de *Catullo* monumentis mandavisse: *Catullo docti nomen quare sit ab antiquis attributum, neque apud alios comperi, neque dum in mentem venit mihi; nihil enim non vulgare est in eius libris* (1). Quamquam postea mutato consilio, qui mos est homini, παλινῳδίαν canere cogatur, *Galliambicum* eius carmen *divinum* autumans, et poëma de nuptiis Pelei ac Thetidos, verum aditum et gradum ad Aeneidos divinitatem esse pronuntians. Nonne probabilius de *nugis* poëtae nostri Cornelius Nepos, vir gravissimus, iudicium tulerat, cum eas *esse aliquid* putabat? Nonne benignius, et iustius cum ipso egere Pompeius Saturnius, ac Sentius Augurinus, quorum uterque, teste Plinio in epistolis (2), Catulliani carminis imitationem sibi gloriae fore augurabantur. Sed haec alias: nunc id, quod coepimus, agamus. Quinctilianus et Diomedes inter poëtas Iambicos *Catullum* reponunt. Ante Horatium profecto iambicis versibus gloriam *Catullus* adeptus fuerat, ut falso scripserit Horatius epist. 19 lib. 1. — — *Parios ego primus iambos Ostendi Latio* — — Hieronymus Lyricis adnumerat: reliqui Epigrammatographis. Ego vero, si modo fas est meam sententiam aperire, variis potius adiungerem; nam certe in eius poëmatis nonnulla excedunt Epigrammatis modum. Ambigitur iure a nonnullis, utrum haec solum paucula, quae hodie exstant, ab illo scripta fuerint, an vero longe plura, quae vetustas nobis inviderit (3). Ansam ad dubitandum dat Plinius, qui de Incanta-

(1) In Hypercritico, seu lib. 6 poëtices, c. 6.

(2) Lib. 1, epist. 16. lib. 4, epist. 27.

(3) Dubitandum minime est, opus Catulli ad nos lacerum pervenisse. Longe enim plura scripsisse testes sunt veteres Grammatici, qui de eius poëmatiis ea producunt, quae hodie

mentis aliquid a *Catullo* exaratum innuit (1), cuius ne vestigium quidem superest. Et *Catullus* ipse affirmat, Carm. 68, v. 17, se *satis multa lusisse. Iucundum quum aetas florida ver ageret.* Nisi Raphaëli Eglino Iconio Tigurino auscultare velimus (2), qui Ceirin, poëma elegantissimum, Virgilio abiudicans, *Catullo* attribuit propter styli similitudinem (3): *Catulli* profecto esse videntur tria carmina in Priapum, quae doctis viris nonnullis post carmen 17 collocare placuit; non ita dissimili sunt oratione ac stylo. Quod e puris iambis confectum est, Phaseli nitorem proxime attingit: et quaedam in iis continentur, quorum imitatio in Eclogis Virgilianis apparet; Virgilius enim a *Catullo*

non exstant. Itaque apud Virgilium lib. V, 609 *per mille coloribus arcum*, ibi Servius: *De iride arcum in genere masculino dixit*; *Virgilius*, *Catullus et alii in feminino*, *referentes ad originem*. Atqui tale nihil hodie in Catullianis. Praeterea eius opus videtur in genera carminum distincta fuisse, *Hendecasyllabos*, *Heroica*, *Lyrica*, *Elegiaca*. Itaque Charisius citat Catullum *in Hendecasyllabis*, quod sane non fecisset, nisi ita tributum fuisset volumen. Rursus apud Virgilium legimus – *Et quo te dicam carmine?* – Ibi Servius refert, Virgilium, cum sciret Rhaeticum vinum, summopere laudari a Catone, contra autem vituperari a Catullo, ne se in eam dissensionem interponet, hoc modo locutum. atqui in hodiernis Catullianis nulla nota eius rei exstat. Denique Nonius ex Priapeo Catulli adducit: *de meo ligurire libido est*. Quare admodum mutilum opus Catullianum ad nos pervenisse minime dubium est. Quid praeterea dicam, quae citat ex Catullo Maurus Terentianus, quae nusquam comparent. Haec de carminibus Catulli deperditis Ios. Scaliger, quibus inepte quidam *Phasma* et *Laureolum* e Iuvenale ac Tertulliano adiungunt. Vid. Sam. Petitum ad Leges Atticas p. 245 seqq. et Pamelium ad Tertullian, c. XIV contra Valentinianos. *Phasma* Q. Lutatii Catulli, et *Laureolum* Naevii vel Laberii, neutrum vero Catulli esse, eruditis iam notatum. – Carmen Catulli *de incantamentis* citat Plin. XXVIII, 2. Ithyphallica memorat Terentianus Maurus (Ex *Fabric. Bibl. Lat.* Tom. I, c. 5.).

(1) Lib. 28 nat. Hist. 2.

(2) In vindiciis Ceiris Catullianae adversus Ios. Scaligerum.

(3) Praeter rem omnino *Ci-*

plura sumsit: tum comparativus *ostreosior*, carm. 18, auctorem suum satis clamat; huiusmodi enim comparativis longioribus *Catullus* mirifice delectatur. Neque Terentiano Mauro, vetusto atque emunctae naris Grammatico, repugnare ausim, qui testatur, *Catullum* plures versus eo Priapeio sive Antispastico metri genere composuisse. Decessit poëta noster annos aliquot natus ultra quadraginta, ut adversus Eusebii Chronicon ostendo ad eius carm. LII. et CXI. (1).

rin Catullo tribuit *Eglinus*, quem Catulli non raro imitatorem docet Leonhardus Friso libro tertio de poëmate. Neque verius alii *carmen de Vere*, sive *Pervigilium Veneris* ad Catullum auctorem retulerunt, quorum sententiam confutat Lipsius libro I Electorum c. V (Ex Fabric. Biblioth. Lat. Tom. I, c. 5.).

(1) Catullum quoque Caesari superstitem fuisse contendit Ios. Scaliger ad Eusebii num. MDCCCCLX. assentiente Is. Casaubono ad Suetonii Caesarem c. 73 et Franc. Carpentarius in Carpentarianis p. 432. seqq. ita ut per *Valerium* in Epistola Ciceronis ad Trebatium VII, 11. Catullus possit intelligi. (edit. Bipont. p. XIV) cf. nos in argumento ad Carm. XXXIV.

NONNVLLA

VETERVM SCRIPTORVM

DE

C. VALERIO CATVLLO

TESTIMONIA

A VVLPIO COLLECTA.

Cornelius Nepos in T. Pomp. Attico cap. 12.

Idem L. Iulium Calidium, quem post Lucretii *Catullique* mortem, multo elegantissimum poëtam nostram tulisse aetatem, vere videor posse contendere — — — expedivit.

Horatius Satyra 10 *lib.* 1 *v.* 19.

Nil praeter Calvum et doctus cantare *Catullum.*

Tibullus lib. 3 *eleg.* 6 *v.* 41.

Sic cecinit pro te *doctus*, Minoi, *Catullus.*

Propertius lib. 2 *eleg.* 19 *v.* 39 *Edit. Bipont.*

Ista meis fiet notissima forma libellis:
Calve, tua venia; pace, Catulle, tua.

Idem lib. eod. eleg. 25 *v.* 87.

Haec quoque lascivi cantarunt scripta *Catulli*,
Lesbia, queis ipsa notior est Helena.

Ovidius lib. 3 *Amorum Elegia* 9 *v.* 61.

Obvius huic venias, hedera iuvenilia cinctus
Tempora, cum Calvo, *docte Catulle*, tuo.

Idem libro eod. eleg. 15 *v.* 7.

Mantua Virgilio gaudet, Verona *Catullo*.

Idem lib. 2 *Tristium*, *v.* 427.

Sic sua lascivo cantata est saepe *Catullo*,
Femina, cui falsum *Lesbia* nomen erat.
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.

Velleius Paterculus Historiae Rom. lib. 2 *cap.* 36.

Quis enim ignorat, diremtos gradibus aetatis floruisse hoc tempore Ciceronem, Hortensium — — — — — — auctoresque carminum Varronem ac Lucretium, neque ullo in suscepti operis sui carmine minorem *Catullum?*

M. Seneca Rhetor Controversia 19.

Erat enim (*Calvus*) parvulus statura; propter quod etiam *Catullus* in Hendecasyllabis vocat illum *salaputium disertum*.

(*vid. carmen* Catulli 53.)

L. Seneca Philosophus in Apocolocyntosi Claudii Caesaris.

Nec mora, Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos:
Illuc unde negant redire quemquam.
(*versus est* Catulli *e Carmine* 3.)

Plinius maior Praefatione Hist. Nat.

Namque tu solebas meas esse aliquid putare nugas, ut obiicere moliar *Catullum* conterraneum meum: (Agnoscis et hoc castrense verbum) ille enim, ut scis, permutatis prioribus saetabis, duriusculum se fecit, quoniam volebat aestimari ea a Veraniolis suis et Fabullis.
(*vid. carm.* 1 *et* 12 *poëtae nostri.*)

Idem lib. 28 *cap.* 2.

Hinc Theocriti apud Graecos, *Catulli* apud nos, proximeque Virgilii, incantamentorum amatoria imitatio.

Idem lib. 36 *c.* 6.

Hic namque est Mamurra *Catulli Veronensis* carminibus proscissus, quem et res, et domus ipsius clarius, quam *Catullus*, dixit habere, quidquid habuisset comata Gallia.
(*vide carmen* 29 *nostri poëtae.*)

Idem lib. eodem cap. 21.

Sed et ii pumices, qui sunt in usu corporum laevi-

gaudorum feminis, iam quidem et viris, atque, ut ait *Catullus*, libris.

(*vid. carm.* 1 *et* 22.)

Idem lib. 37 *cap.* 6.

Nonius Senator, filius Sturmae Nonii eius, quem *Q. Catullus* poëta in sella curuli visum indigne tulit.

(*vid. carmen* 52.)

Plinius iunior Epistola 16 *lib.* 1.

Facit versus (*Pompeius Saturninus*), quales *Catullus* meus, aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis inserit! Sane, sed data opera, molliusculos, leviusculosque, duriusculos quosdam: et hoc quasi *Catullus* meus, aut Calvus.

Idem Epistola 14 *lib.* 4 *loquens de Hendecasyllabis.*

Scimus alioqui, huius opusculi illam esse verissimam legem, quam *Catullus* expressit: *Nam castum esse decet pium poëtam Ipsum etc.*

(*vid. carmen* 16.)

Sentius Augurinus ap. eumd. epist. 27 *lib.* 4.

Canto carmina versibus minutis,
His olim quibus et meus *Catullus*,
Et Calvus veteresque — — —

Corn. Tacitus lib. 4 *c.* 34 *annalium*, *in Oratione Crematii Cordi.*

Carmina Bibaculi et *Catulli* referta contumeliis Caesarum leguntur.

Iuvenalis Satyra 6 *v.* 7.

_ _ _ _ _ Haud similis tibi, Cynthia; nec tibi, cuius
Turbavit nitidos exstinctus *Passer* ocellos.

Suetonius in Iulio cap. 73.

Valerium Catullum, a quo sibi versiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita, non dissimulaverat, satisfacientem eadem die adhibuit coenae: hospitioque patris eius, sicut consueverat, uti perseveravit.

Quinctilianus lib. 1 *Instit. Oratoriae cap.* 5.

Sicut *Catullus ploxemum* circa Padum invenit.
(*vid. carm.* 96.)

Idem lib. eod. cap. 10 *ubi de aspirationibus.*

Eripuit brevi tempore nimius usus, ut *choronae*, *chenturiones*, *praechones* adhuc quibusdam inscriptionibus maneant; qua de re *Catulli* nobile epigramma est.
(*vid. carm.* 83.)

Idem lib. 6 *cap.* 3.

Et Catullus cum dicit:
Nulla in tam magno est corpore mica salis,
non hoc dicit, nihil in corpore eius esse ridiculum.
(*vid. carm.* 85.)

Idem lib. 10 *cap.* 1.

Iambus non sane a Romanis celebratus est, ut proprium opus; a quibusdam interpositus: cuius acerbitas in *Catullo*, Bibaculo, Horatio.

(*Meminit praeterea de Catullo Quinctilianus lib.* 9 *cap.* 3 *et* 4; *item lib.* 11 *cap.* 1 *et* 3.)

Martialis lib. 1 *Epigr. Epistola ad Lectorem.*

Lasciviam verborum veritatem, id est Epigrammaton linguam excusarem, si meum esset exemplum; sic scribit *Catullus;* sic Marsus, sic Pedo, sic Getulicus, sic quicumque perlegitur.

Idem lib. 1 *epigr.* 62.

Verono *docti* syllabas amat *vatis.*

Idem lib. 2 *epigr.* 71.

Protinus aut Marsi recitas, aut scripta *Catulli.*

Idem lib. 4 *epigr.* 14.

Sic forsan tener ausus est *Catullus*
Magno mittere *Passerem* Maroni.

Idem lib. 5 *epigr.* 5.

Sit locus et nostris aliqua tibi parte libellis,
Qua Pedo, qua Marsus, quaque *Catullus* erit.

Idem lib. 7 *epigr.* 14.

Accidit infandum nostrae scelus, Aule, puellae:
Amisit lusus, deliciasque suas.
Non quales teneri ploravit amica *Catulli*
Lesbia, nequitiis *Passeris* orba sui.

Idem lib. 8 *epigr.* 73.

Lesbia dictavit, *docte Catulle*, tibi.

Idem lib. 10 *epigr.* 78.

Nec multos mihi praeferas priores,
Uno sed tibi sim minor *Catullo.*

Idem lib. eod. epigr. 103.

Nec sua plus debet tenui Verona *Catullo.*

Idem lib. 12 *epigr.* 44.

Lesbia cum tenero te posset amare *Catullo.*

Idem lib. 14 *epigr.* 77 *quod inscribitur Cavea Erobea.*

Si tibi talis erit, qualem dilecta *Catullo*
Lesbia plorabat, hic habitare potest.

Idem lib. eodem epigr. 195.

Tantum magna suo debet Verona *Catullo,*
Quantum parva suo Mantua Virgilio.
(*vide et epigr.* 152 *eiusdem libri.*)

A Gellius Noct. Attic. lib. 7 *cap.* 20.

Catullus quoque elegantissimus poëtarum.
(*et infra eod. capite.*)

Idem lib. 19 *cap.* 9.

Ecquis nostrorum poëtarum tam fluentes carminum delicias fecisset? nisi *Catullus*, inquiunt, forte pauca, et Calvus itidem pauca.
(*vid. eundem lib.* 6 *cap.* 16.)

Ausonius Drepanio Pacato Latino.

Cui dono lepidum novum libellum
Veronensis ait *poëta* quondam,
Inventoque dedit statim Nepoti.

Macrobius lib. 2 *Saturnal. cap.* 1.

Saturnalibus, optimo dierum, ut ait *Veronensis poëta.*
(*vid. carmen* 14.)

L. Apuleius in Apologia.

Eadem igitur opera accusent *C. Catullum*, quod Lesbiam pro Clodia nominarit.

Sidonius Apollinaris epistola 10 *l.* 2 *ad Hesperium.*

Reminiscere quod saepe versum complevit *Lesbia* cum *Catullo.*

Severinus Boëthius de Consolat. Philosophiae l. 3 *Prosa* 4.

Num vis ea est magistratibus, ut utentium mentibus virtutes inserant, vitia depellant? Atqui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent; quo fit, ut indignemur, eos saepe nequissimis hominibus contigisse. unde *Catullus* licet *in curuli Nonium sedentem, strumam* appellat.
(*vid. carmen* 52.)

Diomedes Grammaticus lib. 3 *c.* 6 *de Iambico.*

Cuius carminis praecipui scriptores apud Graecos Archilochus, Hipponax, apud Romanos Lucilius, et *Catullus*, et Horatius, et Bibaculus.

Terentianus Maurus in Tractatu de Litteris, Syllabis, Pedibus, et Metris. v. 838 *ubi de Phalaecio hendecasyllabo.*

Exemplis tribus hoc statim probatis,
Docti carmine quae legis *Catulli* etc.

Idem tractatu eodem v. 1031.

Hunc lucum tibi dedico consecroque, Priape, etc.
Et similes plures sic conscripsisse *Catullum*
Scimus – – – –
(*vid. carmen* 18.)

V V L P I I

DIATRIBE

DE METRIS CATVLLI.

Versuum genera, quibus in epigrammatibus ceterisque poëmatis utitur Catullus, numero quatuordecim occurrunt. Principem locum obtinet Phalaecius hendecasyllabus, qui constat e spondaeo, dactylo ac tribus trochaeis, hoc pacto:

Quoī dō | nō lĕpĭ | dūm nŏ | vūm lĭ | bĕllŭm

In prima tamen sede apud antiquiores poëtas trochaeum vel iambum loco spondaei nonnunquam recepit, ut in sequentibus:

˘Arĭ | dā mŏdŏ | pūmĭ | ce ēxpŏ | lītŭm
Mĕās | ēsse ălĭ | quĭd pŭ | tārĕ | nūgās

In altera poëta noster carmine 57, v. 7. creticum sive amphimacrum semel usurpavit:

˘Uno īn | lēctŭlō | ērŭ | dītŭ | lī āmbŏ

Versus autem ille initio carminis 40.

Quaenam te mala mens, miselle Ravide.

hypermeter est, sive una syllaba redundans, quem hac ratione metimur, ut postrema syllaba per synaloephen elidatur a prima subsequentis, quae incipit a vocali:

Qūaenām | tē mălă | mēns mĭ | sēllĕ | Răvĭ | de ˘Agĭt.

Hoc primo genere versus utitur *Catullus* trecies novies, videlicet carmine 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 10. 12. 13. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 26. 27. 28. 32. 33. 35. 36. 38. 40. 41. 42. 43. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 53. 54. 56. 57. 58.

II. Sequitur secundo loco Iambicus trimeter, seu senarius, acatalectus. Hic sex pedibus constat, qui omnes possunt esse iambi, ut:

Ăĭt | fŭīs | sĕ nā | vĭūm | cĕlēr | rĭmūs

Interdum vero in locis disparibus, puta in primo, tertio, quinto spondaeus admittitur, pes iambo ἰσοσύλλαβος, etsi non ἰσόχρονος: nonnunquam etiam imparisyllabus, ut anapaestus ⏑⏑–, dactylus, tribrachys ⏑⏑⏑. At in locis paribus, nempe secundo, quarto, ultimo, extra comoediam et fabulas Phaedri Aesopias, comico fere stilo scriptas, praeter iambum vel tribrachyn ceteri pedes vix recipiuntur. Exempla mixti Iambici:

Sēlla īn | cŭrū | lĭ strū | mă Nō | nĭūs | sĕdēt
Per con | sula | tum pe | ie rat | Vati | nius

Hoc genere *Catullus* utitur quater, nimirum carmine

4. Phaselus ille, quem videtis, hospites.
20. Ego haec, ego arte fabricata rustica.
29. Quis hoc potest videre, quis potest pati.

haec porro tria carmina constant e Iambicis puris.

52. Quid est, Catulle, quod moraris emori?

E mixtis hoc Iambicis est,

III. Succedit superioribus Choliambus, sive Scazon, in omnibus praecedenti conveniens, si duos ultimos pedes excipias; etenim ordine praepostero quintus pes semper est iambus, ultimus semper spondaeus, ut:

Fūlsē | rĕ qūon | dām cān | dĭdī | tĭbĭ | sōlēs

Hoc genus a Catullo septies adhibetur:

Carm. 8. Miser Catulle, desinas ineptire.
22. Suffenus iste, Vare, quem probe nosti.
31. Paeninsularum, Sirmio, insularumque.
37. Salax taberna, vosque contubernales.
39. Egnatius, quod candidos habet dentes.
44. O funde noster, seu Sabine, seu Tiburs.
59. Bononienses Rufa Rufulum fellat.

IV. Quarti generis est Sapphicus hendecasyllabus, qui constat e trochaeo, spondaeo, dactylo, et rursum duobus trochaeis, ut:

Sīve ĭn | ēxtrē | mōs pĕnĕ | trārĭt | Indōs

quamquam interdum poëta noster altera in sede trochaeum collocaverit. Exempla sunt:

Seū Să | cās să | gīttĭfĕ | rōsquĕ | Pārthōs
Pauca | nunti | ate me | ae pu | ellae
Oti | um, Ca | tulle, ti | bi mo | lestum est

Illi autem versus abundant semipede, qui absorbetur a prima vocali subsequentis:

Nullum amans vere, sed identidem omnium,
Qui illius culpa cecidit, velut prati.

In eo autem non servatur synaloephe, sed hiatus relinquitur quarto loco:

Gāllĭ | cŭm Rhē | num hōrrĭbĭ | lēsquĕ | ūltĭ

Hoc genere versus utitur *Catullus* bis, nimirum in duabus odis, quarum utraque est dicolos tetrastrophos; constant enim ex duplici genere versuum, Sapphico et Adonio, singulaeque earum strophae quaternis versibus concluduntur:

Carm. 11. Furi, et Aureli, comites Catulli.
51. Ille mi par esse deo videtur.

V. Quinti generis est Adonius, versiculus exiguus, qui constat dactylo et spondaeo, ut:

Īlĭă | rūmpēns

Utitur eo Catullus bis, ut paulo ante diximus.

VI. Ad sextum genus pertinet Trochaicus Stesichorius, quem Antispasticum etiam vocant, Priapeium, et Angelicum: qui versus constat sex pedibus: choreo vel spondaeo, dactylo, cretico –⏑–, rarius dactylo, iterum choreo vel spondaeo, iterum dactylo, postremum choreo, ut:

Ēt să | līrĕ pă | rātum hăbēs | sēd vĕ | rērĭs ĭn | ēptă
Qūemdām | mūnĭcĭ | pēm mĕūm | dē tŭ | ō vólò | pōntĕ
Nūtrí | ō, mágís | ēt măgĭs | ūt bé | ātă qŭot | ānnís.
Pró quĕis | ōmnĭa hŏ | nōrĭbús | haēc nĕc | ēssĕ Prĭ | āpŏ
Īn fós | să Lĭgú | rī iăcēt | sūbper | nātă sé | cūrí
Tantum | dem omnia | sentiens | quam si | nulla sit | usquam
Quercus | arida | rustica | confor | mata se | curi
Alter | parva fe | reus manu | semper | munera | larga

utitur eo versu *Catullus* ter, nimirum:

Carm. 17. O Colonia, quae cupis ponte ludere ligneo.
18. Hunc lucum tibi dedico consecroque, Priape:
19. Hunc ego, iuvenes, locum villulamque palustrem.

VII. Septimi generis est Iambicus tetrameter catalectus, qui constat septem pedibus, et caesura in fine. Ad eum porro faciendum servantur omnia, quae ad Iambicum trimetrum pertinent. Exemplum sit:

Rémīt | tĕ pāl | lĭūm | mĭhī | mĕūm | quŏd īn | vŏlā | stĭ

In illo versu est amphibrachys ν – ν secundo loco, anapaestus tertio:

Qūum dē | vĭá mú | lĭér ā | lītēs | ōstēn | dĭt ō | scĭtān | tĕs

in illo autem spondaeus loco septimo:

Invī | sá tūr | pĭtēr | tĭbī | flăgēl | lă cōn | scrībīl | lĕnt

Catullus hunc adhibet semel, carmine 25.

Cinaede Thalle, mollior cuniculi capillo.

VIII. Octavi generis est Choriambus, qui constat quinque pedibus, nimirum spondaeo, tribus choriambis – ν ν – et pyrrhichio, ut:

Vēntōs | īrrĭtá fér | ēt nĕbŭlās | āĕrĭās | sĭnĭs

Hoc versus genere conscripta est Horatii ode 18. lib. 1.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem.

Utitur eo *Catullus* semel carmine 30.

Alphene immemor, atque unanimis false sodalibus.

IX. Noni generis est Pseudo-phalaecius δεκασύλλαβος, qui fit ex duobus spondaeis ac tribus choreis, ut:

Fēmēl | lās ō | mnēs ă | mīcē | prēndī
Quas vul | tu vi | di ta | meu se | reno

interdum spondaeo, et quatuor choreis; cuiusmodi

Te in cīr | cō te in | ōmnī | būs lī | bellis

Tribrachys autem loco spondaei prima in sede positus, occurrit illo versu:

Cămĕrī | ūm mĭhĭ | pēssĭ | māe pŭ | ēllaē

Utitur eo *Catullus* semel, quamvis intermisceat legitimos hendecasyllabos, carmine 55.

Oramus, si forte non molestum est.

X. Decimi generis est Glyconius, qui fere constat spondaeo et duobus dactylis, ut:

Iām sēr | vīrē Thă | lāssĭō

At Veronensis poëta saepenumero trochaeum usurpat in prima sede; cuiusmodi sunt illi:

Cīngĕ | tēmpŏră | flōrĭbŭs
Suave o | lentis a | maraci
Flamme | um cape | laetus huo
Huc ve | ni nive | o gerens

aliquando iambum, ut in hoc

Pŭēl | lae ēt pŭĕ | ri īntĕgrī

Utitur eo *Catullus* bis, nempe in duabus odis, quarum prima est dicolos tetrastrophos; constat enim e Glyconio versu et Pherecratio: singulae porro eius strophae quaternis versibus finiuntur: altera est dicolos penta-

strophos, quae iisdem versuum generibus conscripta est, sed strophas habet e quinis versibus.

Carm. 34. Dianae sumus in fide.
60. Collis o Heliconii

XI. Undecimi generis est Pherecratius, qui fere constat spondaeo, dactylo, atque iterum spondaeo, ut:

Exĕr | cētĕ iŭ | vēntām

Catullus tamen in prima sede frequentius trochaeum collocat; cuiusmodi sunt

Lūtĕ | ūm pĕdĕ | sōccūm
Frige | rans Aga | nippe
Semper | ingene | rari
Sospi | tes ope | gentem

nonnumquam et iambum; ut in illis:

Pŭel | laĕquĕ că | nāmūs
Hymen | o Hyme | naee

semel secundo loco spondaeum adhibuit:

Nūtrĭ | ūnt hū | mōrē

Hoc genere versus bis utitur, nempe carmine 34 et 60. cum Glyconio.

XII. Duodecimi generis est Hexameter, cuius notissima structura. *Catullus* non raro adhibet spondaeum pro dactylo in quinta sede, veluti:

Tempe | quae syl | vae cin | gunt super | īmpēn | dentes
Non prius | ex il | lo fla | grantia | decli | navit
Eruit | illa pro | culta | dicibus | extur | bata

Hoc genere versus utitur poëta noster bis perpetua serie,

Carm. 61. Vesper adest, iuvenes, consurgite! Vesper Olympo.
63. Peliaco quondam prognatae vertice pinus.

alternis vero cum Pentametro, a carmine 64 usque ad finem libri. Nonnulli apud nostrum occurrunt hypermetri, cuiusmodi sunt exempli causa:

Inde pater divûm sancta cum coniuge, natisque.
Et qui principio nobis terram dedit, auctore.

XIII. Decimi tertii generis est Pentameter Elegiacus, aeque notus. Est autem Catullus, more antiquiorum poëtarum, in hoc genere nonnunquam duriusculus, qualia enim sunt illa!

Troia virûm et virtutem omnium acerba cinis.
Quam modo qui me unum atque unicum amicum habuit,
Vere, quantum a me, Lesbia, amata, mea, es.
Divûm ad fallendos numine abusum homines
Nec desistere amare, omnia si facias.

Et si qua sunt alia similia.

XIV. Decimi quarti generis est Galliambicus, de quo vid. in Argumento ad Carm. LXIII.

LXI

C. VALERII

CATVLLI

VERONENSIS

AD

CORNELIVM NEPOTEM

LIBER.

C. VALERII CATVLLI

LIBER.

CARMEN I.

Modeste dedicat poëta libellum suum Cornelio Nepoti, tamquam benevolo ingenii sui aestimatori, et simul ipsius Cornelii doctos labores multis extollit laudibus.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?
Corneli, tibi: namque tu solebas

VARIETAS LECTIONIS.

Caii. Scaliger legit *Quinti.* Refutatus iam a Passeratio et Vossio. 2. Nonnulli *arido* perperam. Nam cum in utroque genere occurrat *pumex* sicut *cinis* apud nostrum et *finis* apud alios (de nostra voce vide exempla apud Burmann. Sec. Anthol. T. II. p. 507.) εὐφωνίας caussa h. l. cum

V. 1. Sensus est: cui dono offeram iocosa carmina, novo modo et a nostri temporis more recedente a me iam decantata et confecta? *quoi* pro *cui* ex veteri scribendi modo vid. Bronkhus. ad Tibull. I. 9. 64. et Observatt. Miscell. T. I. pag. 134. Adiecta *lepidum* et *novum* nullo modo ad externum libri ornatum referenda sunt, quod putabat Doctiss. Harlesius in Chrest. Poët. Lat. et I. M. Heintzius in Chrest. Poët. Nam *lepidum* h. l. est iocosum, festivum, facetum, leporis plenum. Ipse poëta mox c. VI. v. 16. *volo te ad coelum* lepido *vocare* versu. *Novus* vero libellus dicitur, quod Catullus tum primus eiusmodi iocosa carmina publici iuris faciebat. Pari modo *carmina nova* vocantur apud Virgil. Eclog. III. v. 86. et *novae fides* apud Horatium I. Od. 26. 10.

V. 2. *Arida m. p. expol.* h. e. modo absolutum, et ad umbilicum perductum. Nam veteres solebant membranas publicandas pumice expolire, laevigare, et aequare, conf. infra c. XXII. v. 8. et Tibull. III. 1. v. 9.

V. 3–8. Sensus est: Tibi Corneli, libellus meus offerendus est; nam, quanti me facias, satis declarasti iam olim in chronicis tuis. Scripsit enim Cornelius Nepos praeter vitas imperatorum multa alia temporis iniuria nobis crepta. In

Meas esse aliquid putare nugas,
Iam tum, cum ausus es unus Italorum
Omne aevum tribus explicare chartis,
Doctis, Iuppiter! et laboriosis.
Quare habe tibi, quidquid hoc libelli est,
Qualecunque: quod, o patrona Virgo,
Plus uno maneat perenne seclo.

plurimis editionibus legendum est *arida*. 9. Nostram lectionem tuentur Stat. MSS. et edd. optimae. *patrima* Scal. *patroa* Voss. et Vulp. *quod ora per virorum* tentabat Iovianus Pontanus probante Barthio ad Stat. II. Theb. v. 651. *quod* o *perenna virgo* volebat Munckerus ad Antonin. Liberal. c. 16. *quod* o *Patrone gyro Plus uno maneat perenne secli* coniecit Nic. Heinsius in Notis ad Catullum, quae adiectae sunt eius Adversariis a Burmanno editis a pag. 633—654. nimis audacter! cur enim non bene latina Minerva dici possit *patrona*, quod negat Heinsius, equidem non video.

his numerantur Chronicorum libri tres, qui h. l. vocantur tres chartae: nam chartae, sicut Graecorum χάρται, passim vocantur ipsi libri vel volumina. Horat. Epist. II. 1. 161. Serus enim *Graecis* admovit acumina *chartis*. cf. Horat. IV. 8. 21. Ovid. Trist. III. 1. 4. et infra LXVIII. 45. Complexus autem fuerat Cornelius in his tribus libris *unus Italorum* (quod nullus Romanorum adhuc tentaverat) omnis aetatis res memorabiles (*omne aevum*) et id quidem multa cum doctrina et diligentia. *Juppiter* est exclamatio admirationi inserviens. Sic saepe Graecis ὦ Ζεῦ; nos: *bey Gott!* in his igitur libris Cornelius *solebat putare* (putavit) *esse aliquid* (εἶναί τι) pretium aliquod habere *nugas* Catulli, carmina lepida. Eleganter et modeste!

V. 8. Accipe igitur hunc qualemcunque libellum, qui sub tutela Minervae aeternitate gaudeat. Nam *patrona virgo* haud dubie est Minerva, quae perpetuo epitheto dicitur *casta* h. l. virgo. Nec minus ingeniorum et artium celebratur fautrix. Horat. A. P. 385. *Tu nihil invita dices faciesque Minerva.*

CARMEN II.

AD PASSEREM LESBIAE.

Primum statim carmen post dedicationem est lepidissimum. Laudat poëta in illo passerem, quem Lesbia in deliciis habebat,

non alio profecto consilio, quam ut aures Lesbiae permulceat decantatis passeris eius laudibus, et sic mercedem carminis aucupetur dulcissimam. — Quamvis igitur argumentum huius carminis est simplicissimum, cuius generis multa alia tam veteres, quam recentiores poëtae tractaverint; non defuerunt tamen allegoriarum captatores, qui et hic nescio quid obscoeni sub passeris nomine latitare subodorarentur. Corradinus de Allio censet adeo, poëtam hoc carmine alloqui passerem Lesbiae aegrotantem, sed ipse aegrotasse videtur, cum haec scriberet. Constat denique, in more positum fuisse apud veteres, ut pueri aeque ac puellae aves ad lusum et oblectationem exquirerent. Vid. Bochartus Hierozoic. p. 16. cf. Martial. lib. I. epigr. 8.

Passer, deliciae meae puellae,
Quicum ludere, quem in sinu tenere,
Quoi primum digitum dare adpetenti,
Et acris solet incitare morsus:
Quum desiderio meo nitenti

v. 3. *Ac patentes* Vossius, quam lectionem ex librorum veterum auctoritate reposuisse ait. Sed nostra lectio multo est accommodatior. 5. *cum desiderio mei intuentis Parum nescio quid lubet iocari* Heinsius in notis

V. 3. *Quoi pr. dig. dar. adp.* primus digitus est extrema digiti pars (die Fingerspitze) ἄκρον τοῦ δακτύλου. Sic *prima aqua* apud Ovid. Her. XVIII. v. 100. dicitur aqua extrema, quae littus alluit. Pari modo *ultimus* dicitur infra c. XI. 22. pratum *ultimum* est prati extrema pars. *Adpetenti* h. e. apprehendere et mordere cupienti.

V. 5–9. Locus corruptissimus, (vid. Var. Lect.) quem levi medela sanari posse puto, si particulam *ut* v. 7. in *in* vel *ad* mutaveris et locum sic interpunxeris: Quum desiderio meo nitenti Carum nescio quid lubet iocari; *In* solatiolum sui doloris Credo, ut tum gravis acquiescat ardor. *Desiderio meo nitenti*, h. e. puellae meae formosae. *Desiderium* vocatur puella, cuius desiderio amator flagrat. Sic πόθος apud Bion. Idyll. I. v. 83. *nitere* autem, *nitidus* et *nitor* passim de pulchra foeminarum forma. Ovid. Met. 12. v. 405. *Hylonome, qua nulla nitentior foemina.* Horat. I. Od. 5. v. 13. quibus intentata *nites*. Lib. II. Od. 12. 19. *nitidae virgines*. Lib. I. Od. 19. 5. urit me Glycerae *nitor*. 6. *Carum nescio quid* dulce quid, suaviter. Iam sensus erit: puella mea lacessere solet passerculum suum ad eiusmodi mor-

Carum nescio quid lubet iocari,
(Ut solatiolum sui doloris:
Credo, ut tum gravis acquiescat ardor).
Tecum ludere, sicut ipsa, possem,
Et tristis animi levare cúras;
Tam gratum mihi, quam ferunt puellae

ad Catullum libro citato ex coniectura parum probabili. 6. piget fere omnes coniecturas, quas V. V. D. D. ad hunc locum attulerunt, chartas illinere. *Et solatiolum sui doloris credo*, Voss. *ut solatiolum* Vulp. Pro *credo ut* v. seq. tentabat Scaliger *credunt*. difficultatem nimirum huius loci peperit ingrata repetitio particulae *ut* et diversa eius significatio. Hinc diversae sententiae, coniecturae, et explicationes. Heinsius in notis ad Cat. pro *ut* legendum esse suspicatus est *Tu*, et, cum ne sic quidem difficultates remotas videret, versus ita constituendos et transponendos esse putavit: *Corde cum gravis acquiescit ardor, Ut solatiolo sui doloris Tecum ludere, sicut ipsa possim.* Denique totum versum excidisse putat, quo donatum sibi a puella passerem poëta sit testatus. — Audacissimus omnium in hoc loco emendando fuit Corradinus de Allio, qui, ut molliter dicam, non emendavit, sed misere saepe corrupit et mutilavit poëtam. Nam quamvis libros Manuscriptos iactet, non unius tamen assis aestimandae sunt plurimae, quas affert, lectiones. Has igitur non recensebo, quodcunque autem in eius editione reperitur frugi, bona fide laudabo et proferam. quid mihi de hoc loco emendando et explicando videatur, dixi in notis. V. 9. *posse* Vossius, Vulpius et alii. V. 11. *tam gratum id mihi* Murat. *tam gratum est* Vossius et Vulpius.

siusculas inprimis tum, quando *illi* (pro quo eleganter: *desiderio meo nitenti*) lubet suaviter iocari et animi caussa ludere, haud dubie (*credo*) in doloris sui levamen, ut *tum* (inter *iocandum*) aestus animi et fluctus componantur. Ergo Lesbiae fuit passer id, quod nobis fere male affectis instrumentum aliquod musicum. V. 9. ad *possem* subintellige *si*, quae particula nonnunquam omitti solet. Vid. Burmann. ad Ovid. Amor. III. 3. v. 9. si possem, inquit poëta, eodem modo, ac puella mea, passere illo uti ad levandas animi curas, tam gratum id mihi foret, quam quod gratissimum.

V. 11. Post *gratum* supplendum est: foret. *Pernici puellae* Atalantae, Schoenei filiae, quae cursu certavit cum procis suis et victa tandem obiecto malo aureo nupsit Hippomeni. Ovid. Metamor. X. v. 609. Fuerunt autem duae Atalantae, quae saepe confunduntur. Vid. Spanhem. ad Callimach. Hymn. in Dian. v. 216. et Perizon. ad Aelian. Lib. X. c. 1.

V. 13. *Quod zonam sol. d. ligat.* h. e. quod malum aureum effecit, ut viro traderetur, qui tandem zonam solveret. Solvebatur autem zona, qua virgines

Pernici aureolum fuisse malum,
Quod zonam soluït diu ligatam.

contra vim libidinosorum praecinctae fuerunt, a sponso primo concubitu. Diligenter et fuse hunc morem executus est Schraderus ad Musaeum p. 343-349. cf. Ernesti ad Callimach. Hymn. in Dian. v. 16. et Burmann. ad Ovid. Heroid. ep. II. v. 116.

CARMEN III.

LVCTVS IN MORTE PASSERIS.

Deflet poëta in hoc carmine mortem passeris Lesbiae, quem vocat mellitum, sed melle dulcius est ipsum carmen flebilibus modis deductum et plane ad doloris sensum compositum. Si verum est, quod verissimum puto, maximam veterum carminibus dignitatem conciliari gravitate sententiarum, quibus repente saepe lectorem in rebus ludicris occupatum ad seria abripiunt, nominatim Horatius, Tibullus, Propertius et Anacreon; profecto hoc Catullianum carmen iure sibi hanc laudem vindicat. Nam quem non horrore quodam perfundat Orci descriptio? — Non poenitebit cum nostro contulisse Ovidii epicedium in mortem psittaci Amor. II. el. 6. Eiusdem argumenti carmen apud Statium II. Silv. IV. et Lotichii, poëtae suavissimi, carmen in funus Delphini Lib. II. Eleg. 7. Eleganter carmen nostrum transtulit in vernaculam Ramlerus *in* Oden aus dem Horatz, *Berolini* 1769.

Lugete, o Veneres Cupidinesque,
Et quantum est hominum venustiorum.

V. 2. *quantum est hom. venust.* h. e. quotquot sunt homines elegantes et delicati. nam *venustus* non semper ad formam, sed ad motuum saepe suavitatem et elegantiam refertur, et idem est, quod nobis: *artig, galant.* infra carm. XXII. v. 2. *homo est venustus, et dicax, et urbanus.* XIII. 6. ad Fabullum *venuste noster.* Cicero de Orat. II. c. 56. *Sed cum omnium sis venustissimus et urbanissimus.* Idem Pro Domo c. 34. de facilitate iocandi *Sermo venustus et urbanus.* Contra *invenustus*, quicquid elegantiae et honestati repugnat, *unartig,*

Passer mortuus est meae puellae,
Passer, deliciae meae puellae,
Quem plus illa oculis suis amabat:
Nam mellitus erat, suamque norat
Ipsam tam bene, quam puella matrem:
Nec sese a gremio illius movebat;
Sed circumsiliens modo huc, modo illuc,
Ad solam dominam usque pipilabat.
Qui nunc it per iter tenebricosum,

V. 4. Hic versus abest in Stat. MSS. et aliis editionibus, sed Scaliger eum in suo MSS. invenit. Tuetur eumdem Cantabrigiensis edit. ex fide MSS. Auget certe hic versus vim doloris, nec displicet eiusdem versus ex superiori carmine iteratio. V. 6. *ipsa* Vossius et MSS. Stat. V. 10. *pipiabat* Vossius et Cantabrigiensis. alii *piplabat*, *pipulabat*, *pipilabat*. *pip-*

unamanierlich. Infra carm. XII. v. 5. de furto sudarii *res est sordida et invenusta*. Nec huc traxerim felicitatem amoris, quam notionem interpretationi suae immiscet Cl. Harlesius in Chrestom. Poët. Lat. 155. quamvis *venustus* eleganter alias dicitur, *cui Venus in amore favet*, *invenustus* (ἀναφρόδιτος) cui non favet. vid. Hemsterhus. ad Lucian. T. I. p. 242. Sed haec notio huc non quadrat. Citantur enim Veneres, Cupidines et elegantissimi quique homines ad lugubres passeris exsequias non aliam ob caussam, quam quod ipse passer fuerat dulcissimus mellitissimusque.

V. 5. *Quem plus oculis suis amabat*, h. e. quo nihil ipsi fuit carius. Ab oculis enim, pretiosissima corporis nostri parte, variae summi declarandi amoris formulae petitae sunt. cf. Mosch. Idyll. III. v. 9. et quae ibi observat elegantissimus Manso. Plura vid. apud Rittershus. ad Oppian. Halieu. I. v. 703. et Spanh. ad Callimach. H. in Dian. v. 211. Plautus saepius: *oculitus amare*. cf. infra carm. XIV. v. 1.

V. 6. *suamque norat ipsam tam bene* suam ipsam h. e. suam dominam. Nam *ipsa* substantive pro domina dicitur more Graecorum, qui saepe dominum αὐτὸν et dominam αὐτὴν vocant. Sic Plautus Casina, Act. IV. 2. 10. Ego eo, quo me *Ipsa* (domina) misit. vid. quos laudat Doctiss. Harlesius ad Chrestomath. Graec. p. 51.

V. 10. *ad dominam*. h. e. versus vel adversus dominam.

V. 11–14. *iter tenebricosum* nos: die finstre Todesbahn. Sallust. Catil. LII. §. 14. *inferorum loca sunt tetra, inculta, foeda atque formidolosa*. ubi vid. similia exempla a Cortio collecta. V. 12. *unde neg. red. qu.* Similiter Orcus apud Oppianum Halieut. IV. v. 394.

Illuc, unde negant redire quemquam:
At vobis male sit, malae tenebrae
Orci, quae omnia bella devoratis:
Tam bellum mihi passerem abstulistis.
O factum male! O miselle passer,
Tua nunc opera meae puellae
Flendo turgiduli rubent ocelli.

piebat Muret. V. 12. *illud* MSS. Stat. V. 16. *bellus ille passer* Ald. et Col. *o malae tenebrae* Muret. *o factum male, vae pusille passer* Meleager, qui in antiquis libris invenerat, *bonum factum male bellus ille passer.* V. 17. *Vestra nunc opera* Aldus. *cuius nunc opera* Vossius. nostram lectionem tuentur Cantabrig. Vulp. et omnes fere libri scripti.

ἀνέκβατος ἄϊδος εὐνὴ vocatur, ad quem locum alia exempla fati necessitatem describentia dabit Rittershusius. cf. Antipatri Epigr. in Analect. Vet. Poët. Graec. 90. T. II. p. 37. edit. Brunck. — ἐς γὰρ ἀνάμπτον, Ἐς τὸν ἀνόστητον χῶρον ἔβης ἐνέρων. V. 14. *quae omnia bella devoratis.* Simillima plane de Orco est querela Veneris mortem Adonidis lugentis apud Bion. Idill. I. v. 55. τόδε πᾶν καλὸν ἐς σὲ καταῤῥεῖ. cf. Ovid. Amor. II. 6. v. 39.

V. 16. seqq. *o factum male!* Exclamatio in rebus adversis. Sic Cicero de morte Alexionis ad Attic. lib. XV. Epist. I. *o factum male de Alexione!* cf. Vulpius 17. *Tua opera* h. e. tua caussa, propter te. 18. *turgiduli ocelli.* Saepe genae *tumidae* et oculi *tumidi* ex fletu dicuntur. Tibull. I. 8. 68. *Et tua iam fletu lumina fessa tument.* ubi vid. Illustrissimus Heyne in Observat. p. 77. edit. nova.

CARMEN IV.

DEDICATIO PHASELI.

Phaselum suum concelebrat poëta ob insignem sibi olim praestitum usum, nunc vero emeritum et recondita quiete senescentem. Summa eius laus ponitur partim in celeritate, partim in roboris firmitate, qua tot et tanta emensus fuerat itinera. Suavissime autem ipsum Phaselum inducit depraedicantem merita sua et denique solemni modo Castori et Polluci se consecrantem. Ceterum vix dubitari potest, quin totum hoc carmen ad Graeci cuiusdam poëtae exemplum compositum et adumbratum sit;

adeo spirat Graecorum indolem, leporem et in usu metaphorarum audaciam. Nec desunt exempla, ubi ipsae naves vel merita sua extollentes inducuntur, vel Deo cuidam dedicantur. cf. Antiphili Epigr. 26. in Analect. V. P. G. Tom. II. p. 176. et Macedon. 22. 23. Tom. III. p. 117. edit. Brunck. *Est autem hoc carmen, quod meris Iambis constat, numeris suis absolutissimum tantaque arte et facilitate compositum, ut, artemne magis in illo admireris, an leporis et ingenii venustatem, ipse nescias. Hinc recte iudicat Vulpius, vel ex hoc uno carmine perspici posse, cur veteres* docti *nomine nostrum insignierint. Expressit autem hos iambos totidem iambis graecis puris Ios. Scaliger, qui leguntur in eius notis ad h. l.* cf. Parodiae ad Phaselum Catulli a diversis auctoribus scriptae cum notis philol. Andr. Senftlebii Lips. 1642. 8.

Phaselus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse navium celerrimus,
Neque ullius natantis impetum trabis
Nequisse praeterire, sive palmulis
Opus foret volare, sive linteo.
Et hoc negat minacis Adriatici

V. 1. *Phasellus.* Aldus et Statii MSS. V. 6. Voss. quia in nonnullis MSS. legerat *negant*, reponit *nec aut* male! nam sic perit quaesita poëtae elegantia.

V. 1. *Phaselus* est navicula longior et simul angustior, mira inprimis velocitate nota, quam praestabat prora longe et oblique supra aquam porrecta. Fuse de hac voce et eius etymologia disputat Vossius ad hunc locum.

V. 2. *ait fuisse nav. celerrimus* ex noto graecismo, casus primus pro casu quarto. Virg. Aen. II. v. 377. *sensit* delapsus *in hostes.* vid. Bentleius ad Horat. Epist. I. 7. 22.

V. 3–6. Sensus: et potuisse cuiuslibet navigii velocitatem superare, sive remorum, sive velorum usu certandum fuisset. *trabs* pro navi ex primo navium usu. *cava trabs* apud Virgil. Aeneid. III. v. 191. *palmula* proprie remi pars extrema, in modum palmae protenta. παρεξ κώπης. *praeterire* cursu superare. παρέρχεσθαι, παρατρέχειν. *volare* velociter navi currere. Virgil. Aeneid. III. v. 124. sic πετᾶσθαι apud Graecos. vid. Interprett. ad Hygin. p. 122. edit. Stav. hinc ipsa navis vocatur πολυκλανίων ἀνέμων πτερὸν apud Macedon. in Analect. Vet. Poët.

Negare litus, insulasve Cycladas,
Rhodumve nobilem, horridamve Thraciam,
Propontida, trucemve Ponticum sinum,
Ubi iste, post Phaselus, antea fuit
Comata silva: nam Cytorio in iugo
Loquente saepe sibilum edidit coma.
Amastri Pontica, et Cytore buxifer,
Tibi haec fuisse et esse cognitissima

Graec. Tom. III. Epigramm. 23. p. 117. edit. Brunck. contra eleganti metaphora id, quod de navigio proprie dicitur, transfertur ad volatum. Ita Virgilius dixit *remigium alarum*. Aeneid. I. v. 301 et VI. v. 19. Ceterum observandum est, tres diversas metaphoras hic coniungi, *natare*, *ire*, *volare* ut mox v. 12. ubi pro fronde *coma*, quae *loqui* et *sibilum* edere dicitur. Quam quidem poëtae ab una metaphora ad aliam transilientis audaciam graviter reprehendit Muretus. Sed recte observat Ernesti in Initiis Rhetor. §. 319. non nimis huic legi adstringendos esse poëtas, quibus, prae ingenii aestu non semper licet omnia severe ad praecepta expendere, et id modo tenendum esse, ne subiecto metaphorice expresso, tribuamus, quae isti metaphorae non conveniant. cf. Klotz. Lect. Ven. p. 417 seq. et Tollius ad Longin. 32, 2. p. 173.

V. 6–10. *Et hoc negat negare* hoc affirmare ait *litus minacis Adriatici*. Adriaticum mare est sinus maris Mediterranei inter Italiam et Illyricum. *minax* procellosum, impetuosum. *Cyclades* Insulae maris Aegei. *Rhodus* insula Cilicii vel Carpathii maris, colosso, mercatura, artibus et philosophia nobilis. *clara* vocatur apud Horat. Od. I. 7. 1. *Thracia*, regio ultra Macedoniam, Septentrionem versus. *horrida* vel ad feros et barbaros mores trahendum est, quo sensu *Germania horrida* dicitur apud Horat. Od. IV. 8. 22. vel ad asperam et gelidam regionem. *Propontis*, pars maris inter Hellespontum et Bosporum Thracium. *Ponticus sinus* mare Euxinum. Animadvertant autem tirones in hoc carmine elegantem metaphoram ab affectu irae de mare translatam in adiectis *trux*, *minax*, *impotens*. cf. Doctiss. Harles. ad hunc locum in Chrest. Lat. Poet. contra ira *fervere*, *aestuare*, *fluctuare* dicitur.

V. 10–19. *ubi* in regione Ponti, quae largissimo arborum navibus struendis aptarum proventu nota est. Hinc naves ibi exstructae nobilitatem suam iactabant. Horat. Od. I. 14. 11. *Quamvis Pontica pinus*, *Silvae filia nobilis*, *Iactes et genus et nomen inutile*. Mira autem suavitate recordatur Phaselus usu

Ait Phaselus: ultima ex origine
Tuo stetisse dicit in cacumine,
Tuo imbuisse palmulas in aequore,
Et inde tot per impotentia freta
Herum tulisse; laeva, sive dextera
Vocaret aura, sive utrumque Iuppiter
Simul secundus incidisset in pedem.
Neque ulla vota litoralibus Diis

V. 23. a *mari* Stat. in Maffei lib. in aliis *amaret*. Sed nostram lectionem *a mare* defendunt grammatici, cf. Sanctii Minerva Lib. VII. p. 195.

et aetate nunc exesus, se olim inter arbores frondosas floruisse in iugo Cytorio et foliorum agitatione dulcissimos susurros edidisse, quod dicitur v. 12. *Loquente coma edidit sibilum*. Eleganter enim arboribus vox et cantus tribuitur a poëtis, Petronius Car. 120. *Mollia discordi strepitu virgulta loquuntur*. ubi similia exempla larga manu dabunt interpretes p. 567. edit. Burman. et ad Virgil. Eclog. V. v. 28. Sed satis notum vel ex primo versu Theocriti: Ἁδύ τι τὸ ψιθύρισμα καὶ ἁ πίτυς. Simili modo pristinae suae conditionis memor navis inducitur in Epigr. incerti cuiusdam poëtae graeci in Analect. Vet. Poët. Graec. T. III. Ep. 385. p. 232. edit. Brunck. Οὔρεσιν ἐν δολιχοῖς βλωθρὴν πίτυν ὑετός με Πρόρριζον γαίης ἐξεκύλισσε Νότος. Ἔνθεν ναῦς γενόμην, ἀνέμοις πάλιν ὄφρα μάχωμαι. Ἄνθρωποι τόλμης οὔ ποτε φειδόμενοι. *Amastris* urbs Paphlagoniae Sesamum olim nuncupata, proxima monti *Cytoro*, qui *buxifer* dicitur propter abundantiam buxorum. Virgil. Georg. II. v. 437. Et iuvat undantem buxo spectare Cytorum. V. 15 *ultima ex origine*, non, uti omnes interpretantur, *ab antiquissimis inde temporibus*, sed potius *ex antiquissima et nobilissima arborum stirpe*. nam arbores ducunt quasi familiam quamdam, ideoque apud poetas matrum filiarumque nomine appellantur. Ex multitudine exemplorum, quae interpretes afferunt, unum huc facit a Statio laudatum ex Cornelio Nepote in Attico Cap. I. *Pomponius Atticus, ab origine ultima stirpis Romanae generatus*.

V. 19 — 22. *laeva sive dextera v. au. sive utr.* cet. Sensus: explevi boni navigii partes sive ab una tantum parte (*a dextera vel a sinistra*), sive ab utraque parte ventus secundus ita adspiraret, ut plenis velis currere liceret. *Pedes* dicuntur nautis funes, quibus inferiores veli anguli (die äussersten Spitzen des Segeltuchs, *poggia ed orza* italice) puppim versus adducuntur. Quodsi igitur ab utraque parte ventus secundus adflat, ab utraque etiam parte

Sibi esse facta, cum veniret a mare
Novissimo hunc ad usque limpidum lacum.
Sed haec prius fuere: nunc recondita
Senet quiete, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor et gemelle Castoris.

novissime in MSS. Scalig. et Statii. V. 27. *gemelle Castorum et gemelle Castoris* invenit Vossius in libris MSS.

pansis pedum ope velis ille excipitur, et hoc est: *incidit ventus in utrumque pedem* sive *utroque pede curritur*. sin vero ventus obliquus spirat, et *vel a dextera vel a sinistra vocat*, tunc *uno* tantum *pede* interior veli angulus ad excipiendum ventum attrahitur. Acriter de hac dictione disputarunt Scaliger et Vossius ad hunc locum, Salmasius ad Solin. p. 400. Potter ad Lycophron v. 1015. Graevius ad Cic. lib. XVI. ad Attic. ep. 6. Burmannus ad Ovid. Fast. III. 565. et plures alii. Sed nemo accuratius rem excussit quam Illust. Heyne ad Virg. Aen. V. v. 830. — *Iuppiter* pro vento est res nota. Hinc vocatur οὔριος, cuius celebre fanum fuit in ora Ponti Euxini, de quo erudite Wesseling. ad Diodor. Sicul. et Petit. Commentar. L. L. Attic. lib. 5. 4. p. 503.

V. 22. seqq. ornate pro: *se nunquam expertum fuisse tempestatem*. Nam saeviente tempestate nautis suscipiebantur vota in littore diis solvenda, quod nunquam opus habuit Phaselus. *Dii litorales* sunt dii quivis marini in littore expiandi. cf. Virgil. Georg. I. v. 436. *a mare novissimo*, remotissimo, Pontum Euxinum puta. *limpidus lacus* est Benacus, ad quem sita fuit Sirmio peninsula. v. 25 *Sed haec prius fuere: Haec fuerunt olim* Tibul. Eleg. 5. lib. 2. vid. de hac formula Gatacker in Dissertat. de n. instrum. stylo p. 115. V. 27. *Gemelle Cast. et gem. Cast.* Castor et Pollux, navigantibus propitii. cf. Horat. Od. I. 3. 1. et ibi Doctiss. Iani.

CARMEN V.

AD LESBIAM.

Hilari animo assurgit poëta et puellam suam ad delicias faciendas evocat mortis admonitu. — Eodem argumento ad mutui amoris cohortationem abusi sunt alii nequitiae magistri. Propert. I. 19. 25. II. 15. 24. Tibullus I. 1. 70. Plura exempla collegerunt

Muretus ad hoc carmen et Burmannus ad Lotich. Lib. II. Eleg. 8. *v.* 65. *Ceterum compara cum nostro Martial. VI.* 34.

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
Rumoresque senum severiorum
Omnes unius aestimemus assis.
Soles occidere et redire possunt:
Nobis, cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.
Da mi basia mille, deinde centum,
Dein mille altera, dein secunda centum,
Dein usque altera mille, deinde centum:

V. 8. *Dein* mi *altera da secunda centum* Voss. in suis exempl. et sic est in libro manuscripto et edit. R. nisi quod in priore verba transponuntur *altera mi da secunda centum — dein mille altera deinde secunda* Stat. MSS. *Dein mille altera, da secunda centum.* Cantabrig. V. 9. *Deinde*

V. 1. *Vivamus:* genio indulgeamus et amorem exerceamus. Horat. Epist. 1. 6. 65. — *sine amore iocisque Nil est iucundum*, vivas *in amore iocisque*. Petronius cap. 34. p. 164. *Ergo vivamus, dum licet esse bene.* ubi vide Burmannum. Sic ζῆν apud Graecos.

V. 2. *Rumores sen. sev.* quidquid de amore nostro spargant et crepent senes morosi.

V. 4. — 7. *Soles occidere et red. poss.* Accommodate Horat. Od. IV. 7. 13. *Damna tamen celeres reparant coelestia lunae;* Colorem inde duxit Lotich. lib. III. Eleg. 7. 23. *Ergo ubi permensus coelum Sol occidit, idem Purpureo vestit lumine rursus humum; Nos, ubi decidimus, defuncti munere vitae, Urget perpetua lumina nocte sopor.* vid. quae ibi notavit Burmann. See. V. 5. *Cum semel occidit lux, nox una perpet. est dor.* Certatim hanc sententiam exornarunt poëtae, cuius exempla ubivis obvia. Unum ponamus ex Moscho Idyll. II. v. 108. Ὀππότε πρῶτα θάνωμες ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ, Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον. *nox* pro somno vid. Drackenborch. ad Sil. Ital. III. v. 216.

V. 9. *usque* sine intermissione, uno tenore. v. 10. *millia fecerimus* h. e. millium basiorum summam fecerimus. Quod cum non intelligeret Heinsius, indulsit corrigendi libidini. vid. Var. Lect. *Millia facere* est summam facere vel conficere millium. Eadem summa vel numerus versu sequenti dicitur *conturbari*, computo seu rationibus turbatis; proprie enim *conturbare* dicitur de decoctoribus et aere alieno oppressis,

Dein, cum millia multa fecerimus,
Conturbabimus illa, ne sciamus,
Aut ne quis malus invidere possit,
Cum tantum sciat esse basiorum.

usque altera mille omnes Statii MSS. et Catabrigiensis. V. 10. pro *fecerimus* mavult Heinsius in notis ad Catullum *fixerimus* male! vid. not. quorum rationes sunt conturbatae, quae sibi non constant, nec paria faciunt. cf. Burmann. ad Petron. c. 39. p. 169. et quos ibi laudat.

V. 12. *ne quis malus*, invidus et hinc maleficus, veneficus. malus enim ut graecorum κακὸς, saepe de rebus magicis et veneficis usurpatur. vid. Drackenborch. ad Sil. Ital. VIII. v. 500. et Burmannus ad Petron. Carm. LXIII. p. 318. *invidere* invidia nocere. Homines invidi autem aliorum bonis nocere tentabant nimia laude tanquam fascinationis genere. cf. Virgil. Eclog. VII. 27-28. et ibi Cerdanus. *invidere* igitur hoc loco est, quod in patria lingua superstitiosis dicitur: beschreyen, quod mox Carm. VII. v. 12. *mala lingua fascinare* dicitur.

CARMEN VI.

AD FLAVIVM.

Frustra a Flavio petierat Catullus, ut sibi indicaret amoris sui delicias et, quo beatus vulnere, qua pereat sagitta, secum communicaret. Ex hac igitur Flavii tergiversatione suspicatur, illum laborare in vili aliqua morbosaque meretrice, quae salva honestate indicari non possit, quam quidem suspicionem alia quaedam signa externa confirmabant. Iterum nunc rogat Flavium, ut, cuicunque tandem amori vacet, diutius ipsum ne celet, addita promissione, se celebraturum esse eius amores lepidis carminibus.

Flavi, delicias tuas Catullo,
Ni sint illepidae atque inelegantes,

V. 1. *Catullo* eleganter pro mihi, summae familiaritatis declarandae caussa.

V. 2. *ni sint illepid. atque*

Velles dicere, nec tacere posses.
Verum nescio quid febriculosi
Scorti diligis: hoc pudet fateri;
Nam, te non viduas iacere noctes
Nequidquam tacitum cubile clamat,
Sertis ac Syrio fragrans olivo.
Pulvinusque peraeque et hic et illic
Attritus, tremulique quassa lecti
Argutatio inambulatioque.
Nam mî praevalet ista nil tacere.

V. 3. *vělis* et *possis* coniectat Heinsius in not. ad Catullum parum recte. Cogita, Catullum iam antea explorare voluisse Flavium de eius amore, sed illum semper tergiversatum esse, vid. infra argumentum. V. 7. *nequaquam* vult Heinsius in notis ad Catullum praeter necessitatem! vid. not. V. 8. vetus lectio *Sertis Assyrio* et *sertisque Assyrio*. pro *fragrans* alii *flagrans*. male. vid. Drakenborch. ad Silium Ital. XV. v. 117. et Bentleius ad Horat. Od. II. 12. 25. V. 9. *hic et ille* Stat., qui priorem et interiorem lectum intelligit. V. 12. prisca lectio, testante Scaligero, *inel.* ni sit quod mox v. 4 vocatur *scortum febriculosum.*

V. 7. *Nequidq. tacit. cubil. clamat:* quamvis tu taces, frustra tamen tacet cubile, imo clamat et ad claram solis lucem profert nequitiam tuam. Quilibet autem, vel me non monente, facile sentiet, quam venuste *cubilis clamor* opponatur silentio, quo amorem suum tegebat Flavius. *Tacitus* et *clamare* eleganter ad res inanimatas transferuntur etiam apud alios. Sic *tacita vestis* apud Propertium I. 4. 14. ubi de utroque exempla collegit Passeratius.

V. 8. *Sertis ac Syr. frag. olivo.* Non capillos tantum unguentis saturare solebant homines delicati et beatiores, sed lectulos etiam inungere rebus odoriferis. sic infra LXIV. v. 87. *suaves odores exspirare lectulus* dicitur. cf. Muretus.

V. 11. *lecti argutatio* non de crepitu lecti cum Statio intelligenda, sed eodem fere sensu, quo *inambulatio.* Sic *fullones* apud Nonium in fragm. veteris scriptoris IV. 34. dicuntur *argutari pedibus* ([illegible]) cf. *Ernesti* ad Tacit. Annal. XI. 28.

V. 12. In hoc loco tam emendando quam explicando mirum in modum se torserunt interpretes. vid. Var. Lect. Sed nondum remotae sunt difficultates, quibus tam verba, quam ipse sensus laborat. Quam nos dedimus lectionem in textu, contra loquendi rationem et

Cur nunc tam latera exfututa pandas
Ni tu quid facias ineptiarum?

fuit: *nam ni ista praevalet nihil tacere. Cur non latera exfututa pandam, Nec tu quid facias ineptiarum?* onde fecit; *nam ni stupra, valet nihil tacere, [Cur? non tam latera exfututa pandant?] Nec tu quid facias ineptiarum.* Antiquitatem lectionis Scalig. confirmant Stat. MSS. et Vossii esempl. nisi qood ille pro *pandam* legit *panda* et hic *pandas* habet tamen Commelini liber in margine - - *pada.* Vossius hone locum corruptum ita restituere conatus est: *Nam ni istapte, valet nihil tacere, Cui non iam latera exfututa pandant Noctu quid facias ineptiarum?* Quam lectionem recepit Graevios et Volpius. Nec multum discedit edit. Cantabrigiensis: quae pro *cui non* exhibet *cui nunc.* Heinsius in n. ad Catullum tentat, *Quum nil praevalet ista mi tacere, Cur nunc iam latera exfututa pandas.* Bondanus in Var. Lect. p. 130. ex Eseerpt. MSS. a Rhonkenio acceptis, offert: *Nam ni te pudeat, nihil taceres.* Idem Vir doctus testatur in margine Aldinae editionis legi *Ni te pigeat* quod fortasse ex eodem fonte fluxit. Totnm locum sotem sie refingit Boodanus: *Nam ni te pudeat, nihil taceres, Cum nunc tam latera effututa pandant, Noctu quid facias ineptiarum.* Quae quidem lectio commodum sane et orationis seriei valde accommodatum sensnm praebet, sed nimis videtur vis facta esse antiquae lectioni. Pari modo se habent plurimae emendationes Corradini de Allio, in quibus saepe nec vola nec vestigiom antiquae lectionis apparet. Bipontina editio, ad quam textus editionis nostrae conformatus est, se-

orationis nexum explicant: *Nam mihi prodest ista nil tacere.* Quid? si duabus voculis transpositis hunc in modum legatur versiculus: *Nam nil praevalet ista mi tacere* hoc sensu: *nam nil praevalet*, nulla canssa tantum apud te valere debet, *ut ista*, quae amorem tuum spectant, *mi*, tibi amicissimo, *taceas*, reticeas. *Tacere aliquid*, pro reticere passim dicitur. Terent. Eunuch. I. 23. Cornel. N. X. 2. 5. Ant valde fallor, aut egregie sic omnia cohaerent sibique respondent. Nec quemquam offendere debet particula *nam*, quam, quia praecesserat. v. 6. mutavit Nic. Heinsius (vid. V. L.) in *quum.* Sed non vidit utramque particulam habere, quo referatur. Primo loco *nam* referendum est ad verba, *nescio quid febriculosi scorti diligis;* nam id testatur cubile. Altero loco ad verba: *nec tacere posses;* nam tibi sum amicissimus, cui nil reticeri debet.

V. 13. *Cur nunc tam latera exfututa pandas* eet. Cur latera Venere adeo exhausta et viribus defecta ostendas, prae te feras, explices, nisi noctu illa lassentur Veneris palaestra? vel: cur incurvas latera infirma, (nam *pandare* et *pandari*, dicuntur arbores quae flectuntur et oneri cedunt) nisi Veneris usu noctu exerceantur? Ovid. Amor. III. 11. 13. *Vidi, cum foribus lassus prodiret*

Quare quidquid habes boni malique,
Dic nobis. Volo te ac tuos amores
Ad coelum lepido vocare versu.

quitur Gottigensem. vid. not. V. 15. *boni malive* vult Clariss. Iani ad Horat. Od. I. 27. v. 17.

amator, *Invalidum referens emeritumque latus.*
V. 15. *Quidquid habes.* Imitatus est Horat. Od. I. 27. v. 17. —— *quidquid habes, age, Depone tutis auribus.*

CARMEN VII.

AD LESBIAM.

Ingentem basiorum copiam petit a Lesbia. cf. Carm. V.

Quaeris, quot mihi basiationes
Tuae, Lesbia, sint satis superque?
Quam magnus numerus Libyssae arenae
Laserpiciferis iacet Cyrenis,
Oraclum Iovis inter aestuosi,
Et Batti veteris sacrum sepulcrum:

V. 4. *Laserpicif. Cyrenis.* Cyrenae, una e quinque urbibus regionis Cyrenaicae in Africa prope Aegyptum, laserpicio (σιλφίῳ) nobilis. vid. de hac nobilissima apud veteres planta Salmasius ad Solin. p. 249. Cyrenaeis fuisse propriam et conspici eorum nummis impressam egregie docet Hemsterhusius ad Pollucem IX. S. 60. p. 1026 – 1028. cf. Trillerus ad Grot. Christ. patient. p. 257.

V. 5. *Oracl. Iovis int. aest.* innuit Iovem Hammonem, cuius templum et oraculum fama celeberrimum fuit in Libya. Describit illud Curtius IV. 7. – 5. ubi multa de hoc templo collegit diligentia Freinshemii. De imagine Iovis Hammonis in numismatibus et statuis expressa agit Spanhem. de Usu et Praest. num. diss. VII. p. 389. adde Ant. van Dalen. de oracul. gentil. c. 9. p. 209. *aestuosi* cuius in Libya templum esset, ubi arena aestuabat, aestu fervebat, vel maris instar flante Euro agitabatur.

V. 6. *Et Batti veteris sacrum sepulcrum.* sacro honore colebatur sepulcrum Batti, quia primus Cyrenarum conditor fuit. de quo vid. Spanhem. ad Callimach. Hym. in Apoll. v. 76.

Aut quam sidera multa, cum tacet nox,
Furtivos hominum vident amores:
Tam te basia multa basiare,
Vesano satis et super Catullo est,
Quae nec pernumerare curiosi
Possint, nec mala fascinare lingua.

V. 11. *curiosi* invidi. vid. ad carm. V. v. 12. -- *mala lingua* in simili re apud Virgil. dicitur. Eclog. VII. v. 28. -- -- *baccare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.*

CARMEN VIII.

AD SE IPSVM.

Frigere coeperat amor Lesbiae, eiusque animus a Catullo abalienari. Quod quum animadvertisset, pari modo ad illam contemnendam animum induxit et obfirmavit. Sed cogita, Catullum post multas variasque animi commotiones acquiescere demum in hoc consilio, et tandem aliquando quam ineptus ille amor sit intelligere. In hac igitur seriori cogitatione repente fit philosophus et secum instituit colloquium. cf. Ovid. Amor. III. 11.

Miser Catulle, desinas ineptire,
Et, quod vides perisse, perditum ducas,
Fulsere quondam candidi tibi soles,
Cum ventitabas, quo puella ducebat

V. 1. Heinsio in n. ad Catullum placebat: *Miser Catulle, desine ab ineptire, Et, quod vides perisse, perditum duce.* V. 4. Heinsius legere

V. 1. *Miser* cui tantos cruciatus parat amor, tantum amaritudinis propinat, *ineptire*, pro inepte amare, amori, cuius aliquando nos poeniteat, indulgere. Sic *ineptus amor* apud Tibull. I. 4. 24.

V. 3. *candidi soles* nulla nube obscurati, felices. cf. Salvagnium ad Ovid. Ibin v. 219 et Cort. ad Sallust. Catil. 5. 7. Sic apud Graecos λευκὸν φάος. vid. Spanhem. ad Callimach. H. in Cer. v. 123.

V. 4. *quo puella ducebat* vocabat, me venire iubebat. con-

Amata nobis, quantum amabitur nulla.
Ibi illa multa tam iocosa fiebant,
Quae tu volebas, nec puella nolebat.
Fulsere vere candidi tibi soles.
Nunc iam illa non vult: tu quoque, impotens, noli;
Nec, quae fugit, sectare; nec miser vive:
Sed obstinata mente perfer, obdura.
Vale, puella: iam Catullus obdurat:

iubet *quo puella dicebat* pro condicebat. Idem iam in mentem venerat Bronckusio ad Propert. lib. III. Eleg. 22. et Ian. Dousae filio in not. ad Catull. citra necessitatem. Saepe autem in his vocibus inter se commutandis peccarunt librarii. vid. quos laudat Drakenborch ad Sil. Ital. XII. 221. V. 6. alii *tum iocosa*. V. 9. Voss. in Commelini codice invenit *tuque inepte et impote* in aliis *impotens* et sic est in Edit. R. et L. MS.; in omnibus vero deerat pes extremus. Scaliger restituit *impotens ne sis*. Vossius ex vestigiis veteris lectionis: *tu quoque ipse te refer*. Statius *tu quoque impotens esto* hinc vult *tu quoque impotens, noli* quae postrema lectio reperitur etiam in margine lib. Heinsii, ubi tamquam mantissa additur haec lectio: *Iam nunc et illa non vult, tu quoque et noli*. Cantabrigiensis Vossianam lectionem amplectendam putat, modo pro *refert*

sulto fortasse posuit verbum *ducere*, quia fallaciae notionem simul complectitur; eleganter enim dicitur de puellis, quae falsa spe amatores lactant. Propert. II. 17. 1. *Mentiri noctem, promissis* ducere *amantem*.

V. 6. *Ibi illa multa tam iocosa fiebant*. En novam poëtae verecundiam, verecunde nunc circumscribentis amoris nequitias, quibus olim cum Lesbia indulserat! *facere et fieri* passim de re Venerea. vid. Burman. ad Petron. 39.

V. 9. *tu quoque, impotens, noli*. Sensus: nunc illa te contemnit, vicissim illam contemne contemtus. Haeserunt in hoc loco et ad coniecturas confugerunt, interpretes (vid. Var. Lect.) sed non intellexisse videntur *impotentem* iam dici hominem invenustum, qui nihil in amore valet et pollet, qui reiicitur et repulsam fert. *Potens* contra est, qui felix et fortunatus est in amore. infra Car. C. v. 8. *Sis felix, Coeli, sis in amore potens*.

V. 11. *Sed obstinata mente perfer, obdura* imitatus est Ovid. Amor. III. 11. *Perfer, et obdura; dolor hic tibi proderit olim*. *obdurare* est animum contra aliquid munire, durum facere, firmo et parato animo aliquid ferre, tenacem esse propositi. idem dicitur infra c. 76. *animo se affirmare* et apud alios *durare animum*.

V. 12. *Vale, puella* abi in malam rem. Sic χαῖρε apud Graecos. cf. Davis. ad Cic. de

Nec te requiret, nec rogabit invitam.
At tu dolebis, cum rogaberis nulla,
Scelesta, nocte. Quae tibi manet vita?
Quis nunc te adibit? quoi videberis bella?
Quem nunc amabis? quoius esse diceris?
Quem basiabis? quoi labella mordebis?
At tu, Catulle, destinatus obdura.

legatur *obdura.* Servavit tamen in textu nostram lectionem. Heinsius, cuius celebrata in emendandis poëtarum carminibus, nescio quo fato, tam parum ingeniolo meo probatur sagacitas, emendat in not. ad Cat. *tu quoque impotens mentis, Nec, quae fugit, sectare.* V. 14. *cum rogaberis nullam, Scelesta, noctem* Vossius et Cantabrigiensis. vetus lectio fuit *nulla scelesta necte* vel *nete.* Scaliger in suo MS. *rere, quae tibi manet vita*, h. e. cogita, tecum reputa. Muretus ex libro quodam veteri affert: *scelesta, quae nunc quae tibi manet vita?* vulgata lectio *scelesta tene?* Heinsius pro liberalitate sua: *cum rogaberis nulla, Scelesta, nulla. quae tibi manet vita?* vel, *cum rogaberis nulli, Scelesta, noctem.* V. 19. *obstinatus* Vossius cum plurimis. nostram lectionem defendit Scaliger et Ger. Ioan. Vossius in Art. gram. lib. II. c. 14.

Nat. Deor. libr. I. 1. sub finem.

V. 14 — 15. *At tu doleb.* Similiter Horat. Epod. XV. 11. *O dolitura mea multum virtute Neaera; Nam, si quid in Flacco viri est, Non feret assiduas potiori te dare noctes, Et quaeret iratus parem.* *quum rogaberis nulla, Scelesta, nocte* h. e. de nulla nocte. *Scelesta* perfida. *Quae tibi manet vita?* quam spreta in posterum vives? observa *manere* admittere etiam casum tertium. exempla vid. in Sanctii Minerv. II. 4. cf. Ernesti in Clav. Cic. s. v. *manere.*

V. 18. *quoi labella mordebis.* frequentes sunt poëtae in commemorandis amantium morsiunculis, tanquam ferventissimi amoris signis. vid. Passerat. ad Propert. III. 8. p. 451. Brouckhus. ad Tibull. I. 6. 14. et Sciop. ad Lus. c. 87. p. 92. *destinatus* recte dicitur, qui alicui rei devotus et addictus est, cui certa et fixa sedet sententia. nam *destinare* saepe est constituere, decernere, ut certum sit. ut Graecorum *πέπηγε constitutum est.* Malim tamen *obstinatus* propter vers. 11. v. V. L.

CARMEN IX.

AD VERANNIVM.

Verannio, arctissimo familiaritatis vinculo secum coniuncto, gratulatur felicem reditum ex Hispania, eique, quam gratus hic nuntius ad aures suas acciderit, declarat, mox magis declaraturus laetitiam suam mutuis amplexibus et mutuo de eius itinere instituendo colloquio. Dulcissimum est hoc carmen et mollissimos amicitiae sensus spirat. Comparent poëtices studiosi Horat. I. od. 36. et Iuvenal. Sat. XII. in reditum Catulli, miramque in simili argumento varietatem et copiam agnoscant.

Veranni, omnibus e meis amicis
Antistans mihi millibus trecentis,
Venistine domum ad tuos Penates,
Fratresque unanimos anumque matrem?
Venisti. O mihi nuntii beati!
Visam te incolumem audiamque Hiberûm
Narrantem loca, facta, nationes,

V. 2. alii *antistas* vel *antistes* sed nostra lectio omnium antiquorum librorum auctoritate munitur teste Vossio. V. 4. Ms. Stat. *uno animo sanamque* et *uno animo suamque*. Comel. lib. *senemque*, quam lectionem dare etiam Codices Vaticanos testatur Brouckhus. ad Tibull. I. 7. 88. Scal. lib. *unanimes suamque* L. MS. *tuamque* Edit R. *unanimos suamque*. nostra lectio debetur Faërno, quem secutus est Vossius et hunc Cantabrigiensis. Ceterum solemnis est lectionis diversitas in *unanimus* et *unanimis*, *exanimus* et *exanimis*, *inermus* et *inermis* aliisque similibus. vid. Drackenborch. ad Sil. Ital. V. 584.

V. 2. *Antistans* praeferendus mihi ingenti amicorum turbae. *antistare alicui* est antecellere aliquem. Gell. I. 7. c. 5. *qui caeteris antistabat.*

V. 4. *anumque matrem.* *anus* adiective sumendum ut infra LXVIII. 47. *charta anus* et LXXVIII. 10. *fama anus* apud Ovid. Art. Am. I. 766. *cerva anus.* Martial. 6. 27. *amphora anus.*

V. 6. *Hiberûm loca* intellige non vicos tantum et oppida, sed etiam situs et regiones; nam late patet vox *loca* sicuti Graecorum χῶροι, χωρία. vid. Salmas. ad Solin. p. 690. *Hiberi* sive Iberi sunt Hispani ab Hibero fluvio sic dicti.

Ut mos est tuus; applicansque collum,
Iucundum os oculosque suaviabor,
O quantum est hominum beatiorum,
Quid me laetius est beatiusve!

V. 9. *iucundum os oculosque suav.* intimi amoris signum apud veteres fuit oculorum osculatio. Sic Eumaeus apud Homerum Telemachum excipiens Odyss. XVI. 15. Κύσσε δέ μιν κεφαλήν τε, καὶ ἄμφω φάεα καλὰ Cic. Epist. ad Fam. XVI. 27. *tuosque oculos dissuaviabor.* ubi plura in hanc rem attulit Cortius cf. infra Carm. XLVIII.

V. 10. *O quantum est hom.* eleganter pro vulgari: nemo me est felicior et beatior.

CARMEN X.

DE VARRI SCORTO.

Catullus, dum redux factus esset ex Bithynia, ubi commoratus fuerat inter comites praetoris Memmii, forte fortuna a Varro deducebatur ad eius amicam, in cuius ore, primo statim obtutu, expressa videbat nequitiae et vitae meretriciae indicia. Mox inter ipsos exoritur colloquium, in quo egregie adumbrata est meretricularum viros emungendi calliditas, sed elusa a Catullo ridiculo modo. Nam cum meretrix inhiaret iam iam captando praemiolo vel certe lecticarios ex Bithynia adductos Catullum sibi concessurum esse speraret, repente derisa et multis convitiis cumulata relinquitur. Multum suavitatis et leporis habet hic dialogus propter nativam rei ex vita communi petitae descriptionem.

Varrus me meus ad suos amores
Visum duxerat e foro otiosum:

V. 1. *Varrus:* haud dubie intelligendus Alphenus Varus, qui ex tonsore vel sutore factus est iurisconsultus. Addictus fuit sectae Epicureae et multa scripta reliquit. Scripsit eius vitam Henric. Brenekmannus Amstelodami 1709. meminit eius sodalitatis infra Car. XXX. — *visum ad suos amores* h. e. ad amicam suam. *amores* pro amica passim. Sic infr. XXI. 4. paedicare cupis *meos amores.* et XLV. 1. *suos amores* tenens

Scortillum, ut mihi tum repente visum est,
Non sane illepidum, nec invenustum.
Huc ut venimus, incidere nobis
Sermones varii: in quibus, quid esset
Iam Bithynia, quomodo se haberet,
Et quonam mihi profuisset aere?
Respondi, id quod erat: nihil neque ipsis,

V. 7. Stat. MSS. *quomodo* posse *haberet* et ita libri veteres teste Vossio, qui inde procudit *quomodo ops se haberet*. Vossium refutat Vir doctus in Miscellaneis Observatt., quae cura Dorvillii prodierunt Vol. V. p. 2. Sed magis displicet ipsius prolata coniectura: *quomodo os se haberet*? Fingit sibi nimirum V. D. scortillum rogasse poëtam, *an ex irrumatione quaestum fecisset*? et *quantum sibi os impurum profuisset*? — cui explicationi profecto omnis orationis series reclamat, nec cetera, quae Viro docto ad totum hoc carmen, vel disputata, vel observata sunt, tanti ponderis mihi videntur, ut iis commemorandis immorer. nostram lectionem tuentur libri veteres fere omnes. V. 8. *quantum mihi profuisset aere* Veteres libri Scaligeri et Vossii, quod, cum parum latine dictum esse censeret Scaliger, mutavit in: *Quantum mihi profuisset: e re Respondi* improbante Gronovio lib. III. de Pecun. Vet. c. 17. ubi plura egregie carmen nostrum illustrantia invenies. Ipse eleganter coniicit *Ecquonam*. nam simili modo loquitur poëta car. XXVIII. 6. *Ecquidnam* in *tabulis patet lucelli Expensum?* Heinsius in not. ad Catull. offert: *Et quanto mihi profuisset aere*. V. 9. Statii MSS. *omnes neque in ipsis*. Sed modus metri facile evincit, *τὸ in* in gremio. cf. XXVIII. 6. XL. 7. et alibi. *visere ad aliquem* est notus loquendi modus, Terentio, Lucretio, Planto aliisque familiaris. exempla contulit Heins. ad Ovid. Amor. II. 2. 21.

V. 3. *scortillum*, referendum ad amores, qui, quales fuerint, nunc describuntur. *ut mihi t. repente v. e.* quemadmodum statim primo adspectu iudicabam.

V. 6. *quid esset iam Bithynia*, in quo statu iam esset haec provincia, *quomodo se haberet* quam lucrosa et quaestuosa proventibus esset. Et *quant. mihi profu. ae.*, et quantum ego inde reportassem lucelli. Vana sunt quae contra hunc locum disputat Vir doctus in Observ. Miscell. Vol. V. p. 2. 3. de importuna eius emendatione vid. Var. Lect.

V. 9. *nihil neque ipsis*. Bithynis puta; neminem enim offendere debet, quod praecesserit Bithynia, cum frequens sit hoc loquendi genus, Syllepsin vocant Grammatici, optimis quibusque scriptoribus frequentata. vid. Gronov. de Pec. Vet. II. 4. et Sanctii Miner. IV. c. 10. ibique Perizonium. *nec praetoribus* in universum, quibus administratio huius provinciae contigit; *nec cohorti* praetoris comitibus, qui fuerunt praefecti,

Nec praetoribus esse, nec cohorti,
Cur quisquam caput unctius referret:
Praesertim quibus esset inrumator
Praetor, nec faceret pili cohortem.
At certe tamen, inquiunt, quod illic
Natum dicitur esse, comparasti

delendum esse. Vossius ex vetosto lib. Commelini recepit *nihilmet ipsis* quem more suo sequitur Vulpius. Editiones tres antiquissimae *mihi neque ipsis* unde Scal. et Stat. *mihi nec ipsi* quod reiicit Gronovius l. c. p. 550. Editiones nonnullae *nihil neque ipsi*, fortasse quia non concoquere poterant pluralem. V. 10. pro *praetoribus* Muretus *quaestoribus* refragrante Gronov. l. c. *praeconibus* Heinsius in not. ad Catul. emendandi libidine abreptus. V. 13. libri scripti Scal. *non facerent.* Vossius *non faceret.* Gronovius in l. c. *num facerent?* vel *non faciens.* quarum postrema lectio egregie favet orationi. ceterum nostram lectionem tam L. MS. quam edit. Cantabrigiensis confirmant. V. 14. Coniecturam Turnebi *inquit, id quod illic* et Scaligeri *inquiit* pro *inquiunt* damnavit iam Gronovius. V. 15. pro *natum*, malebat Meleager *notum* probante Viro docto in Observatt. Miscell.

medici, scribae, praecones et alii [la suite] *cur quisquam caput unctius referret* h. e. cur quisquam propter lucrum ibi collectum lautius vivere posset, lautior et ditior rediret; *unctus* enim inde, quod ditiores et elegantiores homines se ungere solebant pretiosis unguentis, eleganter transfertur ad omnia quae sunt lauta et splendida et quidquid beatiori conditione gaudet. Sic infra Carm. XXIX. 23. *uncta* patrimonia. cf. v. 4. apud Martial. V. 46. coena *uncta* i. e. lauta et opipara.

V. 12. *inrumator praetor* C. Memmius Gemellus, qui fuit homo nequam, non nisi pravis animi sui libidinibus indulgens et devorandis aliorum bonis avide inhians, nulla comitum ratione habita; non enim significationis proprietas urgenda est in voce *inrumator*, sed in universum turpioris vitae notio subiicienda, quod apparet ex carmine XXVIII. v. 10. ubi eadem obscenitate eiusdem Memmii sordida notatur avaritia: *O Memmi, bene me, ac diu supinum Tota ista trabe lentus inrumasti.* cf. carm. XXXVII. 8. et Scaliger ad hunc locum. *nec faceret pili coh.* post *nec* subintellige *qui.*

V. 14. *quod illic natum dicitur esse* ex eo, quod ibi lucratus esse diceris. *natum*, sicut Graecorum τὸ γιγνόμενον ἀργύριον, eleganter dicitur, quod quacumque de causa provenit, et rei familiari quasi subnascitur. vid. Gronov. de Pec. Vet. p. 525. V. 16. alii explicant: *cuius*

Ad lecticam homines. Ego, ut puellae
Unum me facerem beatiorem,
Non, inquam, mihi tam fuit maligne,
Ut, provincia quod mala incidisset,
Non possem octo homines parare rectos.
At mi nullus erat neque hic neque illic,
Fractum qui veteris pedem grabati
In collo sibi collocare posset.
Hic illa, ut decuit cinaediorem,
Quaeso, inquit, mihi, mi Catulle, paulum,

l. c. male. pro *esse* alii *aere* vel *asse*. V. 17. *beatiorum* Avantius contra nitente Scaligero. V. 19. tres antiquissimae Editt. *quae mala*. V. 20. ex corruptis lectionibus *octo literas*, *octo litas*, *octo mines* reposuit Vossius *octo Midas* i. e. mancipia Phrygiaca vel Bithynica. admodum dure! salva

rei proprius usus est in Bithynia. ad lecticam homines h. e. lecticarios, [φορειοφόρους] de lectica veterum post Lipsium Elector. lib. I. c. 19. copiose et accurate disputat Schefferus de Re Vehiculari lib. II. c. 5. p. 85. *ut me facerem* h. e. ut me fingerem, iactarem, simularem. sic *facere se ferocem* apud Plaut. Curcul. 4. 3. 7. ad quem locum plura exempla collegit Gronov. in Lect. Plautin. p. 92.

V. 18. *non mihi tam fuit maligne* non adeo maligna fortuna usus sum, non adeo pressus fui angustiis.

V. 20. *parare* [πορίζεσθαι] *octo homines rectos* h. e. erectos et proceros. Sic *recta servitia* apud Sveton. Caesar. c. 47. sunt apta forma et statura, ut recte ibi explicat Ernesti; lectica autem vel a quatuor vel a sex vel ab octo servis portabatur, et hinc vocatur octophorus vel octophorum, cuius usu nobilis inprimis fuit Bithynia. Cic. Verr. V. 11. nam, ut mos fuit Bithyniae regibus *lectica octophoro* ferebatur.

V. 21. Sensus: at ego nullum plane habebam servum, neque hic neque in provincia, in cuius collo vel vetus et fractus grabatus suspendi et gestari posset. *grabatus* est lecticarum genus vile et exiguum. Multus est in hac explicanda voce Vossius. *pedes* autem dicuntur asseres, vel furculae, quibus innitentem lecticam humeris subibant lecticarii.

V. 24. *ut decuit cinaediorem* pro indole et more procacis et perfrictae frontis scortilli. Eadem voce impudentiam hominis turpi libidine diffluentis notat Martialis lib. VI. 39. 12. *Quartus cinaeda fronte*.

V. 25. *paulum istos commoda* vid. Var. Lect. affectabat

Istos commoda, nam volo ad Serapin
Deferri. Mane, inquii, puellae:

res est, vulgata lectione servata. V. 26. Bipontina editio, quam typis describendam curavimus, exhibet lectionem Scalig. *paulum Istos: commodo nam volo ad Serapin Deferri*, quam ut in textum reciperem, a me impetrare non potui. Licebit mihi et in nonnullis aliis locis discessionem facere ab edit. Bipont. ubi meliores lectiones idoneis ex causis praeferendae videntur. antiquissima lectio, in quam conspirant omnes MSS. Statii est nostra: *Paulum istos commoda;* unus tamen habet *paululum* sequenti syllaba ultimam absorbente. Iam vero cum producatur ultima in *commoda*, metri rationi succurrere studuit Scaliger coniectura, mutato *commoda* in *commodo*. parum feliciter! nam primum huius ipsius vocis ultima correpta eget auctoritate et exemplo, cuius, quantum scio, nullum apud veteres exstat, deinde, licet cum Scaligero *commodo* explices *in tempore*, tamen nescio, quid frigoris habet. Melius consultum fuit tam numerorum modulo quam ipsi sensui in Edit. Aldin. I. ubi legitur: *Istos commodita volo ad Serapin deferri.* Sed nullius libri MS. consensu firmatur. Pari modo haud inepte legi possit cum Viro docto in Observatt. Miscell. l. c. *Istos commoda*, enim *volo ad Serapin*, modo eiusmodi lapsus librariorum in permutandis particulis τοῦ *nam* et *enim* veritatis quamdam haberet speciem. Itaque vel dicendum est, Catullum corripuisse ultimam in *commoda* [quod putat Vossius, quamvis non satis hanc insolentiam adstruere videantur allata exempla, *puta* et *tempera*, quorum prius dubium adhuc est apud Pers. IV. 9. vel adverbialiter exponitur a grammaticis; alterum non nisi in veteri inscriptione occurrit] vel lenior iucunda est emendandi ratio. Lenissimum autem puto, si quis pro *commoda* reponat *commode*, ut sit vocativus. Eleganter autem dicitur *commodus*, vel qui est facilis, benignus, liberalis, obsequiosus. gütig, gefällig. Horat. IV. Od. 8. v. 1. 2. *Donarem pateras, grataque* commodus, *Censorine, meis aera sodalibus*, vel qui commodo et opportuno tempore nos convenit. Terent. Andr. V. 2. 3. *Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi.* Sensus igitur erit: quaeso, mi Catulle, paulum istos mihi [eleganter reticet verbum *cede* vel *mutua*] *commode*, note mihi liberalitate tua, vel: tu qui commodo et opportuno tempore iam me convenis, nam volo ad Serapin deferri. Cui contorta videtur mea explicatio, meliora afferat. V. 27. *mane me*, autem meretrix non sine causa octophorum, utpote quod muneri mitti solebat puellis. Martial. I. 3. 11. *Octo Syris suffulta datur lectica puellae nam volo ad Serapin deferri* h. e. ad templum Serapidis. haud raro enim ipsi dii pro templis poni solent. Sic apud Chariton. lib. 4. c. 4. παρθένος ἐς Ἀφροδίτην βαδίζουσα ubi vid. Dorvillius et Albertus in Observatt. in nov. Test. p. 254 - 256. Erat autem hoc templum eo tempore extra urbis pomoerium [quapropter speciosam lecticae postulandae causam habebat meretrix] quod adibant mulierculae vel procurandae valetudinis vel exercendae libidinis causa. vid. Vossius

Istud, quod modo dixeram me habere,
Fugit me ratio. Meus sodalis
Cinna est Caius: is sibi paravit.
Verum, utrum illius, an mei, quid ad me?
Utor tam bene, quam mihi pararim.
Sed tu insulsa male, et molesta vivis,
Per quam non licet esse negligentem.

inquii, *puellae* plerique libri veteres. nam *me* καρέλκει, uti saepe apud Plautum et Terentium. Itaque non extrudi debebat *me* in edit. Bipont. quamvis alias eiusmodi hiatus amet Catullus. alii *mane tum* vel *manedum* ultima in *mane* corripitur, uti in cave, vale, iube, vide, responde. vid. Voss. de Analog. lib. III. c. 25. ex veteri scriptura *inquit* recte fecit Scaliger *inquii*. Heinsius in not. ad Cat. totum versum audacter, ut solet, sic refingit: *Deferri. itane? inquio puellae.* V. 31. Vossius: *Verumne illius an mei.* Idem vers. seq. legit: *quae mihi paravit.* Statius ex veteri lectione *parassim* fecit *paratis*. V. 33. nonnullae antiquiores editt. *insulsa, mala et molesta*, vel *male et nimis molesta es*, vel *mala et nimis molesta es*. Vossius: *Sed tu invisa, male et molesta vivis.* Heins. in not. ad Cat. coniicit: *Sed tu insulsa vale et molesta ubivis* vel *cuivis* in vers. ult. idem malit *negligenti* pro *negligentem*, quod iam in mentem venit Dousae.

ad h. l. et Jablonskius in Pantheo Aegypt. lib. II. cap. 5. 6.

V. 28. *Istud, quod m. d. m. h. fugit me ratio* pro *istud* rationes grammaticae postulabant *istius*. Sed consulto et eleganter iam neglexit poëta constructionem, ut hominis temere errantis et repente ad se redeuntis confusam loquendi rationem imitaretur. Sensus est: in eo, quod me possidere dixeram, erravi et deceptus fui, alibi animum habui, cum id dicerem, status rei me fefellit.

V. 30. *Cinna*. poëta nobilis, qui scripsit carmen Smyrnam, quod decem annis elimavit. Laudatur infra carm. XCV. cf. Virgil. Eclog. IX. 35. et Martial. X. 21.

V. 32. *Utor tam bene, quam mihi pararim*. post *quam* subaudi *si*. in animo habuit poëta tritum illud: amicorum omnia esse communia.

V. 33. *molesta vivis* eleganter pro *es*.

V. 34. *per quam non licet esse negligentem*, cuius rapacitas caute vitanda est.

CARMEN XI.

AD FVRIVM ET AVRELIVM.

Sublimiori spiritu exsurgit poëta et ipso, quo nunc utitur, graviori carminis genere, in altum eniti et paulo serioris argumenti rem moliri et promittere videtur. In qua quidem opinione tenet lectores usque ad vers. 15 ubi inopinata conversione suaviter eludit lectoris exspectationem. Nam postquam satis laudaverat spectatam sibi Furii et Aurelii amicitiam, ad officia gravissima quaeque amici causa suscipienda paratam, expetit sibi novum ab ipsis amicitiae officium; quod quale quantumque fuerit, ipse lector cognoscat. Exsplendescit hoc carmen eximiis magni poëtae virtutibus, sive verborum delectum et ornatum plane lyricum respicias, sive inexspectatam conversionem et ingeniosam inventionem admireris, qua summam gravitatem repente excipit lasciva levitas.

Furi et Aureli, comites Catulli,
Sive in extremos penetrabit Indos,

V. 2. alii *penetrarit.* perperam: nam sequitur versu nono *gradietur.*

V. 1. *Furi* et *Aureli.* Innui putant interpretes Furium Bibaculum, elegantis ingenii poëtam, passim veteribus laudatum, et L. Aurelium Cottam praetorem, qui legem promulgavit de iudiciis equestri ordini restituendis. Sed recte iudicat Vulpius; vix quidquam certi de illis pronunciari posse, cum plures omnino fuerint iis temporibus tam Furii, quam Aurelii. Nec eosdem fuisse puto, quos infra acerbis versibus insectatur, Aurelium quidem in Carm. XXI. Furium in Carm. XXIII. *comites Catulli* me comitaturi, mecum adituri remotissimas terrae partes. Idem tamquam certissimum verae amicitiae argumentum exspectat Horatius a Septimio Od. lib. II. 6. v. 1. *Septimi, Gades aditure mecum, et Cantabrum indoctum iuga ferre nostra, et Barbaras Syrtis ubi Maura semper Aestuat unda:* ubi plura huius generis exempla excitavit Cl. Iani, nostri loci non immemor.

V. 2. *Sive in extremos pen. Ind.* extremi vocantur Indi ut mox vers. 11. *ultimi* Britanni tamquam remotissimi populi. Eodem sensu apud Ciceronem India vocatur *extrema* Verr. V. c. 65. et sic passim extremae orae dicuntur vel pro India vel pro alia quacumque re-

Litus ut longe resonante Eoa
· Tunditur unda;
Sive in Hircanos Arabasque molles,
Seu Sacas sagittiferosque Parthos,
Sive qua septemgeminus colorat
Aequora Nilus;
Sive trans altas gradietur Alpes,
Caesaris visens monumenta magni,

V. 3. nonnulli *longe ubi litus.* V. 6. Passeratius in vet. quodam libro *cotiriferosque*, collato Virgilio Aeneid. X. v. 169. in margine H. lib. *pharetripherosve.* Sed nostram lectionem confirmant libri fere omnes; iuverit autem observare Catullum, more Graecorum spondaei loco alibi posuisse trochaeum, ut vers. 15. *pauca nunciate meae puellae.* V. 7. *Sive qui* in edit. R. et in quibusdam Stat. MSS. in Maffei lib. *que*, unde legendum putat Stat. *quae.* Vossius ex lib. vett. ad quos saepe promotiori regione in ultimo quasi orbis termino ex opinione veterum sita. cf. Burmannum Sec. ad Anthol. Tom. I. p. 264 ἔσχατοι ἀνδρῶν Homero sunt Aethiopes Odyss. I. 23.

V. 3. *Litus ut longe res.* ut quemadmodum Graecorum ἵνα est *ubi*. sic infr. Carm. XVII. v. 10. cf. Cerd. ad Virg. Aeneid. V. 329. *Eoa unda* est mare orientem versus, Oceanus, unde surgere putabatur Aurora [ἠώς] *longe sonans* exprimit illud Homericum πολύφλοισβον.

V. 5. *Sive in Hircan. Arab. moll. Hircani* Asiae populi. Arabes dicuntur *molles*, quod clementia coeli emolliti et enervati. *tener Arabs* apud Tibull. II. 2. 4. ubi vid. Broukhusius. *Sacae* populi proximi Scythis. *Parthi sagittiferi* populi orientis mira dexteritate sagittas tractandi et in fuga retrorsum iaciendi satis noti. cf. Burmannus Sec. ad Propert. III. 7. 54. et quos ibi laudat. *Septemgeminus Nilus* h. e. septenus, per septena ostia in mare se exonerans Ovid. Amor. III. 6. 39. *Ille fluens dives septena per ostia Nilus.* hinc vocatur ἑπτάπορος apud Dionys. Perig. v. 264. cf. Eustath. ad Dionys. Perig. v. 226. vel ἑπτάρροος vid. Salmas. ad Solin. cap. 32. p. 295. cf Maillet. descript. Aegypti p. 49. *colorat aequora* h. e. aqua lutosa, qualem fere vebit Nilus ex agris inundatis relabens, colorem inducit mari ab aqua marina diversum.

V. 10. *monumenta Caesaris* intellige tropaea et quidquid ad eius factorum conservandam memoriam publice exstabat. Britanni *horribiles* refer ad externum cultum. Vulpius in hanc rem laudat Caesar. de bell. Gall. lib. V. c. 14.

Gallicum Rhenum horribilesque ulti-
mosque Britannos:
Omnia haec, quaecunque feret voluntas
Coelitum, tentare simul parati,
Pauca nunciate meae puellae
Non bona dicta:
Cum suis vivat valeatque mœchis,
Quos simul complexa tenet trecentos,
Nullum amans vere, sed identidem omnium
Ilia rumpens.
Nec meum respectet, ut ante, amorem,

vocat. profert quis pro quibus. V. 11. hiatus evitandi causa dederunt alii *horribilesque et ultimosque* contra linguae indolem: ne quid mutes, cogita, et alibi Catullum non repudiasse eiusmodi hiatus, ut saepe Virgil. et alii, quorum exempla collegit Cl. Barthius ad Propert. II. 9. 45, fortasse ipsum horrorem aspero duarum vocalium concursu exprimere voluisse.

V. 12–17. Sensus: vos igitur, qui ad omnia, quaecumque fata ferent mecum subeunda pericula parati estis, iam quaeso probate mihi vestram fidem et puellae meae haec pauca, sed haud iucunda verba nunciate. *tentare* exquisite dicitur de explorandis rebus cum periculo et audacia coniunctis. *non bona verba* proprie *male ominata* οὐκ εὔφημα vid. Brissonius de Formulis p. 11. seq. Edit. Paris. deinde de quolibet ingrato nuncio, qui animum turbat, pungit et urit.

V. 17 seqq. Sensus: Res suas sibi habeat et procul a me discedat cum infinita copia moechorum, quorum nullum vero amore complectitur, sed frequenti libidinis usu enervat, conficit et frangit. *Ilia rumpi* dicuntur in re venerea. Propert. II. 16. 14. *Rumpat ut assiduis membra libidinibus.* cf. Scioppius ad Lus. carm. XXII. *complexa tenet* eleganter: amore suo irretitos detinet.

V. 21. Nec amplius amorem meum curet, qui plane ex animo meo propter ipsius inconstantiam et levitatem deletus et eradicatus est. Quod expressit elegantissima comparatione floris, qui vomere aratri succisus in perpetuum florere desinit. Non neglexit hanc suavissimam comparationem in rem suam vertere Virgil. Aen. IX. 435. Nec minus feliciter Lotichius Lib. IV. 5. 97. *Sic iacet, in culto flos qui nitidissimus agro Vomere succisus praetereunte fuit.* cf. infra Carm. LXII. 39 seqq. *pratum ultimum* est prati

Qui illius culpa cecidit; velut prati
Ultimi flos, praetereunte postquam
Tactus aratro est.

V. 22. nonnullae antiquiores edit. *spectet velut ante.* in margine St. lib. *speret velut.* Sed sic offendit ingrata repetitio particulae *velut* in vers. seq. V. 23. pro *ultimi* in quibusdam legitur *ultimus.* male: pro *tactus* exhibet Vossius ex vetustissimo exempl. Thuan. *fractus*, quod tam flori plane succiso quum ipsi comparationi aratris plane finiti magis favere videtur. proponit etiam Vossius *stratus*, quod fecit ex antiqua lectione *tractus*, sed haec corrupta lectio magis confirmat τὸ *fractus*, una tantum mutata litera. Ceterum turpiter in hoc loco emendando se dedit Heinsius in not. ad Cat. pro *prati* legi iubens, *parati*, metro, ut ait, sic exigente. imo iam est versus hypermeter, cuius ultima in *prati* a prima vocali sequentis versus absorbetur, ut vers. 19. *omnium Ilia rumpens.* en festinationem Magni Heinsii!

extremitas, viae vicina cf. ad Carm. II. v. 3. pari modo explicari fortasse possunt ἐσχατιαὶ apud Theocrit. Idyll. XIII. 25. ut agrorum extremitas significetur, licet aliter sentiat ad h. l. Casaubonus et Hemsterhusius ad Lucian. T. I. p. 143. Pascuntur enim oves in agrorum margine et extremitate.

CARMEN XII.

AD ASINIVM.

Asinius dexteritatis suae ostentandae caussa, quam haberet in surripiendis aliorum bonis, sudarium Catullo clam abstulerat inter pocula. Quod cum aegre ferret Catullus, exprobrat Asinio hoc furtum tamquam rem parum honestam et neutiquam homine ingenuo dignam, eumque monet, ut mox remittat sudarium, eo nomine inprimis sibi carum, quod pignus amicitiae sit; si cessaverit, graviter hanc iniuriam se ulturum esse hendecassyllabis minatur.

Marrucine Asini, manu sinistra

V. 1 pro *Marrucine* Avantius legebat *Inter coenam*, refutatus a Mureto et Scaligero.

V. 1. 4. *Marrucine Asini.* *Marrucini*, populi Italiae inter Vestinos et Pelignos propter fidem erga Romanos inprimis

Non belle uteris in ioco atque vino:
Tollis lintea negligentiorum.
Hoc salsum esse putas? fugit te, inepte;
Quamvis sordida res et invenusta est.
Non credis mihi? Crede Pollioni
Fratri, qui tua furta vel talento
Mutari velit: est enim leporum
Disertus puer, ac facetiarum.

V. 8. Vossius e lib. Vatic. *mulctari*, quam lectionem tamquam meliorem et elegantiorem vulgatae praefert. De errore quidem librariorum in commixtis his duobus verbis non dubium est, vid. Burm. ad Anthol. T. II. p. 528. sed vulgata vel hanc ob causam videtur praeferenda, quia vel maxime decet fratrem, quovis pretio fratris culpam redimere velle; illud vero votum, ut frater *talento mulctetur*, parum honestum sit. V. 9. Passpectati. cf. *Vossius*. *Manu sinistra non belle uteris*. parum honeste in conviviis incuriosorum et hilaritati genioque indulgentium convivarum lintea surripere studes sinistrae manus agilitate. Usus *sinistrae* in suffurandis aliorum bonis passim notatur a veteribus. *Furtifica* vocatur Plauto in Pers. II, 2, 44 *nata ad furta* Ovid. Met. XIII, 111. De more illo convivarum linteis vel mappis insidiandi vid. Martial. XII, 29; ubi eodem furti genere male audit Hermogenes. cf. eumdem VIII, 59. *Lintea* sunt *sudaria*, ut ex v. 14 apparet, ex lino confecta, quibus, vel ad sudorem faciei detergendum, vel ad nares expurgandas utebantur.

V. 4 seq. *Hoc salsum e. p.* Hoc lepidum et facetum esse putas? erras, homo insulse et honestatis sensu destitute; res est vel maxime contumeliosa et indecora. *Quamvis* pro *valde, admodum* passim dicitur: *quamvis diu dicere* pro *valde diu* apud Cic. Rosc. Amerin. 32. cf. *Burm.* ad Phaedr. I, 28, 1. et *Drackenb.* ad Liv. I, 4. p. 31. *Crede Pollioni.* est hic *Asinius Pollio*, tam gratia apud Augustum et amicitia, quae cum Horatio et Virgilio illi intercedebat, quam ingenio et grandioris spiritus carminibus notissimus. cf. Virg. Eclog. III, 84., et Hor. Od. II, 1.

V. 8. *mutari velit:* si facta infecta fieri possent, furta tua lubenter frater tuus vel talento redimeret et permutaret. *Mutare rem re, vel cum re* pro *permutare* ex antiquo emendi vendendique more saepiuscule occurrit. Sic Medea apud Ovid. Met. VII, 59. 60. *Quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis, Aesonidem mutasse velim.* vide quos laudat de usu huius verbi *Drackenborck.* ad Liv. Tom. II. p. 130.

V. 9. *Disertus:* nove iam

Quare aut hendecasyllabos trecentos
Exspecta, aut mihi linteum remitte,
Quod me non movet aestimatione,
Verum est mnemosynon mei sodalis.
Nam sudaria Saetaba ex Hiberis
Miserunt mihi muneri Fabullus
Et Verannius. Haec amem necesse est
Ut Veranniolum meum et Fabullum.

seratius et Vossius legi volunt *disertus* pro *differtus;* sed primum haec locutio aeque exemplo caret, ac nostra *disertus leporum*; deinde vix dici posse puto in bonam partem *differtus leporum*. Nonnulli *pater* pro *puer*, male! indicante Vossio. V. 14. Ex corrupta lectione *Setaba exhibere* fecit Vossius *Setabe ex Hibera*, ut sit ipsum urbis nomen. Sed cum plurimae editiones et libri scripti offerant *Setaba*, et plane eodem modo *Sudarium Setabum* dicatur carm. XXV. 7. tenenda est nostra lectio. Rectius autem per Diphthongum exhibetur *Saetaba*, quod ex nummo antiquo ab Antonio Augustino memorato Dial. VII. in quo SAETABIS scribitur, probavit *Drackenb.* ad Sil. Ital. III, 374. V. 16. alii, quos secuta est Bipontina edit. pro *haec* legunt *hoc*, ut referatur ad linteum; sed illud magis favet orationi. Male etiam in nonnullis edit. *et* pro *ut* legitur.

dictum videtur de eo, qui alicuius rei, ubi facundia inprimis opus sit, bene peritus inveniatur. Pollio igitur, elegans et urbanus iuvenis, sexcenties enim apud veteres tam iuvenes, quam ipsi viri blande vocantur pueri, non ferre poterat illepidos et inficetos fratris sui iocos.

V. 12. *Quod me n. m. aest.* quod non pretii, sed amicorum causa aestimo, in quorum memoriam illud accepi.

V. 14. *Sudaria Saetaba* ex lino Saetabo ab urbe et fluvio Saetabi in Hispania sic dicto, ubi optimus lini proventus fuit. De *Hiberis*, Hispanorum populo vid. ad carm. IX, 6.

V. 16. *Haec amem necesse est.* Nam verum est, quod ait Ovid. Her. XVII, 71. *Utque ea non sperno, sic acceptissima semper Munera sunt, auctor quae pretiosa facit.* cf. Martial. IX, 99.

CARMEN XIII.

AD FABVLLVM.

Fabullum ad coenam invitat poëta satis lepide et familiariter. Nam cum ipse rebus, ut ait, angustis laborans, bonam et lautam coenam parare non posset, rogat Fabullum, ut afferat secum quidquid ad bonam et laetam coenam pertineat. Ipse autem spondet, se quolibet modo Fabullo amorem suum probaturum et unguentum suavissimum oblaturum esse. Eleganter expressit hoc carmen Goetze in Carminibus Teutonicis. *T. II. p.* 232.

Coenabis bene, mi Fabulle, apud me
Paucis, si tibi Dii favent, diebus,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Coenam, non sine candida puella,
Et vino, et sale, et omnibus cachinnis.
Haec si, inquam, attuleris, venuste noster,
Coenabis bene: nam tui Catulli
Plenus saccus est aranearum.
Sed contra accipies meros amores,

V. 2. *favint* dedit Vossius pro *faverint* ex antiqua, ut ait, lectione, *faxint* male! nam sic penultima contra leges hendecasyllabi longa est. V. 6. *Fabulle noster* Venet. Gryph. et aliae edit. antiq. V. 9. *meos*

V. 1. *Coenabis bene.* Similiter exorditur Martial. XI, 52. *Coenabis belle, Iuli Cerealis apud me.*

V. 4. *candida puella* h. e. pulchra. cf. Brouckh. ad Tib. IV, 4. 17.

V. 8. *Plen. sacculus aranearum:* eleganter et facete ita dicitur sacculus, qui pecunia vacuus non usu teritur. Res enim, quae sine usu aut vacuae iacent, vel situ vel aranearum textura obduci solent. Hinc Hesiodus araneas e vasis, quae diu non usui fuerant, eiiciendas suadet rusticis felici messe gaudentibus, in Εργ. 475. Ἐκ δ' ἀγγίων ἐλάσαις ἀράχνια — Cf. Plaut. Aulul. I, 2. v. 5. 6.

V. 9. *accipies meros amores.* quidquid amorem meum probet spiretque, luculenta voluntatis meae et placendi studii signa. Sic frugali illi coenae apud *Ovid.* qua Iupiter et Mercurius a Baucide et Philaemone excepti sunt: — *Super omnia vultus Accessere boni, nec iners pauperque voluntas* Met. VIII. 677. 78. Idem

Seu quid suavius elegantiusve est:
Nam unguentum dabo, quod meae puellae
Donarunt Veneres Cupidinesque;
Quod tu cum olfacies, Deos rogabis,
Totum ut te faciant, Fabulle, nasum.

amores quaedam e vetustis. V. 10. *Seu quod* rectius ex mea sententia. De aberratione librariorum in *quid* et *quod* vid. *Drackenb.* ad Liv. T. V. p. 161.

placendi studium promittit Chytraco ad se invitato Lotichius VI, 14. 7. *Ante tamen ponas vacui ieiunia ventris; Frigidus extincto stat meus igne focus, Signa voluntatis rectae sincera dabuntur.*

V. 10. *Seu q. su. el. e.* quod magis tibi arrideat et elegantiam meam declaret; nam unguentum tibi dabo suavissimum fragrantissimumque ex ipso Veneris myrothecio profectum. De unguento Veneris, quod καλὸν vocat Homerus, vid. Vossius ad hunc locum. Auctores nimium eximiae praestantiae et pulchritudinis a poëtis vel Venus, vel Amores, vel Cupidines perhibentur. Similis locus est apud Prop. II. 29, 17. *Adflabunt tibi non Arabum de gramine odores, Sed quos ipse suis fecit Amor manibus.* Usus unguentorum apud veteres in conviviis, quibus ora et capita perfricare solebant delicatiores, satis notus est. Promittit igitur Catullus non nisi externam elegantiam, ipsam autem coenae curam relinquit Fabullo. *Meros amores* explicant interpretes vel de unguento, vel de puella, quem Fabullus secum ad coenam adducturus erat. Sed illi explicationi repugnat particula *seu*, quae statim sequitur.

CARMEN XIV.

AD CALVVM LICINIVM.

C. Licinius Calvus, poëta et orator clarissimus, (de quo vid. Cic. ad Div. XVII, 24., XV, 21., et Val. Max. IX, 12. 7.) *ioci miserat Catullo, intima familiaritate secum coniuncto, pessimorum poëtarum carmina, et quidem, ut eo importunius illi obstreperent poëtae importunissimi, ipsis, laetitiae destinatis, Saturnalibus. Altos igitur clamores tollit Catullus ob creatam hoc ioco sibi molestiam et interceptam laetissimo die laetitiam, et*

hanc amici protervitatem mittendis undique collectis et corrasis poëtarum quisquilliis se remuneraturum esse praedicit.

Ni te plus oculis meis amarem,
Iucundissime Calve, munere isto
Odissem te odio Vatiniano.
Nam quid feci ego, quidve sum locutus,
Cur me tot male perderes poëtis?
Isti Dii mala multa dent clienti,
Qui tantum tibi misit impiorum.
Quod si, ut suspicor, hoc novum ac repertum
Munus dat tibi Sulla literator:

V. 6. *mala multa dant.* tamquam meliorem lectionem obtrudit Vossius, sine idonea ratione. V. 8. *hoc novum hoc repertum* parum eleganter coniecit *Vossius.* V. 9. *Sylla* Muret. et alii *Sillo* vel *Silo* in antiq.

V. 2. *Munere isto* h. e. propter istud munus. Sensus: *Nisi mihi esses in deliciis, gravissimo propter missum mihi munus te odissem odio, vel: tanto odio, quanto te odit Vatinius, acerrimum criminum tuorum accusatorem.* Posteriori explicationi favet locus infra LIII, 3. 4. De communi, quo omnes boni Vatinium, omnium hominum nequissimum, prosequebantur odio, est locus insignis apud Macrob. Saturn. II. 6.

V. 5. *male perderes* h. e. male mulctares, cruciares, enecares. 6. *clienti.* Calvus enim haec scripta malorum Poëtarum a cliente acceperat, quae postea ioci causa, ad Catullum misit.

V. 7. *tantum impiorum*, h. e. tantam pessimorum poëtarum farraginem. *poëtae impii* sunt, qui iratis Musis ad sacram poësin accedunt – vulgus profanum; at qui Musarum sacris rite initiati sunt, vocantur *sacri, sancti, pii.* Ipse noster se *pium* vocat carm. XVI, 5. cf. Virg. Aen. VI. 662 – 8.

V. 8. *novum ac repert. mun.* novo more composita et ingeniose excogitata carmina. εἰρωνικῶς! de voce *novus* cf. ad Carm. I, 1. *reperire* pro *excogitare* saepe apud Plautum et Terentium. *carmina labore reperta* apud Lucret. III, 420. *Sulla* Cornelius Epicadus, Lucii Cornelii Sullae libertus, ut putant interpretes. vid. Svet. de Illustr. Gramm. c. 12. *literator*, grammaticus, h. e. poëtarum interpres. vid. Svet. lib. laud. c. 4. *Non est mi male* – non doleo et indignor, sed mirifice gaudeo, operam tuam forensem non frustra commodari clientibus. *Sacrum libellum* exse-

Non est mî male, sed bene ac beate,
Quod non dispereunt tui labores.
Dii magni, horribilem et sacrum libellum!
Quem tu scilicet ad tuum Catullum
Misti, continuo ut die periret,
Saturnalibus, optimo dierum.
Non, non hoc tibi, salse, sic abibit.

quibusdam editt. V. 16. *non modo hoc tibi male tentat Vossius.*

erandum, detestabilem, ἄῤῥητον. Sic *morbus*, *ignis*, *serpens* et alia *sacra*, (ἱερά) dicuntur. vid. *Drackenb.* ad Sil. VIII, 100., et ad Liv. I. 1. p. 268.

V. 14. *contin. ut d. per.* – Sensus: ut toto illo die, ipsissimis Saturnalibus, qui dies in optimis et lactissimis diebus festis habetur, periret, h. e. magno toedio afficeretur Catullus tuus. *Saturnalia* apud Romanos in memoriam aureae aetatis, per Saturnum in regni societatem a Iano receptum, Italiae populis praestitae, summa hilaritate mense Decembri celebrata et ab initio quidem uno tantum die peracta et finita sunt; sed postea inde a C. Caesaris temporibus plures dies illis celebrandis additos esse notum est vel ex Macrob. Saturn. I, 10; ubi de hac re est locus classicus. Hinc *Saturnalia prima* de primo Saturnalium die, dicuntur apud Liv XXX, 36; ubi vide, quae observat *Gronovius*. *Secunda* et *tertia* vocantur a Cic. ad Attic. XIII, 52. Apparet igitur, vel unum tum adhuc diem, cum haec scriberet Catullus, sacrum fuisse Saturnalibus, vel unum certe diem, qui proprie vocaretur *Saturnalia*, prae ceteris festum solemnemque habitum esse. Nec quemquam offendere debet loquendi genus paulo insolentius – *continuo die*, *Saturnalibus*, cum ipse Liv. dicat II, 21. *Saturnalia institutus festus dies.* cf. *Gron.* ad Liv. I, 9. Constat denique ad munera, quibus invicem se excipiebant Saturnalibus, etiam libros pertinuisse, quos pauperes divitibus vel clientes patronis obtulisse tradit *Lucian.* in *Chronosolon* s. *Legislator Saturnalium* c. 16. p. 398. T. III. edit. Reitz. cf. Martial. V. 18. 4. Plura de *Saturnalibus* praeter Macrob. l. c. vid. apud *Liv.* XXII. I. *Stat. Silv.* I, 6. et *Lipsium* in *Saturn.* I, 2. seq.

V. 16. *Non, non*, magnam vim habet repetitio particulae *non*, de qua elegantia vid. *Bentlejum* ad Hor. Od. III. 24. 25., et *Drackenb.* ad Sil. II, 25. *Salse* ad fraudem aliis faciendam ingeniose. – *Sic abibit*: tam impune feretur. *Si luxerit* h. e. simulac illuxerit dies, primo mane. Fortasse etiam dedit poëta *illuxerit*, quod est usitatius, cum facile fieri po-

Nam, si luxerit, ad librariorum
Curram scrinia: Caesios, Aquinios,
Suffenum, omnia colligam venena,
Ac te his suppliciis remunerabor.
Vos hinc interea valete, abite
Illuc, unde malum pedem tulistis,
Secli incommoda, pessimi poëtae.

V. 18. *Aquinos* perperam in vetustioribus. Nam in voce *Aquinios* duae syllabae in unam coalescunt. V. 22. *attulistis* reperit et idem refutavit Scaliger.

tuerit, ut prima syllaba *il* ab antecedente particula *si* absorberetur.

V. 18. Malum poëtam *Aquinium* notat etiam Cicero Tuscul. V. 22. de *Suffeno* cf. infr. carm. XXII *venena* carmina mala, abominanda et exsecranda, quibus inest multum veneni et pestilentiae, ut loquitur Noster infr. XLIV. 12. – *his suppliciis:* poëtis malis, quorum lectione tamquam poena gravissima afficimur et paene enecamur. *remunerabor* ulciscar, ἀντιδωρήσομαι, parem gratiam tibi referam. Simili modo enim *gratiam referre* passim in malam partem dicitur Terentio Eunuch. II, 3, 9. 3. et IV, 4. 52. – *Secli incommoda* terrae pondera ἄχθος ἀρούρης.

*   *   *   *   *   *

Si qui forte mearum ineptiarum
Lectores eritis, manusque vostras
Non horrebitis admovere nobis:
Paedicabo ego vos, et inrumabo.

Contra MSS. et libr. vett. fidem in nonnullis edit. attexuntur hi quatuor versiculi Carm. XVI. ad *Aurelium* et *Furium*, ubi apparent etiam in Edit. Bipont. Versus quartus *Paedicabo ego vos, et inrumabo,* qui abest in lib. vett., debetur liberalitati et ingenio Vossii. Videntur omnino hi versus ἀποσπασμάτια longioris carminis, temporis iniuria nobis erepti, quos frustra ceteris poëtae carminibus assuas vel infercias. Incommode certe adiecti sunt Carm. XVI. Nos in assignando his versibus loco secuti sumus auctoritatem MSS. ad quam Statius et editor Cantabrigiensis provocant. In versu primo male legitur in Bipont. *qua,* et *cui* vitiose in edit. I. Mureti.

CARMEN XV.

AD AVRELIVM.

Aurelio ea lege commendat puerum suum, ut caste hunc florem custodiat, nec solita libidinis suae explendae cupiditate illum contaminare audeat. Quodsi fecerit et usque eo audaciae progressus fuerit, ut illum corrumpat, gravissima, tamquam moechum, affectum iri poena minatur. – Factum autem hoc esse ab Aurelio ex Carm. XXI. apparet, unde acerbae inter eum et Catullum inimicitiae exortae sunt. – Qui non omni honestatis sensu destitutus est, argumentum huius carminis abominabitur, sed orationis elegantiam admirabitur.

Commendo tibi me ac meos amores,
Aureli. Veniam peto pudentem,
Ut, si quidquam animo tuo cupisti,
Quod castum expeteres, et integellum,
Conserves puerum mihi pudice:
Non dico a populo; nihil veremur
Istos, qui in platea modo huc, modo illuc
In re praetereunt sua occupati:
Verum a te metuo, tuoque pene,
Infesto pueris bonis malisque.

V. 1. *meos amores:* amoris mei delicias, puerum meum. cf. ad Carm. X. 1. – *veniam peto pudentem, dimando una grazia, un favore.* fortasse excidit particula *at* post *veniam.*

V. 3. *Si quid. anim. t. cup. quod* – eleganter et ornate pro: si ullus puer fuit, quem castum velles et indelibatum.

V. 7. *istos* ex populo. Nomen *collectivum populus* saepissime excipit pluralis. *Clamor concursusque populi, mirantium quid rei esset* Liv. I. 41. cf. *Draekenborch.* ad Liv. XXXV. c. 26. §. 9. T. IV. p. 945., et quos laudat *Cortius* ad Sallust. Iugurth. XXVIII. p. 540.

V. 8. *In re praet. s. occup.* negotiis suis exsequendis intenti modo huc, modo illuc discurrunt, nec quidquam a negotiis suis alienum curant.

V. 10. *bonis malisque* formosis et deformibus. cf. Vulp. – *ubi erit foris paratum* sustuli

Quem tu, qua lubet, ut lubet, moveto
Quantum vis, ubi erit foris paratum.
Hunc unum excipio, ut puto pudenter.
Quod si te mala mens furorque vecors
In tantam impulerit, sceleste, culpam,
Ut nostrum insidiis caput lacessas:
Ah! tum te miserum malique fati,
Quem attractis pedibus, patente porta,
Percurrent raphanique mugilesque.

V. 11. Statius in MS. invenerat *Quem tu qualubet ve moveto* unde tentat. *Quem tu, qualubet; ut velis moveto* parum recte ob sequens *Quantum vis.* V. 17. *miseri* exhibet Graeviana edit., quam lectionem more suo tuetur m.scriptorum iactator Corradinus de Allio. V. 18. *atratis pedibus* Vossius et MS. Commel. in aliis edit. *adstrictis* vel *artatis.*

interpunctionem post *foris* et explico: ubi erit tibi foris, (in angiportu) scortum aliquod ad exercendam libidinem paratum; nam *puella parata* dicitur, quae facile copiam sui facit. Propert. I, 9. 25. cf. *Burm.* ad Ovid. Met. V, 603. qui *paratum* malit referre ad *quem*, conferat illud de Priapo apud Ovid. Fast. I, 437. *quantum vis* quantum lubet.

V. 14. *Quod si te mala mens* — Quod si ab immodica et insana animi tui libidine hoc impetrare non poteris, ut ab hoc puero abstineas, tum — expende verborum ornatum et compara infr. Carm. XL, 1. *nostrum caput* eleganter pro *me*. Male trahunt interpretes ad puerum. *insidiis* furtivo amore, cf. XXI, 7.

V. 17. *malique fati* sc. hominem. *homo mali fati* est infelix.

V. 18. In describenda ignominiosa illa adulterorum deprehensorum poena ῥαφανιδῶσαι et παρατιλμῷ otium nobis fecerunt interpretes et ad hunc locum et ad *Aristoph.* Nub. 1079. cf. *Kusterus* ad Suid. s. v. ῥαφανίς. Alias moechorum poenas commemorat *Schefferus* ad Aelian. V. H. XII, 12. *attractis pedibus* diductis et divaricatis, ut recte explicat Muretus. *patente porta* τῷ πρώκτῳ, cui immittebantur raphani et mugiles. — *mugiles* sunt genus piscium, de quibus vid. Plin. IX, 17. et ad Iuvenal. X, 317.

CARMEN XVI.

AD AVRELIVM ET FVRIVM.

Castitatem suam bonus et castus, si Diis placet, Catullus probare vult Aurelio et Furio, quibus illa ex mollioribus eius versiculis suspecta reddita fuerat. Quam quidem male de se susceptam opinionem evellere ex eorum animis studet partim eo, quod sacri poëtae, in quos vel maxime cadat morum integritas, non ex carminibus suis diiudicandi sint, partim edendo, en castitatis specimen! ubi marem se praestiturus sit, specimine. Compara cum nostro Martial. I, 36.

Paedicabo ego vos et inrumabo,
Aureli pathice et cinaede Furi;
Qui me ex versiculis meis putatis,
Quod sint molliculi, parum pudicum.
Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum: versiculos nihil necesse est;
Qui tum denique habent salem ac leporem,
Si sunt molliculi ac parum pudici,
Et, quod pruriat, incitare possunt;
Non dico pueris, sed his pilosis
Qui duros nequeunt movere lumbos.

V. 3. *putastis* Cantabrig. et sic etiam infra V. 13. — V. 8 *si sint* lib. Comel. et Pal. papyr. V. 9. *possint.* Comel. V. 10. *iis pilosis* legitur in

V. 2 *pathici et cinaedi* dicuntur, qui muliebria patiuntur.

V. 4. *pium poëtam* rite Musarum sacris operantem vid. ad Carm. XIV, 7. *versicul. nih. nec. e.* sc. castos esse. Eamdem castitatis speciem et alii prae se ferunt nequitiarum magistri. Ovid. Trist. II, 354. *Crede mihi, distant mores a carmine nostri, Vita verecunda est, musa iocosa mihi.* cf. Martial. I, 5. 8. et plura ibi vide apud *Raderum.*

V. 9. *quod pruriat*, eleganter pro libidine. cf. Martial. I, 36, 10. 11. *his pilosis* hispidis, vietis et enervatis.

V. 11. *Qui duros nequ.* h. e. qui *exfututa pandunt latera*, ut supra loquitur Noster VI, 13. cf. Sciopp. ad Lus. XVIII, 4.

Vos, quod millia multa basiorum
Legistis, male me marem putatis:
Paedicabo ego vos et irrumabo.

paucis. *hispidosis* in margine lib. Comel. cum quibusdam impressis. V. 12. *Vos*, *qui* Cantabrig. *Vosque* vitiose in lib. Comel.

V. 12. Quod legistis de multis meis basiationibus versiculis celebratis. cf. Carm. V, et VII. *male marem me put.* cinaedum, mollem. vid. *Nic. Heins.* ad Ovid. Art. Am. I, 524.

CARMEN XVII.

AD COLONIAM.

Acciderat aetate Catulli, quod saepe accidere solet, ut homo insulsus et veternosus coniuge uteretur elegantissima formosissimaque. Quam quidem indignam rem eum vix ferre posset puellarum patronus et elegans harum deliciarum spectator Catullus, in gratiam puellae, Coloniam quamdam, quae loca lutosa et palustria ponte sublicio iunxerat, precibus adit, ut stupidum illum hominem de ponte illo in lividissimum paludis locum deturbet, si forte hoc modo fieri possit, ut stolidus eius veternus repente excitetur, et supinus animus in gravi coeno derelinquatur. – Est hoc carmen elegantissimum, sive verborum ornatum, sive lepidam stulti et tardi hominis descriptionem spectes. – Versus sunt Ithyphallici ex heroicis effecti, sed molles enervatique. – Quis locus fuerit Colonia, *non certo affirmari potest.* Muretus *suspicatur fuisse oppidulum prope Veronam, quod hodieque nomen servet. At* Scaliger *et* Vossius *malunt intelligere* Novum Comum, *coloniam paulo ante a Caesare deductam.*

O Colonia, quae cupis ponte ludere longo,

V. 1. *quem cupis ponte ludere longo* in plurimis edit. vet. Ald. Gryph. Muret. pro *longo* dedit Vossius *ligneo*, non male, quia idem pons mox

V. 1. Sensus est: *O Colonia, quae lubenter velis ludos facere in ponte longo, ubi in promtu tibi est saliendi facultas, sed*

Et salire paratum habes: sed vereris inepta
Crura ponticuli adsulitantis, inredivivus
Ne supinus eat, cavaque in palude recumbat:
Sic tibi bonus ex tua pons libidine fiat,

ponticulus dicitur. V. 3. *ac sulcis tantis* antiquissima lectio, in quam conspirant omnes Statii et Scalig. MSS. et Edit. R. *ex sulcis tantis* in L. MS. teste editore Cantabrigiensi, unde fecit Vossius admodum ingeniose *ponticuli asculis stantis* h. e. parvis tigillis seu perticis innitentis. Nostra lectio *adsulitantis*, quae rei maxime consentanea videtur, ingenio Scaligeri debetur, sed improbatur Vossio, quia sic dactylus in sede tertia ponitur, ubi debebat esse Creticus, quo sublato rythmus adeoque tota vis carminis ex sententia Vossii perit. Mureti edit. prima ab anno 1554, quae cum *Ald. II.* et *Gryph.* in plurimis fere consentit, habet

(inepta) *frustra et nimis anxia times fulcra lignea ponticuli trementis et adsultantis, ne praeceps ille cadat et in lutosa palude corruat, unde in pristinum statum revocari nequeat, ede, quaeso, Colonia, in meam gratiam iucundissimum et maximo risu dignissimum spectaculum,* (Sic) *quod si feceris, opto, ut pons tuus plane ex animi sententia tam firmus fiat, ut vel Martis sacerdotes in illo saltare et sacra suscipere possint.* Multum pulveris in hoc loco explicando ab interpretibus commotum est, neque tamen ullus rem satis assecutus videtur. *ludere*, luserunt enim olim et ludicra spectacula ediderunt in pontibus, quod et adhuc fieri in Italia, Pisis atque Venetiis, testatur Vulpius et Corradinus de Allio. – *salire paratum habes*, in promptu tibi est salire h. e. saliendi facultas. Vulpius et quos ille sequitur argutantur. *inepta* tam ad *Coloniam*, quam ad *crura* trahi potest. qui ad *crura* referre malit, cogitet ligneas columellas ad pontem fulciendum infirmas nec satis aptas. *assulitantis* vid. Var. Lect. *inredivivus* eleganter de rebus inanimatis, quae irreparabiles sunt, denuo excitari et restitui nequeunt.

V. 4. *ne supinus eat* retro labatur in paludem, unde erectus fuerat. Suaviter et venuste! Sic apud. Liv. XXX, 10. *supinus telorum iactus* h. e. tela, quae non evolant sed in terram decidunt. *cavaque in palude*, profunda et alta. Sic infra *undae cavae* XCV, 5. *flumina cava* apud Virg. Georg. I, 326. et ipsa *palus cava* apud Ovid. Met. VI, 371. cf. *Burmann.* ad Ovid. Ib. 228. et ad Lucan. I, 396. *ex tua libidine* plane ex voto tuo. De voce *libido* in bonam partem vid. *Drackenb.* ad Sil. XI, 312. *Salisubsuli* haud dubie intelligendi sunt Salii, Martis sacerdotes, qui sacra celebrabant tripudiis et saltationibus, de quibus vid. *Cuper observat.* IV, 2. Finxit autem, opinor, hanc vocem poëta ad rei imaginem magis exprimendam. vid. Var. Lect.

In quo vel Salisubsulis sacra suscipiantur:
Munus hoc mihi maximi da, Colonia, risus.
Quemdam municipem meum de tuo volo ponte
Ire praecipitem in lutum, per caputque pedesque:
Verum totius ut lacus putidaeque paludis
Lividissima, maximeque est profunda vorago.
Insulsissimus est homo, nec sapit pueri instar
Bimuli, tremula patris dormientis in ulna.

sub his totus. Quod ad antiquam illam lectionem *ex sulcis tantis* attinet, modo metri ratio constet, non adeo inepta, sed explicatione fortasse emolliends videtur, ut *ponticulus ex sulcis tantis irredivivus* dicatur, qui numquam restitui et revocari queat *ex tantis sulcis* h. e. fossis. *Sulcus aquae* occurrit apud *Ovid.* in Nuce v. 66. certe tale quid, quo referatur, postulare videtur vox *inredivivus* pro *irredivivus*, quod agnoscunt omnes Stat. L. MS. et cunctae edit. est in Meleagri MSS. *irredivivis.* in antiquissima R. *in redivis* corrupte. Nic. Heinsius tentabat in Not. ad Cat. p. 638. *irrecidivus.* Sed nihil lucramur hac permutatione. V. 6. *Salisubsuli sacra suscipiunto* vel *Salisubsuli sacra suscipiant* in MSS. Statii, opt. editt. et Membr. Voss. unde admodum probabilis, quam in textum recepimus, ab ingenio Statii profecta est lectio. vid. not. Vossius proposuit *Salii ipsulis sacra suscipiunto*, quam coniecturam ambitiose, ut solet, arripuit Vulpius. *Ipsulae* autem vel *ipsules*, docente Festo, *erant lamellae necessariae sacris, quae ad rem divinam conferre dicebantur maxime, specie virorum et mulierum.* — *Saliaribus sacra suscipiantur* Avantius. *Salisubsuli sacra suscipiuntur* Muretus, qui ob fraudem ex Pacuvii laudato loco, cuius nec vola nec vestigium exstat, ubi *Salisubsulus* Mars dicatur, graviter iam reprehensus est a Vossio. in antiquis quibusdam edit. corrupte legitur *Salii vel Subsalii sacra suscipiant.* Corradinus de Allio, cuius plurimae emendationes dignae sunt, quae cum municipe Catulli in lividissimam paludem migrent, lepide obtrudit: *in quo vel salis subsilis, sarta suscipiantur.* V. 13. *matris in ulna* habet margo H. I.

V. 7. *munus h. m. munus* de ludis et spectaculis et proprie quidem gladiatoriis saepe obvium apud Ciceronem. vid. Clav. Cic. Ernest. Ceterum simili obtestatione cum obtestandi particula *sic* et alii poëtae graviter exordiri solent carmina Tibull. I, 4. Hor. Od. I, 3.

V. 9. *per caputque pedesque* ut, quantus quantus sit, a vertice usque ad talos immergatur.

V. 10. *ut* pro *ubi* vid. supra ad Carm. XI, 3.

V. 13. *tremula ulna*, quae leni motu concutitur. Dignus est, quem in hanc rem adscribam locum ex Calpurn. Eclog. X, 27. seqq., ubi Silenus parvulum Bacchum, quem in ulnis gestat, tremulo brachiorum et crepitaculorum concussu ad somnum invitat. *Quin et Silenus parvum veneratus alumnum*

Quoi cum sit viridissimo nupta flore puella,
Et puella tenellulo delicatior haedo,
Asservanda nigerrimis diligentius uvis:
Ludere hanc sinit, ut lubet, nec pili facit uni,
Nec se sublevat ex sua parte, sed velut alnus

V. 15. *ut puella* L. MS. et antiquissimae tres editiones. *Sit puella* ob elegantem repetitionem, (quam equidem non sentio) vel *sed puella* coniecit Nic. Heins. in N. ad Cat. l. c. Si coniectura opus sit, mihi videtur particula *ah*, quae passim eximiae rei admirationi inservit, admodum loco nostro accommodata esse. Infra Carm. LXI, 46. *Quis deus magis* ah *magis appetendus amantibus.* V. 18. *Liguris* in nonnullis. *Ligeris* in paucis. *iacet*

Aut gremio fovet, aut resupinis sustinet ulnis, Et vocat ad risum digito, motuque quietem Allicit aut tremulis *quassat crepitacula* palmis.

V. 14. *viridiss. flore puell.* in flore aetatis constituta. *flos* de iuvenili aetate sicut Graecorum ἄνθος, ἀκμή, sexcenties apud poetas. Exemplorum nubem vid. apud *Klotzium* ad Tyrtaeum p. 23–25.

V. 15. *Et puella* si vera est lectio, ex antecedenti versu supplendum est *sit*, sed vid. Var. Lect. *tenellulo delicat. haedo.* Imitatus est Ovid. Metamorph. XIII, 791. de Galatea *tenero lascivior haedo.* Referenda autem est haec comparatio partim ad teneritatem, partim ad protervitatem et lasciviam. Una igitur imagine expressit Noster, quod duabus in similis Galateae descriptione Theocritus Idyll. XI, 20. ἁπαλωτέρα δ' ἀρνὸς Μόσχω γαυροτέρα.

V. 16. *Asserv. nig. dil. uv.* cautius tractanda, quam uva matura, unde levi motu acina defluunt. Nimirum virgo *immatura* est aspera, sed *matura*, ad amoris lusus facilis et proclivis. Ceterum et alii poëtae hac comparatione ab uvis petita et ad puellas translata delectati sunt. Theocritus I, c. φιαρωτέρα ὄμφακος ὠμᾶς. Horatius Od. II, 5. 10. *Tolle cupidinem immitis uvae.* – *Uvae nigerrimae* sunt maturae. Rem unice illustrat locus Columellae, qui ab interpretibus laudari debebat, lib. XI, c. 2. 69. p. 758. edit. Gesneri: *naturalis autem maturitas est, si cum expresseris vinacea, quae acinis celantur, iam infuscata et nonnulla propemodum* nigra *fuerint.* Atque huc pertinet Epigramma XV *Philodemi* in Analect. Vet. Poët. Graec. Brunckii T. II, p. 86. Οὔπω σοι καλύκων γυμνὸν θέρος οὐδὲ μελαίνει Βότρυς ὁ παρθενίους πρωτοβολῶν χάριτας.

V. 17. *Ludere* παίζειν in re Venerea. Propert. II, 25, 21. – *uni* antique pro unius. – *Nec se sublevat ex sua parte*, scilicet ubi stipes ille semel iacet. Interpretes subodorati sunt nescio quam obscoenitatem.

In fossa Ligurî iacet supernata securi,
Tantumdem omnia sentiens, quam si nulla sit usquam:
Talis iste meus stupor nil videt, nihil audit.
Ipse qui sit, utrum sit, an non sit, id quoque nescit.
Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum,
Si pote stolidum repente excitare veternum,
Et supinum animum in gravi derelinquere coeno,
Ferream ut soleam tenaci in voragine mula.

separata Muret. *superata* vel *seu parata* in quibusdam. V. 20. *quasi* pro *quamsi* vult Statius, reclamante editore Cantabrigiensi. V. 21. *merus stupor* Passeratius ex coniectura. male! V. 22. *qui sit* MSS. Stat. et Meleagri omnes, *Is se quis sit* vel *Is se qui sit* offert ingenium N. Heinsii. V. 23. *Hunc eum volo* Pal. Papy. *Hunc ego eum* Comel.

V. 19. *fossa Liguri* ita appellata a possessore, cui nomen fuit Ligurius, ut iam suspicatus est Vossius. *supernata* h. e. succisa, ut ducta metaphora sit ab iis, quibus in modum pernarum suillarum, femina excisa sunt.

V. 21. *Talis iste stupor meus;* proprie debebat esse *qualis alnus – talis iste meus stupor,* sed poëtae ad hanc diligentiam grammaticam non exigendi sunt. *meus stupor* eleganter latini, quem deridendum propinare volunt, *suum* vocant Phaedr. V. 7. 32. *homo meus se in pulpito totum prosternit,* ubi vid. Sciopium. – *stupor* suaviter pro *stupidus.*

V. 24. *Si pote*, si fieri potest ut etc. *gravi coeno* tenaci. Accommode Tacit. Annal. I, 63. *cetera limosa, tenacia gravi coeno.*

V. 26. *Ferream ut soleam* nondum olim, uti nunc, equorum ungulis contra aspera et scruposa loca clavis suppingebantur soleae ferreae, sed nonnumquam tantum subligabantur ὑποδήματα quaedam; id quod multis probare et contra Vossium, qui frustra nostrae aetatis soleas ferreas, quae equis affigi solent, ex Xenophonte eruere atque hinc χαλκόποδας Homeri equos illustrare conatus est, idoneis argumentis evincere studuit *Gesnerus* in Lexic Rust. Rei rusticae Scriptoribus apposito, cuius sententiae subscribit *Wesseling.* ad Diod. Sicul. T. II, p. 238. qui huc potius referendos putat ἵππους χαλινοῦντας ἐξ ὑποτριβῆς [ὑπὸ τριβῆς pro ἐξ ὑποτριβῆς mavult *Schweighaeuserus* ex Appiani Mithridat p. 371.]

CARMEN XVIII.

AD HORTORVM DEVM.

Priapo consecratur lucus in hoc haud dubie olim longioris carminis exordio, quod ab interitu vindicavit, et Catullo tribuendum olim iam existimavit Terentianus Maurus *in docto libello de* Litteris, Syllabis et Metris *inter Gram. vett. p.* 2444. *cuius sententiam et alii deinde amplexi sunt, ut* Marius Victorinus *in arte Gramm. p.* 2598–99. *et* Atilius Fortunatianus *in Arte p.* 2676. *At* Victorius *in Var. Lect. XII,* 3. Muretus *ad h. l. et* Scaliger *ad Catalect. vet. Poët. non hoc tantum longioris carminis fragmentum, sed duo sequentia etiam in Priapum carmina, quasi postliminio Catullo restituere conati sunt, quibus accedit Vossius, qui haec ad calcem editionis suae reiecit. Quod quidem viri docti, partim ludicro carminis genere Ithyphalico, quo duo priora carmina composita sunt, ex quibus tertium constat puris iambis Catullianis, partim ipsa horum carminum suavitate et orationis elegantia, Catullo dignissima, facile tibi persuaserunt. Nec incommode haec tria poëmatia, [quae sive a Catullo sive ab alio magno poëta profecta sint, neminem certe legisse poenitebit] statim post carmen* AD COLONIAM, *cum ob metri, tum ob argumenti similitudinem, coniunctim ab iis, quos sequimur, posita videntur. Leguntur autem haec carmina inter Priapeia in Catal. vet. Poët.* Scalig. c. 85, *in Priap. Sciopp. c.* 86. *et in Anthol. Vet. Lat. Poët.* Burmanni Secundi *lib. VI,* 85. *T. II, pag.* 567., *ubi praeter ea, quae iam* Mureto et Vossio *in Commentariis ad Catullum observata sunt, plura tam de incerto eorum auctore quam ipso carminis genere Ithyphalico erudite disputantur, praecipue a* Car. Andr. Duckero, *cuius ineditas, quae huc spectant, observationes subiiciendas curavit* Burmannus Secund. *in Anthol. T. II, p.* 574., *qui, si ceteras huius doctissimi interpretis in Catullum notas, quas in scriniis suis a* Guilielmo Roellio *acceptas servabat, publici iuris fecisset, magnam apud Catulli lectores gratiam initurus fuisset. – Ceterum vix dubium est, quin auctor horum carminum, quicumque demum fuerit, ex graeco quodam fonte hortulos suos rigaverit.*

Hunc lucum tibi dedico consecroque, Priape,

Qua domus tua Lampsaci est, quaque silva, Priape.
Nam te praecipue in suis urbibus colit ora
Hellespontia, ceteris ostreosior oris.

V. 2. *Quae domus — quaeque silva* in edit. Bipont. nescio qua auctoritate. Apud *Terentianum Maurum* olim una voce mutilus versus legebatur *Qua domus tua Lampsaci est, quaque Priape*, ut e Mureti et Achill. Stat. aduotatt. intelligi potest.

V. 2. Si vera est lectio, de cuius integritate mihi nondum persuadere possum, sensus erit: *ubi propria nunc sedes et silva tibi dicata est, quemadmodum Lampsaci.* Sed hoc durum et contra loquendi rationem videtur. Itaque pro *qua* et *quaque* legendum puto *quoi* et *quoique* ex antiquo scribendi more, de quo vid. Carm. I, v. 1. in. *Var. Lect.* et sic *tua* pro *tibi* positum est ut saepe. *domus* deorum est locus, quo maxime illi delectantur, et in eo sedem quasi suam figunt. *Nimpharum domus* de antro apud Virgil. Aen. I, v. 1. 168. *Lampsacum* est urbs Hellesponti teste Cicerone in Verr. I, 24., ubi Priapus, vel natus, vel nutritus credebatur. vid. Schol. ad Apollon. Rhod. I, v. 937. *ostreosior oris*, ostreis enim omnis Hellesponti ora abundabat; praecipue tamen a veteribus laudantur *ostrea Abydena* Virg. Georg. I, 207. cf. *Vinet* ad Auson. p. 603. edit. Toll. *Priapus* autem *Hellespontiacus* [ut vocatur a Virg. Georg. I, 207.] fortasse navigationis causa, cui praeesse credebatur, cultus fuit in Hellesponti littoribus. Exstant enim manifesta apud Graecos vestigia, ubi Priapus navigationis praeses apparet. Sic ille apud *Leonidam Tarentinum* in Anal. Poët. Graec. Brunckii Epigr. LVII, T. I, p. 235. navigationem vernali tempore instituendam indicens addit. v. 7. 8. Ταῦθ᾽ ὁ Πρίηπος ἐγὼν ἐπιτέλλομαι, ὁ λιμενίτας, ὤνθρωφ᾽ ὡς πλώοις πάντ᾽ ἐπ᾽ ἐμπορίην. conf. Antipat. Sidon. Epigr. XXXVII. in Anal. V. P. Gr. Brunckii T. II, p. 16. Colebatur etiam Priapus Αἰγιαλίτης a piscatoribus. cf. Maccii, Epigramm. VII et VIII. in Anal. P. G. T. II, p. 238.

CARMEN XIX.

HORTORVM DEVS.

Priapus foecunditatis in agris auctor, fidum se profitetur custodem pauperis villulae, a cuius dominis, patre et filio, summa pietate colebatur. Enarratis igitur, quibus quotannis ab illis

augeatur, muneribus, monet sub fine pueros, ne quid furtiva manu ex eo agro auferant, sed ad vicinum potius ditioris domini agrum pergant, ubi Priapus eiusmodi furunculos non adeo curet.

Hunc ego iuvenes locum, villulamque palustrem,
Tectam vimine iunceo caricisque maniplis,
Quercus arida, rustica conformata securi
Nutrivi, magis et magis ut beata quotannis.
Huius nam Domini colunt me, Deumque salutant,
Pauperis tugurii Pater filiusque *
Alter, assidua colens diligentia, ut herba

V. 3. *confomata* vult Salmas. ad Solin. p. 181. repugnante Vossio, cuius lectio *fomitata*, ex antiqua *formidata* conficta, non minus displicet. V. 4. *nunc tuor magis* Scaliger. *nutrio* pro *nutrivi* tacite recepit Vulpius. V. 5. *filiusque* * Sic in plerisque editionibus, deficiente ultima voce, hic versus exhibetur. Quam quidem lacunam ex ingenio supplere studuerunt Scaliger et Vossius, quorum ille tentabat *filiusque coloni* hic *filiusque tenellus*. Mihi succurrebat *Patronum*, quod non incommode referri putest ad *pauperis tugurii*. Sic de Priapo apud Virgil. Eclog. VII, 34. *custos es pauperis horti*. Sed rectius fortasse intactas plane eiusmodi in poëtis relinquimus lacunas.

V. 2. *Tectam vim. iunc.* cet. Casas enim vel tuguria varii generis frondibus contegere solebat rudis antiquitas. Tibull. II, 1. v. 39. 40. *Illi* (ruris Dei) *compositis primum docuere tigillis Exiguam viridi fronde operire domum*. *carex* commune iunci genus videtur; *acuta* vocatur apud Virgil. Georg. III, 231. cum *genista* iungitur apud Pallad. de Re Rust. I, 22. p. 876. edit. Gesneri.

V. 3. *Quercus arid. rust. con. sec.* suaviter et eleganter: Ego, qui ex quercu arida ita effictus et configuratus sum securi rustica.

V. 4. *nutrivi* auxi et beavi foecunditate. Eodem plane sensu *nutrire* de Cerere dicitur apud Hor. Od. IV, 5. 18. *Nutrit rura Ceres*, ubi, cum elegantem huius verbi significationem non concoquere posset *Bentleius*, more suo turbas dedit, ad quem refutandum hic ipse Nostri locus a Clariss. *Iani* laudari debebat – *ut beata quotannis* scil. esset h. e. quolibet anno meliori conditione gauderet.

V. 6. *Paup. tuguri*, inde colorem duxisse videtur Virg. Eclog. I, 69. *Pauperis et tuguri congestum cespite culmen*.

V. 7. Sensus est: alter me veneratur, dum assidua diligentia ita colit curatque meum sacellum, ut illud ab omni dumosa asperaque herba remotum et purgatum sit. suspecta mihi

Dumosa asperaque a meo sit remota sacello:
Alter, parva ferens manu semper munera larga.
Florido mihi ponitur picta vere corolla
Primitu', et tenera virens spica mollis arista:
Luteae violae mihi luteumque papaver,
Pallentesque cucurbitae et suave olentia mala;
Uva pampinea rubens educata sub umbra.
Sanguine hanc etiam mihi (sed tacebitis) aram

V. 9. *Alter parva manu ferens usque munera larga*, ex emendatione Dorvillii, quem laudat *Burmannus Secundus* in Anthol. ad h. l., sed magis arridet *Schraderi τὸ semper* metri causa in *saepe* mutantis correctio in Observ. Lib. II, c. I, p. 12. — v. 11. *lacteumque papaver* apud Vict. et Aldum. Sed *luteum papaver* et infra dicitur LXI, v. 195. Eadem harum vocum permutatio apud Martial. III, 58. 22, ubi alii pro *lactei vernae* malunt *lutei*. V. 15. pro *hanc aram*, quod eleganter coniecerat Muretus, olim videbatur lectio *colens* ob ingratam repetitionem eiusdem verbi ex versu 5, et hinc pro *colens* legendum esse putabam *cavens*, sed nunc vix opus esse videtur hac mutatione.

V. 9. nobilissima huius versus sententia: munera parva, quae quis pio animo offert, suo se metiens modulo, sunt magna et diis gratissima Hinc Tibull. I, 1. 21. *Tunc vitula innumeros lustrabat caesa iuvencos: Nunc agna exigui est hostia magna soli.*

V. 10. *picta corolla*, variis floribus distincta ut *pictae volucres.*

V. 11. *Primitu'* ut primum florum copia fit. vid. de hac antiqua voce Nonium Marcel. p. 154.

V. 14. *uva pamp. sub umbr. educ.* maturitatem nacta. eleganter enim herbae vel fruges educari dicuntur, quae tam aëris temperie foventur commoda, quam cura, cultu et ceteris, quibus ad maturitatem perveniant, alimentis et subsidiis fruuntur. Sic infra LXII, 41. et 50. in Lusibus LII, 15. Tibull. I, 1. 13. Uvae autem vel maxime ad maturitatem opus habent umbra pampinea. Hinc Virgil. Eclog. VII, v. 58. de vitibus nimio aestu exsiccatis: *Liber pampineas invidit collibus umbras – rubens uva* Horatio, ubi de iisdem Priapo offerendis muneribus sermo est, dicitur *certans purpurae* Epod. II, v. 20.

V. 15. *sed tacebitis*, favebitis linguis. Silentium igitur Priapus imponit pueris de sacris suis, tamquam de magni cuiusdam Dei mysteriis. Vulpius trahit ad impura flagitia, quae in sacris Priapeiis committi solebant, nec evulgari debebant. Sed de his nihil iam viderant pueri. Muretus refert ad leges XII, secundum quas sacra facere peregrinis deis, nisi qui publice adsciti essent, non li-

Barbatus linit hirculus, cornipesque capella,
Pro queis omnia honoribus haec necesse Priapo
Praestare, et domini hortulum vineamque tueri.
Quare hinc, o pueri, malas abstinete rapinas.
Vicinus prope dives est, negligensque Priapus.
Inde sumite; semita haec deinde vos feret ipsa.

corruptam lectionem *haec arma* revocavit Vossius, haud dubie obloquendi studio abreptus; nostram lectionem defendit *Burmannus Sec.* in Anthol. ad h. l. *iacebitis* pro *tacebitis* vitiose in Sciopp. edit. et Bipont. legitur. V. 16. *Barbarus hirculus* male in aliis edit. V. 17. *hoc necesse* perperam in quibusdam. V. 19. *manus abstinete rapinis* citra necessitatem correxerat *Eggelingius* teste *Burmanno Sec.* in Anth. ad h. l. V. 20. *negligensque Priapi* coniicit N. Heins. in not. ad Catull. p. 638. Quidni *negligensque Priapum?*

cuerit. Sed fortasse hoc silentium ad immolatas hostias, tantummodo spectat, quod eum honorem soli maiores Dii sibi vindicabant – *linit sanguine aram* imbuit Theocrit. Epigr. I, 5. Βωμὸν δ᾽ αἱμάξει κεραὸς τράγος. cf. Carmen Petron. in Priapum cap. 133.

V. 20. *negligens Priapus*, indulgens, minus severus erga fures. *Inde sumite*, Vulpius commode laudat Tibull. I, 1. 34. *ipsa haec semita* δεικτικῶς *deinde* h. e. dehinc, abinde, ut apud Sallust. Iugurth. XIII, 4. ubi vid. *Cortius*.

CARMEN XX.

HORTORVM DEVS.

Argumentum huius carminis a superiore non nisi carminis genere iambico differt, adeo ut Catullus, si auctor horum carminum sit, ingenium suum in simili re diverso modo exercuisse videatur. Purissimum castigatissimumque iure hoc carmen vocat Brouckusius *apud* Burmann. Secund. *T. II, p.* 67, *nec indignum illud habuit, quod multo studio, quale tum fervebat inter Viros doctos, totidem iambis puris graece redderet* Iosephus Scaliger *ad h. carm. in Catal. Vet. Poët.*

Ego haec, ego arte fabricata rustica,

V. 1. *Ego ecce* coniectat Heinsius in not. ad Catull.

Ego arida, o viator, ecce populus.
Agellulum hunc sinistra, tute quem vides,
Herique villulam hortulumque pauperis
Tuor, malasque furis arceo manus.
Mihi corolla picta Vere ponitur:
Mihi rubens arista sole fervido:
Mihi virente dulcis uva pampino:
Mihique glauca duro oliva frigore.
Meis capella delicata pascuis

V. 3. Ut nunc legitur locos, *sinistra* ob metri rationem nullo modo potest esse casus sextus. Sed sive cum Moreto *sinistra* ad *populus* referas, sive cum Livineio accusativ. pluralem pro adverbio positum esse statuas, durissima semper manet haec lectio: Scaliger ad Attin Catulli v. 13. pro *sinistra tute* volebat *sinistera ante*. Certe vix ulla paulo leniori ratione sanari posse videtur hic versiculus, quem tamquam in re desperata audacter ita diffingere et in ordinem redigere tentabam, *Agellulum, ad sinistram abinde quem vides*. V. 5. *tueor* Aldus et Victorius. V. 9. in aliis: *Mihi glauca dura cocta oliva frigore*. In Aldinis: *Mihi glauca duro cocta oliva frigore*. in quibusdam veteribus: *Mihi glauca duro oliva frigore*. Fortesse *cocta* fuit glossa τοῦ *glauca* et sic in textum irrepsit. Quamquam enim *oliva*

V. 3. *sinistra*, e regione agelli ad sinistram sita, exponit Muretus. Quod quam durum sit, cum ob alterum epitheton *arida*, quod iam appositum est τῷ *populus*, tum ob vere sinistram huius epitheti locationem post *Agellum hunc* quilibet, opinor, sentiet. vid. Var. Lect.

V. 5. *tuor* pro *tueor* verbum Lucretianum. *malasque manus*, h. e. nocivas, perniciosas. cf. Tibull. III, 5, 20. et Virg. Eclog. III, 11. Ipse fur simpliciter dicitur *malus* apud Martial. VI, 49. 7.

V. 7. *rubens arista* elegans epitheton, quod adumbrat colorem, quem referunt aristae solis radiis percussae. *sole fervido*, aestate.

V. 8. *virenta pampino*, autumno.

V. 9. *duro frigore*, hyeme. *oliva glauca*, color glaucus est colori viridi affinis et albore quodam permixtus. Idem epitheton et alii poëtae addere solent olivis ut Claud. in Eutrop. II, 271., et Stat. Thebaid. II, 99. Ceterum confer Carmen LXXXIV. in Lus. apud Burm. Secund. in Anthol. p. 567., ubi pari modo Priapus recenset munuscula singulis anni tempestatibus sibi oblata.

V. 10–11. Versus ornatissimi pro vulgari: capella lasciva in pascuis, quibus praesum, adulta inde in urbem ducitur. *adulta lacte ubera* distenta, tumida et plena lacte.

In urbem adulta lacte portat ubera:
Meisque pinguis agnus ex ovilibus
Gravem domum remittit aere dexteram:
Tenerque, matre mugiente, vaccula
Deûm profundit ante templa sanguinem.
Proin' viator hunc Deum vereberis,
Manumque sorsum habebis. Hoc tibi expedit:
Parata namque crux, sine arte mentula.
Velim pol, inquis: at pol ecce, villicus
Venit: valente cui revulsa brachio
Fit ista mentula, apta clava dexterae.

duro frigore cocta de maturitate, quam hyeme contrahunt olivae, non inepte explicari possit, tamen, cum haec ipsa lectio puros iambos, e quibus hoc carmen constat, turbet, non admittenda videtur: nihilominus legi iubet Vossius: *Mihi glauca duro oliva cocta frigore.* V. 14. In aliis *teneraque*, quod servavit Vossius. Sed Muretus, ut metri rationibus consuleret, dedit et propugnavit nostram lectionem *tenerque* foeminina significatione, quod admodum durum, nec confirmari posse videtur exemplis in hanc rem ab illo allatis; carent enim illa terminatione foeminina. De *pauper* autem, quod addit, non multum eam iuvat locus Terentii IV, 6. 3, ubi lectio *paupera* in disceptationem adhuc vocatur. Magis igitur arridet elegans coniectura Dorvillii, quam profert Burmann. Sec. in Anthol. *Tenella, matre.*

V. 13. *Grav. dom. rem. aere dext.* aperta est imitatio Virgilii Eclog. I, 36. *Non unquam gravis aere domum mihi dextra redibat.* Ex eodem fonte hausit auctor Moreti vers. 81. Plura exempla vid. apud Burm. in Anthol. ad h. l.

V. 14. *tenerque* vid. Var. Lect.

V. 15. *profundit sanguinem*, cadit, mactatur hostia, eadem elegantia dictum, qua in carm. sup. v. 15. *aram linit.*

V. 17. *Manumque sorsum habebis*, h. e. continebis, non ad furtum extendes. Nam in promtu est mentula *sine arte*, non affabre, sed temere ex ligno excisa, *crux* tamquam instrumentum supplicii, a furibus sumendi. Nam servi furaces apud dominos severiores poenam in cruce luebant, quae poena iam respicitur. cf. *Lipsius de Cruce.*

V. 19 seq. Sensus: Profecto non ingrata haec mihi poena erit, inquis: at erit hercle; nam secus, ac putaveris, illa in te exercebitur — ecce iam venit villicus, qui mentula ista, valente brachio evulsa, commode utetur clavae loco, qua bene te mulctatum det.

CARMEN XXI.

AD AVRELIVM.

Venerem non semper sine Cerere frigere, exemplo suo probavit Aurelius. Quamquam enim ille cum summa rerum inopia et esuritione conflictatus dicitur, tantum tamen abfuit, ut fame victus alia omnia quam libidinis explendae nutrimenta quaereret, ut potius quovis modo Catulli puerum ad amorem pellicere machinaretur. Salse igitur poëta perfricat hominem famelicum, a quo praecipue ne puer esurire et sitire discat, veretur, eumque prius quam puerum, cui frustra nectat insidias, attrectaverit, a se ipso tactum iri inrumatione, monet. – Comparetur inprimis cum nostro imitatio Martialis ad Mamurianum I, Ep. 93.

Aureli, pater esuritionum,
Non harum modo, sed quot aut fuerunt,
Aut sunt, aut aliis erunt in annis,
Paedicare cupis meos amores;
Nec clam: nam simul es, iocaris una,
Haeres ad latus, omnia experiris.
Frustra: nam insidias mihi instruentem

V. 5. *Nam simul exiccaris una Haerens ad latus* in libr. MSS. *Nam simul, et iocaris* Muret. et Stat. V. 6. *omnia experiris Frustra;* male interpungit Muretus. *experibis* in entiquis codicibus testante et probante

V. 1. *pater esuritionum:* proprie convivii, vel coenae dominus venerabili nomine *patris* insigniri solebat, ut apud Horat. Satyr. II, 8. 7. Sed ridicule vocatur Aurelius *pater esuritionum*, ubi, quod Terentius ait, ex hesterno iure panis ater voratur.

V. 2. *Non harum modo*, similiter infra XXIV, v. 2. 3.

V. 5. *nam simul es*, consuescis et conversaris cum illo.

V. 6. *Haeres ad latus*, nota locutio in amoribus. vid. Brouckhus. ad Tibull. I, 6. 26.

V. 7. *Frustra:* irrito plane studio; nam dum puerum meum libidine polluere cogitas, prior ego ipse te polluam libidine. *tangere* est verbum nequitiae. Propert. II, 34, 9. *Lyncen, tune meam potuisti tangere curam.* cf. Hor. Sat. I, 2. 45. Mart. I, 93. v. 2. hinc *puella intacta* casta et indelibata.

Tangam te prior inrumatione.
Atqui, si id faceres satur, tacerem.
Nunc ipsum id doleo, quod esurire
Ah! meus puer, et sitire discet.
Quare desine, dum licet pudico:
Ne finem facias, sed inrumatus.

Mureto. V. 8. *prius* L. MS. eadem lectionis varietas exercuit V. V. D. D. ad Tibull. I, 4. v. 32., ubi vid. *Illustrissimus Heyne* in Observ. p. 39. edit. nov. V. 9. *atque id si* effinxit Stat. ex corrupta lectione in MSS. *atqui ipsi faceres*. V. 11. Mira et putida in hoc versu est lectionis discrepantia. *Nae meus puer* Muret. *me me puer* in MSS. Stat., unde legendum putat *Me meus — Ah me me puer* Scaliger, quam lectionem recepit etiam Bipont. *meus me puer* Commel. membr. quod assensu suo comprobavit Vossius. Sed sic contra omnem loquendi consuetudinem *discet* pro *docebit* positum est. *meus mi* Meleager. *ne — meus* Passeratius ad formam *ne — funera* infra LXIV, 83. *Meus iam puer* Cantabrig. *Ah meus puer* Vulpius, quam quidam lectionem, dum melior deerat, in textum recepimus, licet et illa metro laboret, et trochaeum pro spondaeo ab initio habeat. *Meusmet puer* Gotting. haud dubie ex edit. Corradini de Allio. *Una meus puer* inepte contra omnes metri leges tentat Heinsius in not. ad Catull. Quantum equidem sensn meo assequi possum, istae fere omnes, qnss recensui, lectiones, vel sensum turbare, vel metri rationibus adversari videntur. Si legere mecum ex coniectura liceat: *A te mox puer*, vel *Mox tecum puer*, omnis difficultas remota, et tam sensui quam metri rationibus consultum videtur. Sed non ausim ita corrigere poëtas. V. 13. Statius legi iubet: *Quare desine, dum licet pudicus, Ne finem facias, sed inrumatus*, vel: *Quare desine, dum licet pudico, Ne finem facias, sat inrumatus*. Heins. in not. ad Catullum vult: et *inrumatus*', male!

V. 8. *Atqui tacerem, si id faceres satur*, stimulat enim κύ-περις ἐν κλυσμονῇ infr. XXXII, 10. *Nam pransus iaceo, et satur supinus Pertundo tunicamque palliumque.* Mart. l. c. v. 14. *Denique paedica, Mamuriane,* satur.

V. 11. *Ah! meus puer*, vid. Var. Lect.

V. 12. *Ne finem facias* sc. non amplius pudicus et castus *sed irrumatus* corruptus.

CARMEN XXII.

AD VARRVM.

Suffenum, hominem vanum et ineptum ridet, qui, cum bellus et urbanus videri vellet, non solum in verbosa quadam garrulitate et aliis frivolis ac ventosis artibus elegantiae gloriolam aucupabatur, sed, ut esse solet eiusmodi hominum furor, ex sacris quoque Musarum campis calamistratae et unguentis diffluenti fronti olivam decerpere quaerebat. Hoc igitur furore abreptus facili negotio et, ut Venusinus habet, stans pede in uno, innumeros fundebat versus, et hos lepidos ingenii partus, sicuti boni parentes tenellos filiolos, tanto amore deosculabatur, et tam sollicite paterna quasi cura fovebat, ut nulli sumtui parceus, quovis ornamento externum splendorem illis conciliare studeret. – Sed in iisdem egregie stultissimi auctoris imago expressa fuit, adeo rus et agrestes mores redolebant versus ab omni venustate et urbanitate alienissimi. – Dum igitur Catullus in hac ridicula Suffeni φιλαυτίᾳ *describenda occupatur, repente in versu 18. ab aliorum vitiorum contemplatione ad se redit, et, suo ipsius animo diligentius excusso, neminem vitiorum expertem, immo quemlibet, in quocumque demum* φιλαυτίας *genere sit, Suffeno quodam modo similem esse pronunciat. Qua quidem nobilissima et honestissima conversione quantum dignitatis accedat huic carmini, suus quemque sensus docebit.*

Suffenus iste, Varre, quem probe nosti,
Homo est venustus et dicax et urbanus,

V. 1. *Fuffenus* mavult Muretus. pari modo apud Livium I, 23. *Mettus Fuffetius* non *Suffetius* legendum esse contendit *Drackenborch.*, quem vide et quos ibi de hac scribendi ratione laudat T. I, p. 98. *Vare* in plurimis edit.

V. 2. *Homo venustus* leggiadro, garbato – Galant cf. ad Carm. III, 2. *Dicax*, qui ad salsa dicta facilis ac promtus est, acute mordax in dicendo. – motteggevole. *urbanus*. qui comitate, suavitate, sale et dicteriis auram populi captat, et cultioris vitae concinnitatem prae se ferre studet. Passim autem apud veteres *urbanus* cum *scurra* consociari solet, quia ambitiosa *urbanitatis* affectatio plerumque cum scurrili quadam dicacitate coniuncta est. Plaut. Mostell. I, 1, 15.

Idemque longe plurimos facit versus.
Puto esse ego illi millia aut decem, aut plura
Perscripta: nec sic, ut fit, in palimpsesto
Relata; chartae regiae, novi libri,

V. 6. pro *relata* eleganter rescribendum esse suspicatur *releta* (a *leo levi*) *Heins.* in not. ad Cat., nam, si vulgatam tenemus, dicendum potius erat *Tu urbanus vero scurra, deliciae popli, Rus mihi tu obiectas?* cf. Hor. Epist. I, 15. 27. 28. et Gronov. ad Plaut. Trinum. I, 2. 165.

V. 3. *Id. long. plur. fac. vers.* ut solent pessimi quique poëtae, quemlibet cum Crispino apud Horat. Sat. I, 4. 16. ad certamen provocantes: *videamus uter plus scribere possit.* cf. Hor. Sat. I, 9. 23 seqq.

V. 5. *nec sic, ut fit, in palimps. rel.* nec apparent eius versus, quemadmodum apud alios poëtas, in *palimpsesto*, sed in *chartis regiis* etc. *palimpsestus* fuit charta pergamena, in qua, quod scriptum est, deleri et eradi poterat. vid. *Schwartz.* de Ornament. libr. p. 25. edit. Leuschneri. magis autem arridet Heinsii lectio *releta* (vid. Var. lect.) hoc sensu: nec delere et emendare solet versus in palimpsesto, ut alii poëtae. Sapienter enim praecipit Horatius Sat. I, 10. 72. *saepe stilum vertas, iterum quae digna legi sunt Scripturus. chart. reg.* charta regia est macrocolon, membrana longior, nos: Royal-papier. vid. Graevius ad Cic. Att. XIII, 25. XVI, 3. cf. Schwartz. libr. I, p. 24. *novi libri* intellige involucra et tegumenta librorum. De modo compingendorum apud veteres librorum fuse ad hunc locum disputat Vossius. *novi umbilici*, umbilicus fuit bacillus teres, extremae voluminis orae co consilio impactus, ut volumen illi circumvolveretur, cuius eminentes utrimque partes, auro, argento, vel alio metallo praemuniri solitae vocabantur *cornua.* Ovid. Trist. I, 1. 8. cf. Ill. Heyne ad Tibull. III, 1. 13. *lora rubra* corrigiae, quibus veteres in colligandis constringendisque voluminibus usi sunt. vid. *Schwartz.* l. I, p. 88 – 89. *membrana directa plumbo*, h. e. versus in membrana diligenter ad lineas parallelas plumbo ductas directi et exarati sunt. vid. de hac re praeter *Vossium* ad h. l. *Salmasius* ad Solin. p. 917. *Schwartz.* l. I, p. 33. et *Funcius* de *scriptura veterum* p. 136. Graecis vocabatur hic stilus plumbeus vel tenuis illa, ut vult Salmasius, e plumbo lamina παράγραφον et Latinis recentioribus *praeductal.* Paul. Silentiarius Epigr. L. in Anal. Vet. P. Gr. T. III, p. 87. edit. Brunk ita describit hoc instrumentum plumbeum: Γυρὸν κυκλίης μόλιβον σημάντορα γραμμῆς. et Iulian. Egypt. Epigr. X, T. II, p. 435. hoc modo: Ἀκλινέας γραφίδεσσιν ἀπιθύνοντα κεραίας· Τόνδε μόλιβδον cet. *pumice omn. aeq.* vid. ad Carm. I, v. 2.

Novi umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, et pumice omnia aequata.
Haec cum legas, tum bellus ille et urbanus
Suffenus unus caprimulgus, aut fossor
Rursus videtur: tantum abhorret ac mutat.
Hoc quid putemus esse? qui modo scurra,
Aut si quid hac re tritius videbatur,
Idem inficeto est inficetior rure
Simul poëmata attigit: neque idem unquam
Aeque est beatus, ac poëma cum scribit:
Tam gaudet in se, tamque se ipse miratur.
Nimirum idem omnes fallimur, neque est quisquam,
Quem non in aliqua re videre Suffenum

relata in palimpsestum. V. 8. *detecta plumbo* Stat. MSC. *desecta plumbo* Exempl. Mediol. et antiquiss. tres edit. *derecta* pro *directa* nonnulli. V. 11. *ac nutat* Muret. V. 13. *si quid hac re tristius* perperam in antiq. quibus-

V. 9. *tum bellus.* lepide et graphice depingit *bellum hominem* Mart. III, 63. in Cotilum: *Cotile,* bellus *homo es: dicunt hoc, Cotile, multi. Audio: sed quid sit, dic mihi* bellus homo. Bellus homo est, *flexos qui digerit ordine crines: Balsama qui semper, cinnama semper olet: Cantica qui Nili, qui Gaditana susurrat, Qui movet in varios brachia volsa modos.* cetera, si lubet, apud ipsum vide. *ille* cum emphasi quadam notat aliquem iam per se satis notum. vid. *Brouckus.* ad Tibull. I, 4. 19.

V. 10. *unus Caprimulgus,* h. e. et quantus quantus est. *caprimulgus* proprie, qui capras mulget. *abhorret* scil. ab illa, quam prae se ferebat, urbanitate. *mutat,* h. e. mutatur: Saepiuscule enim hoc verbum *ἀμέσως* usurpatur. praeter Vulpium ad h. l. vid. *Cort.* ad Sallust. Bell. Iugurth. XXXVIII, 10, et quos laudat *Drakenb.* ad Liv. III, 10. T. I, p. 577. — *qui modo scurra* facetus et dicax, *aut si quid hac re tritius* eleganter: aut si quis magis adhuc scurra urbano tritus et subactus quasi est in loquacitate; *scurra* autem honestiore illo sensu, quem primum habebat interpretandus videtur.

V. 15. *simul,* simulac, ut sexcenties.

V. 17. *Tam gaudet in se.* commode laudant Hor. Epist. II, 2, 107. *Gaudent scribentes, et se venerantur et ultro. Si taceas, laudant; quidquid scripsere beati.*

V. 18. *idem fallimur,* h. e. eadem vel simili re.

V. 20. *suus quoique attributus error.* Similiter Propert.

Possis. Suus quoique attributus est error:
Sed non videmus manticae quod in tergo est.

dam editt. V. 21. *manticae quid* in nonnullis.

II, 22. 17. *Unicuique dedit vitium natura creato.* cf. Hor. Sat. I, 3, 68.

V. 21. *Sed non vid. mant. qu. in tergo est.* respicitur notissima illa fabula Aesopi de duabus peris, quam tractavit etiam Phaedr. IV, 9. cf. Pers. IV, 23. Hor. Sat. II, 3. 299. et, quem laudat Vulpius, Seneca de Ira II, 28.

CARMEN XXIII.

AD FVRIVM.

Furius, cum summis rerum angustiis laborans, et durissima quaeque paupertatis incommoda perpetiens, centum sestertia ad melioris vitae fructum sibi optasset, enumeratis variis paupertatis commodis, salse, ut luderet hominem famelicum poëta, ab hoc temerario voto revocatur. Comparandus omnino cum nostro est Martial. XI, 32.

Furi, quoi neque servus est, neque arca,
Nec cimex, neque araneus, neque ignis;
Verum est et pater et noverca, quorum
Dentes vel silicem comesse possunt:
Est pulchre tibi cum tuo parente,
Et cum coniuge lignea parentis.

V. 1. *arca*, ubi pecunia servatur. cf. Ramirez de Prado ad Martial. I, 77, 5. *nec cimex* de lectulo, quod plenius dixit Martial. l. c. v. 1. *nec tritus cimice lectus. neque ignis* de foco Martial. l. c. *Nec toga nec focus est.*

V. 5. *Est pulchre tibi cum tuo par.* Felicem et beatam vitam in hac rerum tuarum conditione vivis cum par. etc. *coniux lignea*, h. e. arida, exsucca. cf. Lucret. IV, v. 1155. eodem sensu senem illum apud Terent. *aridum* dici puto Heavtont. III, 2. 15.

Nec mirum: bene nam valetis omnes,
Pulchre concoquitis, nihil timetis:
Non incendia, non graves ruinas,
Non facta impia, non dolos veneni,
Non casus alios periculorum.
Atqui corpora sicciora cornu,
Aut, si quid magis aridum est, habetis,
Sole et frigore et esuritione.
Quare non tibi sit bene ac beate?
A te sudor abest, abest saliva
Mucusque et mala pituita nasi.
Hanc ad munditiem adde mundiorem,
Quod culus tibi purior salillo est;

V. 12. *Aut qui* Stat. in suo et duobus libris Maffei repererat, unde ipse legendum putabat *Ut qui*, reclamante Vossio.

V. 7. *bene n. val. omn.* Laudant Hor. Sat. II, 2. v. 70.

V. 10. *Non facta imp.* furta vel caedes hominum improborum.

V. 11. *casus alios pericul.* debebat esse *aliorum periculorum*, sed haec epithetorum permutatio, (hypallagen vocant Grammatici) poëtis latinis est frequentissima. *casus subitorum periculorum* dicit Cicero in Epist. ad Famil. VI, 4. ubi vide, quae ad hoc carmen observat Victorius.

V. 12. *Atqui.* referenda haec particula videtur inprimis ad v. 9. ut sit: non incendia timetis, cum tamen corpora cornu sicciora habeatis, quae facillime flammam concipere posse videntur. Aliter vix nexus orationis apparet. Vossius *atqui* explicat *et certe;* sed neque hoc quadrare videtur, nisi mavis *atqui* explicare: *porro*, *huc accedit quod*, sed in hac significatione nuspiam hanc particulam me legere memini. *Corpora sicca* plerumque gaudent salubritate, quia siccitas oritur e continentia, laboribus et exercitationibus. cf. Cicero Tuscul. V, 34. et Xenoph. Cyropaed. I, 2. –

V. 17. *Mucusque et mala pit.* mucus et pituita ita inter se differunt, ut ille de crassiori, haec de liquidiori nasi excremento dicatur.

V. 19. *purior salillo.* mira quadam puritate salem tractare solebant veteres, et prae ceteris vasis praecipue salinis nitorem et splendorem conciliare. Vide, quae in hanc rem collegit Meursius ad Lycophr. v. 135., ubi sal ἁγνίτης πάγος vocatur.

Nec toto decies cacas in anno:
Atque id durius est faba et lapillis:
Quod tu si manibus teras fricesque,
Non unquam digitum inquinare possis.
Haec tu commoda tam beata, Furi,
Noli spernere, nec putare parvi:
Et sestertia, quae soles, precari
Centum desine; nam sat es beatus.

V. 21. *lapillis* praeter necessitatem legendum esse censebant Guilielmius et Hottomannus.

V. 20. *Nec toto decies.* Imitatus est Martial. lib. XII, 56. 1.
V. 26. *quae soles* scil. precari. *desine precari* voto tibi exposcere, optare.

CARMEN XXIV.

AD IVVENTIVM PVERVM.

Cum Iuventio, egregio gentis suae ornamento, expostulat, quod homini misero et inopi (*haud dubie Furio*) *florem aetatis suae attrectandum dederit, cuius egestati, utut illam excusare tentet, consulere potius debebat stipe et pecunia. Cum superiore hoc carmen coniungendum esse parum probabiliter statuit Heinsius in notis ad Catull. p.* 639.

O qui flosculus es Iuventiorum,
Non horum modo, sed quot aut fuerunt,
Aut posthac aliis erunt in annis,

V. 1. *O qui flosculus es.* egregie in gente tua exsplendescis et praemines. *Flosculum* et *florem* saepe de cuiuslibet rei praestantia, praecipue de iuvenili aetate dici, in vulgus notum. Exempla vide apud Muret. ad h. l. et nos ad Carm. XVII, 14. de nobilitate autem gentis Iuventiae consule Vulp.
V. 2. *Non horum modo*, cet. cf. Carm. XLIX, 2.

Mallem divitias mihi dedisses
Isti, quoi neque servus est, neque arca;
Quam sic te sineres ab illo amari.
Qui? non est homo bellus? inquies. Est:
Sed bello huic neque servus est, neque arca.
Haec tu, quam lubet, abiice elevaque:
Nec servum tamen ille habet, neque arcam.

V. 4. *Mallem delicias mihi dedisses, Quam isti* Muret. et in quibusdam vet. *mi dedisses* invenisse se ait Vossius in omnibus lib. scripl., unde fecit *Midae dedisses.* Heinsius in not. ad Catullum totum locum ita constituendum arbitratur. *Mallem delicias mihi dedisses, Quam sic te sineres ab isto amari, Isto, cui neque servus est neque arca. Quid? non est homo bellus? inquies.* V. 7. *Cui nil est.* Muret. *cui non est* Stat. *Hui! non est homo bellus, inquies? est.* Meleag. V. 9. *Hoc* in quibusdam.

V. 4. *mihi*, ut *sibi*, *tibi*, *nobis*, *vobis* saepe παρέλκει non solum in graeca et latina, sed omnibus paene linguis. vid. Rittershus. ad Oppian. Cyneg. I, v. 89. Drackenborch. ad Sil. Ital. I, 46. Burmann. ad Phaedr. I, 22. v. 3. et quos laudat Cl. Beck ad Aristoph. Aves v. 146.

V. 5. *Isti* cum contemtu pro ipso nomine.

V. 6. *Sic*, tam inhonesto modo.

V. 7. *Homo bellus.* cf. ad Carm. XXII. v. 9.

V. 9. *abiice*, parvi pende *elevaque* (λόγῳ κουφίζε,) verbis emolli et extenua. *Nec servum tamen:* est, et manet tamen homo pauperrimus.

CARMEN XXV.

AD THALLVM.

Thallum, hominem mollissimum, eumdemque rapacissimum, qui pallium et quaedam alia furaci manu Catullo surrepta tamquam sua palam habere non crubescebat, graviter monet, ut mox illa sibi remittat, nisi poenas contumeliosas in molli corpore flagellis exigendas dare velit. cf. supra Carm. XII. Versus sunt septenarii.

Cinaede Thalle, mollior cuniculi capillo,
Vel anseris medullula, vel imula oricilla,
Vel pene languido senis, situque araneoso:
Idemque Thalle, turbida rapacior procella,
Cum de via mulier aves ostendit oscitantes:

V. 2. *inula moricilla* vel *moricula* vel *molicella* corrupte in lib. MSS. unde fluxit satis lepida coniectura Statii *inula amaricilla*. In edit. prima Mureti et aliis vetustioribus legitur *hinnula tenella*. Alia lectionis monstra piget addere. V. 5. mirum in modum turbant in hoc versu lib. vett. in plurimis est: *Cum diva mulier aves* (pro quo in quibusdam *aites* vel *alios*) *ostendit*

V. 1. *Thalle* est fortasse nomen fictum adolescentiae indicandae causa a graeca voce θαλλὸς *de germine oleae et quavis fronde viridi* dictus. *moll. cunic. capillo*, ad omne genus pilorum transferri *capillum* exemplis probavit Drackenborch. ad Liv. Tom. IV, p. 597.

V. 2. *anseris medullula*. Eadem comparatione ad summam hominis cuiusdam impudici mollitiem describendam usus est auctor in Lus. LXV, 1. *vel imula oricilla*. imitatus est Cicero ad Quint. fratrem II, 15. ubi est *auricula infima mollior*.

V. 3. *situque araneoso*; intelligitur suspensa in locis desertis araneарum textura, natura sua mollissima, quae etiam in Lus. LXXXIII, v. 29. *situs araneosus* dicitur, ubi vid. Burmannus Secund.

V. 4-5. Locus valde impeditus et vario modo tentatus (vid. Var. Lect.) cuius integritatem ne sic quidem, ut nunc ex emendatione Scaligeri omnibus fere probata legitur, praestare velim. Quantum fieri poterit, rem interpretatione emollire studeamus. Comparatur Thalli rapacitas *turbidae* et omnia secum abripienti *procellae*, qualis fere instat, *cum de via mulier* (quaevis saga ἡ τυχοῦσα) *ostendit* (se observasse ait)

Remitte pallium mihi meum, quod involasti,
Sudariumque Saetabum, catagraphosque Thynos,
Inepte, quae palam soles habere, tamquam avita.

oscitantes. In Muret. edit. I. *Cum diva mater alites ostendit occinentes.* pro *occinentes* offert Stat. *oscinentes.* notatu digna et nemini observata est lectio, quam reperi in edit. Gryph. ab anno 1537. *Cum dira maris hyems aves ostendit oscitantes;* quae quidem lectio, modo metrum constet, sensum admodum commodum fundit hunc: Quando mare saeviens in conspectum venire sinit aves oscitantes, h. e. diducto ore clamitantes. Intelligi inprimis debent halcyones vel fulicae. Vossius ex optimo exemplari, quod olim fuit Palatinae Bibliothecae, profert: *Cum diva Malia naves ostendit oscitantes*, unde effingit *Quum clivias Malea aves ostendit oscitantes.* Heinsius campum hic nactus, ubi exsultaret ingenium suum, legendum esse pronunciat in Not. ad Catul. *Cum Clivias Malea aves ostendit arce nantes*, vel: *Cum devias mare alites ostendit obnatantes.* Nostra lectio *Cum de via mulier* debetur ingenio Scaligeri. V. 7. *catagraphonque linum* Muret. *catagraphonque linon* in edit. Brix. et Venet. *cyrographosque Thynos* invenerat Scaliger in suo MS. unde ipse coniicit *chirographosque*, quod et Salmasio primum arrisit, postea vero maluit *cirographosque*, i. e. *cerographosque* et explicat de annulis signatoriis sculpturae Bithynicae. *catagraphonque Thynon* exhibet Vossius et exponit de pugillaribus membranaceis *alites oscitantes*, magno clamore (hianti ore) tempestatem praesagientes, vel: cum monet de alitibus oscitantibus. *ostendere* est verbum augurale. ad *aves oscitantes* fortasse referri possunt fulices, de quibus *Cicero de Div.* I, c. 8. 14. ex veteri poëta: *Cana fulix itidem fugiens e gurgite ponti, Nunciat horribiles clamans instare procellas, Haud modicos tremulo fundens e gutture cantus.* pro *oscitantes* mihi in mentem veniebat *ominantes*, scil. turbidam procellam. Sed nescio quid duri et frigidi in toto hoc versu remanet, qui fortasse pannus assutus scioli cuiusdam est.

V. 6. *Remitte pallium*, quod fortasse in balneis Catullo clam subduxerat Thallus. Utebantur etiam Romani pallio in coenis. vid. Fulv. Ursin. in Appendice ad Petrum Ciacconium de Triclinio p. 238. *quod involasti. involari* eleganter dicuntur res, quibus summo cum impetu et celeritate manus iniicimus.

V. 7. *Sudariumque Saetabum.* vid. supr. ad carm. XII, 14. *catagraphosque Thynos.* vix certe affirmari potest, quid per *catagraphos Thynos* intelligendum sit. Achilles Statius non inepte explicat de hominibus Thynis seu Bithynis, in vestibus aut aulacis [illegible] acu pictis. Aliorum explicationes vid. in Var. Lect. Quidquid autem fuerit, variis certe coloribus et imaginibus distinctum et e Bithynia, cui finitima est regio Thynia, reportatum videtur.

V. 8. *tamquam avita*, haereditatis iure accepta.

Quae nunc tuis ab unguibus reglutina et remitte,
Ne laneum latusculum natisque mollicellas,
Inusta turpiter tibi flagella conscribillent,
Et insolenter aestues, velut minuta magno
Deprensa navis in mari, vesaniente vento.

at buxeis, quorum quatuor pagellas diversis coloribus, purpureo, croceo, viridi et coccineo pictae et exornatae fuerint; Bithyniam autem omnibus iis, quibus eiusmodi pugillares conficerentur, vel maxime instructam fuisse confirmat. V. 10. *manusque molicellas* Muret. et aliae antiquiores. V. 11. etiam huic versui varias et ridiculas formas induit criticorum sedulitas. alius mavult *inlusa flagella*, alius *iniecta*, alius *invisa*, alius *insuta*, alius (facile agnosces Corradinum de Allio) vere insulse *insulsa*. pro *conscribillent* in aliis est vel *concribillent*, vel *constrigillent*, vel *consigillent*, vel *conserillent*, vel (ohe! iam satis est!) *contribillent*.

V. 9. *reglutina*, h. e. resolve. eleganter de furibus, quorum manus glutine quasi, et visco illitae omnibus rebus adhaerent, easque tenaciter retinent. Sic infra Carm. XXXIII, 3. *dextra inquinatior* dicitur. *Laneum latusculum*, h. e. molle.

V. 11. *Inusta flagella*. uruntur enim fere homines flagellis inclementius caesi. Sic *loris uri* apud Hor. Epist. I, 16. 47. *loris non ureris, aio. conscribillent* h. e. dilacerent, dilanient. Plaut. Pseudol. I, 5. 131. 132. *Quasi in libro cum scribuntur calamo literae, Stilis me totum usque ulmeis conscribito.* Sic ἐπέγραψεν χρόα apud Hom. Iliad. IV, 139. et ἐπιγράψας ταρσὸν ποδὸς XI, 388.

V. 12. *insolenter aestues*, praeter modum subagiteris et iacteris. *velut deprensa navis*, tempestate abrepta. *deprendere* est verbum proprium in re nautica. vid. Bentleium ad Hor. Od. I, 14. 10. Burmann. ad Phaedr. Fab. V, 4. 10. *minuta* respondet τῷ *magno*, quo perpetuo fere epitheto *mare* a poëtis insigniri solet. Sic Graecis ἅλς δῖα, ἱερά. adi Burmannum ad Val. Flacc. I, 50. et quos ibi laudat.

CARMEN XXVI.

AD FVRIVM.

Argumentum huius carminis pendet a dubia lectione versus primi, ubi pro nostra *in nonnullis exstat* vestra. *Si* vestra *vera sit lectio, ut nobis videtur, omnis lusus ad Furii inopiam deridendam pertinebit, cuius villula horribili vento opposita,*

h. e. creditoribus oppignorata dicitur. Responderi quidem potest, et a Vulpio iam responsum est, Furium ne cimicem quidem et araneum (ut noster de illo canit Carm. XXIII.) nedum villulam possedisse; sed primum quis nescit verba poëtae non ad vivum resecanda esse, deinde verissime etiam hoc dici poterat de homine, cuius rem familiarem aes alienum superaret. Quod si vero cui altera lectio nostra *verior videatur, is animo sibi fingat, Furium a Catullo pecuniam, et fortasse centum illa sestertia (de quibus vid. Carmen XXIII, 23) petiisse, Catullum, autem, iocose indicato, quo ipse prematur, aeris alieni pondere, has preces a se removisse. Sed mihi persuadere non possum, tam ingenue Catullum angustae rei suae statum patefecisse Furio, in cuius egestate carpenda ingenium suum exercere solebat.*

Furi, villula nostra non ad Austri
Flatus opposita est, nec ad Favonî,
Nec saevi Boreae, aut Apeliotae,
Verum ad millia quindecim et ducentos.
O ventum horribilem atque pestilentem!

V. 1. *vestra* in L. MSS. et tribus edit. antiquissimis, teste editore Cantabrigiensi. Eamdem lectionem in quibusdam libris scriptum invenit Vossius. V. 4. *ducenta* in quibusdam. vid. Gronov. de Pec. Vet. in notis laudatus.

V. 2. *opposita est.* Indit poëta in ambigua huius verbi significatione, qua villula primum ventis, deinde pignori, ob millia quindecim et ducentos sestertiûm tamquam hypotheca, ut ICti loquuntur, opposita dicitur. *opponere* pro *oppignerare* est apud Senec. de Benef. VII, 14. *Rebus meis ad securitatem creditoris oppositis.* alia exempla collegit Vulpius. *Apeliotae* de hoc vento vid. Plin. II, 47. et Gell. Noct. Attic. II, 22. – *ad millia quind. et ducentos* sc. sestertios vel sestertium. Faciunt autem *sestertium quindecim millia et ducenti* ex ratione Gronovii de Pecun. Vet. III, 17. p. 549. denarium tria millia septingentos quinquaginta, coronatos CCCLXXV. –

V. 5. *ventum horribilem* πνεῦμα φοβερόν.

CARMEN XXVII.

AD POCILLATOREM PVERVM.

Pincernam evocat poëta ad administranda pocula mero vetustiore plena, aquam autem, vini perniciem, ad severiores migrare iubet. Est hoc carmen vere Anacreonticum, qualia complura cecinit etiam Flaccus. cf. Epod. IX, 13.

Minister vetuli puer, Falerni,
Inger mî calices amariores,
Ut lex Posthumiae iubet magistrae,
Ebriosa acina ebriosioris.

V. 2. *Ingere* Muret. contra metri rationem, pro quo ipse in notis *inger* legendum esse existimat. *Iungere* et *ingue* reperit in lib. vett. Vossius. *iunge* affert Heins. in not. ad Catullum e codice Britannico Archiepiscopi Cantuariensis. *misce* invenit Dousa Fil., quod glossam sapit. V. 4. *acino* Stat. male! vid. Gell. VII. 22.

V. 1. *Minister* proprie de eo, qui pocula et epulas ministrat. vid. Barth. Advers. p. 83.

V. 2. *inger* h. e. infunde. nihil amplius. Plaut. Pseudol. I, 2, 24. *Tu, qui urnam habes, aquam ingere*: *inger* antique pro *ingere*, ut *biber* pro *bibere* — *calices amariores*, h. e. vino amariore impletos. *vinum amarum* est vinum vetus; *delectat* enim *amaritudo in vino nimis veteri*, ut ait Seneca Ep. LXIV. Eodem modo *vinum Falernum* apud Hor. Od. I, 27. 9. dicitur *severum*.

V. 3. *Ut lex Posthum. iub. mag.* creabantur enim in conviviis apud veteres plerumque talorum iactu (Hor. Od. I, 4. 27. *Nec regna vini sortiere talis*) magistri convivii, quorum quidem munus, vel *magisterium*, ut vocat Cic. Cat. Mai. II, 4, praecipue in ferendis bibendi legibus versabatur. Iidem dicti sunt vel *modimperatores*, vel *reges*, vel *domini convivii*, vel *coenae patres*, vel *strategi*, vel *dictatores*, vel *arbitri bibendi*. Graecis συμποσίαρχοι, βασιλεὺς τοῦ συμποσίου etc. Praeter Fulv. Ursin. in Appendice ad Petr. Ciaccon. p. 339. seqq. adi interpretes ad Cic. l. c. et ad Petronium cap. 55. et Potter. Archaeol. IV, 20. p., 323. *Posthumia* autem, mulier bibula et vinolenta, quae *acina ebriosa ebriosior* dicitur, admodum liberalis *magistra* in moderanda potatione fuisse videtur. *Ebriosus* est, qui saepe fit ebrius, vinolentiae deditus, at *ebriosa acina* (usitatius *acinus* et *acinum*) est nucleus uvae (vinaccum vocat Columella), in

At vos, quo lubet, hinc abite lymphae,
Vini pernicies, et ad severos
Migrate: hic merus est Thyonianus.

succo et musto natans, vel succo turgens. cf. Gronov. Diatribe in Statii Libr. c. 13. p. 75.

V. 6. *Vini pernicies.* contra Propertius II, 24. 27. *Ah pereat, quicumque meracas repperit uvas, Corrupitque bonas nectare primus aquas. ad severos*, sobrios, tristes et morosos, cum quibus nihil negotii Bacchus habet. cf. Tibull. III, 6. 21. *hic merus est Thyonianus*, h. e. a nobis nil nisi merum bibitnr; finge tibi poëtam in manu iam tenentem poculum. *Thyonianus* vel *Thyoneus* (Hor. Od. I, 17. 23.) Bacchus ab eius matre Thyone, qnae et Semele vocatur, ita dictus cf Rittershus. ad Oppian. Cyne. I, 27. De Bacchi matre, Thyone, quam ex inferis in coelum duxisse perhibetur filius, narrat Diod. Sicul. III. 62. et IV, 21. ubi cf. Wesseling.

CARMEN XXVIII.

AD VERANNIVM ET FABVLLVM.

Verannius et Fabullus, cum sordidam Pisonis, quem in Hispaniam secuti fuerant, adeo experti essent avaritiam et illiberalitatem, ut plus expensi quam accepti in tabulis, adeoque nihil plane in provincia illis paratum esset in loculis, iocose iam post reditum de rerum suarum conditione examinantur a poëta, qui, quam illi in Pisonis, eamdem ipse olim in Memmii comitatu avaritiae experientiam fecerat. Addita igitur admonitione, quam parum tuta spes sit in patrocinio nobilium posita, eiusmodi detestandis practoribus, Romanae gentis dedecoribus, mala quaelibet indignabundus imprecatur.

Pisonis comites, cohors inanis,

V. 1. *Pisonis comites.* innuitur ex seutentia Parthenii, quem sequitur Vulpius, Cn. Calpurn. Piso, qui teste Sallust. Catilin. c. 18. in citeriorem Hispaniam quaestor pro praetore, h. e. *cum imperio et dignitate praetoria*, missus est. Sed praetor etiam in Hispania fuit L. Calpurnius Piso, Pisonis, qui primus *Frugi* dictus est, filius. de quo vid. Cic. Verrin. IV, 25. et Liv. LXX, 20. In Hispaniam certe practorem se-

Aptis sarcinulis et expeditis,
Veranni optime, tuque, mi Fabulle,
Quid rerum geritis? satisne cum isto
Vappa, frigoraque et famem tulistis?
Ecquidnam in tabulis patet lucelli
Expensum? ut mihi, qui meum secutus
Praetorem, refero datum lucello:
O Memmi, bene me, ac diu supinum

V. 8. *ratum in lucello* vel *datum in lucello* tentat Heins. in notis ad Catull. V. 9. in edit. Muret. et aliis hic novum carmen exorditur, sed

cutos esse Veranninm et Fabullum, colligere possumus ex Carm. IX et XII. *cohors inanis* nihil ex provincia reportans. *de cohorte* vid. supr. ad Carm. X, 11.

V. 2. *Aptis sarc. et exp.* sarcinae *aptae* sunt, quae commode gestari possunt, ad gestandum bene aptae et accommodatae, parvae et habiles. *expeditae* parum oneratae, concinnae.

V. 5. *cum isto Vappa.* haec vox translata a vino corrupto notat hominem nequam et nullius pretii, quemadmodum apud Aristophanem ὀξίνης.

V. 6. *Ecquidnam in tabulis patet* etc. Sensus est: Num expensum in tabulis vestris tamquam lucrum et acceptum apparet? nt mihi olim accidit, cnm praetorem meum in Bithyniam secutus *datum* h. e. expensum lucri et accepti loco in tabulis scribere cogerer. Faciebat igitur in tabulis, ubi lucrum vel acceptum apparere debebat, ntramque paginam *expensum*. cf. Gronov. de Pec. Vet. IIII, 17. p. 557. *patet* eleganter et proprie in ratione tabularum pro *est*, *exstat*, *apparet*.

V. 9. Graviter ipsum Memmium iam alloquitur, cuius in simili amicorum casu recordatio antiquum ex sordida eius avaritia et illiberalitate sibi inflictum dolorem refricnerat. Quae quidem inopinata ad hominem absentem nequam ἀποστροφῇ quantam vim habeat ad vehementiorem animi commotionem exprimendam, non sensisse videntur, qni novnm carmen hic incipere statuerent, et ab antecedente seiungerent. vid. Var. Lect. de *Memmio* vid. supr. ad Carm. X, 12. *bene me ac diu sup.* etc. h. e. turpiter et inhoneste me tractasti, sordide et illiberaliter mecum egisti. Verbis obscenis et impudica imagine rem non obscenam, sed turpem et inbonestam expressit. vid. ad Carm. X. 12. Si verborum proprietatem spectes, *supinus* adumbrat σχῆμα hominis muliebria patientis, *trabs* est τὸ ἀνδρῶν αἰδοῖον. cf. Barth. Advers. LXI, 12. quemadmodum *columna* apud Martial. XI, 51. *lentus* Veneris usu lassus, languidus,

Tota ista trabe lentus inrumasti.
Sed, quantum video, pari fuistis
Casu: nam nihilo minore verpa
Farti estis. Pete nobiles amicos.
At vobis mala multa Dii Deaeque
Dent, opprobria Romuli Remique.

contra fidem MSS. et antiquissimarum editionum, ut testantur Vossius, Statius et editor Cantabrigiensis. Certe, quae sequuntur, optime respondent antecedentibus. Qui hoc carmen divellunt, *fuisti* pro *fuistis* in v. 11. et *es fartus* pro *farti estis* in v. 13. invitis codicibus legunt. Heinsius in not. ad Cat. misere in hoc carmine emendando fluctuat. modo pro *es fartus* vult *Is fartus*, modo probat, quod Achill. Stat. scripti codices habent: *pari fuistis casu* et *Farti estis*, modo recte codicem Oxoniensem ex uno duo epigrammata facere iudicat. pro *lentus* in v. 10. *Vossius* ex veteribus libris reposuit *tentus*.

confectus. Propert. II, 15. 8.

V. 12. *nam nihilo min. verp. farti est.* ab aeque turpi homine male mulctati estis, aeque sordidi et impuri hominis avaritiam experti estis. *pete nobiles amicos*, cum indignatione quemlibet ab aditu ad viros nobiles revocat; i nunc, quisquis es, inquit, et a nobiliorum patronorum liberalitate exspecta commoda! hoc est petere et adire amicos potentes! tanta ab iis redundare solet utilitas!

V. 15. *opprobria Rom. Rem.* Romanae gentis dedecora, ἐλέγχεα, λῶβαι, cf. Bentlei. ad Hor. Od. I, 37. 9.

CARMEN XXIX.

IN CAESAREM.

Contumeliosis proscindit Caesarem convitiis, quod Mamurram, quocum turpiter ille consuesse videtur (cf. Carm. LVII.) ad summas importuna sua liberalitate evectum divitias profuse iam omnia perdere, et deglutire, et ad explendam libidinem strenue consumere tam aequo animo videat et patiatur. Simillimum igitur Mamurrae censet ipsum Caesarem, qui eiusmodi hominem ferre et fovere possit, eumque ignominiosis illis dictis, quae proprie in Mamurram cadebant, maligno dente lacerat et perstringit. Graviter inprimis et salse ab illo quaerit, an eo nomine et consilio ad orientis populos debellandos profectus

sit, ut ingentes divitiarum copias Mamurrae dissipandas devorandasque pararet. – Quamquam igitur hoc contumelioso in Caesarem carmine vix quidquam cogitari potest audacius et poëtae periculosius, illum tamen tam leni fuisse ingenio tradit Sveton. (*Caes. LXXIII.*) *ut, quod vix credas,* Catullum, a quo sibi versiculis, de Mamurra, perpetua stigmata imposita non dissimulaverat, satisfacientem, *h. e. dementiam facti excusantem*, eadem die adhibuerit coenae, hospitioque patris eius, sicut consueverat, uti perseveraverit, *h. e. patri Catulli hospitium, olim institutum, propter iniuriam a filio acceptam, non renunciaverit, ut recte ibi interpretatur et egregie tam ad Scaligeri subtilitates ad Euseb. Chronic. MDCCCCLX propositas quam ad Vossii argutias ad h. l. respondet Ernesti. – Ceterum Mamurra fuit praefectus fabrûm Caesaris in Gallia, de cuius insano luxu est locus classicus apud Plin. XXXVI, 6, cf. Bayle Diction. Historique et Critique s. v. Mamurra T. II, p. 2020.*

Quis hoc potest videre, quis potest pati,
Nisi impudicus et vorax et aleo,
Mamurram habere, quod Comata Gallia
Habebat uncti, et ultima Britannia?
Cinaede Romule, haec videbis et feres?

V. 2. *belluo* Voss. quem sequitur Bipont. non plane inepte puto ob vers. 17. ubi est *belluatus est.* Sed nostram lectionem *aleo* mordaciter tenent antiquissimae edit. fere omnes. Eadem vox restituenda videtur Sallustio Catil. XIV, 2., ubi pro *ganeo* rectius in quibusdam legitur *aleo* ob sequentem vocem *manu.* V. 4. *Habebat omnis* Muret. *cuncta* Scaliger, unde ipse restituit *unctum.* In MSS. Statii erat *cum te*, unde Faernos acutissime revocavit *uncti.* V. 5. *Hoc videbis* Heins. in not. ad Catull.

V. 3. *habere*, h. e. possidere, in manu et potestate sua habere, ut ἔχειν apud Graecos. vid. si tanti est, Drackenborch. ad Sil. Ital. V, 264. et Graev. Cic. ad Ep. ad Div. VII, 29. *quod uncti habebat*, quibuscumque bonis et lautioribus rebus gaudebat. cf. supr. ad Carm. X, 11. *Comata Gallia* intelligitur Gallia omnis Transalpina praeter Narbonensem provinciam, ut in vulgus notum. *ultima Britannia* cf. ad Carm. XI, 11.

V. 5. *Cinaede Romule.* Romulus vocatur Iulius Caesar vel in universum pro *Romano*, ut *gens Romula, tellus Romula*, vel quia virtute bellica aeque ac Romulus de patria meruerat; nihil enim de virtute bellica detrahit Caesari poeta, imo eum

Es impudicus et vorax et aleo.
Et ille nunc superbus et superfluens
Perambulabit omnium cubilia,
Ut albulus columbus, aut Adoneus?
Cinaede Romule, haec videbis et feres?
Es impudicus et vorax et aleo.

V. 6. Expunxit hunc versiculum Vossius, quem in libris MSS. abesse praeter Vossium testantur Scaliger et editor Cantabrigiensis. Exstat tamen in edit. Gryph. Muret. Graev. et aliis, nec turbare, imo egregie rem et orationem, meo quidem sensu, iuvare videtur. *circumfluens* Barth. ad Claud. in IV. Consul. Honor. v. 139. V. 9. Maffei, Scalig. et Stat. MSS. offerunt *aut idoneus* praeter unum, in quo est *aut ydoneus*, unde recte a Statio et Scaligero haud dubie genuius nostro vindicata est lectio *aut Adoneus*, pro quo nimis ingeniose vult Vossius *Aidoneus*. in vetustioribus quibusdam contra metri rationem legitur *aut Dionaeus*. Heins. in not. ad Catull. vult *Ut albulus columbulus Dioneus*, sed sic legerat iam Muretus. V. 11. Ex corrupta lectione *et si impudicus* male fecit Vossius *est impudicus*.

vocat *imperatorem unicum;* eo gravius additur *cinaedus* ob suspectam consuetudinem cum Mamurra, quamquam iam Nicomedis contubernio aeterna fere pudicitiae eius macula inusta fuerat; unde notissima illa cantilena: *Gallias Caesar subegit, Nicomedes Caesarem*. vid. Svet. Caes. XLIX, Muretus et Ian. Dousa in Praec. c. 3. in contemtum potius *Romulos* dictos fuisse volunt eos, qui *Romulo* essent dissimillimi; in quorum sententiam cf. Cortius ad Sallust. in Lepid. Fragm. p. 937. 6. *Es impudicus.* Si hoc potes ferre et videre, tu ipse es impudicus, etc.

V. 7. *superfluens* non libidine, ut argutantur interpretes, sed divitiis et omni rerum copia ad quaelibet pro animi libidine impetranda abundans et instructus, ut apparet ex instituta comparatione in vers. 9. hinc *arrogans insolens* ὑπερφίαλος. *perambulabit* graphice pro conscendet, polluet.

V. 9. *ut albul. col. aut Adon.* utraque comparatio non ad libidinem, quum in laude potius sit columbarum castitas, sed ad externum splendorem et superbiam referenda videtur, quatenus Mamurra quolibet ornamentorum et pigmentorum genere condecoratus, mulierculárum oculos praestringere, et auro, quod, ut Venusinus de Danaë canit, *medios ire amat per satellites*, facilem accessum sibi parare solebat. *Albulus columbus* est pulcher, qui placet ob colorem, ut *Adonis* ob externam formae speciem placebat. *Adoneus* pro *Adonis*, ut apud Plaut. Menaechm. I, 2. 35. Sic *Achilleus* pro *Achilles*, *Ulixeus* pro *Ulixes*. non video

Eone nomine, Imperator unice,
Fuisti in ultima Occidentis insula,
Ut ista vostra diffututa mentula
Ducenties comesset, aut trecenties?
Quid est? ait sinistra liberalitas,
Parum expatravit; an parum helluatus est?
Paterna prima lancinata sunt bona:
Secunda praeda Pontica: inde tertia
Hibera, quam scit amnis aurifer Tagus.

V. 15. verissima mihi visa est nostra in textum recepta lectio, in quam conspirant libri veteres Vossii et Scaligeri, vid. not. in MS. Statii *Quid est. alit sinistra liberalitas.* Hinc Faërnos: *Quid abstulit. Quid est alit*, vel *alid* pro aliud. Stat. *an haec sinistra liberalitas Parum expatravit?* ex coniectura *Avantii* probata Mureto et aliis, repetita nunc in edit. Bipont. Vulpius ad Statii coniecturam textum conformavit. V. 18. *primum* male in vett. quibusdam. V. 20. *quam auxit* perperam nonnulli. *quas et aurifer Tagus* sc. praedas attulit, parum ingeniose tentabat et interpretabatur igitur, cur in hoc loco tam interpretando quam corrigendo adeo se torserint interpretes.

V. 12. *Imperator unice.* unicus latinis dicitur, qui parem sui non habet, qui in genere suo praestantissimus est. vid. Heins. operose huius vocis usum adstruentem ad Ovid. Met. III, 454. *ultim. Occid. ins.* Britannia. *ista vestra diffut. ment.* lepida Mamurrae pathici descriptio. *ducent. aut trecent.*, h. e. ducenties aut trecenties centena millia sestertiûm. *comesset*, dilapidaret, decoqueret. Sic *comedere nummos* apud Cic. ad Attic. II, 2. *bona comedere* ad Div. IX, 20. cf. Interpret. ad Horat. Epist. I, 15. 40. et Victor. Var. Lect. IV, c. 6.

V. 16. *Quid est? ait sin. lib.* Quid tum?. ait importuna tua liberalitas, ais male et importune iam liberalis. *parum expatravit*, non adeo multum absumsit libidine. Eodem sensu apud Sveton. Caes. c. LI, dicitur *aurum effutuere* – Sed quaeso, pergit poëta, *an parum helluatus est?* num dici hoc potest *parum?* mox recenset ipse perdita et consumta bona. *lancinata*, h. e. lacerata, dissipata. vid. Cortius ad Sallust. Cat. XIV, 2.

V. 19. *Secund. praed. Pontic.* Vossius accipit de lucro Caesari olim ex contubernio M. Thermi praetoris et familiaritate Nicomedis Bithyniae regis facto. alii intelligunt spolia, quae, superato Ponti rege Pharnace, Caesar retulerat. *tertia Hibera* recte interpretatur Vossius de praeda belli Lusitanici. *quam scit*, de qua facta praeda testis est Tagus, Lusitaniae fluvius notissimus; saepe enim fluvii rerum prae-

Hunc, Galliae, timetis, et Britanniae?
Quid hunc, malum, fovetis? aut quid hic potest,
Nisi uncta devorare patrimonia?
Eone nomine, Imperator unice,
Socer generque perdidistis omnia?

Scaliger. V. 21. *Hunc Galliae timent, timent Britanniae* ex ingenio Avantii, quem optimae edit. secutae sunt. *Hunc Galliae timet, et Britanniae* Stat. MS.; sic tamen, ut inter verbum *timet* et id quod sequitur paulum quid desit, quod eleganter supplevit Faërnus, pro *timet* una syllaba *is* addita *timetis* legens. *Hunc Galliae timent et Britanniae* in edit. Reg. I. *Timentque Galliae hunc, timent Britanniae* Turnebus; at Scaliger, qui in libro suo invenerat *Hunc Galliae timent tellus et Britannia* totum versum, ex quo ne elici quidem possit sana sententia, spurium esse indicat. V. 22. *Quid hoc malum fovebis* tamquam concinnius commendat Vossius. V. 24. *urbis opulentissimae* editiones fere omnes ante Scaligerum, admodum dure et frigide!

clare gestarum testes advocantur a poëtis. cf. infr. LXIV, 358. Tibull. I, 7. 11. Virg. Eclog. V, 21. Hor. Od I, 4. 38.

V. 21. Sensus est: hunc igitur hominem nequam, Mamurram, vos, o Galli et Britanni, timetis, ne omnia vestra bona deglutiat! *Quid hunc, malum, fovetis?* Sed cur per deos immortales istum fertis et patimini? *malum*, elegans particula de irascentibus et subito cum indignatione in verba erumpentibus. Terent Heauton. III, 7. 38. *Quid, malum, me aetatem censes velle id adsimularier?* cf. Eunuch. IV, 7. 10. Adelph. IV, 3. 4. Plaut. Casin. I, 1. 3. et saepe alibi. *uncta patrimonia*, optima et opulenta.

V. 24. *Eone nomine*, sc. ut Mamurra, quod profunderet, haberet. *Socer generque* Caesar et Pompeius. *perdistis omnia?* sc. bello.

CARMEN XXX.

AD ALPHENVM.

Flebiliter queritur de perfidia Alpheni, a quo cum summam in arctissima eius secum contracta amicitia et sanctissima sibi data fide poneret fiduciam, turpiter deceptus, et in re, ubi probare ille debebat promissam fidem, praeter omnem opinionem derelictus est; cuius quidem violatae fidei deos ultores et vindices fore sibi persuasum habet. Qua in re

Catullo defuerit Alphenus, non certo affirmari potest. Fortasse fraudem ei fecit in re amatoria, in quam ab ipso antea irretitus fuerat, cui quidem opinioni favere praecipue videntur v. 7 et 8. Ceterum mollissimus in hoc carmine sensus regnat, qui facile tangat et ad commiserationem moveat animum. Cf. Carm. LXXIII.

Alphene immemor atque unanimis false sodalibus,
Iam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi:
Iam me prodere, iam non dubitas fallere, perfide.
Nec facta impia fallacum hominum coeliculis placent:
Quae tu negligis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu! quid faciant dehinc homines, quoive habeant fidem?
Certe tute iubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mî forent.
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia factaque
Ventos inrita ferre, et nebulas aërias sinis.

V. 6. MSS. et veteres editiones ***dico*****, unde bene Statius fecit** ***dehinc*****, quem sequitur Vossius. Pontanus volebat** ***dic*****, quem sequuntur plurimi libri excusi. V. 10.** ***ad nebulas*** **male Muretus.** ***ac nebulas*** **Statius. dure! ob ingratam repetitionem particulae** ***ac*** **ex versu antecedenti, ubi erat** ***ac***

V. 1. *Alphene*, vid. ad Carm. X, 1. *immemor* sc. datae fidei. *unan. false sodalibus*, h. e. qui fallere soles sodales unanimos, ut *falsus amicis* apud Claud. Cons. Honor. IV, 278.

V. 3. *me prodere*, h. e. me deserere, destituere. Sic infra carm. LXIV, 190. Ariadne se vocat *proditam* a Theseo desertam. vid. Gronov. Observat. III, 20. et Graev. ad Cicer. pro L. Flacc. c. 41.

V. 4. *Nec facta impia*, *nec* pro *non* vid. Drackenborch. ad Liv. I, 3. 27. T. I, p. 629 – 630. Eadem gravitate de Deorum iustitia Homer. Odyss. XIV, 83. 84. Οὐ μὲν σχέτλια ἔργα θεοὶ μάκαρες φιλέουσι: Ἀλλὰ δίκην τίουσι, καὶ αἴσιμα ἔργ' ἀνθρώπων. cf. Tibull. I, 9. 24. et quae congesserunt in hanc sententiam Gatackerus in Advers. Miscell. I, 7. p. 214. et Rittersh. ad Oppian. Halieu. II, 687. p. 257.

V. 5. *Quae tu neglig.* quae tu tamquam levia parum curas et parvi pendis. *animam tradere* dicuntur illi, qui plane alicui se devovent et committunt, vitam et omnia sua alicui credunt.

V. 8. *Inducens in amorem.* inducere est fallacia et dolo malo pellicere, ut decipias. exempla dabit Brouckh. ad Tib. I, 7. 1.

V. 10. *Ventos irrita ferre.* cf. infra ad Carm. LXIV, 58. 59.

Si tu oblitus es, at Dii meminerunt, meminit Fides:
Quae, te ut poeniteat postmodo facti, faciet, tui.

tua dicta. V. 11. *at Di meminere, at meminit Fides* liber Mureti.

V. 11. *Fides.* Divinis apud Romanos *Fidem* cultam esse honoribus, res est satis nota; memorabile autem est solemne illud, quod Numam Pompilium huic Deae instituisse tradit Liv. I, 21. ubi miror, *Strothium* ex loco satis perspicuo se expedire non potuisse; verba ibi sunt: *Et soli Fidei solemne instituit,* h. e. *Fidei soli* prae ceteris diis deabusque omnibus *solemne,* singulari quodam more et ritu celebranda sacra instituit et sacravit, nimirum, *ad id sacrarium,* pergit Livius, *flamines bigis, curru arcuato, vehi iussit, manuque ad digitos usque involuta rem divinam facere, significantes fidem tutandam, sedemque eius etiam in dextris sacratam esse.* Hic locus igitur minime sollicitandus, aut verbis, quae excidisse videbantur Strothio, supplendus videtur.

CARMEN XXXI.

AD SIRMIONEM PENINSVLAM.

Exsultat prae laetitia poëta, cum ex Bithynia reversus, villulam suam ante oculos videat, in cuius sinu, curis abiectis omnibus, suaviter et tranquille nunc delitescere, et animum onere et laboribus ex itinere fessum recreare possit. – Dulcissimos sane hoc carmen ex vitae rusticae felicitate concipiendos sensus propinat et excitat, et liquidissimam illam exprimit voluptatem, quam quispiam experitur, quum domum post longam peregrinationem reversus, omnia ibi quieta ac bene composita praeter spem offendit.

Peninsularum, Sirmio, insularumque
Ocelle, quascumque in liquentibus stagnis,

V. 1. *Sirmio* mirae amoenitatis peninsula in agro Veronensi ad lacum Benaci, qui nunc *Lago di Garda* vocatur, sita, ubi praedium habuit Catullus. vid. Cellar. in Not. Antiq. Orb. T. I, lib. 2. c. 9. p. 639, *ocelle* optima et praestantissima, eleganter enim, *oculis*, praestantissima corporis nostri par-

Marique vasto fert uterque Neptunus:
Quam te libenter, quamque laetus inviso!
Vix mî ipse credens Thyniam atque Bithynos
Liquisse campos, et videre te in tuto.
O quid solutis est beatius curis?
Cum mens onus reponit, ac peregrino
Labore fessi venimus larem ad nostrum,
Desideratoque acquiescimus lecto.
Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis.

te, res optimae et nobis carissimae denotantur. Similiter Cicero villulas suas *ocellos* vocat ad Att. XVI. 6. et sic saepe apud Graecos ὄμμα et ὀφθαλμὸς de rebus praestantioribus dicitur. Adrastus apud Pindarum Amphiaraum ob praecipuas eius virtutes vocat ὀφθαλμὸν τῆς στρατιᾶς Olymp. VI, v. 27. et ἀνθῶν ὀφθαλμὸς est *rosa* apud Achill. Stat. II, 1. vid. quae praeter Victorium Var. Lect. IX, 9. in hanc rem notarunt Barthius in Advers. p. 516. et Burmann. ad Quinctil. 6. Prooem. p. 494. cf. supr. ad Carm. III, 5.

V. 3. *uterque Neptunus*, Ἐπιθαλάττιος καὶ ἐπιλίμνιος, stagnorum aeque ac maris vasti praeses, ut recte interpretatur Vulpius. cf. Aristoph. Plut. v. 396, 397. et ibi Spanhem. Nam qui factum sit, ut in loco tam perspicuo, cuius interpretationem sponte offerunt addita verba *in stagnis marique*, adeo hallucinarentur Scaliger, Vossius et alii, vix assequi possum. Neptunus insulas *fert*, h. e. sustinet quasi humeris impositas, in potestate sua habet ac dirigit. Sic φέρειν apud Graecos, cf. Interpr. ad Nov. Testam. in Epist. ad. Hebraeos I, 3., ubi Christus dicitur φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, h. e omnipotentia sua omnia quasi sibi imposita regens et gubernans.

V. 4. *Quam te libenter.* Sic Ulysses, cum post multos exantlatos labores, in patriam rediret Ithacam. Χαῖρ' Ἰθάκη, μετ' ἄεθλα, μετ' ἄλγεα πικρὰ θαλάσσης Ἀσπασίως τεὸν οὖδας ἱκάνομαι apud incertum auctorem in Anal. Vet. P. Gr. Brunkii T. III, carm. XVIII. p. 146.

V. 5. *Thyniam* vid. supr. ad Carm. XXV, 7.

V. 6. *in tuto* ἐν ἀσφαλεῖ.

V. 7. *O quid sol. b. c.* exquisitius ipsae curae vocantur *solutae*, cum proprie *animus* curis solutus dicatur. Ipse Livius III, 8. *eo solutiore cura in Lucretium incidunt consulem*, h. e. eo liberiore et omni timore vacuo animo. cf. Burmannum Secund. ad Lotich. III, 11, 13.

V. 8. *peregrino labore* molestissima peregrinatione.

V. 11. *hoc est, quod unum est pro laborib. tant.* haec una ex multa variaque in itinere et

Salve, o venusta Sirmio, atque hero gaude:
Gaudete, vosque Lydiae lacus undae:
Ridete quidquid est domi cachinnorum.

V. 13. *Gaudete vos quoque* Stat. *Ludiae lacus* ab antiqua voce *Ludius*, h. e. saltatore, quasi unda saltet, nimis ingeniose Scaliger. *Lariae lacus* ex optimo exempl. Commelini praefert Vossius, quod Catullus etiam ad lacum Larium in Comensi Colonia villulam habuerit. *Limpidae lacus* audacter Avantius.

comitatu Memmii nobis devorata molestia in nos redundat utilitas, ut multo magis iam, quam praebet villula nostra, sentiamus et percipiamus voluptatem. *labor* est vox latissimae significationis, et complectitur omnia, quae nobis molestiam creant, nos premunt et conficiunt. Saepe hac voce de misera Aeneae in eius erroribus sorte usus est Virgilius. Quam male se habuerit Catullus in Bithynia, et quam illiberaliter a Memmio tractatus sit, ab ipso disce in Carm. X, XXVIII.

V. 13. *Lydiae lacus undae* intellige lacum Benacum in agro Veronensi, cuius *aquae* ideo iam vocantur *Lydiae*, quia Ruaeti, ad quos pertinebat Verona, originem suam ab Etruscis, et hi a Lydis ex vulgari veterum opinione repetebant. cf. Illustr. Heynii ad Virgil. Aeneid. XI, Excurs. III.

V. 14. *Ridet. quidq. est dom. cach.* rideat et gaudeat, quidquid in villula ridere et gaudere potest. Vulpius inepte explicat *cachinnum ridere* de aquarum plangore et murmure; aperte enim repugnat *vox domi*.

CARMEN XXXII.

AD IPSITHILLAM.

Tam cibis, quam libidine post prandium plenus, meridiari et ineptire vult apud Ipsithillam, quam, ut copiam sibi faciat, satis libidinose sollicitat.

Amabo mea dulcis Ipsithilla,

V. 1. *Hispitilla* profert Vossius ex libro veteri, *Hypsithilla* Vulp.

V. 1. *Amabo – iube*, h. e. iube quaeso, magnam gratiam apud me inibis, si iusseris. Saepe haec blandientis particula obvia est apud Comicos.

Meae deliciae, mei lepores,
Iube ad te veniam meridiatum.
Quod si iusseris, illud adiuvato,
Ne quis liminis obseret tabellam,
Neu tibi lubeat foras abire:
Sed domi maneas paresque nobis
Novem continuas fututiones.
Verum, si quid ages, statim iubeto,
Nam pransus iaceo et satur supinus
Pertundo tunicamque palliumque.

V. 4. *adiubeto* vult Gifanius in Indice Lucret. s. v. *adcrescere*. V. 9. *si quid ago* tentat Vulpius, et explicat: si quid precibus proficio. V. 10. pro *satur* Statius mavult *Sathe* a graeca voce σάθη (membrum virile) quam non sagacem sed rectius obscoenam coniecturam dixeris.

V. 3. *meridiatum*. meridiantes amori indulsisse apud veteres, vel sine exemplis facile tibi persuadeas; nec iudicio meo fortasse egebit lasciva illa meridiatio Ovidii Amor. I, Eleg. V.

V. 5. *liminis obs. tabellam*. *liminis tabella* ornate pro ipsa ianua, quam, ut bene observat Vossius, etiam Graeci σανίδα καὶ πτύχα vocarunt, quia ex tabulis sectilibus constructae et compositae sunt ianuae; has tabulas vocat Homerus σανίδες εὖ ἀραρυῖαι Odyss. XXII, v. 128. de verbo *obserare* vid. Sagittar. de Ianuis Veterum cap. X, §. 6, p. 68. 69.

V. 7. cf. Ovid. Amor. III, 7. 25. 26.

V. 11. *Pertund. tun. pall.* plenius id expressit Martial. XI, 16. 5. *pallium* recte explicat Vulpius de veste stragula. vid. Burmann. ad Ovid. Amor. I, 2, 2; profecto enim non pallio indutus iacuisse videtur supinus.

CARMEN XXXIII.

IN VIBENNIOS.

Petulanter stringit calamum in Vibennios, patrem et filium, quorum alter furto, alter impuro amore innotuerat, eosque in malam rem abire iubet.

O Furum optime balneariorum,
Vibenni pater et cinaede fili:
Nam dextra pater inquinatiore,
Culo filius est voraciore:
Cur non exilium malasque in oras
Itis? quandoquidem patris rapinae
Notae sunt populo, et nates pilosas,
Fili, non potes asse venditare.

V. 3. *uncinatiore* Guyetus ex coniectura.

V. 1. *Optime.* nimirum in genere suo et arte erat optimus, h. e. callidissimus et artis furandi peritissimus. Sic *bonus* saepe in malam partem usurpatur apud Comicos. vid. Drakenborch. ad Sil. Ital. II, 240. *de furibus balneariis* βαλαντιοκλέπταις, qui vestimentis in balneis lavantium insidiabantur, praeter Vulp. consule Interpretes ad Petron. c. 30, et quos ibi laudat Burmannus.

V. 3. *inquinatiore*, h. e. furaciore, multis furtis polluta et contaminata: inquinatur enim quasi manus illicito rerum alienarum tactu, et rapaci unguium tenacitate. Ceterum et *dextrae* iam tribuitur furandi agilitas, qua alias *sinistra* tantum infamis erat. cf. supr. ad Carm. XII, 1.

V. 5. *malasque in oras*, loca inculta, remota et abominanda, non nisi malis hominibus scelerum expiandorum causa adeunda. cf. Terent. Phorm. V, 9, 86. edit. Bipont.

CARMEN XXXIV.

AD DIANAM.

De tempore et consilio, quo hoc carmen a poëta nostro compositum sit, magna inter viros doctos agitata est controversia. Iosephus Scaliger, haud dubie ab aliena manu huic carmini praefixa inscriptione Seculare carmen ad Dianam *illusus et praeoccupatus, in Eusebianis animadversionibus ad annum MDCCCCLX ipsis Ludis Secularibus anno V. C. 737 celebratis hoc carmen scriptum fuisse operose adstruere conatus est; cuius quidem ab omni veritatis specie alienam sententiam recte iam impugnavit Vossius, dum longe ante hoc tempus diem supremum obiisse poëtam ostendit; sed idem non magis probabilem in constituenda aetate Catulli rationem sequitur, dum nimis severa manu decurtat et resecat eius vitae filum, quod nimis benigna ille produxerat et extenderat. Hanc utriusque viri nimiam in definiendo vitae Catulli termino aberrationem egregie examinavit et vindicavit* Bayle *in* Dict. historique et critique *T. I, p.* 864 – 866., *qui medium tenens inter utrumque, concedit quidem, non amplius in vita fuisse Catullum, cum Ludi Seculares Augusti celebrarentur, sed eumdem ad provectiorem aetatem pervenisse quam Vossius putabat, idoneis argumentis evincit. Quod autem ad nostrum carmen attinet, id eo fortasse consilio ante Ludos Seculares a poëta nostro scriptum fuisse Vir doctus autumat, ut, vel paratum iam ederet ipsis Ludis Secularibus instantibus, vel pueros puellasque ad illos rite celebrandos hoc carmine evocaret et praepararet. Sed quis tam angustis magni poëtae ingenium circumscribat finibus, ut, tamquam praesens praeteritumque tempus graviora argumenta non suppeditet, eum res futuras in usum futurum carmine descripturum esse existimet? Profecto hoc est poëtas veteres comparare cum poëtis aetatis nostrae mercenariis, qui pro parata pecunia quovis tempore in quaevis futura tam tristia quam laeta hominum fata, in promtu habent, et parata iam sua carmina emtori offerunt. Rectius igitur hoc carmen (nisi hymnum vocare malis) vel cum Bentleio, qui pessime illud a viris doctis* Seculare *inscriptum esse*

iudicat in Sententia de temporibus libror. Horat. *ad festum Dianae, quod singulis annis mense Augusto celebrabatur, vel ad quemcumque sacrum et peculiarem in Dianae honorem usum, referendum videtur, praecipue cum eiusmodi hymni amoebaei saepius a choro puerorum puellarumque nobilium in Dianam et Apollinem decantati fuerint, qualis e. c. est hymnus Horatii in Dianam et Apollinem Od. I, 22. qui omnino cum nostro comparandus est. In nostro quidem hymno uterque puerorum puellarumque chorus solius Dianae laudes celebrat, eiusque praesidio totius populi Romani salutem committit; sed apud Horatium pueri seiunctim Apollinis, et puellae Dianae laudes alternis canunt. – Denique ex multis locis veterum constat, non solum Dianae et Apollinis, sed etiam aliorum Deorum laudes a nobilium puerorum puellarumque choris decantatas fuisse. cf. Hor. Od. IV, I, 25. seqq. et quae ibi notavit Cl. Iani.*

Dianae sumus in fide
Puellae et pueri integri:
Dianam pueri integri
Puellaeque canamus.
O Latonia, maximi
Magna progenies Iovis,
Quam mater prope Deliam
Deposivit olivam;

V. 3. *Dianam pueri integri*, cum hic versus deesset in MSS. et edit. vett. felicissime a viris doctis revocatus et primum ab Aldo impressus est.

V. 1. *in fide*, h. e. clientela et patrocinio, ut sexcenties alibi. *integri* casti et indelibati. Diana enim et ipsa servabat castitatem et a castis coli volebat. cf. Spanhem. ad Callim. Hymn. in Dian. v. 5. hinc ipsa quoque ab Horatio vocatur *integra* III, Od. 4. v. 70. Ceterum hanc et ultimam huius carminis strophen uterque chorus coniunctis vocibus cecinisse videtur.

V. 7. 8. *prope Deliam*. de dissensu veterum in Dianae natalitiis vid. Spanh. ad Callim. Hymn. in Del. v. 255. et ad v. 262. *deposivit* antique pro *deposuit*. *deponere* autem sicut Graecorum ἀποτίθεσθαι proprie dicitur de partu, qui tamquam onus deponitur. vid. Ernesti ad Callim. Hymn. in Iovem v. 15. et Burmann. ad Phaedr. Fab. I, 18, 5.

Montium domina ut fores,
Silvarumque virentium,
Saltuumque reconditorum,
Amniumque sonantum.
Tu Lucina dolentibus
Iuno dicta puerperis:
Tu potens Trivia, et notho es
Dicta lumine Luna.
Tu cursu, Dea, menstrua
Metiens iter annuum,
Rustica agricolae bonis
Tecta frugibus exples.

V. 9. *Mont. dom. ut fores* etc. Accommode Hor. III, Od. 22. v. 1. *Montium custos nemorumque, Virgo*, cf. eumdem I, Od. 21. 5. precata enim fuerat Diana a Iove patre Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα apud Callim. H. in Dian. v. 18. ubi vid. Spanhem. hinc Graecis dicta οὐρεία, ὀρεσκόμος.

V. 12. *sonantum* pro *sonantium*, ut *fallacum* pro *fallacium* in Carm. XXX, 4.

V. 13–16. *Tu Lucina dol.* cf. Callim. Hymn. in Dian. v. 20 sqq. Horat. III, Od. 22. v. 2. Eaedem enim saepe sunt, et eodem obstetricis munere apud poëtas funguntur *Iuno Lucina*, *Diana Lucifera* et *Ilithyia*. cf. Cl Iani ad Horat. cui adde Hemsterhus. ad Lucian. Dial. D. XXVI. T. I, p. 287. et Iablonski Pant. Aegypt. lib. III, c. 3. Pars II, p. 62. *Trivia* τριοδῖτις ita vocatur, quia in triviis colebatur Diana triformis τρίμορφος, τριπρόσωπος vid. Spanh. ad Callim. Hym. in Dian. v. 38. praecipue nota sunt Ἑκάταια, vel δεῖπνον Ἑκάτης ἐν τῇ τριόδῳ, qua de re disputat erudite et copiose Hemsterhus. ad Lucian. Dial. Mort. T. I, p. 330. *notho lumine Luna*; ex communi enim iam antiquissimis temporibus veterum opinione, Luna non propria, sed spuria quasi et a sole mutuata luce fulget. Ponam in hanc rem luculentum locum ex Luciano de Astrolog. c. 3. T. II, p. 361. Αἰθίοπες — ἰδόντες πρῶτα τὴν σεληναίην οὐκ ἐς πάμπαν ὁμοίην φαινομένην, ἀλλὰ πολυειδέα τε γιγνομένην, καὶ ἐν ἄλλοτε ἄλλῃ μορφῇ τρεπομένην, ἐδόκεεν αὐτέοισι τὸ χρῆμα θωύματος καὶ ἀπορίης ἄξιον. ἔνθεν δὲ ζητέοντες, εὗρον τουτέων τὴν αἰτίην, ὅτι οὐκ ἴδιον τῇ σεληναίῃ τὸ φέγγος, ἀλλά οἱ παρ' ἠελίου ἔρχεται. et sic Plinius II, 9. *Luna in totum mutuata a sole luce fulget.* Hinc suaviter Lotichius ad Lunam I, Eleg. 5. v. 77. *Hoc quoque quod tecum rutilos communicat ignes Sol oculus mundi, gloria magna tua est.* ubi cf. Burmann. Sec. et ad nostrum locum Vulp. et Ian. Dousa.

V. 17. *Tu cursu, Dea, menstr.*

Sis quocumque placet tibi
Sancta nomine, Romulique
Antiquam, ut solita es, bona
Sospites ope gentem.

V. 22. *Romulique Ancique*, haec lectio plurimas editiones invasit post Scaligerum, quam ille finxerat ex lectione MS. *antique.* Sed hanc emendationem ipse loquendi mos respuere videtur, cum nusquam fere *Romulus* cum *Anco* ita coniungi soleat. Aliud est *Romuli Remique* in carm. XXVIII, 15. Huc accedit, quod in nostram lectionem, quae multo magis orationi accommodata et vere poëtica est, ceteri MSS. et libri veteres omnes, teste editore Cantabrigiensi, amice conspirant. *antiqui* unus MS. Stat.

Non solum enim ad maturitatem perveniunt fruges descriptis Lunae cursu mensibus, sed ipsi Dianae quoque tribuitur quod alias Cereri convenit. cf. Callim. Hym. in Dian. v. 130, ubi vid. Spanhem. et quod ad Vossii argutias, *qui more Graeco et praesertim Asiatico Cererem et Dianam eamdem esse putat*, in notis ibi respondet Ernesti.

V. 21. *Sis quocunque – nomine.* multis enim nominibus gaudet Diana πολυώνυμος, quae ipsa a Iove rogaverat πολυωνυμίαν. vid. Callim. Hym. in Dian. v. 7. et quae solita sua diligentia in hanc rem congessit Spanhem. *Sancta* πότνια, veneranda. *Sancta mater* dicta Diana in veteri lapide Thesauri Gruter. XLI, 5. *bona ope sospites*, h. e. favore tuo et patrocinio serves. Hinc etiam Diana ΣΩΤΕΙΡΑ vel πολιοῦχος a variis olim urbibus culta, et tamquam tutelaris dea in variis urbium et populorum nummis expressa est. Spanh. ad Callimach. Hym. in Dian. ad v. 18. – 36 et 129.

CARMEN XXXV.

CAECILIVM INVITAT.

Amicum suum Caecilium, cui res quasdam de communi quodam amico patefacturus est, quam primum Novo Como ad se Veronam venire iubet, eumque lepide monet, ne pulchrae puellae blanditiis, a qua ex eo tempore, quo eius poëma de Cybele illi lectum sit, multo vehementius eum amari audiverit, se revocari patiatur ab hoc itinere. Suaviter autem

ipsam chartam, quae mandata referat, tamquam nuntium abiturum, ut saepe Ovidius, alloquitur.

Poëtae tenero, meo sodali,
Velim Caecilio, papyre, dicas,
Veronam veniat, Novi relinquens
Comi moenia Lariumque litus:
Nam quasdam volo cogitationes
Amici accipiat sui meique.
Quare, si sapiet, viam vorabit,
Quamvis candida millies puella
Euntem revocet, manusque collo
Ambas iniiciens, roget morari:

V. 1. Quis fuerit Caecilius, non certe constat, quem tamen ex eo, quod *poëta tener* vocatur, res amatorias praecipue tractasse teneris et mollibus versibus facile colligas. Locum Ovidii, ubi Callimachus, Sappho Tibullus et Gallus *poëtae teneri* vocatur, iam indicavit Vulp. Remed. Amor. v. 757. et sic *versus teneri* Ovid. Art. II, v. 273. et *carmen tenerum* apud eumdem *Amor.* III, 8. 2. – *papyre* pro charta, quae ex papyro Aegyptiaca conficiebatur. vid. Schwarz. de ornamentis Libr. Vet. c. 2. p. 22. 23. edit. Leuschn.

V. 3. *Novi Comi moenia.* Novum Comum fuit oppidum in Insubria ad Lacum Larium. vid. Vulp. et Cellar. Not. Orbis Antiq. T. I, Lib. 2. c. 9. p. 680.

V. 5. *Nam quasd. volo cogit.* etc. eleganter pro vulgari: nam communicabo cum illo communis nostri amici sententias quasdam.

V. 7. *viam vorabit*, h. e. summa celeritate et festinatione viam emetietur, velis remisque huc advolabit. *vorare* habet notionem incitatioris impetus et festinationis, quemadmodum illi, qui cibos avidius et festinantius deglutiunt, *vorare* dicuntur. Pari modo dicitur *viam rapere* ἁρπάζειν τὴν ὁδόν. vid. Dorville ad Charit. I, 9. p. 263. edit. Lips.

V. 8. *candida puella* pulchra. vid. ad Carm. XIII, 4.

V. 9. *euntem*, h. e. ire et proficisci volentem, ut apud Virg. Aen. II, 111. *terruit Auster euntes.*

V. 10. *iniiciens man. amb. coll.* iniicere alicui manus proprie in malam partem dicitur de violento impetu, sed apte transfertur ad amantes summo amoris impetu alterius amplexus petentes. Sic *brachia collo iniicere* apud Ovid. Met. III, 389.

Quae nunc, si mihi vera nuntiantur,
Illum deperit impotente amore.
Nam, quo tempore legit inchoatam
Dindymi dominam, ex eo misellae
Ignes interiorem edunt medullam.
Ignosco tibi Sapphica, puella,
Musa doctior: est enim venuste
Magna Caecilio inchoata mater.

V. 13. *legit entheatam Dindymi dominam* edit. Brix. et Venet. male! *incohatam* scribit Muret. de qua scribendi forma vid. Drackenborch. ad Liv. Tom. IV, p. 353.

V. 12. *Illum deperit*, h. e. perdite amat: pereunt enim quasi homines prudentes scientes, vivi videntesque, quos agendi libertate amor privat, et, quidquid ille demum suadet, agere cogit. Sic *Lydia* apud Hor. Od. I, 8. 3. *amando perdere* dicitur *Sybarim* cuius amore ille ita emancipatus tenebatur, ut rebus suis non amplius vacare et libere operam dare posset. Hinc facile apparet, quid sit *amor impotens*, h. e. sui non compos, sibi temperare nesciens. Nam ut vere Propertius canit El. II, 15. 3. *Verus amor nullum novit habere modum*.

V. 13. *quo tempore* pro vulgari ex *eo tempore, quo inchoatam Dindymi dominam;* intellige autem carmen in Cybelem, quod scribere adgressus fuerat Caecilius, necdum absolverat. Fortasse primam tantum huius carminis partem cum lectoribus tum communicaverat. Vossius *inchoare* explicat perficere et consumare, et in hanc rem laudat Virg. Aen. VI, 252. sed nec ibi *inchoare* est perficere rem et finire; immo semper apud Ciceronem *inchoatum* opponitur *perfecto*. Egregie in rem nostram facit locus quidam in Brut. c. 20. *meos libros, quos exspectas, inchoavi, sed conficere non possum his diebus*. *Dindymi domina*, vel *Dindymene* vocatur Cybele a monte Dindymo Phrygiae maioris, ubi illa colebatur, ut notum. *misellae* ornate pro *illi*. *misella* autem iam non est infelix, sed misere amans; saepissime enim apud poëtas amantes dicuntur *miseri*, quorum animus totus est in amore. Sic *misellus Acmen* infra Carm. XLV, v. 21. *σχέτλιοι δὲ φιλέοντες* Theocrit. XIII, 66. *ignes edunt medullam*, cf. Muret. ad h. l. et Cerda ad Virg. Aen. IV, 66. *macerari lentis ignibus* de vehementiore amore dicit Hor. Od. I, 13. 8.

V. 16. *Sapphica musa*, pro Sappho ipsa, quae Graecis Musa decima dicta est.

CARMEN XXXVI.

IN ANNALES VOLVSII.

Iocose ac lepide Catulli puella hoc votum Veneri et Cupidini nuncupaverat, si cum amatore in gratiam rediisset, se pessimi alicuius poëtae carmina igni traditurum. Cum igitur iam voti esset damnata, Catullus Volusii annales, tamquam opus aliquod ineptissimum, comburendos esse ait, quo se puella a religione exsolvat.

Annales Volusî, cacata charta,
Votum solvite pro mea puella:
Nam sanctae Veneri Cupidinique
Vovit, si sibi restitutus essem,
Desissemque truces vibrare iambos.

V. 3. *sancte* Livin. male!

V. 1. *Annal. Volus.* Volusius, quicumque tandem ille fuerit aetate Catulli male feriatus poëta, ad exemplum Ennii carmine composuerat annales, sed tam infelici studio et irato Apolline, ut turpiter se deridendum propinaret omnibus Annalium suorum lectoribus. Praeter Catullum nemo, quantum scio, veterum huius Volusii poëtae et eius Annalium mentionem iniicit, de quibus verissime cecinisse videtur Noster infr. XCV, 6. 7. At *Volusi annales* * * * *Et laxas scombris saepe dabunt tunicas.* – *cacata charta*, h. e. conspurcata et contaminata malis versibus, parum honeste! nec magis honeste mala carmina describit Martial. XII, 61, 10.

V. 3. *Sanctae Veneri.* sic infra vocatur Venus *sancta* Carm. LXVIII, 5. et ipse Cupido *sanctus* Carm. LXIV, 95. cf. Brouckhus. ad Tibull. IV, 13, 23. *restitutus*, h. e. reconciliatus, redditus. cf. infr. CVII, 4.

V. 5. *truc. vibr. iamb.* eleganter *iambi* dicuntur *truces*, h. e. terribiles et minaces ob timendam inde contumeliam. *Contumeliosos* vocat Hor. Od. I, 16. 2. de quorum inventore,

Electissima pessimi poëtae
Scripta tardipedi Deo daturam
Infelicibus ustulanda lignis:
Et haec pessima se puella vidit
Iocose et lepide vovere Divis.
Nunc, o caeruleo creata ponto,
Quae sanctum Idalium Syrosque apertos,

V. 9. *Et hoc* Venet. Gryph. Muret. V. 10. *Iocose*; *lepide* Scalig. L. MS. et omnes Statii. *ioco se* Vossius, quem sequuntur edit. recentiores Gotting. Bipont., sed sic otiosum plane est *se* in versu antecedenti. Lubenter igitur acquiescimus in vulgata, quam dedimus, ex edit. Gryph. Muret. et aliis antiquioribus. Heins. in not. ad Catull. mavult *Ioco sed lepido* parum concinne! V. 12. *Uriosque* in omnibus editionibus vetustioribus; intelligi autem volunt incolas *Uriae*, quae fuit urbs Apuliae in via Appia non longe a Venusio distans, ubi Venus solemni modo in celebri templo culta sit. Hinc *Venus Appias* apud Ovid. Remed. Amor. v. 659. cf. Heins. ad Art. Am. III

Archilocho, eumdem vid. Art. Poët. V, 79. iambis autem plerumque deinceps scriptores ad satyras conscribendas usi sunt; hinc ἰαμβίζειν apud Graecos nihil aliud est nisi satyras conscribere. *vibrare iambos* tamquam tela venenata, exquisite pro vulgari *scribere*.

V. 7. *tardipedi deo* Vulcano pro igni. cf. Tibull. I, 9, 49. et Horat. Od I, 16, 3. – *infelicibus lignis*. ligna infelicia sunt abominanda, ut *lapis infelix* apud Tibull. I, 4, 60., ubi cf. Illustr. Heyne. *arbor infelix* de cruce apud Liv. I, 16. locus classicus de *arboribus infelicibus* exstat apud Macrob. Saturnal II, 16. cf. Coelius Rhodigin. Antiqu. Lect. X, c. 7. Interpr. ad Grat. Cyneg. v. 242. Turneb. Advers. XVIII, 2. ad portenta autem expianda usurpata fuisse *ligna infelicia* apparet ex Lycophr. v. 1157. ubi vid. Meurs.

V. 9. *haec pessima puella*, h. e. callidissima. est autem h. l. vox blanditiarum, non contumeliae. italice diceres *la scaltra fanciulla*. ut infr. Carm. sic *homo minime malus* Ciceroni est homo simplex, qui parum sibi cavet. *vidit*, h. e. intellexit, probe cognovit, quasi diceret callida puella vidit Volusii annales esse poëmatum omnium ineptissimum, ideoque igni tradendos.

V. 11. Solemni invocatione ad Venerem se convertit, et more poëtarum nomina locorum, quibus praeesse illa credebatur, congerit, ut saepe Horatius et alii. Cum nostro loco compara Horat. Od. I, 30, 1 seqq. et vid. Burmannus Secund. ad Lotich. lib. I, Carm. 26. 15. edit. Kretschm. nam quo maior urbium erat numerus, quas Dii singuli praesidio suo fovebant, eo maior inde illis conciliabatur honor et dignitas, hinc saepe ipsi dii in-

Quaeque Ancona Cnidumque arundinosam
Colis, quaeque Amathunta, quaeque Golgos,
Quaeque Durrachium Adriae tabernam:

452., sed aliae etiam urbes *Uriae* fuerunt. cf. Cellar. not. Orb. Antiq. T. I, lib. II, c. 9. p. 902. — *Eriosque* Ald. *Uxiosque* Scalig. *Ariosque* Stat. *Erycosque* Corrad. de All. *Uriosque portus* Heins. in not. ad Catull. cf. not. V. 14. *Colchos* in libris quibusdam Vossii. V. 15. alii *Durrhachium* vel *Dyrrachium*.

etanter fere, quas tuebantur, urbes enumerant; ut Venus apud Virg. Aen. X, 51 *Est Amathus, est celsa mihi Paphos atque Cythera, Idaliaeque domus. caeruleo creata pont.* Sic Graecis Venus dicitur ποντογενής, ἀπόσπορος θαλάσσης. cf. Rittershus. ad Oppian. Cyneg. I, 33. *Idalium* Cypri nemus, Veneri sacrum, in quo oppidulum. cf. Theocrit. Idyll. XV, 100. et ibi Valckenar. qui plura in hanc rem dabit. *Syrosque apertos*, haec lectio, quam Vossius ex vestigiis antiquorum codicum eruit, haud dubie ceteris [*vid. Var. Lect.*] praeferenda videtur, ad quam stabiliendam egregie facere videtur vetus epigramma Posidippi in Anal. Vet. Poët. Graec. Brunckii. T. II, p. 46. ep. 3. Ἁ Κύπρον, ἅ τε Κύθηρα, καὶ ἃ Μίλητον ἐποιχνεῖς Καὶ καλὸν Συρίης ἱπποκρότου δάπεδον. per *Syros* Vossius intelligit Syros superiores, h. e. Assyrios, qui iam propter planas et apertas, quas incolebant, regiones, ipsi quoque a nostro ex more poëtarum licentius in epithetorum usu sibi indulgentium vocantur *aperti*, ut supr. Carm. VII, 5. *Iupiter* a Lybia arena aestuante, ubi ille colebatur, dictus est *aestuosus*. De apertis Assyriae regionibus locum Ciceronis *de Divination.* I, 1. commode iam laudavit Vossius, quem adscribam. *Assyrii – propter planitiem magnitudinemque regionum, quas incolebant, cum coelum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, traiectus motusque stellarum observarunt.*

V. 13. *Ancon* vel *Ancona* urbs maritima in agro Piceno. *Ancon* autem est usitatius veteribus. vid. Oudendorp. ad Caes. Bell. Civ. I, 11. cf. Wesseling. ad Anton. Aug. Itiner. p. 101. *Cnidus* urbs Doridis in Caria, quae Veneri sacra eiusque signo a Praxitele sculpto adeo nobilitata fuit, ut multi ad illud visendum Cnidum navigarent. vid. Plin. XXXVI, 5. cf. Pausan. Attic. c. I. *arundinosa*, arundine vel calamis scriptoriis, ut tradit Plin. XVI, 36. abundans.

V. 14. *Amathus*, oppidum Cypri, *Golgus*, *Golgum* vel *Golgi* urbs Cypri unde Venus *Golgia*. cf. Valckenar. ad locum Theocr. paulo ante laudatum.

V. 15. *Durrachium*; urbs Macedoniae, mercatura inprimis olim celebris, ubi Illyrii et omnes Hadriaticum mare accolentes negotiabantur; hinc *Hadriae taberna* vocatur. Multis descripsit hanc urbem cele-

Acceptum face redditumque votum,
Si non inlepidum, neque invenustum est.
At vos interea venite in ignem,
Pleni ruris et inficetiarum,
Annales Volusî, cacata charta.

V. 19. *Pleni turis* male in quibusdam vetustioribus. cf. supr. XXII, 14.

berrimam Palmerius Vet. Graec. lib. I, c. 19.

V. 16. *Accept. face, redditumque vot.* accipe hoc votum tamquam rite peractum et solutum; verba *accipere* et *reddere* proprie dicuntur de aere alieno, quod a debitore *redditum* et *solutum accipit* creditor.

CARMEN XXXVII.

AD CONTVBERNALES.

Cum puella relicto, a quo perdite amabatur, Catullo, in tabernam quamdam libidinis usu infamem secedens, turpiter ibi corporis sui copiam faceret omnibus hanc Veneris palaestram adeuntibus, graviter huic tabernae et abiectis istis hominibus, qui libidinis causa in illa commorabantur, indignatur poëta, a quorum multitudine ut ut numerosa se non deterritum iri ait, quo minus illos omnes contumeliose tractet, et, evulgatis eorum flagitiis, turpes notas illorum famae inurat.

Salax taberna vosque contubernales,

V. 1 *Salax taberna*, taberna iam est caupona vel locus publicus, quo compotandi confabulandique causa confluebant homines; et quia in eiusmodi locis libidini plerumque fenestrae quasi aperiri solent, non raro in istis tabernis cauponariis, tamquam lupanaribus, delitescere solebant meretriculae, quas frequentes adibant homines salaces; cuiusmodi *taberna* haud dubie fuit nostra, quae inde vocatur *salax*, quo sensu etiam *taberna* illa apud *Auctorem Copae* v. 3. *famosa* dicta videtur; alteram enim lectionem *fumosa* equidem non praetulerim cum Cl. Heynio, cum omnino crotalistria lasciva et infamis in *famosa* potius quam *fumosa taberna* saltasse videri debeat. *contubernales* scortatores, qui in eadem taberna una erant et eidem nequitiae sub eodem tecto operam dabant. Pari modo *contubernium* in malam partem de scortatione dictum est apud Cic. Verr. V, 40., *ubi illud contubernium muliebris militiae in*

A pileatis nona fratribus pila,
Solis putatis esse mentulas vobis?
Solis licere quidquid est puellarum
Confutuere, et putare ceteros hircos?
An, continenter quod sedetis insulsi
Centum, aut ducenti, non putatis ausurum
Me una ducentos inrumare sessores?
Atqui putate: namque totius vobis

illo delicatissimo litore. – Eleganter autem summae indignationis exprimendae causa, ipsum locum simul poëta acerbe alloquitur, ubi homines, in quos odium et iram suam effusurus erat, degebant.

V. 2. *A pileatis nona fratr. pila*, h. e. nona inde a Castoris et Pollucis templo taberna; cuilibet enim tabernae, ut facilius a praetereuntibus animadverteretur, pila sive columella apposita fuit. *Pileati fratres* sunt Castor et Pollux, pileos gestantes, quorum figura, ab eorum fabulosis natalibus, dissectum per medium ovi putamen, τοῦ ᾠοῦ τὸ ἡμίτομον, refert. vid. Lucian. Deor. Dial. XXVI. ad quem locum erudita et copiosa de Dioscurorum insignibus et ministeriis disputatio adiecta et Vossii ad Nostri locum de Dioscurorum pileis prolata sententia, recte refutata est a Viro incomparabili Hemsterhusio T. I, p. 281 – 287. – Situm autem fuit templum Castoris et Pollucis in foro Romano ad lucum Iuturnae, vid. Cl. Adlers ausführliche Beschreibung der Stadt Rom, p. 246.

V. 4. *Quidq. est p.* eleganter: omnes puellas sine discrimine.

V. 5. *hircos*, h. e. qui viros se praestare nequeant, hircis castratis similes. Interpretes explicant *hircos* homines foedos, hircum olentes, h. e. tetro axillarum odore laborantes, et hinc puellis detestandos, de qua re vid. ad Carm. LXIX, v. 6., sed prior explicatio aptius respondet versui 3.

V. 6 – 10. *An, continenter quod sedetis insulsi* etc. *sedere* proprie dicitur de iis, qui desides in aliquo loco commorantur et ignavo otio diffluunt; id quod vel maxime valet de hominibus libidinis causa in tabernis sedentibus, qui ipsi suaviter inde v. 8. vocantur *sessores*. Sic apud Graecos ἧσθαι et καθῆσθαι. vid. quae ambitiose in hanc rem congessit *Klotzius* ad Tyrtaeum p. 143. – *continenter*, uno quasi ordine et tenore. Sic Graeci συνεχῶς, ἐπισχερώ, ἑξῆς. *centum aut ducenti* numerus rotundus pro multis. *inrumare* flocci pendere, non curare, iniuria lacessere. cf. ad Carm. XXIX, v. 10. et X, 12. Dilucide autem ex hoc loco apparet τὸ *inrumare* non propria significatione accipiendum esse, cum statim additur *namque totius vobis frontem tabernae sci-*

Frontem tabernae scipionibus scribam.
Puella nam mea, quae meo sinu fugit,
Amata tantum, quantum amabitur nulla,
Pro qua mihi sunt magna bella pugnata,
Consedit istic. Hanc boni beatique
Omnes amatis: et quidem, quod indignum est,
Omnes pusilli et semitarii moechi;
Tu praeter omnes une de capillatis

V. 10. *Sopionibus* tentat Vossius, cui *sopiones* extincti aut sopiti carbones sunt, ζώπυρα. aliis placet *titionibus* vel *scriptionibus*. V. 11. *puella namque quae meo sinu fugit* in quibusdam vetustioribus. Sed Mureto et Vossio magis arridet vetus lectio, quam praeferunt libri veteres Ald. Venet. *Puella nam modo quae meo sinu fugit*; nostram lectionem debemus Statio, qui omnibus in MSS. invenerat *puella nam me quae meo*, in uno autem *quae meo e finu fugit*. Edit. R. *quae e meo sinu*, sed praepositiones saepe apud poëtas negliguntur. V. 13. *bella patrata* Scaliger, probante N. Heinsio in Not. ad Catull. V. 15. Versus sequentes male in editionibus quibusdam

pionibus scribam, h. e. totius tabernae fronti, extremae parti, flagitia vestra inscribam, ut palam fiant et ab omnibus praetereuntibus cognoscantur. Non raro enim, carbonibus praecipue, in aedium foribus ab inimicis notari evulgarique solebant hominum vitia. Plaut. Merc. II, 3, 74. *Impleantur meae fores elogiorum carbonibus*, ubi vid. Interpret. hinc *carbone notare* est perstringere. Hor. Sat. II, 3, 246. *Scipio* igitur hoc loco bacillum semiustum notare videtur, quo fortasse eo consiliò iam carbonis loco usurus erat, ut eo altiori loco, ubi non facile deleri posset, criminosam inscriptionem appingeret – *vobis* in vestram contumeliam.

V. 12. *Amata tant. quant. amab.* Sic supr. Carm. VIII, v. 5.

V. 13. *Pro qua mihi sunt magna b. pugn.*, h. e. de qua magnae mihi cum rivalibus excitatae sunt lites. *bellum pugnare* dictum est ut *pugnam pugnare*, *bellum bellare* etc.

V. 14 – 16. *consedit istic*, sedem propriam quasi ibi fixit. *hanc boni beatique;* qualis nimirum bonitas et beatitudo cadit in homines, qui v. 16. vocantur *pusilli* h. e. abiecti, impuri μικρόψυχοι, apud Martial. II, 10, 2. *pusillus* opponitur *bello*, et *semitarii moechi* meretricum diobolarium sectatores.

V. 17, seqq. *une*, ad usum huius vocativi probandum hunc ipsum Nostri locum laudant Grammatici. *de capillatis*, capillos enim alere et promittere solebant Celtiberi et Hispani. *Cuniculosae* vid. Var. Lect. *opaca quem bonum facit barba et dens* etc., h. e. qui praeter

Cuniculosae Celtiberiae fili,
Egnati, opaca quem bonum facit barba,
Et dens Hibera defricatus urina.

antiquis sede sua moti trahuntur ad carmen proximum, quocum plane non cohaerent. V. 18. *Celtiberosae* MS. Prisciani, unde Vossius iam ad Melam. p. 233. coniecerat *Celtis perosae*, sed nostram lectionem *cuniculosae* ex nummo, ubi sedens cum oleae ramo mulier et adstans cuniculus, peculiare Hispaniae symbolum, exhibetur, defendit Spanhem. de V. et Pr. Num. Diss. IV, p. 179.

barbam opacam et dentium candorem, multa urinae fricatione quaesitum, nihil habet, quo se commendet, cuius omnis bonitas in barba et dentibus spectatur. *barba opaca* eleganter dicitur prima lanugo, quae genas quasi inumbrat. Claudian. in Prob. et Olyb. Cons. v. 68. *Ante genas dulces quam flos juvenilis inumbret, Oraque ridenti lanugine vestiat aetas.*, ubi vid. Barth. Sic Graecis τὸ πρόσωπον τοῖς ἰούλοις κατασκιάζεσθαι dicitur. cf Virg. Aen. VIII, 160, ubi plura in hanc rem ex graecis scriptoribus congessit Cerda. Fundus est in Homeri Odyss. XI, 318, 319. – de *dente Hiberna urina defricato*. cf. ad Carm. XL, 19.

CARMEN XXXVIII.

AD CORNIFICIVM.

Catullus, cum gravi quodam casu afflictus, frustra aliquod doloris sui levamentum a Cornificio amico suo exspectasset, de eo iam hoc carmine conqueritur.

Male est, Cornifici, tuo Catullo:
Male est, mehercule, et laboriose,
Et magis magis in dies et horas;

V. 2. *Hercule me* Muret. *mercule* Corrad. d. All. V. 3. *Magisque et magis* Gryph. Muret. Vulp. Voss., sed *magis magis* sine copula dicitur

V. 1. de *Cornificio* vid. Burmannum ad Ovid. Trist. II, 436.

V. 2. *laboriose mihi est*, h. e. multo dolore mihi laborandum est, misera mihi sors est.

Quem tu, quod minimum facillimumque est
Qua solatus es adlocutione?
Irascor tibi. Sic meos amores?
Paulum quid lubet adlocutionis,
Moestius lacrimis Simonideis.

quoque infra LXIV, 275. V. 4. *Quam* inepte tentat Corrad. V. 6. *dic meos amores* male vult Heins. in not. ad Catull. — Totum hunc versum, cum nexum non posset assequi, audacter ut solet, statim post tertium posuit Scaliger. V. 7. *Paulum quid* vel *quod* in quibusdam vet. *Paulum quidlibet* Gryph. Muret. et alii, quod fortasse sic explicari potest, ut subintelligatur *satis fuisset* vel sic: *paulum quidlibet allocutionis* a te profectum *Moestius* fuisset *lacrimis Simonideis*. — *Paulum quod iuvet* Vossius approbante Heins. in not. ad Cat.

V. 5. *allocutione* h. e. consolatione, ut *alloquium* apud Ovid. ex Ponto I, 6, 18. Trist. IV, 5, 3. vid. Bentleius ad Hor. Epod. XIII, 18. et Drackenborch. ad Liv. Lib. IX, 6. Tom. II, p. 682. et sic saepe *alloqui* est consolari. vid. Vulp. cui adde illustre exemplum ex Seneca. Troad. v. 622. *Alios parentes alloqui in luctu decet.* — *Tibi gratulandum est*, intelligo autem per *allocutionem* carmen consolatorium ob versum ultimum.

V. 6. *Sic meos amores?* scil. curare soles. Tam parum curas id, quod animum meum graviter afficit? eleganter autem ad vim doloris exprimendam verbum omittitur. *amores* accipio de amore a puella perfida interrupto, adeoque infelici. Vulpius interpretatur de praematura morte fratris, de quo vid. Carm. LXVIII.

V. 7. *Paulum quid lubet adlocut.* interpretor locum paulo obscurum et implicitum sic: *lubet* opto et desidero *paulum quid adlocution.* brevem tantummodo consolationem, breve carmen consolatorium; quod *moestius* sit *lacrimis Simonideis*, miserabiles et flebiles elegos Simonidis superet. cf. Var. Lect. *lacrimae* paulo sublimius de carminibus, quae lacrimas movent. Simonidem autem scribendis carminibus operam dedisse vel ex Phaedri fabulis notum est. multum praecipue valuisse videtur in tractandis rebus lugubribus, et molliori sensu excitando ut hic ipse Nostri locus docet. Hinc laudatur Σιμωνίδης ἐν θρήνοις apud Scholiast. Theocrit. ad Idyll. XVI, v. 36. vid. de Simonide Munckerus ad Hygin. Fab. CCLXXVII, Baylius Dictionnaire Historique et Critique s. h. v. et quos laudat de ἐγκωμίοις, quae Simonidi tribuuntur Wesseling. ad Diod. Sic. T. I, p. 412.

CARMEN XXXIX.

AD EGNATIVM.

Egnatium, hominem stultum et ineptum exagitat, qui, quum ex more patrio, Celtiberis proprio, dentibus urina quotidie lotis et perpolitis candorem conciliare studuisset, usquequaque ut dentes candidos ostentaret, nec loci nec temporis ratione habita, in re gravi aeque ac tristi, ridere solebat. Ab hoc igitur inepto et importuno risu avocare studet hominem, ex ea praecipue ratione, quod, quo candidiores et expolitiores eius dentes sint, eo plus urinae eum bibisse indicent. – Catulli rivalem fuisse Egnatium apparet ex carmine XXXVII., ubi iam notavit eius stuporem v. 17. seq. – Compara cum Nostro iam a Mureto allatum locum Alexidis Comici apud Athenaeum lib. XIII, ubi inter alias meretricum artes refert: Εὐφυεῖς ὀδόντας ἔσχεν; ἐξ ἀνάγκης δεῖ γελᾶν, Ἵνα θεωρῶσιν οἱ παρόντες τὸ στόμ', ὡς κόμψον φορεῖ etc. *cui adde Ovid. Art. Am. III, v. 279. seqq.*

Egnatius, quod candidos habet dentes,
Renidet usquequaque: seu ad rei ventum est
Subsellium, cum orator excitat fletum,
Renidet ille: seu pii ad rogum filî
Lugetur, orba cum flet unicum mater,
Renidet ille: quidquid est, ubicumque est,

V. 2. pro *seu* ad vitandam diphthongi elisionem in hoc et quarto versu

V. 2. *renidet*, renidere iam est: os ridendo ita diducere, ut dentes, quos Graeci inde γελασίνους vocant. Pollux II, c. 4. Sect. 91., renideant et effulgeant. *usquequaque*, h. e. quovis tempore et loco, quavis occasione; eleganter mox ipse hanc particulam circumscribit.

V. 5. *unicus filius* iam est μονογενής, ut acerbior luctus exprimatur, alias fere *unicus* est ἀγαπητὸς dilectus.

V. 6. *quidquid est, ubicumque est, quodcumque agit – seu ad rei ventum est sub.* etc., h. e. seu ad causam reo ex subselliis dicendam ventum est, ubi causae patronus orationis gravitate saepe ita percellit animos adstantium, ut sibi a lacrimis temperare nequeant. *Subsellia*

Quodcumque agit, renidet. Hunc habet morbum,
Neque elegantem, ut arbitror, neque urbanum.
Quare monendus es mihi, bone Egnati:
Si urbanus esses, aut Sabinus, aut Tiburs,
Aut pastus Umber, aut obesus Etruscus,
Aut Lanuvinus ater atque dentatus,
Aut Transpadanus, ut meos quoque attingam,
Aut quilibet, qui puriter lavit dentes;
Tamen renidere usquequaque te nollem:
Nam risu inepto res ineptior nulla est.

Vossius legit *si.* V. 9. *Quare monendus est mihi.* *Bone Egnati* pauci. Vossius legit quidem *es*, sed interpungit post *mihi.* V. 11. *parcus Umber* in plerisque vet. unde fecit Scalig. *porcus Umber*, quem sequitur Bipont. parum recte! noluit enim Catullus Umbros ridere, sed potius laudare succulenta Umbrorum corpora. pro *Parthus*, quod invenerat Meleager. legit *fartus — pinguis Umber* quidam. V. 12. *Lanuvinus acer* in quibus-

in iudiciis sunt sedes iudicum et patronorum utriusque partis. vid. Ernesti Clav. Cic. ad h. v. sed hoc loco reis quoque *subsellia* assignantur, *fletum excitare* de miserabili dicendi genere explicat Vulpius.

V. 7. *Hunc habet morbum:* morbus passim de vitio animi vel insania. Ter. Eunuch. II, 2, 19. alia exempla dabit Cort. ad Sallust. Catil. XXXVI, p. 223. sic νόσος apud Graecos. cf. Victor. V. L. I, 14. et Triller Obs. Critic. p. 377.

V. 10. *Si* etiamsi, licet. vid. Graev. ad Cicer. Epist. ad Famil. XII, 11. Drackenborch. ad Liv. XXXIII, 49. T. IV, p. 758. *urbanus*, h. e. *Romanus.* Sic *urbanus* pro *Romano* dicitur Cic. Brut. 46. ut *urbs* saepissime pro *Roma*. vid. Cort. ad Sallust. in Catil. LII, p. 333. – Recenset iam poëta nobiles quosdam Italiae populos, a bona corporis habitudine et puritate laudandos.

V. 11. *pastus Umber* [ex emendatione Vossii, vid. Variet. Lect.], h. e. pinguis, bene saginatus, bene curata cute εὐπαλής. cf. Vossius. *obesus Etruscus* e copiosis, *inquit Muretus*, frequentibusque sacrificiorum epulis, quibus ea gens plurimum dedita fuisse dicitur.

V. 12. *Lanuvinus ater.* Lanuvium fuit oppidum Latii et municipium, cultu Iunonis Sospitae celebre.

V. 13. *ut meos quoq. atting.* nam Verona pertinet ad Italiam transpadanam.

V. 14. *lavit* a *lavere*, quod apud Virgilium, Horatium et alios occurrit.

V. 16. *Nam risu inepto res ineptior nulla est.* Antiquum et verum dictum. Sic in Gnomicis

Nunc Celtiber es: Celtiberia in terra,
Quod quisque minxit, hoc solet sibi mane
Dentem atque russam defricare gingivam;
Ut quo iste vester expolitior dens est,
Hoc te amplius bibisse praedicet loti.

dam vet. V. 17. *Nunc Celtiberus, Celtiberia in terra* vel *nunc Celtiber, Celtiberia in terra* in plerisque vet. edit. et MSS. teste Statio. Scaliger in MSS. et vett. edit. se invenisse ait: *Celtiber ex Celtiberia in terra,* unde ille legit *Celtiber in Celtiberia terra.* editor Cantabrigiensis bene tentat *Nunc Celtiber et Celtiberia in terra*, sed male explicat: *Nunc cum sis Celtiber*, et Heins. in Not. ad Catull. volt: *Nunc Celtiber e Celtiberia terra;* fortasse, ut meam quoque interponam sententiam, *Nunc Celtiber, at Celtiberia in terra.* Quam in textum recepimos lectionem, *Nunc Celtiber es*, exstat in edit. Gotting. et Bipont. haud dubie ex edit. Corrad. de Alio. V. 19. *pumicare gingivam* legit Apuleius in Apologia hunc versum proferens.

v. 83. 84. p. 224. edit. Brunck. Γέλως ἄκαιρος ἐν βροτοῖς δεινὸν κακόν. Γελᾷ δ' ὁ μῶρος, κἄν τι μὴ γέλοιον ᾖ.

V. 17. *Nunc Celtiber*, populus Hispaniae Tarraconensis. *Celtiberia terra* dictum ut *terra Africa, terra Hispania, terra Campania.* vid. Vulp. ad Tibull. I, 9, 33. et V. V. D. D. quos bene multos in hanc rem laudavit Drackenborch. ad Sil. Ital. XVI, v. 180. cf. eumdem ad Liv. XXV, 7. Tom. III, p. 956.

V. 18. *Quod quisque minx.* etc. Idem de Celtiberis tradit Diodor. Sicul. Lib. V, τὸ σῶμα λούουσι οὔρῳ καὶ τοὺς ὀδόντας, ubi vid. Wesseling. T. I, p. 357. qui in eamdem rem indicat locum Strabon. Lib. III, p. 249, ubi cf. Casaubonus.

V. 21. *praedicet* declaret, patefaciat. *Loti* urinae.

CARMEN XL.

AD RAVIDVM.

Furorem Ravidi increpat, qui aeterna a Iambis Catulli timenda contumelia se deterreri non passus sit, quo minus eius puellam, vel puerum ad amorem sollicitaret.

Quaenam te mala mens, miselle Ravide,
Agit praecipitem in meos iambos?
Quis Deus tibi non bene advocatus
Vecordem parat excitare rixam?
Anne ut pervenias in ora volgi?
Quid vis? qua lubet esse notus optas?
Eris: quandoquidem meos amores
Cum longa voluisti amare poena.

V. 6. In uno MS. Statii legebatur *Quia vis* hinc fecit *Quo vis qualubet esse notus optas. Cuivis qualubet esse optas* Vossius.

V. 1. *Quaenam te mala mens* etc. *mala mens* mentis perversitas, dementia.

V. 3. *Quis deus non bene adv.* nam mala consilia aeque ac bona a diis immissa dicebantur. Vulpius laudat Hom. Iliad. XVII, 469. Αὐτόμεδον, τίς τοί νυ θεῶν νηκερδέα βουλὴν Ἐν στήθεσσιν ἔθηκε, καὶ ἐξέλετο φρένας ἐσθλάς.

V. 4. *rixa vecors*, cum quis alterum, cui impar est, temere ad rixam lacessit.

V. 5. *ut pervenias in ora volgi*, ut per iambos meos vulgo innotescas et ore omnium feraris et differaris.

V. 6. *Quid vis?* Quid quaeris et tibi vis? *qualubet* sc. ratione, quocumque modo, *notus esse optas?*

V. 8. *amare meos amores* puellam meam tangere. cf. ad Carm. X, v. 1. *cum longa poena*, ut semper duret inde tibi contracta ignominia ad posteros per iambos propaganda.

CARMEN XLI.

IN AMICAM FORMIANI.

Meretricem quamdam turpem et deformem, quae a se rogata, ingens pro nocte pretium poposcerat, delirare et medicorum propinquorumque curae tradendam ait.

Anne sana illa puella defututa
Tota? millia me decem poposcit;
Ista turpiculo puella naso,
Decoctoris amica Formiani.
Propinqui, quibus est puella curae,
Amicos medicosque convocate:
Non est sana puella; nec rogare

V. 1. *Acme illa, illa puella defututa Tota.* in plerisque edit. vet. quod tenuit etiam edit. Bipont. In libris MSS. fuit *ameana* vel *amean*, unde fecit Stat. *Acme una puella* et Vossius *Ain' sana puella* — Vulpius ex edit. Vossii servavit *Ah me, an illa puella defututa* — nos dedimus lectionem prae ceteris nobis probatam ex edit. Gotting. cui egregie respondere videtur vers. 7. V. 7 — 8. *Nec rogate Qualis sit solet haec imaginosum.* L. MSS. et omnes fere impressi. *Nec rogare Qualis sit solet haec imaginosum.* Muret. qui *imaginosum* explicat de speculo, ut sit: speculum de sua forma

V. 1. *Defututa tota*, h. e. assiduo scortationis usu plane confecta et detrita. Infra Carm. CX, v. 8. *Quae sese toto corpore prostituit – millia decem* sc. sestertiûm.

V. 4. *Formiani* Mamurrae Formiis nati. vid. Argum. ad Carm. XXIX, v. 5. *Propinqui*, furiosorum enim eorumque pecuniae curam ex lege suscipere debebant agnati et gentiles. Auctor. ad Herenn. l. c. 13. Hinc Horat. Epist. II, 2, 136. *Hinc ubi cognatorum opibus curisque refectus Expulit helleboro morbum.* cf. eumdem Sat. II, 3, 218.

V. 7 – 8. *nec rogare Qualis sit solet* etc. Non parum hic locus ingenia Virorum Doctorum exercuit [vid. Var. Lect.] Plerique sequuntur Scaligerum, qui legit *nec rogate, qualis sit. Solet haec imaginosum*, et supplet ad vocem *imaginosum* morbum aegrotare. per *morbum imaginosum* autem intelligit φαντάσματα, quae animo occurrunt, in cuius sententiam vide quae disputat Burmann. Sec. in Antholog. T. I, p. 463. Scaligeri

Qualis sit solet haec imaginosum.

non consulere solet. Salmas. ad Solin. p. 1037. legit: *dolet haec imaginosum*, quod explicat: *μαίνεται, φρενιτιᾷ imaginibus laborat.* Vossius, ut novam inferret obscoenitatem, exculpsit ἐκ μηρίων ὄζειν, quod quid sit apud ipsum videant harum deliciarum cupidi. *Haec imago nasum* inepte Turnebus, ineptius tamen Corrad. de All. *en imago nasum!* cui adhaeret edit. Gotting. vid. not. — In edit. antiquis Venet. Gryph. et aliis cum sequenti carmine hoc coniungitur, a quo quidem illud disiungendum esse recte iam monuit Victor. Var. Lect. II, c. 15.

explicandi rationem, quod mireris, amplectitur etiam Nic. Heins. in Not. ad Catull. qui per *imaginosum* morbum, quo laborasse meretricem volunt, intelligit *cum concentus carminum audimus, et patentibus oculis somniamus*, ut sensus sit: *sana non est, nam tota nocte nil nisi aeris tinnitum meditatur.* – Equidem lubenter fateor, me nondum a sensu meo impetrare potuisse, ut in ulla a V. V. D. D. ad hunc locum allata vel explicatione vel emendatione acquiescerem. Imo totum locum vel plane mutilum, vel alia certe medela sanandum puto. Cardo rei vertitur in voce *imaginosum*, quae vel damnanda (si vox damnanda sit, quae semel tantum apud veteres occurrit) vel explicatione iuvanda videtur. Iam vero cum *imaginari* recte apud bonos scriptores dicitur de iis, qui imaginem quamdam sibi fingunt et animo concipiunt, non video cur non eodem iure a Catullo *imaginosa* dici potuerit ea, cuius tamquam febri correptae phantasia in fingenda, qua sibi placeret, imagine, multum valuerit. Quod si verum est, locus fortasse ita constitui possit; – *nec rogare qualis sit, solet; en imaginosam!* h. e. nec in se descendere et quaerere solet, quam vilis et deformis sit; en quantum eius phantasia valet in fingenda sibi de se formaque sua imagine! In eamdem sententiam legi quoque possit: – *nec rogare, qualis sit, solet haec imaginosa.* Sed illud *en imaginosam!* non solum gravius finit epigramma, sed etiam ad antiquam lectionem in MS. Achillis Statii *et imaginosum* propius accedit.

CARMEN XLII.

IN QUAMDAM.

Surreptis sibi a meretrice pugillaribus, hendecasyllabos advocat, ut eadem a furaci foemina efflagitent. Sed, quum nihil proficiant, mox, ut blandius id faciant, hortatur.

Adeste, hendecasyllabi, quot estis
Omnes undique, quotquot estis omnes.
Iocum me putat esse moecha turpis,
Et negat mihi vostra redditūram
Pugillaria, si pati potestis.
Persequamur eam, et reflagitemus.
Quae sit, quaeritis? illa, quam videtis

V. 1 – *hendecasyllabi*, iaciendis enim convieiis aeque apti ac iambi visi sunt hendecasyllabi, ut apparet vel ex hoc carmine.

V. 3. *iocum me put.* dignum quem ludat et parvi pendat. Sic passim *iocus* de iis, qui sunt lubibrio. Phaedr. Fab. I, 21, 2 Petron. c. 57. vid. ad utrumque locum Interpretes.

V. 4. *negat redditūram*, se. *se*, quod saepe apud poëtas negligitur. *vostra*, nam sedem quasi propriam habent versus in poëtarum tabellis. *pugillaria* vel *pugillares* erant codicilli parvi, quorum tabellae, ut nunc quoque concinnari solent, fuerunt a fronte dissectae, a tergo consutae compactaeque; at plerumque in utraque planitie ceratae, vid. Schwarz. de Ornamentis Libr. Vet. p. 179 et 128. edit. Leuschn, et quae de usu et forma codicillorum disputat Burmannus in praefatione ad Petronium non longe ab initio. *si pati potestis*, si per vos fieri potest, ut inulta cum ista sua protervitate elabatur meretrix, sed certe id fieri per vos non potest; agedum igitur, *persequamur eam* et *reflagitemus* pugillaria. – Ita saepe apud poëtas nexus quaerendus est. Istam enim interpunctionem a plerisque editionibus receptam *Pugillaria: si pati potestis, Persequamur eam et refl.* vix verba admittere videntur.

Turpe incedere, mimice ac moleste
Ridentem catuli ore Gallicani.
Circumsistite eam et reflagitate:
Moecha putida, redde codicillos,
Redde, putida moecha, codicillos.
Non assis facis? O lutum, lupanar,
Aut si perditius potest quid esse.
Sed non est tamen hoc satis putandum.
Quod si non aliud pote est ruborem

V. 8. *myrmice* male in vett. edit. pro *mimice*, quod recte revocavit Stat. *murice* Corrad. de All. *ritmice* Ethardus ad Petron. c. 126. V. 13. *o lutum, o lupanar* vel *o lutum luparum* vult Stat. *o lutum lupanare* Vossius. — *oblitum o lupanar* tentat Heins. in not. ad Catull. quia, teste Vossio, olim lectum sit *oblitum lupanar*. V. 16. *non aliud potest* in MS. Stat.

V. 8. *Turpe incedere*, quod fit ab iis, quorum incessus, ut Petronius ait, ita arte compositus est, ut ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrent. Eiusmodi autem gressum delicatum meretrices imprimis placendi causa fingebant. Hinc Ovid. Art. Am. III, v. 299 seq. *Est et in incessu pars non temnenda decoris, Adlicit ignotos ille, fugatque viros. Haec movet arte latus tunicisque fluentibus auras.* confer in hanc rem Interpretes ad Petronium c. CXXVI, et Burmannum ad Phaedrum Fabul. V, 1, 13. *incedere* autem proprie de iis, qui gravitatem quamdam et dignitatem incessu affectant. Prop. II, 2, 6. cf. Serv. ad Virg. Aen. I, 46. — *mimice et moleste ridere* est more mimorum et ingrato more ridere, *catuli ore Gallicani* ore patulo et late diducto, quali fere instructi sunt canes venatici Gallicani.

V. 11. *putida* ridicula ob nimium et multa arte quaesitum placendi studium, ineptis moribus displicens.

V. 13. o *lutum* pro lutulenta, sordida, ut saepe loqui solent Comici. Sic *stupor* supra Carm. XVII, v. 21. pro homine stupido. Sic *coenum* apud Cicer. ad Attic. II, 21. pro Pub Sext. c. 11. cf. Turneb. Advers. XXIX, 17. *lupanar* pro *lupa*. Sic *carcer* apud Terent. Phorm. III, 2, 25. pro homine carcere digno.

V. 14. *aut si quid perditius*, h. e. vilius et abiectius.

V. 16. *Quod si non aliud pote est* etc. Quod si non alia ratione ad extorquenda pugillaria nobis uti licet, *exprimamus*, exprimere certe tentabimus pudorem *Ferreo canis ore*, duro et impudenti ore. *canis* enim iam ab

Ferreo canis exprimamus ore.
Conclamate iterum altiore voce:
Moecha putida, redde codicillos,
Redde, putida moecha, codicillos.
Sed nil proficimus, nihil movetur.
Mutanda est ratio modusque vobis,
Si quid proficere amplius potestis.
Pudica et proba, redde codicillos.

antiquissimis temporibus fuit impudentiae imago. In vulgus notum est Homericum κυνῶπις. vid. Spanhem. ad Callim. H. in Cererem v. 64. et Interpretes ad Petron. c. 74. Sic apud Terent. Eunuch. IV, 7, 33. *Ain' vero canis?* – et mox eodem sensu v. 35. *os durum*, ubi in edit. Bipont. satis lepida, quales non raro in illa vendi solent, adiecta est explicatio: *durius quam quod molliatur et concoquatur* [ab *os*, *ossis*] imo *duri oris* [non *ossis*] *homo* apud Ciceronem et Livium dicitur, cuius os nulla re facile mutatur aut pudore suffunditur, qui omnem pudorem exuit.

V. 23. *amplius* alia ratione plus.

CARMEN XLIII.

IN AMICAM FORMIANI.

Descripta Formiani amicae deformitate, non satis mirari potest poëta insipidum eorum ingenium, quibus ista bella et digna, quae cum Lesbia comparetur, videri possit. – In eamdem scriptum est Epigram. XLI, quod confer.

Salve, nec minimo puella naso,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,

V. 1. *nec nimio naso* Scalig. probante Heins. in not. ad Catull.

V. 1. *Salve* εἰρωνικῶς, nam profecto illam non *salvere*, sed abire potius in malam rem iubet. Pari modo passim usu venire solet *Vale*, cf. ad Carm. XI, 17. Graviter autem hac solemni quasi allocutione exordiri alias solent poëtae carmina, Deorum

Nec longis digitis, nec ore sicco,
Nec sane nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani.
Ten' provincia narrat esse bellam?
Tecum Lesbia nostra comparatur?
O seclum insipiens et inficetum!

Dearumve vel Heroum laudes celebraturi. – *nec minimo naso.* Fuit iste nasus, quem prae se tulit meretrix, *turpiculus*, ut vocatur Carm. XLI. v. 3. sive fuerit *nec minimus*, h. e. praeter modum grandis et expansus, sive *nec nimius* [vid. Var. Lect.] praeter modum parvus et depressus. Vossius *nec minimo naso* ridiculo interpretatur, *quasi nihil plane nasi habuerit puella.* – *Nec bello pede*, haud dubie nimis largo et spatioso, nam in laude fuit *pes exiguus*, Ovid. Art. Am. I, 623. et Amor. III, 3, 7. – *nec nigris ocellis*, apud veteres quoque pars pulchritudinis ponebatur in nigris oculis, Propert. II, 12, 23. cf. Faber ad Anacreont. Od. XXVIII, 7. et Lambin. ad Horat. Od. I, 32, 11. – *Nec longis digitis* cf. Propert. II, 2, 5. et ibi Passeratium. – *nec ore sicco*, ex quo salivae quasi rivulus perpetuo rorat.

V. 4. *nec sane nim. eleg. ling.* innuitur fortasse meretricis infantia vel loquendi rusticitas, vel ingratae vocis asperitas.

V. 5. cf. ad Carm. XLI, v. 4.

V. 6. *Ten' provincia.* Scaliger intelligit Galliam, cuius pars esset Transpadana, ubi amica Mamurrae et ipse Catullus, cum haec scriberet, commoratus fuerit.

V. 8. *O seclum insipiens et inficetum!* o aetatis nostrae homines ab omni sensu pulchri destitutos!

CARMEN XLIV.

AD FVNDVM.

Ad coenam cum invitatus esset Catullus a Sestio quodam pessimo oratore, praelecta ab eo ineptiarum et stuporis plena oratione adeo affectus fuit, ut illico quassaretur tussi et gravedine. Ut igitur, quod in coena devorasset, acerbitatis virus evomeret, et male affectum corpus recrearet, adiit villulam suam, in cuius sinu mox convaluit otio et medicaminibus. – Laudat propterea in hoc carmine villulae suae praestantiam et egregium ab illa sibi praestitum beneficium, Sestiique nefaria scripta in

posterum se nunquam manu triturum esse sancte pollicetur. — Eamdem fere sortem, quam Catullus a Sestio, Philoxenus olim expertus est a Dyonisio, cuius praelectis carminibus adeo cruciatus et paene confectus fuit, ut redire mallet in latomias. vid. Diodor. Sicul. lib. XV, c. 6.

O Funde noster, seu Sabine, seu Tiburs,
Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est
Cordi Catullum laedere: at quibus cordi est,
Quovis Sabinum pignore esse contendunt.
Sed seu Sabine, sive verius Tiburs,
Fui libenter in tua suburbana
Villa, malamque pectore expuli tussim,
Non immerenti quam mihi meus venter,

V. 7. pro *expuli tussim* Scaliger et Vossius malunt *exspui*, quod apud Terentium Eunuch. III, 1, 16. dicitur: *miseriam ex animo exspuere.* Sed haec levis causa ad proscribendam lectionem satis bonam, quae egregie stabiliri potest Horatii exemplo Epist. II, 2, 137. ubi est *expulit helleboro morbum.* Ceterum hic locus a Viris Doctis felicissime sanatus est ex corrupta et foeda MS. lectione *alianque pectore* [vel *petere*] *expulsus sum, non immerenti quam mihi mens vertitur*, vel *mens veretur*, vel *mens vertur*, ut in Stat. MS., vel *meus vertet*, uti in Muret. MS. Lambini liber

V. 1. *O Funde nost. s. Sab. s. Tib.* Situs nimirum fuit Catulli ager in Sabinorum et Latinorum finibus ita, ut commode ad utramque regionem referri posset. Fuit autem ager circa Tibur, oppidum Latii ad Anienem amnem, amoenissimus, cuius suavissimam descriptionem lege apud Horat. Od. I, 7, 11. seqq. *Tiburtem* igitur Catullus, cum ob celebratam eius regionis amoenitatem, tum ob majorem villulae conciliandam dignitatem, fundum suum vocari maluit, quam *Sabinum.* Eadem de causa optat Horatius Od. II, 6, 5. seqq. *Tibur — Argeo positum colono Sit meae sedes utinam senectae, Sit modus lasso maris et viarum Militiaeque.* de *Tiburte* qui egerint, vide quos laudat Cl. Heyne ad Virgilium Aen. VII, Excurs. VIII, Tom. III, p. 134. v. 3. *laedere* urere et pungere. — *Quovis pignore esse contend.* satis nota haec loquendi ratio vel ex Phaedr. IV, 20. 5. *Sacramento contendere* eodem sensu dixit Cic. in Epist. ad Div. VII, 32. ubi cf. de hoc dicendi genere Manutius.

V. 8 — 9. *Non immer. quam mihi meus vent. Dum* etc. h. e. dum lautas et opiparas sector coenas, iure meritoque mihi *dedit*, contraxit *venter*, ventris mei voracitas.

Dum sumtuosas appeto, dedit, coenas.
Nam, Sextianus dum volo esse conviva,
Orationem in Antium petitorem
Plenam veneni et pestilentiae legit.
Hic me gravedo frigida et frequens tussis
Quassavit, usquedum in tuum sinum fugi,
Et me recuravi otioque et urtica.
Quare refectus maximas tibi grates
Ago, meum quod non es ulta peccatum.

vorax venter. V. 11. *Actium* vel *Attium* in plurimis, sed verior lectio videtur nostra, quam Stat. e lectione MSS. *minantium* bene restituit. *munacii* in quibusdam vetustioribus. V. 15. *procuravi* Scalig. *Et me curavi* in uno MS. Stat. qui coniicit: *Et me ne curavi*, ut *ne* pro quidem dictum sit. *ocymoque* Muret. V. 17. *Quae non es ulta peccatum* in MSS.

V. 10. *Sextianus conviva.* haud dubie ad *Sextium* vel potius *Sestium* nostrum pertinent *dicta Sestiana* pro insulsis et ineptis apud Ciceron. ad Div. VII, 32. ad quem locum iam Victorius ostendit eumdem ibi Sestium a Cicerone innui, quem Catullus in hoc carmine perstrinxit. Fortasse de eodem haec habet Cicer. ad Attic. VII, 17. *in quo accusavi mecum ipsum Pompeium, qui cum scriptor luculentus esset, tantas res, atque eas quae in omnium manus venturae essent, Sestio nostro scribendas dederit; itaque nihil unquam legi scriptum* σηστιωδέστερον magis Sestianum, h. e. magis insulsum et frigidum.

V. 11. *Orat. in Ant.* de Antio nihil certi pronunciari potest. Vossius intelligit *C. Antium Restionem*, qui legem tulit sumtuariam et proscriptus a triumviris anno V. C. 711. mira servi fidelitate evasit, testibus Macrobio et Appiano Alexandrino. – *petitorem* perperam Vulpius, et quos ille sequitur, de eo explicant, *qui in veste candida magistratum a populo petierit.* imo *petitor* iam est actor causae, qui petit et litem intendit, cui opponitur *unde petitur* h. e. reus, quo sensu *petitor* passim apud Ciceronem dicitur. ut in Orat. pro Roscio c. 14. edit. Graev. cf. Terent. Eunuch. Prolog. v. 11, 12. Pro reo igitur quodam in oratione ista pestifera contra actorem Antium causam dicere ausus fuerat Sestius. – *Plen. ven. et pestil.* cf. supr. Car. XIV, v. 19.

V. 13. *gravedo frigida* morbus, qui, ut Celsus docet IV, 2. *nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam movet.* – *in sinum tuum* eleganter summae familiaritatis et consuetudinis indicandae causa pro *ad te.*

V. 17. *meum peccatum*, quod

Nec deprecor iam, si nefaria scripta
Sexti recepso, quin gravedinem et tussim
Non mî, sed ipsi Sextio ferat frigus,
Qui tunc vocat me, cum malum legit librum.

Patav. Statii. *quod non es ulte peccatum* emendat Gabriel Faërnus, ut ad fundum referatur, quem sequitur Vulpius. *non es ultu' peccatum* Muret. V. 19. *Sesti* et vers. seq. *Sestio* scribunt alii, quod rectum puto ob locum Ciceronis in notis laudatum, ubi est σηστιωδέστερον. cf. in hanc rem ad locum Cic. Leonard. Malesp.

temere me adduci passus sim, ut lautioris coenae causa hominem stultum adirem, qui paene me perderet et enecaret stultissimae orationis praelectione.

V. 18. *Nec deprecor*, nec recuso et a me amolior, *recepso* antique pro *recepero.*

V. 20. *Non mî, sed ipsi Sest.* explico: non mihi solum, sed ipsi quoque Sestio; quam quidem explicationem orationis nexus fere flagitat; huc accedit, quod particulae, *non, sed* haud raro apud optimos scriptores poni solent pro: *non modo, sed etiam.* vid. Cort. ad Sallust. Iugurth. XIV, 23. p. 484. et Drackenb. ad Liv. X, 6. T. III, p. 25. XXVIII, 26. T. IV, p. 226. et ad XXXVIII, p. 22. Tom. V, p. 199.

V. 21. *Qui tunc voc. me, eum mal. leg. libr.* mos erat apud veteres, ut convocatis ad coenam amicis doctos labores praelegerent, et, priusquam illos publici iuris facerent, eorum iudicio subiicerent; sed non raro huic mori male indulgebant homines stulti, ex insulsis scriptis laudem captantes. Huc pertinet Lucil. Epigr. LXXII. in Analogia Veterum Poët. Graec. Brunk. Tom. II, p. 331. Ποιητὴς πανάριστος ἀληθῶς ἐστιν ἐκεῖνος Ὅστις δειπνίζει τοὺς ἀκροασαμένους Ἢν δ' ἀναγινώσκῃ, καὶ νήστιας οἴκαδε πέμπῃ, Εἰς αὐτὸν τρεπέτω τὴν ἰδίην μανίην. De verbo *vocare* pro invitare vid. ad Carm. XLVII, 7.

CARMEN XLV.

DE ACME ET SEPTIMIO.

Versatur hoc carmen in ferventissimo Septimii et Acmes amore describendo, modoque declarando, quo mollissimos amoris sensus invicem sibi patefecerint. Septimius Acmen suam in gremio tenens, summum, quo erga illam flagrat semperque

flagraturus sit, amoris ardorem, perpetuae fidei obtestatione exponit primum; quem blande deinde excipit Acme dulci osculo, et multo vehementiorem, quo accenditur, erga illum amorem libere fassa, propriam se illi per totam vitam dicat. – Sed huic amori, cui nunc demum Amor dexter adspirasse dicitur, v. 8–9. *et* 17. 18. *non respondisse antea videtur optatus successus, sive aspera primum fuerit Acme, sive alia impedimenta amori obiecta fuerint. – Ceterum miram in mutuo invicem sibi aperiendo amore simplicitatem et venustatem quilibet, opinor, in hoc dulcissimo mellitissimoque carmine mirabitur. Expressit hoc carmen Kretschmar. in Carm. Teuton. p. T. II,* 206.

Acmen Septimius, suos amores,
Tenens in gremio, Mea, inquit, Acme,
Ni te perdite amo, atque amare porro
Omnes sum assidue paratus annos,
Quantum qui pote plurimum perire:
Solus in Lybia, Indiave tosta,
Caesio veniam obvius Leoni.

V. 5. *quoi pote* in marg. libr. Bibl. Bodleian. Oxon.

V. 1. *suos amores* amicam suam. vid. ad Carm. X, 2, 5. *Quant. qui pot. pl. per.* h. e. quantum ullus amator amicam suam perdite amare potest. *perire* pro deperire cf. ad Carm. XXXV, v. 12.

V. 6. *Solus in Lybia* pro sola in Lybia, h. e. deserta. *India tosta* arida, torrida. Non bene autem a Nostro Africam cum India componi observat Barthius ad Stat. Silv. IV, 3. v. 137. quod equidem non video. Voluit et potuit poëta iam quamlibet regionem remotiorem appellare, leones alentem, quod quidem de India aeque ac Lybia valere non dubium est, quamquam Lybia leonum frequentia nobilior sit, et *Gaetuli* inprimis *leones* saepe apud poëtas commemorentur.

V. 7. *caesio leon.* τὸ *caesius* male vulgo explicant de glauco leonis colore. imo *caesius* leo plaue est, qui Homero Iliad. XX, v. 172. dicitur γλαυκιόων, h. e. torvum intuens, quia oculi caesii truculentum quiddam et terribile habent. In quam sententiam recte etiam explicatur Minerva γλαυκῶπις. vid. Hemsterhus. ad Lucian. Tom. I, p. 226., et Heins. ad Ovid. Art. Am. II, 659. Ter-

Hoc ut dixit, Amor, sinistram ut ante,
Dextram sternuit approbationem.
At Acme leviter caput reflectens,
Et dulcis pueri ebrios ocellos
Illo purpureo ore suaviata,

V. 8. *Sinistra ut ante Dextra sternuit approbatione* MSS. fere omnes et editt. vett., nec video, cur non ita loqui potuerit Catullus: nostram lectionem produxit Statius ex MS. Patavino altero. — *Hoc ut dixit Amor sinister ante, Dextram sternuit adprobationem* Vossius, qui in quibusdam libris invenerat *sinistrante ante*. Ceteris lectionis monstris futilibusque recensendis coniecturis chartam perdere nolo. V. 12. *Saviata* Meleager.

ribilis autem leonis vultus multo gravius quam eius color ab Homero et aliis poëtis in adiunctis exprimi solet. Hinc σμερδαλέοι Iliad. XVIII, 579. χαροποὶ Odyss. XI, 610. *obvius veniam* sc. ut me sceleratum et perfidum discerpat. Sceleratos enim praecipue a feris peti, vulgaris ferebat veterum opinio. Hinc Horat. *integrum vitae scelerisque purum* se praedicans, sponte *se inermem lupum in silva Sabina fugisse* canit Od. I, 22, 9, sqq.

V. 8. *Hoc ut dixit, Am. sin, ut* etc. Sensus est: ab hoc tempore et hoc amoris declarandi modo favere coepit Amor Septimio et Acme, quibus antea minus favere visus est. *Sternuere dextr. approb.* est omen faustum, *sinistr. appr.* omen infaustum sternuendo praedicere. Sternutamenta enim antiquitus ad bona auspicia pertinuisse apparet ex Homero, ubi faustum eventum ex Telemachi sternutatione auguratur Penelope Odyss. XVII, 545. Sic de Menelao apud Theocrit. Idyll. XVIII, v. 16. ὄλβιε γάμβρ', ἀγαθός τις ἐπέπταρεν ἐρχομένῳ τοι, ἐς Σπάρταν. — Hinc vulgaris illa, qua sternuentes apud veteres excipiebantur, cantilena ζεῦ σῶσον. Translatum igitur est *sternuere* inde ab hominibus vel ad Deos, qui coeptis propitii adessent, praecipue ad Amorem, amantium votis obsecundantem. Theocr. Idyll. VII, v. 96. Σιμιχίδᾳ μὲν Ἔρωτες ἐπέπταρον. Propert. II, 3, 24. *Num tibi nascenti primis, mea vita, diebus Aureus argutum sternuit omen Amor* vel ad alias boni ominis res, verbi causa ad crepitantem lucernae stridorem apud Ovidium Heroid. XIX, v. 151. vide in hanc rem interpretes ad locos laudatos, praecipue Burmann. Sec. ad locum Propert. et quos laudat Pet. Burmann. ad Ovid. l. c. Memorabile autem est in nostro loco, quod Amor *sinistram* quoque *approbationem* sternuisse dicitur; unde non ad bona solum, sed etiam ad mala omina relata fuisse sternutamenta recte colligi potest, quod egregie confirmat locus Frontin. Stratag. I, c. 12. §. 11.

V. 10 – 13. *levit. cap. refl.* nota est simillima illa Licym-

Sic, inquit, mea vita, Septimille,
Huic uno domino usque serviamus.
Ut multo mihi maior acriorque
Ignis mollibus ardet in medullis.
Hoc ut dixit, Amor, sinistram ut ante,
Dextram sternuit approbationem.
Nunc ab auspicio bono profecti,
Mutuis animis amant, amantur.
Unam Septimius misellus Acmen
Mavolt, quam Syrias Britanniasque:
Uno in Septimio fidelis Acme

V. 14. *huic uni* perperam in quibusdam, nam amat Catullus formam huius vocis antiquam, ut supr. Carm. XVII, v. 17.

niae osculationis descriptio apud Horat. Od. II, 12, 25. *Dum flagrantia detorquet ad oscula Cervicem – ebrios ocellos*, ebrii oculi sunt, quos vocat Quintilianus lib. XI, c. 3. *Lascivos et mobiles aut natantes et quadam voluptate suffusos* etc. Eodem plane sensu oculi vocantur apud Graecos ὑγροί, vid. Fischer. ad Anacr. Od. XXVII, v. 21. inprimis Bergler. ad Alciphr. p. 117. et quae de oculorum petulantia copiose notarunt Interpret. ad Petron. cap. CXXVI, v. 12. *illo purpureo ore*, h. e. pulchro. nihil amplius, ut recte Bentl. ad Hor. Od. III, 3, 12. sed observa vim in pronomine *illo*, h. e. cum nullo alio comparando.

V. 13. *Sic, inquit, mea vita* etc. particula *sic* respondet τῷ *ut* v. 15. Sensus est: Quam certe ego te multo ardentius amo, tam certe semper ego meam tibi uni probabo fidem. est igitur iurisiurandi genus: expende verborum ornatum. *Huic uno domino* δεικτικῶς et eleganter pro: tibi. *Serviamus* eleganter hoc verbum ad amorem transfertur. Terent. Eun. V, 8, 3. Ovid. Amor. II, 17, 1. ut δουλεύειν apud Graecos. vid. Dorvill. ad Chariton. II, c. 17. p. 319. edit. Lips. Suaviter autem et molliter iam Acme Septimium suum *dominum* vocat, cum alias solae puellae apud poëtas appellentur *dominae*, quibus proprie *servire* dicunt amatores. Nisi quis forte verba: *Huic uno domino* suavissima imagine δεικτικῶς ad *Amorem* tamquam praesentem referre malit. et sic similiter infra Carm. LXI, v. 134. dicitur: *servire Thalassio.*

V. 19. *Nunc ad auspic. bon. prof.* h. e. laetis ominibus amorem exorsi.

V. 21. *misellus* cf. ad Carm. XXXV, 14.

Facit delicias libidinesque.
Quis ullos homines beatiores
Vidit? quis Venerem auspicatiorem?

CARMEN XLVI.

AD SE IPSVM DE ADVENTV VERIS.

Quum ex Bithynia provincia, ubi male se habuerat in comitatu Memmii, in Asiam esset profecturus sub veris adventum, mirificam, quam inde percipit voluptatem hoc carmine describit. Laeto igitur animo comitibus valedicit.

Iam ver egelidos refert tepores,
Iam coeli furor aequinoctialis
Iucundis Zephyri silescit auris.
Linquantur Phrygii, Catulle, campi,
Nicaeaeque ager uber aestuosae.
Ad claras Asiae volemus urbes.

V. 1. *egelidos tepores.* egelidus est gelu expers, et dicitur de mollioribus auris primo vere spirantibus. Hinc *ver egelidum* apud Columell. X, v. 282., ubi vid. de hac voce Beroaldus. *furor caeli aequinoctialis*, sublimius et exquisitius de ventis sub aequinoctium inprimis furere et bacchari solitis; videtur igitur scriptum hoc carmen post aequinoctium. Statius et alii parum commode *aequinoctialis* ad *Zephyri* trahunt, at Vossius et Vulpius *aequinoctialis* referunt ad *coeli.* ego iungo *aequinoctialis furor.*

V. 4. *Phrygii campi*, Bithynia enim antiquitus fuit pars Phrygiae minoris.

V. 5. *Nicaeaeq. ag. ub. aest.* vide de hac urbe Strabon. lib. XII. p. 389. [edit. Casaub.] ubi Nicaeam, μητρόπολιν τῆς Βιθυνίας vocat et eius πεδίον μέγα καὶ εὔδαιμον laudat. *aestuosa* ex explicatione Vossii dicitur Nicaea, quod, quo vehementius ibi, teste Galeno, ob crassiorem aërem hyemali tempore saeviret frigus, eo gravior deinde, ut docet Aristoteles, ibidem ferveret calor.

V. 6. *ad clar. Asiae urb.* huc refer Pergamum, Zmyrnam, Ephesum, Miletum et alias. cf. omnino Ducker ad Liv. XXVI, 24. §. 9. Tom. III, p. 1104. edit. Drackenb.

Iam mens praetrepidans avet vagari;
Iam laeti studio pedes vigescunt.
O dulces comitum valete coetus,
Longe quos simul a domo profectos
Diverse variae viae reportant.

V. 11. *Diverse varie* liber Heinsii. *Diversos variae* in MSS. teste editore Cantabrig. quam lectionem servavit Volpius. *diversae varie* vel *diversae et variae* in quibusdam.

V. 7. *mens praetrepidans*, praetrepidare eleganter de iis, qui morae sunt impatientes et prae laetitia, vel cupidine alicuius rei, quam mox suscepturi sunt, sicut equi generosi, ut hoc exemplo utar, frenum mordentes trepidant.
V. 8. *Iam laet. stud. ped. vig.* versus ornatissimus pro vulgari: iam pedes promti et parati sunt ad ingrediendum iter. *studio* sc. ambulandi. Vulpius, qui *pedes* de navium pedibus explicat, egregie, ut passim ineptit.
V. 9. *O dulc. comit.* haud dubie intelligit ceteros ex cohorte Memmii.
V. 11. *Diverse* in diversas terrae regiones.

CARMEN XLVII.

AD PORCIVM ET SOCRATIONEM.

Catullus cum homines nequissimos, Porcium et Socrationem a Pisone bene et laute haberi videret, Veranniolum vero et Fabullum prorsus negligi, animi sui indignationem hoc carmine declarat.

Porci et Socration, duae sinistrae
Pisonis, scabies famesque Memmî;

V. 2. in plerisque edit. praeter Vulp. recepta est lectio *famesque mundi*, quam quidem omnes libros MSS. nisi quod in nonnullis pro *mundi* sit

V. 1. *duae sinistr. Pisonis*, h. e. quorum opera egregie uti poterat Piso in surripiendis aliorum bonis; de *manu sinistra*, furto infami, vid. supr. ad Carm. XII, v. 1. erant igitur Porcius et Socration ministri et quasi instrumenta Pisonis nequitiae;

Vos Veranniolo meo et Fabullo
Verpus praeposuit Priapus ille?
Vos convivia lauta sumtuose
De die facitis; mei sodales
Quaerunt in triviis vocationes?

mondi vel *mandi*, prae se ferre testantur Achill. Stat. et Ianus Meleager. Sed ex mea sententia totus locus friget, nisi viri cuiusdam nomen iungatur substantivis *scabies famesque*. Iam vero cum Scaliger in libro suo invenerit: *scabiesque Memmi*, eamdemque lectionem offerat edit. Venet. anni 1493 et Gryph. anni 1537, servandam et revocandam illam putavi, praecipue cum Catullus eosdem bonos viros Pisonem et Memmium iam secum composuerit eorumque impuritatem perstrinxerit supra Carm. XXVIII.

iidem paulo audacius mox vocantur *scabies et fames Memmi* ideo, quod Memmii avaritiae ita inservire studebant, ut istius *scabiem* et *famem* in semetipsis referrent, et eadem, qua ipse, aliorum bonis rapacitate inhiarent. *Scabies* de nimio et prurienti quasi lucrandi studio dicitur ab Horat. Epist. I, 12, 14. *Cum tu inter* scabiem *tantam et contagia lucri Nil parvum sapias*, et *auri sacra fames* de insana habendi cupiditate ex Virgilio satis nota est. Videant de hac mea explicatione doctiores. cf. Var. Lect. Ceterum de *Memmii* avaritia et illiberalitate vid. ad Carm. X, de *Pisonis* ad Carm. XXVIII.

V. 4. *Verpus Priapus ille*, proprie salacissimus iste homo Piso, quasi totus penis. Sed puto hac obscoena imagine nil nisi sordidissimam Pisonis avaritiam et turpitudinem notari, ut supra Carm. XXVIII, v. 12. *nam nihil minore verpa Farti estis.* idem adnotavimus de voce *irrumator*, vid. nos ad Carm. X, v. 12. et verbo *irrumare* Carm. XXXVII, v. 8.

V. 6. *de die*, h. e. statim a meridie sive multa adhuc die; eodem modo passim apud Ciceronem dicitur *de nocte* pro: statim a media nocte, sive multa adhuc nocte. *convivia* igitur de die sunt *tempestiva*. vid. Interpretes ad Curt. V, 7. 2., ubi est *de die convivia inire*. cf. Burmann. ad Phaedr. III, 10, 20. Sic Graeci ἀφ' ἡμέρας πίνειν. vid. Toup. Emend. in Suid. P. III, p. 221.

V. 7. *mei sodales Quaerunt in triv. vocat.* at sodales mei in triviis exspectare debent invitationes ad coenam? *vocationes* sunt *invitationes* quemadmodum *vocare*, καλεῖν apud Graecos, simpliciter pro invitare dicitur, ut supr. Carm. XLIV, v. 21. cf. Cort. ad Plin. Epist. X, 117. Hinc servi ad coenam invitantes dicti sunt *vocatores*, Graecis κλήτορες. vid. Rittershus. ad Oppian. Halieu. III, v. 232. p. 270. qui pluscula in hanc rem dabit. *in triviis*, respexit

fortasse poëta coenam Hecatae, in cuius honorem sub initium cuiusque mensis apud Athenienses, praecipue a ditioribus coena instructa et in triviis proposita fuit, ut diriperetur a pauperibus, de qua re vid. Hemsterhus. ad Lucian T. I, p. 330.

CARMEN XLVIII.

AD IVVENTIVM.

Iuventium, puerum formosum, a quopiam sibi deosculandum dari optat, cuius ne numerosissima quidem osculorum copia se expletum iri ait. conf. in eumdem Iuventium Carm. XXIV.

Mellitos oculos tuos, Iuventi,
Si quis me sinat usque basiare,
Usque ad millia basiem trecenta,
Nec unquam saturum inde cor futurum est:
Non si densior aridis aristis
Sit nostrae seges osculationis.

V. 4. *Nec unquam videar satur futurus* edit. Gryph. *inde cor satur futurus* invenit Stat. in MSS. unde tentat *Nec mi unquam videor satur futurus.* Vossius defendit librorum veterum scripturam *Nec unquam inde ero satur futurus*, quam se invenisse etiam in L. MS. et Edit. R. affirmat editor Cantabrigiensis, qui transposita voce *satur* versum sic concinnandum putat: *Nec unquam satur inde ero futurus.* Quam nos dedimus lectionem satis bonam, iam est in edit. Venet. ab an. 1493.

V. 1. *Mellit. ocul.* de more osculandi oculos vid. ad Carm. IX, 9. et cf. Carm. XLV, 11.

V. 4. *Nec unquam satur. inde cor futur.* Nam ut Theocrit. canit Idyll. III, v. 20. Ἐςι καὶ ἐν κενεοῖσι φιλάμασι ἀδέα τέρψις.

V. 5. *Non si dens. arid. ar. sit. seg.* etc. versus suavissimi et ornatissimi! *aristarum* comparatione ad ingentem alicuius rei significandum numerum et alii poëtae passim usi sunt. Ovid. Epist. ex Ponto II, 7, 25. *Cinyphiae segetis citius numerabis aristas.* cum *arena Libyssa* infinitam osculorum copiam comparat Noster supr. Carm. VII, 2.

CARMEN XLIX.

AD M. T. CICERONEM.

M. T. Ciceroni, cui obstrictus pro re quapiam tenebatur Catullus, gratias in hoc carmine agit, quas potest maximas, et quanto ipse se omnibus poëtis inferiorem fatetur, tanto illum omnes oratores eloquentia superare ait.

Disertissime Romuli nepotum
Quot sunt, quotque fuere, Marce Tulli,
Quotque post aliis erunt in annis;
Gratias tibi maximas Catullus
Agit, pessimus omnium poëta:
Tanto pessimus omnium poëta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

V. 6. Hunc versum abesse in melioribus libris affirmat Vossius, quo quidem sublato nec sensum turbari idem existimat, cum *quantus*, *qualis* et similia pronomina sine relativis poni soleant; quod quamvis in nonnullis locis verum est, vid. Drackenborch. ad Liv. IX, 36. §. 2. Tom. II, p. 983. id tamen parum commode huic loco aptari posse videtur. Librariorum fortasse incuria ob verborum repetitionem, ut saepe factum est, hic versus excidit.

V. 2. *quot sunt, quotque fuere*, nota loquendi forma de rebus vel hominibus incomparabilibus. Sic supr. Carm. XXIV, 1-4. *O qui flosculus es Iuventiorum, Non horum modo, sed quot aut fuerunt, Aut posthac aliis erunt in annis.* cf. supr. Carm. XXI, v. 2 et 3.

CARMEN L.

AD LICINIVM.

Convenerat die quodam inter Catullum et Calvum Licinium, otio, quo fruebantur, ita uti, ut versibus invicem se lacesserent, et alter ad alterius in Catulli tabellis scriptos versus responderet. In quo quidem certamine poëtico Calvi sale et leporibus ita abreptus fuit Catulli animus, ut domum reversus, cum totus esset in repetendis et admirandis Calvi facetiis atque leporibus, nec cibo nec somno iuvaretur. Cum igitur ita esset animatus, poëmation hoc conscripsit, quo suos erga Licinium sensus testaretur. De Calvo Licinio vid. supr. ad Carm. XIV.

Hesterno, Licini, die otiosi
Multum lusimus in meis tabellis,
Ut convenerat esse; delicatos
Scribens versiculos uterque nostrûm,
Ludebat numero modo hoc, modo illoc,

V. 3. *Ut convenerat esse, dedicatos* in Patavin. altero, male!

V. 2. *Multum lusim. in meis tab.* versibus enim αὐτοσχεδιαστὶ in pugillaribus exaratis boni etiam nonnunquam poëtae animi causa ludere solebant, frequentius tamen poëtae deterioris notae. Horat. Sat. I, 4, 13. seqq. – *Ecce Crispinus minimo me provocat: Accipe si vis, Accipe iam tabulas, detur nobis locus, hora, Custodes: videamus, uter plus scribere possit.*

V. 3. *ut convenerat esse*, supple *otiosos* et explica: ut conventum inter nos fuerat hoc die esse otiosos; sic omnis, puto, qua impediti tenentur interpretes, remota erit difficultas. Male in editione Bipont. et aliis interpungitur post *delicatos*, quod ad versiculos referendum est; *delicati versiculi* sunt iocosi.

Reddens mutua per iocum atque vinum.
Atque illinc abii, tuo lepore
Incensus, Licini, facetiisque,
Ut nec me miserum cibus iuvaret,
Nec somnus tegeret quiete ocellos,
Sed toto indomitus furore lecto
Versarer, cupiens videre lucem,
Ut tecum loquerer, simulque ut essem.
At defessa labore membra postquam
Semimortua lectulo iacebant,
Hoc, iucunde, tibi poëma feci,
Ex quo perspiceres meum dolorem.
Nunc audax, cave, sis; precesque nostras,

V. 6. *Reddens mutua* sc. carmina, quod saepe omitti solet. Sic apud Virgil. Eclog. VII, 22. -*proxima Phoebi Versibus ille facit.* ubi si ad *proxima* supples *carmina*, non opus est cum *Heynio*, statuere τὸ *proxima* tamquam neutrum absolute positum esse pro *proximos.* cf. Virg. Eclog. IX, 36., et Aen. II, 239. *reddere mutua* igitur est quasi *alternis canere.* – *per iocum atque vinum.* insolentius dictum videtur *per vinum*, sed vid. exempla apud Drackenborch. ad Liv. XL, 7, 9. Tom. V, p. 439. supra dicebatur Carm. XII, 2. *in ioco atque vino.*

V. 7. *illinc abii* ex hoc certamine.

V. 8. *incensus* non ira ob praereptam sibi in hoc certamine a Calvo palmam, sed in bono sensu: facetiarum admiratione inflammatus, plane iis abreptus et in una harum facetiarum cogitatione defixus.

V. 9. *me miserum* vehementiori animi affectione impeditum.

V. 10. *Nec somnus tegeret quiete ocellos.* ornate additum est τὸ *quiete* – *indomitus* sc. somno, *furore* ob furorem. vincere igitur et domare furentem et nimium sibi indulgentem animum somnus nequibat.

V. 14–15. versus ornatissimi! *defessa labore* versando et circumagitando *membra semimortua* elanguida, inertia et adeo viribus exhausta, ut vix amplius versari et promoveri in lectulo possent, qualia fere sunt, quae morte appropinquante deficere incipiunt.

V. 17. *meum dolorem*, quem tui desiderio capio.

V. 18. *precesque nostras* refer ad vers. 13. optat nimirum et precatur, ut quamprimum Calvus una secum esse velit.

Oramus, cave despuas, ocelle,
Ne poenas Nemesis reposcat a te:
Est vehemens Dea; laedere hanc caveto.

V. 19. *cave despuas ocello* vitiose in quibusdam cum vett. tum recentioribus; nam quis unquam dixerit: *ocello aliquem despuere?* V. 20. *Ne poenas Nemesis reponat: Ate est vehemens Dea* Meleag. Voss. et editor Cantabrig. sed quilibet, opinor, vulgatam sine haesitatione praeferet.

V. 19. *despuas*, respuas et a te amoliaris; ductum inde, quod, qui rem mali ominis vel etiam homines sibi invisos aversarentur, ter in sinum despuere solebant. Tibull. I, 2, 96. Theocrit Idyll. VI, 39. et XX, 11. *ocelle* carissime, quem iam supra Carm. XIV, 1. *plus oculis a se amari* dixit.

V. 20. *Nemesis* superbiae ultrix. Macrob. Saturn. I, c. 21. *Nemesis quae contra superbiam colitur.* cf. Vulp. et *Herderum* in *zerstreute Blätter* T. II, p. 230. seqq.

V. 21. *Est vehemens dea* quae graviter superbos ulcisci solet. βαρὺς θεός.

CARMEN LI.

AD LESBIAM.

Beatissimum esse ait, cui Lesbiam suam alloqui et coram videre liceat, quod quum sibi contingit, privari sensibus et furore quodam se corripi fatetur. – Quam studiose Graecorum vestigia presserit Catullus, vel ex hoc carmine dilucide apparet, quod ad singula verba paene, ut infra Carm. LXVI. de coma Berenices ex Callimacho, expressum et translatum dedit ex Sapphus quodam carmine, a Longino servato de Sublimitate cap. X. ubi si quis acutissimi harum elegantiarum arbitri de sublimitate huius carminis legerit iudicium, nec meam nec me peritiorum, opinor, commendationem desiderabit. – In gratiam iuvenum, ut, perfectissimo verae simplicitatis et naturalis pulchritudinis exemplo ante oculos posito, summam, nisi omni sensu pulchri destituti sint, ex instituta utriusque carminis comparatione percipiant voluptatem, subiiciendum curabo venustissimum Sapphus odarion, posteaquam de nexu ul-

timae strophae, quam sensu suo ductus, Sapphicae imitationi Catullus addidit, quaedam praemisero. – Profecto enim in hoc carmine explicando multi graviter errarunt. Sic Vossius, qui Catullum in vertendo Sapphus carmine, otio in adeo tenui re abuti nolentem, abrupto filo, ultimam stropham censet addidisse; sic alii, qui hoc fragmentum esse alius carminis, cuius initium deperditum sit, existimarunt. Haud raro nimirum factum est, ut in locis poëtarum pulcherrimis, ac praecipue in amatoriis, in quibus vehementes ac varii omnino animi motus expressi sunt, valde allucinarentur eorum interpretes, nexumque sententiarum frustra quaerentes, eos locos vel falso reprehenderent, vel misere turbarent. Qua quidem in re ingenio suo nimis indulsisse magnum Scaligerum, vel ex eius traiectionibus in Tibullo et Propertio audacter tentatis, satis constat. Sed enim in poëtarum interpretatione, non tam doctrinae copiam (quam quis ausit derogare Scaligero, Vossio aliisque?) quaerendam esse puto, quam id nitendum, ut in eorum animum et cogitationem penitus intueamur. Quo circa vide quae praeclare disputat Cl. Heyne ad Tibull. de codic. et edit. p. XVI. edit. novae. – Idem dicendum de ultima stropha κατὰ προσθήκην *carmini nostro addita, qua, ex meo quidem sensu, magna eidem dignitas et pulchritudo conciliatur. Si enim animo finxeris Catullum hac Sapphica imitatione, quam ad Lesbiam transtulerat, paene absoluta, seriore mox cogitatione instituta, atque in se reversum, in haec verba erupisse:* Otium, Catulle, tibi molestum est; *pulchrum sane locum habebis, quo nescio an alius sit praestantior. In eodem animi statu, quo haec verba scripta sunt, scriptum etiam videtur Carm. VIII.* Miser Catulle, desinas ineptire; *et sic saepe apud amantes, repugnantes plane invicem se excipiunt animi motus. Sic Tibullus I, 4, 75 – 81. qui modo iactanter se professus fuerat magistrum spretis amatoribus, et cuilibet se adituro Veneris praecepta promiserat, eodem momento v. 82. infr. furit, nec ulla arte indomito amoris furori resistere potest. Sic apud Terentium in Eunucho, Phaedria, in cuius mira arte adumbrato charactere, absolutissimum veri amatoris habes exemplum, modo aestuat, modo animi mollitiem eiicere tentat, modo ad pristinam insaniam redit. – Nec tamen in amore tantum eiusmodi conversiones apud magnos et lyricos praecipue poëtas locum habent, sed etiam in tractandis aliis rerum argumentis, cum gravioribus, tum*

ludicris. Sic Noster supra Carm. XXII, postquam salse praestrinxerat Suffeni φιλαυτίαν, *repente ad se redit vers. 18., ubi cf. argumentum. – Sed, ut in gratiam redeam cum iis, quibus levia forte, quae in hanc rem attexere sustinui, videantur, apponam nunc Sapphus odarion ut legitur illud apud Longin. ex recensione Mori p. 62 – 66.* Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν Ἔμμεν' ὠνήρ, ὅστις ἐναντίος τοι Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἁδὺ φωνεύσας ὑπακούει. Καὶ γελάϊς ἱμερόεν· τό μοι τὰν Καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόασεν· Ὡς γὰρ εἴδω σε, βροχέως με φωνᾶς Οὐδὲν ἔτ' εἴκει· Ἀλλὰ καμμὲν γλῶσσα ἔαγε· λεπτὸν δ' Αὐτίκα χρῷ πῦρ ὑποδεδρόμακεν· Ὀππάτεσσιν δ' οὐδὲν ὅρημ', ἐπιῤῥομβεῦσι δ' ἄκουαι.

Ille mihi par esse Deo videtur,
Ille, si fas est, superare Divos,
Qui sedens adversus identidem te
Spectat et audit
Dulce ridentem, misero quod omnes
Eripit sensus mihi: nam simul te,
Lesbia, adspexi, nihil est super mî
* * *

V. 7. *Suprema* in nonnullis apud Stat. *** hanc lacunam olim explevit Parthenius ita: *Quod loquar amens*, et Corradinus de Allio: *voce loquendum*; certe tale quid postulant verba graeca βροχέως μου φωνᾶς οὐδὲν ἔτ' εἴκοι. Sed quis ausit in antiquorum textum recipere quae a recentiore manu proficiscuntur? Is profecto qui Statii aut Ian. Dousae imitationem cum Catulliana audeat comparare. V. 9. *Tenues* in quibusdam male! nam

V. 3. *sedens adversus* e regione, ἐναντίος. incontra, *vis-à-vis.*

V. 5. *dulce ridentem.* notissimus ille locus Hor. Od. I, 1, 22, 23. *Dulce ridentem Lalagen amabo, Dulce loquentem* – *quod* intellige τὸ *spectare et audire Lesbiam.* – *misero mihi* misere mihi amanti.

V. 6. *simul* pro simulac, ut sexcenties etiam in pedestris orationis scriptoribus.

V. 9. *Lingua sed torpet*, signum ferventissimi amoris. Sic in veteris carminis fragmento Aeditui, quod servavit Gellius Noct Attic. c. 9. *verba labris abire* in amore dicuntur. Hor. Epod. XI, v. 9. *languor et silentium amantem arguit.* cf. eumdem Od. IV, I, 35, 36., et *Lessingii Schriften dritter Theil* p. 50. *tenuis flamma* subtilis et mollis. *dimanat* permeat, *dimanare* autem, quod proprie de rebus fluidis dicitur, eleganter iam transfertur ad

Lingua sed torpet: tenuis sub artus
Flamma dimanat: sonitu suopte
Tintinant aures: gemina teguntur
Lumina nocte.
Otium, Catulle, tibi molestum est;
Otio exultas, nimiumque gestis:
Otium et reges prius, et beatas
Perdidit urbes.

est in Sapphus carmine λεπτὸν πῦρ. V. 10. *suapte* pro *sponte* absolute positum vult Vossius, in quam rem laudat Lucret. VI, v. 755., sed ibi in optimis libris legitur *sua vi.* V. 11. *tinniunt* Muret. Gryph.

ignem tacite et celeriter serpentem. Sic *manare* et *permanare* apud Lucret. et alios de *igne* dicitur.

V. 13. *Otium, Catulle, tibi molest.* Comparandus omnino cum Nostro locus suavissimus Ovidii Remed. Amor. dignus ille profecto, qui totus legatur. Quaedam saltem ex illo delibare liceat. vers. 139, seqq. *Otia si tollas, periere Cupidinis arcus; Contemtaeque iacent, et sine luce, faces. Quam platanus vino gaudet, quam populus unda, Et quam limosa canna palustris humo, Tam Venus otia amat. qui finem quaeris amoris;* [*Cedit amor rebus*] *res age; tutus eris.* et paulo post v. 149. *Desidiam puer ille* [*Amor*] *sequi solet. odit agentes Da vacuae menti, quo teneatur, opus.* cf. Terent. Heavtont. I, 1, 57.

V. 15. *otium et reges etc.* vid. quae ad hanc sententiam illustrandam attulerunt Statius et Vulpius.

CARMEN LII.

AD SE IPSVM DE STRVMA ET VATINIO.

Catullus, quum Nonium Strumam et Vatinium, improbos homines, ad summos honores, hunc quidem ad consulatum, illum ad aedilitatem praeturamve evectos videat, ob vix ferendam rei indignitatem, non amplius in terra sibi morandum putat. – Sic Horat. Epod. IV. invehitur in Maenam, Pompeii libertum, qui levitate et perfidia usque eo pervenerat, ut non solum divitiis, sed equestri dignitate superbiret.

Quid est, Catulle, quid moraris emori?
Sella in curuli Struma Nonius sedet:
Per consulatum peierat Vatinius.
Quid est, Catulle, quid moraris emori?

V. 1. *quod moraris* Muret. cuius lectionis patrocinium in se suscepit Vulpius, usus auctoritate Ciceronis, qui semper dicere soleat: *quid, quod.* sed in omnibus, quae produxit, exemplis τῷ *quod* coniunctivus iungitur; et sic debebat etiam esse: *moreris;* et omnes codices et libri veteres conspirant in lectionem *quid*, quae multo magis animi concitationem exprimit.

V. 2. *Struma Nonius.* meminit eius Plin. Hist. Natur. XXXVII, 21. cuius distinguendi causa addit: *quem Q. Catullus poëta in Sella curuli visum indigne tulit* — *Struma* est cognomen a struma, cervicis quodam tumore; cuiusmodi multi apud veteres a naevis corporis traxerunt cognomina; ad locum Plinii de hac gente agit *Harduinus.* Ceterum cum aliunde, quos honores gesserit Nonius, non constet, ex sella curuli, magistratuum maiorum insigni, in qua sedisse dicitur, Censorem vel Praetorem Aedilemve illum fuisse certe colligere possumus. *Sedet* cum contemtu de homine ignavo et stulto, cf. ad Carmen XXXVII, v. 6.

V. 3. *Vatinius*, qui fuit consul cum Q. Fusio Caleno anno V. C. DCCVII. cf. supr. ad Carm. XIV, v. 3. *peierat per consulatum;* iurare enim per carissima quaeque ac praecipue sacrosancta solebant; eo gravius igitur commissum per ea fuit periurium.

CARMEN LIII.

DE QVODAM ET CALVO.

Ridendi causam dederat Catullo quidam ex populo, qui Calvum, audita eius multa vi et arte in Vatinii crimina habita oratione, disertum Salaputium vocarat.

Risi nescio quem modo in corona,
Qui, cum mirifice Vatiniana
Meus crimina Calvus explicasset,
Admirans ait haec, manusque tollens:
Dii magni, salaputium disertum!

V. 1. *e corona* affert Meleager e libro Comelini, quam confirmat Papyr. Pal. et libri editoris Cantabrig., cui favet etiam Edit. R. antiquiss., ubi est: *et corona.* V. 5. alii *saluputium*, vel *saliputium*, vel *salapusium*, vel *sapientium*, vel *salapichium*, vel *solopugium*, vel *salicippium*, vel *sallicippium*, vel *salapantium*, vel *holopachium*, vel *ascolapation*, vel *colabotion* — sed nolo iam nimius esse.

V. 1. *corona* est circulus hominum, qui iudicium in foro, audiendi causa, ab omnibus partibus cingunt.

V. 3. *Calvus.* de Calvo et Vatinio cf. ad Carm. XIV.

V. 4. *manusque tollens*, χεῖρας ἀνασχόμενοι. morem veterum, summam sublatis manibus admirationem exprimentium notarunt et multis exemplis illustrarunt *Nic. Heins.* et *Burmannus* ad Petron. c. XL.

V. 5. *Dii magni.* cf. ad Carm. XIV, v. 12. *salaputium disertum.* in constituenda significatione vocis insolitae, quae hic tantummodo occurrit, multi fuerunt interpretes, quorum dissidentes sententias hic referre haud animus est. Omnis autem lis componi poterat loco Senecae Controv. III, 19, ubi de eodem Calvo: *Erat enim parvulus statura, propter quod etiam Catullus in hendecasyllabis vocat illum salaputium disertum;* sed et ibi libri turbant, et eadem fere in Senecae loco conspicitur lectionis varietas. Acquiesco igitur in lectione *salaputium*, quam optimorum tam Senecae, quam Catulli, quibus se usum esse affirmat, codicum auctoritate defendit, erudite de hoc loco disputans *Scaliger* ad Catal. Poët. III, Epigr. 248. in Antholog. Burman. Secund. Tom. I, p. 676. Putat autem Scaliger, *salaputium* esse nutricum ὑποκορισμὸν tractum a *putus* vel *pusus*,

πόσθων, unde praeputium est, a qua parte suos alumnos per lasciviam non modo *putos*, sed etiam *salaputia*, quasi tu *salaces caudas* dicas, appellarint. — Quodcumque demum sit, vel ex quocumque tandem fonte hanc appellationem haustam putaveris, videntur certe Romani voce *salaputium* vel huic simillima, cuius optio tibi datur in Var. Lect. *in vita communi* vel conviciandi, vel blandiendi et iocandi causa *hominem pusillum* denotasse. Sensus igitur est: Dii magni, quanta eloquentia latet in hoc pusillo corpusculo!

CARMEN LIV.

AD CAESAREM.

Urbanitatis et honesti sensum abiudicat Caesari, quem una cum sene Fufitio homines quosdam deformes, sordidos et obscoenos in deliciis habere intellexerat.

Othonis caput oppido pusillum,
Vetti, rustice, semilauta crura,

Tres primi versus male in quibusdam editionibus antecedenti carmini annexi sunt. V. 1. post *oppido* in quibusdam vett. edit. additur *est*: quod haud dubie intrusum est ab illis, qui nexum carminis non ceperent. V. 2. hic versus in quibusdam edit. post sequentem demum ponitur, quod etiam salva sententia fieri potest. Ceterum hic quoque versus, ut totum carmen varias formas in vett. edit. induit; in vetustioribus sine sensu legitur: *At en rustice* vel *rusticae* — *Heri rustice* Gryph. Muret. *Etri rustica semiplota crura* Scalig. Voss. at in libr. MS. teste Vossio legitur *Etri* vel *Veteri*, unde Vossius finxit nostram lectionem *Vetti!* in aliis est *Peti* vel

V. 1. Ex versibus huius poëmatii non nisi Sibyllae interpretatione sensum aliquem elici posse putabant Muretus, Vossius et alii, sed profecto, ut nunc illi leguntur, sine Sibyllae afflatu in eorum mysteria penetrare possumus; sensus totius epigrammatis redit fere eo: O Caesar, (*rustice*) agrestes plane mores, sectaris et ab urbanitate et sensu pulchri alienissimus es

Subtile et leve peditum Libonis;
Si non omnia displicere vellem
Tibi, et Foffitio seni recocto.
Irascere iterum meis iambis
Immerentibus, unice Imperator.

Peri. V. 4. *Sed non* Muret. V. 5. *Suffecio* Venet. Gryph. Muret. plane sic variant libri apud Liv. in hoc nomine I, 23 ubi vide Drackenborch. p. 98. Sic supra Carm. XXII, v. 11. pro *Suffeno* in nonnullis legitur *Fuffeno*.

– nam quamvis non omnia et quaelibet, certe tamen admodum pusillum caput Othonis, Vetti squalorem et spurcitiam, caninam Libonis impudentiam tibi et Fuffitio displicere vellem; sentio quidem, te, unice Caesar, iterum iambis meis indignaturum esse, sed non merentur veritatis interpretes hanc tuam indignationem.

V. 3. *Subtil. et lev. ped. Lib.* crepitum ventris. κιρδῆν. Solebat autem iste spurcus homo usquequaque eiusmodi nasorum pestem clamculum emittere.

V. 5. *seni recocto.* senex *recoctus* dictus videtur is, qui longo rerum usu, in quibus diu multumque versatus fuit, haud vulgarem peritiam sibi contraxit. cf. Horat. Sat. II, 5, v. 55., ubi scriba in eamdem, puto, sententiam *recoctus* dicitur. ubi cf. *Torrent.* et *Lambin.* add. *Nic. Heins.* ad Val. Flacc. VI, v. 344. Simili modo apud Phaedr. IV, 1. *mus retorridus, qui saepe laqueos et muscipula effugerat et procul insidias hostis callidi cernebat*, mihi explicandus videtur. Nisi forte *senex recoctus* dicatur is, qui senectutem viridem et crudam agit, qui iuventutem recuperasse videtur. Sic certe *anus vino recocta* dicta videtur apud Petron. Fragm. p. 865. in Burmanni edit. secunda. Respicitur enim fortasse in hac locutione fabulla Aesonis, Iasonis patris, a Medea cocti et iuventuti restituti.

V. 7. *unice Caesar* vid. ad Carm. XXIX, v. 12.

CARMEN LV.

AD CAMERIVM.

Quaerit ex Camerio, quem frustra ubique locorum exquirere et ad summam usque defatigationem huc illuc discurrendo indagare studuerat, quo tandem locorum lateat, quave puella detineatur, eumque audacter sibi committere et palam facere iubet amorem, qui utique amico sermonis gaudeat commercio, nisi tacendo et occultando sibimet ipse eius fructus intercipere velit. – Contra leges hendecasyllabi saepius in secunda sede huius carminis pro dactylo ponitur spondaeus, quo quidem versus genere et numeris tardigradis, ipsam Catulli, quam circumcursando sibi contraxerat, lassitudinem expressam esse non inepte putat Vossius. Sed cum alii nimis offenderentur hoc in secunda sede posito spondaeo, alii, ut Vossius, in illo servando et exsculpendo nimis sibi indulgerent, adeo Criticorum manus in lectiones huius carminis saeviit, et pro suo quisque arbitrio et aures demulcente numerorum modulo illas diffinxit (vid. Var. Lect.) ut antiqua et genuina huius carminis forma vix nunc restitui et ab adspersis maculis purgari posse videatur.

Oramus, si forte non molestum est,
Demonstres ubi sint tuae tenebrae.

V. 1. *Oro, si forte* Stat. *Oramus, tibi forte ni molestum est* Gronov. ad Liv. VII, 13. V. 2. *tuae latebrae* Gryph. Muret. Eodem modo variant libri apud Stat. Achill. II, 243. ubi pro *tenebris* Cod. Voss. *latebris* offert. cf. Burman. Sec. ad Anthol. T. I, p. 70. *tuae tabernae* ex antiqua, ut ait, scriptura reponit Scalig., quam lectionem probat Vulpius — at nostra multo aptior est, et nititur auctoritate L. MSS. et omnium an-

V. 1. *si forte non mol. est.* urbana et venusta per preces aliquid impetrandi formula cf. Mart. I, 97, 1. Sic Graeci: ἤ τι μὴ λυπεῖ.

V. 2. *Demonstres ubi sint tuae tenebrae*, h. e. quo obscuro et latebroso loco lateas; per *tenebras*, ut ex sequentibus apparet, haud dubie innuitur lupanar aliquod; in locis abditis enim, et a luce publica quasi remotis, operam suam addicere solebant quaestum corpore facientes meretriculae; hinc homines libidinosi dicuntur apud Plautum Bach. III, 3, 20 in *locis latebrosis* versari.

Te quaesivimus in minore campo,
Te in circo, te in omnibus libellis,
Te in templo superi Iovis sacrato,
In Magni simul ambulatione:

tiquissimarum et optimar. editionum. V. 3. *Te campo quaesivimus minore* Scalig. ex suo libro, quem sequitur Vossius. V. 4. *in omnibus tabernis* Gryph. Muret. *in omnibus locellis* coniecit olim Parthenius. V. 5. *Summi*

V. 3. *in minor. campo* scil. Martio, qui vocatus quoque fuit *Campus Tiberinus*. nunc *Campo di Fiore*. Eumdem campum *Coelimontanum* et subsequenti tempore *Lateranum* appellatum esse idem Vir doct. observat libro laudato p. 157.

V. 4. *in circo*, haud dubie Circo Maximo, inter Palatinum et Aventinum sito, in oblongam et ab altera quidem parte rotundam formam, ab altera vero rectam exstructo, in quo ludi equestres, quo inde Circenses dicti, habebantur, cf. Liv. I, 35. et ibi B. Stroth. ceterum de circis Romanis post *Donat. Rom. Vett. et Nov.* III, 14. *Salmas.* ad Solin. p. 635. et alios sedulo exposuit Cl. Adler libr. laud. p. 325 – 323 – *in omnibus libellis* h. e. tabernis librariis. res enim venales ex attico loquendi more pro ipsis locis vel tabernis, ubi venales habentur, ponuntur. Commode ad locum nostrum illustrandum laudat Vossius Pollucem IX, 5. cuius verba, ut a Vossio et in libro MS. Iungermanni leguntur, iuvat apponere: Ἐν δὲ τῶν κοινῶν βιβλιοθῆκαι, ἢ ὡς Εὔπολίς φησιν, οὗ τὰ βιβλία ὤνια, ὃν τόπον καὶ ἁπλῶς βιβλία ἐκάλουν οἱ Ἀττικοί, ὥσπερ καὶ τοὺς ἄλλους τόπους ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς πιπρασκομένων, ὡς εἰ φαῖεν, ἀπῆλθον, εἰς τοὔψον, καὶ εἰς τὸν οἶνον, καὶ εἰς τοὔλαιον, καὶ εἰς τὰς χύτρας.

V. 5. *in templo sup. Iov. sacrato* in Capitolio, ubi Iovi supremo templum a Tarquinio Prisco sacratum fuit. Liv. I, 38.

V. 6. *In Magni sim. ambul.* h. e. porticu Pompeiana prope theatrum Pompeii, ab utraque parte multis arboribus cousita, unde poëtis dicitur *umbra Pompeia*, Propert. IV, 8, 75. Ovid. Art. Amand. I, 67. de qua ad utrumque locum plura notarunt interpretes. Adde inprimis Vitruv. V, c. 9. et *Adleri* ausführliche Beschreibung d. Stadt Rom. p. 310. Pompeius autem honoris causa, passim vocatur simpliciter *Magnus*. Mart. XI, 5, 11. *Et te privato cum Caesare Magnus amabit;* de quo cognomine quando illi datum Scalig. ad Euseb. p. 154. 6. Ceterum egregie ad rem cum Nostro Vulpius comparat Plaut. Amphitr. IV, 1, 3. ubi Amphitruo: *Nam omnes plateas perrepiavi, gymnasia et myropolia: Apud emporium atque in macello, in palaestra atque foro. In medicinis, in tonstrinis, apud omnes aedes sacras Sum de-*

Femellas omnes, amice, prendi,
Quas voltu vidi tamen sereno;
Has vel te sic ipse flagitabam:
Camerium mihi, pessimae puellae.
Quaedam inquit, nudum sinum reducens:
En hic in roseis latet papillis.

Iovis Vossius ex suo libro praefert. V. 7. *praebendi* vitiose in Venet. V. 8. *Quas vultu mage vidimus sereno* Gryph. *Quas vultu vidi tamen serenas.* Muret. V. 9. *Avellite* vel *aulite sic ipse* in libr. MSS. teste Meleagro, qui inde sine sensu proponit: *Ah vult in, sic ipse flagitabam Camerium mihi, pessimae puellae — Avelli sinite* Avant. *has te sic tamen* Gryph. *has te sic tantum* Muret. *Ah vel te sic* Scalig. unde ille fecit nostram lectionem *Has vel te sic.* at Vossius mavult *Ah avellite ipse flagitabam* — in margine libri Heins. egregie ad sensum adscriptum fuit: *Iam iam reddite saepe flagitanti.* V. 11. *nitidum sinum* Stat.

fessus quaeritando, nusquam invenio Naucratem. quo in loco observa, *in medicinis* eodem modo ut v. 4. *in libellis* dictum esse de tabernis, ubi medicina venditur.

V. 7. *prendi* h. e. rogavi. *prendere* aliquem eleganter dicitur, qui aliquem prehensa manu rogat, vel in via sibi occurrentem colloquii causa seducit. Terent. Phorm. IV, 3, 15. *Prendo hominem solum.* Cic. ad Div. VIII, 11. *prendimus eum*, h. e. rogavimus.

V. 8. *Quas vultu vidi tamen sereno*, h. e. illas tamen praecipue, quas vultum serenum prae se ferre videbam vel his verbis, ut te mihi redderent, impensius rogabam, *has te flagitabam* pro vulgari *ab his te flagit.* vel *has de te flagitabam*, quamquam et huius formae, ubi duobus accusativis *flagitare* iungitur, usus non adeo infrequens est.

V. 10. *Camerium mihi* eleganter ad exprimendum loquendi usum ex vita communi petitum, reticetur eiusmod ifere verbum: *reddite, indicate, ubi sit.* Spondaei loco in prima sede huius versus est tribrachys. *pessimae puellae* blande, cf. supra Carm. XXXVI, v. 9.

V. 11. *nudum sinum reducens* h. e. reducta veste, sinum vel mammam nudans; expressum est illud Homericum, ubi Hecuba, Hectoris ferocem animum, ut intra moenia potius pugnare et Achillis congressum vitare velit, exserta et monstrata mamma, qua infans a se innutritus sit, flectere et frangere studens, dicitur: Κόλπον ἀνιεμένη, ἑτέρηφι δὲ μαζὸν ἀνέσχε. *sinum reducere* igitur dictum est ut *pectus diducere* pro nudare apud Senec. Hercul. Oetae. v. 1669. -- *Mater in luctum furens Diduxit avidum pectus atque utero tenus Exserta vastos ubera in planctus ferit.*

V. 12. *in roseis papillis.* Sic

Sed te iam ferre Herculei labos est;
Tanto te in fastu negas, amice.
Dic nobis, ubi sis futurus: ede,
Audacter committe, crede luci.
Num te lacteolae tenent puellae?

V. 13. *Sed ne quaerere Herculis labos sit* Gryph. *Sed te quaerere iam Herculis labos est.* Venet. Muret. *Sed nae iam ferre* Meleag. At nostra lectio est in libris MSS. Scalig. et Voss. edit. Cantabrig. et edit. R. V. 14. *Tanto ten' fastu* in quibusdam vet. non male. vid. not. V. 16. *comiti hoc libenter* vel *licenter ede* Venet. Gryph. Muret. *Audacter committe, crede, licet* Vossius; at nostram lectionem confirmant omnes libri MSS. Statii, nisi quod in illis pro *luci* vitiose exaratum est *lucet*, pro quo substituendum esse suspicatur Statius *Luci*; sed primum non demonstrari potest, *Lucium* praenomen fuisse *Camerii*, deinde multo magis respondet *crede luci* versui 2. *ubi sint tuae tenebrae*; eamdem lectionem probat Scaliger. V. 15. Totum hunc versum glossema putat editor Cantabrig., ex cuius sententia locus ita distingui et legi debet: *Dic nobis ubi sis futurus, ede hoc, Num te lacteolae tenent puellae?* Sed non sensit Vir Doctus, eiusmodi locos, ubi eadem sententia ter et quater aliis verbis iteratur, egregie exprimere vehementiorem, quo quid petitur, animi impetum. V. 17. *lacteolae tenent*

apud Sosipat. in Anal. Vet. Poët. Graec. Brunckii T. I, p. 504. Epigr. III, v. 6. μαζοὶ — πάσας τερπνότεροι κάλυκος, et eodem modo apud Rufin. in Anal. Vet. P. G. Brunck. T. II, p. 394. Epigr. XIX, 1. puella dicitur [illegible].

V. 13. *Sed te iam ferre Hercul. labos est* h. e. quaeritando iam te ferre et tui exquirendi causa omnes latebras perreptare velle, res est immensi et vix ferendi laboris. *Ferre aliquem* non possumus, cum ille nimiam molestiam nobis creat. Male Vossius *ferre* pro *adducere* explicat, nec dubitat in rem suam Ciceronis, Virgilii et aliorum auctoritate abuti. *Herculei* pro *Herculis*, ut supra XXIX, 9. *Adoneus* pro *Adonis*, ubi cf. not.

V. 14. *Tanto te in fastu negas*, h. e. en insignem tuam, amice, superbiam, qua amicorum adeo conventum vitas! et sic est epiphonema. Magis tamen placet, si hic versus per interrogationem efferatur hoc sensu: adeone iam superbis, ut te convenire non liceat? *se negare* iam est: alterius conventum, vitare aliquem latere velle. Praepositio *in* τῷ *fastu* addita [illegible], ut saepe. exempla collegit. *Drackenb* ad Liv. Lib. I, 52. T. I, p. 207. praecipue ad I, 56. T. I, p. 220. et quos ibi laudat. – *fastum*, quem ei exprobrat, refer ad amorem, quo nunc beatum illum frui, et insolentius efferri putat.

V. 16. *crede luci*, ex occulto in lucem profer. cf. Var. Lect.

V. 17. *lacteolae puellae* candidae, pulchrae. aptior tamen videtur lectio in Var. Lect. proposita *papillae*.

Si linguam clauso tenes in ore,
Fructus proiicies amoris omnes:
Verbosa gaudet Venus loquela.
Vel, si vis, licet obseres palatum,
Dum vostri sim particeps amoris:
Non custos si fingar ille Cretum,
Non si Pegaseo ferar volatu,

papillae in cod. Rom. teste Lipsin. V. 21. *vel signis licet obseres palatum* vult Vossius. V. 22. *Dum vestri sim egit particeps amoris* Gryph. Muret. Ceterae corruptae lectiones, quas editt. vet. et MSS. in hoc versu exhibent, vix commemoratu dignae sunt. V. 23. Sequentes decem versiculi adduntur in tribus antiquissimis editt. et in MSS. L. teste editore Cantabrigiensi. Carm. LVIII. *ad Coelium de Lesbia*, et ita esse in plerisque MSS. affirmat quoque Vossius. Quem nunc in multis edit. occupant locum, assignavit his versiculis Iosephus Scaliger, quos tamen Vossius nec in hoc loco commode se habere, sed ad praecedens Epigramma pertinere et haud dubie deesse aliquid putat. Edit. Gryph. Muret. et alii constituunt eos post versum 12. *En hic in roseis latet papillis.* Interim ex meo sensu aptissime hoc ipsum carmen claudere videntur. V. 24. *penniferve* tres antiquissim. edit. ceterum egregie ad rem in editt.

V. 18. *Si ling. claus.* etc. conferatur in hanc sententiam Tibull. IV, 7. 1. et ibi *Brouckhus.* – *linguam clauso in ore tenere*, ut mox v. 21. *palatum obserare*, ornate pro *reticere*, *occultare*.

V. 19. *fructus proiicies*, abiicies, perdes.

V. 21 – 22. *vel si vis, licet obser. palat.* etc. sensus: vel per me licet, si tibi hoc magis placet, nihil plane de amoris tui lusibus mecum communices, modo in partem quamdam amoris tui veniens non plane a te seiungar. aut sic: vel si placet, alios omnes amorem tuum diligenter celes, modo ego unus illius sim conscius.

V. 23. *Non custos si fing.* etc. cum gravitate denuo sub fine carminis repetit, se nullo modo, licet insigni currendi volandive facultate instructus sit, Camerium exquirere posse. *si* pro quamvis, cf. supra ad XXXIX, v. 11. *fingar* eleganter pro *sim*. – *custos Cretum* h. e. Talus, aerei corporis gigas, Europae a Iove datus, ut custos esset Cretae, quam singulis diebus totam circumiisse dicitur. Locus classicus de illo est apud Apollon. Rhod. IV, 1637. – 88. cum aliis eiusdem nominis passim confunditur, de quo vide omnino sagacissimum veterum mythorum Interpretem *Clar. Heyne* ad Apollodor. in not. 220. seqq.

V. 24. *Non si Pegas. fer. volatu.* Pegasus, equus ille alatus, Neptuni e Medusa progenies, quo per aërem vectus est Chimaerae interfector, Bellerophon, vel pueris nondum acre lotis notus est. Apollodor. II, c. 3,

Non Ladas si ego, pennipesve Perseus,
Non Rhesi niveae citaeque bigae:
Adde huc plumipedes volatilesque,
Ventorumque simul require cursum,
Quos iunctos, Cameri, mihi dicares:
Defessus tamen omnibus medullis,
Et multis languoribus peresus
Essem, te, mi amice, quaeritando.

Muret. hic versus antecedenti praeponitur, ita ut hoc ordine et hac permutatione legantur et intelligantur versus: *Non si laedos pennipesve Perseus, Non si Pegaseo ferar volatu, Non Rhesi niveis citisque bigis.* V. 26. *Citaeque bigae* invenit Vossius in exemplar. Mediolan. quod de curru Medeae, utpote natae in oppido Cyta, intelligi posse autumat. V. 29. *Mihi dicaris* Gryph. Muret. V. 32. *Esse in te* vitiose in edit. Vossii. *mihi amice* Venet. Gryph. Muret.

V. 25. *Non Ladas si ego* sc. sim. *Ladas* nomen celebris cursoris in Olympicis. vid. Muret. et Vulpius *pennipesve Perseus.* profecturus ille ad necandam Medusam accepit a Nymphis *alata talaria* πτηνὰ πέδιλα Apollodor. II, c. 4. Pausan. III, 17. p. 251. *edit. Kühn.* mythum more suo explicat *Cl. Heyne* in not. ad Apollodor. p. 295.

V. 26. *Non Rhesi niv. cit. big.* sc. si mihi sint. Erant autem Rhesi, regis Thracum, equi ex descriptione Homer. Iliad. X, 435. Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι. Fabulam horum equorum, Troianis fatalium, ad locum Homeri memorat Eustath. et Schol.

V. 27. *Adde huc plumipedes volatil.* intelligo omnes, quicumque vel *alatis talaribus* (plumipedes) vel omnino *alis* (volatiles) instructi fuerunt; pluribus enim in veterum fabulis *alata talaria* affinguntur. vid. nos in *Comment. de alatis imaginibus apud veteres*, Goth. 1786. p. 21. Muretus *plumipedes* non male explicat de Zethe et Calai, Boreae filiis; alati certe eorum pedes finguntur apud Apollon. Rh. I, 219.

V. 29. *Quos iunctos* h. e. omnes; durius alii ad *iunctos* supplent *currui.* – *dicares* ad usum meum concederes.

V. 30. *defessus tamen.* ἀνακόλουθον hoc loco animadvertit Vulpius, sed non sensit particulam *si* v. 23, 24, 25. pro *quamvis* positam esse.

V. 31. *peresus* viribus exhaustus et confectus.

CARMEN LVI.

AD CATONEM.

Catonem secum ridere iubet ob rem, ut vocat, ridiculam et nimis iocosam, si unquam res turpis et nimis obscoena, quam refert, ridicula et honestis auribus digna vocari potest. Immo vehementer dolendum est, Catullum in tractandis eiusmodi argumentis tam turpiter abusum esse ingenio.

O rem ridiculam, Cato, et iocosam,
Dignamque auribus, et tuo cachinno.
Ride, quidquid amas, Cato, Catullum:
Res est ridicula et nimis iocosa.
Deprendi modo pupulum puellae
Trusantem. Hunc ego, si placet Dionae,
Pro telo rigida mea cecidi.

V. 2. *dignam naribus* legendum esse censet Scaliger. V. 3. *si quid amas* in margine edition. Gryph. V. 5. *pupulum puellae crissantem* vult Vossius et explicat κελητίζοντα. At nolumus cum illo de obscoenitate pugnare. V. 6. *sic placet Dionae* eleganter coniicit Stat. V. 7. *Protelo* pro adverbio accipit Vossius, ut sit iugiter, eodem tractu et tenore συνεχῶς, cui subscribit Vulp. cf. Gesneri Thesaur. s. v. *protelum*.

V. 1. *Cato.* vulgo intelligunt Valerium Catonem Grammaticum; sed quis Catullum familiariter cum hoc Catone vixisse praestet?

V. 5. *Deprendi* verbum proprium de iis, qui inopinati ab interveniente quopiam in furtivo amore opprimuntur. Sic καταλαμβάνειν apud Graecos. Theocrit. Idyll. IV, v. 60. – πρώαν γε μὰν αὐτὸς ἐπενθὼν, Καὶ περὶ τὰν μάνδραν κατέλαμβανον ᾇμος ἐνήργει. *pupulum* admodum puerum, pusionem. *trusantem*, *trusare* frequentativum a *trudere*, obscoene dicitur de iis, qui frustra Venerem tractant.

V. 6. *si placet Dionae.* pro formula illa solenni, *si Diis placet*, accommodatius iam dicit: *si placet Dionae.* Eleganter autem formula illa solemni *si diis placet* cum sale quodam uti solemus in describendis rebus ineptis et ridiculis. vide *Brisson.* de Formul. p. 66. et 68. – Sed, ut fatear, multo magis mihi arridet coniectura Statii, pro *si* rescribendum esse suspicantis *sic*, unde hic fere sensus exit: sic enim puniendos vult Venus, qui nondum eius sacris initiati temere illa contaminant. *Dione*, mater Veneris, non raro pro ipsa Venere ponitur.

V. 7. *pro telo.* teli loco *rigida* sc. mentula. *cecidi* verbum obscoenum de maribus, de quo

CARMEN LVII.

AD MAMVRRAM ET CAESAREM.

Singularem Caesaris et Mamurrae morum similitudinem et mirificam inde inter illos enatam unanimitatem familiarissimamque consuetudinem salse describit et exagitat. cf. omnino Carm. XXIX.

Pulchre convenit improbis cinaedis
Mamurrae pathicoque Caesarique.
Nec mirum: maculae pares utrisque,
Urbana altera, et illa Formiana,
Impressae resident, nec eluentur.

vide *Scioppium* ad Lus. Carm. XII, v. 1.

V. 1. *Pulchre conven. improb. cinaed. Mam.* etc. h. e. arctissima inter Mamurram et Caesarem ob unum idemque vitae studium intercedit necessitudo – amicissime Caesar et Mamurra in unum idemque conspirant.

V. 2. *Mamurrae pathicoq. Caesariq.* h. e. tam Mamurrae quam Caesari pathico. Haud raro enim ita sibi respondent copulae *que que*, nisi copulam *que* primo loco τῷ *pathico* additam pro *nimirum scilicet*, explicare malis. *pathicus* ut *cinaedus* designat hominem mollem, qui muliebria patitur, et foedissima libidine polluitur.

V. 3. *maculae pares utrisque* etc. sensus: utrique enim eodem plane flagitiorum genere impressae sunt maculae, quae nunquam deleri et obliterari possunt; alteri quidem *Caesari* ob commissa flagitia et nequissime disperdita bona in urbe, *Romae*, alteri Mamurrae Formiis veteri Campaniae oppido, ubi ille natus fuit. observa autem τὸ *illa* in versu 4. pro *altera* positum esse. *alter–ille* pro *alter–alter* passim apud bonae notae scriptores iungi solent. vid. *Ducker.* ad Flor. IV, 7, 10. et *Ioh. Frider. Gronov.* ad Liv. XXXV, p. 40. – Ceterum loquendi genus: *maculae impressae resident nec eluentur*, haud dubie ductum est ex placito illo philosophiae Socraticae a Platone inprimis in Phaedone aliisque dialogis exposito et exornato, ubi maculae ille et labes, quas animus, nimium in vita indulgendo cupiditatibus, sibi contraxerit, post mortem etiam apud inferos conspici nec ulla ratione elui posse dicuntur. Locus classicus apud Platonem est in fine Gorgiae p. 356 – 60. et in Phaedone p. 61. A. B. edit. Ffr. Dignus est qui in hanc rem consulatur, *Meinersius*, qui praeclare veterum Philosophorum et inprimis Platonis placita exposuit cum

Morbosi pariter, gemelli utrique:
Uno in lectulo, erudituli ambo:
Non hic, quam ille, magis vorax adulter,
Rivales socii puellularum.
Pulchre convenit improbis cinaedis.

V. 7. Vulgatam distinctionem post *lectulo* tollit Meleager et respici putat proverbium *uno in lectulo edocti*: ita ut ambo in omnibus sibi simillimi et in eodem quasi *lectulo improbitatis* nequiter instructi intelligantur — *Unilectuli* coniectat Statius. V. 8. *magis vorax et adulter* Venet. *Non hic quam ille magis vorax adulter Rivalis socius puellularum* tentat Stat. — *puellarum* Vossius. In editionibus potioribus constanter legitur: *rivales socii et puellularum;* at in edit. Bipont. quam sequimur, copula *et* post *socii* omissa est, quae profecto incommode post *socii* ponitur. Legendum fortasse *rivales et socii puellarum*, vel *rivales sociique puellarum.*

in tribus illis, quae variarum dissertationum nomine inscripsit, voluminibus, [*Vermischte Schriften*] tum in suavissimo et lectu dignissimo libro, *Geschichte der Wissenschaften in Griechenland und Rom*, T. II, p. 404. seqq. et 770. seqq. Ad hunc mythum suavissimum, seu involutum fabulosa narratione philosophema Platonicum, respexit etiam Virgilius in nobilissimo illo loco Aeneid. VI, v. 730 – 41. de quo tres tantum versus describam: *Non tamen omne malum miseris nec funditus omnes Corporeae excedunt pestes: penitusque necesse est Multa diu concreta modis inolescere miris.* ubi cf. *Heyne* in not. et uberiorem eiusdem disputationem in Excurs. XIII, ad Libr. VI, p. 664–669. – maculae illae flagitiorum impressae apud Graecos vocantur modo στίγματα modo οὐλαί, modo μώλωπες, modo κηλῖδες vel plenius ἀνεξάλειπτα ὀνείδη – Alia loca in hanc rem congessit Vulpius.

V. 6. *Morbosi pariter* turpi amore laborantes. vid. *Bentleius* ad Horat. Od. I, 37. 9. *gemelli* honestiore nomine cinaedi vocantur *fratres* cf. *Burmann. Sec. ad Anthol.* T. I, p. 641.

V. 7. *uno in lectulo* σύλλεκτροι, summae et turpissimae simul consuetudinis indicandae causa. *erudituli* eruditionis gloriae elevandae gratia.

V. 8. *vorax adulter*, qui bona sua in adulterio perdit et expatrat. cf. supra Carm. XXIX, v. 6. Nolim huc trahere, obscoenam significationem, quam infra habet verbum *vorare* Carm. LXXX, v. 6.

V. 9. *Rivales socii puellul.* h. e. socii et una rivales puellularum. cf. Var. Lect.

CARMEN LVIII.

AD COELIVM DE LESBIA.

Lesbiam prae ceteris omnibus olim sibi amatam, adeo a pristinis moribus recessisse scribit Coelio, ut Romae in angiportis meretricium quaestum faciat.

Coeli, Lesbia nostra, Lesbia illa,
Illa Lesbia, quam Catullus unam
Plus quam se, atque suos amavit omnes,
Nunc in quadriviis et angiportis
Glubit magnanimos Remi nepotes.

V. 5. *Magnanimi Remi* vult Vossius.

V. 1. *Coeli.* Fortasse cum Pet. Victor. Var. Lect. Libr. XVI, c. I. M. Coelium Rufum intelligere possumus, in quem exstat oratio Ciceronis; fuit certe is, qui pro indole sua facile rebus amatoriis aures praeberet. Accuratius de eius vita, moribus et fatis exposuit Manutius ad Epist. Cicer. ad Div. I, VIII, in praefat. ad Comment. in Epistolas Coelianas; ad eumdem Coelium pertinet infra Carm. C. – Sed nimis argute Victorius et alii sub Lesbiae nomine Clodiam latere putant, quam una cum Coelio amoris causa Catullum adiisse et hinc *nostram* iam vocasse frustra contendunt.

V. 2. *Illa Lesbia* ἐμφατικῶς, additur et repetitur *illa*, h. e. olim tam amabilis et honestis moribus conspicua. Sic Virgil. Aeneid. II, 274. *quantum mutatus ab illo Hectore.* cf. Hor. Od. IV, 13, 18.

V. 3. *plus quam se* etc. sic infra de Lesbia Carm. LXXV, p. 1. *Nulla potest mulier tantum se dicere amatam, Vere, quantum a me Lesbia, amata mea es.* similis orationis color est supra Carm. XXXVII, v. 12 et VIII, v. 5.

V. 4. *angiportis.* in vicis enim angustis prostabant scortilla abiectissima. Hor. Od. I, 25. 10. *Flebis in solo levis angiportu.*

V. 5. *glubit.* verbum obscoenum. *deglubere* occurrit apud Auson. Epigr. LXX, v. 7. – *glubere* vel *deglubere* propriam sedem habet in re rustica et significat vel *corticem detrahere* vel *granum tunica sua nudare*, quod, ut multa alia ex re rustica petita, ad turpem sensum translatum est ut Graecorum σκολύπτειν et ἀποσκολύπτειν. vid. Casaubon. ad Athenaeum III, 34. vel δέρειν δέρεσθαι, quod Vulpius ex Glossis Philoxeni adducit, quem confer. – *magnanimos Remi*

nepotes, h. e. Romanos, quos εἰρωνικῶς iam vocat *magnanimos*, qui potius ob turpissimum libidinis genus, ut supra Carm. XXVIII, v. 15. Piso et Memmius, vocari debebant *opprobria Remi*.

CARMEN LIX.

DE RVFA ET RVFVLO.

Rufae cuiusdam ex Bononia infimae conditionis mulierculae et famelicae, nequissimo modo abominandae Rufuli cuiusdam libidini morigerantis, infamiam notat et evulgat – Rufuli *nomen accepit fortasse impurus iste homo, ab ipsa libidinis suae ministra* Rufa. – *Ruforum gentem amplam et honestam olim floruisse Bononiae observat Vulpius ex Martial. VI,* 85., *sed hoc Catullianam* Rufae nostrae *descriptionem vix potest suspectam reddere.*

Bononiensis Rufa Rufulum fellat,
Uxor Menenî, saepe quam in sepulcretis
Vidistis ipso rapere de rogo coenam,

V. 1. *Rufa Rufum fellat* Venet. margini edit. Gryph. adscriptum est *me rursum fallit* — *Rufa Rufulum fallat* ab antiquo verbo *fallare* pro *fallere* acriter defendit Scaliger. V. 2. *uxorne Meni?* quod fecit ex veteri, ut ait, scriptura. *uxor nemeni* Scaliger, quem perperam sequitur edit. Bipont., nam praeter Scaligerum, veterem illam scripturam nemo reperit, immo omnes libri MSS. quibus ceteri interpretes usi sunt, constanter servant *uxor Meneni*, signum interrogandi post *Meneni* et in fine apparet in edit. Cantabrig. — *in sepulchris* Venet.

V. 1. *fellat. fellare* proprie est *lac sugere*, quod verbum ut multa alia, improprie hic accipitur.

V. 2. *sepulcretis* de locis sepulturae destinatis.

V. 3. *rapere de rogo coenam.* intellige coenam feralem, quae cum corpore simul in rogum ingesta, cremari et ab infimae conditionis hominibus et famelicis, vel certe rapacioribus et impudentioribus, ex ipso igne peti solebat. Hinc factum est, ut loquendi genus *coenam e rogo rapere* commode transferrent vel ad summam paupertatem voracitatemque describendam, vel ad eam aliis exprobrandam imprecandamve. Sic apud Terent. Eunuch. III, 2. 36. Parmeno ad Thrasonem: *Tace tu: quem ego esse infra infimos omnes puto Homines: nam qui*

Cum devolutum ex igne prosequens panem
Ab semiraso tunderetur ustore.

V. 5. *tonderetur* Vossius ex auctoritate plurimorum librorum vet. et sic est in edit. Gryph. et Venet. accipit autem Vossius *tondere* pro *vellicare*, *radere*, *lacerare* et *carptim ferire*, et addit ante penultimam more antiquo in *tonderetur* corripi.

huic animum assentari induxeris, E flamma petere te cibum posse arbitror. hinc apud Plautum eiusmodi homines rapaces et voraces *bustirapi* vocantur. Pseudol. I, 3, 127. cf. *Kirchmann* de *Funeribus Romanis* Libr. IV, c. 5. inprimis *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I, p. 519. Atque huc pertinere etiam puto locum Tibulli, ubi poeta paupertatem imprecatur aniculae hoc modo I, 5. 53. *Ipsa, fame stimulante furens, escasque sepulcris, Quaerat, et a saevis ossa relicta lupis.* Non enim cum *Heynio* in versu maiori *herbasque sepulcris*, sed cum Mureto potius *escasque sepulcris* legendum esse puto. Ex meo enim sensu proverbialis illa extremam mendicitatem describendi vel imprecandi locutio *escas sepulcris quaerere*, h. e. de rogo deripere, ut gravior et imprecationi accommodatior, longe praeferenda videtur insolenti et novae plane paupertatis descriptioni: *herbas sepulcris quaerere.* Nec causae, ex quibus Mureti lectionem *escasque* reiiciendam censet *Heyne* in Observat. ad Tibull. p. 50. satis idoneae videntur: nam primum non de *silicernio*, quod ab *escis feralibus rogo impositis* distinguendum esse docet *Hemsterhus.* l. l. cum Mureto cogitandum est; deinde, quod addit Vir summus, *hoc* (silicernium) *dabatur ad rogum, non ad sepulcrum*, minime enervare potest loci explicationem, cum *sepulcrum* ex usu loquendi vel de ipso rogo, vel de loco certe, ubi rogus exstructus fuit, recte omnino accipi posse videatur. Sic Terent. Andria I, 1, 100. *Funus interim procedit: Sequimur: ad sepulcrum venimus: In ignem imposita est.* et sic passim *sepelire* ut Graecorum θάπτειν, pro *cremare*, vel de *combustione mortui* dicitur. vid. *Cuper.* Observat. I, 7. *Dorvill. ad Charit.* p. 244. edit. Lips. et quos ibi laudat.

V. 5. *ab semiraso ustore* — *ustor*, νεκροθάπτης vel νεκροκαύτης servus bustuarius a comburendo cadavere, quod curabat, ita dictus. *semirasus*, quia eiusmodi mancipiorum genus admodum sordidum et semiraso plerumque capillo fuit.

CARMEN LX.

Duri cuiusdam amici perfidiam accusat, cuius in re tristi auxilium vel solatium frustra imploraverat. – Ad quem scriptum sit hoc carmen, nisi longioris carminis fragmentum potius habendum sit, vel qua in re Catullo defuerit amicus, frustra quaeras. – Pessime certe in edit. Venet. ab an 1500 *et Griph. cum superiori coniungitur, nec probabiliter in edit. Parthenii Venet.* 1493 ad Camerium *inseribitur. Mihi quidem egregie respondere videtur argumentum huius carminis illi* ad Cornificium *supra carm. XXXVIII.*

Num te leaena montibus Libyssinis,
Aut Scylla latrans infima inguinum parte,
Tam mente dura procreavit ac tetra,
Ut supplicis vocem in novissimo casu
Contemtam haberes? O nimis fero corde?

V. 1. *Libystinis* mavult Scaliger, cui accedit Vossius.

V. 1. *Num te leaena.* cf. in hanc sententiam infr. Carm. LXIV, v. 154. et ibi not.

V. 2. *Aut Scylla latrans infima ing. parte,* in simili re Tibull. III, 4, 89. *Scyllave virgineam canibus succincta figuram.* Fabulam Scyllae lege apud Ovid. Metam. XIV, 59. seqq. et Hygin. Fab. CLI. Est autem haec *Scylla* Phorci filia, quae passim a poëtis cum altera Scylla, Nisi Megarensium regis filia, confunditur, ut apud Virgil. Eclog. VI, 74. 75. *Quid loquar, aut Scyllam Nisi, quam fama secuta est Candida succinctam latrantibus inguina monstris Dulichias vexasse rates.* de qua utriusque Scyllae apud poëtas confusione erudite egit *Nic. Heins.* ad *Auli Sabini Epistol. tres, tribus Ovid. Epistol. respond. I, v.* 33. in Ovid. edit. Burmann. T. I, p. 846. in eamdem rem ad Virgilii locum laudat *Heyne* Perixon. Animadv. histor. c. 9. – Monstrosam Scyllae formam illustrant nummi gemmae in *Dactyl. Lippert.* Mill. I, 1. 127. 128.

V. 4. *in novissimo casu,* h. e. extremo et tristissimo.

CARMEN LXI.

IN NVPTIAS IVLIAE ET MANLII.

Nuptias Iuliae et Manlii solemni carmine celebrat poëta, ac mira simul arte et suavitate ritus nuptiales describit et persequitur – In primo carminis limine a versu 1 usque ad 15 rite appellat et salutat nuptiarum praesidem Hymenaeum, eumque ad concinenda carmina nuptialia nuptiali ornatu adesse iubet. – A versu 16 – 26. sequitur brevis sed ipsa hac brevitate absolutissima exquisitissimaque insignis, qua Iulia enitebat, formae descriptio. V. 26 – 36. Iterum Hymenaeum ad virginem in domum novi coniugis evocandam et sponsorum animos arctissimo amoris vinculo coniugandos, ab Helicone invitat. V. 36–46. solemni invocationi Hymenaei, ut eo libentius dux ille Veneris his celebrandis nuptiis dexter adesse velit et propitius, accinere iubet indelibatas virgines. – Locus sequens a V. 46 – 76. versatur in decantanda Hymenaei laude. A versu 76 sigillatim enarrantur ritus nuptiales, quibus solemni pompa ad novi mariti aedes virgo deduci, ibique excipi solebat. V. 100–115 summa amoris constantia maritum semper inhaesurum esse solis eius amplexibus pollicetur. V. 121–126. puerorum chorus, ad ianuam sponsi venientem sponsam excepturus, iubetur faces extollere et hymenaeum in modum concinere. V. 126–128. cantus lascivorum carminum Fescenninorum mox instituendus indicitur. V. 128–141. concubinus a furtiva sponsi consuetudine excluditur. V. 141–151. ipse sponsus, ut in posterum a molli puero abstineat, rogatur; at sponsa V. 151 seqq. ut votis mariti, tam nobilitate quam divitiarum copia praestantis, morigeretur et satisfaciat, monetur. V. 166 seqq. ipse sponsae adventus ad sponsi ianuam poëtae nunc obversatur animo. iubetur igitur nova nupta intrare domum, et ferventissimum mariti amorem coram cognoscere V. 171 seqq. mox e manu ductoris dimissa V. 181 seqq. a spectatae fidei feminis collocatur in lecto, V. 186., ad quem vocatur maritus, V. 191 seqq., qui sine mora adest, V. 201., hic bonos coniuges ludere sinit poëta pro lubitu et voto, ut prognato puero, vivis coloribus expressam patris imaginem et matris pudicitiam

ore referente, felices parentes fiant, carmen nuptiale finit. – – Aulus Manlius Torquatus, *in cuius nuptias composuit hoc carmen Catullus, idem esse videtur, cuius singularem in se amorem et amicitiam magnifice extollit infra in Elegia eius nomini inscripta, LXVIII. Nobilissima autem eo tempore fuit gens Manliorum, ex quibus* Titus Manlius *primus dictus est Torquatus teste Cicerone Offic. III,* 31. *vir consularis vocatur* Aulus Manlius Torquatus *apud Plin. Nat. Histor. VII,* 53. *Tom. I, p.* 409. *edit. Harduin. At Iuliam non nisi ex eo, quod v.* 87. Aurunculeia *vocatur, e gente Cottarum, quorum cognomen* Aurunculeius *fuit* [*vid. Liv. in Suppl. Freinshem. Lib. CIV. c.* 57. *Caesar de B. G. II,* 11.] *ortam esse, colligere possumus* – – *Vetus huius carminis inscriptio,* Epithalamium, *quam editiones antiquissimae prae se ferunt, saepius ab interpretibus impugnata et repudiata fuit. Iam Muretus ad h. c. scribit:* Est hoc carmen quidem nuptiale, neque tamen proprie epithalamium, nam epithalamia canebantur a virginibus quum iam nova nupta in lecto viri collocata esset, *etc. Sed Muretus et qui eius vestigiis insistunt, vocis proprietatem urgentes, notionem Epithalamii nimis arctis circumscribunt finibus. Quod si enim multa alia carmina communi passim assensu ad genus quoddam carminum referri solent, quorum propriae indoli et naturae vel primae origini minime respondent, non video cur non eodem iure latiori significatione omne carmen vocari possit* Epithalamium, *quod, ad quascumque celebrandas nuptias, res et ritus nuptiales tractat, sive illud a virginum puerorumque choro ad ianuam sponsi sub adventum sponsae decantatum fuerit,* [*ut carmen sequens LXII.*] *sive illo ad vota sponsis canenda ipse poëta* [*ut Noster hoc carmine*] *chorum evocarit, et quasi chori praecentor verbis praeiverit. vide quae erudite in hanc rem disputat Cl.* Wernsdorf *ad Poët. Min. in Praefat. ad Epithall.* Auspicii *et* Aellae *et* Laurentii *et* Mariae, *ubi* de veterum epithalamiorum auctoribus et diversa ratione *accurate exposuit. Tom. IV, p.* 462 – 475. *Interim nolumus pugnare cum iis, qui carmen nostrum* Hymenaei *potius nomine insigniendum esse contendunt: de* Epithalamio Pelei et Thetidos *vid. nos in argumento.* – *De variis ritibus in nuptiis veterum observatis, quos poëta in hoc carmine tangit, multi multa scripsere; legi autem poterit* Alberti Fabricii Bibliog. *Cap. XX,* §. *V,* 898. – 99 *edit. Schaffsh. adde* Montfaucon. L'Antiquité

expliquée *T. III*, *p.* 216 – 24. *et* Potteri Archaeol. Graec. *lib. IV*, *c.* 9. *T. II*, *p.* 232–41. – *Ceterum*, *eum hoc carmen*, *quod* Veneris et Gratiarum manibus scriptum esse *iudicat Barth. ad Claudian. p.* 789. *pulcherrimis antiquitatis monumentis iure accensendum videatur*, *passim exstitere*, *qui illi vel illustrando vel in vernaculam vertendo peculiarem operam addicerent. Denique vix dubium est*, *quin Catullus in hoc carmine scribendo exemplum quoddam Graecum*, *fortasse Sapphonem*, *cuius odas quasdam* epithalamii *inscriptionem habuisse testatur Dionys. Halicarn.* ἐν τέχνῃ *c.* 4. περὶ μεθόδου ἐπιθαλαμίων, *ante oculos habuerit. De metro observa pro dactylo nonnumquam trochaeum et in versu quarto pro trochaeo in prima sede spondaeum positum esse. Eodem autem versus genere*, *quo cuiuslibet strophae tres versus primi in epithalamio nostro constant*, *praecinit quoque epithalamium Iasonis et Creusae nuptiis chorus e mulieribus Corinthiis apud Senec. Med. v.* 75 *et seqq.*

Collis o Heliconei
Cultor, Uraniae genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, o Hymenaee Hymen,
Hymen o Hymenaee:

V. 1. alii *Heliconii.*

V. 2. *Uraniae genus.* hinc *Musa genitus* vocatur Hymenaeus apud Claudian. XXXI, Epithal. Pallad. et Celer. v. 31. ubi cf. *Gesner.* alii ut Proclus in Chrestomathia apud Photium p. 425. Hymenaei matrem faciunt Terpsichorem. Quantumvis enim in veterum mythis Musarum celebretur castitas, et ipse Cupido Musas a se vulnerari posse neget apud Lucian. Dialog. Deor. XIX, 2. vix ulla tamen in numero novenario reperitur, ex qua non aliquis furtivo concubitu susceptus dicatur. vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. l. c. Facile autem ex fabulosa Hymenaei origine apparet cur sedes illi fere propria in monte Helicone assignata fuerit. *genus* pro *stirpe* vel *filio* dicitur passim. Senec. Med. v. 845. Virgil. Aeneid. XII, v. 198. vid. *Burmannus* ad Ovidium Metam. II, 743. Sic γένος apud Graecos. vid. *Ernesti* ad Callimach. H. in Apoll. v. 74. de veterum inconstantia in variis, qui perhibentur Hymenaei parentibus vid. *de la Cerda* ad Virg. Aen. IV, v. 99.

Cinge tempora floribus
Suaveolentis amaraci.
Flammeum cape: laetus huc
Huc veni, niveo gerens
Luteum pede soccum:

V. 3. *qui rapis* etc. virgines enim ad maritum deducendae e gremio matris vel cognatorum se rapi simulabant, [cf. v. 56 - 59.] non quidem, ut Festus putat, quod raptus virginum feliciter cesserit Romulo, sed potius, opinor, pudoris, qui decet virgines, declarandi causa. Hinc apud Claud. XXXI, Epithal. Pall. et Celer. v. 124. *Aggreditur Cytherea nurum, flentemque pudico Detraxit matris gremio.* - o *Hymenaee Hym. H.* o *Hy.* fuit haec solemnis fere in nuptiis decantata formula. vid. Aristoph. Av. v. 1740. et quae in hanc rem ibi notat doctissimus huius fabulae Interpres *Bechius.*

V. 6. - 10. *Cinge temp. flor.* Sic Bion. Idyll. I, v. 88. Hymenaeo, qui eodem fere, quo novae nuptae, apud poëtas ornatu induci solet, στέψις γαμήλιον tribuit. Cingebantur autem novae nuptae corollis floreis, vid. *Paschal.* de Coron. II, c. 16. et singularis, qui *de coronis nuptialibus* exstat, libellus *Maderi* qui prodiit Helmstadii 1688. *suav. amarac.* amaracus suaveolens ἡδύπνους est Maiorana nostra sive Sampsuchum *in Cypro* teste Plinio XXI, 22, s. 93. *laudatissimum* et *odoratissimum.* Venuste suaveolentem amaracum describit Lotich. Carm. I, 19, 25. seqq. edit. Kretzschm. p. p. 403. - *Flammeum* fuit genus velaminis lutei vel crocei et flammei coloris, quo die nuptiarum, pudoris causa, cooperiri solebant virgines. Ovid Heroid. XXI, v. 162. ubi cultum Hymenaei describit, *flammeum*, quo ille utitur, vocat *pallam croco splendidam.* cf. *Interpretes* ad Petron. c. 26. p. 121. *Burmann.* edit. sec. et *Dempster* ad Claudian. Rapt. Proserp. II, 325. p. 595. edit. Burmann. Sec. - *luteum soccum. soccus* calceamenti genus graecum, cuius usus, mulieribus praecipue adamatus, apud viros plerumque ad venustatem et ambitiose quaesitam elegantiam spectabat. Sic Hercules delicias ac libidines faciens apud Omphalem *socco luteo* indutus placere studet dominae. Senec. Hippolyt. v. 322. Ex multis aliis autem locis constat, a beatioribus ac mollioribus ingentem saepe in pretioso soccorum usu sumtum factum esse. Plaut. Bacchid. II, 3. 98. Plin. Hist. Nat. XXXVII, 2. 6. Sveton. Caligul. 52 et ibi *Torrent.* Copiose de omni soccorum usu egit *Balduin. de calc. Antiq.* cap. XVI, Color *luteus* h. e. flavus, erat festi ornatus et laetitiae index, quo inprimis delectati sunt amantes. vid. *Cerda* ad Virg. Eclog. II, v. 50. et *Brouckhus.* ad Tibull. I, 7. 46.

Excitusque hilari die,
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnula,
Pelle humum pedibus, manu
Pineam quate taedam.
Namque Iulia Manlio,
Qualis Idalium colens
Venit ad Phrygium Venus
Iudicem, bona cum bona
Nubit alite virgo:

V. 15. *spineam quate taedam* ex emendatione Parthenii in edit. Venet. Muret. et aliis. Eodem modo uum *spinaea an pinea taeda* in uuptiis rectius dicatur, dubitent iuterpretes in loco Ovid. Fast. II, v. 558. Apud Pliuium qnidem Nat. Hist. XVI, 18. *spina nuptiarum facibus auspicatissima* dicitur, et apud *Festum* (s. v. *patrimus*) unus ex patrimis *facem praefert ex spina alba*; sed cum lectio *pinea* constanter servetur in omnibus MSS. Statii, Vossii, Vulpii et editionibus potioribus, *taeda pinea* autem recte locum habeat in uuptiis, omnino haec praefereuda videtur —. V. 16. *Iunia* in MS. Statii. *Mallio* Gryph. V. 20. *Nubet* in MS. Stat.

V. 11. *nuptial. concin. carmin.* νυμφιδίους ᾠδὰς, ut vocat Aristoph. Av. 1727. *voce tinnula* clarisona. Hinc Hymenaeus apud Callimach. vocatur ἰυίχνε Hymn. in Del. v. 296. ubi cf. *Spanhem.* – *pelle humum pedib.* ornate pro vulgari *salta;* simili ornatu Horat. de saltantibus Gratiis Od. I, 4. 10. *Alterno terram quatiunt pede* – innuitur autem saltatio, quae in pompa nuptiali institui solebat. Homerus in pompae nuptialis descriptione, Iliad. XVIII, 493. πολὺς δ' ὑμέναιος ὀρώρει, Κοῦροι δ' ὀρχηστῆρες ἐδίνεον – cf. Hesiod. Scut. Hercul. v. 277. *manu pineam quate taedam.* de praelatis in pompa nuptiali facibus res est notissima et in omnibus antiquitatum compendiis occupata. Ex pinu autem praecipue faces nuptiales factas fuisse docet *Dempsterus* ad locum Senec. Med. v. 37. ubi fax nuptialis *pronuba pinus* dicitur.

V. 16. Splendidissima Iuliae cum divina Veneris forma, qua olim ad Paridem, formae iudicium subitura, venit, comparatio. Comparantur quidem et alias pulchrae puellae cum Venere, vid. *Schrader.* ad Musaeum p. 152. sed neutiquam cum insigni illa Veneris imagine, qua ad pulchritudinis palmam Minervae et Iunoni praeripiendam quibuslibet lenociniis composita fuit. Imaginem Veneris, una cum Iunone et Minerva coram iudice Paride se sistentis ex duobus veteribus lapidibus expressum dedit *Lippert* Dactyliothec. Mill. I, 291 – 292. Cum Thetide, qualis illa

Floridis velut enitens
Myrtus Asia ramulis,
Quos Hamadryades Deae
Ludicrum sibi roscido
Nutriunt humore.
Quare age, huc aditum ferens
Perge linquere Thespiae
Rupis Aonios specus,
Lympha quos super inrigat
Frigerans Aganippe:

V. 22. *Myrtus agia* Venet. et sic e Plin. Hist. Nat. XV, 29. legendum quoque censet *Ramirez de Prado ad Luitprandi* Chronicon an. DCXXIII. *hagia* est in margine edit. Gryph. V. 25. *rosido — Nutriant in humore* contra metri rationes in Ald. Venet. Gryph. semper enim producitur antepenultima in *humore*. Statius e MS. profert *in honore*, et margini edit. Gryph. adscriptum est in *odore*, quae quidem lectiones haud dubie profectae sunt ab auctoribus, qui spondaeum pro dactylo positum ferre non possent. V. 29. in aliis *Nympha*, infinitis autem in locis voces *Nympha* et *Lympha* a librariis pro labitu commutatae sunt. vid. quos laudat *Drackenborch*.

se obtulit Peleo, Deliam suam comparat Tibull. I, 5, 46. – *Idalium* vid. supra ad Carm. XVI.

V. 19. *bona cum bona*, suavis ἀλληλογία, ut apud Ovid. Trist. IV, 2, 15. *Plebs pia cumque pia – bona lite* faustis ominibus.

V. 21. *Myrtus Asia* h. e. ad *Asiam paludem*. Est enim iam *Asia* angustus tractus paluster Lydiae ad Caystrum, non longe a Tmolo, vel ex Homero satis notus. Iliad. II, 461. vid. Voss. ad h. l. et *Heyne* ad Virg. Georg. I, 383. de universa terra Asiatica non cogitandum esse sponte apparet. Passim autem a poëtis tenerae puellae *myrto* comparari solent. vid. Horat. Od. I, 25, 18, ubi alia loca excitavit *Iani*. cf. infr. LXIV, 89. – *ludicrum* ἄθυρμα, παίγνιον ut haberent quo se oblectarent. Serv. ad Virg. Eclog. X, 62. Ceterum ad h. l. conferatur doctissimus *Mitscherlich*, ad Hymnum in Cererem pag. 116, ubi pulchre loci nostri interpretationem ducit ex Aristophan. Av. v. 1099. Ἠρινά τε βοσκόμεθα παρθένια λευκότροφα μύρτα Χαρί — Των τε κηπεύματα.

V. 26. *huc aditum ferens*. – *aditum ferre* dictum est ut *pedem ferre*. – *perge linquere* h. e. linque sine mora. Eleganter enim τὸ *pergere* inservire solet periphrasi, cum sermo est de rebus, quae confestim et nulla interposita mora fieri debent. – *Thesp. rup. Aon. spec.* h. e. Heliconem, qui a *Thespiis* urbe Boeotiae, molliter assurgere incipit. vid. Voss. unde Musae

Ac domum dominam voca,
Coniugis cupidam novi,
Mentem amore revinciens,
Ut tenax hedera huc et huc
Arborem implicat errans.
Vos item simul integrae
Virgines, quibus advenit
Par dies, agite in modum
Dicite: O Hymenaee Hymen,
Hymen o Hymenaee:

ad Sil. Italic. XI, 20. V. 31. *Ad domum* in quibusdam. Saepissime quidem voculae *ad* et *ac* confusae sunt a librariorum negligentia, quod multis exemplis Livianis docet *Drackenborch.* ad Liv. T. III, p. 420, sed nunc *ac domum* haud dubie genuina est lectio. V. 34. *hac* et *hac* in edit. vett. Venet. Gryph. Muret. at in omnibus MSS. Statii *huc* et *huc.* V. 36. *vos*

dictae sunt *Thespiades* – *Lympha quos sup.* etc. h. e. quos desuper rorante aqua frigida humectat fons Aganippe.

V. 31. *Ac domum dominam voca.* suaviter iam nova nupta vocatur *domina*, quo quidem blando nomine tam puellae in re amatoria, quam uxores et matronae gaudebant. Hinc Epictet. Enchirid. cap. XL, p. 159. edit. Hein. αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τεσσαρεσκαιδέκα ἐτῶν, ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. cf. *Spanhem.* de usu et Praest. Num. Dissert. XII, p. 487. *Cerda* ad Virgil. Aeneid. VI, v. 397. et *Rittershus.* ad Oppian. Cyneg. I, v. 4. – *mentem amore revinc.* etc. h. e. animum eius cum mariti animo ita connectens mutuo amore et vinciens, ut, quo tenaci amplexu hedera implicari solet arbori, eodem illa marito implicetur et cum eo coalescat. *revinciens*, eleganter *vinciendi* notio transfertur ad amorem. *Brouckhus.* ad Tibull. I, 36, 20. *tenax hedera* tenaciter adhaerens, nec facile se divelli patiens. *errans* h. e. *serpens multiplici lapsu et erratico* ut loquitur Cicero Cat. Maior. cap. 15. κισσὸς πολυπλάνης. Suavissima autem hac comparatione usus est quoque Horatius Od. I, 36, 20. *nec Damalis novo Divelletur adultero, Lascivis hederis ambitiosior.* cf. eumdem Epod. XV, v. 5, 6.

V. 36 – 41. *integrae* castae et intactae. cf. supra ad Carm. XXXIV, v. 2. – *in modum dicite* ad numeros et rhythmum canite, choro eum rhythmo et ad leges musicas accinite, idem mox v. 123. dicitur *in modum concinere.* – *dicere*, ut Graecorum λέγειν pro *canere*, tritum et pervulgatum est: collegit tamen exempla *Brouckhus.* ad Tibull. II, 5, 11.

Ut lubentius, audiens
Se citarier ad suum
Munus, huc aditum ferat
Dux bonae Veneris, boni
Coniugator amoris.
Quis Deus magis ah magis
Est petendus amantibus?
Quem colent homines magis
Coelitum? O Hymenaee Hymen,
Hymen o Hymenaee.
Te suis tremulus parens
Invocat: tibi virgines
Zonula soluunt sinus:
Te timens cupida novus
Captat aure maritus,

iterum in edit. Venet. *vosque item* in MSS. Statii. V. 46. *magis amatis* in edit. Venet. et omnibus MSS. Statii, unde ille legendum censet *magis a macris* admodum ieiune! — *magis optimis* Gryph. Muret. *magis ac magis* Vossius. Fons depravatae lectionis haud dubie latet in veteri scribendi ratione *a* sine aspiratione pro *ah*, quod saepe reperitur in veteribus codicibus, vid. *Brouckhus.* ad Propert. I, 16, 13. Probabile autem est scripturam fuisse *magis a magis* praecipue cum Scalig. in optimo libro *magis a macis* se invenisse testetur, et litera *c* cum *g*, ut v. 68. *iuncier*, pro *iungier* passim in libris MSS. permutetur, ita ut nostra lectio, elegans sane et commoda, ex hac ratione defendi posse videatur. V. 54—55. *Te timens, cupida novos Captat aure maritos* Muret. *Te te Hymen cupida*

V. 43. seqq. *munus*, munus Hymenaei versatur in confirmandis nuptiis honestis et legitimis; hinc vocatur *dux bonae Veneris* h. e. honestae et *Coniugator boni amoris* h. e. legitimi.

V. 46. *magis ah magis.* *ah* iam est particula cum admiratione rem augentis.

V. 51. *Te suis trem. par. inv.* *suis* in gratiam filiarum suarum, ut illas faustis nuptiis beet. Expressit hoc laudatissimus inter Nostrates poeta *Ramlerus* in Carm. Lyr. XXVII, ad Hymenaeum. *tibi* exquisite pro *tuis auspiciis.* – *virgines zonula solvunt sinus*, se tradunt marito et copiam sui illi faciunt: *zonam virginum* ipse maritus proprie solvere solebat. *de zona et zonae solutione* vid. quos laudavi supra ad Carm. II,

Tu fero iuveni in manus
Floridam ipse puellulam
Matris e gremio suae
Dedis, o Hymenaee Hymen,
Hymen o Hymenaee.

novus etc. nulla allata ratione tacite in textum recepit Vossius, cuius vestigia more suo legit Vulp. *novos maritos* quod in omnibus MSS. reperit Statius, sine dubio ἀρχαϊκῶς pro casu recto *novus maritus* positum fuit. pro *timenus* alii *tumens* alii *tenens* malunt. vid. not.

v. 13. adde *Iul. Carol. Schlaegerum* in Commentatione de Diana λυσιζώνῳ – *Te timens cupida novus captat aure marit.* Sensus: tempus illud, quo solemni cantu nomen tuum, Hymenaee, resonat, [*Te*] cupide exspectat novus maritus et cupidis arrectisque auribus dulcissimos huius cantus sonos captat et excipit. *timens* ne quid forte mali, priusquam hic cantus audiatur, speratas nuptias turbet. *Cl. Gurlitt* in notis ad *Rosenfeldi* Vers. Metric. plane contra latinae linguae indolem, vernacula fortasse deceptus, τὸ *timens* vertit *verehrend.* in hac enim significatione nunquam in bono sensu apud latinos *timere* dicitur – Sed, ut fatear, multo magis mihi arridet lectio *tumens* h. e. libidine turgens, ὀργῶν, Tibull. I, 8, 36. *Dum tumet et teneros conserit usque sinus.* mihi certe haec lectio ex mea interpretatione multo poëta dignior et rei convenientior videtur.

V. 56. *Tu fero iuveni,* displicet iuvenis *ferus Burmanno* Sec. ad Lotich. Eleg. IV, 3, 55, sed *ferus ignis* de vehementiori amore apud Ovid. Remed. v. 265. dicitur. *Omnia fecisti, ne te* ferus *ureret* ignis. Est igitur iuvenis *ferus* idem plane, qui in simillima animi affectione *ardens* vocatur Carm. LXII, v. 23, qui locus a v. 20. omnino cum nostro comparandus est. – *Floridam* h. e. pulchram, suavem et amabilem. vid. de hac voce *Brouckhus.* ad Tibull. I, 1, 16. – *dedis dedere* inquit Muretus ad hunc loc. *plus quiddam est, quam dare. Damus etiam recepturi, dedimus vero ea tantum, quae volumus accipienti propria ac perpetua fieri;* et sane *dedere se alicui* ita dicitur ut sit: totum se alicui tradere et totum ad alicuius voluntatem se componere. vid. *Graevius* ad Cicer. Orat. pro Cn. Plancio cap. 30, quae quidem notio vel maxime loco nostro convenit. Simillime *dedere* dicitur infra Carm. LXIV, v. 375. *Dedatur cupido iam dudum nupta marito.* Passim tamen *dedere* simpliciter pro *dare* dicitur. Tibull. I, 3, 7. ubi vid. Heyne.

Nil potest sine te Venus,
Fama quod bona comprobet,
Commodi capere: at potest,
Te volente. Quis huic Deo
Compararier ausit?
Nulla quit sine te domus
Liberos dare, nec parens
Stirpe iungier: at potest
Te volente. Quis huic Deo
Compararier ausit?
Quae tuis careat sacris,
Non queat dare praesides
Terra finibus: at queat,
Te volente. Quis huic Deo
Compararier ausit?

V. 68. *Stirpe vincier* in L. MS. et tribus antiquissimis edit. testante editor. Cantabrig. Eamdem lectionem reperit quoque Scaliger, sed idem *iungier* vel ex ea causa reponendum esse censet, quod fugitivus oculus librarii *iuncier* pro *iungier* in veteri codice forte exaratum legentis facillime in describenda voce aberrare potuerit. Sic *iunctus* et *vinctus* passim

V. 61. *Nil potest sine te Ven.* etc. ornate et eleganter pro vulgari: Nullus amor, nisi per te confirmatus, honestus haberi et communi assensu probari potest, at est et habetur honestus per te et tuis auspiciis confirmatus. *aliquid commodi capere* iam est bono eventu in aliqua re gaudere, bene et feliciter aliquid perficere. – Similiter de Hymenaeo Claudian. Epithal. Pall. et Celer. v. 31 – 34. *Hunc Musa genitum legit Cytherea ducemque Praefecit thalamis: nullum iunxisse cubile Hoc sine, nec primas fas est attollere taedas.* Pulchre nostrum expressit Lotich. Eleg. IV, 3, 55, 56. *Nil sine te Venus alma potest Iovis inclita proles Comprobet assensu quod bona fama suo.*

V. 66 – 71. *Nulla quit sine te dom.* h. e. nulla familia edere et suscipere potest liberos legitimos, nisi qui ex coniugio legitime contracto et Hymenaei sacris initiato prognati sint – *parens stirpe iungier* parentis nomen legitima stirpe propagari.

V. 72. etc. *Non queat dare praesid. terra fin.* aditus enim ad summos in republica honores non patebat apud Romanos hominibus spuriis. per *praesides* autem intelliguntur omnes, qui

Claustra pandite ianuae,
Virgo adest. Viden' ut faces
Splendidas quatiunt comas?
Sed moraris, abit dies;
Prodeas, nova nupta.
Tardat ingenuus pudor,
Quae tamen magis audiens
Flet, quod ire necesse sit,
Sed moraris, abit dies;
Prodeas, nova nupta.

a librariis permixtae sunt vid. *Drackenborch.* ad Liv. Tom. III, p. 95. pari modo in *vinxisse* et *iunxisse* variant libri apud Claud. Epithal. Pallad. et Celer. v. 32. ubi vid. Interpp. *Stirpe dicier* Muret. *Stirpe nitier* Stat. V. 81—82. *Tardet ingenuus pudor Quem tamen magis audiens Flet* in omnibus MSS. Statii et vetustissimis, quas editor Cantabrigiensis inspexit editt. *tardet* Scalig. et alii antique dictum esse putant pro *tardat*, ut *denset* pro *densat* et alia similia. *quem* referunt ad *audiens* et *audire pudorem* explicant *pudori obtemperare* vel, *parere*; at *magis* pro *nimis* sumunt; quod quam durum sit, quilibet facile sentiet. Si omnino *quem* legendum sit, malim certe duritiem huius versus ita fere mollire: *quem tamen* [pudorem] *magis* iam quam aliorum adhortationem *audiens flet*, *quod* etc. Equidem in textu pro *tardet* dedi vulgarius *tardat* et sic est apud Ald. et in edit. Gryph. pro *quem* ex edit. Gryph. Voss. Graev. Vulp. recepi *quae*, ut olim iam ita rescribendum esse visum est Scaligero, qui inde errorem fluxisse putat, quod Gallicanum fortasse exemplum *que*

administrandae et tuendae reipublicae quocumque modo vel munere praesunt et invigilant. cf. Scalig. et Voss.

V. 76. *Viden' ut.* vide de hac formula, qua repente animus ad rei cuiusdam contemplationem avocatur, *Burmann.* et *Heins.* ad Valer. Flacc. V, v. 595. et *Brouckhus.* ad Tibull. II, 1, 25. sic Graeci εἶχ' ὁρᾷς – *ut faces splendid. quat. com.* sublimius pro: scintillant. Paulo audacius enim rutilantes flammae radii a sublimioris spiritus poëtis comparari solent *crinibus.* Loca quaedam collegit Vulp. Sic *crines* tribuuntur astris. vid. quos laudat *Dorville* ad Charit. p. 656, edit. Lips. *Sic sol ignicomus* apud Auson. Epist. VII, 8. Ceterum cum nostro compara Hesiod. Scut. Hercul. v. 275. – *prodeas* verbum pompae muliebris. cf. *Brouckhus.* ad Tibull. I, 10, 70.

V. 81. *Tardat ingenuus pudor* etc. sensus: tardat quidem ingenuus et virginalis pudor, quem lubenter illi concedimus; eadem tamen nunc audiens, quod ire necesse sit, multo ma-

Flere desine. Non tibi,
Aurunculeia, periculum est,
Ne qua femina pulchrior
Clarum ab Oceano diem
Viderit venientem.
  Talis in vario solet
Divitis domini hortulo
Stare flos hyacinthinus.
Sed moraris, abit dies;
Prodeas, nova nupta.
  Prodeas, nova nupta, sis:
Iam videtur, et audias

sine diphthongo pro *quae* scriptum obtulerit. cf. not. V. 87. in MS. Statii *Arunculeia*, unde forte legendum putat *Arunculea*. *Herculeia* in edit. Ald. Venet. Gryph. Muret. V. 96. *Prodeas nova nupta si Iam videtur* in omnibus MSS. et editionibus antiquissimis, quae quidem lectio facilitate sua ita se commendat, ut iure mireris eius integritatem in disceptationem vocatam fuisse a Scaligero. Emendavit autem Scaliger hunc locum ita, ut in texto et plerisque post Scaligerum editionibus nunc legitur, quo nihil elegantius a poëta in toto hoc poëmatio scribi potuisse pronunciat. *Elegantissimus poëta*, ait ille μιμητικῶς *imitatur festinationem votorum in vulgo. Nam cum vulgus optat aliquid, tametsi id non evenit, tamen quasi evenerit, sibi ipsum persuadere conatur.* Eleganter omnino sic scribere poëtam et rem ad sensus vocare potuisse quis neget? Sed cum nullum plane in libr. MSS. et editt. vet. latentis in hoc loco vitii appareat vestigium, flet et tardius procedit. – Meliorem rationem ex verbis paulo impeditioribus bonum et commodum sensum eliciendi equidem reperire non potui. Sensus autem, qui ex mea interpretatione, et recepta lectione exit vel propterea commodus et rei conveniens videri potest, quod, quo magis saepe homines in re tristi a lacrymis sibi temperare iubentur, eo magis in eas erumpere et dolori indulgere solent. Quod vel maxime de pudore virginali valet. vid. Var. Lect.

V. 86. *Flere desine etc.* a fletu iam ideo Aurunculeiam abstinere iubet, quod formae venustati, qua ab nulla omnino superetur femina, vel maxime fidere, et hinc felicissimum augurari possit coniugium. *Clarum ab Oceano diem vid. ven.* ornatissime pro simplici: *exstiterit.*

V. 91. *Talis in vario sol.* cf. omnino Carm. LXII, 39, seq. *horto vario* h. e. floribus versicoloribus distincto. *stare* h. e. florere. Sic saepe res *stare* dicuntur, quae in summo flore

Nostra verba. Viden'? faces
Aureas quatiunt comas;
Prodeas, nova nupta.
  Non tuus levis in mala
Deditus vir adultera,
Probra turpia persequens,
A tuis teneris volet
Secubare papillis:
  Lenta qui velut assitas
Vitis implicat arbores,
Implicabitur in tuum
Complexum. Sed abit dies;
Prodeas, nova nupta.

stigium, quis vere Catullum ita scripsisse praestet? Quod si enim verba *si iam videtur* frigent, friget quoque, quam substituit Scaliger, particula *sis*, quae eamdem significationem habet. — Equidem ex lege, quam mihi in interpretandis veteribus scripsi, ab iis lectionibus, in quas omnes libri MSS. et edit. vett. amice conspirant, si ullo modo sensus ex iis erui potest idoneus, non facile discedendum puto. — Vossius, haud dubie exemplo Scaligeri inductus, pro *si* reposuit *st*, ut sit nota silentii, sed valde cum Vulpio vereor, ut haec particula sine vocalis adiumento syllabam explere possit. V. 98. *viden' ut faces* vitiose in Griph. et quibusdam aliis invito metro. *vide ut faces* rectius vult Statius. V. 105. *papillulis* Venet. contra sunt. V. 96. vid. Var. Lect.

V. 99. *fac. aur. com. q.* cf. ad v. 78. Sic χρύσεαι ἔθειραι ἄστρων, de coruscante siderum splendore in Orph. Fragm. VI, v. 22, p. 366, edit. Gesner. χρύσεον φάος ἐρατᾶς Ἀφρογενείας vocatur Hesperus apud Bion. Idyll. VIII, v. 1.

V. 101. *in mala adultera* h. e. lasciva et proterva: ut contra supra v. 19. *bona virgo* honesta et pudica. *deditus in aliqua* Lucretiana locutio, vid. *Gifan.* in Indic. Lucret. – *probra turpia* turpem amorem. *a tuis papillis* exquisite pro *a te*.

V. 106. *Lenta qui velut ass.* Nobilissima a vite arbori implicita ad adumbrandum coniugalis amoris vinculum arctissimum translata comparatio, qua certatim usi sunt sequioris actatis poëtae. Sic Lotich. Eleg. IV, 3, 147. *Ergo velut patula vitis se tollit in ulmo, Vitis et impositum sustinet ulmus onus. Sic pius uxori vir adhaereat* – *lenta* elegans epitheton, flexibilem vitis tenacitatem notans, qua arborem, cui annexa est, complectitur. Adiungebantur autem vites praecipue *ulmis*. Columella de Re Rustic. XI, 2, 79. *Ulmi quoque recte vitibus maritantur,*

* * *
* * *
* * *

O cubile, quot, o nimis
Candido pede lecti,
 Quae tuo veniunt hero,
Quanta gaudia, quae vaga
Nocte, quae media die
Gaudeat! Sed abit dies;
Prodeas, nova nupta.

metrum. V. 111. *** Hic tres versiculi ab omnibus MSS. atque editionibus antiquioribus sine ulla exceptione ut Scaliger affirmat, absunt, at hi duo, quos ad edit. Bipont. excudi curavimus, varie et corrupte leguntur. — Piget fere adscribere, quot modis lacunam huius strophae explere studuerit virorum doctorum sagacitas. Apud Aldum integra stropha legitur sic: *O cubile quot amine Candido lactea pede Quae tibi veniunt bona, Gaudeas sed abit dies, Prodeas nava nupta.* In edit. Gryph. hoc modo: *O cubile quod homine Candido pede lectulis Quae tibi veniunt bona, Gaudeas, sed abit dies, Prodeas nova nupta.* In edit. Muret. ita: *O cubile quot omina Candida pede lectulis, Quae tibi veniunt bona? Gaudeas, sed abit dies. Prodeas nova nupta.* Scaliger duos versiculos, ut in libris MSS. leguntur, ad sensum inde extorquendum iungit et digerit cum sequenti stropha ita: *O cubile* [o *nimis Candido pede lecti*] *Quae tuo veniunt hero, Quanta gaudia.* Vossius omissis tribus versiculis prioribus et asterisco notatis legit: *O cubile quot omnibus Candido pede lecti.* Heinsius in notis ad Catullum tentat: *O cubile quat omina*, alii aliter. Ego vero ad hunc locum tam interpretandum, quam emendandum ne verbulum quidem addo. Cui volupe est in eiusmodi locis exercere ingenium, per me licet quemlibet sensum ex hoc corrupto loco extundat, aut mutila et deperdita membra resarciat. Mihi quidem antiquitatis monumentum mutilum et detruncatum multo magis placet, quam additamentis a manu recentiori interpolatum et expolitum nitidissimis. V. 119. *Gaudeas* in quibusdam.

atque haec ipsa vitis cum ulmo coniunctio vocabatur *coniugium*, *ulmus* mas, *vitis* femina. vid. inprimis *Cerda* ad Virgil. Georg. I, 2. et conf. Carm. LXII, v. 54. – *assitas* h. e. iuxta satas, nam recte et saepe *seri* dicuntur arbores. Multa exempla collegit *Heins.* et *Drackenborch.* ad Sil. Ital. X, v. 533.

*** V. 111. vid. Var. Lect.

V. 116. *Gaudia* sexcenties in Veneris usu. *vaga nocte* – *vaga* poëtae appellant, quaecumque motu perpetuo feruntur. vid. *Brockhus.* ad Tibull. I,

Tollite, o pueri, faces:
Flammeum video venire.
Ite, concinite in modum:
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.
Neu diu taceat procax
Fescennina locutio;
Neu nuces pueris neget
Desertum domini audiens
Concubinus amorem.

V. 122. *videor venire* dedit Scaliger et ax graeca loquendi ratione δοκῶ ἰδεῖν explicat. nonnulli legunt *videor videre*, sed nostra lectio *video venire* est in omnibus MSS. *teste* Statio. Nec in quibusdam. *ne* Voss. Vulp. V. 127. *Fescennina iocatio* citra nacessitatem coniectat Heinsius in not. ad Catull. V. 129. *Desertum Deum audiens* vel *desertum dominum audiens* ex MSS. affert Statius, qui corrigit: *defectam dominam audiens Concubinus*; in versu sequenti pro *amorem* alii legunt *amores*, at Vossius vult *amore*; nec dubitamus, quin recte aliquis *desertus amore* ut *desertus amicis* dici possit, sed sic dure supplendum est *se*; magis placet coniectura editoris Cantabrigiensis: *desertos domino audiens Concubinus amores*, vel *desertum*

3. 39. *Nocti* autem a poëtis non minus ac *Soli* equi et currus tribuuntur. vid. *Heyne* Excurs. ad Virgil. Aeneid. II, v. 8. Tom. II, p. 236. – *media die* h. e. interdiu. *medius* saepe apud poëtas est epitheton ornans, et latiori significatione accipiendum est.

V. 121. *Tollite* h. e. in altum tollite, extollite, ut saepe. *flammeum*. vid. ad v. 8.

V. 126. *Neu diu taceat. Fescen. loc. Fescennini versus*, qui in nuptiis canebantur, *dicti ita*, ut Festus ait, *quod ex urbe Fescennina*, (oppido Campaniae) *allati essent*, *sive quod fascinum arcere putantur*. Versabantur autem hi versus in iaciendis dicteriis iocisque obscoenis et opprobriis petulantibus. Hinc *Fescennina licentia* apud Horat. Epist. II, 1, 145. vid. Interpretes ad locum Horat. et ad Claudiani Carmina XI – XIV, *Fescennina* inscripta et inprimis *Menagius* in Origg. Gallicis s. v. *charivari* – *Neu nuces pueris neget*. Antiquus in nuptiis Romanorum nuces spargendi mos. Spargebantur autem nuces, nupta iam in domum et thalamum deducta, cum a novo marito (Virgil. Eclog. VIII, v. 30. *sparge marite nuces*) tum ab eius concubino, quo turpiter hactenus ille usus fuerat, haud dubie ut indicarent, se relictis, et pueris, qui sparsas nuces colligerent, traditis iam, quibus adhuc indulserant, ineptiis, ad seria et viris digna transituros esse. Hinc *nuces relinquere* Per-

Da nuces pueris, iners
Concubine. Satis diu
Lusisti nucibus. Lubet
Iam servire Thalassio.
Concubine, nuces da.
Sordebant tibi villuli
Concubine, hodie atque heri:
Nunc tuum cinerarius
Tondet os. Miser, ah miser
Concubine, nuces da.

domino audiens Concubinus amorem. V. 136. Hic versus tam lectione quam interpretatione misere fluctuans et impeditus non parum exercuit interpretum ingenia. in edit. Venet. ab an. 1493. et antiqnissimis edit. legitur: *Sordebant tibi villicae*, et sic legunt quoque Muret. et Achill. Stat. ne γρὺ quidem de lectionis varietate addentes. Subiecta vero est a Mureto haec interpretatio: « *Tu*, inquit, *nuper villicarum dissuaviari te cupientium oscula, pro innata formosis omnibus superbia, refugiebas, et amore domini ferox et formae bono: at nunc certe istos animos demittes, cum et dominus ad nuptias animum adiecerit et tondere te iusserit, quod indicio est, te ei amplius in deliciis non fore* ». et in ceteris editionibus fere omnibus Ald. Gryph. Scalig. Voss. Cantabrig. Vulp. Bipont. hic versus ita profertur: *Sordebam tibi villice Concubine*, cui Vossius subiungit hanc interpretationem: « *Sordebam tibi, inquit, o concubine villice, meque indignum tuis iudicabas amoribus, elatus nempe et superbus formae tuae praestantia, et simul quod villicus seu dispensator et omnia esses apud dominum; sed con-*

sius Sat. I, v. 10. dixit pro virilia negotia capessere; vid. ibi *Casaubon*. Alii alias huius ritus causas afferunt, vid. Interpretes ad h. l. et fuse de hac re disputantem *Cerdam* ad Virgil. Eclog. VIII, v. 30. – *desertum domini* doctius pro vulgari: a domino. vid. Var. Lect.

V. 131. *iners concubine*. eleganter iam vocatur *iners* ob cunctationem et consilii inopiam, praecipue cum cinaedi et pathici naturalibus ex causis sint inertes et ignavi. *servire Thalassio* Hymenaei sacris operari. *Thalassius* unde dictus Hymenaeus, vid. apud Liv. I, c. 9. et ibi *Stroth*.

V. 136. *Sordebant tibi villuli*. (vid. de hac recepta lectione Var. Lect.) sensus est: Sordere tibi iam inde ab aliquo tempore, h. e. ingrata molestaque esse coepit succrescens tibi et genas inumbrans lanugo, ecce nunc tempus adest, quo cinerarius nuptae iussu os tuum tonsurus hanc tibi molestiam eximet. Egregie autem haec loci nostri explicatio confirmatur loco Martial. I, 33, v. 5. *Dum nulla teneri sordent lanugine vultus*. – *hodie atque heri*, h. e. nuper

Diceris male te a tuis
Unguentate glabris marite
Abstinere: Sed abstine.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.

cidet tibi iste spiritus, et iam iam miser a nova nupta traderis cinerario, qui cum capillitio simul quoque auferet istam arrogantiam ». — Sordebant tibi villice in Libr. MS. edit. Reg. et Heins. vet. cod. teste edit. Cantabrig. — Mihi quidem in hoc versu semper suspecta fuit vox *villicae* vel *villice*; non video enim cur concubinus paulu iam adultior et cinerario mox tondendus *villicas* praecipue contemserit, ad quas animum potius ille nunc adiecisse videatur; nec mihi persuadere possum concubinum domini dispensatorem in eius domo fuisse [male enim fortasse huc traxeris locum Martial. II, 18, 24 seqq.] nec denique apparet cur Catullus, ex cuius persona dicta omnino videntur: *Sordebam tibi villice*, concubino sorduerit, vel ab illo despectus sit? Desiderabam igitur vocem aliquam, quae, ut magis responderet sequentibus, *primam lanuginem* notaret, at ecce variis a me frustra tentatis, opportune *Corradinus de Allio*, cuius editionem, nescio quo taedio raro alias consulere soleo, ex libro MS. profert *villuli*, quae lectio, sive vere in libr. MS. Corradini exstiterit, sive ab eius ingenio profecta sit, unice vera et rei accommodatissima videtur. *Villulus* est diminutivum a *villus*, quod, eodem modo ut lanugo, ad primos et teneros in genis adolescentium propullulantes pilos translatum est. Iam vero hospes plane et peregrinus in Catulli carminibus sit, qui, quantopere Noster diminutivorum usu delectetur, et quam multa alia diminutiva apud solum Catullum legantur, nesciat. Fortasse autem ab ignorantia librariorum, quibus ignota et inaudita esset vox *villuli*, notius vocabulum substitutum est. Non dubitavi igitur lectionem Corradini *Sordebant tibi villuli*, quam iam in editione Gottingensi 1762 exhibitam video, in textum recipere, quae si forte aliis displicuerit, facile cum vulgatis, quas recensui, permutari poterit. vid. not. V. 141. *diceres* Corradin.

vel brevi inde tempore. χθὲς καὶ σήμερον, χθὲς καὶ πρώην vid. de hac proverbiali locutione *Gatacker* ad Antonin. X, 7, p. 292. *Wesseling.* ad Diodor. Sicul. lib. II, c.5, et ad Herodot. II, 53, p. 129. — *cinerarius* vel *ciniflo* vocabatur servus, qui calamistris in cinere calefactis herae capillum crispabat. vid. Vossius, qui ex Martial. XI, 78, 4. docet concubinos non mariti, ut putabat Muretus, sed novae nuptae iussu tonsos fuisse. adde Vulp. — *miser ah miser* εἰρωνικῶς iam eius vicem dolet.

V. 141. *Diceris male* etc. Aiunt quidem homines, haud facile te impetraturum esse a libidine tua, ut in posterum abstineas a mollibus et imberbibus pueris, sed abstine quaeso. — *unguentate*, nam die nuptiali vel maxime novum maritum decebat unguentis delibutum caput.

Scimus haec tibi, quae licent,
Sola cognita: Sed marito
Ista non eadem licent.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.
Nupta tu quoque, quae tuus
Vir petet, cave ne neges;
Ne petitum aliunde eat.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.

V. 146-48, *qua licent* Scalig. *coelibi soli cognita* Passeratius in exemplaribus Memmianis, unde, si vetusti alicuius exemplaris autoritate fulciri possit haec lectio, Catullum fortasse scripsisse putat Vossius: *Scimus haec tibi coelibi et soli cognita*, quod mihi quidem multo magis displicet pro *sola* Statius quoque rescribit *soli*. — Haud dubie vulgata lectio retinenda est, quae in omnibus scriptis et impressis apparet, et rectissime quoque servata est a Vossio.

V. 146. *Scimus haec tibi* etc. Sensus: probe quidem scimus, te iis tantum huc usque amoris indulsisse ineptiis, quae cadunt in iuvenes, liberius ante nuptias vivendi potestate gaudentes, [h. e. te non nisi pueris meritoriis ad explendam libidinem adhuc usum esse] iisdem tamen nunc tibi marito amplius indulgere non licet. In eamdem fere sententiam apud Terentium Simo ad Davum de filio, cui uxorem daturus est, Andr. 1, 2, 17. – *nam, quod antehac fecit nihil ad me attinet. Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, ut animum expleret suum: Nunc hic dies* (sc. nuptialis) *aliam vitam adfert, alios mores postulat. cognita. cognoscere* in re Venerea vid. *Davisius ad Caesar*. B.G. VI, 21. ubi est *feminae notitiam habere* et *Heraldus* in Animadvers. ad Iambl. c. V, p. 154. Sic apud Graecos γινώσκειν vid. Interpret. ad Nov. Test. Math. I, 28. et *Gatacker* de N. T. St. cap. XI, p. 47. – *sed marito*. hic versus est hypermeter, ut paulo ante v. 142. et v. 191 et 234. cuius syllaba abundans a prima vocali sequentis versiculi absorbetur. – *eadem* pro adverbio sumit Scaliger et spondaeum dactyli loco positum esse putat.

V. 151. *Quae tuus vir petet*, honeste pro vulgari: quando rem tecum habere vult. *cave*, ultima huius imperativi corripitur. vid. Var. Lect. supra ad Carm. X, v. 27. – *ne petitum aliunde eat*, ne alias mulieres exercendae libidinis causa adeat, alibi scortandi occasionem exquirat.

En tibi domus ut potens,
Et beata viri tui,
Quo tibicine serviat,
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.
Usque dum tremulum movens
Cana tempus anilitas
Omnia omnibus annuit.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.

V. 156. *domus ut patens* inepte coniecit Heins. in not. ad Catull. V. 157. *En beata* Heins. in not. ad Catull. V. 158. *Quae tibi sine fine erit* Ald. haud male, puto, ad sensum fere hunc: quae continuo et haud interrupto usu tam diu in potestate tua erit, usque dum etc. *Quae tibi sine serviat* Venet. Muret. Cantabrig. quae quidem lectio, ex Pontani coniectura, perquam elegans et quam proxime ad veterem scripturam accedere videtur editori Cantabrig. Affirmat autem Scaliger MSS. et antiquas Edit. habere: *sine fine serviet*, hinc in edit. Gryph. contra metrum legitur: *Fine quae tibi sine serviat* — *sine fine servit* L. MS. et edit. R. teste editore Cantabrig. *sine servit* liber Maffei et sic in plerisque MSS. esse testatur Voss. ex his depravatis lectionibus fecit Scaliger: *quae tibi sene serviet*, ut sene ἀρχαϊκῶς dictum sit pro *seni*, at Statius tentat: *quae seni tibi serviet* probante *Brouckhus.* ad Tibull. I, 7, 88 sed utraque lectio vix ullo modo ferri potest ob sequentia: *usque dum tremulum* etc. quis enim bene dicat *quae tibi serviet seni usque dum senex es?* excussis omnibus, quae a viris doctis in medium prolatae sunt, emendationibus, prae ceteris elegans et orationi accommodata mihi visa est coniectura Vossii, ad veteris scripturae ductum *quae tibi sine servit* rescribentis *Quo tibicine serviat*, quam in tanta lectionis ambiguitate et inconstantia fidenter cum Vulpio in textum recepi; vid. not. — Mihi quidem succurrebat legendum fortasse esse: *Quae tibi*

V. 156. *domus potens*, h. e. nobilitate praepollens et insignis: *beata* opulenta, divitiarum copia abundans, *Quo tibicine serviat.* (vid. Var. Lect.) h. e. quo quasi fulcro domus nitens pareat tibi dominae et matrifamilias, usque (v. 161) dum etc. *tibicen* h. e. columna, cui domus incumbit, eodem modo ut *fulcrum* vel *columen* translatum videri debet ad eos, in quibus summa rei vertitur. Sic infra LXIV, v. 26. Peleus vocatur *Thessaliae columen*, ubi plura de hac locutione dabimus in notis – Egregie autem et vere maritus, in quo (ut verbis utar Virgilii Aeneid. XII, v. 59.) *omnis domus inclinata recumbit*, columen vel tibicen familiae vocatur.

V. 161. *Usque dum tremul. mov.* etc. versus ornatissimi splendidissimique pro vulgari:

Transfer omine cum bono
Limen aureolos pedes,
Rasilemque subi forem.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.
Adspice, intus ut accubans
Vir tuus Tyrio in toro,
Totus immineat tibi.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.

bene serviat. V. 171. *unus ut accubans* constans lectio in omnibus MSS. et edit. vett. cuius integritas haud dubie impugnata est ab iis, qui in explicatione τοῦ *unus* haeserunt. Est autem *vir unus*, qui plane is est, qui esse debet, unice coniugi deditus et in explendis boni viri partibus unice occupatus. Eodem plane sensu supra dicebatur Carm. XXII, v. 10 *unus caprimulgus*, ubi cf. notas, et sic egregie τῷ *unus* respondet in v. 173 *totus*. Mutata autem est vox *unus* ab interpretibus vel in *imus* ob solemnem fortasse harum duarum vocum in libris veteribus confusionem. vid. *Drackenborch* ad Sil. Italic. V, v. 112 et XV, v. 590 vel in *unctus*. *Barth.* Adversar. 1159—60. vel in *udu*. *Nic. Heins.* Adversar. c. X, p. 102 et in not. ad Catull. vel denique in *intus*, quod in plerisque editionibus nunc apparet — *Salmasius* ad Solm. p. 1256. parum feliciter tentat: *Adspice*

usquedum in extrema aliquando senectute constituta et aetate fessa, omnia bona omnibus, qui ea appetunt, lubenter concessura es. Anus autem annosa subinde trementis capitis motu nutare et aliis fere annuere solet. *tempus* pro parte capitis, de qua pluralem modo dici Grammatici praecipiunt, apud ipsum Ciceronem in singulari occurrit A. ad Herenn. IV, 55. cf. *Gifan.* in Indic. Lucret.

V. 166. *Transfer omin. c. bon. lim. aur. pedes*, Plaut. Casin. IV, 4, 1. *Sensim super attolle limen pedes nova nupta.* Ominosum enim putabatur vel ingrediendo vel egrediendo limen tangere vid. *Burmann.* ad Ovid. Amor. I, 12, 4. Tradunt autem, qui de Romanorum ritibus nuptialibus scripsere, novam nuptam, ut invita nubere et virginitatem deponere videretur, a paranymphis trans limen portatam esse. *aureolos* pulchros. res nota. – *forem rasilem* eleganter politam et laevigatam, cf. Voss.

V. 171. *Adspice intus* vid. Var. Lect. *Tyrio in toro* lecto triclinari, purpura Tyria instrato. Sponsus nimirum geniali mensae cum aequalibus adsidens exspectabat sponsam. cf. Carm. LXII, v. 3. Non enim de lecto cubiculari cogitandum esse docet vers. 191, 92 et 201. – *Totus immineat tibi.* toto pectore et

Illi, non minus ac tibi,
Pectore uritur intimo
Flamma, sed penite magis.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.
Mitte brachiolum teres,
Praetextate, puellulae;
Iam cubile adeant viri.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.
Vos bonae senibus viris
Cognitae bene feminae,

intus et accubans Vir tuus Tyrio ut toro Totus immineat tibi. V. 176. *Ille non minus atque tu Pectore uritur intimo Flamma, sed penitus magis* Gryph. Muret. et alii; sed multo doctior haud dubie est lectio nostra, quam dedit Scaliger ex libro suo, quamque omnes MSS. Statii confirmant, nisi quod in his *urimur* legitur. Eamdem suppeditant MSS. et tres entiquissimae edit. affirmente editore Cantabrig. V. 183. *Iam cubile adeat.* Gryph. Muret. Vulp. sed omnes libri MSS. at edit. vetustiores offerunt *adeant.* recte! vid. not. V. 186. mirum quantum in hoc versu libri veteres discrepant. *Unis sedibus bonae* Venet. *Imis sedibus bonae* laudat Perthenius in notis. *Binae in aedibus unius Cognitae bene feminae* Gryph. Sed in omnibus MSS. Statius invenit: *Vos bonae senibus unis*, unde ille reposuit nostram, Scaligeri et aliorum auctoritate stabilitam, lectionem *Vos bonae senibus viris.* Vossius pro *viris* mavult *bonis*, cui emendationi egregie favet v. 19 et huius epitheti usus per totum hoc carmen suaviter repetitus. V. 187. *Co-*

oculis in te haereat, toto animo in te feratur et amplexus tuos cupide petat.

V. 176. *Illi non minus ac tibi*, h. e. in eius medullis non minor ac tibi ignis ardet, [ut supra loquitur Noster XLV, 16.] *flamma uritur* graece πῦρ δαίεται, vid. Scalig. *sed penit. mag.* h. e. imo pen. mag.

V. 181. *Mitte brachiol. teres puellulae*, h. e. e manu dimitte teres pu. brach. *praetextate* intelligitur puer ingenuus, et quidem *patrimus* et *matrimus* ἀμφιθαλὴς qui nuptam ad domum mariti deducebat παράνυμφος. *Patrimi et matrimi*, auctore Festo, *praetextati tres nubentem deducunt: unus, qui facem praefert, duo, qui nubentem ducunt.* — *adeant* nimirum virgo et pronubae, a quibus sponsa in lecto geniali collocabatur, ut docet stropha sequens.

V. 187. *Cognitae bene feminae* spectatae fidei et castitatis. Debebant etiam pronubae istae esse *univirae.*

Collocate puellulam.
Io Hymen Hymenaee io,
Io Hymen Hymenaee.
Iam licet venias, marite:
Uxor in thalamo est tibi
Ore floridulo nitens;
Alba parthenice velut,
Luteumve papaver.
At marite, ita me iuvent
Coelites, nihilominus

gnitae breve Scalig. V. 196—200. Hunc locum inquinatissimum egregie purgavit atque ad formam mundiorem, ad Catullianam venustatem compositam, revocavit Scaliger. Trausposuit autem, et, ut nunc legitur,

V. 192. *tibi*, h. e. in tuam gratiam et voluptatem. Sic Tibull. IV, 6. 3. *Tota tibi est hodie, tibi se laetissima comsit* Virgil. Eclog VIII, v. 30. *tibi deserit Hesperus Oetam* et sexcenties alibi.

V. 193. *nitens*, formosa. vid. supra ad Carm. II, v. 5.

V. 194. *Alba parthenice* herba quaedam, cuius nomen incertum est. vulgo vocant *Mutterkraut*. – *luteumque papaver* – color luteus non semper eodem modo dicitur, nec unum eumdemque colorem notat, sed ut *caeruleus* fere *flavus rufus* et alii colores, latius patet. Hinc passim a viris doctis de coloribus veterum multum et acriter disceptatum est; de quorum diversitate et vaga notione nos ipsi, prima quaque pro muneris nostri partibus scribendi aliquid oblata occasione, in singulari commentatione uberius exponere in animum induximus. *colorem luteum* affinem esse colori rufo et roseo vel ex nostro loco sponte apparet. Flagitat enim hunc colorem tam ipsa instituta comparatio, color albus enim in ore pulchrae puellae permixtus esse debet cum colore roseo et purpureo. cf. Anacr. Od. XXVIII, v. 23. et quos ibi in hanc rem laudat Cl. *Fischer*, quam ipsum nomen, cui additur, *papaver*. Sunt autem, auctore Plinio, Hist. Nat. XIX, 8, 53. *Papaveris sativi tria genera: Primum candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos dabatur. Alterum genus est papaveris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus excipitur. Tertium genus, rhoeam vocant Graeci, id nostri erraticum. Sponte quidem, sed in arvis cum hordeo maxime nascitur, erucae simile, cubitali altitudine, flore rufo et protinus deciduo: unde et nomen a Graecis accepit.* Aperte autem tertium papaveris genus a poeta innuitur: Multus iam fuit in

Pulcher es, neque te Venus
Negligit. Sed abit dies;
Perge, ne remorare.
  Non diu remoratus es.
Iam venis. Bona te Venus
Iuverit: quoniam palam
Quod cupis, capis, et bonum
Non abscondis amorem.
  Ille pulvis Erythrei,

emendavit Vir magnus hanc stropham, quae olim sinistre post sequentem posita corrupte legebatur ita: *Ad maritum tamen iuvenum Coelites nihilominus Pulchre res.* Unde Parthenius fecerat: *At marita tuum tamen Celites nihilominus Pulchra res*, et Statius lepide ex coniectura proposuerat: *Admetum iuvenem tamen Celites nihilominus, Pulchra res.* (cuius lectionis explicationem vide sis apud ipsum) — Plausum iam tulit haec praeclara Scaligeri emendatio a Vossio et ceteris interpretibus. V. 202. *Iam Venus, bona te Venus Iuverit* profert e libro veteri Passeratius. venustior sane hic orationis color! V. 204. *Quod cupis cupis* Heins. in not. ad Catull. male! nam sic dulcissima perit paranomasia. V. 206. *Ille pulveris Erythraei* vitiose in MSS. edit. Venet. et aliis antiq. *pulvis Erythraei* Guarin. Gryph. *pulveris Eritei* et *Ericei* omnes libri MSS. Statii, unde, quod Avantio iam in mentem venerat, Vossius legendum censet *pulvis* (pro pulveris) *Erythrii* ab *Erythros* vel *Erythron* parte regionis Cyrenaicae, cuius mentionem facit in Geographia Ptolemaeus. Ab agro *Erythrio* autem, ut docet Vossius, eiusque oppidis Palaebisca et Hydrace incipiebat Lybia siticulosa sive arenosa: ita ut *pulvis Erythrius* sit arena Cyrenaica. Quam quidem Vossii explicationem, doctam sane et ingeniosam, cupide amplexus est Vulpius. — Nic. Heins. in not. ad Catull. legi iubet, quod proposuit iam Theodorus Marcilius, *Ille pulveris aetheri* vel *aëri* pro *aetherii* et *aerii.* Per *pulverem aetherium* autem innui putat atomos, explicando *colore luteo* Salmas. ad Solin. T. I, p. 256 – 58. et Tom. II, p. 1154 – 58. Adde quos laudat, qui de hoc colore egerunt, *Titius* ad Nemes. Cyneg. 319.

V. 198. *negligit*, h. e parum curat; dictum mihi videtur per λιτότητα pro: et tu quoque singularem Veneris curam et benignitatem in concessa tibi formae pulchritudine et dignitate expertus es.

V. 202. *Bona te Venus Iuverit*, propitia tibi aderit et nuptiarum tuarum eventum iubebit esse felicissimum. *palam* non furtive, sed publica auctoritate.

V. 206. *Ille pulvis Erythr.* vid. Var. Lect. et omnino cum hoc loco compara supra Carm. VII, 2. seqq.

Siderumque micantium
Subducat numerum prius,
Qui vostri numerare volt
Multa millia ludi.
  Ludite, ut lubet, et brevi
Liberos date. Non decet
Tam vetus sine liberis
Nomen esse: sed indidem
Semper ingenerari.
  Torquatus, volo, parvolus

quae ex Epicuri et Democriti sententia numero infinitae sint. Sed haud facile poëtae carminibus suis intexere solent philosophorum placita. Multo magis igitur mihi arridet altera eiusdem Heinsii coniectura in notis ad Catull. *pulveris Africi*, quam ceteris lectionibus partim ideo praeferendam puto, quod antiquus genitivus *pulvis* pro *pulveris* apud nullum alium scriptorem occurrit, partim quod in omnibus MSS. teste Statio et editionibus antiquissimis, constanter servatur τὸ *pulveris*. Equidem olim tentabam: *pulveris aridi*, sed illud Heinsii est doctius et poëta dignius. — *Pulvis Erythrei*, quod in textu est, dictum volunt pro *pulveris Erithraei*, ita ut ex diphthongo in *Erythraei* metri causa una littera elisa sit. V. 209. *vestri* pro *nostri* et *volunt* pro *vult* vitiose in MSS. Statii. V. 210. *Lusûm* contracte pro *lusuum* et *lusus* in veteribus libris fuisse ait Avantius. Sed Statius in omnibus MSS. quos manu trivit, invenit *ludere*, unde haud dextro Apolline tentabat: *multa mollia ludi*. Scaliger in codice Gallicano exaratum deprehendebat *ludei* pro *lude*, unde fluxit fortasse depravata lectio *ludere*. Vossius ex veteri lectione *ludi* vel *ludite*, quam in nonnullis libris se invenisse affirmat, reponit: *luctae*. Sed quis non praeferat *ludi*, ob statim sequens et egregie respondens *Ludite*?

V. 211 – 16. *Ludite ut lubet* – *ludere* in re Venerea παίζειν παρθενιάζειν, cf. supra ad Carm. XVII, 17. adde *Heins.* ad Ovid. Heroid. XVII, 6. ad Amor. I, 8, 43. et Interpr. ad Petron. c. 132. sub fin. – *liberos date*, procreate ut v. 67. – *Non decet tam vetus* etc. genti tam nobili et antiquae non spes posteritatis deesse, sed eidem (*indidem*) ex eadem semper stirpe nova et legitima subnasci debet propago.

V. 216. Tanta est versuum sequentium dulcedo, ut nihil suavius possit excogitari. – *volo*, h. e. opto, ut passim. *parvulus Torquat.* comparant illud Virgil. Aeneid. IV, v. 328. – *si quis mihi parvulus aula Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret.* – *Dulce rideat ad*

Matris e gremio suae
Porrigens teneras manus,
Dulce rideat ad patrem,
Semihiante labello.
  Sit suo similis patri
Manlio, et facile insciis
Noscitetur ab omnibus,
Et pudicitiam suae
Matris indicet ore.
  Talis illius a bona
Matre laus genus approbet,
Qualis unica ab optima
Matre Telemacho manet
Fama Penelopeo.
  Claudite ostia, virgines:

V. 220. hunc versum ex corruptis lectionibus *sed micante* vel *sed mihi ante* vel *sed nitente* felicissime restituit Scaliger. V. 222. pro *facile* vult *Burmannus* Sec. ad Anthol. T. I, p. 305. *facie* cur quaeso? V. 226. *Tale Iuliadum e bona Matre* sine causa *Heins.* in not. ad Catull.

patr. h. e. suaviter patri arrideat. *Semihiante labello*, semihiulco, semiaperto. *Dum semihulco savio Meam puellam savior* apud Gell. Noct. Attic. XIX, c. 11.

V. 221. *Sit suo similis patri*, ὅμοιος τῷ πατρί, nati enim cum patre similitudo probabat uxoris in maritum fidem et castitatem; hinc τέκνα ἔοικοτ' ἐοικότα πατρί, apud Theocrit. Idyll. XVII, 44. sunt liberi furtivo amore suscepti cf. Hor. Od. IV, 5, 23. et quae in hanc rem congessit loca Cl. *Iani.* adde *Graev.* in Lect. Hesiod. c. 5. et *Dorvill.* ad Charit. p. 328, edit. Lips. – *Et pudic. suae matris ind. ore*, Vulpius laudat Martial. VI, 27, 3, 4.

V. 226. Sensus: Qualis laus a matre castissima Penelope parta olim est Telemacho, maxima omnino semperque duratura, talis ad stirpis veritatem probandam a matris castitate contingat Torquato parvulo. – *unica fama*, nimirum in genere suo unica, h. e. maxima. cf. supra Carm. XXIX, v. 12.

V. 231. seq. *Claud. ost. virg.* omnibus in his nuptiis nunc rite peractis thalami ianuam claudere iubet virgines et simul carmini, quo lusit poëta, cum bono voto finem imponit. – *munere assiduo*, h. e. assiduo Veneris usu. *munus* in re Venerea. Sic *munia comparis aequare* Hor. Od. II, 5, 2. et sic passim *officium* Ovid. Amor. III, 7, 24.

Lusimus satis. At, boni
Coniuges, bene vivite, et
Munere assiduo valentem
Exercete iuventam.

et Propert. II, 22, 24. *exercete iuvent. exercere* eleganter dicitur de iis, quae otiosa, sterilia ac sine fructu esse non patimur. vid. *Ducker.* ad Flor. IV, c. 12, p. 900, edit. nov. simili fere sententia Helenae epithalamium finit Theocrit. Idyll. XVIII, 54. Εὕδετ' ἐς ἀλλάλων στέρνον φιλότητα πνέοντες Καὶ πόθον.

CARMEN LXII.

CARMEN NVPTIALE.

Differt hoc carmen nuptiale vel epithalamium a praecedenti ita, ut chorus iuvenum puellarumque, quem poëta ad solemnem cantum nuptialem superiori carmine tantum exhortatus fuerat, nunc vere et rite canendo certet et alternis invicem se excipiat – (v. 1 – 6.) Iuvenes, sponsi aequales (ἡλικιῶται) *mensae geniali, una cum sponso in eius domo accumbentes et sponsam exspectantes, surgente Hespero, ipsi a mensa surgunt, et, solo novo marito in triclinio relicto, (Carm. LXI. 171.) ad ianuam, ubi sponsam excepturi sint, se proripientes Hymenaeum dicere parant (v. 6 – 11.). Interea virgines aequales* (ὁμήλικες) *sponsam ad sponsi domum comitantes appropinquant, iuvenesque ad certamen prosilientes conspiciunt (v. 11 – 20.). Easdem vident iuvenes et quidem toto animo in re praesenti et laudis honore ex certamine reportando defixas et occupatas, unde sibi paulo negligentioribus et alia omnia curantibus haud facilem praepositam intelligunt victoriam. Eo magis ad praesentis rei studium invicem se excitant. (v. 20 – 26.) Canere incipiunt puellae et Hesperi crudelitatem, filiam ex amplexu matris avellentem, accusant (v. 26 – 32.) At juvenes maximis laudibus extollunt Hesperum, cuius affulgente splendore laetissimo, pacta nuptialia confirmentur (v. 32–36.). Iterum puellae rapacitatem Hespero exprobrant adduntque, eius adventu et simul inductis tenebris diligenter sibi cavendum esse a furibus (v. 36 – 39.). Iuvenes*

facete respondent, puellas aliud in ore, aliud in pectore habere, ideoque hunc ipsum, quem palam carpant, tacite optare (*v.* 39 – 49.). *Comparant puellae virginem intactam cum flore in horto secreto nascente, qui, quamdiu in honore suo intactus et intemeratus superbiat, mirifice pueris puellisque placeat; – at puellam libidine contaminatam similem esse canunt flori decerpto et iam iam flaccescenti, quem nec pueri nec puellae curent* (*v.* 49 – 59.). *Vim elegantissimae comparationis infringunt iuvenes alia ex re agresti petita imagine. Puellarum nimirum conditionem respondere potius aiunt conditioni et naturae vitis, quae, si in nudo arvo nascatur inculta, nec in altum exsurgens mites uvas demittat, nullius pretii haberi soleat ab agricolis, eamdem vero, si ulmo maritata foecunditatem promittat, ab iisdem maxima cura coli; et plane ita se habere cum puellis innuptis et nuptis, illas senescere steriles et incultas, has caras et iucundas esse viro et parentibus.* (*v.* 59 *usq. ad fin.*) *Uterque nunc chorus, ut supra in ultima stropha Hymni in Dian. Carm. XXXIV. ubi vid. nos ad v.* 1. (*puellarum enim chorus, aeque ac nupta marito, victus iam cessisse videtur puerorum choro,*) *se convertit ad nuptam, eamque, ut virginitatem, cuius partem aliis concedendam iure sibi vindicare possint parentes, in mariti amplexibus lubens iam deponat, graviter hortatur. – Singulares et divinae huius carminis dotes percipi potius a lectoribus, quam vana declamatione a me describi et extolli debent, quas qui hebetioris ingenii percipere non possunt, ab omni veterum poëtarum lectione arcendos puto. – Est autem hoc carmen nuptiale ex* amoebaei carminis *genere, cuius lex, ut* Heyne *praecipit in Argum. ad Virgil. Eclog. III, haec est, ut is, qui respondet, eisdem versibus et numeris aut contrarium aut maius aut pulchrius aliquid dicat, aut ulla ratione simile quid subiiciat; nec dubito, quin idem latiore significatione recte quoque vocari possit epithalamium. vid. nos in Argum. ad Epith. Manl. et Iul. – In quas nuptias hoc carmen scriptum sit, vix ullo argumento satis firmo probari potest; multi ad easdem Iul. et Manl. nuptias cum superiore referunt:* Corradinus *praeposuit adeo hoc carmen superiori et cum illo coniunxit, sed haud dubie, quod numquam certe sciri potest, nec illud scire multum refert, nescire velle praestat. – Ceterum hoc carmen studiose imitati sunt tam veteres quam recentiores, et a multis in patriam lingaam translatum est.*

IVVENES.

Vesper adest, Iuvenes, consurgite, vesper Olympo
Exspectata diu vix tandem lumina tollit.
Surgere iam tempus, iam pingues linquere mensas:
Iam veniet virgo, iam dicetur Hymenaeus.
Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee.

PVELLAE.

Cernitis, innuptae, iuvenes? consurgite contra,
Nimirum Oeteos ostendit noctifer ignes.
Sic certe, viden'ut perniciter exsiluere?

V. 7. *Nimirum Eoos ostendit noctifer imbres* Venet. Stat. *Nimirum aethereos — ignes* Griph. Muret. vetus lectio MSS. fuit *nimirum haec* (vel *hoc*) *eos ostendit Noctifer imber*, unde Statius ex ingenio proposuit:

V. 1. *Vesper adest, Iuven. consurgite*, cogita unum ex iuvenibus prae aliis forte Hesperi ortum animadvertentem subito iam appellare ceteros et ad cantum nuptialem solemni modo et certamine cum puellis mox instituendum evocare. – *vesper Olympo Exspectat. d. vix tandem lum. tollit*, ornate et sublime pro vulgari: tamdem aliquando Hesperus oritur. *tollit lumin.* extollit et profert rutilantem splendorem. Simili modo *Vesper lumina accendere* dicitur apud Virgil. Georg. I, v. 251. aliam surgentis Hesperi descriptionem vid. apud Claudian. Carm. XIV, v. 1, 2. (p. 162, edit. Gesner.)

V. 3. *Surgere iam tempus.* voci *tempus* gerundii loco subiungitur infinitivus, de quo loquendi genere multa exempla congessit *Drackenborch.* ad Liv. III, 4, 9. Tom. I, p. 545. – *mensas pingues*, in quibus epulae pingues et opimae appositae sunt.

V. 4. *dicetur Hymenaeus.* observa syllabam brevem ante sequentem vocem aspiratam, praecipue ante vocem *Hymenaeus*, passim a poëtis produci. sic infra Carm. LXIV, v. 20. Virgil. Aeneid. X, v. 720. et saepe alibi.

V. 5. *Hymen o Hymen.* etc. cf. ad Carm. LXI, 4.

V. 6. *consurgite contra. consurgere* est verbum militare, quod saepe apud Livium de impetu hostili dicitur.

V. 7. *Nimirum Oetaeos ostend. Noctif. ign.* h. e. scilicet ortus iam est Hesperus, cuius igneus splendor inde a monte Oeta in conspectum venit. – Noto enim poëtarum more sidera montibus oriuntur et occidunt. cf. Virgil. Aeneid. II, v. 801. et alia, quae in hanc rem ibi collegit exempla *Cerda.* Factum autem est, ut veteres poëtae ex antiquiore aliquo carmine, quod in tractibus illis, qui sub Oeta sunt, scriptum erat, hanc formulam retinerent, et ortum Hesperi, qui a Locris in

Non temere exsiluere: canent quod visere par est.
Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee.

IVVENES.

Non facilis nobis, aequales, palma parata est:
Adspicite, innuptae secum ut meditata requirunt.
Non frustra meditantur: habent memorabile quod sit.

Nimirum Oetaeas obtendit Noctifer umbras. Scaliger: *Nimirum Oceano se ostendit Noctifer imbre*, Meleager: *Nimiruu choreas ostendit Noctifer igneas.* Sed nostra lectio, quam Vossius ex vetustissimo libro Thuanaeo produxit, egregia confirmatur loco Virgil. Eclog. VIII, v. 30. V. 8. post *certe* excidisse putat Statius *est*, quod in uno MS. tres litteras hic erasas fuisse animadvertarit. V. 9. *Cavent quo visere parent*, vetus scriptura teste Scaligero, et sic est in libro Comelin. Papyr. Pal. et tribus antiquissimis edit. unde vario modo hic locus correctus et excusus fuit. *canent quos vincere par est* Gryph. Muret. *canent quod vespere par est* Meleager. *canent quod vincere par est* edit. Cantabrig. addita explicatione: carmen victoria dignum *canent quo vincere par est* receptum est ex quibusdam edit. vet. in edit. Gotting. et Bipont. — Vossiana lectio, quam dedimus, iam est in excerptis Thuanaeis. V. 12. *requirant* omnes edit. antiquiores. Statius autem ex corruptis lectionibus, quas in duobus MSS. invenerat, vario modo hunc versum restituere molitus est, vult enim vel: *Aspice quae innuptae secum ut meditata requirunt*, vel *Aspicite innuptae quaeso ut meditata requirunt*, vel *Aspice quae innuptae secum ut meditomina quaerunt*, vel *Adspicite innuptae quaeso ut meditamina quaerunt.* profecto hae sunt epulae dubiae!

praecipuo cultu habebatur, et in nummis Locrorum frequenter visitur, ab Oeta repeterent. *Oeta* sive *Oeteus* mons fuit Graeciae et limes Thessaliae ab austro, cuius iugum ab oriente versus occidentem porrigitur. vid. Strab. IX, p. 639 et 655, edit. Almeloven. Iis itaque, qui totum illum tractum habitabant, Veneris seu Hesperi stella, quoties post solis occasum in conspectum veniebat, ab Oetaeis montibus oriri videri debuit. Haec fere sunt, quae egregie ad locum nostrum illustrandum iam observavit *Heyne* ad Virgil. Eclog. VIII, v. 30. et ad Tibull. in Observat. p. 153, edit. nov. cf. Vossius.

V. 8. vid. de hac formula supra LXI, v. 77.

V. 9. *Non temere*, h. e. non sine praemeditatione. *quod visere par est*, quod visu et auditu dignum est. nam videndi verba ad omnes sensus referuntur; huic respondet mox sequens (v. 13.) *memorabile quod sit.*

V. 12. *innuptae secum ut meditata requir.* h. e. quam curiose repetunt et promere student, quae diligenter antea puellae secum commentatae et meditatae sunt. *meditata* passive, ut *oratio meditata* Tacit. Annal. XIV, 55, 1. et *carmen meditatum* apud Plin. Panegyr. c. 3. ubi vid. *Schwarz* p. 6.

Nec mirum: tota penitus quae mente laborent.
Nos alio mentes, alio divisimus aures.
Iure igitur vincemur. Amat victoria curam.
Quare nunc animos saltem committite vestros:
Dicere iam incipient, iam respondere decebit:
Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee.

PVELLAE.

Hespere, qui coelo fertur crudelior ignis?
Qui natam possis complexu avellere matris,
Complexu matris retinentem avellere natam,
Et iuveni ardenti castam donare puellam?
Quid faciant hostes capta crudelius urbe?
Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee.

V. 17. *convertite vestros* Vossius. V. 20. *quis coelo* perperam in quibusdam, nam saepissime a bonis scriptoribus *qui* pro *quis* ponitur. vid. *Drackemborch.* ad Liv. I, 7 ad verba: *rogitat qui vir esset.* adde *Ducker.* ad Florum I, c. 18 et *Schwarz* ad Plin. Panegyr. c. 74. p. 366. pro *fertur* in nonnullis exstat *lucet*, quod haud dubie ex v. 26. intrusum est. sed quemadmodum in hoc versu *lucet* melius convenit τῷ *iucundior*, ita in

V. 14. *Nec mirum*, h. e. nec mirum adeo videri debet, si memorabile quid profertur ab iis, quae toto animo et omnibus intentis viribus in eo laborant.

V. 15. *Nos alio mentes, alio divis. aur.* nos aliis rebus, quibus simul aures et animum praebemus, districti et distenti tenemur. *animus divisus*, qui pluribus rebus et cogitationibus eodem tempore occupatur. Virgil. Aeneid. VIII, v. 20. *Atque animum celerem nunc huc nunc dividit illuc.* Similiter apud Ovid. Remed. v. 443. *mens bipartito secta* dicitur de eo, qui binas simul amat puellas.

V. 16. *Amat victor. cur.* Sic Euripid. Phoeniss. v. 728. τὸ νικᾶν ἐστὶ πᾶν εὐβουλία.

V. 17. *committite* nimirum cum puellarum animis, h. e. componite; translatum a gladiatoribus, qui *committi* vel *componi* cum adversariis dicebantur.

V. 20. *qui* pro *quis*. vid. Var. Lect. *fertur*. h. e. volvitur, circumfertur.

V. 21. Ex instituta comparatione cum loco simillimo in Epithal. Iul. et Manl. v. 56. seqq. non sine voluptate animadvertes, quam pulchre eamdem sententiam poeta variaverit.

V. 22. *retinentem* sc. se. h. e. reluctantem, aegre se avelli patientem.

IVVENES.

Hespere, qui coelo lucet iucundior ignis?
Qui desponsa tua firmes connubia flamma,
Quod pepigere viri, pepigerunt ante parentes,
Nec iunxere prius quam se tuus extulit ardor,
Quid datur a Divis felici optatius hora?
Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee.

PVELLAE.

Hesperus e nobis, aequales, abstulit unam.
* * * *

Namque tuo adventu vigilat custodia semper.
Nocte latent fures, quos idem saepe revertens,

nostro versu magis respondet *fertur* τῷ *crudelior*. V. 28. *Quae pepigere viri* liber Memmii teste Passeratio, Voss. et editor. Cantabrig., sed nostra lectio, quia est difficilior, ex lege critica praeferenda est. V. 32. varie et corrupte hic versus legitur in MSS. Statii, qui inde tentat: *Hesperus e nostris aequalibus abstulit unam*, vel *Hesperus e nostris aequalem hinc abstulit unam*. in margine edit. Gryph. adscriptum fuit *Hespere, quis nobis aequalem hanc abstulit unam*. * * * hic quaedam excidisse iure iam suspicati sunt Statius et Scaliger, quamquam Vossius omnia recte se habere putaverit; non habet enim, quo referatur sequentis versus particula *namque*; ego hanc fere sententiam desidero: Hespere, te iure rapacem vocamus et timemus, *namque*. V. 33. Vossius pro *namque* corrigit *nempe* et post vocem *custodia*

V. 26. *Hespere, qui coelo lucet*. Laudant Homer. Iliad. XXII, v. 318. Ἕσπερος ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ. et sic apud Bion. Hesperus vocatur κυανέας νυκτὸς ἱερὸν ἄγαλμα.

V. 28 – 29. *Quod pepigere viri, pepig* etc. pactum nempe, quod a procis et parentibus ante nuptias contractum, nec prius quam tuis auspiciis et ortu confirmatum est. Disertius igitur hi duo additi versus antecedentem explicant et declarant, ut saepe apud poëtas, et sic τ- *quod* non offendere videtur. – *ardor* exquisite pro igneo splendore.

V. 33. *vigilat custodia* h. e. custodes furum abigendorum causa vigilant.

V. 34. *Nocte latent fures*. hinc *fur nocturnus* dicitur apud Calpurn. Eclog. III, v. 73 Vossius comparat Hom. Iliad. III, v. 10 – 11. per *fures* intelligi simul possunt *adulteri*, ut sexcenties *furta* de adulteriis. v. c. infr. Carm. LXVIII, v. 136. et 140. Honestius de Hespero sentit, eiusque affulgente luce ad pastorem commissatum iturus iuvari in via cupit amans quidam apud Bion. Idyll. VIII, v. 6. 8. Ἕσπερε οὐκ ἐπὶ φωρὰν Ἔρχομαι, οὐδ' ἵνα νυκτὸς

Hespere, mutato comprendis nomine eosdem.

IVVENES.

*   *   *   *

At lubet innuptis ficto te carpere questu.
Quid tum si carpunt, tacita quem mente requirunt?
Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee.

PVELLAE.

Ut flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent aurae, firmat sol, educat imber:
Multi illum pueri, multae optavere puellae:

interpungit. V. 35. *Vespere* edit. vett. * * * hic quoque deesse quaedam vel inde colligo, quod versuum numerus, qui par esse debebat, non constat; tot enim versibus, quot puellae cecinerant, ex lege carminis amoebaei respondendum fuit iuvenibus. V. 36. *Ut* pro utcumque nexus causa coniecit Vossius. V. 37. *Quod mente requir.* alii. V. 40. *convulsus*

ἐθυστεριόντ' ἐνοχλίσω. ἀλλ' ἐράω' κάλον δέ τ' ἐρασσαμένῳ συνερᾶσθαι.

V. 35 *mutato comprendis nomine eosdem.* nam qui vespere Hesperus, idem mane vocatur Lucifer. vid. Vulp. et Cl. *Wernsdorf.* ad poët. minor. Tom. III, Excurs. V, p. 508, 9.

V. 36 – 37. versus suavissimi! at puellae simulanter pro indole sua queri et te carpere solent, quod quidem facile illis condonandum est, si, quem palam carpunt et accusant, tacite sibi animo expetant et suspirent. Confer omnino in hanc sententiam infra Carm. LXVI, v. 15 – 19.

V. 39. *Ut flos in septis* etc. Ad nobilissimum hunc locum imitandum certatim sequioris aetatis poëtae operam suam contulerunt. Sic suavissimis inde ductis coloribus egregie Cantum primum distinxit et illuminavit Areostus, quem comparat Vulpius.

V. 40. *nullo contusus aratro.* Imitatus est Maro Aen. IX, v. 435. *Purpureus veluti cum flos, succisus aratro, Languescit moriens.*

V. 41. *educat*, cf. supra ad Carm. XIX, v. 14.

V. 42. *Multi illum pueri* etc. Hunc totum paene versum a Nostro mutuatus est Ovid. Metamorphos. v. 353. *Multi illum* (Narcissum) *pueri, multae cupiere puellae.* Hausisse quoque inde videtur Virgil. Aeneid. IX, 581. ubi cf. *Heyne.* – *optavere* graece dictum pro optare solent, ut v. 53. *accoluere* pro accolere solent.

Idem cum tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullae optavere puellae:
Sic virgo dum intacta manet, dum cara suis est.
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec cara puellis.
Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee.

IVVENES.

Ut vidua in nudo vitis quae nascitur arvo,
Nunquam se extollit, nunquam mitem educat uvam;
Sed tenerum prono deflectens pondere corpus,
Iam iam contingit summum radice flagellum:

aratro in vetustis membran. Thuan. et in libro Memmii. V. 45. *dum intacta manet, tum cara suis. sed* ex correctiune eorum, qui *dum, dum* cuncoquere non possent, et particulam *sed* in sequenti versu desiderarent. At nostram, quam excudi curavimus, lectionem, non solum agnoscunt omnes libri MSS. et edit. antiquissimae, sed etiam egregie auctoritate Quinctiliani confirmatur (Institut. lib. IX, c. 3.) quem eodem modo hunc locum legisse ex addita explicatione, qua alterum *dum* pro *quoad*, alterum pro *usque eo* sumit manifeste apparet. Subit etiam mirari, cur hoins versus emeodatores non ad vers. 56. attenderint, ubi in eleganter repetitis particulis *dum dum* nullus aliquid mutare ausus est. cf. not. particula *sed* autem eodem plane modo v. 57. desideratur et subintelligi debet. V. 50. ex depravata lectione membr. Thuan. *quam muniteam* nimis ingeniose

V. 43. *tenui carptus ungui.* Similiter Virgil. Aeneid. XI, 68. *Qualem virgineo demessum pollice florem.*

V. 45. *Sic virgo dum intacta* etc. Hunc versum ita explico: plane ita se habet cum virgine, quamdiu illa virginitate gaudet, et quamdiu ideo cara est aequalibus suis. *dum* pro *quamdiu* sexcenties v. c. in trito illo Terentii: *dum moliuntur, dum comuntur, annus est.*

V. 46. *Cum castum amisit pollut.* etc. ornate pro vulgari: cum virginitatem amisit concubitu.

V. 49. *vitis vidua* nulli arbori alligata. cf. Horat. Od. IV, 5, 30. et notata ibi in hanc rem ab interpretibus. *arvo nudo*, h. e. nullis arboribus, quibus adiungi vitis possit, consito.

V. 51. Versus tam verborum structura et artificiosa collocatione, quam ornatu splendidissimus. *Corpus tenerum*, teneri palmites *deflectens prono pondere*, ob pondus, quo laborant et se sustinere non valent, ad terram inclinantes.

V. 52. *contingit summum radice flagellum*, exquisitiori loquendi ratione pro: radicem

Hanc nulli agricolae, nulli accoluere iuvenci:
At si forte eadem est ulmo coniuncta marito,
Multi illam agricolae, multi accoluere iuvenci:
Sic virgo, dum intacta manet, dum inculta senescit:
Cum par connubium maturo tempore adepta est,
Cara viro magis, et minus est invisa parenti.
At tu ne pugna cum tali coniuge, virgo.
Non aequum est pugnare, pater quoi tradidit ipse,
Ipse pater cum matre, quibus parere necesse est:
Virginitas non tota tua est: ex parte parentum est:
Tertia pars patri data, pars data tertia matri,

Vossius coniectat: *Amineam educat uvam*, quem vid. V. 53. et 55. *coluere* duo MSS. teste Passeratio. V. 54. *ulmo coniuncta maritae* vult Heins. in not. ad Catull. V. 59. *et tu nec pugna* MSS. omnes teste Stat. et edit. antiquissimae, accedente Vossio. V. 63. *Tertia pars patris est, pars est data tertia matri* Muret. Voss. in nonnullis edit. antiq. primo loco *matri* et secundo *patri* positum est.

contingit summo flagello. *flagellum* est vitis pars superior.

V. 53. *Hanc nulli agric. null. accol. iuvenci*, hanc neque agricolae neque iuvenci curare solent. Eiusmodi enim vitis sine omni cultu neglecta iacet in nudo agro, et vel pedibus ab agricolis et iuvencis conteritur.

V. 54. *ulmo coniuncta*. cf. ad Epithal. Iul. et Manl. v. 106. seq.

V. 55. *Multi illam agr. mult. accol. iuvenci*. verba huius versus non subtiliter exigenda sunt. Iuvenci enim vix dici possunt proprie colere vitem ulmo coniunctam, sed, si quid illi ad eius cultum conferunt, debet id fieri, antequam vitis seritur, dum terram aratro proscindunt eamque illius sationi aptam reddunt.

V. 56. *Sic virgo* sc. ab omnibus negligitur. *dum* conditionaliter pro *si*, vel simpliciter pro relativo *quae*.

V. 57. *par connubium* h. e. conveniens, puellae conditioni aetatique respondens. *maturo tempore* cum puella (ut cum Virgil. loquar Aeneid. VII, v. 53.) *iam matura viro iam plenis nubilis annis*.

V. 59. *cum tali coniuge*, tam praecellente et eximio. vid. *Burmann.* ad Petron. c. 16. et ad Phaedr. III, 9, 6. *Schwarz* ad Plin. Panegyr. c. 11, p. 23 *Heins.* ad Ovid. Fast. V, 460. sic τοῖος apud Graecos. vid. Spanhem. ad Callimach. H. in Dian. v. 146.

V. 60. *pugnare* sc. cum illo, cui ipse pater *te* tradidit.

Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
Qui genero sua iura simul cum dote dederunt.
Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee.

V. 64. *Tertia sola tua est, hanc tibi, primus ab illa: Sed* contra Ovid. Heroid. XX, v. 157. *propior certe, quam pater, ipsa Haec mihi se pepigit: pater sibi est.*

CARMEN LXIII.

DE ATY.

Ore profundo ruit poëta, et miserrimam Attinis sortem numeris decantat concitatioribus. – Atys vel Attin, nave per mare advectus, statim cum comitibus pergit ad nemus Phrygium Cybelae sacrum, ubi insano furore correptus, amputat sibi virilia. Quibus cum ille se privatum et sanguine suo terram maculatam videt, furibundus arripit instrumenta musica in sacris Cybeles, ab eius cultoribus furore percitis tractari solita, et comites, ad exemplum ducis iam eviratos, montem, qui sacrorum tumultu et rauco musicorum instrumentorum clangore reboët, una secum adire et vagis erroribus animum exhilarare iubet. – His iussis exoritur ululatus, tympana et cymbala remugiunt, ad montem ruit chorus, dux Atys praeit, et sic tamdiu lymphata mente in monte tumultuantur, usquedum ad aedem Cybeles perveniunt, ubi languore victi obdormiunt. Atys, sub primo solis ortu excitus molli somno, quo domita fuerat vesana mentis rabies, ad se redire incipit, facta sua animo recolit, quibus nunc derelictus sit, sentit, ad mare recurrit, lacrimat, et ad patriam conversus plena affectus oratione, felicissimam, qua olim in patria usus sit, conditionem cum praesenti sorte miserrima comparat. Dum igitur has tristes querelas fundit, et iam iam facti sui illum poenitet, Cybele solutum de iugo leonem, qui quovis terroris excitandi modo iuvenem de fuga cogitantem percellat et ad reditum compellat, immittit, quem cum impetum in se facientem videt Atys, ad nemora refugit, ubi omne reliquum vitae spatium exigit. – – Est autem hoc carmen, sive altioris spiritus, quo scriptum est, sublimitatem,

sive solutiores, quibus devolvitur, numeros spectes, singulare plane romanae poëseos monumentum; quod quidem, cum omnino ab ingenio Catulli abhorrere, et vetustioris potius, dithyrambici fortasse, poëtae opus esse videatur, totum e graeco quodam scriptore translatum censuit iam insigne illud Angliae decus, Wartonus in Sammlung vermischter Schriften B. VI, p. 281, Berlin. 1763. *Alii levissimo argumento inducti, quod supra Carmine XXXV, v. 17. dicitur* – est enim venuste Magna Caecilio inchoata mater, *Caecilio hoc carmen tribuendum esse arbitrati sunt. – Optime de hoc carmine diiudicando, et interpretando haud dubie meruit Cl. Werthesius, cuius interpretationi adiecta est erudita de obscura et mira narrationis varietate implicita Cybeles et Attinis fabula disquisitio, cuius summa fere haec est:* Terra, *omnium mater inventa prae ceteris diis deabusque omnibus a prisca mortalium gente divino honore culta fuit et a diversis populis diversa nomina accepit. – a Phrygibus vocata est* Cybele (de Terra, Cybeles nomine insignita, est locus classicus apud Lucret. II, 598. seqq.) *Cultus eius in monte Ida est notissimus, ipsa ratio autem, qua magno musicorum instrumentorum sonitu et insanis tripudiis culta dicitur, manifesta priscae et rudis antiquitatis prae se fert vestigia. – Eiusdem antiquitatis videtur cultus Solis, cui aeque ac Terrae varia a variis populis indita sunt nomina. Sub Attinis nomine Phryges divino honore Solem persecutos esse testatur Macrob. Saturn. I, c. 21. Aptissime autem Terra Soli addita est coniux; et hinc quoque coniugium vel amor Cybeles et Attinis repetendus est. – –* (p 48. auctorum in tradendo Attinis mytho exponitur discrepantia) *Fuit Atis ex descriptione Catulli iuvenis formosissimus (v. 63. seqq.) quem si cum Apolline comparaveris, eumdem sub illo latere facile tibi persuadeas. – Collectis omnibus, quae de Attinis mytho circumferuntur, praecipue si eius mortem ex communi fere narratione in silvis subsecutam respicimus, Adonidis morti in hac re simillimam,* (unde fortasse, quod docet Proclus Diadochus in Ptolem. Tetrab. p. 79. Adonidis et Attinis sacra saepe pro iisdem per Phrygiam et Lydiam habita sunt) *unus eorum Regum ille fuisse videtur, qui totam vitam in silvis venando consumserit. Ex eadem causa neque coniugio neque prole gavisus est, unde vel* [illegible] *vel parte, qua viri sumus, privatus fictus est. Post mortem autem nullius deae sacris aptius nobilitari potuit Attin, quam Cybeles, quae, cum Dianae*

simul personam nunc temporis adhuc induerit, iam in vita illi fuit amatissima. – Solemnia Cybeles sacra ad Phryges migrasse videntur a Phoenicibus – Hinc Atys super alta vectus Phrygium nemus cum comitibus ingressus a Catullo inducitur.– Ipsa Cybele nomen suum fortasse traxit a Phoeniciae regionis parte Cabul et eius sacerdotes Galli ab orientalis linguae voce (devolvit et hinc circumcidit.) – Haec fere, quae paucis complexus sum, fusius ad carmen nostrum illustrandum exsecutus est Werthesius, quibus de totius carminis sublimitate et singulis eius virtutibus perpulchra sub finem addita est enarratio. – In constituendo huius carminis metro Galliambico, dicto ita, quod a Gallis caneretur, Magnae Matris sacerdotibus, cum eius ratio non satis perspecta esset, nec illud in genere suo, quod aetatem tulit, unicum, ad veteris exempli normam exigi posset, valde inter viros doctos disceptatum fuit, adeo ut ex opinionum varietate mira quoque in textu enata sit lectionis varietas et depravatio. Neque vero tamen, si carmen nostrum, ut videtur, ad genus referendum sit dithyrambicum, quod, ut habet Horatius, numeris lege solutis fertur, vel in universum a poëta entheo liberius scriptum sit, id nunquam certae legi adstringi posse arbitror. – Ex sententia Vulpii vero Galliambus constat sex pedibus, quorum primus frequentius est anapaestus, nonnunquam spondaeus vel tribrachys; secundus fere iambus, rarius anapaestus, tribrachys vel dactylus; tertius saepe iambus raro spondaeus: quartus dactylus vel spondaeus; quintus saepe dactylus, interdum tamen creticus aut spondaeus: ultimus anapaestus et nonnunquam iambus praecedente cretico. – Werthesius Galliambi Schema metricum exhibuit hoc:

vv-	v -	v -	-vv	-vv	vv-
- -	vvv		- -	- -	vvv
vvv	vv-				

Sed Cl. Reizius, peritissimus harum rerum magister, in sententiis, quas publicae examinationi subiecit in Programmate Prosodiae Graecae Accentus Inclinatio Epimetron Partis I, inscripto (Lipsiae 1782) contra Werthesii rationem proposuit hanc: Qui Catulli carmen de Attine vertit in Germanicum, et optime interpretatus est Werthesius, in exponendo metro Galliambico vehementer a veritate aberravit, metri caesura tollenda, et eius tribus ultimis pedibus, anapaesto et duobus iambis in duos dactylos et anapaestum vertendis. Nam cogitavit, caesuram esse

duplicem: aliam podicam, ut hexametri, aliam vero metricam, ut pentametri. Podica in pede trisyllabo in alterutram e duabus prioribus syllabis cadere potest: metrica nihil variat, nt neo iu Galliambo, qui eam habet. Non debuit igitur Galliambi caesuram, quae metrica est, podicam facere. – *Ceterum ad hoc Catullianum exemplum pro singulari, qua pollebat, Romanae elegantiae peritia, Galliambico genere carmen in* Bacchum *composuit* Muretus, *notis eius insertum, et, quod ab omnibus iuvenibus delectationis et exercitationis causa legatur, dignissimum.*

Super alta vectus Atys celeri rate maria,
Phrygium nemus citato cupide pede tetigit,
Adiitque opaca silvis redimita loca Deae:

V. 2. Particula *ut*, quae in libris antiquioribus post *Phrygium* legitur; deleta est a Scaligero, nec commode servari potest, nisi pro *ubi* in versu quarto legatur *ibi*, quod est in edit. Gotting.

V. 1. *Atys.* de varia huius nominis scriptura praeter Scaligerum videndus omnino *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I, p. 235 et Interpretes ad Ovid. Metam. X, v. 104. – Ex eo vero, quod *Atys super alta vectus* Catullo dicitur, colligit et statuit Vossius, Attinem nostrum non esse Phrygem illum pastorem a Cybele amatum, qnoniam is non mari advenerit, sed in ipsa natus educatusque fuerit Phrygia: quapropter minime dubitandum putat, quin Attinis nomine significet poëta nobilem aliquem iuvenem, qui e Graecia in Phrygiam migraverit, atque ibi semivirorum Magnae Matris cantu in furorem actus, virilia sibi ipse exciderit, comitibusque et famulis, ut idem facerent, persuaserit. – At Cl. *Werthesius*, ad stabiliendam opinionem suam, Attinis sacra e Phoenicia in Phrygiam invecta esse, inde argumentum ducit. vid. quae huic carmini praemisimns.

V. 2. *Phrygium nemus* intellige *Dindymum*, qui praecipue de Cybeles sacris notus est. Virgil. Aeneid. IX, v. 252. vel τὰ Κύβιλα, ὄρη Φρυγίας, vid. Hesych. cf. *Hemsterhus*. ad Lucian. Tom. I, p. 90 et *Heins.* ad Virgil. Aeneid. III, v. 111 – *citato pede* h. e. celeri, summa celeritate agitato. Sic v. 18. *citati errores* et v. 26. *citata tripudia.*

V. 3. *loca silvis redimita*, exquisite pro vulgari: *circumdata.* Sic passim silva locum *coronare* dicitur. Ovid. Metam. V, v. 390 et XI, v. 335.

Stimulatus ubi furenti rabie, vagus animi,
Devolvit illa acuta sibi pondera silice.
Itaque ut relicta sensit sibi membra sine viro:
Et iam recente terrae sola sanguine maculans,
Niveis citata cepit manibus leve tympanum,

V. 4. *Stimulatus ut fur.* edit. vett. V. 5. *devellit* Stat. qui inde tentat *devovit* — *devellit* praefert Werthesius, sed nostra lectio *devolvit* non solum sublimiori poëta dignior est, sed etiam multo magis convenit nomini *pondera.* — ex corruptis lectionibus in libr. MSS. *illectus*, *illetus*, *iletus*, *lacteus*, rescribendum putat Statius *icta*; suspicatur nimirum glossema fuisse *ille*, quod a librariis cum *icta* coniunctum sit. — Passeratius vet. lib. lectionem *ipse lactes sibi pondere silices*, *silices* in *silicis* tantum mutato, probat, et *lactes* accipit pro *testes.* Vossius ex *ilecto*, quod reperit in exemplar. Mediolanens. primum coniiciebat *lecto acuto*, sed cum meliora eius exemplaria haberent fere *loeta* vel *leta*, sine haesitatione reponendum censuit *lenta acuto*; at sic secundum pedem fecit spondaeom, qui iambus esse debebat. Nihilominus Vir doctus in Observatt. Miscell. quae cura Dorvilii prodierunt, Tom. I, Voll. II, p. 325, ubi tutum hoc carmen exhibitum et notis criticis instructum est, propius accedens Vossio, legendum putat: *devolvit lecta acuta*, ut legerit silicem acutum, quo opus hoc perageret. — *Devolvit ille acuto* Graev. cf. de hoc loco Victor. Var. Lect. XX, 10. Textus nostri lectio est ex emendatione Scaligeri, de qua vid. in not. V. 7. *Etiam* Gryph. Muret. Graev. V. 8. *breve crotulum* pro

V. 4. *Stimulatus ubi furenti rab.* cf. Anacreon. Od. XIII, v. 4. *vagus animi* ἔκφρων; similiter *amens animi* apud Virgil. Aeneid. IV, v. 203.

V. 5. *Devolvit.* eleganter pro: demetit et abiicit; proprie enim devolvi dicuntur *pondera*, quibus, quasi viris molesti sint, a poetis denotantur testiculi; de quo loquendi genere vid. Interpretes ad Petron. c. 92. haec *pondera* autem ex Scaligeri interpretatione, pudoris causa iam vocantur *illa.* – *In rebus* enim, inquit, *quas nominare pudor non sinebat, semper hoc pronomine ille utebatur*, ut supra VIII, v. 6. et inprimis LXVII, v. 27. Equidem in contemtum potius *illa* dici puto *pondera*, hoc sensu: illa tam vilia membra, quae oneri visa sunt Attini. Et sic eodem modo exsecti testiculi apud. Tibull. I, 4, 70. vocantur *vilia membra*, ubi plura exempla de hac locutione collegit *Heyne.* – *acuta silice* cultro lapideo. *saxum acutum* de eadem re et eodem nostro Attine dixit Ovid. Fast. IV, v. 237. cf. Vulp.

V. 6. *Itaq. ut relict. sens. sibi membra sine viro*, ornate, pro: cum se eviratum sensit. – *sine viro* sine ea parte, qua viri sumus.

V. 7. *terrae sola* exquisite pro: *terram*, qua pleniori locutione saepe usus est Lucretius.

V. 8. *citata* impetu quodam abrepta, celeriter. vim vocis c.-

Tympanum, tubam, Cybelle, tua, mater, initia:
Quatiensque terga tauri teneris cava digitis,

leve tympanum alios habere testatur Muret. V. 9. *leve tympanum* ex versu superiore reperit Muretus. — *Tympanum, tubam Cybelles*, Vossius.

tatus docet eiusdem saepius in hoc carmine repetitus usus, cf. ad vers. 2. Facete autem nunc genus mutat poëta et de evirato Attine, tanquam de femina loqui incipit. – *niveis manibus* h. e. pulchris. *leve tympanum*. Formam tympani exhibet *Sponius Miscell. erud. antiq. Sect. I, art.* 6. Inprimis de *tympani* forma et eius in sacris usu, fuse et erudite disputat *Perizonius* ad Aelian. XI, c. 8. adde *Christ. Gottl. Schwarzii* Miscell polit. human. p. 86 et 1:4. seqq. – Primam in voce *tympanum*, elisa littera *m*, ut numerorum ratio constet, a poëta corripi, praecipiunt ad hunc locum interpretes.

V. 9. Vulpius, Werthesius et ceteri, qui Vossium sequuntur, legunt: *Tympanum tubam Cybelles* hoc sensu: « tympanum nimirum, quod tubae loco in Cybeles sacris usurpatum est; » quae quidem explicatio, quam frigida et indigna plane non sublimiori tantum, sed quocumque alio poëta sit, ut taceam quam parum accommodata additis verbis: *tua, mater, initia*, quemlibet ad virtutes poëticas paulo diligentius attendentem facile sensurum esse arbitror. – Iure quidem in hoc versu *tuba*, cuius nuspiam in sacris Cybeles diserte mentio fit, in quibus tantummodo *tympanum*, *cymbalum*, *tibia*, *cornu* et *crotalum* commemorari solent, dubitationem movere potest, sed profecto huius dubitationis eximendae causa, non ad ineptam explicandi rationem, quasi poëta nos docere voluerit, tympanum tubae vices in sacris Cybeles subiisse, confugere debemus. Notatu dignus potius hic locus videtur, quod *tubam* [de cuius in aliis sacris usu vid. *Lipsius* de Milit. Rom. IV, 10.] tibiae loco ad instrumenta in sacris Cybeles usurpata hic relatam cognoscimus. Quodsi autem hoc est, pro *tympanum*, partim ob eius ingratam ex versu superiori repetitionem, (quis enim in hoc loco ἀναδίπλωσιν agnoscat?) partim ob vers. 21 et 29. *cymbalum* legi mallem; nisi totus hic versus, ut mihi videtur, ab homine indocto et male sedulo, qui cetera horum sacrorum instrumenta desideraret, interpolatus putandus sit. – *Cybelle* de varia huius vocis scribendi ratione, ex qua secunda modo brevis modo longa est, videndus omnino *Drackenborch*. ad Sil. Italic. XVII, v. 8. et quos ibi laudat. Adde *Heyne* ad Virgil. Aeneid. III, v. 111. in Var. Lect. – *initia*, sacra, mysteria, dicta fortasse ita, quod iis ad feliciorem statum se initiari putabant homines.

V. 10. *cava terga tauri*, tympana, exempla huius locutionis vid. apud Vulp. βύρσης ταυρείης κύκλον

Canere haec suis adorta est tremebunda comitibus:
Agite, ite ad alta, Gallae, Cybeles nemora simul,
Simul ite, Dindymenae dominae vaga pecora,
Aliena quae petentes, velut exsules, loca,
Sectam meam exsecutae, duce me, mihi comites
Rapidum salum tulistis, truculentaque pelagi,

V. 13. *vaga pectora* Venet. V. 14. in MS. Statii hic versus legitur vel: *Alienaque petentes velut exules loca celeri*, vel: *Alienaque petens velut exules loca celeri*. Ipse Statius coniicit: *Alienaque petite pede exilio loca celeri*. in priore Aldi editione est: *Aliena petentes velut exilio loca celeri*. Vossius pro *celeri* rescribit *celere*. Vir doctus in Observv. Miscell. I. I. vult: *Aliena quae petentes ex'les loca celere*. Corradinus de Allio ingeniose: *Alienaque, exules, ite pede loca celeri*. Werthesius probat *Alienaque petentes exilio loca celeri*. Nostra lectio iam prolata est a Guerino, et servata est in edit. Gryph. Muret. Graev. Vulp. V. 16. *pelage* Scali-

ἀΰτεν tympani sonitum vocat Antipater Sidonius in Anal. Vet. Poëtar. Graec. Brunckii XXVII, 22. Tom. II, p. 13. – *teneris digitis;* percutiebantur enim tympana manibus vel digitis cf. LXIV, v. 262. Lucret. II, 618. Ovid. Fast. IV, 342. Met. IV, 29.

V. 11. *tremebunda*, toto corpore ob furorem tremens.

V. 12. *Gallae*. Galli enim, quod cum virilibus habitum quoque virilem deponerent, passim ut mulieres a veteribus inducuntur. vid. Voss. cui adde inprimis *Heins*. ad Ovid. Heroid. IV, 48.

V. 13. *Dind. dom. vaga pecora*. cur paulo audacius vel inhonestius iam Galli a poëta vocentur *vaga pecora*, varias causas afferunt interpretes. Vossius quidem ita dictos censet Gallos, quod, si deesset asinus, magnae matris sellam gestare coacti fuerint; Muretus, quod neque viri amplius, neque verae mulieres fuerint; Vulpius, quod homines ad servitutem nati *pecora* appellati sint; alii denique: quod pecoris ritu in montibus vagati sint; simplicissima haud dubie est posterior sententia, nisi forte arrideat *vaga pectora*, quod in editione Parthenii reperi – *Dindymenae dom*. Cybelen a Dindymo vel Dindymis, Phrygiae monte, *Dindymenen* vocatam esse in vulgus notum est.

V. 15. *sectam meam*, me vestrum horum sacrorum suscipiendorum auctorem et magistrum; nimis argute Werthesius *sectam* a *secare* de virilium exsectione accipit.

V. 16. *Rapidum salum tulistis trucul. pelag*. h. e. pericula in mari tempestuoso una mecum subiistis, et pertulistis. Similis orationis color est in oratione Teucri ad socios apud Horat. Od. I, 7, 30. *truculenta pelagi* dictum est ut *angusta* vel *strata viarum*, *opaca locorum*, *ardua*

Et corpus evirastis Veneris nimio odio.
Hilarate herae citatis erroribus animum.
Mora tarda mente cedat: simul ite, sequimini 19
Phrygiam ad domum Cybelles, Phrygia ad nemora Deae,
Ubi cymbalûm sonat vox, ubi tympana reboant,
Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo,

ger improbante Viro docto in Observ. Misc. V. 18. *Hilarate aere excitatis* editt. vet. *Hilarate crocitatis* invenit Stat. in libro suo, ubi ipse faciebat *concitatis*. — *Hilarate hero citatis* Voss. Vulp. *Hilarate excitatis* Graev. Corrad. Gotting. Bipont. nostram lectionem proposuit Muretus, cui subscribit Werthesius. V. 21. *ubi cymbalum sonat nox* ex MS. profert Statius reclamante Vossio, cuius tamen lectionis patrocinium, reiecta vulgata, quam tuentur omnes libri MSS. edit. vett. et recent. non dubitavit in se suscipere Werthesius. Lapsus librariorum in vocibus *nox* et *vox* passim notatus est ab interpretibus. vid. inprimis *Drackenborch.* ad

montium vel *terrarum* et similia alia.

V. 18. *Hilarate herae cit. err. animum.* exhilarate animum vestrum indulgendo solutioribus in gratiam herae [*Cybeles*] erroribus. alii τὸ *herae* ad *animum* referunt, ut sit: exhilarate Cybeles animum erroribus, sed sic languet oratio. – *hera* pro *dea* ut infr. Carm. LXIII, v. 76 et 78, *heri* pro *diis.*

V. 20. *Phryg. ad dom.* ubi propria in posterum nobis sedes erit. Val. Flacc. Argonaut. IV, 26. *Hoc nemus, haec fatis mihi iam domus improba, quo me Nympha rapit.* cf. *Burmannus* ad eundem libr. II, 74. et quos ibi laudat.

V. 21. *Ubi cymbalûm son. vox.* cymbalorum formam. vid. apud Albert. *Rubenium* de Re Vestiar. Vet. c. 17. p. 187. peculiares libellos, qui *de cymbalis* exstant, indicavit *Ioh. Albert. Fabricius* in Bibliograph. Antiqu. p. 527. *vox* de omni sono. de *buccina* apud Ovid. Metam. I, v. 338. φωνὴ τῆς σάλπιγγος. plura in hanc rem ad l. 1. Ovidii notavit *Burmannus.*

V. 22. *Tibicen ubi can. Phr. cur. gr. cal.* per *curvum calamum* intellige tibiam e calamo, quae tametsi recta et admodum tenuis esset, tamen propter cornu aut codonem curvum et aereum calamo adfixum gravem sonum βαρὺν φθόγγον edebat. *curva tibia* dicitur Tibullo II, 1, 86. In sacris Cybeles haec tibia ubique fere cymbalis et tympanis iuncta reperitur. vid. *Perizon.* ad Aelian. XI, 8. Tom. II, p. 13. edit. Lips. Cantus autem tibiae vel *modus Phrygius* maxime furore exstimulabat homines. Tibull. I, 4, 70. et ibi *Heyne.* Praeter Vossium et Vulpium de *tibia Phrygia* vid. inprimis quos laudat *Heyne* ad excitatum iam locum Tibulli II, 1, 86. p. 100. edit. nov. quibus adde *Spanhem.* ad

Ubi capita Maenades vi iaciunt hederigerae,
Ubi sacra sancta acutis ululatibus agitant,
Ubi suevit illa Divae volitare vaga cohors:
Quo nos decet citatis celerare tripudiis.
Simul haec comitibus Atys cecinit notha mulier,
Thiasus repente linguis trepidantibus ululat,
Leve tympanum remugit, cava cymbala recrepant.
Viridem citus adit Idam properante pede chorus.
Furibunda simul, anhelans, vaga vadit, animi egens,
Comitata tympano Atys, per opaca nemora dux,
Veluti iuvenca vitans onus indomita iugi.
Rapidae ducem sequuntur Gallae pede propero.

Liv. V, XLIV, §. 6. Tom. II, p. 193. et quos ibi laudat. V. 26. *celebrare tripudiis* profert ex libro suo et defendit Scaliger, accedente *Burmanno* ad Ovid. Met. IV, 304. V. 27. *nota* pro *notha* vitiose in libris MSS. et edit. vet. *nova*, Scaliger quem sequitur Werthesins. V. 28. *strepitantibus* vel *crepitantibus* parum feliciter tentat Vossius. V. 29. *increpant* in nonnullis MSS. Statii. V. 30. *animo egens* vulgata lectio, sed doctior est nostra, quae stabilitur depravata lectione in MSS. Statii *animi geris*. in edit. Parthenii et in margine edit. Gryph. legitur *animo gemens*. V. 34. *properepedem* vel *properepeditem* Pal. Papyr. et Commelin. membr.

Callimach. Hymn. in Dian. v. 245. et *Barthol. de tibiis* p. 72.

V. 23. *Maenades*. hanc appellationem, qua proprie ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι mulieres in sacris Bacchi designabantur, transtulit iam ad Gallos, quos aeque ac bacchantes finxit quoque *hederigeros*. Sic infra Attis de se ipso v. 69. *Ego Maenas*. – *vi iaciunt capita*, quo possunt impetu rotant et quatiunt in furore capita.

V. 24. *Sacra sancta agit* h. e. celebrant. Sic *Dionysia agitare* apud Terent. Heavtont. IV, 3, 11. – *ululatibus* laetitiae vocibus, ἰυγαῖς, ὀλολυγμοῖς; nam ὀλολύζειν et *ululare* de iubilantibus et tripudiantibus aeque ac lamentantibus dicitur. vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. Tom. I, p. 7. et *Wesseling.* ad Diodor. Sicul. Tom. II, p. 90. *acutis* clarisonis ἰύζειν.

V. 25. *volitare*, huc illuc discurrere, vagari. cf. LXIV, v. 252.

V. 27. *simul* simulac. *notha mulier* nec femina, nec vir cf. Ovid. Ibis. v. 457. ἡμίθηλυς Anacreon. Od. XIII, v. 2.

V. 28. *Thiasus* cohors ipsa, quae Attinem secuta erat. – *linguis trepidantibus*, h. e. subinde clamando motis et vibratis.

V. 30. *viridem Idam* intellige montis Idae partem, vel Dindy-

Itaque, ut domum Cybelles tetigere, lassulae
Nimio e labore somnum capiunt sine Cerere.
Piger his labantes languore oculos sopor operit.
Abit in quiete molli rabidus furor animi.
Sed ubi oris aurei Sol radiantibus oculis
Lustravit aethera album, sola dura, mare ferum,
Pepulitque noctis umbras vegetis sonipedibus;
Ibi Somnus excitum Atyn fugiens, citus abiit:

unde Meleager rescripsit *properipedem* receptum a Vossio, editore Cantabrig. Vulp. amat certe poëta in hoc carmine eiusmodi voces compositas, ut *hederigerae*, *nemorivagus*, *silvicultrix* etc. *properopede* Gryph. V. 35. *Cybeles* Voss. *Cybebe* Graev. utrumque falsum, debet esse vel *Cybebes* vel *Cybelles*. V. 37. *Piger bis labante languore* in libro Patavino et Maffeii, L. MS. et edit. R. teste Statio; quae quidem lectio, si numerorum rationi consulere volumus, omnino praeferenda videtur; nec video, cur τὸ *labans* non aeque *languori* atque *oculis* conveniat. *languor labans* est, cui diutius ferendo impares sumus, cui membra viribus exhausta succumbunt, amplius ei resistere nequeunt; *labare* enim est deficere, alterius vi cedere, titubare, lapsui proximum esse: vid. *Gronov.* ad Liv. Praefat. §. 9. et *Drackenborch.* ad Sil. Ital. II, 392. — in edit. antiquis vitiose *labentes* ex vulgari librariorum errore. vid. *Drackenborch.* ad Liv. Tom. I, p. 12. Tom. II, p. 526. et Tom. III, p. 143. — *Piger his labori nantes* Avant. V. 38. *rabidis* Venet. *rabidi* Gryph. Stat. Graev. V. 39. *horis aureis* vel

mum, vel τα Κύβελα. cf. ad vers. 2. Mons Ida enim vel a sacris ibi institutis vel a variis eius partibus et verticibus varia quoque accepit nomina. cf. *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I, p. 252. – *frondosa Ida* Virgil. Aeneid. V, v. 253. ubi cf. Cerda.

V. 35. *Cybelles domum*, templum. Stat. Silv. IV, 3, 77. et saepe alibi ut Graecorum οἴκημα. – sustuli interpunctionem post *lassulae* et iungo *lassulae nimio e labore* h. e. viribus exhaustae nimiis erroribus.

V. 36. *sine Cerere*, incoenatae.

V. 37. *piger*, quod pigros homines reddit, ut *pallida mors.* – *labantes lang. oculos*, fessos et victos paene languore; sed vid. Var. Lect.

V. 39. *Sed ubi oris aur.* etc. Splendidissima solis orientis imago! *aureus* de solis fulgore passim. φέγγος χρύσειον φαεινῆς Ἠριπόλης Paul. Silentiar. in Anal Vet. Poët. Graec. Brunckii XXII, 6. Tom. III, p. 78. – de *radiantibus solis oculis* disputat Spenc. Polymet. VIII, n. 10.

V. 40. *aethera album* serenum, sudum. exempla dabit *Barthius* ad Claud. de Bell. Get.

Trepidantem eum recepit Dea Pasithea sinu.
Ita de quiete molli rabida sine rabie
Simul ipsa pectore Atys sua facta recoluit,
Liquidaque mente vidit sine quîs, ubique foret;
Animo aestuante rursum reditum ad vada tetulit,
Ibi maria vasta visens lacrimantibus oculis

heris aureis vitiose in L. MSS. et edit. antiquissimis V. 41. *Perpulitque* Gryph. V. 43. *Fugientem eum recepit* Muret. Graev. quod haud dubie glossema fuit τοῦ *trepidantem*. Vir Doctus in Observv. Miscell. tentat *trepidante*. sinum autem *trepidantem* dictum putat ut cor vel pectus trepidans, vel *tepidante* pro fovente, calefaciente. nimis ingeniose! *pasitheo* in quibusdam vett. V. 44. *rapida sine rabie* V. 45. *revoliut* Stat. in Patav. V. 47. *rusum* ἀρχαϊκῶς pro *rursum* Voss. *retulit* in quibusdam.

v. 379 *sola dura* tellurem solidam. – *mare ferum* tempestuosum, vel immanibus monstris plenum, ut vers. 89. *nemora fera*.

V. 41. *Pepulitque noct.* etc. Vulpius comparat Virgil. Aeneid. XII, v. 115.

V. 43. *Trepidantem eum* scil. somnum. Somnum trepidantem nimis argute Werthesius explicat: terrore adhuc plenum ob miserum, in quo Attinem reliquerat, statum. Equidem *trepidantem somnum* explico vel simpliciter pro *festinantem* [in qua significatione *trepidare* passim dicitur, cf. Horat. Od. II, 4, 23.] vel, quod magis arridet, *trepidantibus alis advolantem*; nam cum alae celeri motu agitatae recte et eleganter dicautur *trepidantes*, ipse somnus quoque, qui alatus fingitur, a poëta sublimiori dictus videri potest *trepidans* – apud Tibull. II, 2, 17. *alae trepidantes* tribuuntur *volanti Amori*, ubi de verbo *trepidare* conferatur *Brouckhus.* et *Heyne* Observat. p. 104. adde Ovid. Met. VII, v. 382. – *Dea Pasithea* una de Gratiis et uxor Somni vid. nos in *Prolus. de Imagine Somni* Lips. 1783. p. 9.

V. 44. Sensus est: Simulac Atys igitur solutus per dulcem somnum mentis rabie, facti sui temeritatem animo repetiit, et, in quo nunc esset, miserum statum agnovit, plenus curarum ad mare pedem retulit. *ita* scil. excitus.

V. 45. *ipsa* refer ad *facta* et explica: ipsam factorum suorum naturam et conditionem.

V. 46. *liquida mente*, aperte et clare. *sine quis* virilitate, patria, parentibus etc. *ubique* h. e. et ubi, in quo loco et statu vid. *Cort.* ad Salust. Catil. XXVII, 1, p. 173. et *Drackenborch.* ad Liv. III, 30, §. 7. Tom. I, p. 662.

V. 47. *animo aestuante*, sollicito et perturbato, graviori commotione incenso *tetulit* antique pro *tulit*, ut saepe apud Plautum et alios. *rursum reditum ferre* pro redire. sic. *aditum ferre* Carm. LXI, v. 26.

V. 48. *Ibi maria vasta* etc.

Patriam adlocuta voce est ita moesta miseriter:
Patria o mea creatrix, patria o mea genetrix,
Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugae
Famuli solent, ad Idae tetuli nemora pedem:
Ut apud nivem et ferarum gelida stabula forem,
Et earum omnia adirem furibunda latibula:
Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, rear?
Cupit ipsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
Rabie fera carens dum breve tempus animus est.
Egone a mea remota haec ferar in nemora domo?
Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
Abero foro, palaestra, stadio et gymnasiis?
Miser ah miser, querendum est etiam atque etiam, anime.

V. 49. mira in lib. vett. et editt. lectionis huius versus reperitur discrepantia. *Patriam allocuta est voce moestula miseriter* Gryph. *Patriam allocuta moesta est ita voce miseriter* Mur. Voss. Cantabrig. Vulp. alii aliter. V. 52. *retuli* Graev. V. 54. *Et femina earum adirem* profert Guarin. *Et earum ut omnia adirem* volt Stat. ut *omnia* disyllabum sit vid. Interpretes ad Virgil. Aeneid. VI, 33. *Et ut omnia earum adirem* Scalig. V. 57. *dum ad breve tempus* sine omni necessitate Heins. in not. ad Catullum. V. 60. *atque gymnasiis* metri causa Avantius. *stadioque gymnasiis* alii. prima in *gymnasiis*, extrusa littera *m*, corripitur ut in *tympanum* v. 8. Sic in *Progne*, *Cygnus*; *Clytemnestra* et aliis. vid. Heins.

littus maris iam Homero fundendis querelis aptus locus visus est. Iliad. I, v. 34. II, v. 349. – 50. et Odyss. V, 151 seqq.

V. 49. *miseriter*, miserabiliter, lamentabili modo. – De singulari arte, qua sequens Attinis oratio ad excitandam commiserationem composita est, vix monendi videntur lectores.

V. 56. *ipsa* h. e. sponte. ipse ut αὐτὸς apud Graecos saepe ita usurpatur. exempla ex Cicerone notavit *Ernesti* in Clav. Cic. s. h. v. cf. *Cerda* ad Virgil. Eclog. IV, 21. *Ernesti* ad Callimach. II. in Apoll. v. 5. et *Vir Doctus in Observv. Miscell.* V, III, p. 372. *sibi* [illegible] cf. supra Carm. XXIV, v. 4.

V. 57. *carens est* pro caret cf. Carm. LXIV, v. 308 et 318. consule de hoc loquendi genere Virum Doctum in Observv. Miscell. Tom. III, p. 395. et *Davis.* ad Cic de Nat. Deor. IV, 44.

V. 60. *foro*, ubi ingenui adolescentes cum aequalibus versari, ludis forensibus operam dare et alia animi causa facere solebant.

Quod enim genus figurae est, ego non quod habuerim?
Ego puber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer,
Ego gymnasii fui flos, ego eram decus olei.
Mihi ianuae frequentes, mihi limina tepida,
Mihi floridis corollis redimita domus erat,
Linquendum ubi esset orto mihi sole cubiculum.

ad Ovid. Fast. V, 9. et Met. VI, 468. V. 62. *ego non quod haberim* vel *numquid abierim*, vel *ego non quid abierim* MSS. Stat. unde ille vult: *ego numquid obierim*. In edit. Venet. Gryph. hic versus legitur sic: *Quod enim genus? figura est? ego numquid abierim?* quam lectionem servavit quoque Werthesius; quo iure, non dixerim. *Quod enim genus figurae est? mihi quo vigor abiit?* Muret. *ego non quod adierim?* Voss. *ego quod non habuerim* in edit. Graev. contra metrum! *Quonam mihi vetus figura, quo vigor abierit?* ex codice quodam profert Vir Doctus in Observv. Miscell. et cum in alio codice secundo loco, ut testatur, deesset *quo*, forte legendum existimat: *Quo mi vetus figura heu heu, quo vigor abiit?* V. 63. *Ego mulier* in L. MSS. et plerisque editt. vet. contra omnem orationis nexum, unde egregie Scaliger: *Ego puber — ego imber* legi iubet *Dempsterus* Paralipom. Antiqu. Rom. Rosin. lib. II, c. 1. V. 64. *gymnasi* requirit versus, observante Statio. V. 66. *floreis* pro *floridis* vult Stat.

V. 62. *Quod enim genus fig. est, ego non* etc. Sensus: Quid enim ex omnibus, quaecunque pulchra, venusta et fortunata habentur, et a prima aetate invicem apud homines se excipiunt, mihi defuit? *figura* de pulchritudine passim; iam vero de ea pulchritudinis forma et conditionis felicitate, quae a puerilibus annis quolibet anno fere mutatur, et aliam quasi figuram induit.

V. 63. *Ego puber* etc. *puber* nihil, ut ait Vulpius, ab *Ephebo* differt; at ne opus quidem est differentiam quaerere, cum eiusdem notionis repetitio eleganter pingat concitatiorem animum, ut vers. 50.

V. 64. *gymn. flos* ornamentum. cf. infra Carm. C, v. 2. et supra Carm. XXIV, v. 1. – *decus olei* oleum, quo, priusquam in arenam descenderent, inungebantur luctatores, paulo audacius iam de ipsa *palaestra* dictum est.

V. 65. *ianuae frequentes* multis amatoribus frequentatae. *limina tepida* tundendo et incubando tepefacta. Propert. I, 17. 22 *Nullane finis erit nostro concessa dolori? Tristis et in tepido limine somnus erit?*

V. 66. *Mihi florid. coroll. red. dom. e.* mos corollas ianuis appendendi satis notus in amoribus. Lucret. IV, 1171. *At lacrimans exclusus amator limina saepe Floribus et sertis operit, postesque superbos, Ungit amaracino et foribus miser oscula figit.* cf. Tibull. I, 2, 14. et ibi *Heyne* et ad Propert. I, 16, 7. Cl. *Barth.*

Egone Deûm ministra, et Cybeles famula ferar?
Ego Maenas, ego mei pars, ego vir sterilis ero?
Ego viridis algida Idae nive amicta loca colam?
Ego vitam agam sub altis Phrygiae columinibus,
Ubi cerva silvicultrix, ubi aper nemorivagus?
Iam iam dolet quod egi, iam iamque poenitet.
Roseis ut huic labellis palans sonitus abiit,
Geminas Deorum ad aures nova nuntia referens,
Ibi iuncta iuga resolvens Cybele leonibus,

V. 68. *Egone heu Deum* metri causa Vir Doct. in Observv. Miscell. V. 69. *Ego vis sterilis* lib. Passeratii, quod ille probat. V. 70. *Ego viridis*, ut metro consulatur, Vir Doct. in Observv. Miscell. V. 72. hic versus in edit. Gryph. antecedenti praepositus est. V. 74. *Roseis ut hic labellis abiit sonitu' palam* Muret. *Roseis ut hinc palam labellis sonitus adiit* Voss. contra metrum. *palam* et *adiit* ex MSS. adduxit quoque Stat. V. 75. hic versus, qui omnino salvo sensu abesse potest, iam suspectus fuit Mureto, nunc autem plane repudiatus et eiectus est a Werthesio. — Sede tantum sua motus et post sequentem versum positus est a Scaligero, *geminas eorum* pro *geminas Deorum* legente. — *geminas Deai* h. e. Cybeles tentat Vir Doctus in Observv. Miscell. V. 76. Werthesius, ut numeris succurreret,

V. 68. *ferar* furibunda huc illnc agiter, exqnisite pro vulgari: sim.

V. 70. *nive amicta* pro vulgari: operta, conteota.

V. 71. *sub altis Phryg. columin.* *columen* pro *culmen* passim. vid. *Delrius* ad Senec. Hercul. Fur. v. 1000. et *Gronov.* ad Thyest. v. 55. *columina* male Turnebus et Vossius de arboribus accipiunt: nam quod Vossius ait, *sub columinibus* pro *ad* vel *in columinibus* h. e. montibus, non esse latine, id egregie contra Vossium docuit et multis exemplis probatum ivit *Burmannus* ad Ovid. Met. I, v. 689.

V. 73 *iam* secundo loco est dissyllabum, observante Viro Docto in Observv. Miscell. p. 34.

V. 74. *Roseis ut huic* etc. sensus: postquam hae iactatae voces et querelae a pulchro Attinis ore exierant, ac nuntium statim ad deos pervenit ibi etc. *sonitus palans* vagus per aërem dispersus.

V. 75. *Geminas Deorum ad aur.* vetus proverbium ἐς θεῶν ὦτα ἦλθεν. *geminas* est epitheton ornans. *Deorum* intellige Deos in nniversum et in his *Cybelen.* – *nova nuncia.* τὸ *nova* pertinet ad ornatum, nam quaelibet *nuntia*, cum afferuntur, *nova* sunt – *nuntium* pro re nuntiata genere neutro dici docet Servius ad Virgil. Aeneid. XI, v. 896. et Vossius ad h. l. cf. de hoc vers. Var. Lect.

V. 76. *leonibus* qui currum Magnae Matris trahebant, hinc

Laevumque pecoris hostem stimulans, ita loquitur:
Agedum, inquit, age ferox, i: face ut hinc furoribus,
Face ut hinc furoris ictu reditum in nemora ferat,
Mea libere nimis qui fugere imperia cupit.
Age, caede terga cauda: tua verbera patere:
Face cuncta mugienti fremitu loca retonent:
Rutilam ferox torosa cervice quate iubam.
Ait haec minax Cybele, religatque iuga manu.

pro *leonibus* satis audacter rescripsit *Domina feris*, putat nimirum τὸ *leonibus* glossam fuisse τοῦ *feris*, quae imperitiorum librariorum culpa genuinae lectionis locum occupaverit. Cui equidem non accesserim. V. 77. *saevum pectoris hostem* Gryph. V. 78. *Agedum, inquit, age ferox, hunc agedum aggredere furor* Gryph. Muret. *age ferox ut hunc furor* in duobus MSS. Statii. *ferox fac ut hunc furor* in uno Statii, testante quoque Vossio, qui ulcere insanabili hunc versum laborare autumat. *agitet* vel eiusmodi aliquid desiderat Cantabrig. Nostra lectio auctorem habet Scaligerum, qui in libro suo et priscis editt. se invenisse ait: *fac ut hunc furoribus*. Werthesius dedit: *Agedum, inquit, age ferox, hunc agedum aggredere*

biiugi leones apud Virgil. Aen. X, 253. ubi cf. *Cerda*.

V. 77. *Laevum pecor. host.* currui ad laevam iunctum. *hostis pecoris*, pecori enim insidiatur leo.

V. 79. *furoris ictu*. non graviter satis dictum videbatur *furoribus* in vers. anteced. addit igitur *furoris ictu* h. e. vehementissimo furoris impetu, summa furoris vi. Liv. V, c. 21. *velut repentino icti furore*. Sic passim ad summam vim exprimendam *mens icta dolore, metu, furore, malis* pro *perculsa* dicitur. cf. *Burmannus* Sec. ad Anthol. Tom. II, p. 66. et *Heins.* ad Ovid. Fast. II, v. 818.

V. 80. *libere nimis* h. e. nimis audacter. *imperia* ministerium, sacra mea.

V. 81. *Age, caede terga cauda* etc. in describendo saevientis leonis incessu praeivit iam Homerus Iliad. XX, 170. Οὐρῇ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν Μαστίεται, ἓ δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσασθαι. et Hesiodus Scut. Hercul. 430. — πλευράς τε καὶ ὤμους Οὐρῇ μαστιόων, ποσὶ γλάφει. — Werthesius comparat Lucan. Phars. I, 205. seq.

V. 84. *religatque* solvit, ut *refigere, refodere*. vid. Stat. nisi quis forte τὸ *religat*, soluto iam iugo v. 74. ad alterum potius leonem, qui religandus esset, referre malit. exempla certe, ubi religare *solvendi* notionem habeat, desunt.

Ferus ipse sese adhortans rapidum incitat animum:
Vadit, fremit, refringit virgulta pede vago.
At ubi ultima albicantis loca littoris adiit,
Tenerumque vidit Atyn prope marmora pelagi:
Facit impetum. Ille demens fugit in nemora fera.
Ibi semper omne vitae spatium famula fuit.
Dea, magna Dea, Cybelle, Didymi Dea, domina,
Procul a mea tuus sit furor omnis, hera, domo;
Alios age incitatos, alios age rabidos.

feror. V. 85. *adortalis* MSS. Stat. et libri fere omnes Vossii. *adortatus lis* edit. R. unde bene emendarunt Viri Docti *sese adhortans*. At Vossius, cum exempl. Mediolanense haberet *ad ora talis*, et in uno, quod olim fuit Palat. Bibliothecae exaratum esset: *ipse adertalis* reposuit: *ardore talis* vel *arda talis* ἀσχέτως pro *ardore*, parum probabiliter! V. 86. *Vadit, tremit, refringit virgulata pede vago* Muret. nostra lectio sine copula *et*, quae, si vel metrum spectes, male in edit. Voss. Vulp. Gotting. Werthes. Bipont. ante *refringit* intrusa est, iam conspicitur in editione Parthenii. V. 87. *At ubi humida* Vossius et eius comites, antiquior et elegantior est nostra lectio. vid. not. V. 91. *Dea domina Didymi* Venet. *Dea Dindymi domina* Gryph. *Dea domina Dindymi* Muret. *Domina Dindymei* MSS. Statii, quod, cum antiqui *E* longum per *EI* scripserint, indubitatum Statio videtur veteris scripturae vestigium. nostra lectio, iam probata aliis, debetur Scaligero.

V. 85. *Ferus* pro *leone*, pro *cervo* apud Phaedr. Fab. I, 12. 9. ubi vid. Interpretes et ad Petron. c. 89. adde *Cerd.* ad Virgil. Aen. II, v. 51. – *ipse* sponte cf. ad vers. 56.

V. 87. *ultima loca littor.* extremam littoris partem, quam mare alluebat. cf. supra ad Carm. XI, 23. *albicantis* nimirum maris spuma.

V. 89. *demens* perterrefactus, animi impos. *nemora fera* ferarum latibula. cf. v. 53. 54.

V. 91. seqq. *Dea, magna Dea, Cyb.* finit carmen poëta elegantissima conversione ad ipsam Deam Cybelen, qua omnem furorem a se suisque vehementer deprecari, eumque aliis potius imprecari studet. *Didymi* pro *Dindymi* metri causa.

V. 93. *incitatos* furore correptos.

CARMEN LXIV.

Cum hoc, quod sequitur, carmen omnium, quae a Catullo ad nos pervenerint, longissimum sit ac pulcherrimum, non abs re alienum esse putamus paulo liberius evagari, et de quibus lector monendus esse videtur, hic in unum locum, praefationis more, congerere. Dispiciamus primum de ipso huius carminis argumento, in quo quidem enarrando ita nobis versari liceat, ut ea simul, quae ad pulchritudinem huius carminis rite aestimandam pertinere videntur, passim adspergamus, et ad observandam singularem plane artem, qua in diversis fabulis inter se connectendis usus sit poëta venustissimus, digitum intendamus.

Orditur carmen ab Argonautarum expeditione. Nereides ob insolentiam novi navigii, admiratione perculsae, subito emergunt ex aequore, Thetisque et Peleus mutuo amore accenduntur. – Mox nuptiae apparantur, sternitur lectus genialis, et totius regionis incolae nuptialem, ut fit, apparatum spectaturi, undique confluunt. Inprimis admiratione eos defixos tenet vestis lecto geniali vel pulvinari instrata, mira arte confecta et priscis hominum variata figuris. – Hic sponte accuratius hoc peristroma ζωστὶν *una cum adstantibus perlustrandi in animo lectoris suboritur cupiditas; cui quidem ut satisfaceret poëta, exemplum eorum, qui eiusmodi argumenta vestibus vel aliis rebus intexta fusius exponere et verbosis descriptionibus exornare solent, secutus est. (Sic Iasonis chlamydem, Palladis donum, magnifice describit Apollon. Rhod. I, 730 – 65. cf. Heyne ad Virgil. Aen. V, v. 250 – 57. Excurs. IV, p. 538.) – Iam finge tibi, adstare huic pulvinari* ἐξηγητὴν *quemdam vel interpretem, qui populo, mira aviditate haec omnia oculis et animo quasi devoranti, non solum quas textura exhibet figuras et fabulas, sed singularum etiam causas et eventus declaret; et hinc explicandum censeo illud* ferunt, perhibent, *et id genus alia, quae passim in hac narratione occurrunt. – Conspicitur autem in illa veste stragula primum Ariadnes, e Naxi littore, ubi illa deserta erat, Theseum in fuga e longinquo oculis persequentis egregie adumbrata imago. Misera puella in illo ipso temporis articulo, quo primum somno excita se relictam sentit, oculis in navem Thesei plenis velis avolantem coniectis* saxea ut effigies bacchantis *prospicit, haeret attonita, et ingenti curarum aestu fluctuat. – Iam, si observaveris, sermonem hic esse de pictura,*

in qua, ut praeclare in Laocoonte *docuit* Lessingius, *nobilissimum et* ἐνεργέστατον *actionis momentum exprimi debet ab artifice; quid, quaeso, efficacius ad spectatorum animos dolore et commiseratione permovendos cogitari potest, quam sic et in hoc potissimum statu descripta Ariadne, quae ab amatore derelicta in solitudine deserti littoris, oculis desiderio tabescentibus in mare vastum prospicit? Habet hoc ipsum horroris aliquid, fingere sibi hominem ad mugientis maris fluctus in littore querelas fundentem, unde iam Homero littus fundendis precibus et querelis locus aptissimus visus est, vid. quae notavimus ad Carm. LXIII, v. 48. Neque illud praetermittendum est, quod poëta summo dolore perculsam Ariadnem, neque comas sibi evellentem, neque pectora tundentem, neque alia summi luctus signa edentem (cf. v. 223. et 351 seqq.) sed stupore tantum defixam, et cultum puellarem negligentem sapienter exhibuerit, quod quidem ipsum insigni eius, qua praedita fuit, formae pulchritudini (v. 89. 90.) novum addit lenocinium. Quod igitur recentioris aetatis Critici, et elegantiores verae pulchritudinis spectatores praecipiunt, pictoribus fictoribusque imaginum in exprimendis animi perturbationibus vel maxime cavendum esse, ne oriatur turpitudo et deformitas, sed venustatis et decoris diligenter habeatur ratio, id apprime a poëta nostro observatum esse, non sine voluptate animadvertimus. vide quae ad* Laocoontem Lessingii *observavit* Herderus *olim in* Silva Critica *Vol. II, p. 244. adde* Hagedornii Betrachtungen über die Malerey *etc. IX, p. 108. Nec multum intercedam, si quis poëtae in hac Ariadnes adumbranda imagine veram aliquam picturam vel statuam certe ab oculos versatam esse contendat et sibi persuadeat. Placuisse enim hoc argumentum in antiquitate artificibus, vel ex iis monumentis, quorum memoria ad nos pervenit, abunde patet. Inprimis digna est quae conferatur pictura in* picturis Herculanensibus *T. II, tab. 14. cf. Plin. Hist. Nat. XXXV, 11. S. 35. et* Iunius in Indice Artificium *s. v.* Aristides. *– Proposita autem hac Ariadnes imagine, ipse poëta partes agit interpretis, et ad fabulam de amore Ariadnes et caede Minotauri latius explicandam pergit. – Hinc ad locum pulcherrimum de variis animi commotionibus, quibus misella illa agitatur, progreditur, et post alia, quae summo dolori conveniunt, dirarum denique, quibus illa caput Thesei devovet, mentione iniecta, ad poenam, quam mox a Theseo repetierit Iupiter, transit, fabulaque de Aegeo, in mare se praecipitante, subor-*

tam sensim ex Thesei perfidia in animis lectorum indignationem quodammodo abstergit. – Errant autem, qui haec omnia telae intexta esse arbitrantur, quod nullo modo nec e verbis poëtae elici, nec, quomodo in peristromate illo commode exprimi potuerint, cogitari potest, licet hanc sententiam nuperrime adornaverit doctissimus huius carminis interpres Mitscherlichius *in Lectionibus Catulli p.* 41. *– His omnibus igitur, quae ad pleniorem Thesei historiam pertinere viderentur, expositis, ad explicationem alterius picturae, quae in veste illa stragula conspiciebatur, poëta convertitur* (*v.* 252.). *Bacchus cum thiaso et pompa Bacchica insulam illam pererrans, ad perditam et animo desperantem puellam advolat, eiusque amore incenditur. Subit hic quoque mirari prudenter poëtae institutam rationem, qui, cum inclytas illas Ariadnes cum Baccho nuptias, in quibus describendis ad nauseam usque luxuriat Nonnus Dionys. XLVII. uberius persequi, et quod sequioris aetatis poëta v. c. Claudianus, ambabus, quod aiunt, arrepturus fuisset, commode iam ad Pelei nuptias transferre posset, haec omnia consulto praetermisit silentio, et praeter ea, quae ad picturam declarandam facere viderentur, ne verbum quidem addidit. – Fortasse in hac quoque pictura ad certum aliquod, quod tum exstaret, artificis monumentum poëta se composuit.* *Nam cum in hoc argumento pompae Bacchicae parerga scitissime exprimi possent, et Bacchanalium imagines in universum frequentissime effingerentur; (quod ex infinita fere anaglyphorum, gemmarum et statuarum, quae hac de re adhuc supersunt, multitudine recte colligere possumus) lubentissime sane huic argumento tractando et exornando operam suam addixerunt veteres artifices. Iuvabit hic quoque contulisse* tabulam Herculanensem in picturis Herculanensibus *Tom. II, Tab.* 16. *cf.* Bellorii Admirand. Rom. Antiq. *XLVIII, et quae e* Lipperti *Dactyliotheca laudavit iam* Gurlitt. *Nec poenitebit ad comparationis suavitatem legisse Philostratum Icon. I,* 15. *p.* 786. *edit Olear. unde, quantum nativa nostri poëtae pulchritudo anxie quaesitis pigmentis et ornamentis antistet, optime discere poterunt tirones, harum elegantiarum studiosi. – Iam poëta a diverticulis in quibus summa cum voluptate lectorum liberius exspatiatus fuerat, redit ad nuptias Pelei et Thetidos. – Maior scena adornatur. – Cedit diis adventantibus vilior spectatorum plebecula (ad eos enim pertinet Homericum (Iliad. XX, v.* 131.) χαλεποὶ δὲ θεοὶ φαίνεσθαι ἐναργεῖς. *– Succedunt thalamo primum heroës cum muneribus nuptia-*

libus, deinde reliqui dii et mensis accumbunt. Et hic est consessus ille augustissimus, quem Pindarus celebravit Nem. IV, 107. Εἶδεν δ' (*sc.* Peleus) ἔγκυκλον ἕδραν, Τᾶς οὐρανοῦ βασιλῆες Πόντου τ' ἐφεζόμενοι, Δῶρα καὶ κράτος ἐξέφαναν ἐς γένος αὐτῷ. *At eas partes, quae in his nuptiis a Pindaro (Pyth. III,* 158. *seqq.) Musis et in veteris mythi vestigiis diis in universum tribuuntur apud Apollodor. III, c.* 13. *p.* 259. (*edit.* Heyn.) θεοὶ τὸν γάμον εὐωχούμενοι καθύμνησαν, *egregio invento ad Parcas transtulit Catullus. Adsunt igitur genitales deae (cf. Spanhem. ad Callimach. H. in Dian.* 22, *p.* 185. *edit.* Ernesti.) *his nuptiis et magnae soboli inde orituras fatalia stamina deducentes hymenaeum canunt. – Fecerant hoc Parcae iam in Iovis nuptiis, ut patet ex loco satis diserto Aristoph. Avv. v.* 1734. *Nec vitio verti debet poëtae, quod, quae de Achille vaticinantur, nimis aperta sint, nec tortuosis pro more vaticiniorum anfractibus implicita, praecipue cum ipsis diis, futurarum rerum optime gnaris, praesentibus haec canerent sorores fatidicae. – Finito Hymenaeo et carmen finire poterat poëta, sed egregie ad capiendos lectorum animos, suavissimum post tot mythorum enarrationem addere illi placuit epilogum, in quo quidem, si legimus, frequenter adhuc tunc temporis deos interfuisse mortalium coetibus, sceleribus eorum nondum alienatos, facilius omnino haec omnia evenire potuisse temporibus heroicis, quispiam sibi persuaserit. – Atque haec sunt quae de argumento praefari visum est.*

Duplex in antiquioribus et recentioribus editt. huius carminis circumfertur inscriptio. Prior et antiquior illa Argonautica, *haud dubie ab exordio carminis efficta, ab universo carminis argumento quam maxime abhorret, et iure meritoque a plerisque fere iam diu repudiata est. – Altera, et vulgo nunc fere recepta huius carminis inscriptio est:* Epithalamium Pelei et Thetidos, *quae tamen et ipsa ab iis, qui totum hoc carmen ad normam Epithalamiorum, quae ex antiquitate ad nos pervenerint, exigerent, saepius iam impugnata et in disceptationem vocata fuit. Sed priusquam tam ipsam huius carminis inscriptionem plane reiicimus, quam totam carminis oeconomiam acriter cum aliis reprehendimus, de ipso, quo illud a poëta scriptum sit, consilio paulo diligentius quaerendum videtur. Iam vero Catullum non eo consilio ad hoc scribendum carmen accessisse, ut nihil nisi Pelei et Thetidos epithalamium caneret, cum ex aliis causis, tum ex toto car-*

minis habitu et intextis longioribus digressionibus, quas respuit plane veri epithalamii ratio, satis certe colligere possumus. Quod si enim Catullus uni harum nuptiarum argumento operam dare voluisset, illi profecto non longius fabularum ornamenta petenda fuissent, sed eidem in hoc ipso pertractando argumento campus, ubi exsultaret eius ingenium, patuisset amplissimus (vide verbi causa complures ad has nuptias spectantes fabulas in farragine illa apud Tzezem *ad Lycoph. v.* 178. *cf.* Heyne *ad* Apollodor. *p.* 794. *seqq.*). *Sed si cogitamus nihil aliud spectasse in hoc carmine pangendo Catullum, nisi ut invitatus celebrandis Pelei et Thetidos nuptiis alias simul, quas aetas Graecorum heroica et mythica suppeditaret, fabulas laxiore fictionis cuiusdam vinculo connexas et copulatas, versibus exponeret, et sic lectores per amoenissima Musarum diverticula ductos et aliorum, quae prae ceteris illi arriderent, mythorum expositione delinitos, varietatis sensu suaviter demulceret; facile apparet, ex ipso poëtae consilio ipsum carmen quoque diiudicandum esse. Quod quidem si recte perpensum esset a Viris Doctis, magis forsan a virgula illa censoria, qua digressiones huius carminis, vel ut nimium prolixas et copiosas, vel ut parum inter se aptas et copulatas notarunt, sibi temperassent. Sic* Duschius *in libro vernaculo* Biefe zur Bildung des Geschmacks, *Voll. III, p.* 227. *totum carmen male inter se cohaerere et digressionibus longe petitis laborare, multis docere studuit, cuius vestigia deinde legit* Degenius *in versionum libello:* Deutsche Anthologie der römischen Elegiker *p.* 378. *Nec mollius ipse* Magnus Heyne *de carmine nostro sentit ad Virgil. Tom. IV, p.* 4. — *Quamquam autem huic carmini, si a fatidico illo Parcarum cantu sub eius finem discesseris, nihil fere insit, quod commode ad Epithalamii proprie sic dicti genus referatur, et recte omnino* parvum Epos *cum Doctiss.* Gurlitt *nominari queat, idem tamen, cum praecipue in honorem nuptiarum Pelei et Thetidos compositum sit, haud inepte latiore sensu,* epithalamii *nomine insigniri posse videtur. cf. Argumentum ad Carm. in Nupt. Iul. et Manl. Missis igitur omnibus, quae ad pretium huius carminis elevandum in medium prolata sunt, fruamur nitidissimis flosculis, quos undique et ex dissitis quasi regionibus poëtae decerpere volupe fuit, nec varietate colorum et odorum bene inter se permixtorum maiorem nobis conciliari suavitatem indignemur.*

Restat alia quaestio, in qua constituenda multum laborarunt,

sed parum perfecerunt interpretes. Cum enim Catullum, diligentissimum Graecorum poëtarum imitatorem, hic quoque fontes eorum in areolas suas derivasse, e toto poëmatis colore dilucide appareat, diu multumque quaesitum est, quos potissimum imitatione sibi exprimendos sumserit. Fuit Hesiodi ἐπιθαλάμιον εἰς Πηλέα καὶ Θέτιν *a Scaligero iam laudatum, cf.* Heyne *ad Apollodor. p. 764. fuit aliud Agamestoris Pharsalii, e quo nonnulla profert* Tzetzes *ad Lycoph. 178. Sed neutrum a nostro exprimi potuit, cum ipse, ut supra monitum est, noluerit concinnare epithalamium, vel, si quaedam inde in usum suum converterit, (quod ex instituta comparatione v. 25 – 27. cum fragmento Hesiodeo probabile fit) in paucis certe hoc factum et plurima in illa Ariadnes fabula ab illis potius mutuatus videtur. – Exstat apud Ciceronem in epistolis ad Atticum VIII,* 5. *fragmentum veteris poëtae* – ῥίψαι πολλὰ μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμήναντα, *quod cum egregie respondeat versui illi de Minotauro v. 111. satis probabili coniectura suspicari possis, Catullum in fabula de Ariadne veterem illum, quem ignoramus, huius fragmenti poëtam expressisse. Omnino autem satis fidenter statuere possumus, Catullum non ad unum aut alterum tantum poëtam imitandi studium attemperasse (quod fecit in carminibus quibusdam* κατὰ λέξιν *e Sappho et Callimacho translatis) sed undique,* apis Matinae more modoque *per hortulos Graecorum circumvolitasse et suavissima quaeque delibasse, id quod ex apertis, quas in hoc carmine deprehendimus, Graecorum poëtarum imitationibus plus satis apparere puto. Sic ex Homerico Hymno in Cererem nuperrime reperto, pluscula nostrum derivasse praeclare docuit* Ruhnkenius *in praef. ad H. in Cerer. p. XII, sq. Sic e Theocriti Idylliis et inprimis ex Adoniazusis loca plura imitatum esse nostrum passim observavit* Valkenarius *ad Adoniaz. 127. p. 406. Sic Apollonium Rhodium plus quam viginti locis a nostro non adumbratum, sed vere expressum esse diligenter docuit* Mitscherlichius in Lect. ad Catull. *Sic denique manifesta in v. 164. deprehenditur imitatio Lycophronis Cass. v. 1451. quem in aliis quoque locis ante oculos habuit. In universum autem visus sum mihi animadvertere, prae ceteris nostrum imitatum esse poëtas Alexandrinos, quorum, ni sensu nostro fallimur, ingenium (cf.* Heyne *Opuscul Vol. I, p. 92.) totum hoc carmen spirat. – Ipsum vero Catullum studiose deinde imitati sunt alii v. c. Virgil. in Cir. quem sedulo iam cum nostro comparavit* Lenzius *p. 82. – De Epistola Ariadnes*

ad Theseum apud Ovid. Heroid. X lege quae disputat Gurlitt. *p. 87. seqq.*

Restat ut breviter indicemus, qui peculiarem inde ab aliquot annis huic illustrando carmini dicarunt operam. Nos ipsi, cum abhinc prope decem annos Scholae Portensi, cui Deus faveat! valediceremus, vires nostras in hoc edendo carmine periclitati sumus, nec improbatus plane fuit hic iuvenilis labor humanissimo Virorum Doctorum iudicio; unde facile veniam me impetraturum spero, si ex istis meis speciminibus, nescio qua suavi animi recordatione vel vanitate, bonam partem servavero. – Non ita multo post Mitscherlichius *V. Cl. cum et ipse Catulli edendi suscepisset consilium, primum* in epistola Critica in Apollodorum *(Gotting. 1782.) p. 43-51 emendationes in Catulli Epithalamium proposuit, deinde* Lectiones in Catullum *(Gotting. 1786.) edidit, in quibus quam egregie de hoc carmine meruerit passim indicabimus. – Eodem fere tempore praeclarum eruditionis specimen in hoc carmine edidit* Lenzius, *Vir Doctissimus mihique amicissimus, cui titulum praefixit:* Catulli carmen de nuptiis Pelei et Thetidos cum versione Germanica Chr. Fr. Eisenschmidt, in usum tironum illustravit Carl Gotthold Lenz Altenburg. 1787. *quem quidem, quantum ab eius doctrinae copia, ingenii venustate et acumine exspectare possit respublica litteraria, satis hoc libello declarasse puto. Eo iam edito litteris mecum communicavit exquisitas et perelegantes ad hoc carmen observationes, quas loco suo commemorabo. – Nec defuit qui manum eodem tempore huic carmini admoveret, tertius, elegans sane Venerum poëticarum aestimator, Cl.* Gurlitt. Katulls epischer Gesang von der Vermählung des Peleus und der Thetis, metrisch übersetzt, und mit einigen Anhängen begleitet von I. Gurlitt, Leipzig 1787. *Exstat autem praeter ea, quae* Duschius *et* Degenius *locis supra laudatis ex hoc carmine transtulerunt, et praeter* Eisenschmidti *versionem, Lenziano libello additam, sane illepidam et inficetam, alia* Bodmeri, *a* Staëndlino *post Venerabilis senis obitum in libello:* Apollinarien *inscripto, edita* Tubingae 1783.

EPITHALAMIVM PELEI ET THETIDOS.

Peliaco quondam prognatae vertice pinus
Dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas
Phasidos ad fluctus, et fines Aeetaeos:
Cum lecti iuvenes, Argivae robora pubis,
Auratam optantes Colchis avertere pellem,

V. 4. *laeti iuvenes* in MSS. quibusdam teste Statio, in aliis, quos trivit

V. 1. *Peliaco vert.* in summo Thessaliae montis iugo, ubi silva erat pinifera. *Dorville* ad Chariton. comparat Manetho. II, 104. Πηλιάδος τε νεώς, τὴν ἀκροτάτοισι (ex emendat. Dorv.) τεμοῦσα Πηλίου ἐκ κορυφῆς Παλλὰς θῆκ' ἐν ἀστράσιν Ἀργῶ et Apollon. Rhod. II, 1191. – καὶ τάμε χαλκῷ Δούρατα Πηλιάδος κορυφῆς εἶπε. *prognatae* eleganter de arboribus, quae ut animantes stirpem suam propagare dicuntur; hinc passim apud poëtas vel *matrum filiarumque* nomine insigniuntur (cf. Virgil. Georg. II, 19. ubi plura in hanc rem ex Graecis Latinisque scriptoribus diligenter collegit exempla *Cerda*, add. Aen. XII, v. 209.) vel genus et stirpis nobilitatem iactant Horat. Od. I, 14. 11. cf. supra ad Carm. IV, v. 10 et 15.

V. 2. *nasse* de celeri fere et secundo navium cursu. Tibull. I, 5. 76.

V. 3. *Phasidos ad fluct. et fin. Aeet.* eleganti circumscriptione pro: *Colchidem*, ubi volvebatur fluvius *Phasis* et imperium exercebat *Aeetes*. – Quod *Lenzius* in notis ad h. v. putat, per *Aeetaeos fines* extremam terram fortasse poëtam innuere voluisse, et ad hanc sententiam confirmandam in litteris ad me datis laudat Apollon. Rhod. II, 419. seqq. et 1264. id ex ea quidem opinione, qua veteres per Pontum Euxinum et Colchidem extremos terrarum mariumque sibi cogitarunt terminos, fieri potuisse verum est; sed profecto iam obliquam extremae terrae descriptionem poëta dare noluit.

V. 4. *Cum lecti iuvenes.* Theoc. Idyll. XIII, v. 16. 18. Ἀλλ' ὅτε τὸ χρύσειον ἔπλει μετὰ κῶας Ἰάσων Αἰσονίδας, οἱ δ' αὐτῷ ἀριστῆες, συνέποντο Πασᾶν ἐκ πολίων προλελεγμένοι ὧν ὄφελός τι. et paulo post vocantur Argonautae θεῖος ἄωτος Ἡρώων. — λοιποὶ Ἡρώων, ex Apollon. Rhod. IV, 831. laudat *Mitschert.* – *Argiv. robor. pub.* robustissimi fortissimique sic saepe apud Liv. *robora virorum.* exempla congessit *Drackenborch.* ad lib. XXII, 40. 5. Tom. III, p. 635.

V. 5. *Aurat. pell. avertere.* de aureo Phryxei arietis vellere in vulgus omnia nota. Unde ortum traxerit fabula, varias et ridiculas ad hunc locum causas afferunt interpretes. Totam hanc rem,

Ausi sunt vada salsa cita decurrere puppi,
Caerula verrentes abiegnis aequora palmis:
Diva quibus, retinens in summis urbibus arces,
Ipsa levi fecit volitantem flamine currum;
Pinea coniungens inflexae texta carinae.

N. Heins. *laesi*. — *puppis* pro *pubis* MSS. Statii et Venet. V. 9. *Ipsa sui facie* Vossius e libro membranaceo, addita explicatione: ad morem et formam sui currus, quo in coelo utitur, quoque nubes atque aethera tranat; inepte sane. — *cursum* pro *currum* irato Apolline tentat Staver. ad Cornel. Nep. Milt. 1. 6. p. 23. V. 10. *inflexit* Vossius, ut referatur ad illud:

nobilitatam maxime instituto ordine equitum aurei velleris bene excussit *Rabenerus* in *Amoenitatib. Philologic.* p. 193. seq. *avertere* verbum proprium de rebus, quas ex aliena in nostram potestatem et ditionem dolo et malis artibus redigimus, respondet nostro: vid. *Gronov.* Observ. IV, 5. *Drackenborch.* ad Silium Italic. III, v. 321. et ad Liv. VI, 14, 11, Tom. II. p. 319.

V. 7. *verrentes.* verrere ut Graecorum μαστίζειν suaviter in re nautica, maris remis percussi et quasi flagellati adumbrat imaginem; si quis in re nota exempla desiderat, adeat *Heins.* ad Ovid. Amor. I, 9, 14. – *palmis*, remis cf. supra ad Carm. IV, v. 5.

V. 8. *Diva quibus, retinens* etc. Minerva (*retinens* κατέχων) tutela sua custodiens *arces*, quibus illa praeerat. vid. Interprett. ad Petron. c. 5. hinc Graecis πολιοῦχος, appellatur. vid. *Cuper* Observ. III, 16. et *Spanhem.* ad Callimach. H. in Lav. Pallad. v. 53.

V. 9. *Ipsa fecit.* hinc *opere Palladio fabricata Argo* dicitur apud Phaedr. IV, v. 9. ubi cf. *Burmannus.* observa vim pronominis *ipsa* h. e. ipsa artium praeses, quae alias adiuvare tantum artifices auxilio suo solet. *Lenzius* commode in litteris laudat Apoll. Rhod. I, 111. Αὐτὴ γὰρ καὶ νῆα θοὴν κάμε et Orph. Argon. v. 66. quem vide. – *levi volitan. flam. curr.* sic Apoll. Rhod. III, 345. de Argo ἴσον δ' ἐξ ἀνέμοιο θέει – *currum* eleganter pro *navi*, vid. *Muret.* Var. Lect. I, c. 11. et *Gifan.* Collect. ad Lucret. Sic ἅρμα et ὄχημα apud Graecos vid. *Gatacker* Observ. Misc. II, c. 18. *Kühn.* ad Pollucem I, s. 83. n. 8. et *Stanleius* ad Aeschyl. Prometh. v. 467. – *volitantem* cf. supra ad Carm. IV, 5.

V. 10. *Pinea coni. infl. t. c.* inserens et adaptans curvae carinae trabes et alia, quibus naves instruuntur, e ligno pineo contexta et contignata. *texere* ut Graecorum ὑφαίνειν proprie de aedificiorum et navium contignatione. de navibus v. c. apud Propert. III, 7, 29. cf. Ovid. Met. XIV, v. 531. et ibi Interpretes. hinc ipse locus, ubi naves fabricantur, vocatur *textrinum*. vid. *Serv.* ad Virgil. Aeneid. XI, v. 326.

Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten.
Quae simul ac rostro ventosum proscidit aequor,
Tortaque remigio spumis incanduit unda;
Emersere feri candenti e gurgite vultus
Aequoreae monstrum Nereîdes admirantes;

ipsa sui facie. V. 11. *prora* pro *prima* Vossius ex libro Mediolanens. quod si omnino retinendum sit, verba saltem sic inter se concilianda putat *Mitscherl*. *Illa prora* (in primo casu) *rud. Amphitr. imbuit*, *quae* cet. aut scribendum: *cursu prorae*. — *primam* Stat. et Corrad. male! vix eget vulgata commendatione nostra. — *impulit* praeter necessitatem coniecit Titius ad Grat. Cyneg. v. 65. V. 13. *Totaque* in libr. MSS. et editt. antiqq. ex solemni librariorum errore. vid. *Drackenborch*. ad Sil. Ital. VII, v. 412. et quos ibi laudat. *incanduit* in MSS. Stat. et quibusdam editt. vett. quod tam ob statim sequens *candenti*, quam ob v. 18. ubi est *cano aequore*, non male defendi posse videtur. V. 14. 15. in interpretandis his duobus versibus valde fluctuantur interpretes, et sensus ambiguitatem coniecturis tollere studuerunt. *Mitscherlichius* quidem in Lect. in Catull. p. 14. vel rescribendum: *Emersere freti candenti e gurgite vultus Aequorei* vel copulam *et* post *aequoreae* excidisse putat, quae posterior ratio probata quoque fuit *Heynio*. At *Lenzius* in not. ad h. l. p. 95. ingeniosissime coniiciebat *Emersere feris candenti e gurgite fultae Aequoreae monstrum Nereides admirantes*, cui favere videbatur Mosch. Europ. 114. sqq. Νηρεΐδες δ' ἀνέδυσαν ὑπ' ἐξ ἁλὸς, αἱ δ' ἄρα πᾶσαι Κητείοις νώτοισιν ἐφήμεναι et Claud. X, 159. idem tamen paulo post de integritate loci non amplius dubitat, de qua

V. 11. *Illa prima*. quomodo *prima* navigationem tentasse dicatur *Argo*, praeter Vulpium docuerunt *Muncker* ad Hygin. Fab. XI, *Burmannus* ad Valer. Flacc. II, 287. et *Schraderus* ad Musaeum p. 372 – 75. – *rudem Amphitriten* mare nondum navigio tentatum – *cursu imbuit* ἐκαίνισεν vid. *Ruhnken*. ad Callimach. Fragm. a Bentl. collect. 19. p. 487. edit. Ernesti. *imbui* eleganter dicuntur res, quae primo usui accommodantur. notissimum est illud Horatii: *Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu*. cf. *Graev. Lect. Hesiod*. c. 15. sub fin.

V. 12 *proscidit*. *proscindere* ut multa alia, eleganter ab aratione ad navigationem translatum.

V. 13. *Tortaque remig. spum. inc. unda*, exquisite pro vulgari: remigio agitata fuit. *incanduit* ἐκυμαίνετο πόντος. *Lenzius* in litt. comparat. Qu. Smyrn. V, 86. seqq. et Apoll. Rhod. I, 1327.

V. 14. *Emersere feri* etc. Sensus est: simulac navis iter suum in mari ingressa est, Nymphae marinae vultu torvo et ad stuporem ob rei novitatem et hominum audaciam composito, repente e fundo maris prospiciunt, et summa admiratione monstrosam navis figuram animadver-

Illaque haudque alia viderunt luce marinas
Mortales oculi nudato corpore Nymphas,
Nutricum tenus exstantes e gurgite cano.
Tum Thetidis Peleus incensus fertur amore,
Tum Thetis humanos non despexit hymenaeos,

nec nobis ampliandum videtur. vid. not. V. 16. *Illa atque alia* in editt. vet. sed unice vera, quam dedimus, Vossiana lectio. V. 17. *mortales oculis* male in quibusdam. V. 18. *nutricum tenus* MSS. Statii, et sic est in editt. Venet. *crurum tenus* Scaliger ex libro vet. et sic est in edit. Gryph. *Umblicum tenus* Voss. quod adscriptum quoque est margini edit. Gryph. V. 19—20. male pro *tum* in quibusdam veteribus *cum* vel *quum* legitur, suaviter enim

tunt. *feri vultus* est casus secundus et pendet, a *Nereides* h. e. *Nereides fero vultu iam praeditae vel indutae.* – *ferus* autem *vultus* recte et eleganter de vultu torvo, severitatem stuporemve prae se ferente dicitur. Horatius Epist. I, 19, 12. *Quid? si quis vultu torvo ferus* etc. – Haeserunt in hoc loco et valde in eo emendando laborarunt *Mitscherl.* et *Lenz.* (vid. Var. Lect.) sed profecto qualibet correctione tota huius loci tollitur elegantia, qua Nympharum, audaciam primorum nautarum indigne ferentium, egregie plane adumbratur imago. Huc accedit, quod tetrica quaedam austeritas iam olim ab ipsis artificibus tributa est Nereidum vultibus. vid. *Lipperti Dactylioth.* Mill. I, 74. – Nihil temere in hoc loco mutandum esse sensit quoque Vir Doctus, qui recensuit *Lenzii* libellum in Act. Litter. Ienens. (Scid. XX, 1787.) quem tamen, acutissime alias de carmine nostro iudicantem, Vossianam rationem, qua *feri vultus* ad *monstrum* trahitur, amplexum esse miror. Nam locus Apollon. Rhod. IV, v. 316. quem egregie cum nostro comparat, ad hanc rationem defendendam nihil valet.

V. 16. *Illaque haudque* alia, hoc uno tantum die, non alio vicissim, ἤματι κείνῳ Apollon. Rhod. I, v. 547.

V. 18. *Nutricum tenus*, h. e. mammarum. Apulei. Met. II. ab init. *eamdem nutricem simul bibimus.* – nimirum *nutrix* de quacumque re, quae nutrit et alit homines, dicitur. vid. *Wesseling.* Observ. II, 17.

V. 20. *non despexit hymenaeos*, non invita cessit nuptiis humanis. Varie omnino haec tabula a Graecis tractata fuisse videtur. Apud Homerum Iliad. XVIII, 434. Thetis πολλὰ μάλ' οὐκ ἐθέλουσα, Peleo nupsisse dicitur. Apud Ovid. Met. XI, 235. seqq. inopinato illa in specu Aemoniae seu Thessalici littoris a Peleo opprimitur: sed apud Val. Flacc. I, 130. ubi Thetidos nuptiae in Argo pictae sunt, lubens illa, delphino vecta, ad Peleum deducitur. cf. *Dorville* ad Chariton. p. 360. edit. Lips. et *Heyne* ad Tibull. I, 5, 46.

Tum Thetidi pater ipse iugandum Pelea sensit.
O nimis optato seclorum tempore nati
Heroës, salvete, Deûm genus! o bona mater!
Vos ego saepe meo vos carmine compellabo.
Teque adeo, eximie tedis felicibus aucte
Thessaliae columen Peleu, quoi Juppiter ipse,
Ipse suos Divûm genitor concessit amores.
Tene Thetis tenuit pulcherrima Neptunine?
Tene suam Tethys concessit ducere neptem,
Oceanusque, mari totum qui amplectitur orbem?
Quae simul optatae finito tempore luces

et cum vi ter repetitur haec particula; peccarunt autem saepe in his permutandis vocibus librarii. vid. *Drackenborch.* ad Sil. Ital. I, 40. et ad Liv. VI, 23. 3. Tom. II, p. 361. V. 21. *Sanxit* Muret. Voss. et alii. male! pari modo haec duo verba confusa sunt apud Ovid. Heroid. VI, v. 154. V. 26. *Aemathiae columen* in quibusdam. haud dubie ex glossa. V. 30. *Oceanusque pater* MSS. Statii, Muret. Gryph. et alii. recte quidem ex loquendi more. cf. Virgil. Georg. IV, 382. et ibi Ursin. sed vulgatam bene defendit Mitscherlichius. V. 31. *Qui simul optatae finito tempore*

V. 21. *ipse pater*, non Iupiter, ut *Mitscherlichius* et alii volunt, sed ipse Thetidos pater Tereus, cui proprie convenit *iugare* (in matrimonium dare) filiam marito. cf. Virgil. Aeneid. I, v. 345. aliud est concedere alteri puellam, quod de Iove valet in v. 27. – *sensit* censuit, iudicavit, consultum duxit, cuius verbi usus bene adstruitur in *Observ. Miscell.* Tom. IV, p. 121.

V. 23. *Heroës, Deûm genus.* cf. Interpretes ad Val. Flacc. p. 4 edit. Burmanni – *O bona mater*, o bonam et beatam matrem, quae vos tales et tam optato seclorum tempore peperit!

V. 26. *Thessaliae columen* in quo nititur omnis Thessaliae salus. Sic [illegible], [illegible] apud Graecos, vid. *Gatacker.* in Adversar. Miscell. c. 20. p. 83. *Rittershus.* ad Oppian. Cyneg. I, v. 1. *Cerda* ad Virgil. Aeneid. XII, 59. inprimis *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I, p. 163.

V. 27. *amores suos*, amatam sibi Thetidem. cf. supra ad Carmen X, 1, et XV, 1. Cessit autem Iupiter eo libentius Peleo Thetidem, quod filium Thetidos ex fati necessitate ipso patre fortiorem exstiturum esse sciret. vid. Hygin. Fab. 54. et *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I, p. 205.

V. 28. *tenuit* ut maritum complexa est. exempla de hoc verbo collegit Gudius ad Phaedr. Fab. II, 2, 4. – *Neptunine* Thetis, Neptuni potestati subiecta. *Mitscherl.* laudat Perizon. Animadv. Hist. c. IX, p. 400.

V. 31. *Quae simul optat.* etc.

Advenere, domum conventu tota frequentat
Thessalia: oppletur laetanti regia coetu:
Dona ferunt: prae se declarant gaudia vultu.
Deseritur Scyros: linquunt Phthiotica Tempe,
Cranonisque domos ac moenia Larissaea:
Pharsaliam coëunt, Pharsalia tecta frequentant.

lucis in margine Venet. male! ut recte iudicat *Mitscherl.* V. 32. *Ut venere* Vulp. et alii male! nam *simul* in versu antecedenti est pro *simulac.* V. 34. *Dona ferunt prae se: declarant gaudia vultus*, proposuit *Lenzius.* magis tamen placet nostra lectionis ratio et interpunctio; suavius enim Thessaliae incolae gaudia prae se declarare et pandere vultu, quam dona prae se ferre manibus dicuntur; aut si forte cui illa ratio, quam iam Muretus secutus est in edit. prima, ut post *prae se* interpungatur, melior videatur, certe non opus est *vultu* in *vultus* mutare. V. 35. *Phthiotica templa* tentat *Lennep.* ad Coluth. I, 7. quod Tempe non in Phthyotide sed in Pelasgide inter Olympum et Ossam sita fuerint. vid. not. V. 36. mire hic versus tam in scriptis quam impressis libris depravatus est. *Gravinonisque domos* MSS. Stat. et vetust. exempl. Voss. *Graninonisque domos* Vatic. *Graiugenasque domos* L. MSS. et tres antiquissimae editt. teste edi-

eleganter pro vulgari: simulac destinatus his celebrandis nuptiis dies illuxit optatissimus.

V. 32. *domum conventu frequentat* ornate pro: frequenter in domo convenit.

V. 34. *Dona ferunt*, nimirum Thessaliae incolae, de quo loquendi genere cf. supra ad Carm. X, v. 9.

V. 35. Docte iam ex more poëtarum, ut eo clarius totius rei scena lectoris obversetur animo, urbes et partes quasdam Thessaliae recenset. – *Scyros.* longius quidem haec insula remota est a Thessalia, sed culta olim fuit a Thessalorum gente, Dolopibus, praeter Vossium ad h. l. vid. Diod. Sicul. XI, 60. et ibi *Wesseling.* consulto autem poeta, ut undique confluxisse videantur remotissimi populi quique, remotioris regionis mentionem primo loco iniicit. – *Phthiotica Tempe* communi quidem veterum consensu in Pelasgide inter Olympum et Ossam ubi Peneus labitur, Tempe sita fuerunt. (Plin. H. N. IV, 8. s. 16. Aelian. V, H. III, 1.) sed, quo iure Peneus propter vicinitatem Φθιώτης vocatur apud Callimach. H. in Del. v. 112. eodem quoque iam Tempe *Phthiotica* dicta videri debent, nisi forte tractus Phthiotici ob regionis amoenitatem *altera* quasi *Tempe* appellati sint; sequiorem certe aetatem amoenissima quaeque loca *Tempe* nominasse satis constat.

V. 36. *Cranon* est oppidum Thessaliae, Plin. H. N. X, 12. s. 15. et ibi *Harduin.* – *moen. Lariss.* Larissa nobilissima Thessaliae urbs, unde Achilles *Larissaeus* apud Virgil. Aen. II, 197.

Rura colit nemo; mollescunt colla iuvencis:
Non humilis curvis purgatur vinea rastris:
Non glebam prono convellit vomere taurus:
Non falx attenuat frondatorum arboris umbram:

tor. Cantabrig. unde Scaliiger. *Graiugenúmque domos.* depravata lectio haud dubie orta est ex antiqua scriptura *Crannonis.* vid. Mitscherl. et *Drackenborch.* ad Liv. XXXVI, 10. 1. p. 1017. — pro *moenia Larissea* monstrosa legebatur in libr. MSS. *ac nicenis alacrisea*, vel *Larisaea* uti est in Voss. libro, vel *ac nitens alacrissa* vel *ac nitentis alacrissea* vel *ac nitentis alacrissaea* vel *ac Nicenis alacrissa.* V. 37. *Pharsala tectafreq.* Venet. *Pharsalon* aut *Pharsalum* Pontan. et Scalig. nimirum alteram in voce *Pharsalia* alii brevem, niti exemplo Calpurn. IV, 101. alii longam faciebant; et vere semper altera in hac voce producitur, sed ut trisyllaba pronuncianda est. V. 38—42. sine necessitate transposuit hos versus Ramirez de Prad. ad Mart. I, 44. hoc ordine: *Non humilis* etc. — *Non falx* etc. — *Rura colit nemo.* — *Non glebam.* — *Squalida desertis.* V. 40. *Lennep.* ad Coluth. I, p. 33. sine ulla idonea causa hunc

V. 37. *Pharsaliam coë.* Pharsalia, ut observat Vossius, hoc loco antiquum regionis non oppidi nomen est. Sed Euripid. Andromach. v. 16. καὶ πόλεως Φαρσαλίας — ἵν' ἡ θαλασσία Πηλεῖ ξυνῴκει — Θέτις.

V. 38. *Rura colit nemo* etc, feriae, quas agunt rustici instantibus Pelei nuptiis, egregie et suaviter, qui sequuntur, describuntur versibus. Sic fere Tibullus II, 1, 5. *Luce sacra requiescat humus, requiescat arator, Et grave suspenso vomere cesset opus. Solvite vincla iugis* etc. *mollescunt colla iuvencis*, intermisso his feriis labore mollitiem quamdam trahit iugo detrita et callo obducta iuvencorum cervix. – *iuvencis* exquisitius pro *iuvencorum.* – *Lenzius* in spicilegio observationum, quas mecum per litteras communicavit, commode cum hoc loco comparat Fulgent. I, praef. p. 9. edit. Munk. *tam largo fumo lurida parietibus aratra pendebant, et laborifera boum colla iugales in vaccinam mollitiem deduxerant callos: squalebat viduus sulcis ager, et herbidis sentibus olivifero vertici minabatur.*

V. 39. *humilis vinea* ubi vitis humilis nascitur, quae nisi rastro purgatur, palatur et alligatur, natura sua humi serpit et humilis manet. Cic. Tuscul. V, 37. *Vitis et ea, quae sunt humiliora neque se tollere altius e terra possunt.* Ipse noster supra Carm. LXII. 49. *Ut vidua in nudo vitis quae nascitur arvo, Nunquam se attollit* etc. Vix igitur opus videtur probare velle, vites in Thessalia vel maxime humiles fuisse, quod docte probatum ivit *Lenz.* in not. ad h. l. ex Longi Pastoral. II. 1. ubi ἀμπελῖδας τινας in insula Lesbo describitur.

V. 40. *prono vomere* ad terram inclinato, presso.

V. 41. *falx frondator.* tria frondatorum genera fuisse ob-

Squalida desertis robigo infertur aratris.
Ipsius at sedes, quacumque opulenta recessit
Regia, fulgenti splendent auro atque argento.
Candet ebur soliis; collucent pocula mensis:
Tota domus gaudet regali splendida gaza.

versum emendavit sic: *Non falce adtenuat frondator roboris umbram;* profecto hoc est pro lubitu tractare poëtas! V. 43—44. Heins. in not. ad Catull. satis audacter et parum probabiliter refingit hos duos versus sic: *Spissius at sedes quocumque opulenta recessu Regia fulgenti splendens auro atque argento*, ut sensus sit: sedes regia in omni eius recessu spissius argento et auro splendet. *splendens* nimirum accipit pro *splendens est* et hoc pro splendet, ut v. 308. servat Serv. ad Virgil. Eclog. I, 57. *attenuat arbor. umbr.* nimis densas et inutiles arborum frondes exsecat. *arboris umbra* de frondibus sexcenties apud poëtas. vid. *Drackenborch.* ad Sil. Ital. IV, 681.

V. 42. *infertur*, verbum gravius ad rubiginis vim, qua statim occupari solent aratra sine usu iacentia, indicandam – observa elegantem et artificiosam huius versus ex apta epithetorum et nominum collocatione structuram, quam saepe in hoc carmine animadvertere licet, ut v. 39. 40. 59. 129. et alibi.

V. 43. *Ipsius at sedes quacumque* etc. at aedes Pelei, in omni opulentae regiae parte et recessu, splendent auro et argento. In errorem hoc loco ab Heins. (vid. Var. Lect.) se induci passus est *Mitscherl.* qui *splendent* propter adiecta *sedes regia* non ferri posse putat in Lect. in Catull. p. 35. Non cogitavit igitur Vir Cl. τὸ *sedes*, unde pendet *splendent* in plurali ut v. 48. et τὸ *regia* substantive positum esse. – Caeterum expende ornatum in locutione *quacumque opulenta recessit regia* pro vulgari: *ubique*, – *ipse* honoris causa saepe de eo, qui primas partes in aliqua re tenet, vel de quo praecipue sermo est. Sic saepe αὐτὸς de Achille apud Homerum de Iasone apud Orph. Argon. v. 864. vid. quos laudat *Burmannus* ad Ovid. Fast. V. I, 45. – *splendent* verbum proprium de apparatu magnifico. vid. *Burmann.* ad Phaedr. Fab. IV, 29. 20.

V. 45. *Candet ebur soliis, colluc. pocula mens.* inversa constructio, poëtis familiarissima, pro; solia candent ebore, mensae collucent poculis. – Amicissimus *Lenzius* in spicilegio observation. ad l. c. scribit: *Quae de ebore dicuntur, non ad historicas rationes exigenda sunt. Poëta in his ut poëta versatus est. Eboris enim usus post Troianae expeditionis tempora demum in Graeciam importari coepit. Sed Catullus Homerum secutus esse videtur, in quo passim exempla frequentis eboris usus in variis utensilibus adhibiti prostant.* – Nimirum res antiquiores saepissime ad sua tem-

Pulvinar vero Divae geniale locatur
Sedibus in mediis, Indo quod dente politum
Tincta tegit roseo conchyli purpura fuco.
Haec vestis, priscis hominum variata figuris,
Heroum mira virtutes indicat arte.

complectens, cf. ad Carm. LXIII, v. 57. V. 48. *Aedibus in mediis*. Venet. Gryph. *aedes* et *sedes* saepissime a librariis permutatae sunt, vid. *Drackenborch*. ad Liv. I, 55. 4. T. I, p. 216. et ad IV, 20. 11. Tom. II, p. 942. adde *Burmann*. ad Ovid. Fast. VI, v. 258. V. 49. *conchylis* Venet. Gryph. Muret. Cantabrig.

pora accommodarunt poëtae. Sic v. c. praeter temporum rationem *tubarum clangor* apud Virgil. Aen. II, v. 313. memoratur. Caeterum de *veterum ebore* et *eburneis signis* cf. *Heyne* in Nov. Comment. Soc. Sc. Gotting. T. I, n. 96. seqq.

V. 47. *Pulvinar geniale* lectus genialis vel nuptialis, λέκτρον γαμικὸν, νυμφίδιον, vid. Lips. Elect. I, 16. aliam lecti genialis descriptionem in nuptiis Iasonis et Medeae vid. apud Apoll. Rhod. IV, v. 1141. – *sedibus in mediis* in medio palatio. – *Indo quod dente polit.* etc. ornate pro vulgari: cui affabre ex ebore Indico facto instrata fuit vestis purpurea. *Indo dente*, nimirum alii osseam illam ex ore elephantis hinc inde prominentem partem *dentem*, alii *cornu* vocant vid. *Brouckhus*. ad Propert. II, 23, 12. et *Drackenborch*. ad Sil. Italic. XVI, 206. In summo pretio autem fuisse *ebur Indicum* operose docet *Cerda* ad Virg. Georg. I, v. 57. – *purpura* vestis purpurea. *tincta roseo fuco* exquisitius pro *succo*, unde saepe hae voces confusae sunt, vid. *N. Heins*. ad. Claud. in Rufin. I, v. 207. et *Heyne* ad Tibull. VI, 2, 16. in Observv. p. 215. *conchyli*. diversum esse conchylium a purpura, licet id discrimen non semper servetur, probare studuit *Bochart*. Hierozoic IV, 2. – Accommodate ad nostrum Hor. Sat. II, 6. 102. *In locuplete domo – rubro ubi cocco Tincta super lectos canderet vestis eburnos.* cum Theocrit. Adoniazus. v. 125. seqq. hunc locum comparavit *Valkenar*. in Annotatt. in Adon. p. 406.

V. 50. *Haec vestis* stragula ut saepe, vid. *Ferrar*. de Re Vest. IV, 3. P. II. adde *Ernesti* in Clav. Cic. *priscis homin. var. figur*. variis priscorum hominum imaginibus vel picturis distincta.

V. 51. *Heroum virtutes indic.* res illustres et celebres ex aetate heroica repetitas. Ex pluribus autem, quae huic vesti intextae fuisse videntur priscae aetatis figurae et fabulae, unam tantum latius hoc carmine sibi exsequendam sumsit et delegit poëta. Colligere inprimis hoc possumus ex vers. 266. *Talibus amplifice vestis decorata figuris*. h. e. eiusmodi generis figuris; alias dixisset *his figuris*. – *mira arte* mira artificis dexteritate intextas.

Namque fluentisono prospectans litore Diae
Thesea cedentem celeri cum classe tuetur
Indomitos in corde gerens Ariadna furores:

V. 55. mira in hoc versu miserrime depravatae lectionis tam in scriptis quam impressis libris deprehenditur varietas, in qua quidem recensenda, ne chartam perdam, ea tantum ponam, quae VV. DD. ingenio ducti inde exsculpere tentarunt. *Neodum etiam seseque sui tum credidit esse* Vicent. accedentibus Venet. Ald. Gryph. Muret. et aliis. *Neodum etiam sese, quae sit, tum credidit esse* Stat. *Neodum etiam sese quae sit, vix et sibi credit* Scalig. *Neodum etiam sese, quae visit, visere credit* Vossius, quam aliis

V. 52. *fluentisono* quod, (ut supra Carm. XI, 4. dicebatur) *longe resonante unda tunditur*, θὶς πολύφλοισβος, περιεχχύμενος τῷ κύματι – *Diae* intellige insulam Naxum, unam e Cycladibus. Diodor. Sicul. IV, 16. p. 308. edit. Wesseling. καὶ κατῆρεν εἰς Νῆσον τὴν ποτὲ μὲν ΔΙΑΝ, νῦν δὲ ΝΑΞΟΝ προσαγορευομένην et sic constanter veteres. cf. *Heyne*. ad Apollodor. III, 5, 3. p. 578. Sed longe aliter, qui non raro fluctus in simpulo movere solet, sentit Vossius. Non enim *Naxum*, quod plerique statuunt, per Diam intelligendam esse contendit, sed *Diam Cretensem*, quae vulgo *Standia* appellatur. Ad hanc suam adornandam sententiam duobus inprimis utitur argumentis; primum quidem, quod Naxus nimis a via Thesei remota sit, deinde, quod querelae, quas infra fundit Ariadne v. 184. *Praeterea nullo littus, sola insula, tecto* etc. vix de insula Naxo intelligi queant. Quod ad primum attinet, consulto omnino Theseus in fuga rectam viam [..]uisse videtur; ut taceam [..], quibus ille vel invitus in [..] n recta via abripi potuit. [..]od ad alterum attinet, cogi[ta]re debemus, Ariadnen ad littus [..]aris in solo et remotiori insulae loco a Theseo derelictam esse, ubi omnino in querelas, quas infra iacit, erumpere poterat. Nec nimis subtiliter vehementiori animi commotione iam aestuantis et summo ob perfidiam Thesei dolore perculsae Ariadnes querelae examinandae et ad vivum resecandae sunt, praecipue si Naxum cum eius patria Creta, *centum urbibus* (ut canit Horat.) *nobili* comparamus. – *Naxus* denique sacra erat Baccho, et peculiare eius domicilium. vid. *Barth*. ad Stat. Theb. VII, v. 686. in qua ipse Bacchus ex India rediens triumphum bacchicum egit. Virg. Aen. III, v. 125. ubi cf. *Heyne*. Quod enim Vossius putat, Bacchum quaerendae Ariadnes causa accessisse illam desertam Cretensium insulam, ridiculum paene est. Vossii vestigia secure, ut solet, legit Vulpius – Copiosius de *Naxo* egit *Choiseul-Gouffier* Voyage pittoresque de la Grèce, Cahier I.

V. 54. *furores* de quibusque vehementioribus animi commotionibus, praecipue ex magno amore ortis. cf. v. 94. vid. *C. Barth*. ad Grat. Cyneg. v. 284. et *Vir Doctus* in Observatt. Miscell. T. II p. 234. *indomitos*, quorum vis et impetus nulla ra-

Necdum etiam sese, quae visit, visere credit;
Utpote fallaci quae tum primum excita somno
Desertam in sola miseram se cernit arena.
Immemor at iuvenis fugiens pellit vada remis,
Irrita ventosae linquens promissa procellae:
Quem procul ex alga moestis Minois ocellis,
Saxea ut effigies bacchantis prospicit Evoe:
Prospicit, et magnis curarum fluctuat undis,

iam probatam et receptam lectionem nos quoque servavimus. *Necdum etiam sese quo sit, visit, sibi credit* lepide, ut solet Corradin. *Necdum etiam sese oblivisci Thesea credit* audacter, ut solet, Lennep. ad Coluth. I, 7. 34. *Necdum etiam sese ipsa suam tum credidit esse* Nic. Heins. in not. ad Catull. V. 60. *ex acta* N. Heins. in not. ad Catull.

tione supprimi et coerceri potest; exempla suppeditat *Burmann.* ad Ovid. Art. Am. III, 511.

V. 55. *Necdum etiam sese* etc. vix fidit oculis Theseum in fuga animadvertentibus; somnium fere, quod videt, putat.

V. 56. *fallaci* qui fraudi ipsi fuerat, et fallaciam Thesei iuverat. – Caeterum *Ariadne dormiens* statuariis et pictoribus saepe, in qua artem suam ostentarent, materiam praebuit. vid. *Dorville* ad Chariton. p. 241. edit. Lips.

V. 57 *in sola arena* littoris arenosi solitudine.

V. 58. *immemor* sc. promissorum, perfidus. de perfidia Thesei vid. quos laudat *Wesseling.* ad Diodor. Sicul. IV, 61. Tom. I. p. 305.

V. 59. *Irrita. vent.* cf. ad v. 142.

V. 60. *alga* algoso littore ut *arena* v. 57.

V. 61. *Saxea ut effig.* etc. Ut furibunda et rabie percita mulier bacchans exprimi solet in saxo vel marmore; quae *Evoe* clamare videtur et vultum torvum in ea, quae e longinquo oculis subiiciuntur, iacit; eiusmodi imaginem oculis iam Theseum persequens refert et exprimit Ariadne. – Summa huius exquisitissimae comparationis vis, bacchantis imagine, in qua tam corporis quam animi motus egregie ab artificis manu expressi sunt, animo nostro repraesentata, percipi magis a lectoribus debet quam declarari ab interprete. – *prospicere* procul spectare, ut saepe; exempla collegit *Burmannus* ad Phaedr. Fab. I, 17. 8.

V. 62. *curar. fluct. undis* νόος δέ οἱ ἠΰτε κῦμα εἱλεῖται. Oppian. Hal. 505. undarum fluctus eleganter et saepe ad alternantes et undantes quasi perturbati animi motus transferuntur. exempla vid. apud *Drackenborch.* ad Sil. Ital. IX, v. 527.

Non flavo retinens subtilem vertice mitram,
Non contecta levi velatum pectus amictu,
Non tereti strophio luctantes vincta papillas;
Omnia quae toto delapsa e corpore passim
Ipsius ante pedes fluctus salis alludebant.
Sed neque tum mitrae, neque tum fluitantis amictus
Illa vicem curans, toto ex te pectore, Theseu,
Toto animo, tota pendebat perdita mente.

V. 65. In examinandis papillarum epithetis, an recte illae dici queant vel *lactantes*, quod est in tribus Venet. Ald. Colin. et Gryph. vel *lactentes* in MSS. Statii et Vicent. vel *lucentes*, quod vult Stat. multus est Mitscherl. in Lect. in Catull. p. 51—56. iure denique in nostra lectione *luctantes* acquiescit. V. 66. *tenero* pro *toto* coniecit *Gurlitt.* minus bene! nam nostra lectio ad rem augendam multo maiorem vim habet. V. 67. *allidebant* Gryph. et in quibusdam aliis, utrumque recte; sed *allidere* de aquarum appulsu plerumque a Viris Doctis male impugnatum est. vid. *Gesner* ad Columell. IV, 20. ubi pro *alludebant* in loco nostro mavult *alluduntur* citra necessitatem! V. 69—70. *toto te pectore Theseu, Toto animo, tota prodebat*.

V. 63. *flavo vert.* cf. ad vers. 98. *mitram*, mitra est fascia, qua caput redimitur. vid. *Burmann.* ad Ovid. Met. V, 53. Graev. in Lect. Hesiod. c. XXIII, et *Ernesti* in Clav. Cic. s. h. v. *Mitscherl.* comparat Homer. Hymn. in Cerer. v. 41.

V. 65. *Non tereti stroph. luct. vinct. pap.* de strophio [illegible] quo papillas feminae coërcebant. vid. *Heins.* ad Ovid. Art Am. III, v. 274. *Magius* Var. Lect. III, 3. et *Ernesti* in Clav. Cic. s. h. v. Eodem sensu *fascia* apud Martial. XIV, 134, 1. *Fascia crescentes dominae compesce papillas. luctantes* cum vinculis nimirum, quibus cohibentur turgentes, contra nitentes et enitentes papillae.

V. 67. *fluctus salis alludeb.* Cic. de Nat. Deor. II, 39. *Mare terram appetens littoribus alludit.* sic [illegible] apud Graecos.

V. 69. *Illa vicem cur.* Nulla mitrae et fluitantis ante pedes amictus ratione habita. *fluitantis* ob vers. antecedentem proprie accipio. *vicem* eleganter inservit periphrasi in rebus, quas dolemus. Sed Ariadne iam non dolebat vicem amictus in undis natantis.

V. 69 – 70. *toto ex te pectore pendeb. pendere* ex vel ab aliquo dicitur, qui toto animo alicui addictus est et vacat, toto animo in aliquo vel contemplando vel audiendo defixus est – Caeterum observa, quam egregie eadem ter repetita notio et idem ter repetitum adiectum *toto* affectus vim declaret et exprimat.

Ah misera, assiduis quam luctibus externavit
Spinosas Erycina serens in pectore curas
Illa tempestate, ferox quo tempore Theseus
Egressus curvis e litoribus Piraei
Attigit iniusti regis Gortynia tecta.
Nam perhibent olim crudeli peste coactam
Androgeoneae poenas exsolvere caedis,
Electos iuvenes simul et decus innuptarum

perdita mente Ald. *toto te ex pectore* male vulgo. V. 71. *A* pro *Ah* antique Stat. cf. *Gronan.* et *Burmann.* ad Ovid. Met. II, 491. *miseram* in plerisque vett. *extenuavit* Stat. V. 73. *ferox et tempore* liber optimus Vossii. *feroxque et tempore* vitiose MSS. Statii. *ferox · quo et tempore* vulgata nunc fere lectio, sed et sic me offendit particula *et*, quam sine haesitatione delevi, praecipue cum hoc iam factum sit in aliis bonae notae editt. Gryph. ab anno 1537. Muret. Cantabrig. V. 74. *Pyrenei* Ald. I, Gryph. I, *Pyraei* in quibusdam. V. 75. *Invisi regis* Heins. in not. ad Catull. *Gortynia templa* MSS. Meleagri, Scaligeri et edit. R. non male, recte enim *templa* de amplis aedificiis dicuntur. Sic *templum* apud Cicer. pro Dom. 51. de *curia*

V. 71. *externavit*, adeo perturbavit et implevit eius animum, ut vix sui compos esset. vid. *Pricaeus* ad Apuleium p. 111.

V. 72. *Spinosas curas* spinosae curae ἀκανθώδεις μέριμναι sunt, quae animum lacerant, pungunt et cruciant. *curae* de amore pervulgatum. *gravi cura saucia Dido* apud Virgil. Aeneid. IV, v. 1. - deleta interpunctione post *curas* iunge: *serens illa tempestate spinos. cur. in pector.* (Ariadnes) *quo tempore* etc.

V. 73. *Illa tempestate, quo tempore.* hoc plenius loquendi genus illustrat Vossius exemplo Ciceronis *eius temporis, quo die* brevius idem dicit Noster infra Carm. LXVI, v. 11. *Qua rex tempestate, - vastatum fines iverat Assyrios.*

V. 75. *iniusti regis.* Minos, cuius celebratissima in antiquitate est iustitia. *iniustus* vocatur respectu Atheniensium, a quibus tam dirum quotannis tributum exigebat. - *Gortynia tecta* Cretam. *Gortyne.* Cretae metropolis.

V. 76 - 79. *Nam perhibent olim.* Sensus: nam tradunt, olim Athenienses crudeli pestilentia poenas propter caedem Androgei solvere coactos, iuvenes electos et virgines prae caeteris forma et aetatis flore eminentes (*dapem*) tanquam sacrum et religiosum epulum Minotauro dare solitos fuisse (h. e. ex pacto quotannis misisse) - *Androgeoneae caedis* - *Androgeus* Minois et Pasiphaës filius, vir fortissimus, et saepe in publicis Graeciae ludis victor, ex invidia occisus fuit

Cecropiam solitam esse dapem dare Minotauro:
Quis angusta malis cum moenia vexarentur,
Ipse suum Theseus pro caris corpus Athenis
Proiicere optavit potius, quam talia Cretam
Funera Cecropiae ne-funera portarentur.

dicitur. *Cortynia* in nonnullis. V. 79. *Cecropidum solitum* esse et paulo ante v. 76. *coactos* pro *coactam* audacter Heins. in not. ad Cat. V. 80. *augusta* pro *angusta* male in quibusdam vett. legitur. vid. not. saepissime autem in his scribendis vocibus aberrarunt negligentiores librarii. vid. *Burmann.* Sec. ad Claud. in Rufin I, v. 204. inprimis *Drackenborch.* ad Liv. V, 41. Tom. II, p. 180. — pro *vexarentur* duo vetusti libri apud Stat. *versarentur.* sed has quoque voces non raro turbavit librariorum ignorantia. vid. quos laudat *Drackenborch.* ad Liv. II, 34. Tom. I, p. 392. V. 83. *Funera-nec funera* Venet. Gryph. Muret. *funera, ne funere* Stat. *Munera Cecropiae seu funera*

ab Atheniensibus et Megarensibus. – *crudeli pest. coact.* tam bello, quo hanc ab Atheniensibus illatam iniuriam ulturus erat Minos, quam *fame et pestilentia;* responsum autem erat Atheniensibus oraculo, eos non prius, quam Minoi satisfactum sit, malorum finem inventuros esse. Minos autem tributum septem iuvenum et puellarum quotannis postulavit. – *Electos iuvenes et dec.* alii eos missos esse tradunt facto delectu, alii ductis sortibus. Virgil. Aeneid. VI, v. 20. – *tum pendere poenas Cecropidae iussi (miserum) septena quotannis Corpora natorum: stat ductis sortibus urna.* Fabulam tirones legant apud Diodor. Sicul. IV, c. 60. 61. Apollodor. III, 15. Ovid. Met. VII, 456 et VIII, 153. – *Minotauro.* notissima est fabula Minotauri οὗτος εἶχε ταύρου πρόσωπον, τὰ δὲ λοιπὰ ἀνδρός. secundum Apollodor. III, 1. 4. cf. *Heyne* in not. p. 537. capite bubulo, parte inferiore humana, Minotaurum quoque describit Hygin. Fab. XL, sed nummi Gelensium et Tauromenitarum in Sicilia, Neapolitanorum et plurium aliorum per magnam Graeciam, eundem corpore taurino et corpore humano instructum exhibent, de quo inter nummos et autores dissensu vid. Voss. ad v. 111. et *Wesseling.* ad Diodor. Sicul. IV, 77. n. 32. Tom. I, p. 320. qui laudat *Spanhem.* de Us. et Pr. Num. Diss. 5.

V. 80. *angusta moenia*, Athenienses in rebus trepidis et angustis versantes, ob publicam calamitatem miseri atque afflicti.

V. 82. *proiicere optav. potius* maluit contemta vita se obiicere periculo, vitam suam devovere, ἑαυτὸν παραβάλλειν, ἀποβάλλειν ψυχήν. vid. quae egregie de hac locutione notavit *Drackenborch.* ad Sil. Ital. X, v. 42.

V. 83. *Funera ne-funera*, ergo viva funera. *ne-funera*, pro *non funera*, ut *nevolt* pro *nonvult* apud Plaut. Trinum. II, 2, 85.

Atque ita nave levi nitens, ac lenibus auris
Magnanimum ad Minoa venit, sedesque superbas.
Hunc simul ac cupido conspexit lumine virgo
Regia, quam suaves exspirans castus odores
Lectulus in molli complexu matris alebat:
Qualis Eurotae progignunt flumina myrtos,
Aurave distinctos educit verna colores:
Non prius ex illo flagrantia declinavit
Lumina, quam cuncto concepit pectore flammam

vel *ceu funera* coniicit N. Heins. in not. ad Catull. at sic omnis huius versus perit elegantia, *ne* et *nec* saepe confunduntur in MSS. vid. *Drackenborch.* ad Liv. III, 47. 7. Tom. I, p. 737. et quos ibi laudat. V. 89. *myrtus* Voss. et alii; recte! veteres enim huiusmodi arbores per *us* in plurali efferre solebant, ut docet *Cerda* ad Virgil. Georg. II, 71. V. 92. *cuncto* in nonnullis *toto*, quod si admittimus, ait Heins. in not. ad

Amarunt inprimis hoc loquendi genus suaviter et cum sale sibi repugnans Graeci, qui commodius ad hanc formam uti poterant τὸ α. quod Grammatici vocant *privativum*. multa exempla conduxit Vulp. Sed plenissime et elegantissime de hac dictione egerunt *Hemsterhus.* ad Lucian. T. I, p. 698. et ibidem *Iensius*. *Rittershus.* ad Oppian p. 29. – 32. et quos laudat *Alberti* ad Hesych. Tom. I, p. 275. n. 4.

V. 84. *nave levi nit. ac len. aur. niti* iam est proprie enim nautae nituntur remis. *lenibus auris* ope et adflatu secundi venti.

V. 85. *Magnanimum.* invidiose iam vocat Minoëm, quem versu 75. *iniustum* vocaverat, *magnanimum* h. e. altos spiritus trahentem, insolentius contra Athenienses se offerentem.

V. 86. *Hunc simulac cupid.* Theocr. Id. III, 42. ὡς ἴδεν ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλατ' ἔρωτα.

V. 87. *quam suav. expect.* etc. ornate et splendide pro vulgari: quae in sinu et domo matris adhuc delitescebat innupta et indelibata. cf. supra Carm. LXI, v. 88 et LXII, v. 22. Commode laudat Mitscherlich. in Lect in Cat. p. 78. Hesiod. Ἔργ. v. 520. Ἥ τε δόμων ἔντοσθε φίλῃ παρὰ μητέρι μίμνει, Οὔπω ἔργ' εἰδυῖα πολυχρύσου Ἀφροδίτης. *lect. exspir. odores.* cf. supra ad Carm. VI, v. 8. *alebat* fovebat, educabat.

V. 89. *myrtos.* cf. supra ad Carm. XI, v 22.

V. 90. *educit.* educat. cf. supra ad Carm. XIX, v. 14. *educere* pro *educare* saepe apud Cic. Or. II, 28. Terent. Adelph. III, 5. 49. cf. *Burmann.* ad Sammonic. v. 64. et *Drackenb.* ad Liv. I, 4. 7. – *distinctos colores* varios flores.

Funditus, atque imis exarsit tota medullis.
Heu! misere exagitans immiti corde furores,
Sancte puer, curis hominum qui gaudia misces,
Quaeque regis Golgos, quaeque Idalium frondosum,
Qualibus incensam iactastis mente puellam
Fluctibus, in flavo saepe hospite suspirantem!
Quantos illa tulit languenti corde timores!

Catull. versu subsequenti *tosta* pro *tota* legendum erit. V. 96. *Quique* male in quibusdam vett. *frondosam* volebat Scalig. sed cur non supra corrigit Carm. XXXVI, 12. *sanctum Idalium*. V. 97. *Qualibet* MSS. Statii male!

V. 94. ***Heu! misere exagit. immiti cord. furor.*** trahebam olim huoc versum ad Ariaduen, et *immiti corde* explicabam: immaturo, amore nondum domito et subacto: multo enim vehementius amat, qui prima vice amoris vim experitur – Sed multo elegantior omnino et concinnior efficitur oratio, si hic versus, ut vult *Gurlitt in* Observatt. ad h. c. p. 117. 118 cum sequenti coniunctus ad Amorem refertur, qui *immiti corde* (h. e. saevo pectore) hominum animos furore exagitare dicitur; hunc tamen elegantiorem orationis nexum vix verba iuvare et admittere videntur; valde enim dubito, an recte in latina lingua *exagitare furores*, quod putat *Gurlitt.* simpliciter pro *concitare*, *commovere furores* dici possit. Quid? si legamus: *Heu! misere exagitans immiti corda furore.*

V. 95 *Sancte puer*, ut *sancta Venus* supra Carm. XXXVI, v. 3. ubi vid. not. *curis hominum qui gaudia misces*, simillime infra de Venere Carm. LXVIII, v. 18. *Quae dulcem curis miscet amaritiem*. suaviter in hanc rem Anacreon Od. XLV, 5 ἀκίδας δ' ἔβαπτε Κύπρις μέλι τὸ γλυκὺ λαβοῦσα ὁ δ' Ἔρως χολὴν ἔμισγεν. Hinc Ἔρως γλυκύπικρος. Posidippo in Anal. Vet. Poët. Graec. Brunk Ep. XI, 4. Tom. II, p. 48. cf. Musaeus v. 166. et plura in hanc rem collecta a C. *Barth.* ad Claud. de Nuptiis Honor. et Mariae v. 70. adde *Dorville* ad Chariton. p. 426. edit. Lips.

V. 96. *Quaeque regis Golg.* cf. supra Carm. XXXVI, v. 11. 13.

V. 98. *Fluctibus* sc. curarum cf. ad v. 62. adde *Drackenb.* ad Sil. Ital. VIII, 32. – *in flav. saep. hosp. suspir* Ovid. Fast. I, v. 417. *Hanc cupit, hanc optat; sola suspirat in illa. suspirare* de amantibus passim obvium. vid. *Brouckhus.* ad Tibull. I, 7, 41. – *flavo* h. e pulchro. *Flavos* enim crines vel maxime adamabant veteres vid. *Salmas.* ad Tertull. de Pall. p. 352 *Brouckhus.* ad Tibull I, 6, 8. et *Interpretes* ad Petron c. CX, – sic ξανθὸς apud Graecos, vid. *Perizon.* ad Aelian. IX, 9.

Quantum saepe magis fulgore expalluit auri!
Cum saevum cupiens contra contendere monstrum,
Aut mortem oppeteret Theseus, aut praemia laudis,
Non ingrata, tamen frustra, munuscula Divis
Promittens, tacito suspendit vota labello. —
Nam velut in summo quatientem brachia Tauro

V. 102. *appeteret* et *expetere* in quibusdam libris Muret. V. 104. turbant et variant libri veteres. alii offerunt *sucendit*, alii *succedit*, unde Stat. et Voss. fecerunt *suscepit*. nostram lectionem, quam ut longe elegantiorem τῷ *suscepit*, quod defendit Mitscherl. praefero. (vid. not.) tuentur edit.

V. 100. *Quant. saepe mag. fulgore expall.* infra Carm. LXXXI, 4. *Hospes inaurata pallidior statua* ad exemplum Graecorum, qui *auro* colorem pallidum ὤχρον, χλωρὸν tribuunt. vid. *Hemsterhus.* ad Lucian. Tom I, p. 503. 4. et *Burmann.* ad Ovid. Met. XI, v. 145.

V. 102. *mortem oppet. mortem.* – *oppetere* recte ex usu loquendi dicitur, non idem *praemia*; sed, ut constat, plura saepo verbis adduntur nomina, quamvis uni tantum accommodari possint.

V. 103 – 104. *Non ingrata, tamen frustra* etc. Sensus: tacite optavit caedem Minotauri promittens Diis munuscula, grata omnino illis et accepta. *Nam velut in summo* etc. (*frustra tamen*) ipsi tamen nihil profuerunt, immo eam reddiderunt miserrimam – *suspendit*, multo exquisitius et elegantius quam vulgare *suscepit* (vid. Var. Lect.) habet enim notionem timoris et trepidationis, qua dissimulare studebat fraternae caedis votum. *suspendit vota labello*, vix audet verbulum, ne quis forte audiat, de hoc voto pronunciare, ne labellum quidem hoc pronunciando voto movet. sic *pes suspendi* dicitur, quem caute et sollicite ponimus, ne eius strepitus audiatur. *suspendere vota tacito labello* igitur eleganter et exquisite dicitur pro vulgari: clam et tacite optare. – Caeterum in illustrando veterum tacite vota concipiendi more, copiosus est Vulp. adde *Brouckhus.* ad Tibull. IV, 3, 11. et *Burmann.* ad Petron c. LXXXV.

V. 105 – 111. *Nam velut in summo* etc. Nam quemadmodum indomitus venti turbo vel ramosam quercum, vel conigeram et resinosam pinum in alto quodam monte, vi sua eius truncum corripiens, eruit: illa (quercus vel pinus) radicitus exstirpata procul a loco, ubi steterat, praeceps labitur, et omnia quaecumque latius propiusve obvia ei fiunt, confringit; ita Theseus vicit et prostravit Minotaurum, frustra in altum iactantem cornua. Sic omnia egregie cohaerere puto (vid. Var. Lect.) Praeivit in hac adumbranda imagine, quam saepe deinde sequioris aetatis poëtae studiosissime exornarunt, Homerus cf. Iliad. IV, 482. XIII,

Quercum, aut conigeram sudanti corpore pinum,
Indomitus turbo contorquens flamine robur
Eruit: illa procul radicibus exturbata
Prona cadit, lateque et cominus obvia frangens:
Sic domito saevum prostravit corpore Theseus
Nequidquam vanis iactantem cornua ventis.

Venet. Gryph. Muret. Cantabrig. Vulp. V. 106. *congestam sudanti corpore pinum* defendit Vossius ex libro Mediolanens. ut *congesta pinus* ait densa, compacta, robusta, πυκνὴ. Statius quoque in duobus MSS. *corpore* se invenisse affirmat, in uno tamen *cortice* et *sic* est in editt. Venet. Gryph. Muret. Graev. Vulp. Bipont. *nutanti vertice* Heins. volebat in not. ad Catull. et idem *flutante vertice* ad Claudian. p. 932. *Lenzius* tentat: *crinigero nutantem in vertice pinum in vertice* sc. montis. Equidem lubenter acquiesco in lectione nostra *conigeram sudanti corpore pinum*; egregie enim τὸ *sudanti* convenit pinui, quae stillat vel *sudat* resinam, quemadmodum *nemora thura et balsama sudare* dicuntur apud Tacit. de Morib. Germ. c. 45. epitheta physica autem vel maxime amat Catullus. V. 108. *exstirpata* in quibusdam, haud dubie ex glossa. verba *illa procul radicibus exturbata Prona cadit* uncis includit et in parenthesi dicta accipit *Lenzius*, ita ut sequentia ad *turbinem* referantur; parum commode ex mea sententia, voluit enim inprimis poëta hac instituta comparatione gravem casum vasti corporis Minotauri adumbrare. V. 109. Statius ex veteri scriptura, *lateque eius eius obvia*, quam ex uno L. MS. profert, reponit *late quaecumque sibi obvia*; at Vossius ex depravata lectione vett. exemplarium et duorum MS. Statii. *lateque et cum eius* fecit *late quaecumvis obvia fr.* nostram dedit ex veteri libro, quem trivit, Scaliger. V. 110. *prosternit* Scalig. *Lennep.* ad Coluth. I, 7. cum *saevum* sine addito substantivo non posset concoquere, audacter corrigebat: *Sic domitum taurum prostravit robore Theseus.* Ingeniose *Lenzius*: *Sic domito saevum prostravit corpore taurum Nequidquam ventis iactantem cornua Theseus.* sed nimis saeva manu,

389. XVI, 482. cf. Virg. Aen. II, 626. et plura ibi in hanc rem collecta loca a *Cerda*. adde inprimis Horat. Od. IV, 6, 10. ubi *cupressus Euro impulsa late procidere* dicitur, et quae ibi notavit *Cl. Fani*. – pro quovis monte celso ornate ponitur *Taurus*, mons celsissimus Asiam fere totam mediam percurrens. – *brachia* de ramis grandioribus saepe cf. *Barth.* ad Stat. Theb. I, 361. – *sudanti corpore pin.* vid. Var. Lect. – *saevum* Minotaurum, de quo cf. ad vers. 79. *saevus* absolute ut *ferus* de leone supra Carm. LXIII, v. 85. ubi cf. not. – *vanis ventis* doctius pro: ad vel contra ventos vanos, *venti vani* sunt inanes, vacui, quos frustra ictu invadimus.

Inde pedem sospes multa cum laude reflexit,
Errabunda regens tenui vestigia filo:
Ne labyrintheis e flexibus egredientem
Tecti frustraretur inobservabilis error.
Sed quid ego, a primo digressus carmine, plura
Commemorem? ut linquens genitoris filia vultum,
Ut consanguineae complexum, ut denique matris,
Quae misera in gnata flevit deperdita, laeta

vid. not. V. 112. *victor* pro *sospes* Vossius addicentibus MSS. sed *Statius* idem testatur de *sospes*. eligat sibi quisque. alterum de his duobus est glussema, et, ut mihi videtur, haud dubie *victor* ex margine irrepsit, et trusit genuinam lectionem *sospes*. V. 116. *sed quid ego primo* omissa praepositione in Venet. *in primo* in quibusdam. *Sed quom primo* Mediolanens. unde Vossius *quorsum primo*. V. 118. *Ut consanguineas, complexum ut denique matris* Heins. in not. ad Catull. V. 119. varie hic versus in variis editt. legitur, et varia adhibita medela, ut fit, corruptus magis quam sanatus est. In plurimis libris MSS. teste Statio et aliis hic versus legitur fere sic: *misera ignara* (vel *ignata, ingrata, agnata*) * *deperdita leta* vel *laeta*, quae corruptae lectiones proxime ad eam, quam dedimus, lectionem accedunt; nihil enim facilius et simplicius quam ex corrupta lectione *ignata* elicere *in nata*, et eiusmodi verbo lacunam explere, quod ipsa res flagitat; egregie enim quadrat *flevit* et sensus ex nostra lectione exit commodissimus. vid. not. sed plurimae editt. Venet. Gryph. Muret. Cantabrig. Vulp. exhibent hunc versum sic: *Quae misero gnatae fleret deperdita luctu*. liber Comelin. *Quae fuit ingratae misero deperdita laeto*. Meleager vult: *Quae misera agnato fuerit deperdita letho*. Scaliger proponit: *Quae misera ingrata vixit deperdita tela*, h. e. quae solata est dolorem suum tela faciendo. Vossius tentat: *Quae misera gnati misero deperdita letho*. edit. Graev. *Quae misera ah gnarae fleret deperdita luctu*. Heins. in not. ad Catull. *Vae miserae, ingrato fleret deperdita luctu*. Lennep. ad Coluth. *Quae misera ingnatae tabebat perdita lecto*. Lenzius denique: *Quae moesto gnatam flevet deperdita luctu*. En varias epulas, quibus largiter se invi-

V. 113. *tenui filo*, cf. Hygin. Fab. LII, et ibi *Muncker*.

V. 115. *Tecti frustraret. inobserv. err.* – *caeca tecta* labyrinthum vocat. Virg Aen. VI, 27. cf. *Heins.* ad Val. Flacc. I, v. 601. – οἴκημα, καμπαῖς πολυπλόκοις πλανῶν τὴν ἔξοδον Apollodor. III, 2, 4. cf. *Heyne* in not. p. 538. seqq.

V. 116. *Sed quid ego a primo digress.* Ipse poëta se revocat a disgressione, sed frustra cohibere tentat impetum, quo semel eius animus re praesenti inflammatus erat. – *Lenzius* in Spicileg. Observatt. comparat. Apoll. Rhod. I, 1220.

V. 117 – 120. *ut linquens genitoris* etc. Sensus: quomodo filia patrem, sororem, matrem

Omnibus his Thesei dulcem praeoptarit amorem?
Aut ut vecta ratis spumosa ad littora Diae?
Aut ut eam tristi devinctam lumina somno
Liquerit immemori discedens pectore coniux?
Saepe illam perhibent ardenti corde furentem
Clarisonas imo fudisse e pectore voces,
Ac tum praeruptos tristem conscendere montes,
Unde aciem in pelagi vastos protenderet aestus:
Tum tremuli salis adversas procurrere in undas
Mollia nudatae tollentem tegmina surae:

tare possunt varietatis cupidi! V. 120. *praeferret* in editt. plurimis. V. 122. *dulci* pro *tristi* in Venet. Gryph. Muret. et aliis; sed primum ingrata est repetitio τοῦ *dulcis* ex versu praecedenti, deinde rectius etiam vocatur *somnus* iam *tristis*, qui versu 56 *fallax* appellabatur. — pro *devinctam* nonnulli *devictam* non male; lumina enim et somno *vincta* (μαλακῷ δεδμημένοι ὕπνῳ) et *victa* recte dicuntur. vid. *Heyne* ad Tibull. I, 2. 2. Observ. p. 15. edit. nov. et ibidem *Broukhus*. peccarunt autem in his duobus permutandis verbis librarii saepe vid. quos laudat *Drackenborch*. ad Sil. Ital. VI, 384. et ad Liv. V, 44. Tom. II, p. 194. et ad IX, 30.

(quae summo affectu abrepta multas ob miseram filiam fudit lacrimas) relinquens dulcem Thesei amorem his *omnibus* (patri, matri et sorori) (*laeta*) laeto et tranquillo animo praeferre non dubitaverit. – *genitoris vultum* eleganter pro: *patrem*; iucundissimus enim liberis esse debet patris adspectus – *Consanguin. amplex.* et *matris* molliter pro simplici: *sororem* et *matrem* – *Consanguinea* ὅμαιμος pro sorore, quae fuit *Phaedra* – verba *Quae miser. in gnat. flev. deperd.* commode, puto, in parenthesi posui *flere in nata* h. e. flere ob natam, ut vers. 98. *in aliquo suspirare* – Iam confer Var. Lect. et ipse de lectionis et interpretationis nostrae simplicitate iudica.

V. 122. *somno tristi* cf. Var. Lect.

V. 126. *conscendere*, praeteritum excipit praesens; quae temporum mutatio admittitur optimis quibusque scriptoribus vid. *Cort* ad Salust. Iugurth. cap. 13. §. 6. inprimis *Drackenborch*. ad Liv. III, 46. Tom. I, p. 731. et Clark. ad Homer. Iliad. I, v. 37.

V. 127. *Unde aciem in pel. vast. prot. aest.* omnem prospectum late pelago peteret; ut loquitur Virg. Aen. I, 181.

V. 129. *tegmina surae* recte de tunica, quae crura tegebat, accipit *Lenzius* et in hanc rem laudat Homer. Hymn. in Cerer. v. 176. – Reprehendit poëtam *Duschius* in libro supra laudato, quod parum decore in hoc loco agentem Ariadnen induxerit, sed

Atque haec extremis moestam dixisse querelis,
Frigidulos udo singultus ore cientem:
Siccine me patriis avectam, perfide, ab oris,
Perfide, deserto liquisti in littore, Theseu?
Siccine discedens, neglecto numine Divûm,
Immemor ah! devota domum periuria portas?
Nullane res potuit crudelis flectere mentis
Consilium? tibi nulla fuit clementia praesto,
Immite ut nostri vellet mitescere pectus?
At non haec quondam nobis promissa dedisti

Tom. II, p. 957. V. 125. *Clarificas* Scalig. reclamante Marcilio. V. 132. *patriis ab aris* Vossio et aliis magis arridet, accedente quoque *Burmanno* ad Ovid. Metam. XIV, v. 476. nec insolens est librariorum error in commiscendis his duabus vocibus. vid. *Drackenborch.* ad Sil. Ital. XIII, 81. magis tamen mihi placet *oris.* V. 134. *neglecto nomine* in aliis, male! gravius enim iam est *numine.* librariorum negligentiam in describendis his vocibus notavit *Heins.* ad Ovid. Her. II, 39. et *Drackenborch.* ad Sil. Ital. XVI, 655. V. 138. *mitescere* male quidam mutarunt in *miserescere*, eleganter enim respondet voci *immite.* — pro *nostri* finxit Scaliger *monstri* refutante Vossio. V. 139. frigere in versu sequenti *voce* videbatur *Mitscherlichio*, unde hunc et sequentem versum scribendum putat: *At non haec quondam blanda promissa dedisti Voce mihi, non hoc miseram spe-*

si cogitamus, Ariadnen iam agere victam dolore et furoris aestu correptam, egregie potius affectum expressisse quam contra decorum peccasse videtur poëta.

V. 130 – 131. *Atque haec extrem.* etc. Huc respexit Tibull. III, 6, 89. *Gnosia, Theseae quondam periuria linguae Flevisti ignoto sola relicta mari. Sic cecinit pro te doctus, Minoi, Catullus, Ingrati referens impia facta viri.*

V. 134. *neglecto numine divûm*, nihil curans perfidiae vindices deos, contemta deorum potestate et iustitia.

V. 135. *devota periur.* exsecranda, abominanda. suaviter autem *portare domum periuria* pro perfido animo redire.

V. 137. *praesto fuit* adfuit animo tuo, succurrit. *clementia* sensus humanitatis.

V. 138. *ut vellet mitescere* pro ut mitesceret. τὸ *velle* abundat passim. vid. *Burmannus* ad Petron. cf. LXX, et ad Phaedr. I, 29, 6. Sic ἐθέλειν apud Graecos vid. *Gatacker.* ad Antonin. p. 293. et Advers. Miscell. I, 3. p. 43. – ad *nostri* supplet Vossius *ergo* vel *gratia*, malim: *immite pectus nostri* h. e. erga nos.

Voce: mihi non hoc miserae sperare iubebas
Sed connubia laeta, sed optatos hymenaeos:
Quae cuncta aërii discerpunt irrita venti.
Iam iam nulla viro iuranti femina credat,
Nulla viri speret sermones esse fideles:
Qui, dum aliquid cupiens animus praegestit apisci,
Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt:
Sed simulac cupidae mentis satiata libido est,
Dicta nihil metuere, nihil periuria curant.
Certe ego te in medio versantem turbine leti
Eripui, et potius germanum amittere crevi,

rare iubebas. et sic est in edit. Parthenii, Gryph. Muret. V. 143. *tum iam* Venet. *nunc iam* Muret. Gryph. V. 145. *Qui dum* male in quibus-

V. 140. *Voce* blandiendo, cum adhuc in amplexibus meis esses, coram – *sperare* timere Sic passim in malam partem occurrit *sperare;* vid. *Ernesti* in Clav. Cic. – eodem modo apud Graecos usu venire solet ἐλπίζω vid. inprimis *Wesseling.* ad Diodor. Sicul. XIII, 43. n. 49. Tom. I, p. 574.

V. 141. *Sed connub. lact.* etc. Imitatus est Virg. Aeneid. IV, v. 316.

V. 142. *Quae cunct. aërii* etc. Theocrit. Idyll. XXII, v. 167. – τὰ δ' ὡς ὑγρὸν ᾤχετο κῦμα πνοιὴ ἔχουσ' ἀνέμοιο. Stat. Achill. II, v. 286. *Irrita ventosae rapiebant verba procellae* multa in hanc sententiam collegit exempla Cerda ad Virg. Aeneid. IX, v. 313.

V. 143. *Iam iam nulla viro* etc. notae muliercularum querelae! Terent. Andr. III, 1, 1, 2. *Ita pol quidem res est, ut dixti, Lesbia: Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.* sed pariter a viris mulierum accusari solet levitas, cf. infra Carm. LXX, 3, 4. et Tibull. III, 4, 61. – Caeterum digna est, quae cum hoc loco comparetur mellitissima Elegia Lotichii lib. V, 19. ubi miserationem movent mollissimae, quas fundit puella ab amatore derelicta, querelae.

V. 145. *Apisci* proba et antiqua vox, Cic. Epist. ad Div. IV, 5. cf. *Gifan.* Collectan. ad Lucret. s. v. *apisci*, et quos laudat *Cort.* ad Plin. Epist. IV, 8.

V. 146. *Nil metuunt iur. nihil promitt. parc.* leves in obtestationibus et faciles in promissionibus.

V. 148 *Dicta nihil metuere* graece pro metuere solent, ut supra Carm. LXII, v. 42. *optavere* et v. 53. *accoluere.*

V. 149. *in medio turbine leti* exquisite pro: in summo vitae periculo, ut v. 151. *supremo in tempore.*

V. 150. *germanum* fratrem

Quam tibi fallaci supremo in tempore deessem.
Pro quo dilaceranda feris dabor, alitibusque
Praeda, neque iniecta tumulabor mortua terra.
Quaenam te genuit sola sub rupe leaena? 154
Quod mare conceptum spumantibus exspuit undis?
Quae Syrtis, quae Scylla vorax, quae vasta Charybdis,
Talia qui reddis pro dulci praemia vita?
Si tibi non cordi fuerant connubia nostra,
Saeva quod horrebas prisci praecepta parentis;
Attamen in vestras potuisti ducere sedes, 160
Quae tibi iucundo famularer serva labore,

dam. V. 156. *Scylla rapax* Voss. V. 159. *Saevaque abhorrebas* Venet.

Minotaurum. *crevi* decrevi, iudicavi.

V. 152. *dilaceranda feris dabor* etc. quod atrocissimum visum est veteribus, ut vel ex primis Iliados versibus notum. cf. Virgil. Aeneid. IX, 485. et ibi Interpretes.

V. 153. *iniecta terra* χυτῇ ex notissima veterum superstitione, qua manes inhumati corporis non posse quieti dari, sed centum annos circa Stygem vel circa corpus errare putabantur. Ad iusta autem inhumato corpori solvenda vel particula iniectae terrae aut pulveris sufficiebat. cf. Hor. Od. I, 28, 23. Virg. Aen. VI, 365. adde *Rittershus.* ad Oppian. Halieut. II, 635. γῆν vel κόνιν ἐπαμήσασθαι dicebant Graeci, vid. *Dorville* ad Chariton. p. 422, 23. edit. Lips.

V. 154 – 156. *Quaenam te genuit* etc. Locus sequens in describendo duro et ferrei pectoris homine saepe a poëtis iisdem fere imaginibus adumbratus est. Sic Tibull. III, 4, 85 – 93. ubi copia nimium tritorum phantasmatum in hac re fastidium paene creat, iudicante *Heynio*. Sic Dido apud Virgil. IV, 365. et apud Ovid. Heroid. VII, 37 – 40. cf. Met. VIII, 120. seqq. – *leaena* cf. supra Carm. LX, 1. Theocrit. Idyll. XXIII, 19. κακᾶς ἀνάθρεμμα λεαίνας — *Quod mare concept.* γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα Iliad. XVI, v. 34.

V. 157 *pro dulci vita* h. e. pro cara tibi servata vita cf. v. 148. et 151. *dulci* eleganter pro *tua*. *Lenzius* de Veneris gaudiis accipit.

V. 159. *prisci parentis* h. e. severi, morosi; eodem sensu *priscus Cato* vocatur Horatio Od. III, 21, 11. Hinc recte defendit *prisca supercilia* (h. e. adducta, severa, tristia) *Burmannus* ad Virgil. Cop. v. 34 vid. omnino *Burmannum* Sec. ad Anthol. T. I, p. 717.

V. 161. *iucundo labore*, quippe quae magnam ex hoc labore vo-

Candida permulcens liquidis vestigia lymphis,
Purpureave tuum consternens veste cubile.
Sed quid ego ignaris nequidquam conqueror auris,
Externata malo? quae nullis sensibus auctae
Nec missas audire queunt, nec reddere voces.
Ille autem prope iam mediis versatur in undis,
Nec quisquam apparet vacua mortalis in alga.
Sic nimis insultans extremo tempore saeva
Fors etiam nostris invidit questibus aures.

V. 164. *conquerar* in duobus MS. Statii. V. 165. *Extenuata malo* Venet. Stat. eadem varietas v. 71. V. 168. *in acta* Nic. Heins. in not. ad Catull.

luptatem perceptura erat; suaviter et molliter!

V. 162. *candida vestigia* pulchros pedes. *vestigia* pro pedibus passim infr. Carm. LXVI, v. 69. Horat. Sat. II, 6, 102. vide, si tanti sit, *Virum Doctum* in Observ. Miscell. Dorvill. Tom. I, p. 28. – *permulcens* exquisite pro abluens, perfricans. Eodem verbo de abluendis pedibus usus est Pacuvius apud Gell. Noct. Att. II, 26. – Ritum, ex quo virorum pedes lavare solebant mulieres, tangit et illustrat Aristoph. Vesp v. 607 cf. *Schrader.* ad Musaeum c. 8. p. 185.

V. 163. *consternens veste cubil. Lenzius* in Spicileg. Observv. scribit. ad me: – " Potest Catullus videri expressisse Homerum Iliad. III, v. 411. Odyss. III, 403 et VII, 347. ubi πορσύνειν λέχος. quod de mancipiis aeque atque uxoribus dicitur, est *lecti participem esse*, τὸ συνεῖναι ita ut casta puella rem recte et paulo obscurius eloquatur, adeoque *cubile consternere veste* honesta ratione dictum sit pro μιχθῆναι ἐν φιλότητι, valeatque idem h. l. quod de Il, I, 31. Eustathius dicit, poëtam ibi σεμνῶς locutum esse. " – Sed, quominus a proprietate significationis recedamus, primum ipsa Ariadnes oratio prohibet, qua in vers. antecedent. lubenter servilia officia se obituram esse ait, modo in eadem cum Theseo domo versari sibi liceat; deinde, si notionem illam in nonnullis locis cum hac locutione apud Homerum coniunctam ad h. l. transferimus, omnis profecto loci nostri gravitas perit, et commiseratio, quam in animis lectorum Ariadne excitaverat, hac importuna libidinis cogitatione subiecta, paene abstergitur.

V. 164. *ignaris auris* sensu carentibus ut explicantur versu sequenti.

V. 165. *auctae* praeditae ut infra v. 324. *magnis virtutibus augens.* cf. D. Heins. ad Sil. Ital. XI, v. 393. ubi τὸ *augere* cum Graecorum ἀέξειν comparavit et totum locum in graecos versus transtulit.

V. 170. *Fors etiam nostr. in-*

Iuppiter omnipotens, utinam ne tempore primo
Gnosia Cecropiae tetigissent littora puppes;
Indomito nec dira ferens stipendia tauro
Perfidus in Cretam religasset navita funem:
Nec malus hic, celans dulci crudelia forma
Consilia, in nostris requiesset sedibus hospes!
Nam quo me referam? quali spe perdita nitar?
Idomeniosne petam montes? at gurgite lato

ut v. 60. V. 176. *Consilium nostris quaesisset sedibus hospes* Venet. Stat. Corrad. V. 178. *Idmoneosne* vel *Idmeneosne* vetusta lectio in libr. MSS. Statii, Scalig. et Vossii, unde Statius *Immanesne* Scalig. *Isthmon, eosme,* Vossius *Idomeniosne*, cui quidem Vossianae lectioni, probatae fere omnibus, qui post Vossium in interpretando Catullo versati sunt, suffra-

vid. nihil enim tristius atque atrocius, quam neminem habere, cui animi dolorem aperias, cum unicum fere miseris in alloquio alterius restet solatium.

V. 172. *tetigiss. littora pupp.* Imitatus est Maro Aen. IV, v. 657. 58. *Felix, heu nimium felix, si littora tantum Nunquam Dardaniae tetigissent nostra carinae!*

V. 173. *stipendia* – stipendium saepe notat mercedem vel certum vectigal populorum bello victorum; quod pulchre inde translatum h. l. dicitur de *tributo* puerorum et virginum Atheniensium, pro Androgeo interfecto quotannis Cretam mittendo.

V. 175. *dulci forma* blanda simulatione, callide et astute.

V. 176. *in nostris requiesset sedibus hospes!* pro vulgari: benigne in domo nostra acceptus fuisset hospitio *requiescere* de hospitibus ut Graecorum ἧσθαι· Hom. Odiss. XVIII, 223. quem locum iam laudavit *Lenzius* in not. ad h. l.

V. 177. *Nam quo me referam.* Vossius commode laudat Eurip. Med. 502. Νῦν ποῦ τράπωμαι; πότερα πρὸς πατρὸς δόμους, Οὓς σοὶ προδοῦσα καὶ πάτραν ἀφικόμην; Alias eiusmodi hominum in extremis malis desperantium exclamationes collegit *Burmannus* Sec. ad Lotich. Eleg. II, 4, 535, 36.

V. 178. *Idomeniosne pet. mont.* Vossius, qui egregie hunc locum restituit, *montes Idomenios* ab oppido *Idomene* ita vocari docet. Fuerunt autem *Idomenae* duae: una quidem Ambraciae proxima, sita in duobus excelsis collibus: altera prope fines Thraciae, posita in montibus Bottiaeis, condita ab Idomeneo, Cretensium duce, quo tempore ille in Macedoniam classe provectus est. – Neque tamen opus est, eodem monente Vossio, ut eam montium seu collium in hoc loco partem intelligamus, ubi sita fuit

Discernens ponti truculentum dividit aequor.
An patris auxilium sperem, quemne ipsa reliqui,
Respersum iuvenem fraterna caede secuta?
Coniugis an fido consoler memet amore;
Quine fugit lentos incurvans gurgite remos?
Praeterea litus, nullo sola insula tecto:
Nec patet egressus, pelagi cingentibus undis.
Nulla fugae ratio, nulla spes: omnia muta,

gantur, ut testatur Vulpius, duo scripti codices chartacei Salhantium Veronae, inspecti a *Paulo Galeardo* — alii *Idaeosne* vel *Isthmoneosne* vid. not. — *ah! gurgite lato Discernens ponti truculentum ubi dividit aequor.* Vulp. et alii. V. 179. *Pontum* Venet. Gryph. Stat. pro quo reposuit *ponti* Vossius ex vetusto libro Mediolanensi recte! *patriam* Muret. et alii. Statius totum versum refingit sic: — *a gurgite vasto Discurrens penitus truculentum ubi clauditur aequor.* V. 184. Vossius legi iubet: *Praeterea nullo (littus solum) insula tecto* — *Praeterea nullo litus, sola insula, tecto* in plerisque. nos dedimus iam in edit. Gotting. receptam lectionem Corradini, egregie facilitate sua se commendantem. V. 186. *nulla est spes* unus liber MS. apud Statium, sed metrum sine *est* bene constat vid.

Idomene, sed cum tota ora maritima Macedoniae una cum regione Chalcidica in ditione Idomenei et Cretensium esset cogitare possumus de excelsis litoris Macedonici iugis, praesertim de Atho, monte adeo vasto, ut non tantum toto mari Aegeo sed etiam ex litore Asiatico conspici posset. – In pauca contuli, quae docte et copiose ad hunc locum disputat Vossius. – Caeterum τὸ *Idomenios* lege ut tetrasyllabum.

V. 179. *discernens dividit*, me discernit et intercludit, quominus illos adire queam. *ponti aequor* plenior dictio ut *solum terrae* πόντου πεδίον comparat *Valkenarius* ad Euripid. Phoeniss. 216. p. 81. *Aequor ponti* autem, ut observat Vossius, accipiendum de ea maris Aegei parte, quae interiacet Macedoniam et Diam insulam, ubi versabatur Ariadne.

V. 180. *quemne* particula *ne* post *an* παρέλκει ut vers. 83.

V. 183. *lentos incurvans gurg. rem. lenti remi* sunt flexibiles, qui facile in aqua lentantur i. e. curvantur. Sic natanti Leandro Ovid. tribuit Heroid. XVIII, 58. *brachia lenta*, cf. Senec. Hippolyt. v. 306.

V. 184. *Sola insula* deserta ut *sola rupis* v. 154. et *sola arena*. v. 57. multa in re nota exempla coacervarunt *Corte* ad Sallust. Iugurth. 103. p. 885. *Burmannus* ad Ovid. Heroid. X, v. 129. *Drachenborck.* ad Sil. Ital. III, v. 423. et quos bene multos in hanc rem ibi laudat.

Omnia sunt deserta, ostentant omnia letum.
Non tamen ante mihi languescent lumina morte,
Nec prius a fesso secedent corpore sensus,
Quam iustam a Divis exposcam prodita multam,
Coelestumque fidem postrema comprecer hora.
Quare facta virûm multantes vindice poena,
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo
Frons exspirantes praeportat pectoris iras,
Huc huc adventate, meas audite querelas,
Quas ego, vae miserae! extremis proferre medullis
Cogor inops, ardens, amenti caeca furore.
Quae quoniam vere nascuntur pectore ab imo,

Vulp. V. 193. *anguino* non *anguineo* secundum libros meliores legendum esse praecipit Vossius. V. 194. *postportat* pro *praeportat* ex libro Mediolanensi producit et defendit Vossius. « Ut enim, inquit ille, postponere postcidera et postputare, ita quoque postportare recta dici potest. Anguinum enim Furiarum capillitium a fronte quidem germinare incipit, sed tamen divae istae credebantur capillos suos κατανωτίζειν seu postergare. » nimis docta! V. 196. *Quas ego nunc misera* Venet. Gryph. Muret. *Quas ego vae! misera* in quibusdam *extremis* ut locutionem duriorem et insolentiorem damnat Vulpius, pro qua substituere tentat *ex imis*; sed hanc Vulpii lectionem ob ingratam eiusdem locutionis repetitionem v. 198. maiori fortasse iure damnet alius. V. 198. *verae* Vulp. et alii.

V. 187. *ostentant omnia letum* Virgil. Aeneid. I, 91. *Praesentemque viris intentant omnia mortem.*

V. 189. *a fesso* viribus exhausto et confecto.

V. 190. *prodita* ab amatore derelicta et destituta. cf. supra ad Carm. XXX, v. 3.

V. 192. *facta*, scelera, perfidiam; *facta* passim in peiorem partem. Ovid. Trist. II, v. 131.

V. 193. *Eumenides.* Sic fere Senec. Med. v. 13. *Adeste, adeste sceleris ultrices deae, Crinem solutis squallidae serpentibus* etc. et Herc. Fur. v. 85. *Adsint ab imo tartari fundo excitae Eumenides: ignem flammeae spargant comae. Viperea saevae verbera incutiant manus.*

V. 196. *extremis medullis* h. e. intimis. Ovid. Her. IV, 70. *Acer in extremis ossibus haesit amor.* Frustra igitur hanc lectionem sollicitat Vulp. vid. Var. Lect.

V. 197. *inops* consilii egens, aeger animi cf. *Burmann.* ad Val. Flacc. III, 609. *ardens* aestuans et perturbata. cf. *Cort.* ad Sallust. Catilin. 5. §. 4. p. 32.

Vos nolite pati nostrum vanescere luctum:
Sed quali solam Theseus me mente reliquit,
Tali mente, Deae, funestet seque suosque.
Has postquam moesto profudit pectore voces,
Supplicium saevis exposcens anxia factis:
Annuit invicto coelestum numine rector,
Quo tunc et tellus, atque horrida contremuerunt
Aequora, concussitque micantia sidera mundus,
Ipse autem caeca mentem caligine Theseus
Consitus, oblito dimisit pectore cuncta;

V. 204. *invito numine* in duobus MSS. Statii et libris melioribus Vossii. Expressum autem putant illud Homericum: *ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ* sed nostra lectio *invicto*, cum egregiae designandae Iovis maiestati, quae in versibus sequentibus describitur, accommodata sit, longe alteri praeferenda videtur. vid. not. Saepius autem in scribendis vocibus *invitus* et *invictus* aberrarunt librarii, ut observant *Burmannus* ad Rutil. Itin. v. 64. et *Drackenborch.* ad Liv. Tom. I, p. 330. et quos ille laudat ad Sil. Ital. IV, 679. V. 205. *Quomodo tunc* Voss. ex vett. libr. auctoritate. V. 206. *concussusque* Vossii libri veteres. V. 207. *mentis* Venet. Gryph. Muret. Stat. *mente* in MSS. Statii, qui recte iam *mentem* rescribendum censuit. V. 208. *demisit* male in quibusdam,

V. 199. *vanescere luctum* irritum esse et impunitum manere.

V. 201. *tali* immemori et obliviosa.

V. 204. *invicto* epitheton ad potestatem et summum Iovis imperium spectans. Sic Iupiter *invictus* vocatur apud Hor. Od. III, 27, 73. ubi etiam in nonnullis editt. perperam *invitus* legitur (vid. Var. Lect.) et Ovid. Fast. IV, 650. Dii in universum ἀνίκητοι, vid *Klotz* ad Tyrtaeum p. 34.

V. 205. *Quo tunc et tellus.* notissimus est locus Homericus Iliad. I, 528. seqq. Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων — μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον. – Quam sublimiorem Iovis imaginem cupide arripuerunt sequioris aetatis poëtae Virg. Aen. IX, 106, X, 115. Ovid. Met. I, 179. fusius de sublimitate huius imaginis disputat *Klotzius* in Epist. Hom. p. 87.

V. 206. *mundus.* pro coelo; exempla quaedam suppeditat Vulp. sed plena manu *Drackenborch.* ad Sil. Ital. XII, 336. *Castal.* ad Rutil Itiner. I, 117. *Interpretes* ad Val. Flacc. I, 563. *Barth.* ad Claud. p. 1190. *Gronov.* Observatt. Lib. I, c. 9. – Eodem modo ἀνίκητος apud Graecos, vid. *Wesseling.* ad Diod. Sicul. Tom. I. p. 225.

V. 208. *Consitus* pro *obsitus* ut passim *confusus*, *contectus* pro *offusus*, *obtectus* et multa alia. *obsitus* autem pro obscuratus, obumbratus, ut apud Lucan. Phars. V, 627. *latet obsitus aër Infernae pallore domus* – *oblito dimisit pectore* eleganter pro vulgari: oblitus est.

Quae mandata prius constanti mente tenebat:
Dulcia nec moesto sustollens signa parenti,
Sospitem et ereptum se ostendit visere portum.
Namque ferunt, olim classi cum moenia Divae
Linquentem gnatum ventis concrederet Aegeus,
Talia complexum iuveni mandata dedisse:
Gnate, mihi longa iucundior unice vita,
Gnate, ego quem in dubios cogor dimittere casus,
Reddite in extremae nuper mihi fine senectae,
Quandoquidem fortuna mea, ac tua fervida virtus
Eripit invito mihi te, quoi languida nondum
Lumina sunt gnati cara saturata figura:

quod servavit edit. Bipont. sexcenties autem *de* et *di* in verbis compositis permixta sunt, vid. inprimis *Drackenborch.* ad Liv. VII, 23. §. 6. Tom. II, p. 559. V. 211. In libris MSS. legebatur *sospitem erectum*, unde Vossius ingeniose refinxit *Sospitem Erechteum*; intelligit nempe per *portum Erechteum*, cum Thesei temporibus portus Piraeus nondum hoc nomine insignitus fuerit, litus Athenarum, ab antiquissimo rege Erechteo sic appellatum; Heinsius in not. ad Catull. *Sospitem Erechteos se ostendit visere portus.* sed multo accomodatior est nostra lectio. V. 212. *olim castae cum moenia Divae* ex libro scripto legi iubet Heins. in not. ad Catull. sed idem iam Pontano in mentem venerat, vel: *Actaeae olim.* V. 213. *Linqueret et gnatum* Gryph. Stat. male!

V. 210. *dulcia signa* candida vela (v. 235.), quae ut anxie exspectanti patri dulce statim e longinquo felicis expeditionis signum praeberent, expandere in navi debuerat Theseus ex composito.

V. 211. *ereptum* vitae periculo, turbine leti.

V. 212. *classi* pro navi ut v. 53.

V. 213. *ventis concrederet*, ventorum benignitati committeret. *ventis credere* saepe de navigatione. cf. Tibull I, 7, 20. Horat. Od. I, 3, 2. et sic passim *credere* de rebus, quarum eventus ab arbitrio et benignitate eius, cui res credimus, pendet. Hinc *credere*, *fides*, *debere* et alia ad arationem transferuntur, vid. *Heyne* ad Tibull. II, 6, 21.

V. 215. *unice* dilectissime, cf. de usu huius vocis supra ad Carm. XIX, v. 12. Nam praeter Theseum ex Aethra, Pitthei filia, Aegeus ex Medea Medum susceperat.

V. 217. *Reddite in extrem.* etc. quem nuper demum senex recepi, educatum nimirum apud Pittheum, et iam multis editis praeclaris facinoribus nobilem. — Alii expressum putant Homericum τηλύγετον, sed nostra explicatio confirmatur sequentibus:

Non ego te gaudens laetanti pectore mittam.
Nec te ferre sinam Fortunae signa secundae:
Sed primum multas expromam mente querelas,
Canitiem terra atque infuso pulvere foedans:
Inde infecta vago suspendam lintea malo,
Nostros ut luctus, nostraeque incendia mentis,
Carbasus obscura dicat ferrugine Hibera.

V. 221. *laetanti corpore* in uno Statii ex librarii culpa, nam in multis aliis locis *corpus* pro *pectus* substituit librariorum ignorantia. vid. *Drackenborch.* ad Liv. VI, 33. 7. Tom. II, p. 363. V. 223. *mutas querelas* lepide tentat Heins. in not. ad Catull. V. 227. *dicet* in duobus MSS. et *decet* in uno MS. Statii, unde ille ex priori faciebat *dictet* et ex posteriori *deceat*. Sed Vossius inde procudit *obscurata dicet* pro indicet, ad quam significationem adstruendam laudat supra Carm. LV, 29. *Quos iunctos Cameri mihi dicares* sed ibi neutiquam hac notione *dicare* positum est. cf. ibi notam. Vossium nec hic deserit eius fidus Achates Vulpius.

cui languida nondum Lumina sunt gnati cara saturata figura.

V. 221. *gaudens laetanti animo* eamdem notionem bis exprimit, quod egregie verbosiorem loquendi morem tam senis in universum, quam patris ultima mandata discedenti filio dantis pingit.

V. 224. *Canitiem terra, atque infus. pulver. foed.* pervulgatus in luctu ritus. Homer. Iliad. XVIII, 23. seqq. XXIV, 315. Virgil. Aeneid. X, 844 et XII, 611. vid. inprimis in hanc rem *Nicolai* Tractatus de Graecorum luctu. c. XI, p. 140.

V. 225. *infecta* tincta, *vago malo* huc illuc ventorum impetu se vertenti, nisi quis *vagum malum* ut *navem vagam* h. e. in mari circumerrantem explicare malit.

V. 226. *nostraeque incendia ment.* sublimius pro: gravissimis curis incensum, cruciatum et perturbatum animum nostrum.

V. 227. male interpretes *ibera* iungunt cum *ferrugine* iunge potius *Carbasus hibera* h. e. Hispanica vel ex melioris notae lino confecta. Ex Hispania enim, ubi optimus lini proventus fuit, optimi funes vel vela afferebantur. Hinc supra *Sudaria Saetaba ex hiberis* et apud Hor. Epod. IV, 3. *funes hiberici*. cf. Plin. Hist. Nat. XIX, I. s. 2. T. III, p. 155. edit. Harduin. – *obscura ferrugine* colore nigricante. *obscuram ferruginem* dixit quoque Virgil. Georg. I, 467. *atram* Ovid. Metamorph. XV, 789. *piceam* Tibull. I, 4, 43. Copiose ad hunc locum *colorem ferrugineum* (Graecis κυάνεον, φαιὸν, ὄρφνινον, πέλιον, πελλὸν, πελιδνὸν seu πελιδνεον) exsequitur Vossius – *dicat* praedicet et palam faciat.

Quod tibi si sancti concesserit incola Itoni,
Quae nostrum genus ac sedes defendere fretis
Annuit, ut tauri respergas sanguine dextram:
Tum vero facito, ut memori tibi condita corde
Haec vigeant mandata, nec ulla obliteret aetas:
Ut, simulac nostros invisent lumina colles,
Funestam antennae deponant undique vestem,
Candidaque intorti sustollant vela rudentes,
*Lucida qua splendent summi carchesia mali:

V. 228. *si tanti concesserit* in uno Stat. *concedens* pro *concesserit* in edit. Silvii et in margine edit. Gryph. — *Ithyni* vel *Ithoni* in MSS. Statii. V. 229. 30. *Quae nostrum genus has sedes defendere freti, Annuit ut tauri respergas sanguine dextram.* in duobus MSS. Statii. pro *freti* optime rescripserunt *fretis* Statius et Scaliger. Sed Vossius antiquius quid subodorans, ut vers. 211. fecit inde *Erechtea*; quod ambabus arripuit Vulpius. in editt. Venet. Gryph. Muret. et aliis legitur: *defendere sueta* vel *sueta est*, unde Nic. Heins. in not. ad Catull. *defendere avitas*, pro *fretis* tentabat *Mitscherlich.* in Epist. Critic. in Apollodor. p. 47. 48. *crēti* h. e. filii, sed valde dubito, an *cretus* siue regimine significare possit *filium.* mihi ipsi olim in mentem veniebat *defendere adorsis* sed *fretis* doctius, gravius, et magis poëticum est. V. 233. *Simul haec* in uno et *simul hic* in duobus MSS. Statii, quod posterius ille probat. *nostros tua visent lintea colles* coniecit Heinsius in not. ad Catullum. V. * 236. exsulat hic versus in omnibus libris MSS. et editt. vet. Citatur ille a Nonio, et cum Muretus in antiquis libris post antecedentem versum tantum in illis spatii superesse animadverteret, quantum satis esset uni versui scribendo, iure postliminii hunc versum revocandum et in hoc loco ponendum

V. 228 – 31. *Quod tibi si sanct.* etc. Sensus: Si sancti Itoni incola h. e. Minerva (quae favere et annuere solet fidenti animo gentem nostram et urbem defendere aggredientibus) hoc tibi concesserit, ut sanguine tauri dextram respergas (ornate pro vulgari: ut Minotaurum occidas) tum facito etc. – *Itonus* sive *Itone* oppidum Thessaliae, ubi nobilissimum Minervae templum exstructum fuit, unde Minervae cultum ad Athenienses transiisse tradunt. vid. Voss. – *Lenzius* in Spicileg. Observv. similem huic loco orationis formam animadvertit apud Homer. Iliad. V, v. 259. seqq.

V. 231. *tibi condita vigeant memor. cord.* exquisite pro: *condas animo.*

V. 234. *funest. vest.* velum ferrugineum.

V. 236. *carchesia mali* pars mali extrema, sive foramina

Quamprimum cernens ut laeta gaudia mente
Agnoscam, cum te reducem aetas prospera sistet.
Haec mandata prius constanti mente tenentem
Thesea, ceu pulsae ventorum flamine nubes
Aërium nivei montis, liquere, cacumen.
At pater, ut summa prospectum ex arce petebat,
Anxia in assiduos absumens lumina fletus,
Cum primum inflati conspexit lintea veli,
Praecipitem sese scopulorum e vertice iecit,
Amissum credens immiti Thesea fato.
Sic funesta domus ingressus tecta paterna
Morte ferox Theseus, qualem Minoidi luctum
Obtulerat mente immemori, talem ipse recepit.

censuit. — Mihi videtur additamentum scioli cuiusdam, qui locum, ubi candida vela suspensa fuerint, disertius describere vellet. V. 238. *sors prospera* Gryph. Muret. Graev. V. 243. *contollens* in libris quibusdam vett. unde antiquam lectionem *Mitschert.* in Lect. in Catull. p. 109. suspicatur fuisse hanc: *Anxia in assiduos contollens lumina fluctus*, sed sic pro *assiduos*, quod parum quadrat, mallem *adversos*: lubenter autem acquiesco in nostra lectione. V. 244. *infecti* placet Vulpio. V. 248. pro *Minoidi* codex Dorvillii habet *Minoida*, unde malit: *quali Minoida luctu*

quae in mali extremitate funes recipiunt. τὰ ἄκρα τῶν ἱστῶν Hesych. vid. inprimis *Schefferus* de Milit. Naval. II, 5. p. 144. — dicuntur *lucida splendere* haud dubie a ferro vel metallo, quibus obducta et praemunita fuerunt.

V. 238. *cum te reducem aet. prosp. sist.* cum felix ille dies, felix illud temporis punctum te reducem dabit.

V. 240. *Thesea* liquerunt seu linquunt etc. mandata patris, ceu nubes venti flatu, ex animo Thesei abacta sunt, pro simplici: effluxerunt.

V. 241. *nivei montis* h. e. alti; *Idae nive amicta loca* supra Carm. LXIII, 70.

V. 242. *ex arce* Athenarum arce, ἀκροπόλει Diodor. Sicul. IV, 61. p. 306. edit. Wessel. cf. *Valkenar.* ad Euripid. Hippolyt. 31. p. 165.

V. 247. iunge: Sic ferox Theseus tecta domus, paterna morte funesta, (h. e. ubi ob patris mortem iam lugebatur) ingressus, talem ipse luctum recepit, qualem etc.

Quae tum prospectans cedentem moesta carinam,
Multiplices animo volvebat saucia curas.
At parte ex alia florens volitabat Iacchus,
Cum Thiaso Satyrorum et Nysigenis Silenis,
Te quaerens, Ariadna, tuoque incensus amore:
Qui tum alacres passim lymphata mente furebant,

ad Chariton. p. 598. edit. Lips. V. 250. *Quae tamen adspectans* in libris quibusdam veteribus, quod tenuere pleraeque editt. recentiores; sed magis mihi placet: *Quae tum prospectans* in edit. Gryph. Muret. et aliis, quod revocandum putavi. vid. not. pro *moesta* Vossius ex libris vet. profert *cuncta*, idem defendit lectionem *Quae tamen* addita explicatione: »Licet procul abesset Theseus, utpote iam ad suos reversus, illa nihilominus, in iram et rabiem verso amore tota in eo erat, ut maria prospectaret et diras imprecaretur Theseo.« V. 252. *At pater ex alia* Venett. et Statii

V. 250 – 251. *Quae tum prospect.* Ariadne igitur eo statu depicta apparebat in veste stragula, quo moesta cedentem Thesei carinam oculis persequens graviter aestuabat et curis agitabatur. – *tum* h. e. eo tempore, quo Theseus aufugerat. – *saucia* percussa dolore, nisi quis *animo* tam ad *volvebat* quam ad *saucia* referre malit; exempla enim, ubi unum nomen ad plura trahendum est, haud rara sunt.

V. 252. *At parte ex alia*, nimirum in veste stragula *florens* ob sempiternam, quae Baccho tribuitur iuventutem, ut ex fabulis et veterum signis satis notum. cf. Tibull. I, 4, 37. et ibi *Brouckhus. Mitscherl. florens* explicat: *quatenus hedera et pampinis cinctus*, (nec dubitamus de re; nam eiusmodi corona redimita visuntur tempora Bacchi in nummo Wildiano apud *Brouckhus.* ad Tibull. III, 6, 2) *Lenzio* autem *florens* vestem purpuream et florentia serta significare videtur; sed primum addubito, an *florens* absolute pro: *floribus vel hedera cinctus* unquam in latina lingua dictum sit, vel bene dici queat, aliud enim est ἰδέας ἀνθίνας apud Philostrat. Icon. II, 15. quem in hanc rem laudavit *Lenzius;* deinde multo aptius profecto est, amori vacantem et huc illuc vagantem Bacchum, animo sibi iam fingere, iuvenili honore et vigore conspicuum. – *volitare* assidue vagari, huc illuc discurrere, cf. Carm. LXIII, v. 25. exempla, quae huc faciunt, e Cicerone notavit Ernesti in Clav. Cic. s. h. v.

V. 253. *Cum Thias. Satyr.* Thiasus proprie de choro et saltatione, quae Baccho instituebatur. cf. Virg. Eclog. V, 30. et ibi *Cerda.* – De choro Maenadum in sacris Cybeles supra Carm. LXIII, 28. – *Nysigen. Silen.* natis in urbe Indiae Nysa,

Evoe bacchantes, evoe, capita inflectentes.
Horum pars tecta quatiebant cuspide thyrsos;
Pars e divulso raptabant membra iuvenco;
Pars sese tortis serpentibus incingebant;
Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis,

MSS. omnes, quod defendit Vossius sed nostram recte vindicat *Dorville* ad Charit. p. 359. ubi locutionem *ex alia parte* multis exemplis confirmat.
V. 258. *iactabant* Venet. Gryph. Muret. et pleriqua libri veteres, testante et probante Vossio. *Spargebant enim*, inquit ille, *et iactabant carnes istae Menades*, in quam rem laudat Euripid. Bacch. 738. Ἄλλαι δὲ δαμάλας διεφόρουν σπαράγμασιν. Εἶδες δ' ἂν ἢ πλεύρ' ἢ δίχηλον ἔμβασιν, Ῥιπτόμεν' ἄνω τε καὶ κάτω. Sed ex mea sententia *raptabant* eodem fere redit. V. 260. pro *celebrabant* coniiciebat Brouckhusius in anecdotis notulis *celabant* intercedente Dorvillio ad Charit. p. 359. ubi docte de hoc loco disputat.

ubi et Bacchus natus et educatus dicitur. A Sileno, Bacchi nutritore eiusque perpetuo comite, omnes deinde Bacchi comites Sileni vocati sunt. Inprimis autem per *Nysigenos Silenos* intelligi volunt mythi interpretes *Nysae optimates*, qui deleta patria Bacchum secuti sunt. – Caeterum plures in fabulis memorari montes urbesque *Nysae* nomine insignitas, et referri modo ad montem, modo ad urbem huius nominis, Bacchi res, satis notum est. vid. *Heyne* ad Apollodor. in not. p. 563.

V. 256. *capita inflectentes* more furore correptorum. Carm. LXIII, v. 23. *Ut capita Maenades vi iaciunt hederigerae.*

V. 257. *thyrsos tecta cuspide* frondibus pampineis velatos et obductos. *thyrsos* describit Virgil. Eclog. V, 31. *Et foliis lentas intexere frondibus hastas*, ubi cf. *Cerda*. – *hastas pampineas* idem *thyrsos* vocat Aen. VII, 396. *θύρσοι κισσοῖσι ἐλικάρποις καταβρέμοντες* apud Anacr. Od. VI, 5.

V. 258. *raptabant e divulso iuvenc.* bacchantium enim turba in montibus et agris discurrens iuvencos inprimis vel vitulos in furore dilaniandos et discerpendos invadebat. notissima est fabula Penthei. cf. Var. Lect.

V. 259. *tortis serpentibus* de usu serpentium, quibus tam corpus quam comam implicabant bacchantes, copiose ad h. l. disputat Vossius; adde Muretum.

V. 260. *orgia* de quibusque sacris apud Graecos, sed apud Latinos praecipue de sacris Bacchi, dicta haud dubie ita, quod cum aliqua ὀργῇ furore et animi concitatione fierent. *celebrare orgia* est Graecorum ὀργιάζειν. vid. inprimis *Cerda* ad Virgil. Georg. IV, 521. *Rittershus.* ad Oppian. Cyneg. IV, 247. et *Barth.* ad Stat. Theb. II, 662. – *obscura* mystica et occulta, quae in *cista* quadam vel arcula circumfere-

Orgia, quae frustra cupiunt audire profani:
Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenûes tinnitus aere ciebant.
Multis raucisonos efflabant cornua bombos,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

V. 264. *Multi raucisonos* reperit in omnibus MSS. Statius, qui recte iam *multi* in *multis* mutandum esse vidit. *multaque raucisonos* Gryph. Muret. *Multi raucisonis efflabant cornua bombis* multas editt. habere testatur Scaliger, sed pro *multi* mavult *multae*, ut Bacchae intelligantur, vel scribendum putat *multis* — *efflebunt cornua bombos* ex libro Mediolanensi Vossius, adiecta interpretatione »*cornua*, i. e. per cornua. *Efflere* vero rectum. Utitur hoc vocabulo etiam Quinctilianus. Est autem inprimis tristis aut flebilis cornuum sonus, utpote qui non homines solum male afficiat, sed et brutorum animalium ululatum provocet.« satis ridicule!

bantur a *cistophoris*. (de *cistophoris* tam numorum, in quibus orgiorum solemnia expressa fuerunt, quam hominum cistam mysticam portantium genere, exstat erudita dissertatio *Alex. Xaver. Panelii* Lugd. 1734. 4. adde *Ernesti* in Clav. Cic. s. h. v.) Inter alias res frivolas in cista illa mystica (de qua Clemens Alexandr. Protrept. p. 13 et 30.) reconditas, nemini nisi initiatis usurpandas oculis, praecipue fuit *phallus*, cui accinebant religiosi τὸ φαλλικὸν (Aristoph. Acharnens. v. 259.) vid. *Wesseling*. ad Diodor. Sicul. I, 22. n. 60.

V. 261. *profani* non initiati his sacris ἀμύητοι, ἀτέλεστοι, ἀνοργίαστοι, qui abigi solebant a sacris sacerdotis vel praeconis acclamatione: ἑκὰς ἑκὰς ἐστὲ βέβηλοι.

V. 262. *Plangeb. alii procer. tymp. palm.* de tympanis vid. ad Carm. LXIII. v. 8. 10. *proceris palmis* h. e. longe extensis, ut recte Vossius. Sic *procerius* *proiectum brachium* apud Cic. Orat. III, 59. – totus, qui sequitur locus, ut observat Scaliger, adumbratus videtur ex Aeschyli Ἠδωνοῖς. cuius tragediae fragmentum a Strabone L. X, servatum est.

V. 263. *Aut teret. tenues tinnit. aere* etc. non crotala cum Vulpio, sed potius *cymbala* intellige, quae semper in his sacris iunguntur tympanis. Erant *concava* (Ovid. Met. IV, 30.) et *rotunda* (Propert. IV, 7, 61.) atque inter se concussa *tinnitum tenuem* vel acutum edebant. cf. Gonsala ad Petron. c. 22. Recte igitur *cymbalum* vocatur *aes teres* h. e. rotundum et oblongum. de *cymbalis* vid. nos ad Carm. LXIII, 21.

V. 264. 265. *Multis raucison. efflab. corn. bomb. multis* est casus tertius et exquisitius dictum pro vulgari: multi cornibus efflab. raucos bombos; quam quidem explicationem, olim iam a

Talibus amplifice vestis decorata figuris
Pulvinar complexa suo velabat amictu.
Quae postquam cupide spectando Thessala pubes
Expleta est, sanctis coepit decedere Divis.
Hic qualis flatu placidum mare matutino
Horrificans Zephyrus proclivas incitat undas,

V. 269. *coepit dein cedere divis* coniectat Statius. pro *divis* in veteri codice Heinsii *tectis*. V. 270. *Nec qualis* vel *Aequalis* ex libris manu exaratis profert Vossius, qui inde fecit *Ac qualis*. melior est nostra lectio.

nobis datam, non dubitavimus repetere. – Caeterum huc pertinet Lucian. D. D. XII, ὁ δὲ, αὐλεῖ τῷ κέρατι, ὁ δὲ, ἐπιβομβεῖ τῷ τυμπάνῳ ἢ ἐπικτυπεῖ τῷ κυμβάλῳ, ubi, ne quis, ut vulgo fit, diversum plane a tibia instrumentum habeat *cornu*, egregie observat *Hemsterhus*. *cornu aduncum* et *reflexum* κέρας ἀνανεῦον seu *codonem tibiae Phrygiae* ad gravem et raucum sonum ex illa eliciendum appositum et agglutinatum fuisse. exempla ad hanc rem confirmandam prolata lege apud ipsum. cf. nos ad Carm. LXIII, v. 22. hinc *adunco tibia cornu* apud Ovid. Met. III, 533. ubi cf. *Burmannus* et *Gronov*. Observatt. I, 17. – *Barbara tibia* h. e. Phrygia, ut *aurum barbaricum* apud Virg. Aen. II, 504. ubi vid. *Cerda* et quos ibi laudat *Burmannus*. cf. Hor. Epod. IX, 6.

V. 266. *amplifice* h. e. multa arte, magno splendore, egregie.

V. 269. *decedere* pro simplici: cedere ut passim. *coepit* sensim sensimque.

V. 270. *Hic qualis* etc. egregie ad describendum ex discessu spectatorum excitatum strepitum, primum quidem progredientibus paucioribus leniorem, deinde, vero succedentibus pluribus et in diversas regiones abeuntibus, graviorem, latiorem et sonantiorem; ab undis maris primum leniori, deinde vehementiori vento agitatis, petita comparatio. Fundum huius saepius a poëtis adornatae comparationis iam indicavit Ach. Statius Hom. Iliad. IV, 422. seqq. egregia inprimis arte imitatus est Virgil. Aeneid. VII, 528. et Georg. III, 237. – *Lenzius* in Spicileg. Observv. comparat Apoll. Rhod. I, 1159. seqq. et Euripid. Phoeniss. 218 – 21. ubi vid. *Valckenar*. – *hic* hoc spectatorum discessu.

V. 271. *Horrificans Zephirus* φρὶξ Ζεφύροιο. *horrere*, *horrescere*, φρίσσειν, et *horror* de mari ventorum impulsu exasperato passim. *Zephyrus* autem ad exemplum Homeri, a quo dicitur λάβρος Iliad. II, 148. δυσαής Odyss. V, 295. de quocumque vento vehementiori. – *undas proclivas* delabentes, nihil amplius.

Aurora exoriente, vagi sub lumina solis;
Quae tarde primum clementi flamine pulsae
Procedunt, leni resonant plangore cachinni:
Post, vento crescente, magis magis increbescunt.
Purpureaque procul nantes a luce refulgent:

V. 272. pro *lumina* substituere tentat *limina* Burmannus Sec. ad Claud. in Eleg. de Phoenice p. 1041. et ad Antholog. Tom. II, p. 441. peccarunt omnino saepe in confundendis his duabus vocibus librarii. vid. Heins. ad Claud. in Mal. Theod. Cons. v. 205. et quos laudat *Drackenborch.* ad Sil. Ital. I, 66. adde *Burmannum* ad Sueton. Caligul. c. XLV, sed recte monet *Burmannus* ad Virgil. Aeneid. VI, 255. *limen solis* memorari; cum de loco ac regione agitur; unde sol oritur, de tempore vero ortus *lumen*. V. 274. pro *leni* vitiose in quibusdam *levi*, unde metri causa fecerunt *leviterque*. — pro *plangore* mavult I. Dousa Fil. *clangore*, et *Lennep.* ad Coluth. praeter omnem necessitatem scribi iubet: *lenique sonant.* V. 276. *purpureaeque* (scil. undae) coniecit *Lenzius.* pro *nantes* in aliis,

V. 272. *vagi solis*, cf. supra ad Carm. LXI, 117.

V. 273. *clementi flamine.* clemens flamen et placidum et minus vehemens quam in procellis esse solet. cf. *Burmann.* ad Valer. Flacc. VI, 747.

V. 274 *leni reson. plangore cachin.* paulo audacius et sublimius pro vulgari: leniter perstrepunt et murmurant. – *cachinnus* audaci metaphora ad undarum quemdam strepitum ab aliis quoque poëtis translatus est. Laudarunt iam Interpretes Theocrit. Idyll. VI, 12. *κύματα ἄσυχα καχλάζοντα.* Sic *γέλασμα* apud Aeschyl. Prom. Vinct. 90. ubi vid. *Stanleius.* adde Oppian. Halieut. IV, 334. ubi *κύματος γέλως.* Et sic *γελᾶν* de leni undarum murmure vel molli earum agitatione passim. Huc pertinet Leonidas Alexandrin in Anal. Vet. Poet. Graec. Brunck. Ep. XXVIII, Tom. II, p. 196. ubi simul *Zephyrus horrificans* in v. 271. illustratur. Οὐδ' *ἔτι μοι γελόωντα καταχονίσαι Γαλήνης Κύματα, καὶ μαλακὴν φρίκα φέροι Ζέφυρος.* Suave autem et iucundum cachinnantis aquae murmur auribus. Hinc *μειδιᾶν τῆς θαλάσσης γαληνιώσης χαριέστερον.* apud Alciphr. III, Ep. I, ubi cf. *Berglerus.* sed vide quos laudat *Abreschius* ad Hesych. Tom. I, p. 1167.

V. 275. *magis magis* ad rem augendam sine copula. Sic supra Carm. XXXIII, 3. *Et magis magis in dies et horas.* sic *μᾶλλον μᾶλλον* apud Graecos. cf. *Oudendorp.* ad Apulei. Met. II, p. 170.

V. 276. *nantes* undae se agitantes et provolventes. *refulgent a luce purpurea* repercussum purpurei solis splendorem reddunt – adumbrare autem et innuere videtur haec imago discedentes, et in variis viis et regionibus, unde e longinquo conspici possent, catervatim apparentes Thessaliae incolae.

Sic tum vestibuli linquentes regia tecta,
Ad se quisque vago passim pede discedebant.
Quorum post abitum, princeps e vertice Pelii
Advenit Chiron portans silvestria dona.
Nam quotcumque ferunt campi, quos Thassala magnis
Montibus ora creat, quos propter fluminis undas
Aura parit flores tepidi foecunda Favonî,
Hos indistinctis plexos tulit ipse corollis,
Queîs permulsa domus iucundo risit odore.
Confestim Peneos adest, viridantia Tempe,
Tempe, quae silvae cingunt superimpendentes,
Mnemonidum, linquens, doctis celebranda choreis,

ut testatur Muret. *variantes luce*, non male! V. 278. *A se* Stat. V. 281. *quotcumque* in quibusdam, pro quo malit Lenzius: *quoscumque*. V. 284. *Hos interstinctis* Heins. in not. ad Catull. in quam rem laudat Stat. Silv. III, 5. 90. V. 285. *Quot permulsa domus* Statius in duobus MSS. *quod permulsa* in uno. Faërnus legendum putat *quo*, quod valde, addit Statius, probandum, nisi si quis malit *quot*, id est *quot florum*. V. 286. *ut inundantia Tempe* invenit Statius, unde legit *undantia Tempe*. V. 288—89. lo-

V. 277. *vestibuli regia tecta* exquisitior forma, pro: vestibulum regiorum tectorum.

V. 278. *Ad se* h. e. domum οἴκαδε, ut saepe apud Comicos. *passim* in variis et diversis viis; disertius hoc describit supra Carm. XLVI, 10. *Longe quos simul a domo profectos Diverse variae viae reportant.*

V. 279. *princeps* primus, *e vertice Pelei* ad pedem nempe montis Pelei, ubi habitabat Chiron, celebratae fuerunt istae nuptiae, observante Vossio.

V. 280. *Chiron* erat Chiron, dum in terris agebat, quippe Saturno patre prognatus, immortalis; θεὸς ὢν dicitur Luciano. Dial. Mort. XXVI, ubi eruditam de Chirone lege notam *Hemsterhusii* p. 434. cf. Voss. ad h. l.

V. 283. *Aura parit* elegans verbum in hac re. Sic passim *creare*, *parturire*, *gignere*, *fundere*, *submittere* etc. de nostra voce exempla collegit Heins. ad Ovid. Met. XV, 92. *foecunda*, *Lucret.* I, 11. *genitalis aura Favoni.*

V. 285. *Queis permulsa domus* etc. exquisite et ornate pro vulgari: quorum iucundo odore domus impleta fuit. *ridere* de rebus, quae nobis arrident, placent, suaviter nos afficiunt. *ridet argento domus* apud Horat. Od. IV, 11, 6. sic γελᾶν apud Graecos vid. *Wesseling.* Dissert. Herod. p. 153.

V. 286 – 288. locus vexatissimus; vid. Var. Lect. iunge:

Non vacuus: namque ille tulit radicitus altas
Fagos, ac recto proceras stipite laurus,
Non sine nutanti platano, lentaque sorore

eus corruptissimus et variarum lectionum sorde inquinatissimus — *Minosin* (vel *Minosim* vel *Minosium* quin et *Minosinque* vel *Inosinque*) *linquens Doris celebranda choreis Nonatius namque* etc. in libris scriptis, teste Vossio, qui inde refinxit: *Xyniasi et linquens Doris celebranda choreis Boebiados Nomque ille tulit* etc. *Nessonidum linquens* Gryph. *Nereidum linquens* Muret. Cantabrig. *Naiadum linquens* in aliis, indicante Mureto. pro *Doris* in uno MS. Statii *claris*, et sic est in edit. Gryph. Muret. Cantabrig., in aliis *Cloris* vel *Chloris*; Scaliger ex his corruptis lectionibus extricavit: *Minyasin linquens Doris celebranda choreis Crunana aërisonamque*. en reconditae doctrinae recessus! in quos qui penetrare cupit, adeat ipsum ad h. l. Scaligerum. — En Corradinum nostrum: *Vinosus linquens Doris celebranda choreis Nonacrios nam, quae ille tulit* — Turnebus in Advers. I, 24. c. 9. *Aemonidum linquens latis celebranda choreis Non agros* etc. — *Haemonisin linquens Doris celebronda choreis*, ut iungantur duo patronymica; ut *Inachis Aerisione*, vel *Phasias Aeetine*. Heins. in not. ad Cat. — pro *Non vacuus* corrupte legebatur in MSS. *Nonacrios* vel *non acies* vel *non acuos*. Unde Lennep. ad Coluth. I, 7. eudit: *Dona suas namque ille* etc. — Nos excudi hunc locum curavimus, uti emendatus est a Statio, nisi quod pro *Musorum* dedimus *Mnemonidum*, quae propius ad antiquam scripturam accedens lectio est quoque in edit. Gotting. et Bipont. — Sic certe ex hoc loco sensus exit satis commodus. vid. not. — Lenzius in vers. 289. admodum fluctuat et pro *radicitus* vel *radicibus* vel *ille ruit radicibus* scribendum, vel totum versum ita retractandum putat: *Aethereas namque ille tulit radicibus altis*; quam tamen coniecturam nequaquam necessariam esse ipse sub fine in not. ad h. l. fatetur. — Ingeniose iam Heinsius in not. ad Catull. tentaverat *radicitus actas* cum fagus patula non alta sit. V. 291. pro *nutanti* in libris veteribus *lutanti*, *luctanti* aut *lactonti* legitur, affirmante Vossio,

Peneos (fluvius Thessaliae notissimus, qui, ut pervulgatum est de fluviis, dei personam iam induit.) *adest*, *linquens Tempe* (describit poëta Tempe) *Tempe, quae superimpendentes silvae cingunt*, *doctis Mnemonidum* (h. e. Musarum, vid. *Heins.* ad Ovid. Met. V, 268.) *choreis celebranda*, *non vacuus* (non sine muneribus.)

V. 289. *radicitus* una cum radicibus, radicitus exstirpatas; vid. Var. Lect. – Mosch Idyll. VII, 1. seqq. commode cum Nostro iam comparavit Statius.

V. 291. *Non sine nutanti platano.* platanum in deliciis veterum fuisse docet *Gronovius* Observatt. I, c. 5. *lentaq. sorore Phaethont.* alnus vel populus; satis nota fabula sororum Phaethontis, in arbores mutatarum vel ex Ovid. Met. II, 225. seqq. cf. Lucian. D. D. XXV, 3. et ibi *Hemsterhus.* p. 208.

Flammati Phaëtontis, et aëria cupressu;
Haec circum sedes late contexta locavit,
Vestibulum ut molli velatum fronde vireret.
Post hunc consequitur solerti corde Prometheus,
Extenuata gerens veteris vestigia poenae;
Quam quondam silici restrictus membra catena
Persolvit, pendens e verticibus praeruptis.
Inde pater Divûm, sancta cum coniuge, natisque

qui suspicatur Catullum dedisse *laetanti*; sed *nutare* quod de conigeris tantum arboribus dici posse autumat Vossius, recte de aliis quoque dicitur apud Virgil. Aeneid. II, 629. *ornus - concusso vertice nutat* et sic passim de arborum ramis — pro *lentaque* Scaliger fecit *fletaque* non male, si usus linguae ferret: sic πολύκλαυστοι αἴγειροι apud Orph. v. 951. sed magis placet antiqua lectio *lentaque* — pro *fleta* si omnino mutandum sit τὰ

V. 293. *late contexta* ordine quodam circa totam domum inter se consociata; observa usum *neutrius*, nam proprie debebat esse *has contextas*.

V. 295. *solerti corde Prometh.* ἀγκυλομήτης. inter Deos apparet Prometheus, qui iam ab Aeschylo vocatur συγγενὴς θεὸς ubi vid. *Stanleius*; cf. inprimis *Hemsterhusius* ad Lucian. Prometh. c. 14. T. I, p. 197.

V. 296. *vesti. poen.* cf. Aeschyl. Prometh. Vinct. v. 55. quocum Nostrum ibi iam comparavit *Stanleius*. – *vestigia* notant στίγματα, quae catena impresserat. Sic ἴχνη τραυμάτων, μαστίγων, πληγῶν, etc. cf. omnino *Hemsterhus.* ad Lucian. Tom. I, p 280. *extenuata* parva, levia et paene iam obducta – *extenuata vestigia* interpretatur *Lenzius* de corona ex viminibus salicis, quam Prometheus vinculis solutus, ut aliqua ex parte Iovis satisfaceret, poenamque pendere videretur, tamquam veteris poenae monumentum gestasse dicitur, ad quam stabiliendam sententiam laudat *Heynium* ad Apollodor. II, 5, 11. p. 425. ita ut sint *extenuata vestigia* vincula innoxia, laevia et paene nulla.

V. 297. *Quam quondam silici restr. membr. caten. pers.* quam petrae illigatus olim persolvit. *Lenzius* comparat in Specileg. Observatt. Apoll. Rhod. II, 1252. seqq.

V. 299. *Inde pater Divûm* etc. Adveniunt denique et praesentia sua has nuptias et nuptiale convivium condecorant ipse Iupiter, Iuno et ceteri dii superi (cf. Quint. Calab. V, 74 – 76. et Appollon. Rhod. IV, 807. 8.) relictis Phoebo et Diana, illo quidem, quod futurum erat, ut Achillem interficeret, hac, ut videtur, ob perpetuum castitatis studium. Sapientius autem Noster, remotis ab his nuptiis Diana et Apolline, rationem instituisse

Advenit coelo, te solum, Phoebe, relinquens,
Unigenamque simul cultricem montibus Idri:
Pelea nam tecum pariter soror aspernata est,
Nec Thetidis taedas voluit celebrare iugales.
Qui postquam niveos flexerunt sedibus artus,
Large multiplici constructae sunt dape mensae;

lenta, mavult certe *flenda* vel *flebili* Gurlitt. in Observv. ad h. l. p. 122. satis festinanter! nam prima in *flebilis* semper producitur; eiusmodi errores autem nascuntur ex nimia corrigendi et emendandi prurigine. V. 301. *montis Ithyni* Parthen. *Idae* emendabat Palladius, quod in plerisque editt. servatum est; ut Gryph. Muret. Graev. Silv. Bipont. intelligunt autem montem Cariae, ubi Diana praecipue colebatur. *montis Itonus* coniiciebat Victorius, reclamante Mureto. Achilles Statius, cum in libris MSS. omnibus reperisset *Idri* vel *Ydri* volebat *Hydrae* quae est civitas Lydiae auctore Strabone; eo autem tractu fere toto maritimo Apollo colebatur ex eiusdem Strabonis testimonio, at Scaliger scribit *montibus hydri* h. e. serpentis Pythonis, *montes hydri* igitur interpretatur *montes Delphicos* propter Pythonem serpentem ab Apolline ibi telis confixum — sed nostram lectionem bene defendit Vossius. V. 302. *Pallada* pro *Pelea* vitiose in edit. Parthen. V. 304. *niveis* Gryph. Muret. et editt. aliae, quam lectionem defendit Mitscherlich. sed valde dubito, an *niveus*,

videtur, quam ceteri, ut Homerus, Aeschylus et alii, qui canentem adeo in his nuptiis Phoebum et fausta quaelibet Thetidi et Peleo vaticinantem inducunt.

V. 301. *Unigenamque simul.* *unigena* est Diana, uno eodemque partu cum Phoebo genita, συγγενής. *cultricem montibus Idri*, versantem et venationi operam dantem in montibus Idri. *montibus* pro in montibus, omissa praepositione *in* ut saepe. exquisitius autem hoc pro vulgari *cultricem montis Idri*. *Idrus*, ut Vossius docet, est mons Cariae. In hoc monte complura erant oppida et loca Dianae fratrique eius consecrata, ut Hecatesia, Chrysaoria, Euromus aliaque; *Idriades* propterea dictae, quod in monte Idro sitae essent. — Ceterum de Diana montium cultrice [illegible], vid. *Spanhem.* ad Callimach. Hymn. in Dian. v. 18. cf. supra Carm. XXXIV, 9. seqq.

V. 304. *postq. niv. flexer. sedib. art.* exquisite pro vulgari *sederunt*, *sedes occuparunt*. Heroicis enim temporibus sedebant ad mensas, non recumbebant, ut notum, vid. Vulp. *niveos* divinos, divino quodam splendore vel candore conspicuos, vel simpliciter pulchros. *sedibus* doctius in casu tertio pro: ad sedes.

V. 305. *construct. s. dap. m.* similiter Cicero *extruere* Tuscul. v. 21. *mensae exstruebantur epulis.*

Cum interea infirmo quatientes corpora motu,
Veridicos Parcae coeperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens undique quercus,
Candida purpurea quam Tyro incinxerat ora:

qood ebur candet et niveum est, pro *eburneus* recte dici qoeat. V. 308. pro *quercus* in plerisque editt. Parthen. Gryph. Muret. Graev. Silv. Cantabrig. Bipont. at aliis legitur *vestis*, sed cum Statius in MSS. invenerit *questus*, antiquior omnino et melior videtur nostra lectio, *vestis* haud dubie substitutum est ab illis, qui versui sequenti faciliorem explicationem parare vellent. — Ingeniose *Lenzius* in not. ad h. l. pro *corpus tremulum* rescribendum *tempus tremulum* et *quercus* de *corona quernea* accipit. Idem edit. iam hoc carmine in Spicileg. Observv. ad me misso scribit: » Sin mecum *quercum* de corona capis, ecce occurrit Hecate *στεφανωσαμένη δρυῒ* in Fragm. Sophocl. qnod laudat Valkenar. Diatr. in Euripid. Fragment. p. 167. » et sic Plato Republ. X, p. 329. Bip. Parcas fingit *στέμματα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἐχούσας — ὑμνεῖν.* sed, ut ego rem animo concipio, ingeniosae huius versus a Lenzio nostro propositae emendationi et doctae explicationi repugnat versus sequens; vid. not. V. 309. mire in hoc versu tam scripti quam im-

V. 306. *Cum interea* etc. Locus sequens, quem in pulcherrimis nobilissimis splendidissimisque totius antiquitatis habeo, versatur in adumbranda Parcarum figura et imagine earumque nentium et fata futura carmine amoebeo pandentium descriptione. Praecipue locus a v. 311. – 21. vix legi potest, quin vividissimis coloribus Parcarum fila deducentium oculis nostris obversetur imago, adeo totum nendi σχῆμα et levissimi nentium quique motus expressi et depicti sunt. – Insignis de Parcis locus est apud Homer. Hymn. in Mercur 549. seqq. ubi, quod traditur de domicilio Parcarum v. 552. Οἰκία ναιετάουσιν ὑπὸ πτυχὶ Παρνησοῖο. egregie facit ad Catullum Nuptiae celebrabantur Pharsali in Thessalia. Parcae, quae in vicinia habitabant, adsunt, epithalamium cantaturae. Haec pulchre inter se congruunt. – In monumento vetere a *Beyero* edito, in quo mortem Meleagri expressam esse putant, nna tantum Parca e tribus sororibus, quae ibi visuntur, fusum sustinet, nec quicquam in illis ibi deprehenditur, quod anilem earum deformitatem et imbecillitatem referat. vid. *Beyeri Meleagrides* p. 12. – Cum Lycophrone v. 144. bene Nostrum iam comparavit *Mitscherlichius* – *infirm. quat. corp. motu* – *corpus motu quatere* dicitur de vaticinantibus, sacro furore correptis et toto corpore trementibus, ut olim iam observavimus: *infirmo* spectat ad Parcarum anilitatem, nisi forte *motus infirmus* de effectu accipiendum sit, qui nos infirmos et trementes reddit, eiusmodi tremore membra nostra invadit et solvit, cui, ut accidit vaticinautibus, non resisti potest. Sic fere *piger sopor* qui pigros reddit, supra LXIII, 37.

V. 308. – 309. *His corpus tremul.* etc. Multa et varia in his

At roseo niveae residebant vertice vittae,

pressi libri turbant. *tuos intinxerat* in duobus MSS. Statii. in uno *Tyros intinxerat*, quam lectionem agnoscunt quoque Meleagri libri papyr. Palat. et Comel. unde Statius: *Tyros intertinxerat — purpureaque Tyros* edit. R. Sed Scaliger priscam lectionem fuisse testatur: *Candida purpurea Tyrios extinxerat;* in margine autem emendatum fuisse: *intexerat*, unde ille legit: *purpurea Tyrios intexerat ora — Candida purpureis ramis intinxerat ora* in edit. Parthen. *Candida purpurea talos incinxerat ora* Gryph. Muret. Graev. Silv. Cantabrig. *Candida purpurea quam Tyrios intinxerat ora* in Gotting. contra metri leges; fortasse operarum culpa pro: *Tyrios quam.* optima nobis visa est lectio Vossii, quam in textum recepimus. vid. not. V. 310. Nimis liberalis in coniecturis est Gurlittus. pro *roseo* primum tentat *raso* vel *tonso*; sed cui non ridicula videatur sacerdotalis illa capite rasarum Parcarum figura? vel *cano*. at, o bone, quam dissimiles plane voces sunt *cano*, *tonso*, et *roseo* — vel *at roseae niveo* nec hoc opus. vid. not. vel denique *ambrosio*; posterius placuit Viro Docto in Actis litterariis Gotting. (Scid. 148. 1788.) sed auctorem habet haec duobus versibus emendandis et explicandis moliti sunt interpretes, (vid. Var. Lect.) quos quidem, re et verbis diligentius examinatis, ita nunc interpretandos puto: » Harum corpus tremulum complectebatur vestis undique quercu vel ramis foliisve quernis distincta, cuius oram limbo purpureo cinxerat pulchra Tyro. « accipio igitur *quercum* de veste picta, cui species quercus intexta fuit; quercus enim, cum arbor sit fatidica, ut ex oraculo Iovis Dodonaeo constat, apte iam vestem Dearum fatidicarum ornare videtur. – *complectens* scil. *erat* et hoc pro complectebatur, ut vers. 318. *exstantia erant* pro *exstabant* cf. supra ad Carm. LXIII, v. 57. – *Tyro* filia Salmonei Propert. III, 19, 3. quae, ut Parcae, apud inferos versatur Propert. II, 28, 51. cf. Voss. et Cl. Barth. in Clav. Propert. p. 404. *candida* pulchra.

V. 310. *At ros. niv. resideb. vert. vitt.* Si Parcas cogitamus vetulas pro *At roseo*, quod minime illis convenit, vel legendum cum Vulpio *Ambrosio* vel dicendum est, Catullum ita ex more poëtarum permutasse epitheta, ut vertendo *roseus* ad vittas et *niveus* ad *verticem* referendum sit. In proclivi quidem est corrigere *At roseae niveo;* sed innumera poëtarum exempla hanc epithetorum permutationem evincunt. Sic Ovid. Heroid. XVIII, 144. *Aurea lanigero vellere vexit ovis*. dici enim proprie debebat ovis *lanigera* et vellus *aureum*. ne quis vero tam humiliter de poëtis sentiat, ut in iis tantum locis hanc epithetorum ab illis admissam esse arbitretur permutationem, ubi metrum illam exigeret, unum saltem ex sexcentis ponam exemplum: Horat. Od. I, 28, 18. *Exitio est avidum mare nautis*, noluit igitur Horatius, quod poterat,

Aeternumque manus carpebant rite laborem.
Laeva colum molli lana retinebat amictum:
Dextera tum leviter deducens fila supinis
Formabat digitis; tum prono in pollice torquens
Libratum tereti versabat turbine fusum:
Atque ita decerpens aequabat semper opus dens,
Laneaque aridulis haerebant morsa labellis,
Quae prius in levi fuerant exstantia filo.
Ante pedes autem candentis mollia lanae
Vellera virgati custodibant calathisci.

coniectura Vulpium. V. 312. *amictam* Gryph. Muret. V. 314. *prono in vertice* in nonuullis libris antiquis, teste Vossio, ut vertex idem sit quod *verticulum* aut *verticillum* σφόνδυλος V. 315. *vibratum* magis placet Vulpio. V. 318. *leni* in plerisque editt. sed aptius est *levi*, quod revocavi ex edit. Parthenii, Gryph. Muret. saepissime enim has voces turbavit librariorum negligentia, vid. *Burmann.* ad Ovid. Heroid. XIV, 39. et

scribere *avidis*. Quam quidem poëtarum rationem cum plerumque ferre non possent eorum interpretes, ubique fere eiusmodi locos ab iis impugnatos videbis. – Iam vero si cogitaveris, in loco nostro *verticem* Parcarum *niveum* h. e. canum, nives capitis, κατὰ κράτος πεπαλαγμένας ἄλφιτα λευκά, ut describuntur Parcae in laudato loco Homeri, et *roseas vittas* de pulchro colore et splendore, qualis decebat dearum caput, acceperis, ex hac ratione defendi saltem hic locus posse videtur.

V. 311. *Aeternumque manus* etc. en quam ornate pro vulgari: *nebant*. Parcae, fati ministrae, aeternam fatorum seriem nendo deducentes aeternum laborem vel opus tractare dicuntur.

V. 314. *supinis digitis* sursum flexis – *prono pollice* deorsum presso – vix pictor aliquid addere potest.

V. 315. *teret. vers. turb. fus.* non turbo sed fusus proprie est *teres*. Adumbravit Nostrum Ovid. Met. VI, 22. *Sive levi teretem versabat pollice fusum*. cf. Tibull. II, 1, 64. et ibi *Magnum Heynium*, – *turbo* fusi agitatio et rotatio, fusus in turbinem actus.

V. 316. *ita* inter hunc nendi actum *decerp. aequab. semp. op. dens.* inutilem lanae partem subinde decerpentes dentibus aequabant, formabant et laevigabant filum.

V. 317. *Lanea morsa* lanae villi dentium morsu decerpti.

V. 318. *levi filo* aequato nunc et laevigato: *fuerant exstantia* extiterant superflua; cf. ad v. 308.

V. 320. *virgati calathisci* e virgis contexti. vid. *Spanhem.* ad Callimach. H. in Cerer. v. 1.

Hae tum clarisona pellentes vellera voce,
Talia divino fuderunt carmine fata,
Carmine, perfidiae quod post nulla arguet aetas:
  O decus eximium, magnis virtutibus augens,
Emathiae tutamen opis, clarissime nato;
Accipe, quod laeta tibi pandunt luce sorores,
Veridicum oraclum: sed vos, quae fata sequuntur,
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Adveniet tibi iam portans optata maritis
Hesperus: adveniet fausto cum sidere coniux,
Quae tibi flexanimo mentem perfundat amore,

Drackenborch. ad Liv. II, 65. Tom. I, p. 225. V. 321. *pectentes* in quibusdam, improbante Vossio. *polientes* vult *N. Heins.* in not. ad Catull. V. 322. pro *divino*, indicante Vossio, perperam in quibusdam *dimisso*, in aliis *diviso*, quam posteriorem lectionem probat Vossius et exponit de alterno Parcarum carmine, sed aliud est *carmina dividere*, quod laudat in hanc rem Vossius, apud Horat. Od. I, 15. 15. V. 325. *Emathiae columen Peleu* in plerisque editt. haud dubie ex glossa. *clarissime natu* coniicit Scaliger. V. 326. *laeta tibi pandunt voce* nimis argute, ut solet, Lennep. ad Coluth. V. 327. pro *sed vos* in veteribus libris se invenisse

V. 321. *pellentes* exquisitius pro tractantes. *pellere*, ut Vossius docet, est Graecorum ἐλκύειν, κατάγειν, καθέλκειν.

V. 323. *perfid. quod post. null. arg. aet.* quod ob res verissime praedictas semper fidem habebit apud posteros.

V 324. *magnis virtutib. augens*, passive pro *aucte* ut supra. *mutat* pro mutatur Carm. XXII, v. 11. ubi vid. not. de nostro verbo [illegible] usurpato vid. inprimis *Duckerus* ad Liv. I, 17. §. 6. Tom. I, p. 78. et *Barth.* ad Grat. Cyneg. v. 9. apud Graecos einsmodi exempla fere infinita. vid. *Dorville* ad Chariton. p. 435. 469. et 526. edit. Lips

V. 325. *Emathiae tutam. op.* in quo salus publica terrae vel imperii Thessali nititur. – *clarissime nato*, tu, qui olim clarissimus exstiturus es insigni filii gloria.

V. 327 – 328. *sed vos, quae fata sequunt. Currite duc.* seq. *fata currere* exquisitius pro: fata currendo deducere. versum intercalarem imitatus est Virg. Eclog. IV, 46.

V. 329. *portans optat. mar.* mariti enim Ἑσπέρου φιλέουσιν, ἀτὰρ στυγέουσιν, ἑῷον. apud Callimach. in Fragm. a Bentleio collectis Lib. II, p. 434. edit. Ernest.

V. 332. *Languidulosque paret tecum coniug. somn.* quam honeste de concubitu *languid. somn.* ex mutuis amplexibus, nam Ἔρως λυσιμελὴς Hesiod. Theog. 910.

Languidulosque paret tecum coniungere somnos,
Levia substernens robusto brachia collo.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
 Nulla domus tales unquam contexit amores:
Nullus amor tali coniunxit foedere amantes:
Qualis adest Thetidi, qualis concordia Peleo.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
 Nascetur vobis expers terroris Achilles,
Hostibus haud tergo, sed forti pectore notus:
Qui, persaepe vago victor certamine cursus,
Flammea praevertet celeris vestigia cervae.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
 Non illi quisquam bello se conferet heros,
Cum Phrygii Teucro manabunt sanguine rivi:

testatur Vossius *servos*, unde ille refugit *serves*, minus apte. V. 335. Hunc versum cum proxime sequentibus, cum illi abessent in codicibus, reiicit Scaliger: Eosdem in nonnullis libris antiquis exsulare testatur Vossius, quos tamen, cum Mediolanensis et alii bonae notae libri exhibeant, retinendos illos quidem, sed, ne servandus cantantium Parcarum ordo, ex cuius ratione versus intercalaris *Currite* etc. non nisi duodecies occurrere debet, turbetur, uncis includendos censet. V. 345. *Cum Phrygii Teucro manabunt sanguine tenen* profert Statius ex libro Maffei, *tenen* ab eodem librario deinde mutatum in *Teucri*, quod probat Vossius. *cum Phrygii tenero manabunt sanguine Teucri* in duobus aliis MSS. Statii, unde ille ex coniectura: *cum Phrygii tenero manabunt sanguine campi* vel *cum Phrygiae Teucro — terrae* vel *Cum Phrygii Teucro — muri*. alii legunt

V. 333. *Levia brachia* quam graphice, suaviter et ornate puellae amplexus depictus est! *Levia* pulchra; cf. infr. LXVI, 10. – Opportune cum Nostro Apollon. Rh. I, 1236 seqq. comparat Lenzius in Spicileg. Observatt.

V. 339. *expers. terroris* ἄτρομος, μεγαλήτωρ.

V. 341. *vag. victor. cert. curs.* locum classicum de certaminibus cursus ab Achille susceptis apud Eurip. Iph. Aul. 303. seqq. mihi indicavit *Lenzius;* sed ne opus quidem est de propriis cursus certaminibus cogitare. Accipio in universum de insigni, qua alios currendo superavit πόδας ὠκὺς Achilles, velocitate.

V. 342. *Flammea vestig.* cursum rapidissimum, concitatissimum; metaphora a celeritate fulminis translata.

V 345. *Quum Phrygii Teucr. manab* de Xantho, ubi magnam stragem ediderat Achilles. Ho-

Troicaque obsidens longinquo moenia bello
Periuri Pelopis vastabit tertius heres.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Illius egregias virtutes, claraque facta
Saepe fatebuntur gnatorum in funere matres:
Quum in cinerem canos solvent a vertice crines,
Putridaque infirmis variabunt pectora palmis.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Namque, velut densas prosternens cultor aristas,
Sole sub ardenti flaventia demetit arva,

trunci, ut est in L. MS. et Edit. R. nostram lectionem tuentor editt. Venet. Gryph. Muret. Graev. Silv. Vulp. *Quum Phrygio tepidi manabunt sanguine rivi* emendat Mitscherl. in Epist. Apollodor. p. 49. *Quum rigui — campi* seu *rivi* coniicit Lenzius in not. ad h. v. V. 351. *cum in civium canos* in duobus MSS. Statii. *cum incurvum canos* in uno, unde ille: *cum incurvo incanos solvent a vertice crines*, sed Scaliger ex veteri lectione *Quum cinerem canos* fecit *Quum cinere incanos*; in quibusdam *cum tremulo incanos*; sed nostram lectionem defendit enascens inde elegantia; vid. not. V. 352. *Patriaque* in quibusdam; vid. N. Heins. in not. ad Cat. V. 354. pro *prosternens* in quibusdam, teste Vossio, *praecernens*,

mer. Iliad. XXI, 21. ἐρυθαίνετο δ' αἵματι ὕδωρ.

V. 347. *Periuri. Pelopis her.* Agamemnon. Commentarii instar est Hygin. Fab. 84. et Hom. Iliad. II, 102. seqq.

V. 350. *saep. fateb. gnator. in fun. matr.* ipsae matres caedem ab Achille occisorum filiorum lugentes laudabunt occisoris virtutem; quam graviter!

V. 351. *Quum in ciner. can. sol. a vert. crin.* h. e. capillos in nodum collectos solvent, ut cinere conspergantur. vid. *Dorville* ad Charit. p. 412. et quae ibi contra Vossium disputat. cf. Interprett. ad Petron. c. CXI, adde locum Senecae Troad. v. 98. seqq. *Solvimus omnes Lacerum multo funere crinem. Coma demissa est libera nodo; Sparsitque cinis fervidus ora.*

V. 352. *variab pectora palm.* variis coloribus distinguent tundendo, livida reddent. Familiaris haec locutio Plauto. Sic in Prolog. Paenul. 26. *Ne et hi varientur virgis et loris* et Mil. Glor. v. 61. *virgis varius.*

V. 354. *Namque velut dens.* Fundum huius comparationis iam indicavit Vulpius Homer. Iliad. XI, 67. seqq.

V. 355. *Sole sub ardenti*, suum fecit Virgil. Eclog. III, 13. — *demetit* hinc saepe deinde *metere* et *demetere* a messe ad caedem hostium translatum est; exempla vide apud *Drackenborch.* ad Sil. Ital. X, 147.

Troiugenum infesto prosternet corpora ferro.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Testis erit magnis virtutibus unda Scamandri,
Quae passim rapido diffunditur Hellesponto:
Quoius iter caesis angustans corporum acervis,
Alta tepefaciet permixta flumina caede.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Denique testis erit morti quoque dedita praeda:
Cum teres excelso coacervatum aggere bustum

ac in Maffei libro *praeteriens*, unde legendum esse suspicatur Statius *praecerpens* — *praecernens* recepit et defendit ineptissimarum lectionum propugnator Corradinus. *messor* pro *cultor* Venet. Gryph. Graev. Muret. V. 358. *magni virtutibus unda Scamandri* perperam vult Heins. in not. ad Catull. gravius enim et aptius virtutes Achillis *magnae* vocantur. V. 359. *Quae passu rapido* olim tentabat Mitscherl. sed recte revocavit in Lect. in Cat. p. 151. *passim*, quod explicat ἀθρόως. V. 360. *augustans* pro *angustans* volebat *Burman.* Sec. ad Lotichium I, 10. 25. sed recte nostram lectionem defendit Mitscherl. V. 363. *Marti* pro *morti* male in quibusdam. V. 364. pro *teres* in nonnullis scriptis teste N. Heins. *terrae*,

V. 358. *Testis erit. magn. virtutibus unda Scamandri.* Saepe ad virtutes virorum fortium probandas fluvios in testimonium advocare solent poëtae. vid. nos supra ad Carm. XXIX, 20.

V. 359. *passim* longe lateque.

V. 360. 361. *Quoius iter* etc. sensus: cuius decursus caesorum corporum acervis angustatus sanguine miscebit mare et illud tepefaciet. *iter augustans* h. e. augustum vel angustatum: *caesis* ex solemni epithetorum permutatione, proprie referendum ad *corporum* – *tepefaciet* contra aliorum exempla secundam in hoc verbo producit poëta ut infra Carm. XC, 6. in *liquefaciens*. – Ceterum conferendus omnino Homer. Iliad. XXI, 218. seqq. ubi ipse Scamander. [illegible] de hac re queritur.

V. 363. *praeda* Polyxena, *morti dedita* caesa, mactata, nihil amplius. Senec. Med. 1005. *me dede morti, noxium macta caput.* et sic. *neci dedere* apud Virg. Georg. IV, 90. et passim alibi.

V. 364. *Cum teres excelso coacerv. aggere bust.* intellige genus tumulorum ex congesta in collis altitudinem humo antiquissimum. Loca Homeri Iliad. II, 604. VII, 86 seqq. XXIII, 245. indicavit *Heyne* ad Virgil. Aeneid. XI, 850. *teres* oblongum, nihil amplius. Vulpius inaui putat cippum, aut columnam tumulo Achillis impositam, nec hoc male. Idem opportune laudat Eurip. Hecub. v. 220.

Excipiet niveos perculsae virginis artus,
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Nam simulac fessis dederit fors copiam Achivis
Urbis Dardaniae Neptunia solvere vincla:
Alta Polyxenia madefient caede sepulcra;
Quae, velut ancipiti succumbens victima ferro,
Proiiciet truncum submisso poplite corpus.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Quare agite, optatos animi coniungite amores;
Accipiat coniux felici foedere Divam:

nude ille ingeniose rescribendum putat: *Cum Teucro e caeso coacervatum agmine bustum*, multi enim mactati Troianorum ad Achilis tumulum. Q. Calaber III. 117. V. 367. in aliis *sors* ex perpetua harum vocum confusione, vid. quos magno numero in hanc rem laudat *Drackenborch.* ad Sil. Ital. V. 104. et ad Liv. I, 4. p. 30. V. 369. in MSS. testante Statio, omnibus, *madescent* pro *madefient*, unde ille vult *madidescent.*

Ἔσχ' Ἀχαιοὺς — Πολυξένην σφάξαι πρὸς ὀρθὸν χῶμ' (excelsum aggerem) Ἀχιλλείου τάφου.

V. 365. *niveos* pulchros *perculsae* ictae, occisae. expende autem, quam egregie in hoc et superiori versu exornata sit vulgaris oratio; Quum super excelso busto pulchra virgo mactabitur.

V. 367. *fessis Achivis* confectis et fractis belli longinquitate.

V. 368. *Urb. Dard. Neptun. solv. vincl. solvere* est destruere plane ut Homericum λύειν. Iliad. XVI. 100. Ὄφρ' οἶοι Τροίης ἱερὰ κρήδεμνα λύοιμεν. *Neptunia vincula* Troiaca moenia Neptuno et Apolline exstructa *Neptunia moenia* vocat Propert. III, 9. 41.

V. 369. *Alta Polyxen. madef.* etc. Polyxena, Priami filia, a Pyrrho ad Achillis tumulum iugulata, maximam argumenti partem efficit apud Euripid. in Hecuba.

V. 370. 71. male hi duo versus hactenus interpuncti et intellecti sunt. iunge: Quae victima ferro ancipiti succumbens corpus submisso poplite velut truncum proiiciet. nam cum vera esset victima Polyxena, nullo modo *velut* trahi potest ad *victima*. *ferrum anceps* est instrumentum, quo victimam popae percutiebant, quod proprie *securis* vel *bipennis* dicitur. vid. *Drackenborch.* ad Sil. Ital. XVI, 264. *submisso poplite* flexo et labante. Observent tirones horum versuum ornatum.

V. 373. *opt. anim. coniung. amor.* iungere et coniungere amores in re Venerea; vid. *Heyne* ad Tibull. I, 1. 69. et Heins. ad Ovid. Rem. Amor. 407.

Dedatur cupido iamdudum nupta marito:
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Non illam nutrix orienti luce revisens,
Hesterno collum poterit circumdare filo.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi
  Anxia nec mater discordis moesta puellae
Secubitu, caros mittet sperare nepotes.
Currite, ducentes subtemina, currite, fusi.
  Talia profantes quondam, felicia Pelei
Carmina divino cecinerunt omine Parcae.
Praesentes namque ante domos invisere castas

V. 383. pro *praesantes*, quod vitiose in omnibus edit. legitur, reposui *profantes*, nam *profari* non *praefari* est praedicere, vaticinari, ut egregie docuerunt I. F. *Gronov.* et *Drackenborch.* ad Liv. XXII, 1, Tom. III, p. 520. et sic legit iam locum nostrum Tollius et Passeratius. *prae* et *pro* infinitis in locis turbata sunt a librariis, ut in *praegredi* et *progredi*, vid. *Drackenborch.* ad Liv. IX, 10. §. 6. Tom. II, p. 871. — pro *felicia* in quibusdam *fatalia*. V. 384. *cecinerunt pectore* in edit. omnibus paene vett. Venet. Gryph. Muret. sed Scaliger ex suo libro, ut ait, correxit *omine*. utrumque eodem iure locum habere potest. Vossius, cum liber Vat. offerat *pectine*, tentat *diviso pectine*. eodem modo correxit supra v. 322. *diviso carmine*, ubi vid. Var. Lect. *Carmine divino cecinerunt omina Parcae* sine omni necessitate refingit Lennep. Sed Lenzius, cum nihil de diis proxime praecesserit, et quomodo haec superioribus apta et nexa sint, difficile dictu sit, hunc et antecedentem versum sic emendat in not. ad h. c. p. 187. *Talia praesentes quondam felicia Pelei Carmine apud Divos cecinerunt omina Parcae. Praesentes namque ante* — immo

V. 375. *dedatur.* cf. supra ad Carm. LXI, 59. *cupido* sc. συνουσίας cf. Tibull. I, 8. 56. et ibi *Heyne.*

V. 378. *Hestern. coll. poter. circumd. fil.* cervix enim virginis post primam, qua cum novo marito concubuerat, noctem tumentior signum erat διακορήσεως. de hac atque aliis, ridiculis hercle et inficetis, amissae virginitatis notis, omnia fere collegit *Krunitz* in Encyclopaed. T. XXXI, p. 774. et quem ibi laudat, *Lanzoni* Advers. VI, 8.

V. 380. 81. sensus: Nec mater ob discordiam puellae cum marito spem prolis et posteritatis abiiciet.

V. 383. *profantes* vaticinantes. vid. Var. Lect.

V. 385. *Praesentes.* Parcae, quae coram in his nuptiis futura fata cecinisse finguntur, ansam praebent poëtae excurrendi in aureae aetatis descriptionem;

Saepius et sese mortali ostendere coetu
Coelicolae nondum spreta pietate solebant.
Saepe pater Divûm templo in fulgente revisens
Annua cum festis venissent sacra diebus,
Conspexit terra centum procurrere currus.
Saepe vagus Liber Parnassi vertice summo
Thyadas effusis evantes crinibus egit:
Cum Delphi tota certatim ex urbe ruentes
Acciperent laeti Divûm fumantibus aris.
Saepe in letifero belli certamine Mavors,
Aut rapidi Tritonis hera, aut Rhamnusia virgo

sine hac emendatione egregie omnia cohaerent. vid. not. V. 386. pro *saepius*, quod est in editt. vulgatt. in libr. MSS. legitur *Nereus* vel *Hereus*, quod a quibusdam mutatum est in *Heroum*. — Meleager volebat *verius*. V. 389 pro *dum* quod est in vulgatt. editt. rescripsi *cum*, et sic est, ut testatur editor Cantabrig. in edit. R. et L. MSS. et margine Heinsii l. vid. not. sexcenties autem voces *dum* et *cum* permutatae sunt a librariis, vid. *Burman.* ad Phaedr. Fab. I, 10. 13. et *Drackenb.* ad Liv. I, 40. p. 167. V. 390. in duobus MSS. Statii *percurrere*; in Maffei libro *procumbere* male! vitiose quoque in quibusdam pro *currus* legitur *Cretum*. V. 394. *lacti spumantibus* profert ex libris veteribus, quos se trivisse ait,

cohaeret autem oratio sic: Parcae haec coram in his nuptiis quondam profatae sunt, namque tunc temporis *praesentes* adhuc *coelicolae* etc.

V. 386. *coetu* antique pro *coetui*, ut centies apud Virgil.

V. 388. iunge: saepe pater Divum annua sacra, cum (*illa*) festis diebus venissent, revisens in templo fulgente (*splendido*) conspexit etc. per *annua sacra* autem intelliguntur ludi antiquissimi, cultui Iovis consecrati, in quibus Iuppiter ipse cum Saturno lucta certavit. Primum fortasse annui fuerunt apud Cretenses, horum ludorum auctores, deinde ab Hercule in Elidem translati tertio quoque anno celebrari coeperunt, donec quinquennales fierent. vid. Voss.

V. 391. *Saep. vag. Lib. Parnas. vertic.* ergo et Baccho sacer fuit Parnassus.

V. 392. *egit* furore perculit, impulit, ut notum. vide sis *Heins.* ad Ovid. Art. Am. I, 496. et ad Valer Flacc. III, 392.

V. 396. *Tritonis hera* Minerva, quae ad lacum Tritonis virginali primum habitu apparuisse dicitur. de Tritone lacu vid. quibus testimonium denunciat *Wesseling.* ad Diodor. Sic. III, 53. n. 61. Tom I, 221. — *Rhamnusia virgo* Nemesis sive Adrastea a cultu in pago Rhamnunte sic dicta. vid. inprimis *Spanhem.* ad Callimach. H. in Dian. v. 232.

Armatas hominum est praesens hortata catervas.
Sed postquam tellus scelere est imbuta nefando,
Iustitiamque omnes cupida de mente fugarunt:
Perfudere manus fraterno sanguine fratres:
Destitit exstinctos gnatus lugere parentes:
Optavit genitor primaevi funera gnati,
Liber ut innuptae potiretur flore novercae:
Ignaro mater substernens se impia gnato,
Impia non verita est divos scelerare penates:

et defendit Vossius. *Lacti*, addit, pro *lacte* more antiquo. "Notum enim veteres dixisse non tantum *lac* et *lacte* sed et *lactis* in casu recto." Vossio suo adhaeret Vulpius. *Acciperent Laetonigenam* vel *Letoidem acciperent laeti* vel *Letoum acciperent — laeti* pro *Latoum* tentat. Heius. in not. ad Catull. eumdem cf. in Advers. l. c. 17. nimis docte! *Acciperent taedis Divum fumantibus acres*, ut Bacchi cultui consentaneum sit, mavult Lenz. in not. ad h. c. p. 189. *acres* ut alacres accipit de furibundo Bacchi comitatu. — neque haec emendatio mihi videtur necessaria. V. 402. *captavit* pro *optavit* ut gravius praefert Mitscherl. V. 404. *se obsternens* minus bene *Barth.* ad Stat. Theb. II, 663. V. 405. *divos scelerare parentes*, ut intelligantur πατρῷοι θεοί dii paterni, proponit ex suo libro et defendit Scaliger. Sed ego revocavi *penates*, quod est in omnibus editt. antiquioribus. vid. not. *penates* et *parentes* saepe confusi sunt, vid. *Burmann.* ad Valer. Flacc.

— de Nemesis mytho eleganter et docte disputat *Herderus in zerstreute Blätter* Collect. II, n. 4.

V. 398. *imbuta* polluta.

V. 399. *Iustitiamque omnes*, omnes fere, qui Saturni aevum descripserunt, mentionem iniiciunt Astreae, ut Hesiod. et alii. — *cupid. de ment.* pravis cupidinibus indulgente — compara omnino cum his et sequentibus Ovid. Met. I, 145-50

V. 403. *Lib. ut innupt.* etc. ut sine impedimento florentem aetate puellam in matrimonium ducere posset. *noverca* eleganter et invidiose pro *puella*, quae noverca futura est. invisi autem sunt privigni novercis, et eorum causa saepe nuptias repudiant.

V. 404. *se substernens*, quam graphice de lasciva muliere, quae mari se obtrudit et libidinis fructum extorquet. *ignaro* inscio, se rem cum matre habere.

V. 405. *divos scelerare penates* sanctos Lares, sancta domus iura contaminare et polluere. cf. infra Carm. LXVIII, 23. *Sed pater illius nati violasse cubile Dicitur, et miseram conscelerasse domum.*

Omnia fanda, nefanda, malo permixta furore
Iustificam nobis mentem avertere Deorum.
Quare nec tales dignantur visere coetus,
Nec se contingi patiuntur lumine claro.

VII, 50. V. 406. *permissa* male in quibusdam.

V. 408. *tales* tam impios et nefandos.

V. 409. *Nec se conting. patiunt. lumin. clar.* nec amplius coram apparent, et claris oculis se adspici patiuntur. *contingere aliquem oculis* dictum est ut *contrectare oculis* apud Tacit. Annal. III, 12. ubi vid. *Ernesti* p. 235. forte etiam legi possit: *Nec se contingi patiuntur lumine claros.*

CARMEN LXV.

AD HORTALVM.

Rogatu Hortali provinciam susceperat Catullus vertendi e Callimacho de coma Berenices carminis; *sed gravi dolore, ob mortem dulcissimi fratris suscepto, quo minus tum vacare posset huic labori, impeditus fuit. Exsolvit tamen post aliquod temporis intervallum hanc datam fidem Hortalo, missoque, quod subiectum est, e Callimacho de coma Berenices verso carmine, tam causam tarditatis, quam memorem promissorum animum mollissimis versibus declarat. Per Hortalum intelligit Vossius* Q. Hortensii *oratoris nepotem, quod nullo modo permittit temporum ratio: Imo ipse avus* Q. Hortensius *orator intelligendus est, quem aeque ac filium et nepotem dictum fuisse* Hortalum *vel e Cicerone constat; vid. ad Atticum II,* 25. *IV,* 15. *cf.* Ernesti *ad Sueton. Tiber. c.* 47. *p.* 220. *edit. nov. et in clav. s. v.* Hortalus. – *Vernaculae numeris hoc carmen adstrinxit Cl.* Rode *in* carminibus e latina lingua versis *p.* 77.

Etsi me assiduo confectum cura dolore

V. 1. *defectum* in quibusdam, teste Vossio; sed quis de multo graviori

V. 1. *Etsi me assiduo* etc. Graviter et oratorum more ora-

Sevocat a doctis, Hortale, virginibus:
Nec potis est dulces Musarum expromere foetus
Mens animi: tantis fluctuat ipsa malis:
Namque mei nuper Lethaeo gurgite fratris
Pallidulum manans alluit unda pedem;
Troïa Rhoeteo quem subter littore tellus
Ereptum nostris obterit ex oculis.
* Alloquar? audierone unquam tua facta loquentem?

et aptiori nostra lectione dubitet? V. 2. *Ortale* sine adspiratione in multis. V. 3. *exponere* Vossius in not. De solemni utriusque apud librarios confusione vid. *Nic. Heins.* ad Ovid. Fast. III, 725. et *Burmann.* ad Quinctil. Decl. II, 4. — *sensus* vel *fletus* in aliis, quod posterius retinendum censet Vossius: *dulces fletus* enim Catullum vocare putat elegos, praecipue elegiam sequentem, quae sit quasi fletus comae Berenices, quam loquentem inducit poëta. V. 4. *icta malis* eleganter coniicit Heinsius in notis ad Cat. passim enim ad summam vim exprimendam *mens icta dolore, metu, malis* dicitur: vid. nos ad Carm. LXIII, 79. in not. V. 5. *Lethaei gurgite* in libr. MSS. Statii. V. 8. *obtegit* in quibusdam vett., teste Vossio. *obruit* tentabat Statius: sed vide not. V. 9. Hunc versum, tanquam spurium, nec in ullo libro MS. apparentem, damnarunt Statius et Scaliger; sed reducendum eum putavit Vossius: idemque tionis exordium poëta usque ad v. 15 producit; quem quidem orationis colorem imitatus est auctor Ciris: V. 1. *Etsi me vario iactatum laudis amore*, etc. V. 9. *Non tamen absistam coeptum detexere munus. cura* luctus, sollicitudo.

V. 2. *Sevocat a d. virg.* animum meum ita turbat, ut Musis operari nequeat.

V. 4. *Mens animi* antiqua loquendi ratio, Lucretio et Plauto familiaris. Homerus saepe θυμὸς ἐν φρεσί. cf. *Schrader.* ad Musaeum c. 9. p. 192.

V. 5. *Namque mei* etc. Iunge: *namque unda Leth. gurgite manans pallidulum fratris mei pedem nuper alluit;* expende ornatum, pro vulgari: *nam frater meus ex vita nuper migravit ad inferos mortuus est.* – *Manans unda gurgite Lethaeo* dicitur ut apud Ovid. Rem. Amor. 6:8. *De prope concurrenti flumine manat aqua.* Sic Theocritus XXV, 9. Ἀλλ' αἱ μὲν ῥα νέοντος ἐπ' ὄχθαις ἄρδ' Ἐλισσοῦντος. *pallidus* solemne rerum infernarum epitheton.

V. 7. *Troïa tellus* pro *Troia* dictum, ut Supra Carm. XXXIX, 17. *terra Celtiberia*, ubi vid. not. – *Rhoeteo littore* Troadis regionis promontorio, vel Aiacis sepulcro satis noto. – *Obterit* gravius et exquisitius pro vulgari *obtegit;* sic terra ingesta sepultus apud Lucretium III, 916. dicitur *obtritus pondere terrae.*

Numquam ego te, vita frater amabilior,
Adspiciam posthac? At certe semper amabo,
Semper moesta tua carmina morte canam:
Qualia sub densis ramorum concinit umbris
Daulias, absumti fata gemens Ityli.
Sed tamen in tantis moeroribus, Hortale, mitto.
Haec expressa tibi carmina Battiadae;
Ne tua dicta vagis nequidquam credita ventis

in editt. Venet. Gryph. Muret. et antiquis aliis legitur. Habet certe ille nihil absoni, nec facile ob orationis nexum desiderari potest. — Pro *facta* in quibusdam *fata*, quae saepe confusa sunt: vid. *Drackenborch.* ad Liv. III, 40. p. 705. *verba* in editt. Venet. Gryph. Muret. V. 12. *tegam* in MSS. omnibus, indice Statio, quod defendit Theodorus Marcilius; inde factum est *legam*, quod in multis, ut Ald. Venet. et aliis excusum reperitur: sed vulgatam lectionem *canam* evincit v. sequens. V. 14. *assumpti* in quibusdam antiquioribus; male! nostram lectionem confirmat locus Propertii III, 10, 10. *Increpet absumtum nec sua mater Ityn.* V. 16. *excerpta* Scaliger et alii. *experta* ad librorum plurimorum fidem reduxit, Vossius, quem more suo probat et defendit Vulpius, adiecta explicatione: παθητικῶς. *nempe quae ipse sum expertus; quae vetere de Callimacho tentavi;*

V. 11. *Amabo* sc. te. De particula, quae redundet, male accipit Vossius. – *Morte tua* h. e. *ob* vel *in* tuam mortem.

V. 13. Nobilissimae huius comparationis fundus est apud Homerum in descriptione summi moeroris Penelopes Odyss. XIX, 518–22. cf. Virgil. Georg. IV, 511 sqq. et quae ibi in hanc rem collegerunt exempla *Cerda* et *Guellius*. – *Daulias* Philomela, vel potius h. l. Progne in lusciniam mutata, sic dicta ab urbe Daulia in agro Phocensi, ubi (teste Thucydide II, 29) sedem habuit rex Tereus. Fabula Terei vel ex Ovidio satis nota est. Met. VI, 412–676. Sequi autem Noster videtur eos, qui Prognen in lusciniam et Philomelam in hirundinem mutatam esse tradunt. Idem fecit Anacreon Od. XII, Virgil. Eclog. VI, 80. et multi alii; de quo huius fabulae dissensu vid. *Heyne* in notis ad Apollod. III, 14. 8. p. 842. et laudatus ibi *Meurs.* de Regg. Athen. II, 4, 5. – *absumti* a patre devorati; vid. *Var. Lect.* – *Ityli*, sic vocatur quoque filius Terei ab Homero l. l. παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον: sed vulgo ille audit *Itys.*

V. 15. *Battiadae* Callimachi, vel a patria Cyrene, cuius conditor fuisse traditur Battus, vel ab eius stirpis auctore Batto ita appellati; propius tamen veritati accedere videtur prior explicatio: cf. *Burmannus* ad Ovid. Amor. I, 15. 13. et *Spanhem.* ad Callimach. H. in Apoll. v. 65.

V. 17. *Nequidquam* nulla cu-

Effluxisse meo forte putes animo:
Ut missum sponsi furtivo munere malum
Procurrit casto virginis e gremio,
Quod miserae oblitae molli sub veste locatum,
Dum adventu matris prosilit, excutitur,
Atque illud prono praeceps agitur decursu:
Huic manat tristi conscius ore rubor.

sed nostra lectio accommodatissima videtur, quam tuentur omnes fere editt. antiquiores. V. 23. *atque illinc* in libris quibusdam Vossii. vid. not.

rum ratione habita; vel refer *nequidquam* ad *putes*, hoc sensu: ne frustra et temere forte putes. – *Credita ventis* dissipaoda ventis tradita. Si quis malit iungere *nequidquam credita*, sumendum est *nequidquam* pro: temere, ματαίως.

V. 19. sqq Finit carmen poëta comparatione, qua ad excusandam rei cuiusdam carae oblivionem nihil suavius, dulcius et ornatius cogitari potest. Sed parum huius comparationis suavitatem et elegantiam cepisse videntur interpretes. Subiicit enim v. c. Muretus interpretationem hanc: *ne putes tua dicta ita ex meo animo effluxisse, ut malum e gremio virginis solet:* sic tota profecto friget comparatio. Imo Catullus exprimere voluit hoc: Oblitus quidem sum paululum, quod tibi promiseram, sed ita oblitus sum, ut virgo nonnunquam id, quod in maximis habet deliciis, oblivisci, et huius oblivionis causa, re subito oculis eius subiecta, pudibundo rubore suffundi solet. – en egregie adumbratam levioris oblivionis cum pudore coniunctae imaginem! *malum*, mala enim ab amatoribus oblata grata inprimis fuerunt puellis munuscula; vid. quae in hanc rem congressit *Burmannus Sec.* ad Propert. I, 3, 24. – *missum furtivo munere* pro vulgari: clam muneri missum. – *sponsi*, sponsus pro amatore vel proco quolibet, ut passim. – *miserae* amanti, cf. ad Carm. XXXV, 14. – *oblitae molli s. veste loc.* iam non cogitanti, illud sub veste sibi locatum esse.

V. 23. *Atque* vulgo explicant pro *statim;* de qua quidem huius vocis significatione non dubito; vid. *Drackenborch.* ad Liv. XXVI, 39. §. 16. Tom. III, p. 1137; sed sic desidero copulam, quae vix abesse potest in hoc loco. At si *atque* pro copula accipis, tum plane otiosum esse videtur *illud*, adest enim in versu 21. *quod*, quo referri debet *agitur*. Itaque e mea sententia vel explicandum est *atque enim* pro *illud vero*, vel locus corrigendus fortasse est sic: *Atque, illud prono praepes dum agitur decursu*, Sic egregie omnia sibi respondere videntur.

V. 24. *Conscius* index furtivi amoris, cuius puella sibi conscia est. exquisite!

CARMEN LXVI.

DE COMA BERENICES.

Cum carmen graecum Callimachi, quod precibus Hortali adductus latinis numeris exprimere studuit Catullus, ad nos non pervenerit, facultatem inde nobis et voluptatem, ex instituta cum carmine graeco comparatione tam constituendi huius carminis integritatem, quam percipiendi omnem eius elegantiam ereptam esse, valde dolendum est. – Loquens per totum hoc carmen inducitur Coma Berenices, quae, qua causa Veneri dicata, deinde inter deos relata, et a Conone primum inter sidera animadversa sit, *fusius enarrat. Fuit autem Berenice, seu Beronice Ptolemaei Philadelphi ex Arsinoë maiore filia, a fratre Ptolemaeo Evergeta ex solemni more Aegyptiorum (de quo vid. Diodor. Sic. I, 23. et ibi* Wesselling. *p. 30, 31.) in matrimonium ducta. Haec cum recens adhuc eius coniux ad suscipiendam contra Assyrios expeditionem profectus esset, crinem suum, si sibi vir suus sospes inde victorque rediret, Veneri vovisse dicitur. Cuius voti cum, re praeclare a Ptolemaeo gesta, damnata esset, exsolvit se religione, et detonsum crinem in templo Veneris Arsinoës Zephiritidis appendit. Sed crinis ille postero die non amplius ibi comparuit. Quod cum regis reginaeque perturbaret animum, exstitit Conon, insignis illius temporis astronomus, qui regis gratiam inire cupiens, crinem deûm numine sublatum et in sidus conversum esse doceret. cf. inprimis Hyginus Poët. Astronom. II, 24. – Hoc est, quod Callimacho tam ad Ptolemaei, numinis instar propter singulare bonarum artium studium a se culti, celebrandam gloriam, quam ad praeclaram Cononis in rebus coelestibus collaudandam peritiam, materiem, quam carmine persequeretur, suppeditavit exoptatissimam. Lusit autem poëta, ut poëta Alexandrinus, cui persona, quam induit in hoc carmine Comae, mirum in modum arrisisse videtur. Vid.* de genio seculi Ptolemaeorum Heyne *Opusc. Tom. I, p. 177. – Graecae linguae hoc carmen reddere tentavit* Salvinius Florentinus, *quod in tironum gratiam Catulli carminibus subiiciendum curabimus; at idem numeris vernaculis expressit* Rode *l. l. p.* 65.

Omnia qui magni dispexit lumina mundi,
Qui stellarum ortus comperit atque obitus:
Flammeus ut rapidi solis nitor obscuretur:
Ut cedant certis sidera temporibus,
Ut Triviam furtim sub Latmia saxa relegans,
Dulcis amor gyro devocet aërio:

V. 1. *despexit* vitiose in MSS. Statii. *descripsit* male tentat Bentleius; vid. not. *moenia mundi*, quod dedit Vossius, iam explosum est a Bentleio. V. 2. *atque abitus* ex auctoritate veterum librorum defendit Meleager, qui usum loquendi, ex quo *abire* pro *obire* passim apud veteres dicatur, exemplis confirmat. Sic supra Carm. LXI, 84. *abit dies*. Parum certe ab hac lectione abludit, quam Statius ex MSS. profert, *atque habitus*. V. 5. *sublimia* et *sub Lamia* in libris vett. deprehendit Vossius, qui in posteriori acquiescens iuga Oetae montis intelligit, ad cuius radices urbs Lamia sita fuerit; sic saepe Vossium nostrum impedivit doctrinae copia. *Latmia* tuentur omnes libri vett. V. 6. pro *gyro* monstrosam lectionem *givodero* prae se ferunt MSS. Statii, unde fecit Vossius

V. 1. *Dispexit; dispicere* non est simpliciter videre, sed videndo animadvertere, et reperire, ut passim apud Ciceronem. *Mundi* coeli cf. ad Carm. LXIV, v. 206.

V. 2. *Comperit*, compertos habet, animadvertendo novit.

V. 3. Qui comperit, (*ut*) qua de causa sol deficiat. *Sol rapidus* ob rapidum eius cursum.

V. 4. *Cedant* δύνωσι, occidant, evanescant; sic *cedere* simpliciter pro *abire*, *evanescere* est apud Ciceronem Cat. 19. *horae quidem cedunt et dies et menses et anni*.

V. 5. 6. Sensus est: Qui comperit, quid sit, quod amor Lunam e coelo devocet, eamque ad furtivi amoris fructum in montem Latmum abire iubeat, pro vulgari: *cur luna in coelo deficiat*. Notissimus in fabulis est Lunae amor in Endymionem, formosum illum seu pastorem seu venatorem, quem dormientem in Latmo, monte Cariae, Luna e coelo descendens furtim amplexa et deosculata esse fingitur, quam inde, si deficeret in coelo, delicias apud Endymionem facere dixisse videntur; quod certe ex hoc loco manifestum est. Fabulam Endymionis variis modis post Hesiodum tractatam fuisse, vel ex Scholiast. ad Apollon. Rhod. IV, 57, 58 intelligi potest. Cononem autem Lunae defectum non ex fabula, sed ex causis physicis interpretatum esse, sponte apparet. Trivia (Τριοδῖτις) Luna, ob cultum in triviis, quod fuit Dea τρίμορφος. *Luna* in coelo, *Diana* in Sylvis, *Hecate* apud inferos cf. supra ad Carm. XXXIV, 15. — *furtim* (κλεπτικῶς) ad furta amoris. *rele-*

Idem me ille Conon coelesti lumine vidit
E Bereniceo vertice caesariem
Fulgentem clare: quam multis illa Deorum,
Levia protendens brachia, pollicita est;
Qua rex tempestate, novo auctus Hymenaeo,
Vastatum fines iverat Assyrios,

clivo. V. 7. *coelesti munere* Venet. divino beneficio inter stellas fulgentem. *numine* Cryph. Muret. Stat. fortasse ut sit pro *maiestate.* Statius legendum suspicatur *nomine* vel *coelesti lumine*, ut ad Cononem referatur, divina quadam oculorum acie praeditum. *coelesti in lumine* Vossius et Vulp. adiecta interpretatione: *in coelo tot sideribus relucente.* — Difficile sane est in nominibus tam saepe librariorum negligentia confusis, veram a falsa lectione internoscere. Saepissime autem turbata et permixta sunt *munus* et *numen*; vid. *Drackenborch.* ad Sil. Ital. VIII, 233. et quos ibi laudat. *numen* et *nomen*, vid. *N. Heins.* ad Ovid. Heroid. XII, 78. et Trist. II, 40. 62. *numen* et *lumen*, vid. *Burmann.* ad Ovid. Heroid. XVIII, 155. Trist. II, 223. et Fast. II, 8, 67. interim commoda nobis visa est, quam dedimus, lectio vulgata. vid. not. V. 9. *dearum* Venet. Gryph. Muret. V. 1r. *novis auctus hymenaeis* Gryph. Muret. pro *auctus* reponit *gans* tanquam exsulem abire iubens. *gyro aërio* coelo.

V. 7. *Ille* sc. tam clarus et excellens matheseos et astronomiae peritia; de qua huius pronominis vi cf. supr. ad Carm. LVIII, 2, 3. et *Vulp.* ad h. l. de *Cononis* autem celebritate, cuius magna cum laude aliquoties mentionem iniicit Archimedes, cf. Virg. Ecl. III, v. 40 et ibi *Heyne. coelesti lumine* iunge cum verbo *fulgentem* in v. 9. h. e. vidit me coelesti stellarum fulgore clare resplendescentem; sic nihil difficultatis inesse video; sed in lectione mirum in modum variant editt. (vid. *Var. Lect.*) si quid mutandum sit, malim *coelesti in limite*, vel *limine;* in scribendis enim vocibus *lumen*, et *limen* saepissime aberrarunt librarii. vid. *Burmann.* ad Suet. Calig. 45, et quos laudat *Drackenborch* ad Sil. Ital. I, 66. cf. infr. v. 59 et sic magis expressus videtur versus Callimachi, quem servavit nobis Scholiastes Arati p. 21. Ἠδὲ Κόνων μ' ἔβλεψεν ἐν ἠέρι τὸν Βερενίκης Βόςρυχον, ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς.

V. 10. *levia* pulchra, cf. ad Carm. LXIV, 333. et si tanti est, *Casp. Barth.* Advers. p. 161. *protendens* χεῖρας ἀνέσχεν. *pollicita est* devovit; de more veterum comas diis consecrandi, praeter Stat. et Vulp. ad h. l. cf. *Iunius de Coma* p. 509.

V. 11. *Qua tempestate* cf. supr. ad Carm. LXIV, 73. *nov. auct. Hymen.* novis nuptiis, nova coniuge *auctus*; – *augeri aliqua re*, est aliquid accipere, quod

Dulcia nocturnae portans vestigia rixae,
Quam de virgineis gesserat exuviis.
Estne novis nuptis odio Venus? anne parentum
Frustrantur falsis gaudia lacrimulis,
Ubertim thalami quas intra limina fundunt?
Non, ita me Divi, vera gemunt, iüerint.
Id mea me multis docuit regina querelis,
Invisente novo proelia torva viro.
At tu non orbum luxti deserta cubile,

mactus Anna Fabri in notis ad h. l. in Fragmm. Callimach. V. 15. *atque parentum* in MSS. Statii male! V. 17. *intra lumina* in duobus MSS. Statii; *inter lumina* in uno, ex solemni vocum *limen* et *lumen* confusione; cf. ad v. 7. V. 18. *iuverint* in vulgg. editt. contra metri rationes. Totum versum satis audacter N. Heinsius in notis ad Catull. emendat sic: *Non ita, ne Divi, ut vera gemant, fierint*, a *sino, sivi, sii*. Nos dedimus antiquam lectionem *iuerint* ex editt. Venett. Muret. Stat. Cantabrig. cf. not. V. 21. *Et tu non orbum*

conditionem nostram ampliorem et feliciorem reddit. – Hiatum, quo hic versus laborat, consulto fortasse poëta vitare noluit; de producta ultima in voce *auctus* cf. supra ad Carm. LXII, 4.

V. 13. *Dulcia vestigia*, intellige livorem ex morsiunculis amatoriis. Claud. in Fescenn. v. 126. *Tum victor madido prosilias toro, Nocturni referens vulnera proelii.*

V. 14. *De virgin. exuv.* de virginitatis spolio, de eripienda et spolianda virginitate.

V. 15. Ad declarandam amoris, quo novae nuptae maritos amplectuntur, vehementiam, lepide iam movet Coma Berenices dubium, utrum lacrimae, quas novae nuptae e domo parentum in thalamum novi mariti discedentes ubertim fundere solent, ex animo profectae, an potius falsae et vi expressae videri debeant. Posterius probat exemplo Berenices, quae novi mariti in bellum proficiscentis discidio tanto percussa fuit dolore, ut palam esset, quanto Veneris teneretur desiderio.

V. 16. *Frustrantur gaudia parentum falsis lacrimulis*, parentes, qui gaudent, cum piam filiam tam invito animo a se discedere vident, falluntur falsis eius lacrimulis. Scaliger comparat Fragment. Callimachi, quod vide in Fragment. a Bentleio collectis CXVIII edit. Esnest. p. 486.

V. 18. *Vera gemant* vere et ex animo. *iürint* antique pro *iuverint*. Sic Ennius apud Cic. de Senect. ab initio: *O Tite, si quid ego adiüero curamve levasso.*

V. 20. *Invisente proelia – invisere proelia* est proficisci in bellum.

V. 21. Vitiosum hunc locum

Et fratris cari flebile discidium.
Quum penitus moestas exedit cura medullas:
Ut tibi nunc toto pectore sollicitae
Sensibus ereptis mens excidit! Atqui ego certe

Venett. *Et tu vero orbum* protulit Vossius, quem secuti sunt editor Cantabrig. Vulp. editt. Gotting. et alii. Sed ne sic quidem procedit oratio; ut taceam, substitutam particulam *vero* nimis dissimilem esse antiquae lectioni *non*. vid. not. V. 22. *sed fratris*, peperit hanc lectionem vitiosa lectio versus maioris; recte igitur iam Vossius restituit *et*. saepius quoque voculae *sed*, *et* commutatae sunt scriborum negligentia, vid. *Drackenborch.* ad Liv. XXI, 26, 6. Tom. III, p. 402. — *dissidium* male in nonnullis editt. in *dissidio* enim est dissensio, in *discidio* autem seiunctio. Fuse et accurate de horum verborum discrimine at permutatione disputavit *I. F. Gronovius* ad Liv. XXV, 18, et post eum *Brouckusius* ad Propert. II, 19, 16. et ad Tibull. I, 5, 4. V. 23. *Quam* egregie emendavit Bentleius in not. ad h. l. Confusae sunt hae particulae et in aliis scriptoribus. cf. *Drackenborch.* ad Liv. XXVII, 28, 5. Tom. IV, p. 90. V. 24. *tunc* in aliis ex solemni confusione particularum *tunc* et *nunc*; vid. *Drackenborch.* ad Liv. III, 6, 1. Tom. I, p. 654. cf. not. ad vers. 21. V. 25. *sensibus* esse, e quo, ut nunc legitur, nec sensum commodum elicias, nec nexum facile in eo cum antecedentibus et sequentibus deprehendas, sponte apparet; quem quidem levissima immutatione emendari posse putò sic, si *ut* pro *at* et *nunc* pro *non* rescripseris: *Ut tu nunc orbum luxit deserta cubile.* O quam luxisti tunc, inquit Coma, cum, viro novo in bellum profecto, deserta iaceres in lecto viduo! Sic bene sibi respondent omnia. *Ut* est particula admirantis, et *nunc* ut *tunc* saepissime de re gesta dici solet. vid. *Burmann.* ad Ovid. Heroid. XVIII, v. 95. Egregie autem hanc emendationem confirmat v. 24 ubi *ut* et *nunc* eodem modo dicitur; cui eo magis locus relinquendus videtur, quod particulae *ut* et *at*, *nunc* et *non* in vett. scriptis saepissime confusae sunt librariorum negligentia; de *ut* et *at* vid. *N. Heins.* ad Ovid. Heroid. XII, 1. de *nunc* et *non* *Drackenborch.* ad Liv. IX, 7. 5. Tom. 2. p. 856.

V. 22. *Et fratris* cf. Argum.

V. 23. *Quum;* lege potius, si vis orationi consulere, cum Bentleio *Quam exedit cura med.* cf. supr. Carm. XXXV, 15. *Ignis interiorem edunt medullam.* ubi cf. not. Sic. Horat. *curas edaces*, Hesiodus γυιοβόρους μελεδῶνας dixit.

V. 25 – 26. *mens excidit*, Apollonius Rhod. III, 961: Ἐκ δ' ἄρα οἱ κραδίη στηθέων πέσεν, – *Atqui ego certe – magnanimam*, si sic legimus, supplendum est *te* vid. *Var. Lect.* certe tamen ego, inquit Coma, ad novam Berenices ob mariti discessum animi mollitiem respondens, magnum et fortem animum a prima aetate in te animadverteram. Rem illustrat locus Hygini Poët. Astronom. II, 24. *Hanc Berenicem*

Cognoram a parva virgine magnanimam.
Anne bonum oblita es facinus, quo regium adepta es
Coniugium; quod non fortior ausit alis?
Sed tum moesta virum mittens, quae verba locuta es!
Iuppiter, ut tristi lumina saepe manu!
Quis te mutavit tantus Deus? an quod amantes
Non longe a caro corpore abesse volunt?

e rectis fecit Vossius ex lectione antiqua *sensibus erectis* — *atque ego* Venett. *ast ego* Gryph. Muret. *at te ego* Voss. nostram lectionem proposuit Stat. quem secutus est editor Cant. Graevius. turbavit certe particulas *atqui* et *atque* sexcenties scribarum negligentia; vid. *Drackenborch.* ad Liv. III, 52, 8. Tom. I, p. 760. sed recte monet *Corte* ad Sallust. Iugurth. IV, 3, *atque* interdum poni pro *atqui*, et occupationi inserviens idem notare quod *et tamen*, quod hic quoque locum habere potest. V. 27. *quod regium* Venett. Gryph. *quam regium* in MSS. Statii, unde *Gabriel Faernus* fecit *quum*; sed melior lectio est nostra, quae exstat in editionibus Mureti, Vossii, Cantabr. Graevii, Vulp. V. 28. *quod non fortior auxit avis* Venett. Gryph. *quo non fortius ausit alis* Muretus, commodissime sane, nisi ingrata repetitio τοῦ *quo* offenderet. *quod non fortior haud sit alis* in omnibus MSS. Statii, et sic legit quoque Scaliger. sed recte pro *aut sit* repositum est *ausit*, quod nunc in plurimis editt. apparet. At *Nic. Heinsius* in notis ad Catull. vires ingenii periclitatus legi iussit vel: quo non *fostior* (pro *faustior*) *audit avis*, vel: *quo non fortior hausit Halyn*; neutrum, puto, lectorum plausum feret. V. 29. *Sed cum* Voss. *sed tu* in quibusdam. V. 30. *tersti* in nonnullis. V. 32. *Atque*

nonnulli eum Callimacho dixerunt equos alere, et ad Olympia mittere consuetam fuisse. Alii dicunt hoc amplius, Ptolemaeum, Berenices patrem, multitudine hostium perterritum, fuga salutem petiisse, filiam autem saepe consuetam insiliisse in equum, et reliquam exercitus copiam constituisse et complures hostium interfecisse, reliquos in fugam coniecisse, pro quo etiam Callimachus eam magnanimam dixit. etc.

V. 27. *Bonum facinus* innuitur factum quoddam egregium, quo frater, ut sororem in matrimonium duceret, impulsus fuisse videtur; intelligendum fortasse est illud ipsum, quod memorat Hyginus l. l.

V. 28. *Quod non fortior ausit alis*, quale nemo alius e fortioribus suscipere audeat. *alis* antique pro *alius*. – sic saepius *alid* pro *aliud* dixit Lucretius.

V. 29. *Mittens virum* cf. Tibull. I, 3, 9.

V. 30. *Iupiter ut* (*Himmel wie*) cf. ad Carm. IV, 7.

V. 31. *Tantus Deus* tam potens, intellige Amorem. laudant in hanc rem Virgil. Aeneid. I, v. 718. – *Interdum gremio fovet, inscia Dido, Insideat quantus deus* –.

Atque ibi me cunctis pro dulci coniuge Divis
Non sine taurino sanguine pollicita es,
Si reditum tetulisset is haud in tempore longo, et
Captam Asiam Aegypti finibus adiiceret?
Queis ego pro factis coelesti reddita coetu,
Pristina vota novo munere dissolüo.
Invita, o regina, tuo de vertice cessi,
Invita: adiuro teque tuumque caput:
Digna ferat, quod si quis inaniter adiurarit.

ibi pro cunctis Venett. Gryph. *At quae ibi, prae cunctis* Muretus, qui sine causa aliquot versus, quos excidisse putat, desiderat. *At quae ibi pro cunctis* Statius, qui explicat *pro cunctis* de iis, qui regem comitabantur, vel pro: *palam omnibus, ante omnes*, cui lectioni et priori explicationi calculum adiecit Vossius. *At quae ibi, proh, cunctis* Scaliger, adstipulante Vulpio. Nos secuti sumus editorem Cantabrig. qui versum, ut egregie restitutus est a Bentlein in notis ad h. l., in textum recepit. V. 35. 36. Hi quoque duo versus varia et satis incomta forma in veteribus libris apparent: *Si reditum tetulisset, is aut in tempore longo Captam Asiam Aegypti finibus addiderit* Venett. *Si reditum tetulisset is, haud — adiiceret*

V. 33. *Me* comam, vid. *V. L.*

V. 35. 36. *Si redit. tetul.* etc. Sensus est: si brevi tempore victor ex Asia rediisset coniux; sic satis expeditus mihi videtur hic locus. vid. *Var. Lect.* – *reditum ferre* pro redire iam supra Carm. LXIII, 47. *in* redundat, ut saepe. *Captam Asiam* intellige Syriam, Asiae partem *adiiceret* pro *adiecisset*; sic enim plusquam perfectum et imperfectum nonnunquam iungi solent. vid. *Corte* ad Sallust. Iugurth. LIX, 3.

V. 37, 38. *Queis ego* etc. Verba huius distichi ita mihi inter se iungenda et explicanda videntur: pro quibus omnibus deorum benevolentia impetratis exsolvo nunc vota olim nuncupata (*novo munere*) novo beneficio inter coelites relata. *reddita* tradita, *reddere* saepe est simpliciter *dare, concedere* sic infr. Carm. LXXVI, 26. *O dii, reddite mi hoc pro pietate mea.* *coetu* casus tertius apud poetas, ut in vulgus notum. sic supr. Carm. LXIV, 386.

V. 40. *Adiuro teque tuumque caput.* Bentleius in Fr. Callimachi ed. Ernesti. p. 582 ex Etymol. Magno profert verba Callimachi sic: Σήν τε κάρην, ὤμοσα σόν τε βίον. *adiuro caput* h. e. per caput, per te; vid. de hoc loquendi genere *Drackenborch.* ad Sil. Ital. VIII, 105.

V. 41. Iunge: *quod* (sc. caput) *si quis* etc. h. e. si quis per te commiserit periurium, dignam hoc scelere luat poenam.

Sed qui se ferro postulet esse parem?
Ille quoque eversus mons est; quem maximum in oris
Progenies Thiae clara supervehitur:
Cum Medi peperere novum mare, cumque iuventus
Per medium classi barbara navit Athon.
Quid facient crines, cum ferro talia cedant?
Iuppiter, ut Chalybôn omne genus pereat:

Gryph. Stat. *Si reditum tetulisset, is haud in tempore longo Captam Asiam Aegypti finibus addiderat*, ex veterum librorum scriptora restituit Vossius, quam lectionem MSS. et editt. Colinaei et Aldi auctoritate confirmari testatur editor Cantabr. — Vossio, ut solet, adhaeret Vulpius. Verissima nobis visa est lectio Mureti, quam, interpunctione tantum mutata, dedimus. V. 43. *maxima* in quibusdam, male. V. 44. *Phthiae* Venett. Gryph. Muret. *Phitiae* in MSS. Statii. *Clytiae*, et deinde, aucto, ut ait, iudicio, *Thiae* legendum esse censet Vossius, qui longis ambagibus Medos inde oriundos esse docere studet. V. 45. *irrupere* Gryph. Muretus. *pepulere* ingeniose coniecit Statius, qui in omnibus MSS. invenerat *propere*. sic supra Carm. LXIV, 58. Theseus *vada pellere remis* dicitur. *properare* Scaliger, ut infinitivus pro tempore definito ait. pro *irrupere Nicolaus Heinsius* in notis ad Catullum mavult *rupere*, quod ipsum in Codice optimo Commelini exaratum esse testatur *Burmannus* ad Valer. Flacc. I, 3. *rumpere mare* est mare secare. nostram lectionem primum a Vossio propositam iam receperunt editor Cantabr. et Vulpius. V. 48. ex antiqua lectiona *celicum* fecit Scaliger *sicelicum*,

V. 43 – 46. Nihil, nedum comam mollem et teneram, tam firmum et validum esse, ut ferro resistere possit, probat exemplo montis Athonis, qui licet altissimus vastissimusque fuerit, tamen a Xerse in Graios tendente ferro transfossus transnavigatusque sit. – Montem *Athonem* (nunc *Monte Santo*) in oris Macedoniae maximum a planitie in mare LXXV. mill. passuum excurrentem, post alios descripsit Solin. Polyhist. c. 17. cf. Plin. Hist. Nat. IV, 10. ubi plura veterum loca tam de monte, quam de re, quae Xerxi tribuitur, excitavit *Harduinus*. Inter fabulas rem refert Iuvenalis Sat. X, 173. – – *creditur olim Velificatus Athos, et quidquid Graecia mendax Audet in historia* – –

V. 44. *Progenies Thiae clara* est Sol, Thiae Hipperionis filius, ut recte docuit Bentleius in not. ad h. l.

V. 45. *Peperere* aperuerunt, fretum fecerunt exciso monte.

V. 48. Verba Callimachi, quae Noster expressit, citantur ad Apollon. Rh. II, 375. in Scholis sic: – – – Χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος Γηιόθεν ἀντέλλοντα, κακὸν φυτόν, οἵ μιν ἔφηναν. Fuerunt autem Chalybes fortissimi Scythiae populi,

Et qui principio sub terra quaerere venas
Institit, ac ferri fingere duritiem!
Abiunctae paulo ante comae mea fata sorores
Lugebant, cum se Memnonis Aethiopis
Unigena impellens nutantibus aëra pennis
Obtulit Arsinoës Chloridos ales equus.

ex cuius mente *sicelices* vel *sicilices* cultra tonsoria notant. Sed Vossius inde exsculpsit *celtum*, cui *celtis* est sculptorum et lapicidarum instrumentum, idem fere, quod caelum; lege, quam docte uterque pro re sua pugnet! in nonnullis expressum est *Iupiter ut telorum*, quidni *cultrorum?* Nos acquiescimus in lectione *Iupiter ut* Χαλύβων, quam ex Fragmm. Callimachi (vid. not.) iam revocavit *Angelus Politianus*; et sic est in editionibus Mureti, Graev. Vulp. — V. 50. alii legunt *frangere*. V. 51. *abruptae* Scaliger. V. 53. *Unigena impellente natantibus* Muretus. *nictantibus* coniecit Bentleius. *aëre* male tentat Statius. V. 54. *Arsinoës*

ferro praecipue cudendo insignes. cf. Scol. ad Apoll. Rhod. I, 1323. et Muret. ad h. l. – *Chalybon* forma graeca, ut hiatus evitetur. *Iuppiter, ut* utinam; antiqua optantium et devoventium formula cf. Vulp.

V. 50. *Institit* studuit, tentavit. Sic passim hoc verbum inservit periphrasi; exempla collegit *Drachenborch.* ad Liv. XXX, 12. Tom. IV, p. 428.

V. 51 – 54. Sensus est: Flebant et dolebant, a quibus paulo ante disiuncta sum, relictae in capite Berenices comae sortem meam, cum Zephyrus, qui me auferret, ex aëre apparuit. – Iam videamus de singulis: Relictae in capite Berenices comae, (nam ex vertice tantum comas sibi absciderat Berenice) dicuntur *sorores*, ex eadem quasi stirpe enatae; *abiunctae*, quia arcto ante et sororio vinculo inter se coniunctae fuerant; agnosce dictionem poëtae Alexandrini, personae, quae loquens induta est, accommodatam. *Chloridos ales equus.* haud dubie intelligendus est Zephyrus, Chloridos vel Florae amasius, vid. Ovid. Fast. V, v. 195. seq. *ales*, venti enim a poëtis finguntur alati; de ipso Zephyro Claudianus de Rapt. Proserp. II, 88. – – – *ille novo madidantes nectare pennas Concutit.* – – fusius de *alatis ventis* nos egimus in Commentatione: *de alatis imaginibus apud veteres*, p. 23. *Gothae* 1786. – *equus*, nam venti ad eorum velocitatem adumbrandam, vel cum equis comparantur, vel equitantes inducuntur. Sic *Thraces equi* venti dicuntur Valerio Flacco I, 611. et notus est Ζέφυρος ἱππεύσας ex Euripid. Phoeniss. 220. et *Eurus per Siculas undas equitans* ex Horat. Od. IV, 4, 43. Nec dixerim, quam recte *ventos equitantes* de curru invectis interpretetur *Heyne* ad Virgil. Aen. II, 418, licet alias bigis

Isque per aetherias me tollens advolat auras,
Et Veneris casto conlocat in gremio.
Ipsa suum Zephyritis eo famulum legarat,

Locridos legi iubet Bentleius, quod nemo veterum memoriae prodiderit, Arsinoëm seu Venerem Chloridos cognomine usam esse; at *Locridem* Venerem seu Arsinoëm eodem modo a poëta dici potuisse Vir doctus autumat, quo illa versu 57 *Zephyritis* dicta est; *nam*, pergit ille, *ut Zephyritis a Zephyrio Africae promontorio, ita et Locris dicetur a gente Locrorum, qui regionem eam tenebant.* Testatur certe Achilles Statius, in duobus MSS. pro *Chloridos* exaratum fuisse *Locridicos*, et in uno *Locritos*. — *ales eques* mavult Statius. V. 55. *Hisque* Venett. Gryph. *umbras* Statius, Scaliger, Vossius, Vulpius; ideo, quod noctu Coma e Veneris invecti apud poëtas et sculptores venti appareant. – Arsinoë autem, Ptolemaei Philadelphi soror et coniux, et Berenices nostrae mater adoptiva, non Veneris solum sed Chloridos quoque nomine ab Aegyptiis culta fuisse videtur, quod nisi aliunde colligi posset, ex hoc certe loco intelligitur. vid. ad v. 57. – Zephyrus dicitur *unigena*, h. e. frater (συγγενής, ὁμόσπορος, conf. supra ad Carm. LXIV, 301,) Memnonis Aethiopis, cuius mater aeque ac ventorum (Hesiod. Theog. v. 378.) Aurora fuisse traditur. – *impellens aëra nutantibus pennis*, dimovens et secans aëra pennis subinde se moventibus. – Fuerunt tamen praeter Catulli interpretes multi, qui *Chloridos alitem equum* de Pegaso interpretarentur; sic *Rittershusius* ad Opp. Cyneg. I, 233. *Potterus* ad Lycophr. v. 17. *Rubenius* de Re Vest. p. 206. et alii; at de nostra explicatione cf. Voss. Vulp. ad h. l. *Spanhemius* de Usu et Praest. Numism. Diss. V, p. 274. et *Wernsdorf.* ad Poët. minor. Tom. I, p. 271.

V. 55. *advolat*, nimirum ad Venerem; nisi forte legendum sit *evolat.*

V. 56. *in gremio Veneris* nempe ut tactu Veneris immortales fierent. Tactu enim Veneris, ut narrant poëtae, omnia fiunt ἀθάνατα vel *immortalia.* Illustris in hanc rem est locus Theocriti XVII, 37, qui de hac ipsa Berenice, de cuius coma hic sermo est, agit. cf. inprimis Idyll. XV, 108.

V. 57. *Zephyritis*, Arsinoë, quae pro Chloride ab Aegyptiis culta, et inde, quod illa uxor esset Zephyri, Zephyritis appellata videtur. Venus enim sub cuius nomine eamdem Arsinoen cultam fuisse constat, aperte a Zephyritide distinguitur a Stephano de Urbibus sub voce Ζεφύριον, ἔστι καὶ ἄκρα τῆς Αἰγύπτου, ἀφ' ἧς ἡ Ἀφροδίτη καὶ Ἀρσινόη Ζεφυρῖτις, ὡς Καλλίμαχος. Puto autem deam non ab Aegypti promontorio Zephyrio, ubi templum illa habuisse dicitur, sed ab ipso deo, vel marito, qui promontorio nomen dedit, Zephyritidem vocatam esse. Cf. de *Arsinoë* et diversis

Grata Canopaeis in loca litoribus.
Scilicet in vario ne solum limite coeli
Ex Ariadneis aurea temporibus
Fixa corona foret; sed nos quoque fulgeremus
Devotae flavi verticis exuviae.

aede sublata sit. Equidem praeferendam putavi vulgatam lectionem *auras*, quam secuti sunt Aldus, Parthen. Muretus. *aurae* enim *aetheriae* ubivis apud poëtas occurrunt, non *umbrae*. Sic pro *aura* male substituerunt *umbra* apud Horat. Od. I, 22, 18. ubi vid. *Bentleius*. V. 58. *grata Canopaeis incola* in plerisque vett. *gnata* in nonnullis. Vitium subodoratus est Vossius, qui pro *incola* reposuit *in loca*. Pro *Canopaeis* Statius in MSS. invenerat *Canopicis*, unde legendum suspicatur *Canopitis* seu *Canopiticis*. — *Canopiis* scribit Vulp. V. 59. Corruptissima principium huius versiculi legitur in MSS. Statii et aliis, unde varia eiusdem pro cuiuslibet ingenio forma effìcta est: *Dii bene fecerunt* Theodorus Marcilius, *Ludit ubi, vario* Scaliger; *Sidere ubi vario* Voss. cum fido Achate Vulpio. Nos revocavimus vulgatam, quae exstat in editt. Ald. Venett. Gryph. Muret. Idem pro *lumine*, quod dedit Vossius, reposuimus lectionem omnium editt. antiquiorum *limite* cf. not. ad v. 57. V. 60. *Aut*

eius nominibus Callimachi Epigr. V, ubi interpretes Arsinoën Chloridos quoque nomine usam esse observant. – Ceterum in Cypridem Arsinoën ἀνακειμένην ἐπὶ Ζεφυρίδος ἀκτῆς exstat epigramma Posidippi in Analectis Vett. Poëtt. Graec. Brunckii XXI, Tom. II. p. 51. – *famulum* Zephyrum, quem famuli partes apud Chloridem agere, non est, quod mireris.

V. 58. *Grata Canop. in loca lit.* in gratam et iucundam regionem ad littora Canopaea. Est descriptio Aegypti, a Canopo, urbe eius celeberrima, ad ostium Nili, quod ipsum dictum est *Canopicum* vel ut h. l. *Canopaeum*, sita; veterum loca de hac urbe et Nili ostio exponentia vid. apud Cellar. Not. Orb. Ant. IV, 1. p. 15 et 21. *grata*, quia ibi fuit patria et sedes, ubi regnavit Arsinoë. *Canopaeis littoribus* est casus sextus.

V. 59. *In vario limite coeli*, in coeli regione variis sideribus distincta; *limes coeli* est certa quaedam coeli regio; Achilles Stat. laudat in hanc rem Gell. Noct. Attic. II, c. 22. confirmat autem huius loci lectio coniecturam nostram, quam ad v. 7. proposuimus.

V. 61. *Corona* de Ariadnes Corona, ex eius capite a Baccho in sideribus collocata, vid. Hygin. Astron. II, v. 5.

V. 62. *Verticis exuviae* comae. Sic Senec. Hippolyt. v. 1181. *Placemus umbras, capitis exuvias cape, Laceraeque frontis accipe abscissam comam.*

Uvidulam a fletu, cedentem ad templa Deûm, me
  Sidus in antiquis Diva novum posuit.
Virginis et saevi contingens namque Leonis
  Lumina Callisto iuncta Lycaoniae
Vertor in occasum, tardum dux ante Booten,
  Qui vix sero alto mergitur Oceano.
Sed quamquam me nocte premunt vestigia Divûm,

Ariadneis Scaliger. male! V. 63. *Vividulo a flatu* Scaliger. *Uvidulum a fluctu* operose defendit Vossius; innui autem a poëta putat vulgarem hominum opinionem, ex qua defunctorum, antequam ad campos Elysios aut sedes superas penetrarent, Oceanum transire creditae sunt, et hinc *uvidulum fluctu sidus* esse maris vel aëris marini humore roscidum atque imbutum. Vossium sequitur, et reconditam eius, qua hanc lectionem confirmarit, eruditionem magnifice collaudat Vulpius. *Uvidulam ac fletus edentem* coniecit *Nic. Heinsius* in notis ad Catull. *Dione* pro *deûm me* Parth. V. 66. *Callisto iusta* (pro *iuxta*) *Lycaonida* Scal. Voss. Vulp. Cantabr. contra metri rationes; nuspiam enim exemplum exstat, ubi ultima *iuxta* correpta sit, nostram lectionem tuentur omnes editt. antiquiores.

devotae diis promissae. *flavi verticis*, sic *flavus vertex* de flavis crinibus supra dicebatur Carm. LXIV, 53. de pretio flavorum crinium apud veteres vid. nos supra ad idem Carm. v. 98.

V. 63. *Uvidulam a fletu* quam invita enim Coma de vertice Berenices cesserit, testatur ipsa v. 39, 40. cf. v. 75. – *templa deûm* antique pro coelo; sic *lucida templa coeli* de coeli regionibus sidereis Lucret. I, 1013. et sic idem saepius *templa* et *domus deûm vel coeli*. – *diva* Venus.

V. 65. Locum, quem inter sidera occupaverit Coma, enumeratione vicinorum siderum luculenter describit. Habet nimirum illa, ut Scaliger iam ad hunc locum observavit, ab ortu Bootem sive Arctophylaca, ab occasu dorsum Leonis, a septentrionibus posteriores pedes Ursae maioris, a meridie Virginem. – pro *namque*, cum id a sede sua, quam in versus limine obtinere debebat, nimis remotum sit, legendum puto *nempe*, quod egregie quadrat.

V. 66. *Lumina* sidus *Callisto* Καλλιστῖ casus tertius. Fabula Callistus, Lycaonis Arcadum regis filiae, a Iunone in ursam mutatae, in vulgus nota est.

V. 67. *Tardum Booten.* Arctophylax, quia sero occidit, et polo propior tarde procedere videtur, modo *tardus* Ovid. Met. II, 177. modo *piger* Fast. III, 405. Claud. Rapt. Pros. II, 190. modo *serus* Propert. III, 5 35. vocatur, nisi quis in persona Bootae de bubulcorum tarditate cogitare malit; de fabula Bootae vid. Hygin. II, 4.

V. 69. – 70. Sensus: quam-

Luce autem canae Tethyi restituor:
(Pace tua fari haec liceat, Rhamnusia virgo:
  Namque ego non ullo vera timore tegam:
Non, si me infestis discerpant sidera dictis,
  Condita quin veri pectoris evolüam:)
Non his tam laetor rebus, quam me abfore semper,
  Abfore me a dominae vertice discrucior:
Qui cum ego, dum virgo quondam fuit, omnibus expers

V. 70. *Lux autem canae Tethi restitnem* in omnibus MSS. Stat. *restituam* in uno, unde ille legendum putat: *Lux autem canae Tethyi restituat.* V. 73. *discerpant sidera dextris* coniecit Bentleius. V. 74. *vere* in aliis. V. 77. Vox *expers* aperte est vitiosa, et sensum totius distichi turbat. Nam quod Vossius demonstratum ivit, virgines honestiores olim unguentis abstinuisse, et simplici oleo capillum unxisse, id nec verum est, nec difficultatem tollit. Hinc iam Achilles Statius ex *expers* fecit *expressa*,

quam ea mihi contigit felicitas, ut pedibus deorum noctu tangar, interdiu autem in Tethyos gremio delitescam, etc. – *Vestigia divûm me premunt*, sic sidus Eridani θεῶν ὑπὸ ποσσὶ φορεῖται apud Aratum Phaenom. 360. Vulpius in hanc rem laudavit Virgil. Ecl. V, 56. et Manil. Astronom. I, 799. *Tethys*, *yos*, est uxor Oceani, at *Thetis*, *tidos*, uxor Pelei; in hac penultima corripitur, in illa producitur; quod non monuissem, nisi saepius in re tam levi aberrare iuvenes animadvertissem.

V. 71. *Rhamnusia virgo*, Nemesis, ultrix superbiae et insolentiae. vide supra ad Carm. LXIV, 396.

V. 72. Iunge: *non tegam*, non celabo, occultabo, *ullo timore* ob ullius rei timorem. Male Vulpius iungit *non ullo timore*, et *tegam* contra latinitatem explicat: *in apertum proferam*, *retegam*, nec vidit, plane huic explicationi repugnare versum sequentem.

V. 73. *infestis discerpant dictis. discerpere dictis* dictum est, ut proscindere, lacerare dictis

V. 74. Similiter Theocritus Idyll. XXIX, 3: κ' ἠγὼ μὲν τὰ φρενῶν ἐρέω κέατ' ἐν μυχῷ. *quin evolüam*, imo aperiam et explicabo; *evolvi* dicitur, quod involutum et complicatum fuit. Male Vulpius *evolvere* de linguae volubilitate, orationis copia, celeritate et loquendi libertate explicat. – *condita pectoris veri*, quae latent in animo sincero, intima sensa animi.

V. 75. *Non his tam laetor rebus*, tamen his rebus non tantum laetor, quantum etc. particula *tamen* post *quamquam*, *etsi* saepissime omittitur; si quis in re nota exempla desiderat, adeat *Cortium* ad Sallust. Iugurth. XXV, p. 577.

V. 77. 78. Ex his duobus versibus, nisi vitium, quod insidet,

Unguentis, una millia multa bibi.
Nunc vos, optato quas iunxit lumine taeda,
Non prius unanimis corpora coniugibus
Tradite, nudantes reiecta veste papillas,
Quam iucunda mihi munera libet onyx:

alii *expreta* vel *aspersa;* et N. Heinsius in notis ad Cat. *expersa;* nos qualemcunque corrigendi rationem proposuimus in not. V. 78. Ex *una*, quae est constans lectio omnium MSS. et editt. veterum, Vossius, ut labanti lectioni *expers* in versu maiori baoum tibicinem supponeret et locum simul doctrinae suae copias explicandi haberet, fecit *murrhae*. — Sane ex hac Vossiana veteres corrigendi norma quidvis pro quovis reponi licebit. Nihilominus hanc a Vossio effictam lectionem *mirificam* et *quantivis pretii* vocat et probat Vulpius. V. 79—82. Versus sequentes Iosephus Scaliger ex antiquis Codicibus restituit sic: *Nunc vos, optato quae iunxit lumine taeda Non post unanimis, corpora, coniugibus; Tradite*

tollitur, sensus exit absurdissimus. Qui quaeso, enim coma in capite Virginis Berenices, omnibus unguentis abstinentis, multa millia simul unguenta bibere potuit? Vitium haud dubie latet in voce *expers*, quam varie iam tentarunt interpretes; vid. *Var. Lect.* pro qua mihi quidem rescribendum videtur *explens* passive, se explens, expleta Ex infinitis exemplis hunc verborum activorum usum probantibus defungi liceat uno Catulli, qui supra Carm. LXIV, 324: *O decus eximium, magnis virtutibus augens.* pro *aucte*, ubi vid. not. Et sic sensus est: in cuius vertice olim, cum virgo esset Berenice, et omnibus se expleret et saturaret unguentis, multa simul millia unguenta bibi.

V. 79 - 82. De lectione et mira versuum sequentium explicatione vid. *Var. Lect.* Ceteris lectionibus haud dubie praeferenda est nostra, quam dedimus ex editt. Mureti, Gryph. Cantabr. Graev., quae sensum satis commodum fundit hunc: nunc vos, novae nuptae, ne prius nudatae vestibus, corporum vestrorum copiam unanimis maritis facite, quam ex onyce iucunda mihi munera libaveritis. – Sed et sic de loci integritate valde dubito. Nam primum editiones antiquissimae et libri MSS. omnes, teste Achille Statio, pro *Non prius* in v. 80. offerunt *Non post*, quod a librariis cum *Non prius* commixtum esse vix credas: deinde ex norma loquendi debebat esse *Ne prius* – *tradite*. Denique temporum consecutio in v. 82. pro *libet* postulabat *libaverit*. – Mihi quidem omnis huius loci corruptio manasse videtur ex mixta particula *Nunc* cum *Non* in v. 80, quarum particularum confusione corruptus quoque est versus 21, ubi vid not. Locus igitur mihi rescribendus videtur sic;

Vester onyx, casto petitis quae iura cubili.
  Sed quae se impuro dedit adulterio,
Illius, ah! mala dona levis bibat irrita pulvis:
  Namque ego ab indignis praemia nulla peto.
Sic magis, o nuptae, semper concordia vestras
  Semper amor sedes incolat assiduus.
Tu vero, regina, tuens quum sidera Divam
  Placabis festis luminibus Venerem
Sanguinis expertem, non votis esse tuam me,

nudantes reiecta veste papillas, Quae (quod mutat Scaliger in *qua*, ut sit pro *ut*) *iucunda mihi munera libet onyx*: Iungi autem debent verba sic: *nunc vos, corpora, quae taeda iunxit lumine optato coniugibus non post unanimis, nudantes papillas reiecta veste, tradite mihi munera iucunda, quae onyx mihi libet*; hoc sensu: nunc puellae, quae nupsistis maritis haud in concordia permansuris, cum in eo estis, ut cum illis concumbatis, tradite mihi munera, nempe unguenta ex onyce depromta.— Secuti autem sunt Scaligerum editores deinceps fere omnes. Equidem vero huius loci interpretatione nil vidi ineptius et absurdius: Puellae primo statim cum novis maritis concubitu muneribus placare debent futuram eorum perfidiam!!! De nostra lectione v. not. V. 83. *colitis quae iura* Ald. Gryph. Muret. Ex *quaeritis*, quod in libris MSS. invenerat Achilles Statius, fecit ille *quatitis*, et Vossius *quaeris*; male! *petitis* exstat in edit. Parthen. defendente Scaligero. V. 85. *ab* deest in quibusdam. *Illius aura levis* Venet. Gryph. V. 86. *Namque indignatis* Vossius. V. 87. *Sed magis* parum commode in aliis. V. 91. In libris MSS. et

Nunc vos, optato quas iunxit lumine taeda, Nunc post (vel *vos*) *unanimis corpora coniugibus Tradite, nudantes reiecta veste papillas, Sic iucunda mihi munera libet onyx: Nunc post* dominae meae exemplo in posterum: vel iunge *post unanimis* in unanimitate postero tempore permansuris. Cui nimis audacter a me repositum videtur *Sic* pro *Quam* in v. 82, ille servet antiquam lectionem *Quae*. Sed multo aptior est particula *Sic*, (h. e. hac conditione) cui egregie respondet v. 87. *onyx* vasculum unguentarium ex onyce sive alabastrite.

V. 83. *casto petitis quae iura cubili.* per iura casto coniugio explenda intellige fidem, unanimitatem etc.

V. 89 *tuens sidera*, sublatis in coelum oculis; gestus ardenter precantium.

V. 91. *Sanguinis expertem:* Veneris enim arae nihil sanguinis offundebatur: de ara Veneris Paphiae Tacit. Hist. II, 3. *sanguinem arae offundere vetitum.* cf. *Cerdanus* ad Virg. Aen. I, 407. — *non votis esse tuam me*,

Sed potius largis effice muneribus.
Sidera cur retinent? utinam coma regia fiam:
Proximus Hydrochoi fulgeret Oarion.

editt. vett. legitur hic versus sic: *Sanguinis expertem non vestris esse tuam me*. Ex *vestris* iam Pontanus fecit *votis*, quem secuti sunt Parthen. Gryph. Muret. Graev. et alii. Magis tamen mihi arridet coniectura Statii, *ni vestris* in *verbis* mutantis. *ne siveris esse* refinxit Scaliger; at Vossius fidens doctrina sua et auctoritate, hunc et sequentem versum hac forma incedere iubet: *Sanguinis expertem non verticis esse tuam me Si potis es, largis effice muneribus*. de sensu sapienter nihil monet Vossius. Bentleius denique pro *sanguinis* rescribit *unguinis*, et amplectitur emendationem Scalig. *ne siveris*. V. 92. *affice* male in quibusdam. V. 93. *sidera cur iterent?* vetus lectio, sed parum probabilis; explicant passive: cur iterentur? h. e. cur geminentur sidera? cur augeatur siderum numerus? *Sidera cur inter?* non male legit Theodorus Marcilius; nos acquievimus in lectione vulgata. V. 94. *Proximus Arcturus fulgeat Erigonae* contra omnem vett. librorum auctoritatem hunc versum ita exhibuerunt et defenderunt Marcilius, Muretus et alii, recte iam refutati a Scaligero et Voss. — *fulgeat* in quibusdam.

sed potius etc. non promissis tantum, sed largis potius muneribus a Venere impetrare stude, ut in caput tuum redire et tuam rursus me esse patiatur.

V. 93. *retinent*. sc. me. vid. *Var. Lect.*

V. 94. *Proximus Hydrochoi fulgeret Oarion*. Sensus est: Tum per me licet Orion vicinus Hydrochoo, (a quo vel maxime ille disiunctus est) fulgur et procellas comparet. – *fulgeret* ab antiquo *fulgerare* pro *fulgurare*. – *Hydrochoi* graece pro Hydrochoo. Est autem Hydrochous seu Ganymedes unum e duodecim signis Zodiaci.

CARMEN LXVII.

AD IANVAM MOECHAE CVIVSDAM.

Poëta infamem quamdam mulierem notaturus increpat eius ianuam, et tanquam nequitiae magistram obiurgat. Hinc inter poëtam et Ianuam exoritur colloquium, quo primum Ianua omnem in se translatam culpam a se amoliri studet, deinde sceleratas incestae mulieris libidines, partim aperte, partim obscure, indicat. – Quae fuerit turpis illa mulier, quis Balbus,

quis pater, quis filius et ceteri boni sodales, id nec facile ex historiis cognosci potest, nec, si posset, ex eiusmodi hominum cognitione magna in nos redundaret utilitas. Recte igitur stultum esse, ad h. l. iudicat Muretus, si quis ea, quae ne tum quidem, nisi a paucis, intelligi possent, coniectura se assecuturum esse autumet. Ceterum simili modo Ianua loquens inducitur a Propertio lib. II, El. 16, quem cum Nostro compara.

CATVLLVS.

O dulci iucunda viro, iucunda parenti,
Salve, teque bona Iuppiter auctet ope,
Ianua: quam Balbo dicunt servisse benigne
Olim, quum sedes ipse senex tenuit:
Quamque ferunt rursus voto servisse maligno,
Postquam est porrecto facta marita sene.
Dic agedum nobis, quare mutata feraris

V. 4. *Olim quum has aedes* coniecit Iani Douzae filius. V. 6. *proiecto*, h. e. expulso vel dimisso; Venett. Gryph. Muret. *provecta* in marg. ed. Gryph. *Postquam est porrecto facta marita soror* ex libro scripto Commelini profert Vossius. *Postquam est proiecto functa marita sene* tentat Stat. *es* et *est* promiscue in libris veteribus. V. 7. *Dic age de nobis* vel

V. 1. *Iucunda* obsequiosa et commoda ministra, *viro*, si diis placet, *dulci*, qui uxorem scortari sinit, *parenti*, qui filii adeo cubile polluit. cf. v. 20. seqq.

V. 2. *Salve.* εἰρωνικῶς salvere iubet Ianuam, flagitiosis hominibus patentem. Sic supra Carm. XLIII, v. 1. *Salve, nec minimo puella naso, Nec bello pede, nec nigris ocellis*, etc. *teque bona Iup. auctet ope.* Imitatus est Ovid. Fastor. I, 612.

V. 3. *benigne*, bene et honeste.

V. 5. *voto maligno*, cupiditatibus inhonestis et turpibus, scortationi.

V. 6. *Postquam est porrecto facta marita sene.* Sensus est: postquam mortuo Balbo uxor in hanc domum deducta est. *porrecto* a situ mortuorum. Collocabantur scil. apud veteres mortuorum corpora domi sic, ut ianuam versus porrecta iacerent. vid. *Kirchmannus de Funeribus Romanorum* l. 1. c. 12. – *facta marita est* trahunt interpretes ad *Ianuam*, et *marita* pro *maritalis* explicant; sed id admodum durum mihi videtur; ego intelligo mulierem, quae ex meretrice est facta marita. Pro *facta* legendum olim suspicabar *lecta* vel *ducta*, sed salsius fortasse dixit poëta *facta est*, a patre nimirum et filio simul.

In dominum veterem deseruisse fidem.

IANVA.

Non, ita Caecilio placeam, quoi tradita nunc sum,
  Culpa mea est, quamquam dicitur esse mea.
Nec peccatum a me quisquam pote dicere quidquam:
* Verum isti populo ianua quidque facit:
Qui, quacumque aliquid reperitur non bene factum,
  Ad me omnes clamant: Ianua, culpa tua est.

CATVLLVS.

Non istuc satis est uno te dicere verbo;
  Sed facere, ut quivis sentiat et videat.

IANVA.

Qui possum? nemo quaerit, nec scire laborat.

CATVLLVS.

  Nos volumus: nobis dicere ne dubita.

IANVA.

Primum igitur, virgo quod fertur tradita nobis,

de vobis in libr. vett. *dic age dic nobis* Stat. V. 9. *plateam* in libro Maffei, unde Statius legendum putat *pateam*. pro *tradita* exhibent Gryph. Murett. et editt. aliae: *credita*; saepissime autem *credere* et *tradere* permutata sunt. vid. *Burmann.* ad Ovid. Metam. II, 378. et *Drackenborch.* ad Sil. Ital. XVI, 371. V. 12. Hic lacuna in antiquissimis codicibus fuisse videtur, quam pro suo quisque ingenio explere studuit: hinc alius: *Verum isthaec potius ianitor ipse facit*: alius: *Verum istis me auctorem esse facit populus*; alius: *Verum isti populo di mala multa ferant*: alius: *Verum isti populo ianua quid reficit.* Statius coniiciebat: *Verum istis probri ianua quidque facit.* Scaliger: *Verum istis populi naenia, Quinte, facit.* Vossius: *Verum isti populo Ianua quid faciat?* En vanum VV. DD. in eiusmodi veterum locis studium! nos dedimus lectionem Graev. V. 17. *Quid possum* MSS. Stat. *Quid possit* in libro Scalig. unde ille: *Quid possis.* V. 18. *Nos volumus vobis dicere, ne dubita* MSS. Stat. unde ille *nec dubia* reponit; pergit nimirum ex hac lectione Ianua loqui.

V. 9. *tradita.* Caecilium Balbi haeredem fuisse, facile ex usu verbi *tradere* colligas.

V. 11. *Nec peccat.* etc. nec quisquam quidquam mihi culpae vertere potest. *quisquam* et *quidquam* suaviter sibi respondent.

V. 12. Friget hic versus, quamcumque lectionem sequaris. vid. *Var. Lect.*

V. 16. *facere* probare et declarare.

Falsum est. Non illam vir prior attigerat,
Languidior tenera quoi pendens sicula beta,
Nunquam se mediam sustulit ad tunicam:
Sed pater illius nati violasse cubile
Dicitur, et miseram conscelerasse domum;
Sive quod impia mens caeco flagrabat amore,
Seu quod iners sterili semine natus erat.
Et quaerendum unde unde foret nervosius illud,
Quod posset zonam solvere virgineam.

CATVLLVS.

Egregium narras mira pietate parentem,
Qui ipse sui gnati minxerit in gremium.

V. 20. *namque illam — attigerat* Stat. *non qui illam vir prior attigerit* Vossius, accedente Vulpio. *nonque illam vir prior attigerat* Graev. v. not. V. 22. *sustulit hanc tunicam* in omnibus MSS. Stat. unde ille coniectat: *Nunquam se media sustulit hinc tunica.* V. 23. *ipsius* in nonnullis. *ille sui* tentat Scaliger. V. 25. *tecto — amore* in quibusdam MSS. Stat. V. 27. *Quaerendumque nec unde foret* Parthen. Voss. Vulp. *Ne quaerendum aliunde foret* Gryph. Muretus. *Et quaerendum unde foret* in omnibus MSS. Stat. qui primum vidit, particulam *unde* geminandam esse. *Et quaerendum aliunde foret* editor Cantabr. Graev. V. 30. *imminxerit* in

V. 20. Non *illam*. Suspectam hanc lectionem esse, apparet ex *Var. Lect.* Equidem legendum puto: *Nunquam illam*, quod facile ex corruptis lectionibus elici potest; et sic oratio multo fit concinnior et gravior ob repetitionem particulae *nunquam* in versu 22.

V. 21. *sicula* gladiolus, diminutivum a sica. Similes locutiones, quibus pars, qua viri sumus, petulanter exprimitur, non gravatus est, e penu sua depromere Vulpius. cf. Stat.

V. 24. *conscelerasse domum*, cf. supra Carm. LXIV, 405.

V. 25. *caeco amore*, quo quis ad explendam libidinem, nulla legum humanarum ratione habita, caecus agitur.

V. 26. *Seu quod iners sterili semine natus erat*, quod virum se praestare non poterat.

V. 27 – 28. Sensus: Et alius quispiam, undecumque tandem foret, exquiri debebat, qui ad eripiendam virginitatem nervosior, h. e. vi mascula magis instructus esset. *nervosius* hinc Graecis νεῦρα, τὰ αἰδοῖα. – *zonam solvere* vid. quod laudavimus supra ad Carmen LXI, 53 et II, 13.

V. 30. *Qui ipse* etc. qui cum nuru sua adeo concubuerit. Si quis exempla rem obscenam illustrantia desiderat, adeat ad h. l. Interpretes et conferat Pers. Sat. VI, 73.

IANVA.

Atqui non solum hoc se dicit cognitum habere
  Brixia, Cycnaeae supposita speculae,
Flavus quam molli percurrit flumine Mela,
  Brixia, Veronae mater amata meae:
Sed de Posthumio, et Corneli narrat amore,

uno Statii. V. 31. *Atqui non solum hunc* (se impium et libidinosam patrem) Gryph. Muret. Graev. V. 32. *Chinaea — specula* Venett. Gryph. Cantabrig. *Chinaeae — speculae* Muretus et alii: nostram lectionem defendit Vulpius. vid. not. *suppositam in specula* vel *supposita in specula* in nonnullis, haud dubie versus fulciendi causa, sed syllaba brevis, sequenti syllaba cum *sp* incipiente, producitur. Exempla congessit Vulpius ad Tibull. I, 5, 28. V. 33. 34. Hos duos versus spurios et mala manu importatos esse, quod non solum historiarum veritati, sed etiam linguae latinae proprietati, atque omnino elegantiae Catulli repugnent, acriter contendit *Scipio Maffeius* in libello Italico, quem edidit: *De antiqua Veronae conditione*, sed eosdem in fidem suam recepit et motas a Maffeio difficultates eleganter et docte expedire studuit *Paullus Galleardus* in Opusculo inscripto: *Parere intorno all' antico stato de' Cenomani ed ai loro confini.* Utriusque argumenta proposuit et diligenter examinavit ad h. l. Vulpius, qui in sententiam Galeardi discedens dignos omnino hos versus Catullo esse magno eruditionis apparatu et idoneis argumentis ostendit. pro *percurrit* in v. 33 male legitur in nonnullis *praecurrit*, ut docet *Wesselingius* in notis laudatus. V. 35. *Postumii* in

V. 31. seqq. Sensus: Atqui non huius nefandae libidinis tantum testem se profitetur Brixia, sed eadem quoque de adulterio cum Posthumio et Cornelio facto narrat – *Brixia* (nunc *Brescia*, ut notat Cellar. Geogr. Antiq II, c. 9.) *caput gentis Cenomanorum* appellatur a Livio XXXII, 30. Describitur iam Brixia primum a situ, *Cycnaeae supposita speculae* h. e. arci vel colli; ponamus in hanc rem verba, quae Vulpius ex libello *Ioannis Chrysostomi Zanchii de Origine Orobiorum sive Cenomanorum ad Petrum Bembum* lib. II, protulit: *Declarare*, scribit ille, *nobis voluit poëta lepidissimus, principem illius arcis, summo in collis cacumine positae, fundatorem ac conditorem fuisse Cydnum, illum Liguris filium, quem Graeci Cycnum vocant, quae ad Caesaris usque tempora proprio nomine ab auctore Cycnea specula cognominaretur, non Cichonia aut Chinnea, ut in libris minus accurate scriptis reperiri solet.* – Collem ipsum Brixiae imminentem hodie vocari *Cigneo*, ex *Heliae Capreoli Monumentis Brixianis* refert laudatus a Vulpio *Paullus Galeardus* in *Observationibus ad priscam Inscriptionem, aliasque Brixianas antiquitates, editis in Volumine XXX. Epheme-*

Cum quibus illa malum fecit adulterium.
Dixerit hic aliquis: Qui tu isthaec, ianua, nosti,
Quoi nunquam domini limine abesse licet.
Nec populum auscultare: sed huic suffixa tigillo
Tantum operire soles, aut aperire domum?
Saepe illam audivi furtiva voce loquentem
Solam cum ancillis haec sua flagitia,
Nomine dicentem, quos diximus: utpote quae mî
Speraret nec linguam esse, nec auriculam.
Praeterea addebat quemdam, quem dicere nolo
Nomine, ne tollat rubra supercilia.

nonnullis. V. 37. *Quid? tu isthaec* in MSS. Statii, non male. V. 38. *divûm limine* ex libris melioribus profert Vossius, et intelligit Penates vel Lares. V. 39. *haec suffixa tigillo* in MSS. Statii V. 42. *Solam consiliis* vel *conciliis* in editt. antiquis, unde Manutius legendum suspicatus est *consciolis*, adstipulantibus Mureto et Scaligero; quos secuti sunt Cantabr. et Graev. et vere diminutivorum usu maxime delectatur Catullus. At Vossius legi iubet *Caeciliis*, h. e. agnatis Caecilii, cuius mentio facta est versu 9, et sic legebat iam Parthenius; nec incommoda videtur nostra lectio, quam protulit Statius. V. 44. *Speret nec* in omnibus MSS. Statii et Codice Patavino, unde ad versum fulciendum Statius verba transponit sic: *Nec linguam speret*: sed neque Vossium, neque Vulpium hiatus post *linguam* offendit, nec adeo, puto, Catulli lectorem offendere debet; interim dedimus lectionem vulgatam. V. 45. *ardebat* in quibusdam.

ridum Literatorum Italorum, *Articulo II.* deinde, ut solent poëtae in describendis urbibus, a flumine *Mela*, qui olim Brixiam alluebat, nunc vero circiter millia passuum ab urbe abest. vid. *Wesseling.* ad *Antonini Itiner.* p. 552. – *flavus* ab arenarum flavo colore. vid. *Schrader.* ad Musaeum p. 269. *molli flumine*, vocatur flumen *molle*, quamvis erat torrens rapidus; sed hoc fit ex more poëtarum, sic *Ladon* ab Ovid. Met. I, 702. *placidus* vocatur, cum esset flumen rapidissimum; et *Hebrus* a Virg. Aen. I, 321. *celer*, cum esset per se tardissimus; dicitur denique *Brixia* Veronae, ubi res agitur, *mater*, vel quod esset, ut Statius observat, urbs Brixia vetustior, vel quod inde coloni multi commigrassent, vel quod esset Cenomanorum metropolis. Vulpius comparat cum nostro Epigramma Callimachi XXVII. Καλλίςῃ προσκάρηθι, τὸ δ' ὕςερον οὔνομα Θήρη, Μήτηρ εὐίππου πατρίδος ἡμετέρης. et alia exempla, ubi mater, μήτηρ, de urbibus sic usurpatur, e graecis scriptoribus profert.

V. 42. vid. Var. Lect.

V. 46. *Ne tollat rubra sup.* ne exasperetur ira, quam sublata et

Longus homo est, magnas quoi lites intulit olim
Falsum mendaci ventre puerperium.

attracta supercilia prae se ferunt. cf. Douza Fil. ad h. l.

V. 47. *Longus.* longiori corporis figura notare simul videtur animi stuporem. cf. infr. Carm. LXXXVI, 4.

V. 48. *Falsum mendaci ventre puerperium*, vel quod adoptare vellet prolem adulterinam et illegitimam, vel quod ipse adulterio conceptus, homini locupleti suppositus esset.

CARMEN LXVIII.

AD MANLIVM.

Catullus Manlio, (de quo vid. supra Argumentum ad Carm. LXI.) respondens ad eius literas, in quibus ille de acerbo quodam, quem expertus fuerat, casu multum et misere questus fuerat, et doloris sui leniendi gratia munera Musarum et Veneris *h. e carmen quoddam consolatorium et amatorium a poëta nostro petierat, hoc carmine declarat, se, licet ex eo quod officium amicitiae in re tristi a se exigat, non sine magna voluptate, quam in amicitia sua ponat, cognoverit fiduciam, tamen, cum ipse gravissimo ob fratris dulcissimi mortem dolore nunc oppressus sit, qui omne Musarum studium et omnes animi delicias abstulerit et de tota mente fugaverit, nullo modo huic officio satisfacere posse. Ne vero hac excusatione ingrati animi suspicionem apud Manlium moveat, ipse praedicat, quot et quantis obstrictus illi teneatur beneficiis, et his nominibus Musis eum per omnes terras celebrandum commendat. Inprimis extollit insigne eius studium, quo olim puellae, quam perdite amabat, usum sibi concesserit; quam eodem amoris ardore in domo Manlii sibi apparuisse canit, quo olim Protesilao in domum eius deducta apparuisse dicitur Laodamia, cuius fabulam fusius hac occasione sibi explicandam sumit; qua enarrata cum bonis votis pro salute Manlii et totius eius domus nuncupatis, carmen finit. – Quod supra Carm. LXIV de longioribus poëtae nostri digressionibus animadversum et reprehensum fuit a viris doctis idem valet de intexta huic carmini fabula Laodamiae, quae, quo maiorem carminis partem occupat, eo*

magis lectorum animos ab ipsa re ad quam scribendam poëta accesserat, avertit. Nemo certe in eo carmine, in quo poëta ob internum animi dolorem, nullum plane iam se cum Musis commercium habere fatetur, longiorem fabulae cuiusdam descriptionem expectat, sed, si cogitamus, fabulam Laodamiae ita esse comparatam, ut docere possit alios, quam saepe amor ferventissimus interrumpi soleat; Catullus pro animi sui dolore in huius fabulae contemplatione et consideratione acquievisse et uberiore eius expositione tam sibi, quam Manlio, interrupti amoris dolore laboranti, aliquid solatii petiisse, putari potest – Ipsa fabula autem tam egregium in Catullo nostro nacta est interpretem, ut, sive opportuno, sive importuno loco ab eo tractata fuisse censeatur, digna certe, quae ad omnem posteritatem propagetur, habenda sit. Muretus quidem, interponens suum de hoc carmine iudicium, pulcherrima omnino, *inquit,* haec Elegia est, atque haud scio, an ulla pulchrior in omni Latina lingua reperiri queat. Nam et dictio purissima est, et mira quaedam affectuum varietate permixta oratio, et tot ubique aspersa verborum ac sententiarum lumina, ut ex hoc uno poëmate perspicere liceat, quantum Catullus ceteris in hoc genere omnibus praestare potuerit, si vim ingenii sui ad illud excolendum contulisset. – *Separatim hoc carmen edidit et tanquam specimen futurae editionis Catulli proposuit,* Celebre apud Batavos Nomen, Santenius (*Lugd. Batavorum* 1788. 4.) *cuius cura in nova, quam adornaturus est, editione spectare potissimum videtur eo, ut librorum MSS. et editionum principum usu et collatione spurias lectiones investiget et tollat, genuinas autem revocet et constituat; quo quidem studio quam praeclare Vir tam eruditionis quam librorum copia instructus de Catullo meriturus sit, dicere nihil attinet. Non parum igitur in huius carminis recensione iuvit nos opera* Santenii, *cui, non nisi iis omissis lectionibus, ex quibus nihil sani extricari posse videbatur, omnis fere a nobis subiecta debetur lectionis varietas. Sed cum opus sit, si cum fiducia quadam de germana poëtae nostri lectione iudicare et originem corruptarum lectionum exquirere volumus, ut auctoritas, vetustas et bonitas librorum tam scriptorum, quam expressorum diligenter examinetur, et eorum ordo pro sua cuiusque dote et virtute constituatur, non dubitamus, quin has critices in recensendo Catullo partes* Santenius *egregie expleturus sit.*

Quod mihi fortuna, casuque oppressus acerbo,
Conscriptum hoc lacrimis mittis epistolium,
Naufragum ut eiectum spumantibus aequoris undis
Sublevem, et a mortis limine restituam:
Quem neque sancta Venus molli requiescere somno
Desertum in lecto coelibe perpetitur;
Nec veterum dulci scriptorum carmine Musae
Oblectant, quum mens anxia pervigilat:
Id gratum est mihi, me quoniam tibi ducis amicum,
Muneraque et Musarum hinc petis, et Veneris.

Ad Manlium. In scribendo hoc nomina libri MSS. et editt. veteres mirum in modum discrepant; scribitur enim modo *Malius*, modo *Mallius*, modo *Manlius*, modo *Allius*; eadem huius nominis confusio est in aliis scriptoribus. vid. quos laudat Santenius. V. 1. *Quid* in quatuor MSS. Sant. *Quo* ex uno profert Voss. utrumque male; evincit enim nostram lectionem v. 9. V. 2. *conspersum* vult Schraderus; sed quis non sentit, multo gravius esse *conscriptum*? — *hoc* omissum est in edit. Muret. V. 3. *Naufragi* coniecit Heinsius, ut ad *aequoris* referatur. pro *ut* male in nonnullis *et*. V. 6. *thalamo* pro *lecto* in edit. Stat. haud dubie ex errore. V. 8. *pervigilet* male Scaliger. V. 9. *dicis* in triginta codicibus et editt. quatuor prioribus offendit Santenius. Magis quidem arridet et multo convenientior videtur nostra lectio *ducis*, quam primus Calpurnius vulgavit, sed haud inepte quoque explicari potest *me dicis* pro: me declaras, me alloqueris ut tuum amicum in hac epistola; confusa autem sunt sexcenties a librariis *dicere* et *ducere*. cf. supra Var. Lect. ad Carm. VIII, 4. V. 10. *et* priori loco omissum est in Codice Hamb. et Charta

V. 1. *Casuque opp. acerb.* amoris, cui adhuc indulserat, fructibus privatum fuisse hoc acerbo casu Manlium, apparet ex v. 6. Multa autem suadent, ut cum Scaligero et Vulpio de inimicitia potius inter Manlium et eius amicam orta, quam cum Parthenio de eius uxoris Iuliae morte cogitemus. Sic Manlius v. 3. dicitur *naufragus* haud dubie, quod in amore fecerat naufragium, h. e. expulsus fuerat a puella. Nec, ut alia taceam, Manlium de morte uxoris dolentem *munera Veneris* a Catullo petiisse, facile tibi persuadeas.

V. 2. *Hoc*, huius argumenti, in quo hoc postulas.

V. 4. *Restituam.* imitatus est Nostrum, ut monuit iam Muretus, Virgilius in *Culice* v. 223. — — *cum te Restitui superis leti iam limine ab ipso.*

V. 5. *Sancta Venus* cf. supr. ad Carm. XXXVI, 3.

V. 6. *Desertum in lecto coelibe* solum et derelictum in lecto viduo et vacuo; plenius pro: *in*

Sed tibi ne mea sint ignota incommoda, Manli,
  Neu me odisse putes hospitis officium:
Accipe, queis merser fortunae fluctibus ipse,
  Ne amplius a misero dona beata petas.
Tempore quo primum vestis mihi tradita pura est,
  Iucundum quum aetas florida ver ageret,
Multa satis lusi, non est Dea nescia nostri,
  Quae dulcem curis miscet amaritiem.
Sed totum hoc studium luctu fraterna mihi mors
  Abstulit. O misero frater ademte mihi.
Tu mea, tu moriens fregisti commoda, frater:

Reg. at in exemplari Bibl. Leid. totus versus legitur sic: *Munera Musarumque hinc petis hinc Veneris.* V. 12. *sospitis* tentabat Schraderus. sed cf. v. 68. V. 13. *Aspice* in quibusdam: saepe enim in *adspicere* et *accipere* peccarunt librarii, vid. *Nic. Heins.* ad Claudian. in Eutrop. I, v. 485. et *Brouckhusius* ad Propert. II, 13, 29. *qui* in uno Mediolanensi. *quid* Nauianus. *quam* laudat Crinitus in vita Catulli. *verser* in alio Mediolanensi et Bodleiano. V. 20. *Abscidit* dedit ex vetere, ut ait, scriptura Scaliger; sed nostram lectionem auctoritate et consensu MSS. octo et viginti et editt. ante Scaligerum excusarum confirmavit Santenius.

lecto deserto. sic *cubile desertum* v. 29.

V. 12. *Hospitis officium*, quod hospes ab hospite ex hospitii iure exigere potest; ergo non amicitiae tantum, sed hospitii quoque vinculo Noster cum Manlio coniunctus fuit.

V. 13. *Queis m. fort. fl. ipse* nota et elegans fortunae adversae imago, maris impetuosi instar corripientis et voragine sua absorbentis miseros. *Statius* comparat Horat. Epist. I, 2, 22.

V. 14. *dona beata*, qualia non nisi a beatis, h. e. secunda fortuna utentibus, peti debent.

V. 15 - 16. Expende ornatum vulgaris sententiae: cum adhuc essem adolescens. *Vestis pura* est toga virilis, ita vocata, quia tota alba fuit, quam, deposita praetexta, sumere fere solebant adolescentes anno aetatis decimo sexto, ut in vulgus notum est. Ad vers. minorem illustrandum varia ex graecis scriptoribus exempla congessit Statius.

V. 18. *Quae d. c. m. a.* cf. quae in hanc sententiam notavimus supra ad Carm. LXIV. v. 95.

V. 19. *Luctu fraterna mors abst.* exquisitiore forma pro: luctus fraternae mortis.

V. 21. Nostrum ante oculos habuit *Lotichius* Lib. III. Eleg. 6, v. 39, 40. *Tu studium lususque meos, tu gaudia vitae Omnia fregisti morte, Stibare, tua.*

Tecum una tota est nostra sepulta domus:
Omnia tecum una perierunt gaudia nostra,
Quae tuus in vita dulcis alebat amor.
Quoius ego interitu tota de mente fugavi
Haec studia, atque omnes delicias animi.
Quare, quod scribis: *Veronae turpe Catullo
Esse, quod hic quisquis de meliore nota
Frigida deserto tepefecit membra cubili:*
Id, Manli, non est turpe; magis miserum est.

V. 27. *quae scribis* in uno Voss. V. 28. *quisque* in Cod. Leid. n. 13. *quisquam* dedit Muretus. In fine versus Excerpta Perrei addunt *est*. V. 30. *tepefiunt* in quibusdam. *tepefiant* in optimo libro Vossii, unde Schraderus faciebat *tepefiat*, nimirum quoad membra. *tepefactat* in

V. 22. Tecum omne simul, quo domus nostra nitebatur, sepultum est praesidium, omnis gentis nostrae honor extinctus, omnis a consanguinitate nobis parta felicitas sublata est; quam graviter ad miserationem movendam!

V. 23. *Omnia – nostra* Hunc versum uno tantum mutato verbo suum fecit *Lotichius* Ecl. I, v. 32. *Omnia tecum una fugerunt gaudia nostra.*

V. 24. *Quae tuus in vita* etc. In hanc sententiam *Eldickius* comparat Euripid. Alcest. v. 345. Σὺ γάρ μου τέρψιν ἐξείλου βίου.

V. 27–30. Sensus est: Quare, quod scribis, turpitudini esse Catullo, Veronae iam commoranti, quod Romae (*hic*) quilibet nobilior vel beatior frigida in cubili deserto membra fovere, h. e. cum puella a Catullo deserta consuescere solet, id, Manli, non turpe magis, quam miserum est, (quia causa deserti et intermissi amoris fuit gravis dolor et luctus.) – Ponit nimirum poëta ipsa verba, quibus Manlius in missa ad se de hac re epistola usus fuerat; unde facile intelligitur, cur in versu 28. *hic* et v. 29. *tepefecit* (h. e. tepefacere solet) scripserit. Quod quidem, ut statim in lectorum oculos incurreret, alia literarum forma hunc locum excudendum curavi. – *quisquis*, nisi in fine versus additur *est*, iam pro *quisque*, *quilibet* positum est. et sic *quisquis* pro *quisque* apud ipsum Ciceronem occurrit ad Div. VI, 1. *Nam etsi, quocumque in loco quisquis est, idem est ei sensus;* eodem modo *quidquid* pro *quidque* in Oratione pro Cluentio c. 19. *ut quidquid ego apprehenderam.* et Livius XXXVIII, 27. §. 13. *generosum in sua quidquid sede gignitur.* Hinc quoque fortasse explicari potest conclamatus ille locus Virgilianus Eclog III, 109. 110: *Et vitula tu dignus, et hic: et quisquis amores Aut metuet dulces, aut*

Ignosces igitur, si, quae mihi luctus ademit,
  Haec tibi non tribuo munera, quum nequeo.
Nam, quod scriptorum non magna est copia apud me,
  Hoc fit, quod Romae vivimus: illa domus;
Illa mihi sedes, illic mea carpitur aetas:
  Huc una ex multis capsula me sequitur.
Quod cum ita sit, nolim statuas, nos mente maligna
  Id facere, aut animo non satis ingenuo;
Quod tibi non utriusque petiti copia facta est:

Excerptis Franc. Cacciae. placet haec lectio prae ceteris. V. 32. Ex *quom nequeo*, quod in Codice quodam et editione vetusta invenerat, fecit Heinsius *quoi nequeo*, parum commode. V. 34. *quum Romae* in Collationibus et Excerptis quorundam. V. 35. *mihi*, quod pro *mea* in editionem Ald. 1502 invectum fuerat, iam ab aliis reiectum est. V. 36. *e* in nonnullis. V. 37. *me* pro *nos* in edit. Ald. 1502, unde ab aliis repetitum est; sed *nos* tuentur omnes MSS. et edd. antiquissimae, quibus usus est Santenius. V. 39. *petiti* ex coniectura Parthenii, quem plures secuti sunt, nam eiusmodi aliquid flagitat fere *utriusque*. — *Quod tibi non prius usque petenti* parum feliciter tentat Heinsius. pro *facta est* legitur in quibusdam libris MSS. *posta est*, quod recepit Vossius. alias corruptas lectiones recensuit Santenius, ex quibus vix extrices lectionem nostrae

experietur amaros. Dubitat quidem adhuc de huius loci integritate Summus *Heynius*, nec unquam commodum et rationibus grammaticis consentaneum sensum inde elici posse existimat; et sane, ut nunc leguntur verba, inextricabili laborant difficultate. Sed omnis difficultas tolli posse mihi videtur mutata copula *et* ante *quisquis* in *sic*, et pro *metuet* et *experietur* recepta lectione, quae est in edit. Venet. *metuat* et *experiatur*, hoc sensu: uterque dignus est, qui positum pretium, vitulam, accipiat; *sic* (vestro exemplo) *quisquis* (quisque, quilibet alius) aut metum in felici, aut amaritiem in infelici amore canendo exprimat; utrumque autem ab utroque pastore alternis expressum est.

V. 34. *Hoc fit, quod Romae vivimus*, causa est ea, quod proprium mihi domicilium Romae est, ubi omnis nostra servatur supellex libraria.

V. 36. *Huc*, Roma inde Veronam. – *capsula* librorum et scriptionum theca et receptaculum, unde, qui libros in capsula gestando pueros nobiliores in ludum litterarium euntes sequebantur, dicti sunt *capsarii*. vid. *Turneb.* ad Sueton. Ner. 36.

V. 39. *utriusque petiti*, (vid. *Var. Lect.*) utriusque rei, quam a me petiisti. cf. v. 10.

Ultro ego deferrem, copia si qua foret.
Non possum reticere, Deae, qua Manlius in re
Iuverit, aut quantis iuverit officiis;
Ne fugiens seclis obliviscentibus aetas
Illius hoc caeca nocte tegat studium.
Sed dicam vobis. Vos porro dicite multis
Millibus et facite haec charta loquatur anus.

* * *

praeferendam. V. 40. *differrem* male in libris MSS. et editt. vett. V. 41. *quam* pro *qua* recepit Santenius, quod in plus quam triginta Codd. et multis editt. antiquissimis invenerat; sed ex meo sensu multo aptius et verius est *qua*, quod in duobus Codd. Saibantis et aliis reperitur, nam rem ipsam, in qua expertus sit Manlii auxilium, Catullus refert. Commentum Scaligeri *Quam me Allius* iam ab aliis explosum est. V. 43. *Nec* in duabus principibus Venett. et septemdecim Codd. Santenii; sed non raro in scribendis particulis *ne* et *nec* peccarunt librarii. VV. DD. quos laudat *Drackenborch.* ad Liv. I, 10, 3. Tom. I, p. 53. adde *Bentlei.* ad Horat. Sat. II, 3, 262. V. 46. *et facite hoc fama loquatur anus* volebat Fruterius. pro *charta* perperam in plurimis libris MSS. *certa* vel *curva*, unde Achilles Statius tentabat *cera*; sed *charta* est in optimo codice olim Ducis de la Valliere, nunc Santenii, et confirmatur imitatione Martial. XII, 4. *** In plerisque Codd. antiquis hic est lacuna, quae

V. 40. *deferrem* offerrem, ut saepe apud Ciceronem. vide exempla in *Ernesti Clave Cic.* s. v. *deferre.*

V. 41. Eodem tempore, quo poëta Manlii precibus se satisfacere non posse declarat, opportune eius animo obversantur accepta ab eo beneficia. Convertit autem se ad eas deas, h. e. Musas, quibus, ut Theocritus canit, (Idyll. XVI, 1, 2.) cura est, ὑμνεῖν ἀγαθῶν κλέα ἀνδρῶν, et eorum nomina aeternitati consecrare.

V. 42. *Iuverit* sc. me.

V. 43. Ne ulla usquam haec eius de merita obliteret oblivio; expende, quam egregie poëta hanc sententiam exornaverit.

V. 45. Novo exemplo poëta iam Musis canendi materiem suggerit, quam alias Musae poëtis suggerere solent. Causam huius novitatis repete ab eius dolore, in quo, quas ipse sustinere nequit partes, lepide Musis delegat.

V. 46. *charta loquatur anus*, olim cum charta fuerit vetusta, intellige carmina ad posteritatem propaganda; sic *anus* passim adiective ponitur; exempla vide apud Vulpium. cf. supra ad Carm. IX, 4. Expressum hoc esse ex Fragment. Aeschyli ὡς λέγει γέρων γράμμα indicavit *Valckenarius* ad Euripid. Phoeniss. v. 103. p. 38. *Santenius* in hanc

Notescatque magis mortuus, atque magis:
Ne tenuem texens sublimis aranea telam,
Deserto in Manlî nomine opus faciat.
Nam, mihi quam dederit duplex Amathusia curam,
Scitis, et in quo me corruerit genere:

in Datiano et octodecim aliis Codd. apud Santenium expleta est sic: *Omnibus et triviis vulgetur fabula passim*, in octo aliis Codd. ceterisque editionibus omnibus: *Omnibus inque locis celebretur fama sepulti*. V. 49. *Nec* reposuit Santenius multorum librorum MSS. et editt. antiquarum auctoritate commotus; mihi oratio postulare videtur *ne*, cf. ad v. 43. V. 50. *In deserto Auli* ex coniectura Marcilii, quam amplexus est Vulp. in nomine *Manli* mirum in modum discrepant MSS. vid. Santenium. V. 51. *Amatutia* in Cod. Saibantis, Vallieriano et secunda Veneta. *Amatuntia* in primo Mediceo et editt. antiquioribus. sed formam *Amathusia* praefert *Heinsius* ad Ovid. Amor. III, 15, 15. et sic est in omnibus fere editt. Santenii. V. 52. *torruerit* Palatinus membranaceus et Commelinianus apud Santenium, quam lectionem probant Statius, Vulpius et alii. Sed *corruerit* exstat in sex et viginti Codicibus Santenii et omnibus editionibus antiquis, quod sumendum est active pro: prostraverit, pessumdederit; quod quamvis paulo insolentius a Catullo dictum videri possit, idem tamen vim amoris, cui quis succumbit, vel quo quis prosternitur, graviter de-

rem laudat *Toupium* ad Theocritum Tom. II, p. 394.

V. 49-50. *Ne tenuem texens sublimis aranea* etc. Nota imago de rebus neglectis et in situ et squalore iacentibus. cf. *Brouckhus.* ad Propert. III, 4, 33. et supra ad Carm. XIII, 8. *aranea sublimis* telam suam *in* sublimioribus locis suspendens. *Des. in Manli nom. opus faciat*; neglectum Manlii nomen, ubi illud scriptum est. textura obducat.

V. 51. *duplex Amathusia.* Multiplicem duplex Venus ab interpretibus ad hunc locum nacta est explicationem, quam ita a Catullo vocatam putant, vel, quod sit fallax et dolosa, ut dicitur *duplex Ulysses* apud Horat. Od. I, 6, 7. vel quod amatoribus modo propitiam modo iratam se praebeat; vel quod Catullum ad duas puellas amandas pellexerit: vel quod Catullus utriusque sexus amore flagraverit: vel quod gemina sit Venus; *vulgaris* πάνδημος et *coelestis* οὐρανία: vel quod Veneris tam maris, quam feminae effigies barbata in Amathunte culta fuerit, ad quam poëta respexisse videri possit. — Mihi quidem ideo iam Amathusia dicta a Catullo videtur *duplex*, quod dea in puellae, quam deperibat Noster, amore, non ipsi uni tantum, sed alii simul favebat, h. e. quod eamdem, quam amabat, cum alio coniunxerat; cf. v. 135 et 146. et sic *duplex* habet fere notionem fallaciae.

V. 52. *in quo genere*, in quam gravi amoris genere; quale est

Cum tantum arderem, quantum Trinacria rupes,
Lymphaque in Oetaeis Malia Thermopylis;
Moesta neque assiduo tabescere lumina fletu
Cessarent, tristique imbre madere genae.
Qualis in aërii pellucens vertice montis
Rivus muscoso prosilit e lapide:

scribit; huc pertinet locus Horatii Od. I, 19, 9. *In me tota ruens Venus.* quid? si ad hoc exemplom una trausposita vocula versus legatur sic: *Scitis et in me quo corruerit genere.* Quod si autem ex norma Criticorom lectio difficilior praeferri debet faciliori, iam ex hac ratione verior habenda est lectio *corruerit*; nec me movet, quod *torruerit* magis conveniat versui sequenti, ut observat Turnebus in Advers. XVI, cap. 1, cum et nostra lectione bene nexus constet. *corpuerit* pro *corripuerit* coniecit *Marklandus* iu notis ineditis apud Santeninm. *torruerit cinere* vult Heinsius. *in qua me torruerit Venere* ingeniose emendat Schraderus, modo in versu maiori *Amathusia* non praecederet. V. 54. Pro *Lympha* in uno Vaticano *Vnda* haud dubie ex interpretatione. pro *Oetaeis* varia in variis libris offeruntur lectionum monstra; vid. Santen. Eodem modo libri variant in *Malia*, quae lectio certe post Parthenium non impugnari debebat. vid. not. *Lamia* tentabat Taurellus. Sed Vossius importavit *Daulia*, merito hoc nomine iam reprehensus ab *Hemsterhusio* ad Lucian. T. I, p. 112. V. 55. *nec* in tribus libris Santenii. V. 58. *a lapide* in Datii

illud, ubi ab alio simul amatur puella – *me corruerit* vid. *Var. Lect.*

V. 53. *Trinacria rupes* Aetna in *Sicilia*, quam antiquis a tribus promontoriis, (quae Graecis ἄκρα,) Peloro, Pachyno et Lilybaco dictam esse *Trinacriam*, in vulgus notum est. *Trinacria Aetna* Virgil. Aen. III, 554. ceterum luxurians poëtarum ingenium saepius flammam amoris cum ignibus Aetnaeis comparat. Sic Ovid. Rem. Amor. v. 491. *Quamvis infelix media torreberis Aetna, Frigidior glacie fac videare tuae,* alia exempla dant Statius et Vulpius.

V. 54 Sensus: et quantum ardent thermae s. aquae calidae in Thermopylis. – Huius aquae calidae fontes Herculi dicati fuerunt in ipsis Thermopylarum, inde sic dictarum, faucibus sive ingressu, quae a superimpendente illis monte Oeta vocantur *Oetaeae;* ipsa aqua autem dicitur *Malia* ab adiacente regione *Maliensi*, quae *sinum Maliacum* ad Orientem habet. Fuse et erudite hanc rem examinavit Santenius, quem vide.

V. 57. seqq. Hanc elegantissimam cum rivo comparationem male ad lacrymarum imbrem trahit Muretus, quem cum aliis secuti sunt Vulpius et Santenius, qui loca plane huc non pertinentia in hanc rem ex Homero laudant; nexus institutae comparationis aperte est hic: quale levamen aestatis tempore lasso et

Qui cum de prona praeceps est valle volutus,
Per medium densi transit iter populi,
Dulce viatori lasso in sudore levamen,
Cum gravis exustos aestus hiulcat agros:
Ac veluti nigro iactatis turbine nautis
Lenius adspirans aura secunda venit,
Iam prece Pollucis, iam Castoris implorata:
Tale fuit nobis Manlius auxilium.

codice; sed nemo non praeferet *e lapide*. V. 59. *de prono colle* suspicabatur olim Santenius. V. 61. *basso viatori*, quod vitiose in Codd. legitur, non dubitavit in fidem suam recipere Vossius. V. 63. *Hic* in omnibus fere MSS. Santenii: in tribus *haec*; sed res ipsa flagitat *Ac*. V. 64. *Leniter* in Datii Cod. m. pr. et Riccard. apud. Sant. V. 65. In hoc emendando versu valde laborarunt interpretes, sed sine necessitate. vid. not. *Iam prece Polluces, iam Castoras implorante* refinxit Vossius. *Iam face Pollucis, iam Castoris implorata* Anonymus apud

sudanti viatori est dulcis rivus, et quale solatium venti secundi afflatus nautis tempestate iactatis praebet, tale mihi in amore meo Manlii fuit auxilium. – *pellucens* limpidus. Vulpius in hac voce argutatur.

V. 60. *Per medium densi transit iter pop.* per mediam viam, quam celebrat et frequentat populus.

V. 61. *Eldickius* bene cum Nostro comparat locum *Anytae* VII, 3 in Analectis Vett. Poët. Graec. Brunckii Tom. I, p. 198. Πίδακα τ' ἐκ πηγῆς ψυχρὸν πίε· δὴ γὰρ ὁδίταις Ἄμπαυμ' ἐν θερμῷ καύματι τοῦτο φίλον. Similiter quoque Oppianus Cyneg. II, 39: Ψυχρὸν δ' ἐξ ἄντροιο προχεύμενον ἀργύφεον ὕδωρ Οἷον κεκμηκῶτι ποτὸν, γλυκερόν τε λοετρόν. Inprimis huc pertinet Epigramma Asclepiadis XX, in Analectis Vett. Poett. Graec. Brunckii Tom. I, p. 205.

V. 64. Praeivit in hac comparatione, ut Santenius monuit, Hom. Iliad. VII, v. 4-7. Ὡς δὲ θεὸς ναύτῃσιν ἐελδομένοισιν ἔδωκεν Οὖρον, ἐπὴν κεκάμωσιν ἐϋξέστῃς ἐλάτῃσι Πόντον ἐλαύνοντες, καμάτῳ δ' ὑπὸ γυῖα λέλυνται. Ὣς ἄρα τὼ (Hector et Paris) Τρώεσσιν ἐελδομένοισι φανήτην.

V. 65. *Iam prece P. iam C. implor.* – *implorata* sc. aura secunda, in casu primo. Turbae, quas in hoc loco excitaverunt interpretes, (vid. *Var. Lect.*) natae sunt ex male intellecta voce *implorata*, quam perperam in casu sexto ad *prece* retulerunt. Nec vidit hanc fraudem Santenius. – *prece Pollucis*, h. e. ad Pollucem. Castor et Pollux navigantibus sunt dii σωτῆρες, ut notum. cf. supra ad Carm. IV, 27. – *iam* in summo periculi discrimine; quo sensu eleganter haec particula a poetis repeti solet.

V. 66. Similiter Euripides, quem laudat Vulpius, Orest.

Is clausum lato patefecit limite campum,
  Isque domum nobis, isque dedit dominam:
Ad quam communes exerceremus amores,
  Quo mea se molli candida Diva pede
Intulit, et trito fulgentem in limine plantam
  Innixa, arguta constitit in solea:
Coniugis ut quondam flagrans advenit amore,
  Protesilaëam Laodamia domum

Santenius. *Iamque ope* Eldickius. V. 67. Quam turpiter librarii aberraverint in voce *clausum*, vid. apud Santenium. V. 72. *constituit solea* in Codicibus fere omnibus et editt. antiquis. Sed dignior Catullo est nostra lectio, ab Aldo iam revocata et auctoritate aliquot praestantissimorum Codd. apud Santenium probata. pro *arguta* Lipsius in Cod. aliquo deprehendit *angusta*. V. 73. *amorem* male in decem MSS. Sant.

v. 725. – – *πιςὸς ἐν κακοῖς ἀνὴρ, κρείσσων γαλήνης ναυτίλοισιν εἰσορᾶν.*

V. 67. Sensus: Is viam, qua libere et sine impedimento percipere nunc possum amoris fructum hucusque mihi interceptum, patefecit. Elegans imago ab iis translata, qui ex locis angustis et interseptis in apertam planitiem deferuntur.

V. 69. *Ad quam*, in cuius amplexibus. Santenius *quam* ad *domum* refert, sed tum haud dubie Catullus scripsisset *in qua*. – *communes* mutuos.

V. 70. *Quo* refer ad *domum*. – *molli pede* molliter et delicate posito. Sic *mollia brachia* apud Ovid. Arte Am. I, 595 in re saltatoria de iis, quae cum arte et gratia moventur. *molliter ire* est apud Propert. II, 12, 24, ubi Vulpio laudatur Incertus poëta ex Anthol. I, c. 67. *Λεσβίδες, ἁβρὰ ποδῶν βῆματ' ἑλισσόμεναι.* Haud exigua autem apud veteres pulchritudinis laus in molliori incessu ponebatur. cf. Vulp.

V. 71. *fulgentem* ab externo ornatu; intelligere cum Vulpio possumus aurea vincula.

V. 72. *Innixa*. Similis est, quem laudant, locus Propertii II, 22, 4: *Prosilit in laxa nixa pedem solea*. cf. Ovid. Amor. III, 1, 31. et ibi *Burmannum*. – *arguta*, h. e. exigua et concinna. Commode in hanc rem laudat Vulpius Virg. Georg. III, 80. *argutum* equi *caput*, h. e. exiguum et venustum. – Alii *argutam soleam* explicant de stridula, crepitum et stridorem inter ambulandum edente, sed displicet iam haec subiecta notio, nec apud veteres solearum stridor ad deliciarum genus pertinuisse videtur. *Soleae* autem mulierum et hominum delicatorum sunt *calcei*, unde *soleae muliebres* apud Ciceronem Clodio et Verri obiiciuntur. Har. Resp. 21. Plura de *soleis* vid. apud *Balduinum de calceo antiquo* c. XI.

V. 74. *Laodamia*. « *Ea uxor*

Inceptam frustra, nondum cum sanguine sacro
Hostia coelestes pacificasset heros.
Nil mihi tam valde placeat, Rhamnusia virgo,
Quod temere invitis suscipiatur heris.
Quam ieiuna pium desideret ara cruorem,

V. 75. pro *Inceptam* Codd. apud Sant. offerunt vel *Incepta et* vel *Incepta ut* vel *Accepta et*, et unus Vossii *Inceptum*. Eldickius coniiciebat *Insessam*. V. 76. *conciliasset* in nonnullis Codd. et editt. sed in plurimis *pacificasset*. V. 77. *iam* pro *tam* in Excerptis Perrei ex solemni harum particularum confusione. vid. *Heins.* ad Ovid. Heroid. III, 67. et *Broukhus.* ad Propert. II, 7, 1 et 37. *valde* pro *valde* in nonnullis Codd. V. 79. *de-*

Protesilai fuit, quae quum maritum suum primum ex omnibus Graecis in bello Troiano ab Hectore interfectum esse audisset, nimio illius desiderio contabuit. Sunt, qui dicant, viri umbram ei se in somnis obtulisse, inque illius complexibus ipsam emortuam. Alii, obtinuisse Protesilaum, ut ex inferis, ad visendam uxorem, reverteretur: cumque eam reperisset adiacentem imagunculae, qua viri mortui vultum exprimendum curaverat, petiisse, ut ne sibi amplius superstes esse vellet: tum ipsam, acta per pectus hasta, sibi mortem attulisse. Quod autem tam brevi tempore, marito suo frui, ipsi licuerit, Catullus deorum iram in causa fuisse dicit, quibus ante nuptias sacra rite perpetrata non forent. « Muret. cf. Lucian. DD. M. XXIII, Ovid. Epist. XIII, et Hygin. Fab. CIII et CIV.

V. 75. *Inceptam frustra*, inchoatam frustra, h. e *imperfectam*, ut vocat Val. Flaccus VI, 659. ubi nimirum nova nupta mox post nuptias fit vidua. δόμον ἡμιτελῆ vocat Homerus de hac ipsa Protesilai domo loquens II, v. 701. vid. inprimis *Hemsterhus.* ad Lucian. Tom. I, p. 410. adde *Potteri* Archaeol. Graec. T. II, lib. IV, c. 11. Huc pertinet Diodori Iun. Epigramma IX. in Analectis Vett. Poëtt. Graec. Brunckii Tom. II, p. 187. ἡμιτελῆ θάλαμόν τε, καὶ ἐγγύθι νυμφικὰ λέκτρα Κῦμι, λιπών, ὀλοὴν εἶμον ἔβης Ἀΐδην. Sic *incepti Hymenaei* de primo coniugii tempore dicuntur Virg Aen. IV, 316.

V. 76. *Hostia* intellige sacra, προγάμεια, γαμήλια, προτέλεια, quae ante nuptias rite institui solebant; vid. *Potteri* Archaeol. Gr. T. II, lib. IV, c. 11. inprimis, quem laudat Santenius, *Ruhnkenium* ad Timaeum sub voce προτέλεια.

V. 77 – 78. *Rhamnusia virgo.* cf. supra ad Carm. LXIV, 396. et ad Carmen L, 20. – *invitis heris* ἄκοντι θεῶν. *heri*, dii, paulo ante plenius dicuntur *coelestes.* Sententiae respondet notissimus ille locus Virgil. Aen. II, 402: *Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!* ubi cf. *Cerdanus.*

V. 79. *Quam iei. p. desid. ara cruorem*, pro vulgari: quam sitiens sit ara hostiarum sanguinis.

Docta est amisso Laodamia viro;
Coniugis ante coacta novi dimittere collum,
Quam veniens una atque altera rursus hiems
Noctibus in longis avidum saturasset amorem,
Posset ut abrupto vivere coniugio:
Quod scibant Parcae non longo tempore abesse,
Si miles muros isset ad Iliacos.
Nam tum Helenae raptu primores Argiuorum
Coeperat ad sese Troia ciere viros:
Troia nefas, commune sepulcrum Europae Asiaeque,

ficeret male in multis. *desideret* in uno Voss. et edit. Rheg. sic particulae *Quod* et *Quam* in huc et superiori versu mirum in modum turbatae sunt. vid. Santen. V. 81. *novum* in tredecim Codd. apud Santenium. V. 84. *Posset* et in Cod. Datiano. Sic in quovis scriptore confusarum particularum *ut* et *et* exempla exstant, Liviana collegit *Draekenborch.* ad Liv. Tom. III, p. 409. cf. VV. DD. quos laudat Idem ad Sil. Ital. V, 217. *Posset ab innupto* ex uno Cod. protulit at pro ingenio suo probavit Vossius. V. 85. *abisse* in sexdecim Codicibus et duabus primis Venett. apud Santenium. in aliis *abesse*, quod pleraeque editt. tenent; saepissime enim inter se confusa sunt a librariis *abesse* et *abisse*, ut multis exemplis docet *Drackenborch.* ad Liv. XXVII, 44. §. 3. Tom. IV, p. 130. cf. et alios ibi laudatos poëtarum interpretes. *adesse* pro *adfuturum* aequo paene iure legi posse putat Santenius. *Quod scibant Parcae non longe tempus abesse* coniecit Schraderus. V. 89. *Asiae Europaeque* praetulit Santenius, plurimorum Codd. auctoritate commotus; sed in novem MSS. apud eundem et omnibus fere editionibus antiquis est: *Europae Asiaeque.*

V. 81. *Coniugis novi collum* significanter atque ornate pro: *novum coniugem.*

V. 82. *veniens rursus* rediens.

V. 85, 86. Sensus est: Quod quidem triste fatum novi Laodamiae disrumpendi coniugii brevi tempore, cum Protesilaus ad bellum Troianum profectus esset impletum iri, Parcae non ignorabant.

V. 87. *primores Argivor.* cf. supra ad Carm. LXIV, 4.

V. 88. *Troia nefas.* Sustuli parenthesin, qua vox *nefas*, quae cum *Troia* iungi debet, in plurimis editionibus exhiberi solet. *Troia nefas* est nefaria, nefanda. Plane ita *nefas Helena* pro *nefaria* dicitur a Virgilio Aen. II, 585. et sic Cleopatra *nefas* Aen. VIII, 688. *Europae Asiaeque* cf. Stat.

V. 89. *acerba cinis* genere feminino passim apud optimos scriptores. exempla vid. apud *Burmannum Sec.* ad Anthol. T. II, p. 32.

Troia virûm et virtutum omnium acerba cinis;
Quae nempe et nostro letum miserabile fratri
    Attulit: hei misero frater ademte mihi!
Hei misero fratri iucundum lumen ademtum:
    Tecum una tota est nostra sepulta domus:
Omnia tecum una perierunt gaudia nostra,
    Quae tuus in vita dulcis alebat amor.
Quem nunc tam longe non inter nota sepulcra,
    Nec prope cognatos compositum cineres,
Sed Troia obscena, Troia infelice sepultum

V. 91. Mira est, quibus in variis libris hic versus incedit, formarum varietas, quae omnes ac singulae nec appingi sine molestia, nec lustrari sine taedio possunt; en harum potiores: *Quae nuper nostro* Passeratius; *Quae nunc et nostro* Marcilius; *Quoe, ve, ter nostro* Scaliger in priore recensione: *Quae, (ve te) nostro* in posteriore; *Quae, vae, vae, et nostro* commodissime Raphelengius; *Quaemet et id nostro* Vossius, cui adhaeret Vulpius; *Vae mihi, quae et*, vel: *Quaene etiam id* Heinsius, cuius posteriorem emendationem recepit Santenius. Varios librariorum errores, e quibus vix elici potest sana lectio, vide apud Santenium. Ego dedi vulgatam lectionem in plurimis editt. post Aldum repetitam, et facilitate sua se commendantem. V. 94. *Tecum una nostra est tota* in uno libro MS. Vossii, unde ille: *Tecum cum nostra est tota sepulta domus.* V. 97. pro *Quem* in plerisque Codd. *Que*, unde in nonnullis factum est *Quae.* V. 98. *Non* in uno Voss. V. 99. *sepulchrum* male in quibusdam

V. 91. Fraternae mortis recordatione, quam refricabat Troiae cogitatio, iterum poëta abripitur. cf. supra ad Carm. LV, 5. seqq.

V. 93. Dilogiam in hoc versu animadvertit Passeratius, cum *iucundum lumen ademtum* tam ad mortuum quam ad superstitem fratrem referri liceat. nimis acute!

V. 97. *nota sepulcra* patria, avita, πατρῷα μνήματα. vid. Santen.

V. 98. *compositum*. componi, συστέλλεσθαι, proprie dicuntur cineres atque ossa, cum, vasculis suis inclusa, in monumentum condebantur; deinde de toto funebri apparatu singulisque eius partibus hoc verbum usurpatur. vid. *Heyne* ad Tibull. III, 2, 26. et *Kirchmannus de Funeribus Romanorum* III, c. 8.

V. 99. *Troia obscena* abominanda, detestabilis. sic *fames obscena* apud Virg. Aen. III, 367. *omina obscena* apud Cic. Pro Domo c. 55. *ostentum obscenum* Sueton. Galba c. 4. *obscenae flammae* Ovid. Met. IX, 508. nimirum res dicuntur *obscenae*, quas non sine horrore quodam cogitare possumus. Qui *Troiam obscenam* de inauspicato condita interpretantur, paulo altius rem repetunt.

Detinet extremo terra aliena solo.
Ad quam tum properans fertur simul undique pubes
Graeca penetrales deseruisse focos:
Ne Paris abducta gavisus libera moecha
Otia pacato degeret in thalamo.
Quo tibi tum casu, pulcherrima Laodamia,
Ereptum est vita dulcius atque anima
Coniugium; tanto te absorbens vortice amoris
Aestus in abruptum detulerat barathrum;
Quale ferunt Graii Pheneum prope Cylleneum
Siccare emulsa pingue palude solum;

Codd. et editt. V. 100. *externo* in quibusdam Santenii; sed recte idem vindicat *extremo*. De confusione vocum *externus* et *extremus* praeter *Brouckhusium* ad Propert. II, 13, 40. quem laudavit Santenius, vide, quibus testimonium denunciat *Drackenborch*. ad Sil. Ital. IX, 209. V. 101. *fertur unde undique pubes* primus Raphelengius, ex Lipsii, ut putat Santenius, coniectura, quem secuti sunt alii; sed multorum Codd. auctoritate *simul undique* tuetur Santenius, quem vide, qui et alias corruptas lectiones recenset. *fertur lecta undique pubes* non male tentat Eldickius. V. 102. *deos* pro *focos* probat Vossius et *Davisius* ad Cic. Nat. Deor. II, 27. sed plurimi Codd. stant pro *focos*. V. 103. *Nec* vitiose in tredecim Codd. Santenii; *Neu* in Commeliniano et Baluziano, quod ferri potest. V. 108. *depulerat* ingeniose Heinsius. V. 109. In plurimis Codd. sine aspiratione *Peneium* vel *Peneum* — errores librariorum in voce *Cilleneum* vide apud Sant. multi tamen libri MSS. genuinam lectionem *Cylleneum* servant. *Peneum propter amoenum* tentabat Parthenius, quem nonnulli secuti sunt. V. 110. *Siccari* in omnibus Codd. et

V. 100. ***Detinet*** *κατέχει*, vide de hac voce Observatt. Miscell. Tom. I, p. 15. – *extremo*, longe remoto, nisi de littore, quo frater Catulli sepultus fuit, (cf. supra Carm. LXV, 7.) cum Vulpio cogitare malis.

V. 102. *penetrales*, quia foci in interiore aedium parte erant. *Eldickius* cum hoc loco comparat Bionem Idyll. XV, 9. seqq.

V. 107 – 112. *Coniugium* pro coniuge, ut apud Virgil. Aen. II, 579. Propert. III, 13. 20. et passim. Sic *servitium* pro servo et *latrocinium* pro latrone apud Ciceronem. – *tanto te absorbens* etc. Sensus et nexus totius loci est hic: Amor enim tuus erga Protesilaum tam profundus fuit, quam profundum fuisse dicitur illud barathrum, quod ab Hercule olim in imo monte excisum agros prope urbem Pheneum aquis paludosis purgasse Graeci perhibent – Graphice igitur describit poëta, quem Graeci dicunt *βαθὺν ἔρωτα*. iam videamus

Quod quondam caesis montis fodisse medullis
Audit falsiparens Amphitryoniades:
Tempore quo certa Stymphalia monstra sagitta

editt. pro quo olim iam *siccare* legendum esse suspicabar; barathrum enim non siccator, sed siccat paludosa loca. vid. not. nunc video ex nota Santenii, idem in mentem venisse *Schradero* Emendat. p. 17. non dubitavi autem apertum vitium tollere et lectionem, quam ipsa res flagitat, in textum recipere. Pro *pingue* idem Schraderus malebat *putre*. V. 111. *fudisse* perperam in Leidensi et uno Saibantis. V. 112. *Audet* in omnibus fere MSS. et editionibus antiquioribus, quod explicant: *audebat*, *ausus est*. — *fodisse* autem in versu maiori pro *fodere* sumunt; quod quam durum sit, quilibet facile sentit. *ausus* exhibent editt. Gryph. Muret. et aliae. Equidem iuvenis adhuc, cum primum in hunc locum incidissem, iam tum pro *Audet* reponendum esse conieceram *audit*; quamvis hic verbi usus non satis poëta dignus mihi videbatur; sed nunc eo minus de huius emendationis necessitate dubito, cum eandem a tribus aliis, a Palmerio in Spicil. p. 716. ab Anonymo quodam in exemplari Gronoviano et

de singulis. *tanto te* refer eo, quod coniux ei vita et anima dulcior fuit. *barathrum* proprie de profundo illo apud Athenas loco subterraneo, in quem praecipitabantur scelerati; deinde de qualibet immensa voragine. – Opportune cum hac amoris in altam voraginem detrudentis miseros descriptione comparat Vulpius Fragmentum Anacreontis, quod exstat apud Hephaest. p. 40. et in editt. Fischeri p. 269. μ' Ἔρως — χειμερίῃ ἔλουσεν ἐν χαράδρῃ. — *Quale* sc. barathrum *Graii ferunt siccare* h. e. exsiccare, purgare, (non *siccari*, vide *Var. Lect.* nam sic scribi quoque debebat. *Quali pingue solum* (lutosum) *emulsa palude* (exhausta et derivata palude in barathrum) *Pheneum prope Cylleneum*. Erat *Pheneum* vel *Pheneus* prisca urbs Arcadiae (Homeri Ilias II, 605.) in monte Cyllene sita. – *Audit* fertur (vid. *Var. Lect.*) *falsiparens*, ψευδοπάτωρ, quia falso Amphitronis proles habebatur Hercules, cum verus eius pater esset Iupiter. – Omnem rem illustrat locus Pausaniae in Arcadicis VIII, c. 14. qui tradit *Herculem Tirynte ab Eurystheo pulsum Pheneum se recepisse: cumque Olbius amnis immodica eluvione Pheneaticum agrum obsidione teneret, fossam duxisse stadiorum LX. sub vicinos montes excurrentem, in quam paludes defluerent.* Vulp.

V. 113. *Stymphalia monstra.* De monstris illis volucribus, ab Hercule in Arcadia occisis, locus classicus est apud Pausaniam in Arcadicis lib. VIII, 22, e quo, quae huc praecipue spectant, adscribam: Ἐπὶ δὲ τῷ ὕδατι ἐν Στυμφάλῳ κατέχει λόγος ὄρνιθάς ποτε ἀνδροφάγους ἐπ' αὐτῷ τραφῆναι. ταύτας κατατοξεῦσαι τὰς ὄρνιθας Ἡρακλῆς λέγεται. etc. cf. Santen. – *certa*, non aberrante a scopo. Sic passim *certus* de *arcu*, *nervo*, *ictu*, *hasta*, *dextra* etc.

Perculit, imperio deterioris heri:
Pluribus ut coeli tereretur ianua Divis,
Hebe nec longa virginitate foret.
Sed tuus altus amor barathro fuit altior illo,
Qui tunc indomitam ferre iugum docuit.

nuperrime a Santenio propositam videam; qua quidem in textum recepta consulere latinitati, quae illam flagitat, malui, quam superstitiose librariorum erroribus adhaerere. V. 114. *pertulit* in plurimis Codd. sic saepe apud Livium *perculi* et *pertuli* commutarunt librarii. vid. *Drackenborch.* ad Livium Tom. IV, p. 949. V. 118. Mirum, quantum libri veteres in hoc versu variant. *Qui divum domitum* in plurimis codicibus apud Santenium. *Qui divum dominae* in Vatican. *Qui tuum domitum* in septemdecim Codd. Santenii et editione Rheg. *Qui divum dominum* in Codice Corv. et Lambin. et editt. Vicent. et Brix. *Qui tum* in Bodleiano et Hamb. *Quique divum* in Commeliniano et Baluz. *Quique tuum dominum* in altero Sant. *Quin* in Leid. *Quod divum dominum* Ald. *Quod divum domitum* Scalig. et Rapheleng. explicant nimirum interpretes *divum* de Hercule, qui, ut Vulpius ex Athenaeo l. XIII, p. 603. docet: Eurysthei amore irretitus atque ita domitus sit. *Qui te non domitum* exhibent Guarinus et Excerpta Ruhnkenii. *Quod domini dominum* in Variantibus Latini Latinii. *Qui tunc te indomitum* in margine Cod. Dat. Haec igitur lectionis varietas incitavit emendandi studium; Franc. Puccius quidem tentabat: *Qui dirum*: Achilles Statius: *Qui tantum indomitam*: Fruterius: *Qui nondum domitam*: Vossius: *Qui in vita indomitum*: Heinsius: *Qui te adeo dominum*: Anonymus quidam: (quem Dorvilium esse suspicatur Santenius) *Qui invitam dominam*: Schraderus: *Qui tauri indomitam*: Eldickius tandem totum versum sic refingit: *Qui vivam in domini te ire rogum docuit.* pro *docuit* in Mediolanensi est *decuit* ex solemni librariorum in his verbis aberratione. vid. *Burmann.* ad Ovid. Metam. III, 10, 48. et Trist. I, 6, 26. in Vossiano *domuit*, in Baluziano et Palatino *potuit.* nos dedimus lectionem, quae videbatur accommodatissima, a Corradino propositam et in editt. Gotting.

V. 114. *deterioris heri*, Eurysthei, qui ab ipso Hercule apud Homerum Odyss. XI, 620. dicitur χείρων φώς. – De fatali necessitate, ex qua Hercules Eurysthei imperio subiectus fuit, lege Hom. Il. XIX, 98. seqq.

V. 115. *Pluribus ut coeli* etc. ut ob facta praeclara in numerum deorum reciperetur, ut *interesset* (Horat. Od. IV, 8, 30.) *optatis Iovis epulis.* – *ianua coeli* ut *limen* vel *limes coeli.* cf. supra ad Carm. LXVI, 59.

V. 116. *Hebe nec longa virg. foret*, et cum Hebe, ne vetula virgo fieret, iniret coniugium; quo quidem ipso recepti inter deos herois vita designari solet. cf. Virg. Ecl. IV, v. ult. Homer. Odyss. XI, 601, 2: — αὐτὸς (Hercules) δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι τέρπεται, ἐν θαλίῃς, καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην.

Nam neque tam carum confecto aetate parenti
Una caput seri gnata nepotis alit:
Qui, cum divitiis vix tandem inventus avitis
Nomen testatas intulit in tabulas,
Impia derisi gentilis gaudia tollens,
Suscitat a cano vulturium capite.

et Bipont. exhibitam. V. 121. *Qui cum in divitiis* male coniecit Scaliger. V. 122. *ceratas* vult Schraderus. *detulit* edidit Parthenius. V. 123. *Irrita* pro *impia* male praefert Heinsius. V. 124. *suscitat ah* perperam Scaliger. *capiti* ex Codd. et editionibus princip. revocavit Santenius, ut sit antiqua ablativi forma, in quam rem laudat ille Sanctii Minerv. I, 2, c. 7, p. 197.

V. 117–118. Sensus est: Imo profundus tuus amor, qui te tum adhuc indomitam (virum nondum expertam) maritale iugum ferre docuit, barathro illo adhuc fuit profundior. Sic, puto, egregie omnia cohaerent. Quantum pulveris in versu minori tam explicando quam emendando commotum sit, vide in *Var. Lect.* – *indomita*, innupta, intacta, παρθένος ἀδμής Hom. Odyss. VI, 109 et 228. cuius *cervix*, ut cum Horatio loquar, *nondum subacta* et domita est. *iugum ferunt* domitae, h. e. nuptae, virum passae. cf. Horat. Od. II, 5, 1. seqq et ibi Interpretes.

V. 119. – 120. Venustissima mollissimi Laodamiae erga maritum amoris comparatio! Vix quisquam enim molliori amoris sensu potest affici, quam senex capularis, cui, diu speratus divitiarum heres, dulcissimus nepos ab unica filia natus tandem obtigit. – Statius comparat cum Nostro Pind. Olymp. X, 102. seqq. *caput* inservit periphrasi ut passim. *nepotis seri*, τηλυγέτου, avo in extrema vitae aetate demum nati. *una gnata* unica filia. *alit* educat. Commode laudat Vulpius Hom. Il. IX, 478, 79: Καί με φίλησ', ὡσεί τε πατὴρ ὃν παῖδα φιλήσῃ Μοῦνον, τηλύγετον, πολλοῖσιν ἐπὶ κτεάτεσσι.

V. 122 *testatas in tabulas*, in tabulas testamenti rite confirmati.

V. 123. *impia gaudia*, quae ex impia cupiditate alieni boni, cui quis inhiat, oriuntur. – *derisi* elusi, decepti. *gentilis*, oriundi ex gente eiusdem nominis. Sic apud Ciceronem Brut. 28. M. Pennus Bruti *gentilis* dicitur, quia uterque e Iuniis. Disertius, qui sint *gentiles*, docet Cicero Top. 6. – *tollens* auferens, irrita faciens.

V. 124. *Suscitat*, abigit, – *vulturium*, rapacem heredipetam. Sic passim *vulturius* de homine rapaci et alieni cupido apud optimos scriptores, v. c. Plauto *Trinumm.* I, 2, 63. *Turpilucricupidum te vocant cives tui. Tum autem sunt alii, qui te vulturium vocant.* ubi cf. *Taubmann.* – *cano capite* sc. avi sui.

Nec tantum niveo gavisa est ulla columbo
  Compar: quae multo dicitur improbius
Oscula mordenti semper decerpere rostro;
  Quamquam praecipue multivola est mulier.
Sed tu horum magnos vicisti sola furores,
  Ut semel es flavo conciliata viro:
Aut nihil, aut paulo quoi tum concedere digna,

et ibi Perizon. n. 4. V. 125. pro *ulla* Vossius in libro suo scriptum invenerat *vulla*, unde fecit *pulla*, quia, ut ridicule addit, *pulla columba niveo coniuncta improbiora oscula decerpat, quam faciant eiusdem coloris columbae.* lectionem Vossii amplectitur et confirmat adeo eius interpretationem, exemplo male in hanc rem advocato ex Ovid. Her. XV, 37. Vulpius. V. 128. *Quantum praecipue* Venet. Ald. Gryph. Muret. *Quam quae* Vossius ex coniectura, accedente Marklando et Schradero, sed nostram lectionem tuetur optimorum Codd. auctoritas. vid. Sant. *vulgivola* pro ingenio suo offert Heinsius. V. 129. *Sed tu harum* Muretus, Rapheleng. *Sed tu olim* inngens *olim magnos* (τοὺς πάλαι μεγάλους) primus ex codice suo dedit Scaliger, sed in nullo codice apud Santenium comparet haec lectio, imo in plurimis deprehendit ille *horum*, quod dedimus, vel *tuorum*, quod aperte ex *tu* et *horum* confluxit. *tu eorum* in Commelinisno. *Sed tu Chaonios* coniiciebat Eldiekius. V. 131. *paulum* in qui-

V. 125. *niveo* albo, vel in universum pulchro; est enim epitheton ornans. Vulpius cum Vossio suo argutatur. (vid. *Var. Lect.*) – *gavisa est* gaudere solet.

V. 126. *Compar* columba, coniux, σύζυγος. *improbius* ardentius, cupidius. Sic *improbius amare* dicuntur *pauperes* apud Quinctil Decl. XV, sub fine

V. 127. *Oscula mordenti semper dec. rostro.* hinc *columbatim osculari* de dulcissimo osculorum genere. Martialis XII, Epigr. 66, 7: *Amplexa collum, basioque tam longo Blandita, quam sunt nuptiae columbarum.* et libro XI, 105, 9: *Basia me capiunt blandas imitata columbas* hinc *columbari* columbarum more oscula decerpere apud Senec. Epist. 114. et sic *decerpere* pro *osculari* est apud Auctorem Copae v. 38: *Candida formosae decerpens ora puellae.*

V. 128. *multivola*, uno columbo vel marito non contenta. Sed fidelis Laodamia in uno suo Protesilao faciebat delicias. Ergo nec haec comparatio magnitudinem amoris Laodamiae satis exprimit.

V. 129. *Sed tu horum m.* etc. Imo tu sola horum maximum amorem superasti. *horum*, avi et columbae. *sola*, incomparabili plane amoris genere, prae ceteris mulieribus omnibus.

V. 130. *flavo* pulchro. cf. supra ad Carm. LXIV, 98.

V. 131 – 132. Redit tandem poëta, unde digressus fuerat. Respondere igitur debet hic versus versui 73 et 74, sed, quam-

Lux mea se nostrum contulit in gremium.
Quam circumcursans hinc illinc saepe Cupido
Fulgebat crocina candidus in tunica.
Quae tamen etsi uno non est contenta Catullo,
Rara verecundae furta feremus herae:
Ne nimium simus stultorum more molesti.

busdam. *tu* pro *tum* in omnibus libris MSS. apud Sant. Eamdem lectionem in libris suis inveuit Vossius, nec temere illam reiiciendam putat. Sed quis hanc barbaram loquendi rationem *tu contulit* admittat et Catullo obtrudat? *tum* recte iam in uno Cod. apud Stat. *nunc* in exemplari bibliothecae Leid. adscriptum invenit Santenius. V. 132. *cum tulit* emendat Corradinus, ut habeat, quo referatur *tum*. V. 133. *Qua circumcursans* in nonnullis Codd. apud Sant. *circumversans* in quibusdam apud eundem. *hac illuc* in duodecim MSS. Santen. *hinc atque hinc* Vatic. *hic illic* Leid. V. 134. *crocea* iu Vaticauo et Gudiano, male ex sententia Santenii, cum *crocinus* forma sit rarior. V. 135. *tamenetsi*. de his particulis couiunctim scribendis vide, quos laudat Santenius. V. 136. *Rara verecunde furta*

vis nullum Interpretem hic haesisse video, parum ille respondet ob omissam, quae desideratur, partieulam *sic;* eohaerere enim debebat oratio ita: ut olim flagrans amore in domum Protesilai venit Laodamia, sic meis quoque amplexibus se obtulit puella mea. Est igitur vel anacoluthon, vel versus reseribeudus est ita: *Sic nihil aut paulo quoi tum concedere digna.* Sie puella mea, digna, quae ei (*Laodamiae*) tum nihil aut parum certe cederet, in gremium meum se cuntulit. Formulam *aut nihil aut paulo* illustrat *Dorville* ad Charit. p. 581. (ed. Lips.) formula graeca est: ὀλίγον ἢ οὐδέν, ad quam abesse sane potest *aut* priori loco positum. Sed malo nune post tam longam interiectam orationem agnoscere anacoluthon; nam alias versus minor eorrigi quoque possit hoc modo: *Lux mea sic nostrum se tulit in gremium.*

V. 133. *Quam circ. hinc illinc saepe Cup.* Sic Venus apud Quint. Calabr. V, 71: Κύπρις ἐϋστέφανος, τὴν δ' ἵμεροι ἀμφεποτῶντο. Sic Anacreon pietorem Gratias puellae eollum eircumvolitantes exhibere iubet Od. XXVIII, 28. *Statius* comparat Horat. Od. I, 2, 34.

V. 134. *Fulgebat candidus*, enitebat divino suu splendure. — in *crocina tunica. croceus* vel *crocinus* eulor imitatur aurum. — Totus versus mihi deseribere videtur *Cupidinem aureum*, de quo vide *Heinsium* ad Ovid. Amor. I, 2, 41.

V. 137. *Ne nimium simus stult. more mol.* Sie sentientem Phaedriam apud Terent. Eunuch. Act. III, Se. 2. v. 27. seqq. puellae commendat Parmeno: *Atque haec qui misit, non sibi soli postulat Te vivere, et sua causa excludi ceteros, — Verum, ubi molestum non erit, ubi tu*

Saepe etiam Iuno, maxima Coelicolûm,
Coniugis in culpa flagravit quotidiana,
Noscens omnivoli plurima furta Iovis.
Atqui nec Divis homines componier aequum est:

ferremus heri profert Guarinus. V. 138. 139. Pro *saepe* malebat Schraderus *Ipsa*, vel totum locum ita refingendum putabat: *Passa etiam Iuno, maxima Coelicolûm, Coniux in culpa flagrantem quotidiana,* — *flagrabat* ex unico Corvini Codice, Vallieriani marg. et editt. Calpurn. et Parthen. recepit Santenius. *flagrantem* in plurimis Codd. et editt. Venett. et Rheg. *flagrante* Cod. Palatinus. *flagrantis* manus secunda Datiani. nostra lectio *flagravit* debetur Aldo et Baluziani MS. auctoritate confirmatur. Aliam difficultatem movet nova metri ratio in voce *quotidiana*, quam praeter Catullum nemo veterum secutus est; succurrere quidem plerique student scribendo: *cottidiana*, sed haud scio, an hoc modo res satis expedita sit, nam Codd. Catulli, teste Santenio, servant *quotidiana*. nisi totus hic locus corruptus sit, equidem in huius vocis ratione metrica Catullum licentius potius quam recte versatum esse, affirmare malim; difficultatem removere studebant fortiori remedio, quo indigere hic locus videbatur, Eldickius et Santenius, ille proposita emendatione: *Coniugis in culpa flagrante reconciliata*, hic: *Coniugis in culpa flagrantem continet iram.* V. 140. *Omnivoli ignoscens* coniectat Heinsius. V. 141. *Atque iu-*

voles, Ubi tempus erit, sat habet, si tum recipitur.

V. 139. *flagravit.* Etiam Iuno quotidiana fere coniugis furta experta est, et tamen *flagravit*, h. e. ardenter eum amavit, amore eius flagravit. Vult nimirum Iunonis exemplo ostendere, furta quoque in amore locum habere posse, nec amoris fructum ideo tolli. — Alii *flagravit* explicant: ira exarsit, graviter indignata est. Sed sic poëta in versu antecedenti non *Saepe etiam*, sed *Saepe quidem* scripsisset. Ferre nimirum in posterum Catullus volebat modesta puellae furta, nec amplius obtrectatione ei molestus esse, additque in suum quasi solatium: *Saepe etiam* etc. — Sed, ut fatear, integritatem huius loci, qui nescio quid scabri et salebrosi habet, equidem praestare nolim. Vulpius *flagravit* exponit: infamia laboravit; sed hanc notionem sine addito nomine *infamia* vix habere potest verbum *flagrare*. vid. *Var. Lect.*

V. 140. *omnivoli* appetentis, quidquid est formosarum puellarum.

V. 141. *Atqui nec Divis* etc. non raro tamen a poëtis, inprimis comicis, homines cum diis comparari solent. Sic Chaerea apud Terentium Eunuch. III, 5, 42. spectata tabula picta, *ubi inerat pictura haec, Iovem quo pacto Danaae misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum*, subiicit haec: *At quem deum! qui templa coeli summa sonitu concutit.* Ego homuncio

Ingratum tremuli tolle parentis onus.
Nec tamen illa mihi dextra deducta paterna
Fragrantem Assyrio venit odore domum:
Sed furtiva dedit mira munuscula nocte,
Ipsius ex ipso demta viri gremio.
Quare illud satis est, si nobis is datur unus,

nonnullis Codd. *Atque neo o divis* in uno MS. Santenii; *Atq.* unos Mediol. *At quia* alter Datianus cum Gudiano et Riccard. *At quae* duo Saibantis. *componere iustum* vel *fas* pro *aequum* male edebatur ante Calpurnium. V. 142. *queruli* pro *tremuli* tentabat Schraderus. Hunc versum, cum eius nexus cum vicinis esset obscurior, spurium putarunt Muretus et Brouckhusius, sed in Codd. apud Sant. et editt. antiquissimis nulla hic conspicitur litura. vid. not. V. 143. Vossius, cum in Mediolanensi invenisset *veta*, exsculpsit inde et edidit *Vesta*. V. 144. *Flagrantem* male in quibusdam. *Fragrans* in Commeliniano et Baluziano. saepissime autem *flagrare* et *fragrare* permutata sunt. vide nos supra in *Var. Lect.* Carm. VI, 8. V. 145. Pro *mira* in quibusdam *nigra*, sed omnes MSS. Stat. et plurimi Codd. apud Santenium tuentur nostram lectionem. *prima* volebat Heinsius, *nivea* Schraderus. V. 147. 148. In Codice Corvini, teste Santenio, legitur hoc distichon sic: *Quare illud hoc non facerem?* cf. *Schraderum* ad Musaeum p. 151 – 3. et p. 358. 359.

V. 142. *Ingr. tr. tolle p. onus.* tollatur et absit omnis a me ingrata molestia, qualem tremuli et severi parentes puellis creare solent. vid. *Var. Lect.*

V. 143 – 144. *Nec tamen illa mihi* etc. Huc accedit, quod illa mihi non est uxor legitima. – *dextra deducta paterna.* Difficultatem movet haec loquendi ratio, quia non a patribus deducebantur sponsae ad mariti domum, sed a paranymphis. Hinc Vulpius *deducere* pro *abducere* sumit; at Santenius respici putat ad ritum nuptiarum maxime solemnem, cum virgo in manum viri conveniebat, sive a patre de manu in manum tradebatur, in quam rem laudat Terent. Andr. I, 5, 65. *Hanc mi in manum dat;* sed valde vereor, ut sic dicatur *deducere*. Tolles hanc difficultatem si, pro *paterna* mecum legeris *paternam*. – *Assyrio odore*, liquoribus odoratis et unguentis Syrorum, (v. *Brouckhus.* ad Tibull. I, 3, 7.) quibus die nuptiarum domus mariti permulcebatur.

V. 145. *mira nocte*, mirum in modum libidini satisfaciente.

V. 146. *Ipsius ex ipso d. viri gremio*, surrepta ipsi viro legitimo.

V. 147 – 148. *Quare illud satis est* etc. Sensus: Itaque feliciter mecum actum esse puto, si vel unum diem, quo mecum

Quem lapide illa diem candidiore notat.
Hoc tibi, quod potui, confectum carmine munus
Pro multis, Manli, redditur officiis:
Ne vostrum scabra tangat robigine nomen
Haec atque illa dies, atque alia, atque alia.
Huc addent Divi quam plurima, quae Themis olim
Antiquis solita est munera ferre piis.
Sitis felices et tu simul et tua vita,
Et domus ipsa, in qua lusimus, et domina:
Et qui principio nobis te tradidit, a quo

satis est, si nobis id datur unis, Quod lapide illa dies candidiore notat. sed in nullo alio libro MS. apud Santenium haec lectio exstat. pro *unis*, quod plurimi libri scripti et excusi offerunt, recepimus cum Santenio genuinam, ut nobis videtur, lectionem *unus*, auctoritate MSS. Datii, duorom Mediolanensium, Palatin. Commeliniani. Lipsii, duorum Gudian. Riccard. Excerpt. Anonym. satis confirmatam. ceteras corruptas lectiones, quas enotare piget, vide apud Sant. *is datur imus* edidit Scaliger in prima editione, quod placebat Lipsio. *quis datur unus* legit Dukerus. V. 149. *quo potui* Muretus. *quem* male Mediolanens. V. 151. *Nec* in quibusdam Codd. ex solemni confusione. *nostrum* Muretus et bona pars MSS. V. 155. *Felices satis et* in uno Santenii. *tua virtus* Mediceus quartos. V. 156. *ipsi* in Naniano. tota vox abest in sexdecim MSS. apud Santenium. *ipse* volebat Scaliger. *Et domus, in qua nos lusimus, et domina* correctum erat in Vallieriano. *ipsi in qua lusimus in domina* coniecit Schraderus. *ipsa* est in multis MSS. apud Santenium. V. 157 — 160. *praecipue* male in quibusdam apud Santenium. *terram dedit* in omnibus Codd. apud eundem, quod referunt Interpretes ad v. 67. *dominam dedit* primus supposuit Aldus, quem secuti sunt alii. *teneram dedit* coniecit Statius. *te trandedit* Scal. Ego dedi lectionem vulgatam *te tradidit*, quae certe nexum quemdam orationi conciliat, cum *et et* aperte personas inter se distinguat. vid. not. *a quo Sunt primo nobis* sola auctoritate Codicis Corvini nititur. pro *a quo* in triginta MSS. et duabus

consuevit, dignum, qui albo lapillo insigniatur, habuerit.

V. 151. *Vestrum nomen*, quia *Manlius*, notante Vulpio, nomen est gentile, et ad plures ex eadem gente pertinet. — *scabra robigine*, Ovid. Epist. ex Ponto I, 1, 71: *Roditur ut scabra positum rubigine ferrum.*

V. 155. *Sitis felices.* vid. de hac formula *Brouckhus.* ad Tibull. III, 6, 30.

V. 157. *Et qui principio nobis te tradidit*, et ille, qui primus amicitiam tuam mihi conciliavit, qui proxeneta fuit amicitiae tuae, cui omnem felicitatem meam acceptam refero. vid. *Var. Lect.*

Sunt primo nobis omnia nata bona:
Et longe ante omnes mihi quae me carior ipso est,
Lux mea; qua viva vivere dulce mihi est.

primis Venett. et Rhegiensi apud Santenium est *aufert*, quod tenent etiam nonnullae editt. recentiores. *atque* coniecit Parthenius. margo Codicis Leid. exhibet tres glossas *autore*, *augure*, *auspice*, quarum primam cum Vossio erripuit Vulpius. sed Lipsius inde volebat: *te trandedit auspex.* Wetstenius denique tentabat: *Et qui principio nobis terram dedit ubertim A quo sunt primo.* versus minor in omnibus Codd. incipit *A quo sunt primo;* nisi quod duo Saibantis, Vallerianus et Mediceus primus post *primo* addunt *iam*, haud dubie ad hiatum explendum; at sic duae Venett. et Rhegiensis; sed in Cod. Corviniano *a quo*, ut iam notavimus, trahitur ad versum maiorem. *A quo primo sunt* liber Scaligeri. pro *nata* in Bodleiano *nota.* pro *bona* in duabus et viginti MSS. apud Santen. secunda Veneta cum Rhegiensi *bono.* in uno Vossiano et Mediolanensi totus versus abest. In v. 159. pro *Et longe* Latinus Latinios *Sed longe.* pro *ipso* offert Cod. Dat. et Riccardianus *ipse*, et tres Saibantis, Medic. Vall. Corvin. et editt. ante Aldum *ipsa.* V. 160. *est* in Codice Datii et Riccardiano deest. Nobis olim totus locus mirum in modum impeditus hoc modo expediri fortasse et constitui posse videbatur, si pro *et tu* in v. 155 *ut tu* at in v. 157 *Det qui* pro *Et qui* legeretur, ultimum autem distichon antecedenti praeponeretur sic: *Sitis felices ut tu simul, et tua vita, Et domus ipsa, in qua lusimus; et domina; Et longe ante omnes mihi quae me carior ipso est, Lux mea, qua viva vivere mihi dulce est; Det, qui principio nobis terram dedit, a quo Sunt primo nobis omnia nata bona.* Sed nunc vix dubito, quin totum distichon v. 157 — 58 a sciolo quodam appictum sit.

CARMEN LXIX.

AD RVFVM.

Rufo cuipiam, ne esset nescius, cur a feminis fugeretur, causam a tetro eius alarum odore repetitam petulanter exponit. – Cave hoc carmen ad M. Coelium Rufum, insignem iis temporibus oratorem, cum Achille Statio referas. cf. Vulp.

Noli admirari, quare tibi femina nulla,
Rufe, velit tenerum supposuisse femur:

V. 2. *supposuisse femur*, e palaestra Veneris deducta loquendi ratio. cf. Ovid. Am. III, 7, 10.

Non ullam rarae labefactes munere vestis,
 Aut pelluciduli deliciis lapidis.
Laedit te quaedam mala fabula, qua tibi fertur
 Valle sub alarum trux habitare caper.
Hunc metuunt omnes, neque mirum; nam mala valde est
 Bestia, nec quicum bella puella cubet.
Quare aut crudelem nasorum interfice pestem:

V. 3. *Nos illa rarae* vel *Nos illa arae* corrupte in MSS. Stat. *Non, si illam* in editionibus vulgg. sed quamnam? *Non illam* Voss. Mihi unice vera visa est lectio *Non ullam*, quam, ut magis latinitati et versui

V. 3. *Non ullam* (vide Var. Lect. *rarae vestis*, intelligo vestem tenuissimam, bombycinam, nempe Coam aut Sericam. vid. *Heinsius* ad Ovid. Amor. I, 5, 13. cf. Vulpius. Erant autem eiusmodi vestes inter praecipua, quae puellis offerri solebant, munera. Sic Tibullus II, 3, 51. seqq. *Ut mea luxuria Nemesis fluat, utque per urbem Incedat donis conspicienda meis Illa gerat vestes tenues, quas femina Coa Texuit, auratas disposuitque vias.* ubi cf. *Heyne.* – *labefactes* in amorem tuum inducas, capias. *labefactari* dicuntur, qui crebris vel precibus vel muneribus vel aliis artibus victi tandem alteri cedunt. Sic Terent. Eunuch. III, 3, 3: *Ita me video ab ea astute labefactarier.*

V. 4. *lapidis* unionis, gemmae. vid. *Brouckhus.* ad Tibull. I, 9, 39. et *Dorville* ad Chariton. p. 531, 2. (edit. Lips.)

V. 5. *Laedit te quaedam mala fabula*, nocet tibi hac in re mala quaedam fama, malus quidam et foedus de te dispersus rumor. – Achilles Statius parum ad rem comparat Euripid. Hippol. v. 1313. Δάκνει σε μῦθος.

V. 6. *Valle sub alarum*, ornate et eleganter pro: sub cavis alis. *trux hab. c. caper* vel *hircus* (Carm. seqq. v. 1.) τράγος, ab huius animalis graveolentia dicitur teter ille odor, quem alae hominum exhalant. Ovidio obversatus Noster videtur in Arte Am. III, 193: *Quam paene admonui, ne trux caper iret in alas;* Idem Arte Am. I, 522: *Nec male odorati sit tristis anhelitus oris, Nec laedant nares virque paterque gregis.* cf. Horat. Epod. XII, 5. Graecis vocatur iste foetor κινάβρα. Luc. DD. M. I, sub fin. κινάβρας ἀπόζων ὥσπερ ὁ τράγος. ubi vid. *Brodaeus.* cf. Pollux II, 4. Sect. 77. Huc pertinet Epigramma Luciani LXXXIX, in Analectis Vett. Poëtt. Graec. Brunckii Tom. II, p. 336: Οὐ μόνον αὐτὴ πνεῖ Δημοστρατίς, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τοὺς ὀσμησαμένους πνεῖν πεποίηκε τράγου.

V. 9. *Quare aut crudelem* etc. tollendum cura hunc pestiferum nasorum odorem. *interfice* facete, quia intolerabilis iste odor, *caper* et *bestia* vocatur.

Aut admirari desine, cur fugiunt.

antecedenti respondentem; ex ed. Gryph. (1537.) revocavi. *labefactas* perperam in edit. Parthen. V. 10. *Aut te admirari desine cur fugiant.* coniecit Heinsius.

CARMEN LXX.

DE INCONSTANTIA FEMINEI AMORIS.

Mulierum levitatem et perfidiam, quam vulgo illae viris exprobrare solent, (cf. supra ad Carm. LXIV, 143.) Lesbiae suae exemplo breviter et graphice adumbrat: cf. Tibull. III, 6, 47 seqq.

Nulli se dicit mulier mea nubere malle,
  Quam mihi: non si se Iuppiter ipse petat.
Dicit; sed mulier cupido quod dicit amanti,
  In vento, et rapida scribere oportet aqua.

V. 4. pro *In vento* legendum censet *Burmannus* Sec. ad Anthol. T. I, p. 541. *In vino*, quam quidem lectionem iam a Gifanio in Ind. Lucret. p. 450. propositam confirmare studet loco Xenarchi κοττάβῳ apud Athenaeum l. X. p. 441. Ὅρκον δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον γράφω. sed *In vento* mihi rem significantius exprimere videtur.

V. 1. *dicit. dicere* pro affirmare et asseverare aliquid vero vultu passim. Sic Cicero Pro Rabirio Post. 12. *ut, quibus creditum non sit negantibus, iisdem credatur dicentibus?* et sic infra Carmine LXXII: *Dicebas quondam, solum te nosse Catullum.*

V. 2. *petat. – petere*, αἰτεῖν, proprie de procis. exempla utriusque linguae collegit *Cerda* ad Virg. Aen. VII, 55.

V. 3. *Dicit: sed mulier* etc. Muretus expressisse Catullum putat Epigramma Callimachi XXVI, 2, 3. sed hic locus fere est communis.

V. 4. *In vento, et rapida* etc. ubi eodem, quo scribitur, tempore, deletur et confunditur impressa littera. dixit haec παροιμιακῶς. cf. Erasmus in Chiliad. p. 149. Huc pertinet Epigramma Meleagri CIV, 5. (edit. Manf.) Νῦν δ' ὁ μὲν ὅρκια φησὶν ἐν ὕδατι κεῖνα φέρεσθαι.

CARMEN LXXI.

AD VIRRONEM.

Argumentum huius carminis est paulo obscurius, nec satis, opinor, ad liquidum perduci potest, ex mea quidem sententia, ipsum Virronem ut hominem foedum et podagrosum poëta notare voluit, cuius aemulum ideo fortasse alarum vitiis et podagra merito iam laborare ait, quod hominem, quem fugere debebat, aemulatus sit. Ad eumdem Virronem pertinet fortasse infamia infra memorata Carm. LXXX, 7. – Sed Vulpius poëtam cum Virrone in sinu gaudere putat, quod eius rivalis ob duo sibi contracta mala abominandus nunc redditus sit.

Si quoi, Virro, bono sacer alarum obstitit hircus,
Aut si quem merito tarda podagra secat:
Aemulus iste tuus, qui vostrum exercet amorem,

V. 1. *Si quoi iure bono* primus edidit Aldus, quem nonnulli, qui eamdem lectionem se reperisse testantur, secuti sunt. Scaliger veterem scripturam esse ait: *Si qua, viro, bono sacrorum obstitit hircus*, et sic quoque hic versus exaratus est in libris Vossii, in libr. MSS. quos laudat editor Cantabr. et ed. Rheg. Egregie igitur haec vetusta lectio favet lectioni, quam dedimus, vulgatae, a Parthenio iam exhibitae: *Si quoi, Virro, bono sacer alarum*; confluxit enim *sacer alarum* in *sacrorum*, et pro *Virro*, quia nondum geminare solebant litteras, scribebatur *viro*. –

V. 1–4. Sensus, ut mihi videtur, est fere hic: Si quis unquam, Virro, homo insipidus exsecrabili alarum odore merito infectus fuit, aut gravi podagrae dolore merito corripitur, sane aemulus tuus, qui eamdem puellam tecum subagitat, mirum in modum utrumque malum merito a te nactus est. – *bono* insipido, stulto. sic saepe *bonus* ironice, inprimis a Comicis, poni solet. vid. *Drackenborch* ad Sil. Ital. II, 240. Vulpius cum Vossio *bono* ridicule sumit pro adverbio, ut sit: commode, apte. – *sacer* abominandus, detestabilis. cf. supra ad Carm. XIV, 12. – *alarum hircus* vid. supra ad Carmen LXIX, 6. – *obstitit* obfuit, excitavit aliorum nauseam.

V. 2. *tarda* lepide ab effectu. *secat* pungit, lancinat; apposite de podagra.

V. 3. *Aemulus iste tuus* tam in amore quam in corporis tui vitiis.

Mirifice est a te nactus utrumque malum.
Nam quoties futuit, toties ulciscitur ambos:
Illam affligit odore, ipse perit podagra.

Vossios quidem invenerat quoque hunc versom in Cod. Mediolanensi ita scriptum: *Si qua viro - - - se - - - obstitit hircus*, unde primum legendum fortasse suspicabator: *Si quoi virosus*, sed deinde re diligentius pensitata lubenter in nostra lectione acquiescit. — *Si cui, Virro, homini sacer alarum* Gryph. Muretus. *Si, quoi, Virro, domos sacer alarum obsidet hircus* tentabat et satis lepide explicabat Ianus Meleager. — *caper alarum obstitit hircus* ingeniose, sed sine necessitate coniecit Heinsius in notis ad Cat. V. 4. *Mirifice est actu* Gryph. Muret. Stat. *mirifico est astu* volebat Muretos. *Mirifice est tactu* Turnebus. *ac tu* Vossius, coi adhaeret Vulp. sed nostram lectionem tenent Parthenius, Ald. et eamdem, ut testatur editor Cantabr. offerunt Maffei liber MS. et tres editt. antiquiss.

V. 4. *Mirifice* mira quadam contagione, mirum in modum, vel praeter modum. *a te* in tuo contubernio.

V. 6. *ipse perit podagra*, quia libidinis exercitio hoc malum crescit.

CARMEN LXXII.

AD LESBIAM.

Accusat perfidiam Lesbiae, quam, donec sanctis eius promissis fidem habuerit, non libidinoso tantum, sed etiam pio benevoloque animo amplexum esse testatur; nunc autem, perspecta eius perfidia, libidinem quidem mansisse, imo incensam magis esse obtrectandi studio, sed pristinam pietatem et benevolentiam plane ex animo suo deletam et eradicatam esse libere fatetur.

Dicebas quondam, solum te nosse Catullum,
Lesbia; nec prae me velle tenere Iovem,

V. 1-2. Compara Carm. LXX, 1, 2. et observa, quam eleganter eamdem sententiam poëta variaverit. – *prae me* me posthabito. *tenere* cf. supra ad Carm. LXIV, 28.

Dilexi tum te, non tantum ut volgus amicam,
  Sed pater ut gnatos diligit et generos.
Nunc te cognovi. Quare, etsi impensius uror,
  Multo mî tamen es vilior et levior.
Qui potis est? inquis. Quod amantem iniuria talis
  Cogit amare magis, sed bene velle minus.

V. 6. *Multo ita tu nunc me* editio Veneta (1493); antique autem *me* pro *mihi* positom esse observat ibi Parthenius. *Multo ita ne mi tu* primos impresserat Aldus. *Multo ita nec me tu vilior* in qoibusdam editionibus. MSS. Stat. offerebaut: *Multo ita me nec vilior*, vel *Multo ita nec me vilior*; sed hic deest vox monosyllaba, quam exigit metri ratio. — nostram lectionem plurimis iam probatam vulgavit Guarinus. V. 7. *Quis potis est* vel *qui potis es* in quibusdam. Statius tentabat: *Qui pote sic* vel *qui potis hoc.* — *Quam amantem* in omnibus MSS. Statii, uode ille primum volebat: *quae amantem*, deinde *quid amantem*. V. 8. *Cogat* Gryph. Muret. Vossius et alii. sed nostra lectio est in omnibus MSS. apud Stat. In edit. Gryph. (1537) cum hoc carmine coniungitur Epigramma *Odi et amo* LXXXV. At Achilles Statius putat, aut simul cum his, aut statim post hus, legeodos esse versus ex Epigr. LXXV, 5. *Nunc est mens adducta* usque ad finem; et deinde illos: *Odi et amo*. In edd. Venett. hoc cum sequeoti carmine coniunctim exhibitum est.

V. 3. *Dilexi tum te*, consulto dixit *dilexi*, h. e. non solum te amavi, sed etiam magni feci. *diligere* et *amare* proprie inter se differunt ita, ut illud dicatur de eo, qui alterum ob eius cognitas virtutes magnifacit; hoc de eo, qui alterius forma, venustate etc. suaviter afficitur; *diligere* enim proficiscitur a iudicio, *amare* a sensu; possumus igitur aliquem *amare*, nec eumdem tamen *diligere*, et vice versa; quam quidem horum verborum differentiam saepe secutus est Cicero.

V. 5. *te*, tuam perfidiam et levitatem.

V. 6. *levior* levioris pretii.

V. 7–8. *Quod amantem* - - - *velle minus. iniuria*, ὕβρις. offensio, perfidia. – *bene velle* diligere. In hanc sententiam Phaedria apud Terentium Eunuch. I, 1, 25: – *O indignum facinus, nunc ego et Illam scelestam esse, et me miserum sentio: Et taedet: et amore ardeo.* et sic Claudianus Fescenn. v. 110: *Accenditque magis, quae refugit, Venus*, Huc pertinet quoque Epigramma Pauli Silent. XXV, in Analectis Vet. Poëtt. Gr. Brunckii Tom. III, p. 79. Ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε· μάτην ὅδε μῦθος ἀλᾶται. Ὕβρις ἐμὴν ἐρέθει μᾶλλον ἐρωμανίην.

CARMEN LXXIII.

IN INGRATVM.

Facta de perfidia cuiusdam experientia solemnem de ingratis hominibus querelam repetit. — Sunt, qui Alphenum Varum Iurisconsultum hoc epigrammate innui sibi persuadeant. cf. supra Carm. XXX.

Desine de quoquam quidquam bene velle mereri,
  Aut aliquem fieri posse putare pium.
Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benigne est:
  Immo etiam taedet, taedet obestque magis:
Ut mihi, quem nemo gravius nec acerbius urget,
  Quam modo qui me unum atque unicum amicum habuit.

V. 1. pro *quidquam* in nonnullis MSS. Statii *quisquam* et *quemquam*, unde ille legendum fortasse putabat *quisquis*. V. 2. pro *pium* Gryphr. Muret. et alii *tuam*. sic passim libri in *pius* et *tuus*, *meus* et *suus* variant. vid. *Heins.* ad Ovid. Met. VII, 172. V. 3. *est* deest in MSS. Stat. editt. Venett. Cryph. et aliis. V. 4. *Imo etiam taedet*, *statque magisque magis* in omnibus fere MSS. Stat. et sic hunc versum nec sensus nec latinitatis ratione habita multae editt. vett. exhibent. in uno Stat. erat: *Stat magis atque magis.* Marcilius emendabat: *Imo etiam taedet*, *et magis atque magis.* Guietus: *Nihil fecisse benigne Prodest*; *imo etiam taedet obestque magis.* Ex libro Bibl. Bodleianae editor Cantabrig. profert: *Prodest: sed taedet iam magis atque magis.* nostram lectionem veterum librorum auctoritate confirmavit Guarinus. et sic est in libris MSS. apud editorem Cantabr. cui accedunt Statius, Muretus, Vossius et alii. V. 5. *Vae mihi*, Scaliger, Vulpius et alii.

V. 3. *Omnia sunt ingrata* etc. *fecisse benigne*, beneficia in aliquem contulisse, *nihil est*, nihil pensi habetur; vetus autem haec de ingratis hominibus cantilena iam apud Homerum Odyss. IV, 695: — οὐδέ τις ἐςὶ χάρις μετόπισθ' εὐεργέων.

V. 5. *Ut mihi*, sc. obfuit *urget* vexat et persequitur.

CARMEN LXXIV.

IN GELLIVM.

Infame huius epigrammatis argumentum versatur in describendo adultero infamissimo, Gellio, quem eumdem esse putant, qui a Cicerone in Oratione Pro Sextio perstringitur.

Gellius audierat, patruum obiurgare solere,
Si quis delicias diceret, aut faceret.
Hoc ne ipsi accideret, patrui perdepsuit ipsam
Uxorem, et patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit, fecit: nam, quamvis inrumet ipsum
Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

V. 3. *perdespuit* male in libris antiquis, ut recte docuit Scaliger.
V. 6. *Hunc patruum* ex uno Cod. protulit et probavit Statius.

V. 1. *patruum obiurgare*, proverbiali fere locutione nota est patruorum in fratrum liberos severitas. Horat. Sat. II, 3, 88. *Ne sis patruus mihi*, et Od. III, 12, 3. *Patruae verbera linguae.* vide quos laudat *Ernesti in* Clave Cic. sub v. *patruus.*

V. 2. *Si quis delicias* etc. si quis vel dictis vel factis paulo liberius in re amatoria luderet.

V. 3. *perdepsuit*, Qui notionem buius verbi eruere cupit, adeat *Manut.* ad Cic. Epist. ad Div. IX, 22. p. 39. edit. Graev. et *Bochart.* Hieroz. I, p. 188.

V. 4. *patruum reddidit Harpocratem*, nimirum ut patruus, velut silentii deus Harpocrates, altum in hac re iam iuberet silentium, nec amplius obiurgando molestus esset. – Figura Harpocratis, summa olim religione ab Aegyptis in templis Isidis et Serapidis inprimis culti, ita fere in monumentis veteribus expressa conspicitur, ut ad silentium indicandum unus digitorum ori admotus vel insertus sit. – Exstat peculiaris in hanc rem libellus, magna eruditionis copia conscriptus, *Gisb. Cuperi Harpocrates*, ubi praeter perantiquam imagunculam argenteam singulari studio a Cupero explicitam, multae aliae eiusdem dei figurae exhibitae, et, quae ad historiam huius dei spectant, diligenter collecta et proposita sunt. Adde *Burmannum Sec.* ad Anthol. III, 88. T. I, p. 629, 30.

V. 5. *Quod voluit, fecit*, hoc modo impetravit, quod impetrare voluit.

CARMEN LXXV.

AD LESBIAM.

Quod in Carmine LXXII. de amore suo erga Lesbiam et de eius perfidia expresserat, idem in hoc carmine nova dictionis varietate et ornatu exprimit.

Nulla potest mulier tantum se dicere amatam
   Vere, quantum a me, Lesbia, amata, mea, es.
Nulla fides ullo fuit unquam foedere tanta,
   Quanta in amore tuo ex parte reperta mea est.
Nunc est mens adducta tua, mea Lesbia, culpa,
   Atque ita se officio perdidit ipsa pio:
Ut iam nec bene velle queam tibi, si optima fias,
   Nec desistere amare, omnia si facias.

Hos quatuor versiculos priores in antiqq. Codd. post Epigramma LXXXVI collocatos huc revocavit Scaliger, quem; quia egregie illi cum quatuor posterioribus conspirant, plerique recentiorum secuti sunt. Inprimis Vulpius mirifice hoc nomine extollit acumen Scaligeri, et haec quatuor disticha vel ab ipso Catullo ita coniuncta et composita fuisse, vel certe poëtam, si ab inferis excitetur, hanc industriam Scaligeri laudaturum existimat. — Et sane quatuor posteriores recte integri poëmatii ἀποσπασμάτιον haberi poterant. V. 4. *Quanta in amore suo*, ut sit pro *ipsius*, Gryph. Muret. et all. sed *tuo* est in omnibus MSS. Stat. V. 5. *Huc est mens deducta* Venett. Gryph. Muret. nostram lectionem ex Cod. suo produxit Scaliger, et sic Vossius, editor Cantabr. Vulp. Gotting. Bipont.

V. 2. *vere.* ex intimo pectore.
V. 3. Num forte post *unquam.* excidit *in*?

V. 4. *ex parte mea*, quod ad me attinet, τ' ἐμὸν μέρος.

V. 5. *mens* pietas, benevolentia, *adducta* h. e contracta, sed valde de lectione *adducta* dubito; mihi enim scripsisse potius Catullus videtur *abducta*, h. e. alienata, avocata. Sic *animus a corpore abductus* apud Cic. Tusc. I, 31. de eo, qui non amplius iis, quae in sensus cadunt, turbatur et abripitur; et sic saepius *abducere* ad animum refertur; sexcenties autem *adducere* et *abducere* a librariis confusa sunt. vid. quos laudat *Drackenborch* ad Sil. Ital. X, 18. et ad Liv. Tom. IV, p. 92.

V. 6. *Atque ita se officio perd. ipsa pio.* Atque hoc modo ipsa se privavit pietatis, quam ei probabam, officio.

CARMEN LXXVI.

AD SE IPSVM.

Perspecto Lesbiae suae infido et ingrato animo reputat secum, quam ei praestiterat, pietatem, firmumque in ea reputanda paratum sibi solatium esse videt. Deinde summopere animum suum impellere studet, ut longum, quem adhuc nutriverat, amorem, repente nunc deponat et eiiciat; quod quidem cum longe difficillimum esse probe intelligat, deorum ad hanc rem gnaviter pervincendam sibi expetit auxilium.

Si qua recordanti benefacta priora voluptas
 Est homini, quum se cogitat esse pium,
Nec sanctam violasse fidem, nec foedere in ullo
 Divûm ad fallendos numine abusum homines:
Multa parata manent in longa aetate, Catulle,
 Ex hoc ingrato gaudia amore tibi.
Nam quaecumque homines bene quoiquam aut dicere possunt,
 Aut facere, haec a te dictaque factaque sunt;
Omnia quae ingratae perierunt credita menti.
 Quare iam te cur amplius excrucies?
Quin te animo obfirmas, teque istinc usque reducis,

V. 11. Mirum, quantum in hoc versu libri veteres discrepent. Statius

V. 1-6. Vulgaris, quam exornavit poëta, sententia est fere haec: Si verum est, homines pios, integros et bene de aliis meritos, magnam vitae anteactae recordatione capere voluptatem, equidem senex olim capturus sum maximam, si, qualem me erga perfidam et ingratam praebuerim, recordatus fuero. – Ad vers. 5. commode laudatur a Statio illud Pindaricum apud Platon. de Republ. I, p. 574. (ed. Francof.) *ὃς ἂν δικαίως καὶ ὁσίως τὸν βίον διαγάγῃ, γλυκεῖά οἱ καρδίαν ἀτιτάλλοισα γηροτρόφος ξυναορεῖ ἐλπὶς, ἃ μάλιστα θνατῶν πολύστροφον γνώμαν κυβερνᾷ.*

V. 9. *perierunt credita* pro vulgari: frustra credita sive tributa sunt.

V. 11. *Quin te animo obfir-*

Et, Dìs invitis, desinis esse miser?
Difficile est longum subito deponere amorem:
  Difficile est: verum hoc qualubet efficias.
Una salus haec est, hoc est tibi pervincendum.
  Hoc facies, sive id non pote, sive pote.
O Dî, si vostrum est misereri, aut si quibus unquam

ex MSS. profert: *Qui tu animo offirmas, atque instinctoque reducis*, unde ille rescribendum putat: *Quin tu animum offirmas, atque istinc usque reducis*. Scaliger veterem scripturam esse ait: *Quin tu animo affirmas, atque instructoque reducis*, unde legendum suspicatur: *Quin tu animu'* (antique pro *animum*) *offirmas itaque, instructoque reducis*. Theodoro Marcilio placebat: *Quin tu animum obfirmas itaque, in gyrumque reducis?* Iano Meleagro: *Quin tu animum obfirmans instructum atque atque reducis?* h. e. celerrime retrahis. Vossio: *Quin tu animum offirmas, atque istinc te reducis?* editt. Guarin. et Gryph. offerunt: *Quin te animo affirmas, teque instinctuque reducis?* Muretus: *Quin te animo affirmas, teque astringisque reducisque*. Sed iam haec ad nauseam usque satis. Nostram lectionem, haud certe incommodam, exhibent editt. Rapheleng. Graev. Cantabr. Gotting. Bipont. nisi quod *offirmas* (v. not.) pro *affirmas* dedimus; et sic in Sil. Ital. XII, 668. pro *affirmans* cum N. Heinsio legendum videtur *offirmans*. V. 14. *Verum hoc quod lubet efficies* Venett. V. 16. *Hoc*

mas. – *offirmare se* vel plenius *offirmare se animo* est in capto consilio ita se confirmare, ut ab eo exsequendo nullo modo nos avocari patiamur. Exempla ex Plauto et Terentio allata vide apud Vulpium. adde Terent. Hecyr. III, 5, 4. Eodem modo dicitur *obdurare* supra Carm. VIII, 11. Imitatus est Nostrum, ut notat Vulpius, Ovid. Metam. IX, 744: *Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi: Consiliique inopes et stultos excutis ignes usque* in perpetuum, ut nunquam illam revisas.

V. 12. *Dis invitis*, licet contra deorum voluntatem hoc a te suscipiatur consilium; nam Venus et Amor dii sunt [illegible] nisi quis *diis invitis* explicare malit: *miserum te esse nolentibus*.

V. 13. *Diffic. est – amor.* Hanc sententiam expressit *Lotichius* sic lib. I, Eleg. 2, 64: *Ponere difficile est, quae placuere diu.*

V. 14. *Verum hoc q. eff.* Idem suadet Parmeno Phaedriae apud Terent. Eunuch. I, 1, 29. *Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas: Et ne te afflictes.*

V. 15. *Una salus haec est* in amore nimirum funditus exstirpando sita. *pervincendum* gnaviter pertendendum, perdolendum, ut loquitur Terentius.

V. 16. *Hoc – sive pote*, tentabis hoc certe, sive eveniat, ut id ab animo tuo impetres, sive non eveniat de usu *potis* et *pote* in utroque genere vid. Muret. ad h. l.

Extrema iam ipsa in morte tulistis opem;
Me miserum adspicite, et si vitam puriter egi,
Eripite hanc pestem perniciemque mihi,
Quae mihi subrepens imos, ut torpor, in artus,
Expulit ex omni pectore laetitias.
Non iam illud quaero, contra ut me diligat illa,
Aut, quod non potis est, esse pudica velit:
Ipse valere opto, et tetrum hunc deponere morbum.
O Dì, reddite mî hoc pro pietate mea.

facito Vossius cum Vulpio. V. 18. *ipsam* Venet. V. 21. *Seu mihi subrepens imos ut corpore in artus* omnes libri MSS. Stat. unde ille tentat: *Haec mihi subrepens imos in corporis artus.* Ianus Meleager volebat: *Heu mihi! subrepens imos, ut torpor, in artus.* Vossii liber vetustus suppeditabat: *Quae mihi subrepens imos velut anguis in artus*, sed nemo non in hac lectione manum interpolatoris agnoscet. nostram lectionem vett. librorum tam scriptorum quam exaratorum auctoritate niti testatur editor Cantabr. V. 22. *Expulit ex omnes* parum feliciter coniiciebat Statius. Pro *laetitiis* offerunt libri Voss. *delicias.* V. 23. *contra me ut* MSS. Stat.

V. 19. *Me miserum ad sp.* oculos, aures, vultum *advertunt* dii propitii, *avertunt* irati, inimici. vid. *Brouckhus.* ad Tibull. III, 3, 28.

V. 21. *Quae mihi subrepens imos, ut torpor, in artus*, amoris enim venenum sicut torpor tacite et sensim sensimque per interiores ossium medullas serpit et dimanat.

V. 23. *contra* vicissim, ἀμοιβαίως. *contra diligere* redamare ἀντερᾷν.

V. 25. *morbum* vid. supra ad Carm. XXXIX, 7.

V. 26. *reddite mî hoc pro pietate mea*, hoc beneficium tamquam mercedem pietati debitam mihi retribuite.

CARMEN LXXVII.

AD RVFVM.

Fallaciam Rufi, qui speciem amici prae se ferens puellam, ut suspicari licet, Catullo eripuerat, graviter accusat. – Num idem Rufus, cuius graveolentiam Noster Carm. LXIX notavit, an insignis iis temporibus orator, M. Caelius vel potius Caecilius Rufus, uno die (teste Plinio Hist. Nat. VII, 44. *) cum C. Licinio Calvo natus, intelligendus sit, nemo facile pro certo affirmare ausit.*

Rufe, mihi frustra ac nequidquam credite amice,
 Frustra? immo magno cum pretio atque malo:
Siccine subrepsti mî, atque, intestina perurens,
 Mî misero eripuisti omnia nostra bona?
Eripuisti. Heu, heu, nostrae crudele venenum
 Vitae, heu, heu, nostrae pestis amicitiae!

V. 1. *cognite* pro *credite* in Gryph. et quibusdam veteribus. sed MSS. Stat. constanter servant *credite*, quod recte iam vindicatum est a Mureto; nam quae *cognoscimus*, sunt fere vera, at quae *credimus*, non raro falsa. *cognite amico* Ald. (an. 1515) V. 2. Hunc locum tacite Vossius ita constituit: *Siccine subrepsti; meque intestina perurens Mi misero eripuisti; omnia nostra bona Eripuisti.* V. 4. *Sic misero* Parthen. Gryph. Muret. V. 6. *pectus amicitiae* ex libris antiquis profert Vossius, ut sit vel ironice sumendum vel *olim* s. *quondam* subaudiendum; eamdem lectionem exhibet edit. Parthenii; sed quis dubitet de vera lectione *pestis*, cum *venenum* praecesserit?

V. 2. *Frustra?* Ἐπανόρθωσις seu correctio, ut appellatur a rhetoribus hoc concitatius dicendi genus. Nam ea demum, ut observat Muretus, proprie *frustra* esse dicuntur, quae neque commodum neque detrimentum afferunt. – *magno cum pretio*, h. e. dispendio. sic passim in malam partem *pretium* et *merces* apud Latinos, ut μισθὸς apud Graecos. cf. Vulp. adde *Interpretes* ad Callimach. Hymn. in Dian. v. 263.

CARMEN LXXVIII.

DE GALLO.

Indignabatur Catullus Gallo, quod ille delicias apud eius amicam facere ausus fuerat, et hac indignatione lacessitus, turpe eius, quod in foedo iungendo amore praestiterat, profert et differt ministerium.

Gallus habet fratres, quorum est lepidissima coniux
Alterius, lepidus filius alterius.
Gallus homo est bellus: nam dulces iungit amores,
Cum puero, ut bello bella puella cubet.
Gallus homo est stultus, nec se videt esse maritum,
Qui patruus patrui monstret adulterium.
Sed nunc id doleo, quod purae impura puellae
Suavia coniunxit spurca saliva tua.

V. 5. Pro *stultus* iterum in editione Parthenii legitur *bellus*, haud dubie ex operarum errore. V. 7. *purae pura puellae* ex veteri scriptura reposuit Scaliger, et sic est in editione Parthen. V. 7—10. Hos quatuor versus

V. 3. *bellus* proprie, qui morum concinnitate, elegantia, urbanitate, comitate, blanditiis, vel quocumque obsequii genere placere studet, quo pertinet *belli hominis* descriptio, quam ex Martiale dedimus supra ad Carm. XXII, 9, sed Gallus in obsequii genere satis inhonesto nunc *bellus* dicitur. – *iungit* consociat, conciliat, coniungit, est proxeneta amorum. – *dulces* invidiose de foedo amoris genere.

V. 4. *Cum puero ut bello* etc. ut filius alterius fratris cum uxore patrui consuescat.

V. 5–6. Sensus: Idem Gallus est homo insipiens, qui, dum fratris filio viam ad adulterium cum patrui uxore committendum aperit, non cogitat, se quoque habere coniugem, quae a fratris filio constuprari possit.

V. 7–8. Nexus orationis est fere hic: Sed quamvis haec omnia nihil morer, tamen id nunc vel maxime mihi bilem movere debet, quod impuro tuo ore puram meam puellam deosculatus es. – *coniunxit* h. e. commiscuit spurca saliva tua suavia impura cum puris puellae suaviis.

Verum id non impune feres: nam te omnia secla
Noscent, et, qui sis, fama loquetur anus.

Scaliger, cum eos dissimilis argumenti esse existimaret, invitis libris omnibus ab hoc epigrammate divulsit et cum superiore coniunxit. De iisdem, an loco suo positi essent, iam dubitaverat Achilles Statius. Hinc facile ab ingenio suo impetrare potuit Corradinus de Allio, ut eos Carmini XCI. assueret. Sed Vulpius egregie eos cum hoc carmine cohaerere pulchre docuit. — pro *coniunxit* in versu 8. ex coniectura refinxit Scaliger *comminxit*, sed quis verbum inhonestius praeferat honestiori? quisve novam Catulli carminibus obscenitatem importare sustineat?

V. *10. fama loquetur anus.* cf. supra ad Carmen LXVIII, 46.

CARMEN LXXIX.

IN LESBIVM.

Lesbium quemdam cum tanti faceret Lesbia, ut eum Catullo praeferendum putaret, pulcrum illum quidem inde haberi posse concedit, sed eumdem, ut hominem spurcum et impurum haud obscure describit. – Muretus, qui sub Lesbiae *nomine* Clodiam *intelligi debere iam supra ad Carm. LVIII probare studuit, per hunc quoque* Lesbium *intelligendum esse censet* P. Clodium, *huius* Clodiae *fratrem, qui et hanc et ceteras sorores constuprasse dicitur. In qua quidem suspicione ille eo magis confirmatur, quod additum sit nomen* pulchri, *quod ipsum Clodii cognomen fuerit, ita, ut poëta in ambiguitate vocis iocari voluisse videatur. – Multum quidem apud me valet Mureti in explicandis locis obscurioribus subtilitas et sagacitas, sed in hac re nolim cum eo in tenebris micare.*

Lesbius est pulcher: quidni? quem Lesbia malit,
Quam te cum tota gente, Catulle, tua.

V. 1. Sunt, qui pro *Lesbius* in nonnullis libris *Gellius* reperiri scribant; et Scaliger in uno se deprehendisse *Caelius* affirmat. Sed omnes libri Statii et Vossii tuentur nostram lectionem, et sic est in editionibus

Sed tamen hic pulcher vendat cum gente Catullum,
Si tria notorum suavia repererit.

Parthen. Gryph. Muret. Cantabr. V. 4. *natorum*, quod lepide Vossius de claris et nobilibus Romanis explicat, male in libris vett. recte igitur iam Scaliger revocavit: *notorum* — in nonnullis, v. g. in edit. Gryph. Muret. legitur *amatorum*, quod haud dubie ex *natorum* confictum est. *Si tria amatorum savia surpuerit* legit Heinsius in not. ad Catull.

V. 3-4. Sensus: sed tamen hic pulcher me cum tota familia mea tamquam pignus positum habeat et pro lubitu vendat, si quisquam eorum, qui eum norunt, vel tria oscula impuro eius ori (quod innuere poëta videtur) impresserit. – *vendat* respicere poëtam putat Muretus ad veterem consuetudinem, qua interdum ob certa delicta totae familiae publice vendebantur. *notorum* – *noti* sunt familiares, quibus aliquis notus est, nos *Bekannte*. Sic Livius III, 45. *Notos gratia eorum, turbam indignitas rei virgini conciliat.* alia exempla posuit Vulpius.

CARMEN LXXX.

AD GELLIVM.

Quaerit de causa mutati in Gellii labellis coloris, eamque a nefando, qua ille se contaminabat, libidinis genere repetit.

Quid dicam, Gelli, quare rosea ista labella
Hiberna fiant candidiora nive,
Mane domo cum exis, et cum te octava quiete
E molli longo suscitat hora die?
Nescio quid certe est. An vere fama susurrat,

V. 4. *Et mollis* nimis argute corrigit Scaliger.

V. 3-4. *Mane domo cum exis* etc. Tam mane, quam post meridiationem. *octava quiete* sub meridiem sive post prandium, ubi molliores meridiari solebant. cf supra Carmen XXXII, 3. *longo die* aestivo.

V 5. *Nescio quid certe est*, est certe aliquid in causa, sed quid sit nescio. cf. quem laudat

Grandia te medii tenta vorare viri?
Sic certe clamant Virronis rupta miselli
Ilia, et emulso labra notata sero.

V. 7. *Sic certe est* Gryph. Muret. *Si certe est* Parth. Graev. *Sed certe clamant* in libro Scaligeri. *Sic certe* Scal. Voss. Vulp. Gotting. Bipont. quod, sublata tantum interpunctione, dedimus. pro *Virronis* in multis editionibus *Victoris*, in nonnullis *Unctoris*, inepte, ut iudicat Muretus. *Varronis rupta Viselli* ex ingenio Scaligeri. V. 8. *Ilia, demulso* Venet. Gryph. Muret. in MSS. Stat. erat: *Ille te mulso* vel *Illa te mulso*, unde iam Pierius Valerianus et Gabriel Faërnus recte fecerunt: *Ilia, et emulso.* Achilles Statius suspicabatur: *Iliaque et mulso* vel *Iliaque et multo.*

de hac formula Vulpius Virgil. Ecl. VIII, 107.

V. 6. *Grandia te – viri?* te esse fellatorem. *tenta medii viri* τὰ αἰδοῖα. *tendere* in obscenis. praeter Statium et Muretum adeat, cui volupe est, disertum nequitiarum interpretem Scioppium in Lusibus V, 5.

V. 7. *clamant*, aperte testantur. *clamare* de rebus inanimatis vid. supra ad Carm. VI, 7. – *rupta ilia* cf. supra ad Carm. XI, 20.

CARMEN LXXXI.

AD IVVENTIVM.

Miratur, quid sit, quod Iuventius misere pallescentem quemdam hominem Pisaurensem dignum habuerit, quem ipsi et aliis in amore praeponeret. – De gente Iuventia vide Vulpium supra ad Carm. XXIV.

Nemone in tanto potuit populo esse, Iuventi,
Bellus homo, quem tu diligere inciperes:
Praeterquam iste tuus moribunda a sede Pisauri

V. 3. Ianus Meleager, cum pro *a sede* membranae Palatin. haberent

V. 1. *in tanto populo*, in tanta populi frequentia.

V. 2. *inciperes*, in animum induceres, vel, quod Scaliger animadvertit, *diligere inciperes* pro diligeres.

V. 3. *moribunda a sede Pisauri.* Fuit Pisaurum oppidum

Hospes, inaurata pallidior statua?
Qui tibi nunc cordi est, quem tu praeponere nobis
Audes. Ah! nescis, quod facinus facias.

ad sede et Commelini *ab*, legendum censet *ah!* pro *sede* vero corrigit *sepe*, explicans *sepem moribundam* de dentibus senio cariosis et cadaverosis; nimis argute! V. 6. *At nescis* Gryph. Muret. Graev. haud minus commode, puto, quam *ah*, quod exhibent editt. recentiores Cantabr. Voss. Vulp. Gotting. Bipont.

Umbriae maritimum, quod praeterlabitur fluvius cognomento *Pisaurus;* vocatur *sedes moribunda* haud dubie ob aëris, quo male afficiebantur incolarum corpora, vitium.

V. 4. *inaurata pallidior statua.* tribuitur auro *color pallidus*, ὠχρός, χλωρός. cf. supra ad Carmen LXIV, 100.

CARMEN LXXXII.

AD QVINTIVM.

Quintium, sodalem suum, flectere studet precibus, ne, quod animo suo longe carissimum sit, (intellige puellam) sibi praeripiat. – Eleganter hoc epigramma expressit Ioann. Nicol. Goëtz Vermischte Gedichte *Tom. II. p.* 215.

Quinti, si tibi vis oculos debere Catullum,
Aut aliud, si quid carius est oculis,
Eripere ei noli, multo quod carius illi
Est oculis, si quid carius est oculis.

V. 4. *seu quid* in omnibus editt. vet. et plurimis recentioribus, contra sensum et orationis nexum, nam si quid iam est multo carius oculis, qui, quaeso, adiici potest *seu quid carius est oculis;* ut taceam, particulam *seu* non *quid*, sed *quod* in hoc orationis nexu postulare. Hinc recte Achilles Statius pro *seu quid* legendum suspicatus est: *si quid*, quem praeter Vossium et Vulpium neminem secutum esse mireris.

V. 1 – 2. Sensus: Si vis, mi Quinti, Catullum tibi aliquid acceptum referre, quod aeque atque oculos suos amet, vel plus adeo oculis suis, si quid plus oculis amari potest, noli etc. – Per Quintium intelligendum esse nobilissimum illum adolescentem Veronensem, cuius mentio fit infra Carmine C. suspicatur Vulpius.

V. 3. *ei* monosyllabum per synaeresin; exempla congessit Statius.

CARMEN LXXXIII.

IN MARITVM LESBIAE.

Ridet stolidum Lesbiae maritum, qui, cum eius uxor Catullum conviciis coram ipso proscinderet et causam rixandi cum eo quaereret, impense de eius fide et castitate, quam inde colligebat, laetabatur. At Catullus, mulierum indolem melius perspectam habens, longe aliter de hoc Lesbiae se gerendi more sentit ac iudicat. Conferendum omnino cum hoc Epigramma XCII.

Lesbia mî praesente viro mala plurima dicit:
Hoc illi fatuo maxima laetitia est.
Mule, nihil sentis. Si nostri oblita taceret,
Sana esset: quod nunc gannit et obloquitur,
Non solum meminit; sed, quae multo acrior est res,
Irata est: hoc est, uritur et loquitur.

V. 3. pro *Mule* in Patavino exemplari apud Statium *Nulle*, quod rectius videtur Statio, *Nullum* de stupido, nihil audiente et sentiente, interpretanti. V. 4. pro *Sana* in MSS. Statii *Samia* vel *Sannia*, unde legendum fortasse opinatur *Sanna*, h. e. irrisio, quasi dicat: irrideri me amantem ab ea putarem, planeque contemni, si de me taceret. — *garrit* in editt. Parthen. Gryph. Muret. sed nemo non *τὸ gannit* praeferet; et sic est in MSS. Statii. eodem modo in *garrit* et *gannit* variant libri apud Persium V, 95. V. 6. *uritur et coquitur* coniecit N. Heinsius, at

V. 1. *mala plurima dicit* convicia Tibull. I, 2, 11. *Et mala si qua tibi dixit dementia nostra.*

V. 3. 4. *Si nostri oblita taceret*, Si me negligeret, nec dignum, quocum loquatur, haberet, *Sana esset*, recte illa videri posset amoris furore libera; vel: neutiquam in illam caderet amoris insania. Infra Carmine XCII: *Lesbia mi dicit semper male, nec tacet unquam De me: Lesbia me, dispeream, nisi amat. quod nunc*, iam vero quod, *νῦν δὲ*, *gannit* canum more ringitur. *obloquitur*, oblatrat.

V. 5. *Non solum meminit* hoc non solum probat, minime eam nostri oblitam esse, et nos negligere.

V. 6. *Irata est*, nam ira apud

sic legit iam Iustus Lipsius apud Ianum Dousam filium; sed quis hoc ferat ob versum primum et quartum?

amantes ferventissimi amoris est indicium; tritum et in vulgus notum est illud Terentianum: *Amantium irae, amoris integratio est.* cf. Vulp. inprimis cum hoc loco comparandus est Propertius III, 8. 10 seqq. adde Plaut. Amphitr. III, 3, 60 seqq.

CARMEN LXXXIV.

DE ARRIO.

Arrium quemdam, qui mirifice sibi placebat vano et ridiculo verba nonnulla cum adspiratione pronuntiandi studio, festive in hoc epigrammate depictum aliorum risui exponit. – Cum idoneis argumentis, quis fuerit hic Arrius, evinci nequeat, alius aliam coniecturam sequitur. Achilles Statius quidem intelligit Q. Arrium, *praetorem Siciliae designatum, qui exorto bello servili missus est contra Crixum et Spartacum, quorum illum profligavit, ab hoc victus est. vid. Liv. Epit.* 96. *cf. Cic. Verr. II,* 15. *et IV,* 20. – *At Vulpius cogitat de* C. Arrio, *cuius mentionem iniicit Cic. in Attic. I,* 14 *et* 15. – *Quidni cogitare quoque possumus de illo* Q. Arrio, *Q. Arrii Praetoris Siciliae designati, (ut videtur* Ernestio *in Clave Cic. sub h. n.) filio, qui in honorem patris magnificum illud, ut auram populi captaret, dedit epulum, de quo Horatius Satyr. II,* 3, 7. *cf. Cic. Orat. in Vatin.* 12. – *Sed quid interest, sciatur, quis fuerit hic Arrius, nec ne?*

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet
 Dicere, et hinsidias Arrius insidias:
Et tum mirifice sperabat se esse locutum,
 Cum, quantum poterat, dixerat hinsidias.

V. 2. Libri veteres apud Vossium non *Arrius*, sed *Aretius* habent, unde ille *Aetius* fortasse scribendum putat. V. 3. 4. Hoc distichon, nescio quo errore, in editione Parthenii post versum decimum: *Cum subito*

V. 4. *quantum poterat*, quanto poterat spiritu vel oris hiatu.

Credo sic mater, sic Liber avunculus eius,
Sic maternus avus dixerit, atque avia.
Hoc misso in Syriam, requierant omnibus aures,
Audibant eadem haec leniter et leviter.
Nec sibi postilla metuebant talia verba,
Cum subito adfertur nuntius horribilis,
Ionios fluctus, postquam illuc Arrius isset,
Iam non Ionios esse, sed Hionios.

affertur etc. transpositum est. V. 5. *sic Cimber avunculus eius* Heinsius in notis ad Cat. V. 6. *dixerat* in edit. Parthenii, Gryph. Muret. sed recte Scaliger reposuit ex veteri scriptura *dixerit*, et videtur illud vel male ex versu quarto repetitum, vel hoc ob vim modi potentialis non satis intellectum esse. vid. not. — Ianus Meleager male in hoc quoque disticho quaerit adspirationem, illudque sic legendum opinatur: *Credo sic Mather, sic Liber havunculus eii est, Sic mathernus havus dixerit, atque havia.* V. 7. *Hic misso* in MSS. Statii, qui inde tentat: *Hinc misso.*

V. 5. *Liber* haud dubie nomen viri proprium. Nam quod Passeratius existimat, *liberum* pro adiectivo sumendum esse, quo tacite Catullus innuere voluerit, Arrium non ex iustis nuptiis procreatum fuisse, utpote qui nec patrem nec patruum habuerit *liberum*, sed matrem et avunculum tantum, eorumque parentes; id anxie magis quaesitum quam probabile videtur.

V. 6. *dixerit – sic, credo, dixerit*, eleganter ex vi modi potentialis pro: *sic dixisse videtur.* Exemplum de hoc modi potentialis, quem vocant, usu, ponamus ex Liv. III, 47. *Quem decreto sermonem praetenderit, forsan aliquem verum auctores antiqui tradiderint*, pro: *tradidisse videntur.*

V. 7. *Hoc misso in Syriam*, haud dubie in munere quodam reipublicae causa suscepto. *requ. omnibus aures*, nullius amplius aures ingratissimo male affectatae adspirationis sono fatigabantur.

V. 8. *leniter et leviter* sine adspiratione.

V. 9. *postilla* h. e. postea; exempla dabunt Statius et Vulpius.

V. 10. *horribilis* nimirum auribus.

CARMEN LXXXV.

DE AMORE SVO.

Quaerenti fortasse, cur unam eamdemque puellam tam amore quam odio persequatur, quid respondeat, se nescire, ait.

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio: sed fieri sentio et excrucior.

Hoc distichon in editione Guarini et Ald. II, hic praetermissum et epigrammati LXXII annexum est. vid. ibi Var. Lect.

V. 1. *Odi et amo* Terent. Eunuch. I, 1, 27. *Et taedet, et amore ardeo.*
V. 2. *Nescio*, formam nimirum puellae amabat, at eius mores detestabatur. cf. Epigr. LXXII, 7, 8.

CARMEN LXXXVI.

DE QVINTIA ET LESBIA.

Quintiae, *quae vulgo habebatur formosa, formositatis quidem partes quasdam concedit, sed cum ei deesset venustas et festivitas, absolute formosam, qualis sola Lesbia sit, eam dici posse negat.*

Quintia formosa est multis: mihi candida, longa,
Recta est. Hoc ego: sic singula confiteor.

V. 1. *Quinctia* in vett. monumentis scribitur, teste Statio. V. 2. *haec ego sic* in plurimis editionibus vett. sed Scaliger *Hoc ego;* antiquam lectionem esse confirmat: et sic nunc exhibent editt. Cantabr. Voss. Vulp. Bipontin.

V. 1. *est*, videtur, habetur. V. 2. *Recta*, apta forma et

Totum illud, formosa, nego; nam nulla venustas,
  Nulla in tam magno est corpore mica salis.
Lesbia formosa est, quae cum pulcherrima tota est,
  Tum omnibus una omnes surripuit Veneres.

figura. cf. supra ad Carm. X, 20. *hoc ego* scil. sentio vel iudico. *singula*, quod ad singulas formositatis partes attinet.

V. 3. *Totum illud*, quod ad totum illud, in quo censetur formositas, attinet. – *venustas* elegantia, nativus lepor et festivitas, quae in dictis, factis, gestu et toto corporis habitu spectatur: Graecis: κοσμιότης, cui opponitur ἀγροικία.

V. 4. *nulla in – mica salis*, quanta est, insulsa et plena ruris inficitiarumque est. ἀνὴρ τρισκαιδεκάπηχυς de stupido magni vastique corporis homine apud Theocritum Idyll. XV, 17. ubi vide *Valckenarium*.

V. 6. *Tum omnibus – Veneres*, omnes puellarum lepores ad se unam transtulit et inter se coniunxit.

CARMEN LXXXVII.

Vid. Var. Lect. ad Carmen LXXV.

CARMEN LXXXVIII.

IN GELLIVM.

Flagitia, quibus se suosque polluebat Gellius, tanta esse ait, ut ne mari quidem possint ablui et expiari.

Quid facit is, Gelli, qui cum matre atque sorore
  Prurit, et abiectis pervigilat tunicis?

V. 1. *Quid facit is;* Quid tibi statuendum videtur de eiusmodi hominis libidine, qui etc.

V. 2. *Prurit*, pruriendo libidinem exercet. cf. Lusus 25, 4. *abiectis* reiectis, positis.

Quid facit is, patruum qui non sinit esse maritum?
Ecquid scis, quantum suscipiat sceleris?
Suscipit, o Gelli, quantum non ultima Tethys,
Non genitor Nympharum abluit Oceanus.
Nam nihil est quidquam sceleris, quo prodeat ultra:
Non si demisso se ipse voret capite.

V. 6. *Nec genitor* in MSS. Stat. sed gravius repetitur *Non*. pro *abluit* in editt. Gryph. Muret. Graev. et all. *abluat*; sed illud ex veteri scriptura defendunt Scaliger et Vossius; utrumque, puto, recte dicitur. V. 7. *quod prodeat ultra* Voss. Bipont. sed *quo* est in edit. Parthen. Gryph. Muret. Cantabr. Graev. Vulp. Gotting.

V. 3. *patruum qui – maritum*. cf. supra Epigramma LXXIV, 3.

V. 5. *Suscipit* scil. *tantum*, quod ante *quantum* non raro omitti solet. cf. Liv. IX, 36. §. 2. et ibi *Drackenborch*. – *ultima Tethys*, totum mare, ad extremos usque fines, ut bene Stat.

V. 6. *Non genitor Nympharum abluit Oceanus*, hic aqua marina sive fluviali scelera apud veteres expiandi mos vel ex Cicerone notus est. Pro Roscio Amer. 26. *ne*, *cum delati* (parricidae) *essent in mare*, *ipsum pollurerent*, *quo cetera*, *quae violata sunt*, *expiari putantur*. cf. ibi *Hottomannum* et *Manutium* et interpretes ad h. l. Laudat in hanc rem illud Euripidis Iphigen. in Taur. 1193. θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά, ubi vid. *Barnes.* et *Musgrav.* Locum Sophoclis Oedip. Tyr. v. 1251. comparavit iam Achilles Statius. – *Dorville* ad Chariton. p. 238. (ed. Lips.) Catullum ante oculos habuisse putat vetus epigramma, quod egitur in Analectis Vett. Poët. Graecor. *Brunckii* Ἀδεσπ. CCXL. Tom. III, p. 199. Ἁγνὸς ἐς τέμενος καθαροῦ, ξεῖνε, δαίμονος ἔρχου Ψυχὴν νυμφαίου νάματος ἀψάμενος. Ὡς ἀγαθοῖς κεῖται βαιὴ λιβάς· ἄνδρα δὲ φαῦλον Οὐδ' ἂν ὁ πᾶς νίψῃ νάμασιν Ὠκεανός.

V. 7. *Quo prodeat ultra*, quo progrediatur iste ulterius, quo magis contaminetur.

V. 8. *demisso*, inclinato. *voret* cf. Epigr. LXXX, 6.

CARMEN LXXXIX.

DE GELLIO.

Ne quis miretur, cur Gellius tenuis macerque sit, causam, unde ei contracta sit haec corporis macies et tenuitas, ex insano eius cum cognatis suis Veneris usu declarat.

Gellius est tenuis: quidni? quoi tam bona mater
Tamque valens vivat, tamque venusta soror,
Tamque bonus patruus, tamque omnia plena puellis
Cognatis: quare is desinat esse macer?
Qui ut nihil attingat, nisi quod fas tangere non est,
Quantumvis quare sit macer, invenies.

V. 5. *attingit* legi iubet Scaliger; quod exhibent nunc editt. Voss. Cantabr. Gotting. Bipont.

V. 1. *tenuis*. Statius de amantium macie laudat Lucret. IV, 1160: Ἰσχνὸν ἐρωμένιον *tum fit, quum vivere non quit Prae macie.* *quoi*, in cuius gratiam, ad cuius explendam libidinem. cf. supra ad Carmen LXI, 192. *bona*, obsequiosa, facilis; eodem sensu patruus dicitur *bonus* v. 3.

V. 2. *valens*, valido robustoque corpore ad palaestram Veneris instructo. *vivat* exquisitius pro: sit.

V. 4. *quare is desinat esse macer?* cur non sit macer, qui necessario in eiusmodi cum cognatis suis consuetudine macer esse et manere debet?

V. 5. *ut* cum *nihil attingat* etc. nullam aliam nisi cognatam; observa in hoc versu leporem facete cum sale mixtum.

V. 6. *Quantumvis*, satis superque.

CARMEN XC.

IN GELLIVM.

Nova ratione et novo sale nefandam Gellii cum matre libidinem perfricat. Magum enim aliquem, si vera sit impia Persarum religio, ex hoc obsceno concubitu nasci oportere probat et pronunciat.

Nascatur Magus ex Gellî matrisque nefando
  Coniugio, et discat Persicum haruspicium.
Nam Magus ex matre et gnato gignatur oportet,
  Si vera est Persarum impia relligio,
Gnatus ut accepto veneretur carmine Divos,
  Omentum in flamma pingue liquefaciens.

Hoc Epigramma coniunctim cum superiore exhibetur in editionibus Parthenii, Gryph. et aliis; sed sponte apparet, separatim illud a poëta in Gellium compositum esse.

V. 4. *impia rel.* ex qua nimirum non solum matris cum filio concubitus, et in universum cognatorum commistiones licitae fuerunt, sed boni magi adeo, h. e. Persarum sacerdotes ex matre a filio compressa progigni debebant. Veterum de his incestis Persarum moribus testimonia vid. apud Vulpium. Inprimis ex utriusque linguae scriptoribus, quae huc spectant studiose collegit laudatus a Mureto *Coelius Rhodiginus Antiqu. Lect.* X, cap. 17. Huc pertinet quoque Euripides Andromach. v. 173. seqq. — Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος. Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται, Κόρη τ' ἀδελφῷ — — — καὶ τῶνδ' οὐδὲν ἐξείργει νόμος. ubi recte Scholiastes ταῦτα Περσικὰ ἔθη.

V. 5. *accepto* diis grato; sic saepe *accepta munera*; nimis docte alii: a maioribus per manus quasi tradito.

V. 6. *Omentum in flamma pingue liquefaciens*, minutas nimirum mactatae victimae partes et in his omentum diis adolebant; vid. *Casaubon.* ad Pers. II, 47. p. 208. ex ipso autem omenti statu et situ multa coniectare solebant haruspices. vid. *Bochartum* Hieroz. III, p. 503. — Secunda syllaba in *liquefaciens* producitur. vid. Stat.

CARMEN XCI.

IN GELLIVM.

Ut crescat et cumuletur, quam versibus suis famae Gellii inurere studet, ignominia, usque adeo eum scelestum esse ostendit, ut iste nulla facile re, nisi in qua aliquid sceleris sit, oblectari posse videatur. Quod quidem ipse praeter omnem opinionem in amore suo expertus fuerat. Nam quamvis probe noverat, eum pro indole sua ad quodvis designandum scelus paratum esse, tamen vel ideo puellam suam ab eius libidine tutam fore putaverat, quod illa nec mater, nec soror esset, in quarum concubitu unice sibi placere videbatur homo iste nequissimus. Sed fefellerat sua in hac re Catullum opinio; nam secus ac videbatur, satis causae fuit Gellio, quae ei cum Catullo intercedebat, amicitia, ut eius puellam ad libidinem sollicitaret; adeo in perpetrandis facinoribus superare iste solebat hominum exspectationem! – Praeclarum est, ut recte iudicat Muretus, hoc epigramma et mirabili quodam artificio a poëta nostro compositum.

Non ideo, Gelli, sperabam te mihi fidum
 In misero hoc nostro, hoc perdito amore fore:
Quod te cognossem bene, constantemve putarem,
 Aut posse a turpi mentem inhibere probro:
Sed quod nec matrem, nec germanam esse videbam

V. 2. *hoc*, quod cum vi ante *perdito* repetitur, male in nonnullis editionibus omissum, recte reposuit Statius. V. 3. *Quin te* Muret. *Qui te* Scaliger ex veteri scriptura. *constanterque putarem haud posse* etc. in plurimis libris tam scriptis quam editis; sed multo aptior et orationi convenientior mihi visa est nostra lectio, quam Statius in nonnullis libris MSS. invenit; et sic hic versus iam in edit. Gryph. (1537) legitur. Eamdem lectionem recepit Vulpius. V. 5. *Sed neque quod* in editt. Parth.

V. 3. *perdito* ob perfidiam amicae.

V. 4. *Aut* scil. quod te putarem.

Hanc tibi, quoius me magnus edebat amor,
Et quamvis tecum multo coniungerer usu,
Non satis id causae credideram esse tibi.
Tu satis id duxti: tantum tibi gaudium in omni
Culpa est, in quacumque est aliquid sceleris.

Voss. Graev. et aliis; sed multo concinniorem orationem reddit nostra lectio, a Guarino prolata, et a Statio aliisque probata. V. 9. *induxti* pro *induxisti* vitiose in edit. Parthenii et MSS. Stat.

V. 6. *quoius me magnus edebat amor*, sic supra Carm. XXXV, 15: *Ignes interiorem edunt medullam.* ubi de hoc loquendi usu exempla collegit Muretus. vid. Stat. ad h. l. V. 8. *Non satis id causae*, non gravem turpemque satis causam.

CARMEN XCII.

DE LESBIA.

Mutuas inter se et Lesbiam rixas mutui amoris signum censet certissimum. – Eiusdem argumenti est Epigramma LXXXIII, quod confer.

Lesbia mî dicit semper male, nec tacet unquam
De me: Lesbia me, dispeream, nisi amat.
Quo signo? quasi non totidem mox deprecor illi

V. 2. *dispeream, me nisi Lesbia amat* in editt. plurimis; sed quem nos secuti sumus verborum ordinem, tam versus ultimus, quam omnes libri MSS. Stat. confirmant; mutatus ille in editionibus vett. verborum ordo haud dubie profectus est ab aliquo, qui vellet numerorum rhythmo consulere. V. 3. *Cui ego, quasi eadem* vitiose in libris MSS. et edit. Parthenii. *Quo signo? quasi eadem* Gryph. Muret. *Quo signo? eadem totidem* in

V. 3 – 4. Sensus est: Quaerat fortasse aliquis, unde hoc colligam? quasi de eius in me amore dubitari adhuc possit, cum semper, quot ipsa in me coniicere solet convicia, tot statim ego in illam reiiciam, et in hoc ipso rixarum genere ipse vel maxime

Assidue: verum dispeream, nisi amo.

aliis teste Mureto. *Quo signo qua sin totidem* reperit Statius in veteri libro Gellii, apud quem (v. not.) locus noster legitur, unde ille coniiciebat: *Quo signo? quasi enim*, sed rectius ex *qua sin* ratione scripturae compendii habita refingas *quasi non*, et sic se reperisse in vetustis libris Gellii ait Scaliger, quem cum Vulpio et aliis recentioribus editoribus secuti somus. Vossius ex Cod. Mediolanensi profert: *Quo signo? quia sunt totidem mea* (scil. maledicta) *Deprecor illam Assidue: verum* etc. Passeratius *Assidue* refert ad *amo*. — *deprecer* Vulpius, nescio unde, sed fortasse rectius.

vim amoris sentiam. – *Deprecari* paulo insolentiore significatione cum casu tertio iam positum, Aulus Gellius (Noct. Att. VI, 6.) disputans contra aliquem, qui male hoc verbum ceperat, et frigidissimos inde hos Catulli versus indicaverat, explicat: *detestari, exsecrari, depellere, abominari.* Quae quidem Gellii explicatio nullo modo probari potuit Mureto. Sed Scaliger docte ostendit, *deprecari* proprie esse; precari, ne quid nobis accidat, adeoque, quae quis nobis imprecatus est, in eiusdem caput reiicere et amoliri. Nec ego de Scaligeri interpretatione dubito, alias *deprecor* facile mutari posset in *imprecor.*

CARMEN XCIII.

IN CAESAREM.

Quam parum Noster Caesarem curet, haud dissimulanter hoc disticho indicat. – Carpit quidem hoc nomine Catullum Quinctilianus Institut. Orat. XI, 1. ubi scribit: « Negat se magni facere aliquis poëtarum, *utrum Caesar ater an albus homo sit*, insania: verte, ut idem Caesar de illo dixerit, arrogantia est. » *sed ipse bonus Quinctilianus nimium placere studebat Domitiano, eiusque auram hac ipsa fortasse poëtae nostri cavillatione captabat.*

Nil nimium studeo, Caesar, tibi velle placere,

V. 1. Pro *Nil* equidem ob vs. seqq. malim: *Nec.* – *velle* abundat, ut saepe. cf. *Heyne* ad Tibull. I, 2, 92.

Nec scire, utrum sis albus, an ater homo.

V. 2. In editione Parthenii corruptissime hic versus legitur ita: *Nec si arem, utrum sis salvus an alter homo.* Vossius in libris antiquis deprehenderat: *Nec si ore*, unde legendum fortasse alicui videri posse existimat: *Nescio ore utrum sis albus an ater homo.* sed nemo facile ad has metri rationes poëtam in ordinem redigere tentabit. Ipse Vossius legit: *Nescio utrum sis albus* — *Ne si orem* ed. Rheg. *Nec curo utrum* in margine L. Heius. apud editorem Cantabrig. et sic placet *Bondano* Var. Lect. p. 126. *Nec scio te*, e libro membran. Commelini probat Meleager. — Coniungitur hoc distichon cum sequenti in editt. Parthen. Gryph. probante Scaligero. Sed non video, quomodo inter se conciliari queat insignis sententiarum dissimilitudo.

V. 2. *utrum sis albus an ater homo*, proverbialis locutio in contemtum eorum, quos nec novimus, nec eos nosse curamus. vid. Vulp. adde Cicer. Philipp. II, 16. et ibi *Interpretes*.

CARMEN XCIV.

IN MENTVLAM.

Mentula moechatur: moechatur mentula certe.
Hoc est, quod dicunt: Ipsa olera olla legit.

V. 2. *ipsa olere olla facit* dedit ex aliis, ut ait, exemplaribus Vossius; sed cum nemo alius hanc lectionem commemoraverit, finxisse eam virum doctum doctrinae ostentandae causa, facile tibi persuadeos; nam translatum ille putat ab ollis Graecorum, quae in Anthesteriis circumducebantur, in quas compertabantur omnis generis olera, quae tamen nemo degustaret; ut breviter dicam, Vossius Catullum existimat Mamurram sub obscena imagine comparasse ollae, quae solo sacra faciat olere!!!

V. 1 - 2. *Mentula moechatur.* per Mentulam designari putant Mamurram, quod maxime probabile fit ex Epigr. CXIV, ubi v. 1. *Formianus saltus non falso, Mentula, dives Fertur* – natus est nimirum Mamurra Formiis; hinc *Formiana macula* supra Carm. LVII, 4. *Formianus decoctor* XLI, 4. Indidit autem poeta Mamurrae ad insignem eius libidinem insigniendam nomen *Mentulae*, in cuius significatione petulanter ludit. – *Ipsa olera olla legit* h. e. sponte quaerit mentula, quod eius naturae conveniens est. Dicta videtur haec proverbialis locutio de rebus, quae natura sua sibi conveniunt; ducta autem illa videtur Achilli Statio a fure quodam hortensi, qui manifeste in furto deprehensus culpam a se in ollam, qua olera exceperat, transtulerit.

CARMEN XCV.

DE SMYRNA CINNAE POETAE.

Smyrnam, h. e. poëma Smyrna, *inscriptum, in quo perpoliendo atque exasciando Cinna, Catulli amicus, totos novem annos consumserat, etiam atque etiam commendat, illudque ut carmen aetatem laturum lateque per ora virûm volitaturum prolixis et nullo negotio conscriptis Hortensii, Volusii et Antimachi carminibus longe anteponit.*

Smyrna mei Cinnae nonam post denique messem,
Quam coepta est, nonamque edita post hiemem:

V. 1. *Zmyrna* rectius ex mente Vossii, ad librorum vetustatem, nummos et inscriptiones provocantis, scribitur; Graeci tamen scribunt Σμύρναν.

V. 1. *Smyrna mei Cinnae.* Honorificam eiusdem C. Helvii Cinnae mentionem facit Virgil. Eclog. IX, 35. ubi Servius: *Etiam Cinna poëta optimus fuit, qui scripsit Smyrnam, quem libellum decem elimavit annis.* conf. Ovid. Trist. II, 435. Quinctil. Instit. Orat. X, 4. obscurum tamen illud poëma *Smyrnam* fuisse, credere nos iubet Martialis X, 21. hinc Lucius Crassitius Grammaticus, commentario luculento in Smyrnam edito, adeo inclaruit, ut Epigramma de eo scriberetur, quod exstat apud Suetonium in libro de Illustr. Grammat. XVIII. – Quod ad argumentum huius Cinnae poëmatis attinet, Parthenius quidem illud in rebus praeclare gestis Amazonis cuiusdam versatum esse existimat, sed probabilior sententia videtur eorum, qui fabulam incesti amoris *Myrrhae,* (quae aliis *Smyrna* dicitur) erga parentem suum Cinyram hoc carmine Cinnam complexum esse arbitrantur. vid. inprimis *Burmannus* ad Ovid. Met. X, 298. *Muncker* ad Hygin. Fab. LVIII. et *Gifanii* Collect. in Lucret. sub v. *Smyrna.*

V. 2. *nonamque edita post hiemem.* Sic Panegyricus Isocratis decem annis elaboratus dicitur Quinctil. Institut. Orat. X, 4. – Respexit huc fortasse Horatius Arte poët. 388: – – – *nonumque prematur in annum Membranis intus positis.* –

Millia cum interea quingenta Hortensius uno
* * *

Smyrna cavas Atacis penitus mittetur ad undas,
Smyrnam incana diu secula pervolüent.
At Volusi annales * * *
Et laxas scombris saepe dabunt tunicas.

vide de scriptura huius vocis *Verheyk* ad Aot. Lib. p. 299. *** Hic deest versus mioor in omoibus libr. MSS. quem Partheoius pro suo ducebatur adversus Catullum, popularem suum, studio, ita supplere studuit: *In pede stans fixo carmina ructat hians.* Idem pro *Millia* in versu maiori reposuit *Vilia.* Sed Muretus et alii recte deprecati sunt haec Parthenii officia. V. 5. *Smyrna cavas Atracis* vulgo recepta lectio; sed, ut observat Heinsius in not. ad Catull. nec fluvius est *Atrax*, nec prima syllabe in *Atracis* corripitur; optime igitur iam Livineius defeodebat *Atacis.* — *Smyrna albas Atacis* in vet. Cod. Heins. apud editorem Cautabr. *Zmyrna cavas harathri* in libris vett. Vossii, unde ille reponit: * * *cavas barathri*, nam, ut addit, nun tantum quartus huius Epigrammatis versiculus deest, sed etiam iuitium quiuti; quem, ut ei succurrerent librarii aut iutempestivi correctures, e sequenti verso supplere conati sont. V. 6. *Smyrna incana diu secula pervoluit* in plerisque MSS. Stat. uude ille primum tentat *pervoluet*, deinde vero in nostra lectione, quam ipsam in nonuullis libris invenerat, acquiescit; pro *incana* offerunt tamen eiusdem libri *cana*, quod Statio ob imitatiouem Martialis Lib. IX. Epigr. 60, 2. *Nec pateris, Caesar, secula cana mori* praefereodum videtur; sed licet Martialis Nostrum imitatus videatur, eum tamen in loco nostro *cana* pro *incana* legisse inde non sequitor. *** Huius quoque versus reliqua pars desideratur, ut Muretus et Statius testantur, in libris veteribus, nisi quod in MSS. Statii *Paduam* legitur; quae vox aperte manum recentiurem prodit. *Patavi morientur ad urbem* edit. Parthenii et aliae editiunes veteres, quod placere sibi ait Muretus, modo veteris cuiusdam libri testimonio niteretor. Scaliger in libro suo inveniebat: *Paduam portentur*, unde ille exsculpebat: *apuam porgentur ad ipsam*, ut *apua* sit pisciculus, quem muria conditum chartis ioeptis amicire solebaot. *Capuam morientur ad ipsum* coniiciebat Passeratius. *Aluam morientur ad ipsam*

V. 3. *Hortensius.* Eodem nomine Lucilium sale satyrico perfricat Horatius Sat. I, 4, 9. seqq. - Loca, ubi Q. Hortensii, nobilissimi illius oratoris, carminum mentio fit, notavit Vulpius

V. 5. *cavas*, cf. supra ad Carmen XVII, 4. *Atacis* fluvius Galliae Narbonensis.

V. 6. *incana* sera, remotissima.

V. 7. *Volusi annales*, cf. supra ad Carm. XXXVI, 1.

V. 8. *Et laxas - tunicas*, in-

Parva mei mihi sunt cordi monumenta * * *
At populus tumido gaudeat Antimacho.

propouit Vossius, quod probat et docte defendit *Nic. Heinsius* in notis ad Catull. *Adua* enim, ut ibi observat, est fluvius Galliae Cisalpinae, qui ex Alpibus in Lacum Larium se exonerat, ubi Volusius aut uetus, aut certe fundum ac secessum habuisse videtur, ita, ut extremus Galliae fluvius cum extremo fluvio Italiae componatur. *Gadium portentur ad ipsam* mirifice commendat Corradinus de Allio. *** Ultima huius versus vox deest iu MSS. testibus Mureto, Statio et Vossio, quam vatio modo supplere studuerunt; alii legunt *laboris*, alii *sodalis*, alii *poëtae*, alil *tribuni*. Equidem si veteris cuiusdam libri accederet auctoritas, eligerem cum Mureto *sodalis*.

servient, pro solito chartarum ineptarum usu, amiciendis et involvendis scombris. *laxas* innuit laxa et ampla carminum ineptorum volumina. *scomber* piscis marinus. Expressit Nostrum Martialis IV, 87, 8: *Nec scombris tunicas dabis molestas.*

V. 10. *tumido gaudeat Antimacho.* Scripsit Antimachus, poëta graecus, *Colophonius* (Ciceroni Brut. 51. et Ovid. Trist. I, 6, 1. *Clarius*) magno volumine Thebaida, quod quidem poëma tanto applausu a nonnullis exceptum fuit, ut secundas ei ab Homero partes deferre non dubitarent. vid. *Brouckhus.* ad Propert. I, 7, 3. alii tamen, qui rectius et acutius in his rebus vident, riserunt eum ut poëtam inflatum et tumidum, qui, ut cum Horatio loquar, proiicit ampullas et sesquipedalia verba. vid. Vossius.

CARMEN XCVI.

AD CALVVM DE QVINTILIA.

Tantum esse ait Calvi ob mortem Quintiliae suae dolorem atque desiderium, ut illa, si dolor viventium ad sensus mortuorum permanare queat, de hoc luculento, quod Calvus ediderit, amoris testimonio gavisura potius quam de praematura sua morte dolitura sit. – De Calvo, oratore et poëta nobilissimo, qui, ut ex Propertio II, 34, 89. apparet, huius ipsius Quintiliae mortem carmine deflevit, cf. supra ad Carm. XIII.

Si quidquam mutis gratum acceptumque sepulcris
Accidere a nostro, Calve, dolore potest,
Quo desiderio veteres renovamus amores,
Atque olim amissas flemus amicitias:
Certe non tanto mors immatura dolori est
Quintiliae, quantum gaudet amore tuo.

V. 3. *Quom* vel *Cum desiderio* Gryph. Muret. Graev. et all. sed teste Scaligero veteres libri tam scripti quam editi servant *Quo*. V. 4. *Atque olim missas* male, puto, in edit. Parthenii, Gryph. Muret. et aliis; *missae* enim amicitiae sunt, quas diutius alere nolumus. Secutus igitur sum Vossium, qui e veteribus libris reposuit *amissas*, et sic est in aliquot MSS. Statii.

V. 1. 2. *Si quidquam* etc. Dubitatio, an sentiant, quae a vivis fiunt, mortui, saepius apud veteres est obvia. vid. Stat. et Vulpium. *accidere mutis sepulcris*, h. e. pervenire ad muta sepulcra. Eleganter Nostrum imitatus est *Lotichius* lib. III, Eleg. 5, 15: *Acceptum quodcumque potest, gratumque sepultis Accidere, exsequiis contigit omne tuis.*

V. 3. *Quo* scil. dolore. *desiderio* propter eorum desiderium.

V. 4. *olim amissas* morte olim perditas. At Livineius ingeniose *olim* trahit ad amicitias et eodem modo dictum putat, ut a Virgilio *ante malorum*; a Terentio *semper lenitas*; a Propertio *semper amicitia*; a Valerio Flacco *olim anni*, et a Graecis αἱ πάλαι φιλίαι.

CARMEN XCVII.

IN AEMILIVM.

Os impurum et deforme Aemilii culusdam, qui stulta, quam de corporis sui venustate fovebat, opinione ductus, multas puellas sectari solebat, petulanter describit et exagitat.

Non, ita me Dii ament, quidquam referre putavi,
Utrumne os an culum olfacerem Aemilio.
Nil immundius hoc, nihiloque immundius illud;
Verum etiam cultus mundior et melior:
Nam sine dentibus est. Hoc dentes sesquipedales,
Gingivas vero ploxemi habet veteris:

V. 2. *Utrum os* MSS. Statii; hiatus certe, qui ex hac lectione oritur, offendere adeo lectores in epigrammate Catulliano non debet. Sed teste Mureto *Utrumne* vera est veterum librorum scriptura. V. 3. In MSS. Statii duplici modo hic versus scribitur; primum: *Nihilo mundius hoc nobisque immundius illud*, deinde: *Mundius haec nihil est, nobisque immundius illud.* posterius probat Statius, modo *haec* in *hoc* mutetur; et sic est in editione Rheg. et Parthenii. *Nihil mundius hoc, nobisque immundius illud* Cod. Palatinus papyrac. *illoc* pro *illud* Commelinian. membran. *Nil immundius hoc, nihil est immundius illo* Gryph. Muret. Henricpetr. Graev. Vulp. Nostram lectionem ex libris scriptis commendat Scaliger, quem secuti sunt Vossius, editor Cantabr. Corradinus de Allio, editt. Goiting. et Bipont. Totum distichon denique Vulpius ita constituit; *Nil immundius hoc, nihil ore immundius: illo Verum etiam culus mundior et melior.* Quam bene, viderint doctiores. V. 5. *hic* in MSS. Statii. V. 6. *ploxeni* vel *ploxini* rectius scribi ostendit Vossius.

V. 1. *quidquam referre* aliquid discriminis interesse.

V. 2. *Utrumne os an culum.* Scaliger iam comparavit Epigramma Nicarchi XXIV, in Analectis Vett. Poët. Gr. Brunckii Tom. II, p. 355. Τὸ στόμα χὼ πρωκτὸς ταὐτὸν, Θεόδωρε, σου ὄζει, ὥστε διαγνῶναι τοῖς φυσικοῖς καλὸν ἦν. *Aemilio* doctius pro Aemilii.

V. 6. *Gingivas vero ploxemi* etc. gingivas veteri ploximo similes, h. e cariosas, exesas. *ploxemus* est, Festo interprete, capsa vel capsus, (h. e. pars rhedae, ubi, qui vectantur, sedent) in cisio. Secundum Quinctilianum Institut. Orat. I, 5. invenit hanc vocem Catullus circa Padum. cf. *Salmas.* ad

Praeterea rictum, qualem diffissus in aestu
  Meientis mulae cunnus habere solet.
Hic futuit multas, et se facit esse venustum,
  Et non pistrino traditur atque asino?
Quem si qua attingit, non illam posse putemus
  Aegroli culum lingere carnificis?

V. 7. *qualem defessus in aestum*, haec est lectio omnium librorum MSS. et editt. vett. quam equidem nunquam concoquere potui; *cunnus* enim desiderat adiectum, quod non mulae sed cunni formae convenit; hinc olim iam suspicatus sum, pro *defessus* legendum esse *diffissus*, et nunc video, idem iam Statio et Vossio in mentem venisse. *Cunnus diffissus* est diductus, qui graphice late diductum Aemilii rictum depingit. Non dubitavi igitur coniecturam in textum recipere, quae loci sensui videbatur accommodatissima. Pro *in aestum*, quod per ἀρχαϊσμὸν pro *in aestu* explicant, dedi ad exemplum editt. Gryph. Muret. Henricpetr. Graev. *in aestu;* sensus igitur est: Aemilius praeterea habet rictum, qualem rictus formam diductus cunnus mulae, in aestu solis, ubi illa sudat et interquiescit, meientis habere solet. V. 12. Pro *aegroti* nomen proprium *Agroti* aut *Argoti* fuisse coniectat Statius.

Capitolin. Anton. Pium c. 12. At Vossius Celticam omnino vocem esse contendit, et de *aratro* explicat.

V. 7–8. vide *Var. Lect.*

V. 9. *facit*, fingit. cf. supra ad Carm. X, 17.

V. 10. *asino*, versando molae lapidi superiori, qui Graecis vocatur ὄνος, ὄνος μυλικός. vid. Vossius.

V. 12. *Aegroti* pallidi, luridi.

CARMEN XCVIII.

AD VETTIVM.

Vettii, hominis insulsi, vaniloquentiam notat. – Lipsius *in Var. Lect. c.* 5. *proscindi in hoc epigrammate putat illum Vettium, qui a Caesare, ut diceret, se interficere principes voluisse, invidiae inimicis Caesarianis faciendae causa, index in Senatum inductus, deinde mendacii convictus et ipse denique de vi reus factus dicitur. Rem narrat Cicero in Ep. ad Att. II,* 24. *cf. Orat. Pro Sexto c.* 63. Lipsio *adstipulatur* Torrentius *ad Sueton. Caes. c.* 17.

In te, si in quemquam, dici pote, putide Vetti,
  Id quod verbosis dicitur et fatuis:
Ista cum lingua, si usus veniat tibi, possis
  Culos et crepidas lingere carbatinas.
Si nos omnino vis omnes perdere, Vetti,

V. 1. *Vecti* in MSS. Stat. et sic exhibent hoc nomen editt. Gryph. Muret. Henricpetr. Graev. Bipont. *Victi* edit. Parthen. Sed Statius ex antiquo marmore in hortis Rodulfi Pii Cardinalis Carpensis, scribendum omnino esse ostendit *Vetti.* Nec dubitamus, si *Vettius* ille intelligendus sit, de quo dicimus in Argumento. Statium iam secuti sunt Vossius, editor Cantabrig. Vulp. Gotting. V. 4. Pro *carbatinas* in edit. Parthen. *carpotinas.* Gryph. *carpatinas.* Muretus totum versum ad fidem, ut ait, veterum exemplarium ita scribi iubet: *Culos et trepidas lingere cercolipas.* per *cercolipas* intelligit obscenas partes viriles, ficto ex cauda et pinguitudine vocabulo; *trepidas* explicat versu illo Persii VI, 72. *Cum morosa*

V. 1 – 2. *In te, si in quemquam* etc. In neminem magis quam in te, putide Vetti, cadit illud, quod occentari solet hominibus loquacibus et fatuis. *putidus* loquacitate molestus. vid. supra ad Carm. XLII, 11.

V. 3. *Ista* tua tam immodica.

V. 4. *crepidas carbatinas* genus rustici calceamenti, e crudo ac recenti corio confecti, vocati sic a Caribus populis. vide, quem laudat Vossius, Pollucem Onomast. VII, c. 22. §. 88. cf. *Mollium* et *Iungermannum* ad Longi Pastoral. p. 142. edit. Boden.

Dicas: omnino quod cupis, efficies.

vago singultiet inguine vena. — Sed nostrae lectionis integritatem defendit Politianus Miscell. c. 2. V. 6. pro *Dicas* Vossius ex libris suis refinxit *Hiscas.* in editione Parthenii exhibetur *Discas.*

V. 6. *Dicas,* loquere, linguam tuam exerce.

CARMEN XCIX.

AD IVVENTIVM.

Suaviter exponit dolorem, qui raptum ab ore Iuventii, a quo spernebatur, suaviolum secutus sit. — Ita venustum, *inquit Muretus*, hoc epigramma est, ut, ipsa si velit Venus, venustius eo efficere quidquam non queat.

Surripui tibi, dum ludis mellite Iuventi,
  Suaviolum dulci dulcius ambrosia.
Verum id non impune tuli; namque amplius horam
  Suffixum in summa me memini esse cruce,
Dum tibi me purgo, nec possum fletibus ullis
  Tantillum vostrae demere saevitiae.

V. 1. *ludis* in campo Martio puta, ubi armis exercebantur adolescentes Romani. *ludere* de hac iuvenili armorum exercitatione passim. Sic Cicero de Oratore II, 20. *Sed videant, quid velint; ad ludendumne, an ad pugnandum arma sint sumturi. Aliud enim pugna et acies, aliud ludus campusque noster desiderat.* cf. *Barth.* ad Rutil. I, 257.

V. 2. *Suaviolum d. dulcius ambrosia.* Nota est dulcissima dulcium osculorum descriptio Horatiana Od. I, 13, 15. *Quae Venus quinta parte sui nectaris imbuit.*

V. 4. *Suffixum in summa cruce.* Tanto adfectum dolore, quanto affici solent suspensi in cruce. *summa* est epitheton ornans.

V. 6. *vostrae*, vobis omnibus, qui formosi estis, innatae, ut interpretatur Muretus; nisi *vestrae* simpliciter pro *tuae* accipiendum sit.

Nam simul id factum est, multis diluta labella
  Guttis abstersisti omnibus articulis:
Ne quidquam nostro contractum ex ore maneret,
  Tamquam comminctae spurca saliva lupae.
Praeterea infesto miserum me tradere amori
  Non cessasti, omnique excruciare modo:
Ut mî ex ambrosio mutatum iam foret illud
  Suaviolum tristi tristius helleboro.
Quam quoniam poenam misero proponis amori,
  Non unquam posthac basia surripiam.

V. 8. *Abstersi* in libris vett. apud Statium, unde ille reposuit *abstersisti*, et sic est iam in editione prima Mureti: at Vossius dedit *abstersti*, ut hiatus post hanc vocem relinquatur, cuius vitandi causa aliae editiones, ut Ald. Gryph. Henricpetr. *Abstersti guttis* praeeunte iam edit. Parthenii, nisi quod ibi est *Abstersi*. V. 10. *commistae* vel *commixtae* in editt. Parthen. Gryph. Muret. *coniunctae* in libris quibusdam apud Statium. Totus versus in Cod. Mediolanensi, ut testatur Vossius, legitur sic: *Tamquam committe spurca saliva guttae*. Unde Vossius: *Tamquam commictae spurca saliva gulae;* lectionem nostram *comminctae*, quam ipsam nonnulli libri Statii offerunt, defendit Scaliger. V. 13. *ambrosia* editt. Parthenii, Gryph. Henricpetr. Cantabrig. Graev. Bipont. sed multo convenientius *ambrosio*, quod est in MSS. Statii, editione Mureti et libris Vossii. V. 16. *Numquam iam posthac* editt. Parthen. Gryph. Muret. Graev.

V. 8. *omnibus articulis* digitorum. Muretus comparat Theocrit. Idyll. XXVII, 5. τὸ στόμα μευ κλύνω, καὶ ἀποπτύω τὸ φίλαμα.

V. 10. *Tamquam comminctae spurca saliva lupae*, tamquam esset saliva mea aeque spurca, ac est meretricis recentis a coitu. *lupa* meretrix, unde *lupanar*.

V. 13. *ambrosio* scil. suaviolo.

V. 14. *tristius helleboro*, ex proverbio πικρότερον ἐλλεβόρου

CARMEN C.

DE COELIO ET QVINTIO.

Amores Coelii et Quintii, quorum alter filium, alter filiam eiusdem familiae Aufilenorum perdite amabat, commemorat, et Coelio inprimis, ob spectatam sibi eius amicitiam, amoris felicitatem apprecatur. – De Coelio vide supra ad Carmen LVIII, 1.

Coelius Aufilenum, et Quintius Aufilenam,
Flos Veronensium depereunt iuvenum;
Hic fratrem, ille sororem. Hoc est, quod dicitur, illud
Fraternum vere dulce sodalitium.
Quoi faveam potius? Coeli, tibi: nam tua nobis
Perspecta exigit hoc unica amicitia,
Cum vesana meas torreret flamma medullas.
Sis felix, Coeli, sis in amore potens.

V. 1. *Caelius* et *Coelius* promiscue in vetustis monumentis teste Statio; et sic promiscoe quoque exhibetur hoc nomen in editionibus. — pro *Coelius* in libris Voss. *Gellius*. — pro *Aufilena* legendum fortasse putat Statius *Aufidena*, reclamante Vossio, qui *Aufilenorum* familiam satis notam olim Veronae fuisse ex duabus inscriptionibus istic repertis probat. V. 5. 6. *Nam tua nobis Perspecta exigitur* lectio vulgata; parum, opinor, latine. *Perfecta est igitur* vel *Perfecta atque exigitur* in MSS. Stat. *Iam tua nobis Perfecta est igitur* in libris Vossii, qui *iam igitur* pro *iam tum* explicat. Equidem iam olim pro *exigitur* legendum esse suspicabar *exigit hoc*, quam quidem lectionem, cum sponte illa se commendet facilitate sua, at, ut nunc video, a Moreto iam exhibita sit, non dubitavi in textum recipere.

V. 2. *Flos* cf. supra ad Carm. LXIII, 64. *Veronensium* vox tetrasyllaba. vid. *Voss.* de Analog. II, c. 14.

V. 4. *Fraternum vere dulce sodalitium*, ubi nimirum, dum alter fratrem, alter sororem amat, nullum plane locum habet obtrectatio.

V. 7 *Cum vesana meas torreret* etc. Ipse igitur Catulli quoque amori antea favisse videtur.

V. 8. *potens* fortunatus, votorum compos Sic supra Carm. VIII, 9. *impotens* de eo, qui a puella reiicitur.

CARMEN CI.

INFERIAE AD FRATRIS TVMVLVM.

Iusta solvit fratris ad Rhoeteum sepulti manibus. cf. supra ad Carmen LXV et LXVIII.

Multas per gentes et multa per aequora vectus
Adveni has miseras, frater, ad inferias,
Ut te postremo donarem munere mortis,
Et mutum nequidquam alloquerer cinerem:
Quandoquidem fortuna mihi tete abstulit ipsum:
Heu miser indigne frater ademte mihi.
Nunc tamen interea prisco quae more parentum
Tradita sunt tristes munera ad inferias,
Accipe, fraterno multum manantia fletu:

V. 2. *Advenio* in libris MSS. et editionibus vett. sed Statius, quem cum Vulpio secuti sumus, correxit *adveni*, quia ad normam loquendi vix recte dicitur: *Advenio, ut te donarem*, nisi quis dicat, quod *Cortius* ad Sallust. Cat. c. 44. et *Ruhnkenius* ad Vellei. Paterc. I, 9, 1. p. 32. monent, non esse omnia, praecipue apud poëtas, ad leges grammaticas revocanda. V. 4. *mutam* in Achillis Maffei libro alteroque Patavino exemplari et libris scriptis Vossii, et sic supra Carm. LXVIII, 90. *acerba cinis.* V. 5. *te abstulit* hianta syllaba in omnibus MSS. apud Statium et libris vett. Vossii. V. 6. *Heu misero*, ad versum supra in Elegia ad Manl. v. 92. *Heu misero frater ademte mihi* maluerunt Vossius et alii: sed *miser* constanter tuentur libri veteres. *Haec tu interea* in Cod. Mediolanensi. *Haec tamen* tres editt. antiquiss. apud editorem Cantabrig.

V. 3. *munera mortis.* munus mortis est, quod mortuis offertur, γέρας θανόντων. Hom. Iliad. XVI, 675.

V. 4. *mutum cinerem.* Antipater Sidon. in Analectis Vett. Poëtt. Graec. Brunckii Epigr. XC, 8. Tom. II, p. 37: — — ἀντὶ δ' εἶο Στάλα, καὶ κωφὰ λέλειπται ἄμμι κόνις.

V. 7. 8. Varia, quae per inferias inferri solebant manibus, munera recenset *Kirchmannus* de Funeribus Romanor. IV, c. 2. praecipua erant lac, vinum, mel, aqua, sanguis, flores.

Atque in perpetuum, frater, have atque vale.

V. 10. *ave* sine adspiratione in editionibus plurimis; sed antiqui libri et lapides sistunt hanc vocem in hac formula adspirantem.

V. 10. *Have atque vale.* sic ter corpus compositum affari solebant discedentes. Virg. Aen. XI, 97: — *Salve aeternum mihi maxime Palla Aeternumque vale.* — ubi vid. *Cerda.* cf. Aen. III, 67. VI, 505. Hom. Odyss. IX, 65. adde *Kirchm.* de Funer. Rom. III, c. 9.

CARMEN CII.

AD CORNELIVM.

Fidem de taciturnitate sua Cornelio cuidam facere studet.

Si quidquam tacito commissum est fido ab amico,
Quoius sit penitus nota fides animi;
Me unum esse invenies illorum iure sacratum,
Corneli, et factum me esse puta Harpocratem.

V. 1. *tacite* in omnibus MSS. apud Statium, qui malebat: *Si quidquam tacitum*, nempe ἀπόῤῥητον, arcanum, tacendum; vel: *Si quidquam taciti*, quod vult quoque Heinsius in notis ad Catull. sed recte iam in editione Parthenii est *tacito*. V. 3. *Meque esse invenies* in MSS. Statii, membran. Scaligeri, edit. Parthen. et tribus antiquissimis editt. apud editorem Cantabrig. *Atque esse iuvenes* in aliis MSS. apud Statium, unde ille reponere tentabat vel: *Me, quem ipse adiures*, vel: *Aut, quem ipse adiures*, vel: *Me, quem ipse invenias.* Vossius corrigit. *Me aeque invenies*, parum, puto, ad orationem poëticam! secutus tamen eum est Vulpius. Equidem mallem *Me quoque*, ut hiatus relinquatur, vel: *Me certe. Illo tibi iure sacratum* MSS. Italici apud Nic. Heins. manet tamen, quamcumque lectionem sequaris, dura et inconcinna in hoc disticho oratio; sequi anim debebat: *et putabis*; interim dedimus lectionem, quam editt. Muret. Gryph. Henricpetr. et aliae exhibent. V. 4. *esse* abest in quibusdam libris vetustis apud Vossium, cui nec hiatus nec correpta ultima in *puta* displicet.

V. 1. *tacito*, qui secretum reticere potest.
V. 3. *illorum iure sacratum*, eorum sacris initiatum.
V. 4. *Harpocratem*, cf. supra ad Carm. LXXIV, 4.

CARMEN CIII.

AD SILONEM.

Silonem quemdam, qui puellae cuiusdam copiam Catullo se facturum esse promisisse, nec his promissis stetisse videtur, vel reddere accepta a se decem sestertia, vel ferocientem in hac ipsa perfidia animum, si leno esse velit, deponere iubet.

Aut, sodes, mihi redde decem sestertia, Silo,
  Deinde esto quamvis saevus et indomitus:
Aut, si te nummi delectant, desine, quaeso,
  Leno esse, atque idem saevus et indomitus.

V. 1. *Pro decem* in uno MS. Statii *tuo*, unde Faërnus faciebat *duo*. — in nonnullis Codd. Vossii *Syllo* vel *Sillo*. V. 3. *At, si te nummi* in Cod. Patavino. *Aut si te nimium* in nonnullis libb. MSS. apud Statium.

V. 2. *quamvis* h. e. quantumvis. exempla collegit *Dukerus* ad Liv. I, 51. Tom. II, p. 474. edit. Drackenb.

CARMEN CIV.

AD QVENDAM DE LESBIA.

Notat levitatem mendacis cuiusdam, qui falsos de rixa, quae sit Catullo cum eius amica, rumores sparsisse videtur.

Credis, me potuisse meae maledicere vitae,
  Ambobus mihi quae carior est oculis?

Nec potui; nec, si possem, tam perdite amarem:
Sed tu cum Tappone omnia monstra facis.

V. 4. *Sed tu cum caupone* editt. Parthen. Gryph. Muret. Henricpetr. Graev. hoc sensu, ut, quisquis ille fuerit, saepius in caupona versatus, cum ipso caupone perpotasse, et monstrosa cum illo mendacia finxisse et sparsisse videatur. Sed nostra lectio *cum Tappone* est in omnibus MSS. Statii et in libro Maffei, et eamdem ut veterem defendit Scaliger; mentionem *Valerii Tapponis* facit Livius XXXVII, 46. §. 11. ubi vid. *Drackenborch.* — *cum Tapone* in Zanchi exemplo; *in tripone* in Cod. Patavino, unde Statius legendum putabat: *Sed tu cum turpi ore.* Vossius in nonnullis libris sic scriptum invenit: *Sed tu cuncta pone*, in aliis: *Sed tuta pone*, unde scriptum olim fuisse coniectat: *Sed tua, Coponi, omina;* (vel *crimina*) *nostra facis.* Vossii vestigia more suo legit Vulpius.

V. 3. *Non potui* scil. hoc a me impetrare.

V. 4. *cum Tappone* (vid. *Var. Lect.*) *omnia monstra facis*, quaelibet prodigiosa fingis, πάντα τερατολογεῖς, ut Scaliger explicat.

CARMEN CV.

IN MENTVLAM.

Narrat de infelici Mentulae (de quo cf. supra ad Carmen XCIV) ad poëticae facultatis laudem contendendi conatu.

Mentula conatur Pimplaeum scandere montem:
Musae furcillis praecipitem eiiciunt.

V. 1. *scindere montem* solos Vossius in libris suis invenit, qui nescio in qua obscena significatione hoc verbum accipiendum esse docet.

V. 2. *furcillis eiiciunt.* De hac proverbiali locutione vid. *Lambin.* ad Ciceronem in Ep. ad Att. XVI, 2. ubi est *furcilla extrudi.*

CARMEN CVI.

DE PUERO ET PRAECONE.

Formosum quemdam puerum a consuetudine cum praecone quodam revocaturus, quemlibet, qui eum cum praecone versari videat, ipsum per praeconem vendi velle, existimaturum esse ait. – Praecones apud Romanos in auctionibus munere, quo apud nos proclamatores, functos esse, satis notum est. – discupere *sc. puerum.*

Cum puero bello praeconem qui videt esse,
Quid credat, nisi sè vendere discupere?

V. 1. pro *bello* in omnibus MSS. apud Statium *Obelio*, fortasse ut nomen pueri sit. V. 2. *qui videt ipse* in libro Maffei, pugnante pro hac lectione Vossio. Ingeniose Vulpius *τὸ ipse* mutat in *ipsum*, et refert ad *discupere*, qua mutatione omnis, quam sibi pepererunt interpretes, sublata est difficultas. Offerunt tamen omnes veteres libri tam scripti quam excusi *esse*.

CARMEN CVII.

AD LESBIAM.

Laetitiam, quam de reconciliato sibi Lesbiae animo percipit, eo maiorem esse ait, quo minus eam se percepturum esse speraverat.

Si quidquam cupido optantique obtigit unquam, et

V. 1. *Si quidquid* in MSS. Statii, *Si quicquam cupido optantique* tres editt. antiquiss. apud editorem Cantabrig. editio Parthenii, et aliae. pro *cupido* Vossius vult *cupide*, male! uam versus quartus nostrae lectionis veritatem vindicat. pro *obtigit* in Patavino *obtulit*, et in libris melioris notae apud Vossium *contigit*. post *unquam* deest *et* in plurimis editioni-

V. 1. *proprie*, ἰδίως, vere, vel maxime.

Insperanti, hoc est gratum, animo proprie:
Quare hoc est gratum, nobis quoque carius auro,
Quod te restituis, Lesbia, mî cupido.
Restituis cupido, atque insperanti ipsa refers te
Nobis. O lucem candidiore nota!

bus. Nos dedimus cum Vulpio lectionem; quae est in editione Gryph. V. 2. *Insperati* emendat *Nic. Heinsius* in notis ad Catull. et sane, nisi *et* post *unquam* ponitur, necessaria est haec emendatio. V. 3. Durius, inquit Statius, τὸ *nobis quoque* quam Catullianae elegantiae convenit; proinde legendum forte putat: *nobisque hoc carius auro.* vide not. V. 6. *O mihi cara magis candidiore nota* in edit. Parthen. et aliis quibusdam vett. sed in MSS. Statii est: *Nobis o luce et lucem.* eiusdem lectionis vetustatem vindicat Scaliger. V. 7. 8. Tam varie hoc distichon legitur, ut veram a ficta lectione vix internoscas. Parthenius exhibet: *Quis me uno vivit felicior, aut magis est me Optandus vita, dicere quis poterit?* nec repudiata est haec lectio a Graev. Vossio, Vulpio et aliis. Sed indigna plane Catullo videtur mihi haec latinitas. — Sensum certe commodum fundit nostra lectio ex editt. Gryph. et Muret. transscripta. Nec male emendabat Dousa P. *aut ista hac Optandam vitam dicere quis poterit?* Bene quoque ad sensum lectio editionis Cantabrigiensis: *aut mage nostra hac Optandam vitam ducere quis poterit?* Sed omnia recensere, quae pro suo quisque ingenio commentus est, nimis longum est.

V. 2. Vel aliqua inter hoc distichon et id, quod praecessit, desiderari, vel esse ἀνακόλουθον, perperam statuit Vulpius; est enim orationis nexus fere hic: Si cui, quod maxime optaverat, praeter omnem spem et opinionem obtigit, id sane eius animo longe est gratissimum; quare mihi quoque id nunc longe est gratissimum, quod Lesbia mea, quam tanto ardore desideraveram, praeter omnem spem et opinionem sponte meeum rediit in gratiam. — — Sed id in hoc versu me male habet, quod nulla copula adest, qua *gratum* et *carius auro* inter se nectuntur, puto igitur legendum hunc versum esse vel: *Quare hoc est gratum nobis, quin carius auro,* vel *Quare hoc est gratum nobis, quoque, carior auro,* ut *carior* referatur ad *Lesbia* in versu minori. Sic Tibullus I, 8, 31: *Carior est auro iuvenis, cui laevia fulgent Ora, nec amplexus aspera barba terit.*

V. 5. *ipsa* sponte. cf. supra ad Carm. LXIII, 56. *refers te*, offers te reconciliatam, redis. Propert. I, 18, 11: *Sic mihi te referas levis* etc.

V. 6. *nobis* iunge cum *insperanti* in versu maiori ex archaismo optimis scriptoribus frequentato. Sic Terentius Eunuch. IV, 3, 7. *absente nobis.* Plaut. Amphitr. II, 2, 194. *nobis praesente.* vid. *Voss.* de Analog. IV, c. 23. et *Brouckhus.* ad Tibull. III, 6, 55.

Quis me uno vivit felicior, aut magis hac quid
Optandum vita, dicere quis poterit?

V. 7. 8. vide *Var. Lect.*

CARMEN CVIII.

IN COMINIVM.

Tantum esse ait, quod senex quidam Cominius tam morum pravitate quam maledicendo apud populum sibi conflaverat, odium, ut non dubitet, quin populus, si ab eius stet arbitrio, frustatim eum bestiis devorandum obiecturus sit.

Si, Comini, populi arbitrio tua cana senectus
Spurcata impuris moribus intereat:
Non equidem dubito, quin primum inimica bonorum
Lingua exsecta avido sit data volturio:
Effossos oculos voret atro gutture corvus,
Intestina canes, cetera membra lupi.

V. 1. *Sic homini* vel *Sic horum populari arbitrio* in MSS. Stat. unde Avantius emendabat: *Si, Comini, arbitrio populi*; et sic exhibent editt. Gryph. Muret. Henricpetr. *Si, Comini, arbitrio, populari cana senectus* reduxit, ut ait, vett. librorum auctoritate Vossius. — nostra lectio debetur Statio. V. 4. *Lingua exserta* in MSS. Statii et libris vett. Vossii. V. 5. *atro gurgite* Cod. Patav. in qua quidem lectione, tamquam elegantiore, praeferenda argutatur Vulpius. V. 6. *extera membra* veterum librorum scriptura apud Vossium.

V. 1. Sensus est: Si tu, o cane senex, impuris moribus inquinate, e medio tollaris pro populi arbitrio etc. *senectus* pro *sene*, ut illa: *virtus Catonis*, *sapientia Laeli.*

V. 3. *inimica bonorum* (pro vulgari: *bonis*) infesta famae bonorum, bonos quosque verborum contumeliis lacerans.

V. 4. *sit data* pro: detur. Satis autem constat, nihil visum esse veteribus atrocius, quam si cadavera feris atque volucribus discerpenda et dilanianda darentur. cf. supra ad Carm. LXIV, 152. et Stat. ad h. l.

CARMEN CIX.

AD LESBIAM.

Lesbia Catullo reconciliata iucundi perpetuique amoris fructum promiserat; quibus quidem promissis ut vere eventus respondeat, ex animo optat, et deos ad hanc datam sibi confirmandam fidem implorat.

Iucundum, mea vita, mihi proponis amorem
Hunc nostrum inter nos, perpetuumque fore.
Dî magni, facite, ut vere promittere possit;
Atque id sincere dicat et ex animo,
Ut liceat nobis tota producere vita
Aeternum hoc sanctae foedus amicitiae.

V. 6. *tota perducere vita Alternum* editt. Parthenii, Gryph. Muret. Henricpetr. Voss. Graev. et aliae; sed nostram lectionem tuentur omnes MSS. Statii. De errore librariorum in *perducere* et *producere* vid. *Drackenborch.* ad Liv. Tom. V. p. 265. et de saepius commutatis vocibus *aeternus* et *alternus* eumdem ad Sil. Ital. XV, 229.

V. 1. *proponis* declaras, persuadere mihi studes.

V. 3. *possit* insit ei animus is, quo aliquid promitti debet.

V. 5. *producere* protrahere, continuare.

CARMEN CX.

AD AVFILENAM.

Aufilenam, quae, accepta in noctis promissae gratiam mercede, duxerat Catullum et eluserat, ut sordide et abiecte sentientem meretricem describit et insectatur.

Aufilena, bonae semper laudantur amicae:
  Accipiunt pretium, quae facere instituunt.
Tu quod promisti mihi, quod mentita, inimica es,
  Quod nec das, et fers saepe, facis facinus.
Aut facere ingenuae est, aut non promisse pudicae,
  Aufilena, fuit. Sed data conripere
Fraudando, efficitur plus quam meretricis avarae,
  Quae sese toto corpore prostituit.

V. 3. *mihi et quod* in libris vett. Passeratii, unde ille legit et interpungit: *Tu quod promisti, mi et quod.* V. 4. *nec das, nec fers* vitiose in MSS. Statii. V. 7. *efficit* et *effecit* in MSS. Statii. *effexit* in libris scriptis Vossii, unde ille reposuit *effexti;* sed recte defendit Statius *efficitur*, quod exhibuit iam Parthenius, et sic est in editt. Gryph. Muret. Henricpetr. Cantabrig. Vulp. *Fraudando, est facinus* ingeniose, sed praeter necessitatem *Tollius* ad Auson. p. 270.

V. 1. *bonae*, quae stant promissis, fidae, honestae.

V. 2. *quae facere instituunt*, h. e. eae, quae vere corporis sui copiam facturae sunt. *facere* ἀφροδισιάζειν. vid. *Burmannum* ad Petron. c. IX. sic ῥέζειν et ἐνεργεῖν apud Graecos. vid. *Bergler.* ad Alciphr. III, Ep. 55. p. 413.

V. 3. Iunge: *Tu es inimica* (haud *bona* amica) *quod mentita es*, id, *quod mihi promisti* h. e. noctem.

V. 4. *das*, intellige promissa Veneris munuscula. Sic *dare* passim in re Venerea. Lus. II, 3: *Da mihi quod cupies frustra dare forsitan olim, Dum tenet obsessas invida barba genas.* cf. *Burmann.* ad Ovid. Arte Am. I, 448. et sic χαρίζειν et χαρίζεσθαι apud Graecos. *fers*, aufers munera.

V. 5. *ingenuae*, fidem, quam dedit, praestantis.

V. 6. *data corripere*, munera eripere, corradere. – *data* pro *donis* passim. Ovid. Metam. VI, 463: – – *nec non ingentibus ipsam Sollicitare datis.*

V. 7. *efficitur*, supple ex versu quarto *facinus;* nec infrequens est locutio *efficere* pro *facere facinora.*

CARMEN CXI.

AD AVFILENAM.

Aufilenae, cum patruo consuescenti, nihil eiusmodi illicito et incesto amore turpius et detestabilius esse, ante oculos ponit. Expressit hoc carmen Ioann. Nic. Goëtz *in* Vermischte Gedichte *Tom. III, p.* 130.

Aufilena, viro contentas vivere solo,
  Nuptarum laus e laudibus eximiis.
Sed quoivis quamvis potius succumbere fas est,
  Quam matrem fratres efficere ex patruo.

V. 1. *contentam* in editt. Parthen. Gryph. Muret. Henricpetr. Graev. et aliis. Sed Scaliger, qui in libro suo inveniebat: *contenta est*, uti est quoque in editione Rheg. fecit inde *contentas*, quod recte ab editoribus recentioribus receptum est. V. 2. *Nuptarum laus est laudibus eximiis* in MSS. Statii, editt. Parthen. Gryph. et aliis, unde Statius: *Nuptarum est laus e laudibus eximiis;* Scaliger: *Nuptarum laus e laud. ex.* quam lectionem omnes nunc exhibent editiones recentiores. Muretus sine indicio auctoritatis dedit: *Nuptarum una est e laud. exim.* V. 3. Vossius, cuius libri veteres soli habent: *Sed cuivis potius*, sopplet versum ita: *Sed cuivis cuivis potius*, nec defuit, qui hanc lectionem Vossianam probaret, Vulpius.

V. 1-4. Sensus: Ad eximias, Aufilena, quae nuptas mulieres ornant, virtutes, pertinet inprimis ea, ut solo marito contentae vivant - at, si omnino iis cum alio libido exercenda sit, quaevis cum quovis potius concumbat licebit, quam ut mater patruelium fiat ex patruo. - *matrem fratres efficere ex patruo*, h. e. matrem fieri, et pueros ex patruo procreare, qui matri sint *fratres patrueles;* nam patruorum sive duorum fratrum filii vocari solent vel absolute *fratres*, vel *fratres patrueles*.

CARMEN CXII.

IN NASONEM.

Mirum, quantum hoc epigramma, quod a plurimis omnium in hoc poëta obscurissimum habitum, et a Mureto aliisque tamquam desperatum relictum est, interpretum ingenia exercuerit; quorum commenta omnia recensere nimis longum esset. – Mihi quidem poëta lusisse videtur in multus, *ita, ut ideo iam Nasonem* multum *vocaverit, quia* multi *homines libidinis caussa cum eo versabantur; hoc fere sensu: Multorum hominum homo es, Naso, (h. e. multorum libidini inservis) nam multi homines tecum versantur, qui turpem in corpore tuo explent libidinem, iterum dico, Naso, multorum hominum homo es, et muliebria pateris.*

Multus homo es, Naso; nam tecum multus homo est, qui
Descendit: Naso, multus es et pathicus.

V. 1. *Multus homo es, Naso, neque tecum multus homo, sed Descendis, Naso, multus es et pathicus* editt. Parthenii, Muret. Henricpetr. Cantabr. Graev. *Multus homo (es, Naso, nam tecum multus homo) est qui Descendit? Naso, multus es et pathicus* vetus scriptura apud Scaligerum, *Multus homo es Naso: nec tecum multus homoque Descendit Naso multus es et Pathicus* in libris veteribus se reperisse testatur Meleager, qui inde tentat: *Multus homo es, Naso, nec tecum multus homo: est qui Te uscendit: Naso multus es et Pathicus*; sed sapienter addit: "Quae sit mens epigrammatis, meum non est explicare.„ *Multus homo est, Naso, neque secum multus homo qui Descendit* Vossius. *Multus homo est, Naso (num tecum multus homo es) qui Descendit?* Vulpius. Nos dedimus lectionem Scaligeri, mutata tantum cum Daciero interpunctione, et sic exhibitum iam est hoc epigramma in edit. Gotting. et Bipont.

V. 2. *descendere* est verbum nequitiae.

CARMEN CXIII.

AD CINNAM.

De insigniter aucto adulterorum numero queritur.

Consule Pompeio primum duo, Cinna, solebant
Moechi: illo facto Consule nunc iterum
Manserunt duo: sed creverunt millia in unum
Singula: foecundum semen adulterio.

V. 1. *sedebant* pro *solebant* editt. Parth. Gryph. Muret. Henricpetr. Graev. et aliae editt. vett. sed MSS. Statii et Scaligeri tuentur *solebant.* V. 2. *Moechalia, at facto* edit. Parthen. *Moechilia, facto* Gryph. Muret. Henricpetr. *Mecilia, facto* MSS. Statii, unde ille reposuit: *Moechi: illo facto C. n. iterum*, quam ipsam lectionem cum Vulpio praetulimus. *Moechi, illi, ab facto* Scaliger, quem plures secuti sunt. *Moechilli, facto* edit. Graev. sed auctor huius lectionis est Turnebus. *Moechulei* Passeratius. *Caecilio facto* ex optimo exemplari produxit Vossius. V. 4. *Singulum* in Codice Patavino et libro Scaligeri, quod probat Scaliger, et allatis quibusdam exemplis docet, mediam vocalem recte in hac voce prisco more extrudi posse.

V. 1. 2. *solebant moechi*, subintelligunt: sectari mulieres, matronarum pudicitiam expugnare, vel aliquid hoc obscenius; – sed eiusmodi aposiopesis, qua honestatis castitatisque studio usi sunt Terentius, Virgilius et alii, parum mihi convenire videtur ingenio Catulli, qui res vel obscenissimas nomine suo insignire solet; puto igitur vel legendum esse *sedebant* (vid. *Var. Lect.*); quod apposite de hominibus libidinosis dicitur, (cf. supra Carm. XXXVII, 6.) vel locum ita rescribendum esse: *C. P. p. d. C. solebant Moechari; at facto C. n. i. Manserunt duo – Consule primum* Anno ab Urbe Condita DCLXXXIV. *iterum* DCXCIX.

V. 3. 4. *sed creverunt – singula*, sed ita manserunt, ut singula millia in unum vel singulum succrescerent, h. e. ut ex duobus duo millia fierent.

CARMEN CXIV.

IN MENTVLAM.

Tantum abesse ait, ut Mentula locuples sit, qui vulgo ob pulcherrimi cuiusdam saltus Formiani possessionem dives habebatur, ut potius summa, ad quam nimiis factis sumtibus redactus sit, laboret inopia. De Mentula *vid.* Var. Lect. *ad v.* 1.

Formiano saltu non falso Mentula dives
Fertur; qui quot res in se habet egregias!
Aucupia omne genus, pisces, prata, arva ferasque.

V. 1. *Firmanus salius* vel *salvus* MSS. Statii. *Firmanus salius* in editione Parthen. *Firmani saltus* Gryph. *Firmano saltu* Aldos, Muretus, Statius, Vossius, editor Cantabr. Graev. Sed Scaliger, quia vett. Codd. non *Firmano* sed *Firmanus* prae se ferunt, legendum omnino censet: *Formianus saltus*. Scaligeri sententiam cupide amplexus est Vulpius, nec ipse primom de eius probabilitate dubitabam. Sed nunc succurrunt rationes, quae ab illa me discedere iubent. Quamvis enim facile concesserim, *saltum divitem* recte dici posse de eo, qui sit amplus at fructuosus, tamen huic explicationi aperte repugnat versus quintus, *dives*, nisi vim verbis inferre vis, ad Mentulam referri debet; additur enim: *dum omnia desint*, quod de saltu laudato valere non potest. Deinde, cum haec lectio et explicatio impulerit Scaligerum, ut *exsuperat* in verso 4. et *egeat* in versu 6. contra omnium librorum auctoritatem mutaret in *exsuperas* et *egeas*, id eo magis hanc rationem mihi suspectam reddidit, quia poëta tam in sequenti, quam in antecedentibus epigrammatibus ad Mentulam, non nisi in tertia persona de Mentula loquitur. Dedi autem *Formiano saltu*, quod iam Muretus in nonnullis libris invenerat. Nam, cum admodum probabile sit, *Mamurram*, qui *Formiis* natus, et inde iam supra Carm. XLI, 4. *Formianus decoctor* dictus est, sub *Mentula* intelligendum esse, (cf. supra Carm. XCIV.) facile inde huius lectionis quoque probabilitas evincitur. *Formiano* per synaeresin est vox trisyllaba. V. 2. *tot res* omnes libri impressi ante Statium et Scaligerum, sed MSS. Stat. et libb. vett. Scaligeri suggerunt *quot*, quod melius sane admirationi inservit. V. 3. *Aucupia, omne genus piscis* MSS. Stat. *Aucupiüm omne genus* editt.

V. 1. *Formiano saltu*, h. e. propter Formiani saltus possessionem. vid. *Var. Lect.*

V. 3. *omne genus* pro: omnis generis; exempla vide apud Vulpium, et plura in Thesauro Gesner.

Nequidquam: fructus sumtibus exsuperat.
Quare concedo sit dives, dum omnia desint.
Saltum laudemus, dum modo ipse egeat.

Parthen. Gryph. Muret. Henricpetr. et aliae. V. 4. *Ne quidquam fructus* MSS. Stat. *Nec quicquam fructus* Gryph. *exuperet* Voss. V. 6. *dum tamen ipse* in editt. plurimis, haud dubie hiatus vitandi caussa. Sed in MSS. Statii omnibus *dum modo*, et sic est in editione Parthenii.

V. 4. *Nequidquam*, sed haec omnia minime ei sufficiunt: *fructus sumtibus exsuperat*, excedit modum in faciendis sumtibus ita, ut isti longe superent reditus.

CARMEN CXV.

IN MENTVLAM.

Similiter, ut in epigrammate antecedenti, Mentulae, hominis prodigi et impuri, speciosas ridet et sugillat divitias.

Mentula habet instar triginta iugera prati,
Quadraginta arvi: cetera sunt maria.
Cur non divitiis Croesum superare potis sit?
Uno qui in saltu tot bona possideat;
Prata, arva, ingentes silvas, saltusque paludesque,

Coniunctim hoc epigramma cum antecedenti exhibetur in editt. Parthen. et Gryph. V. 1. Pro *instar*, quod in omnibus libris veteribus, teste Statio, reperitur, alius aliam vocem substituendam putavit; Statius quidem *iusti*, Scaliger *iuxta*, Passeratius *nostra*; in editione Mureti est *noster*. V. 2. *extera sunt maria* in libro Zanchi. V. 4. *tot modo* in edit. Parthenii et nonnullis MSS. Stat. *tot moda* in aliis MSS. apud Statium et Scaligerum et in Cod. Patavino, quod probat Scaliger, et Vulpius tamquam compendio ab antiquis Latinis pronunciatum explicat pro *tot commoda*. Nos dedimus lectionem editt. Gryph. Muret. Henricpetr. Cantabrig. Graev. V. 5. *et*

V. 2. *cetera sunt maria*, h. e. infinita; nam *mare*, *Oceanus*, *flumen*, πόντος passim de cuiusdam rei magnitudine et abundantia. vid. Scaliger ad h. l. et *Dorville* ad Charit. p. 636. (ed. Lips.) *Ernesti* ad Callimach. Hymn. in Apollin. v. 106. et

Usque ad Hyperboreos et mare ad Oceanum?
Omnia magna haec sunt; tamen ipse est maximus ultor,
Non homo, sed vere Mentula magna minax.

mare Oceanum recte ex iudicio Vulpii Codex Patavinus. V. 7. 8. *Omnia magna haec sunt: tamen ut sint maxima, et ultra, Non homo, sed vere mentula magna nimis* Gryph. Muret. Henricpetr. et alii. *Omnia m. h. s. t. i. si maximus ultor N. h. s. vero m. m. minax* MSS. Statii, quam lectionem mutato τῷ *si* in *hic* probat quoque Statius; et sic fere hoc distichon in editione Parthenii legitur, nisi quod *est* pro *si* et *vere* pro *vero* ibi excusum est. Nec dubitavimus hanc ipsam lectionem cum aliis sequi. — *maximu lustro* legi iubet Scaliger, probante Vulpio, ut *lustro* sit, qui sectatur meterices in lustris prostantes. — *maximus, ultro* Voss.

Cortius ad Sallust. Cat. XXIII, §. 3. nisi quis *maria* simpliciter de ingentibus stagnis et paludibus sumere malit.

V. 6. *Usque ad Hyp. et mare ad Oceanum*, h. e. latissime patentes.

V. 7. *maximus ultor* in libidine, qua urget et punit quasi feminas. Supra Carm. LXXI, 5. *Nam quoties futuit, toties ulciscitur ambos.*

V. 8. *minax*, libidinem minans.

CARMEN CXVI.

AD GELLIVM.

Gellium, cum illatas ille sibi contumeliosis Catulli carminibus iniurias remuneratum ivisset, placare Noster studuerat dono ei mittendis, quae ex Callimacho verterat, carminibus. Sed parum hac ratione apud eum effecerat. Acquiescit igitur in eo solatio, quod tela, a Gellio in ipsum coniecta, facilius vitari et retundi queant, quam quae ipse in illum coniecerit.

Saepe tibi studioso animo venanda requirens

V. 1. *venante requiris* Venet. Gryph. in libris Mureti desideratur vox extrema. *requires* MSS. Statii et editt. antiquissimae apud editorem Can-

V. 1. 2. Iunge: *Saepe requirens* (mecum reputans), *uti possem tibi mittere carmina Battiadae* (cf. supra ad Carm. LXV, 16.) *studioso animo venanda*, h. e. diligenter investiganda et excutienda.

Carmina uti possem mittere Battiadae.
Queis te lenirem nobis, neu conarere
Infestum telis icere, musca, caput:
Hunc video mihi nunc frustra sumtum esse laborem,
Gelli, nec nostras hinc valuisse preces.
Contra nos tela ista tua evitamus amictu:
At fixus nostris tu dabi' supplicium.

tubrig. *venanda requires* reposuit Scaliger ex veteri scriptura *veniam dare quaeres.* V. 3. *Quae te lenirent* Parthenius. *Queis te lenirem nobis neu con.* Gryph. Muret. et sic omnes editt. recentiores, nisi quod recte post *lenirem* sublata est interpunctio. — *Qui te lenirem nobis* Statius. V. 4. Ex mira lectionum huius versus varietate selegimus eam, quae nobis commodissima videbatur, et in editionibus Parthen. Gryph. et all. exhibita est. *Tela infesta meum mittere in usque caput* defendit Muretus. *Telis infestans mi icere musca caput* legebat Statius, in cuius MS. exaratus fuit hic versiculus sic: *Telis infesta mis tenemusque caput.* favere certe haec scriptura videtur lectioni Mureti. — *Telis infesto mi icere, musca, caput* refinxit ad veterem scripturam: *Telis infestum iicere*, Scaliger, quem plurimi recentiores secuti sunt. *Infesta in nostrum mittere tela caput* ex veteri libro laudat Vossius, et sane, nisi turbatus verborum ordo aperte correctoris manum proderet, lubenter in hac lectione acquiesceremus. *Infestum telis icere mi usque caput* ex libris scriptis legi iubet N. Heinsius in not. ad Catull. Profecto in tanta varietate, quid verum sit, videre haud parum est difficile. V. 6. *huc valuisse* Venet. Muret. Graev. *hinc* est in editionibus Gryph. at aliis, et recentioribus omnibus. *evaluisse* una voce legendum esse censet *Bondanus* Var. Lect. p. 124. fortasse quoque: *hoc* vel *id valuisse.* V. 7. *Quare nos* Muretus, nescio unde. *evitabimus amica* meliorum librorum lectionem esse testatur Vossius, unde ille tentabat: *evitabimus hamis: At fixus nostris t. d. s.*

V. 4. *Musca* in contemtum, quia leviter tantum pungere potest muscarum aculeus. De proverbiali locutione μυίας δηγμός vid. Stat.

V. 5. *laborem* vertendorum nimirum e Callimacho carminum.

V. 6. *hinc*, ad impetrandum id, quod speraveram, scil. ne amplius famam meam lacerares verborum contumeliis (vid. *Var. Lect.*).

V. 7. *amictu.* Romanorum consuetudinem, sinistra manu, pallio obvoluta, adversarium invadentium, et hoc modo impetum eius sustinentium, egregie illustrarunt *Nic Heinsius* ad Petron. c. 63 et *Burmannus* ad eumdem c. 80, qui laudat *Ferrarium* de Re Vest. 1, c. 5. Huc pertinet similis Graecorum pugnandi ratio, quam explanavit *Cuperus* Observ. 1, c. 12.

FINIS.

Subiectis quibusdam, in graecam linguam a viris doctis translatis, Catulli carminibus, gratiam inire putavimus apud eos, qui tam utilitatem quam voluptatem ex eiusmodi instituenda comparatione capere didicerunt. Dignus quoque, quem subiiciendum curaremus, visus nobis est Mureti Galliambus in Bacchum.

PHASELVS CATVLLI

TOTIDEM IAMBIS PVRIS GRAECIS REDDITVS

A

IOSEPHO SCALIGERO.

Ex eius Castig. in Catullum descriptus.

(*CARM. IV.*)

Κέλης ἐκεῖνος, ὃν θεᾶσθ' ὁδοιπόροι,
Τρέχειν νεῶν μὲν εὔχεται θοώτερος,
Σκάφους ὄπισθεν ὑςερεῖν δὲ μηδενὸς
Δρομηλατοῦντος, εἴτέ μιν χρεὼν ἐλᾷν
Πλάταισιν, εἴτε λαίφεσ' ἐπτερωμένοις.
Τόδ' οὔτέ φησιν ἀντερεῖν ἂν Ἀδρίου
Νεώρὶ οὔτε Κυκλάδας περιῤῥύτους.
Ῥόδον κλυτὴν, δυσήμερόν τε Θρηκίαν,

Προποντίδ᾽ ἀγρίαν τε ποντίαν ἅλα,
Ἵν᾽ οὗτος ὕστερον κέλης πάροιθεν ἦν
Πίτυς τιναξίφυλλος, ἢ Κυτωρίῳ
Πάγῳ θάμ᾽ ὦρσεν εὐλάλῳ θρόον φόβῃ,
Κύτωρε πυξόδενδρ᾽ Ἀμάστρι ποντικὴ;
Τάδ᾽ εἰδέναι σ᾽ ἅπαντα νῦν τε καὶ πάλαι
Λέγοι κέλης ἄν. εὐθὺς ἐκ γενεθλίων
Τεαῖσί φησιν ἐν νάπαις πεφυκέναι,
Τεοῖσι κλῦσ᾽ ἐν οἴδμασι νέαν πλάτην,
Κλύδωσι δ᾽ ἔνθεν ἐν πολυῤῥόθοις ἑὸν
Πορεῦσ᾽ ἄνακτα, λαιὸς εἴτε δεξιὸς
Ὀρώρειν οὖρος. εἴτ᾽ ἄημα πόμπιμον
Ἔτεινε πλησιλαιφὲς ἀρμένου πόδε.
Ἐπακτίοισι δ᾽ οὔποτ᾽ ἐξιτήρια
Θεοῖσιν ηὔξαθ᾽ ὡς ἀπ᾽ ἐσχάτης ἁλὸς
Ἀφῖκτο τήνδε λιμνέαν ἐς ἠόνα.
Τὰ μὲν πάροιθε. νῦν δὲ πεμπέλου σχολῆς
Τέλος λέλογχε. σοὶ δὲ κεῖτ᾽ ἀνειμένος
Διός τε κοῦρε, καὶ Διωσκόρου κάσι.

CATVLLI PRIAPEVM

TOTIDEM IAMBIS PVRIS GRAECIS REDDITVM

A

IOSEPHO SCALIGERO.

Ex Catulli editione Iani Dousae Lugd. Bat. 1592. p. 263 descriptum.

(*CARM. XX.*)

Ἐγὼ τέχνημα φαυλοτέκτονος χερὸς,
Ἐγὼ δὲ φιτρὸς ἀζαλὴς, ὁδοιπόροι,
Ἰδοὺ τὸ γήδιον τόδ᾽ ἐξ ἀριστερᾶς,
Ἔπαυλιν ἀνδρὸς ὄρχατόν τ᾽ ἐπισκοπῶ
Πένητος, ἐκ δὲ φωρὸς ἁρπαγὰς τρέπω,
Ἐμοὶ μὲν ἦρ ἄργυριν ἄνθεμος πλόκος,
Ἐμοὶ δὲ πυρσόφλοιος ἄσταχυς θέρει,
Ὀπωρινῷ τε λαρὸς ἀμπέλου βότρυς
Κακῷ τε χείματ᾽ ὠμὸν ὄμφακος στέφος.
Χίμαιρ᾽ ἐμοῖσιν ἴξαλος νομεύμασι
Πόλιν δ᾽ ἀμολγὰς οὔθατ᾽ εὐγλαγῆ φέρει.
Ἐμῶν ἀπ᾽ ἀμνὸς εὐθαλὴς ἐπαυλέων
Δόμονδε βριθυκέρματον χέρ᾽ εἰσάγει
Τέρεινα πόρτις αἰνομήτορος βοὸς

Χέει πρόναος αἱματοφαγὲς λίβος
Θεοῖσι. τόνδε τὸν Θεὸν σέβου ξένε,
Χέρας δὲ χωρὶς ἴσχε; σοὶ τόδε ἀσφαλές.
Ἕτοιμος ἀσκέπαρνον αἰκία πέος.
Λέγοις θέλοιμ᾽ ἄν, ἀλλ᾽ ἰδοὺ προσέρχεται
Ἄγροικος οὗτος. ὥστ᾽ ἀποσπαδὲς τόδε
Πέος τυλωτὸν ὅπλον ἐντρέπει χερί.

CATVLLI EPITHALAMIVM
SEV
CARMEN NVPTIALE
A
Q. SEPT. FLORENTE CHRISTIANO
GRAECIS VERSIBVS EXPRESSVM.

Ex Catull. edit. Iani Dousae p. 265.

(*CARM. LXII.*)

Σοῦσθε νέοι, ὁ γὰρ ἕσπερος ἔρχεται, ἕσπερος ἤδη
Οὐρανόθεν τριπόθητα μόλις δὴν φάεα τέλλει,
Ὥρη ἀναςῆναι, λιπαρὰς λειπεῖν τε θαλείας.
Παρθένος ἐρχεῖται, ὑμεναίου δ᾽ ἔψετ᾽ ἀοιδή.

Ὑμὰν ὦ ὑμέναιε, ὑμὰν ἔλθ' ὦ ὑμέναιε.
Ἀθρεῖτ' ἠΐθέους φιλοπάρθενοι, ἀντί' ἔγρεσθε;
Πανταχόσ' οἰταίας φαίνει ὀρφνηφόρος αὐγάς,
Καί νύ τοι οὐχ ὁράας ὡς ὠκέες ἐξεθόρησαν,
Οὐκ εἰκῆ, τοὺς γὰρ νικᾶν θέμις ἀεισεῦντι.
Ὑμὰν ὦ ὑμέναιε, ὑμὰν ἔλθ' ὦ ὑμέναιε.
Ἀμῖν μὲν κεῖται οὐκ εὐχερές, ἥλικες, ἆθλον·
Σκέπτεσθ' ὡς δίζηντ' ἄγαμοι πεπονημένα κοῦραι.
Οὐχὶ μάτην μελετῶσιν, ἔχουσι τι ἀξιόμνηστον.
Ἄμμες δ' ὦτα φρένας τ' ἐμερίσσαμεν ἄλλυδις ἄλλη,
Οὐκ ἀμὴ δ' οὖν νίκη, ἐπεὶ φιλεῖ ἦγε μεριμνᾶν·
Τῷ νῦν ὑμετέρου ἴνας συμβάλλετε θυμοῦ.
Ἀρξομέναις οὐδῆς ἤδη πρέπει ἄμμες ἕπεσθαι.
Ὑμὰν ὦ ὑμῖναιε, ὑμὰν ἔλθ' ὦ ὑμέναιε.
Ἕσπερε ποῖον ἔχει σέο φῶς νηλέστερον αἴθρη
Δεινοῦ ἐπωλενίην κούρην τινὰ μητρὸς ἀποσπᾶν,
Μητρὸς ἀπ' ἀγκαλίδων ἀφελεῖν κούρην ἀέκουσαν.
Παρθενίην δὲ ποθεῦντι νεηνίῃ ἐγγυαλίζειν;
Περθομένης ἐχθροὶ τί πλέον ῥέζουσι πόληος;
Ὑμὰν ὦ ὑμέναιε, ὑμὰν ἔλθ' ὦ ὑμέναιε.
Ἕσπερε, τίς σέο τερπνοτέρη φέρετ' οὐρανόθι φλόξ;
Εἰ κυρόων τελέεις μνηστῆρ τάγε γαμβρὸς ὑπέστα,
Τῶν τάμον οἱ παισί, τάμον ὅρκια πιστὰ τοκῆες,
Ἔμπεδα δ' οὐ θῆκαν πρὶν σὸν σέλας ἤδε πεφᾶσθαι.
Εὐκτότερον τί θεοὶ δοῖεν κ' εὐδαίμονος ὥρας;

Ὑμὰν ὦ ὑμέναιε, ὑμὰν ἴλθ᾽ ὦ ὑμέναιε.
Ἕσπερος ἐξ ἡμέων γε μίαν ἔχει αὐτὸς ἀπούρας

* * *

Σεῦ γὰρ ἐπερχομένου αἰὲν φρύκτωρος ἀϋπνος,
Νυκτὶ δὲ φῶρες ἄϊσοι, ἀτὰρ σύγε τοῖς δ᾽ ἐπανήκων
Ἑσπέρα εἴτ᾽ ἄλλως ὀνομασθεὶς χεῖρας ἔβαλλες.
Ἀλλὰ φίλον πλασαῖς σὲ γόοις νύμφαισιν ἐλέγχειν,
Εἰ τίδ᾽ ἐλέγχουσιν τὸ φρεσὶν ποθέουσι λαθραίαις;
Ὑμὰν ὦ ὑμέναιε, ὑμὰν ἴλθ᾽ ὦ ὑμέναιε.
Ἔκκριτον ὡς ἄνθος φύετ᾽ ἐν φραδμῶδεῖ κήπῳ
Θρέμμασιν ἄφραστον, πᾶσιν δ᾽ ἄφλαστον ἀρότροις,
Τὸ ζέφυρος θέλγει, θεὸς ἐμπεδοῖ, ὄμβρος ἀέξει,
Πολλαῖς παρθενικαῖς, πολλοῖς ζηλωτὸν ἐφήβοις·
Ἀλλ᾽ ὅταν ἄβρος ὄνυξ κάλλος ἐμόλυνεν ἀμέρσας
Οὐδὲ νέους τοῦτου πόθος ἵκετο οὐδὲ κορίσκας,
Παρθένος ὡς ἄφθαρτος ἕως μένει, ἔπλετο φίλη.
Εἰ δὲ μιαινομένου σῶφρον πέσε σώματος ἄνθος,
Οὐ παισὶν τερπνὴ μένει, οὐ χαρίεσσα κόρησι.
Ὑμὰν ὦ ὑμέναιε, ὑμὰν, ἴλθ᾽ ὦ ὑμέναιε.
Ὥσπερ φυομένη ἀργῷ μόνη ἄμπελος ἀγρῷ
Οὔποτ᾽ ἀναλδαίνουσα τρέφει μελιηδέα βότρυν,
Ἀλλομένη δὲ ποσὶν βάρος ἀσθενὲς ὕπτιον ἕρπον
Ἀκροτάτων μέλλει θιγέμεν ῥίζῃσι κορύμβων,
Οὐδ᾽ ἀροτρεῖς ταύτην οὐδ᾽ ἀρ βόες ἠσκήσαντο·
Εἰ δὲ τυχὸν κείνη πτελέης φιλότητι μίγηται,

Πολλαὶ τὴν δὲ βόες, πολλοὶ δ' ἤσκησαν ἀροτρεῖς.
Ὡς κόρη ἄχρις ἄθικτος, ἔχει τότε γῆρας ἄεργον.
Ὀππῆμος δ' ἄρα συζυγίης τύχεν ὥριος ἴσης,
Ἀνδρί τε τερπνοτέρη πέλε καὶ πατρὶ μεῖον ἀπεχθής.
  Ὑμὰν ὦ ὑμέναιε, ὑμὰν ἔλθ' ὦ ὑμέναιε.
Μήποτε δ' οὖν τοίῳ, γλυκερὸν θάλος, ἀνδρὶ μάχοιο.
Οὐ θέμις ἐςὶ μάχεσθαι, ὅτῳ γενέτης πόρεν αὐτός,
Αὐτὸς σὺν μητρὶ, γενέτης σοῖς χρέω σε πιθέσθαι.
Οὐ μὲν ὅλη σεῦ παρθενίη, μέρος ἐςὶ τοκήων,
Καὶ γενέτης τὸ τρίτον, καὶ τὸ τρίτον ἡ γενέτειρα,
Μοῦνος ἔχεις τὸ τρίτον, μὴ βούλευ δυσσὶ μάχεσθαι,
Τοὶ γαμβρῷ ἑὰ δισσὰ μέρη σὺν δῶκαν ἐέδνοις.
  Ὑμὰν ὦ ὑμέναιε, ὑμὰν ἔλθ' ὦ ὑμέναιε.

CARMEN AD ORTALVM

GRAECE REDDITVM

A

BONAVENTVRA VVLCANIO.

Ex edit. Iani Dousae p. 268.

(*CARM. LXVI.*)

Κἄν με δινεκέσιν μελεδήμασιν ἄλγος ἰάπτον
Νοσφίζει πινυτῶν, Ὥρταλε, παρθενικῶν,

Κοὐ δύναται μουσῶν γλυκερὸν γάνος ἐκταμιεύειν
  Θυμὸς ἐμὸς, τόσσοις ἄλγεσι κυματίας,
Ὄττι κασιγνήτοιο ἐμοῦ ϛυγερώτατα λήθης
  Ὠχρὸν λευγαλέως νάματ' ἔκλυζε πόδα.
Ὃν ῥ' ὑπὸ ῥηθαίῳ ψάμαθος ῥηγμῖνι καλύπτει,
  Ἄρτι μαλ' ἐκ φαέων ἄμμ' ἀφανιζόμενον

* * *

  Οὐκέτ' ἀδελφὲ σ' ἐγὼ φίλτερε τῷ δὲ βίῳ
Ζῶντ' αὖθις βλέψω; αἰὲν μὲν ἐγώ σε φιλήσω,
  Σόντε μόρον γορίοις κλαύσομ' ἀεὶ μέλεσιν·
Οἷαπερ ἐν πυκινοῖς πετάλοισιν Δαυλιὰς ἄδει
  Οἰχομένου Ἰτύλου πότμον ὀδυρομένη.
Αὐτὰρ ὅμως τάδε σοι τόσσοις ἐνὶ κήδεσι πέμπω,
  Ὦρταλ', ἔπη σελίδων ἔκκριτα Βαττιάδου,
Ὡς σέο φοιταλέαις οὐκ ἂν μεταμώνιον αὔραις
  Στῆθος ἐμὸν λέξῃς μῦθον ὑπεκφυγέναι.
Ὡς ὅτε κρυπταδίως πεμφθὲν ποτὲ μῆλον ἐραςοῦ
  Ἁγνῆς ἐκ κόλπων προὔτρεχε παρθενικῆς.
Τοῦθ' ἁπαλῷ ὅτι κρύψε πέπλῳ ἀμνήμον' ἐούσῃ
  (Μητρὸς ὅτ' ἐρχομένης ἄνθορ') ὑπεξέπεσε
Δειλαίῃ· τὸ δὲ ῥίμφα κατωφερὲς εἰλινδεῖται,
  Τὴν δὲ κατηφείη κοκκοπάρηον ἔχει.

ELEGIA

DE

COMA BERENICES,

REDDITA EX LATINA ET VETERE CATVLLI METAPHRASI

GRAECAE AC SVAE LINGVAE

AB

ANTONIO MARIA SALVINI FLORENTINO

Ex edit. Callimachi ed. Ernesti p. 610 descripta.

(*CARM. LXVI.*)

Ὅς μεγάλου διὰ πάντ' ἐθεάσσατο φάεα κόσμου
  Ὅς τ' ἄςρων δυσμὰς εὗρε καὶ ἀντολίας,
Κρύπτεται ὡς φλογερὸν φάος ὀξέος ἠελίοιο,
  Ὥς τε ὁριζομένοις δηνὲ ἔγεντο χρόνοις,
Ὥς ὑπὸ τοῦ Λάτμου σκοπελοὺς κατέβαλλε λαθραίως
  Οὐρανόθεν Μήνην Ἵμερος ἐκκαλέσας.
Τῆδε Κόνων μ' ἔβλεψεν ἐν ἠέρι τὸν Βερονίκης
  Βόςρυχον, ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς
Τὴν σάφα λάμπουσαν, ἣν πολλαῖς ἤδε θεάων
  Χερσὶν ἀειρομέναις ηὔξατ' ἀπαρξομένη,
Ὁππότ' Ἄναξ γαίων ἐρατοῖς τε; νέοις θ' ὑμεναίοις
  Πορθήσων γαῖαν ἵκετ' ἐς Ἀσσυρίαν,
Νυκτερινοῦ φορέων ἴχνη χαρίεντα κυδοιμοῦ
  Σκῦλα αὐτός καθελὼν ἡδέα παρθενίης.

Ἄκουσα, πρὸς σοῦ πρός τε τεῆς κεφαλῆς.
Εἰς κενὸν εἰ ὤρκιζέ τις, ἄξια δέξετ᾽ ἄποινα.
Ἀλλὰ σιδήρῳ τις φήσαιεν ἴσον ἔχειν;
Κεῖνο ὄρος σκιδνᾶθ᾽ ᾧ τῆς Φθιωτίδος αἴης
Παμμέγ᾽ ἐποχεῖτο ἀγλαὸν ὄν τε γένος.
Ὡς Μῆδοι νεαρὰν τ᾽ ὄρει βιάσαντο θάλασσαν,
Καὶ δι᾽ Ἄθω πλεῦσεν βάρβαρος ἠΐθεος.
Τί θριξὶν πλέον ἕς᾽, εἰ εἶκεν ταῦτα σιδήρῳ;
Ζεῦ πάτερ, ὡς Χαλύβων πᾶν ἀπόλοιτο γένος.
Γείοθεν ἀντέλλον τε κακὸν φυτὸν ἄμμιν ἔφηνεν,
Ἠδὲ σιδηρείην ἐξεμάλαξε βίην.
Κλαῖον ἐμοῦ μόρον οἰχομένης κόμαι αὖθις ἀδελφαὶ
Καὶ τότε μουνογενοῦς Μέμνονος Αἰθίοπος
Ἀέρ᾽ ἐλαύνοντος πρόφερ᾽ ὀξέσιν οἷον ἐρετμοῖς
Ἀρσινόης πτερόεις Χλωρίδος ἵππος ὁδόν·
Αὐτὸς ἀν᾽ αἰθερίας ἀφελὼν ἐμὲ πρόσπετετ᾽ αὔρας,
Καὶ ἱερῷ Κύπριδος κόλπῳ ἀνέθηκεν ἐμέ.
Αὐτὴ ἐχεῖ Ζεφυρῖτις ἑὸν θεράποντ᾽ ἐφίησι,
Ἧγε Κανωβείους ναῖε φίλ᾽ αἰγιαλούς,
Δαιδαλέα μὴ μοῦνος ἐν οὐρανοῖο κελεύθῳ
Τῶν Ἀριαδνείων χρύσεος ἐκ κροτάφων
Ὁ ςέφανος πηγνῦτ᾽, ἴδε λάμπομεν ἄμμες ἔτι δὴ
Τὰ σκῦλα ξανθῆς ἱερὰ τῆς κορυφῆς.
Ὑγρῶν ἐκ δακρύων τεμένη πρὸς θεῖα θεά με
Ἐν τοῖς πρεσβυτέροις ἀςέρα θῆκε νέον.

Παρθένου ἢ χαλεποῖο θίγουσα τὰ φῶτα λέοντος
  Νύμφῃ καλλιστοῖ σύν τε Λυκαονίᾳ
Εἰς δυσμὴν τρέπομαι, δειλοῦ προάγω τε Βοώτεω,
  Ὅς μόλις ὀψὲ βαθὺν δύετ' ἐς Ὠκεανόν.
Ἀλλά με νυκτί θεῶν βαρέ' ἴχνεα κακκρύπτουσιν
  Ἀοῖ τᾷ πολιᾷ νυκτὶ ὀφειλομένη.
Ταῦτ' ἐγὼ εἰ λαλέω, Ῥαμνουσιὰς ἵλαθι κούρη,
  Οὐ γὰρ ἀλάθειαν κρύψομαι οὐδὲν ἐγώ.
Οὐκ, εἰ οὐρανὸν ἐχθρὸν ἔχωμαι, ἐτήτυμα εἴπασ'
  Ἔνθετα ἐν θυμῷ μὴ λέγω ἀτρεκέως·
Οὐχ οὕτως χαίρω τούτοις, ὡς δυσχερὲς ἄμμιν
  Στῆναι ἀπὸ δεσποτικῆς αἴδιως κορυφῆς,
Ἧ ἅμ' ἐγὼ, ὅτε παρθένος ἦν πάντεσσιν ἄμοιρος,
  Σύν γ' αὐτᾷ μύρων χίλια πόλλ' ἔπιον.
Νῦν γ' ὑμεῖς ἐρατῷ ζεῦξεν φάει πεύκη,
  Ἀνδράσι μὴ φαίνοιτ' οὔθατα γυμνὰ φίλοις,
Σώματα μὴ πρότερον ὁμοθυμαδὸν ἄνδρασι δῶτε,
  Πρίν γ' ἡμῖν ὁ ὄνυξ δῶρ' ἐρίηρα χέοι,
Ὑμέτερός γε ὄνυξ τῶν ἁγνῶν θηλυτεράων.
  Ἀλλ' ἣ ἡ μοιχείᾳ ἐξέδοσεν μιαρᾷ
Κούφη ταῦτα κόνις πίοι εὐθὺς δῶρα ἄδωρα,
  Καίπερ ἀπὸ μιαρῶν δῶρά τιν' οὐκ ἐθέλω.
Ὑμετέρα θ' ὁμόνοια, ἔρως τε ναίοιεν ἐς αἰὲν
  Ἕδρας εὐσεβέων αἷς μέλον ἐστὶ γάμων,
Σὺ δὲ ἄνασσα βλέπεις ἄστρων ὅτε φάεα, ἄναιμον

Ἱρᾶις ἱλάσκοις φάεσι τὴν Κύπριδα·
Οὐκ εὐχαῖς ὦ ἄνασσα μόνον σαῖς εἰπὲ τεάν με,
  Ἀλλὰ τεὰν δώροις ποίει ἀπειρεσίοις.
Δήνεα τι μ' ἐπέχει, δεσποίνης εἴθε γενοίμην,
  Κ' Ἀρκτοῦρος λάμποι ἔγγυον Ἠριγόνης.

MVRETI

GALLIAMBVS IN BACCHVM.

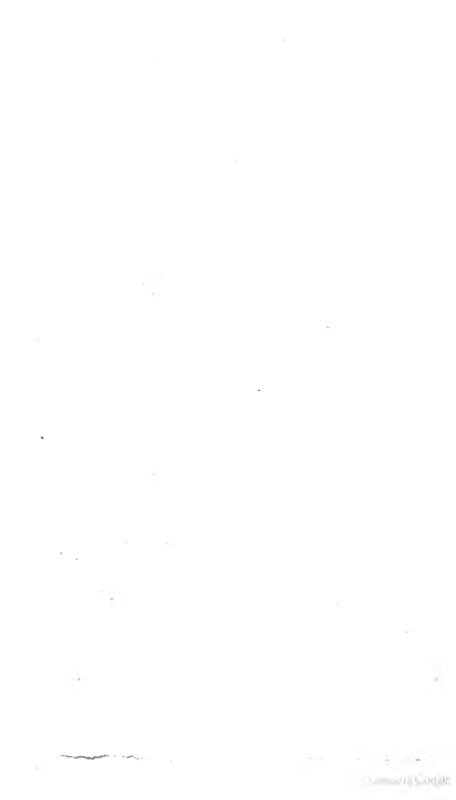
Ex editione Muret. Venetiis opera P. Manutii
1554.

IMITATIO CARM. LXIII.

Hedera comam revinctus Bromium patrem cano
Bromium, Euhyum, Lyaeum, puerum, femorigenam,
Ope cuius alma vitis nova munera peperit,
Nova munera, apta curas animis procul agere.
Pater o, pater bicornis, trieterice, cryphie,
Eleleu, giganticida, tibi cymbala quatimus,
Tibi spargimus capillum, tibi carmina canimus,
Tibi verticem rotamus, tibi per iuga gradimur.
Nemora ipsa mota nostris tibi cantibus ululant,
Evoe, dator quietis, placidi dator animi,
Ubicumque tu moraris, bona ibi Venus habitat,

Habitant tenelli Amores, iocus et lepor habitat,
Fidiumque, cornuumque strepitu omnia resonant,
Alacres vigent choreae. Mala tristitia procul
Inamabilesque curae rapido pede fugiunt.
Date pocula huc ministri, plenos date calices,
Avida ut liquore dio mihi pectora repleam.
Scelus esset ore sicco sacra mystica facere.
Vah, vah, pater lychnita, quibus ignibus agitor?
Mihi mille iam ante ocellos nova lumina radiant.
Viden' ut nemus citato procul impete rapitur?
Humus ut tremens frequenti salit acta tripudio?
Novus unde clangor aures modo cornuum ferit?
Procul, o procul profani: deus ecce, deus adest
Maculosa terga lyncum, et tygrium celeripedum
Tenero domans flagello, posito premens iugo.
Rubicundus hunc magister, Satyrique capripedes
Agili gradu insequuntur, thiasusque mulierum,
Evoë pater, frementum, metuende Bassareu,
Ter o et quater beatum tua qui orgia sequitur,
Thyrsum inquiete dextra quatiens hedericomum.
Simul atque pulchra Cadmi te filia peperit,
Peperit, sed ante tempus, Iovis igne saucia,
Pater ipse te alligatum, proprio in femore tulit,
Mala ne noverca coelo te praecipitem ageret.
Dedit inde te fovendum nymphis nemorivagis,
Iuga quae per alta Nysae propero pede volitant.
Quae ubicumque tú puellus loca dexter adieras,
Ubicumque sessitaras, nova germine tenero

Feriebat arbor auras redimita pampinis:
Ubicumque lusitaras, nova flumina temeti
Placido viam secabant fluitantia sonitu.
Quid iam Indiam subactam tibi maxime memorem?
Quid Penthei aut Lycurgi scelerata facinora,
Nova quidue monstra Etrusco natitantia pelago?
Tua per trophaea eunti neque enim modu' fuerit.
Tibi Tmolus, et Cythaeron, tibi Nysa subdita est;
Tua Musici, et poëtae unanimes sacra celebrant;
Tuo eis liquore tactis simul ac capita calent,
Numeris repente fusis subito omnia resonant.
Sine te nihil venustum est, nihil est hilarificum.
Tu animis acerba fessis curarum onera abigis,
Adimis pudorem ineptum, secreta patefacis,
Ineunda pellis omnes ad proelia Veneris.
Obitis, quiete molli, quibus obtegis oculos.
Agedum pater, agedum rex, agedum aetheris decus,
Ades usque, nosque clemens oculo aspice placido.

INDICES.

INDEX PRIMVS

IN

CATVLLI CONTEXTVM.

A.

D.

H.

I.

L.

O.

T.

U.

INDEX

NOMINVM PROPRIORVM.

A.

D.

E.

F.

G.

H.

471

INDEX IN ANNOTATIONES

ET

VARIETATEM LECTIONIS.

A.

INDEX CATVLLIANVS

SECVNDVM INITIA CARMINVM

DIGESTVS.

483

INDEX EORVM,

QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

FINIS.

Facultate obtenta.

